

ION

Dragei mele Fanny

L.R.

CAPITOLUL I

ÎNCEPUTUL

Din soseaua ce vine de la Cârlibaba, întovarasind Somesul ba în dreapta, ba în stânga pâna la Cluj si chiar mai departe, se desprinde un drum alb, mai sus de Armadia, trece râul peste podul batrân de lemn, acoperit cu sindrila mucegaita, spinteca satul Jidovita si alearga spre Bistrita, unde se pierde în cealalta sosea nationala care coboara din Bucovina prin trecatoarea Bâr-gaului.

Lasând Jidovita, drumul urca întâi anevoe pâna ce-si face loc printre dealurile strâmtorate, pe urma însa înaintea vesel, neted, mai ascunzându-se printre fagii tineri ai Padurii Domnesti, mai poposind putin la Cismeaua Mortului, unde picura vesnic apa de izvor racoritoare, apoi coteste brusc pe subt Râpele Dracului, ca sa dea buzna în Pripasul pitit într-o scrântitura de coline.

La marginea satului te întâmpina din stânga o cruce strâmba pe care e rastignit un Hristos cu fata spalacita de ploii si cu o cununita de flori vestede agatata de picioare. Sufla o adiere usoara si Hristos își tremura jalnic trupul de tinichea ruginita pe lemnul mâncat de carii si înnegrit de vremuri.

Satul parca e mort. Zapuseala ce pluteste în vazduh tese o tacere nabu-sitoare. Doar în rastimpuri fâsie alene frunzele adormite prin copaci. Un

fuior de fum albastriu se cazneste sa se înalte dintre crengile pomilor, se balabaneste putin ca o matahala ametita si se pravalc peste gradinile prafuite, învaluindu-le într-o ceata cenusie.

În mijlocul drumului picoteste câinele învatatorului Zaharia Herdelea, cu ochii întredeschisi, suflând greu. O pisica alba ca laptele vine în vârful picioarelor, ferindu-se sa nu-si murdareasca labele prin praful ulitei, zareste câinele, sta putin pe gânduri, apoi își iuteste pasii si se furiseaza în livada îngradita cu nuiele, peste drum.

Casa învatatorului este cea dintâi, taiata adânc în coasta unei coline, încinsa cu un pridvor, cu usa spre ulita si cu doua ferestre care se uita tocmai în inima satului, cercetatoare si dojenitoare. Pe prichiciul pridvorului, în dreptul usii, unde se spala dimineata învatatorul, iar dupa amiazi, când a ispravit treburile casei, dna Herdelea, strajuieste o ulcica verzue de lut. În ograda, între doi meri tineri, e întinsa vesnic sfoara pe care

acuma atârna niste camasi femeesti de stamba. în umbra camasilor, în nisipul fierbinte se scalda câteva gaini, pazite de un cocos mic cu creasta însângerata.

Drumul trece peste pârâul Doamnei lasând în stânga casa lui Alexandru Pop-Glanetasu. Usa e închisa cu zavorul; coperisul de pae parca e un cap de balaur; peretii spoiti de curînd deabia se vad prin spaturile gardului.

Pe urma vine casa lui Macedon Cercetasu, pe urma casa primarului Florea Tancu, pe urma altele... într-o curte mare rumega, culcate, doua vaci unguresti, iar o baba sade pe prispa, ca o scoaba, prajindu-se la soare nemiscata, parc-ar fi de lemn...

Caldura picura mereu, din cer, îti usuca podul gurii, te sugruma. în dreapta si în stânga casele privesc sfioase din dosul gardurilor vii, acoperin-du-si fetele subt stresinile stirbite de ploii si de vite.

Acum un dulau latos, cu limba spânzurata, se apropie în trap lenes, fara tinta. Din sant, dintre buruenile caruntite de colb, se repede un catel murdar, cu coada în vânt. Latosul nu-l ia în seama ca si când i-ar fi lene sa se opreasca. Numai când cellalt se încapatâneaza sa-l miroase, îi arata niste colti amenintatori, urmându-si însa calea cu demnitatea cuvenita. Catelul se opreste nedumerii, se uita putin în urma dulaului, apoi se întoarce în buruiene unde se aude îndata un rontait caznit si flamând...

Deabia la cârciuma lui Avrum începe sa se simta ca satul traieste. Pe prispa doi tarani îngândurati ofteaza rar cu o sticla de rachiu la mijloc. Din departare patrund pâna aici sunete de viori si chiuituri...

Dumineca. Satul e la hora. Si hora e pe ulita din dos, la Todosia, vaduva lui Maxim Oprea.

Casa vadanei este chiar peste drum de bisericuta veche, pleostita si darapanata. Vaduvia-i saracie lucie. Femeia a dat din rau în mai rau. Ce agoniseste un cap de barbat într-o viata întreaga, o muiere nepriceputa prapadeste într-un an de zile, si mai putin. Când a împreunat Maxim mâinile pe piept, în ograda erau clai de fân, în cele doua grajduri nu mai încapeau vitele, în sura si subt sopron n-aveau loc carele. Se vedea de departe belsugul... Acuma ograda-i goala batatura, iar în grajduri rage a pustiu o închipuire de vaca stearpa si vesnic flamânda.

Hora e în toi... Locul geme de oameni... Nucii batrâni de lângă sura tin umbra. Doar câteva pete albe de raze razbesc printre frunze gâdilând fetele aprinse de veselie. Zadeful atâta sângele lumii. Peste Magura Cocorilor atârna soarele îngalbenit de necaz ca mai are o postata buna pâna la sfintit.

Cei trei lautari cânta lângă sopron sa-si rupa arcusurile.

Briceag, cu piciorul pe o buturuga, cu cotul stâng pe genunchi, cu obrazul culcat pe vioara, cu ochii închisi, își sfârâie degetele pe strune și cântecul salta aprig, înfocat. Holbea e chior și are un picior mai scurt, iar la vioara numai trei coarde, dar secondeaza cu aceeași patimă cu care Gâvan, un tigan urât și, negru ca un harap, apasă cu arcul pe strunele gordunii. Din când în când Briceag se oprește să-și acordeze vioara. Holbea și Gâvan atunci își îndoiesc mestesugul ca să pastreze măsura. Apoi Briceag reîncepe mai aprins, strâm-bându-se uneori la Holbea, alteori la Gâvan, cu deosebire când schimbă melodia. Subtropotele jucătorilor se hurduca pământul. Zecile de perechi bat irArdeleana" cu atâta pasiune ca potcoavele flacailor scapă scântei, poalele fetelor se bolbocesc, iar colbul de pe jos se învâltorește, se așază în straturi groase pe fetele brazdate de sudoare, luminate de oboseală și de multumire. Cu cât Briceag iuteste cântecul, cu atât flacaii se îndârjesc, își înfloresc jocul, trec fetele pe sub mână, le dau drumul să se învârtască singure, topaie pe loc ridicând talpile, își ciocnesc zgomotos calcâiele, își pleznesc ureaua cizmilor cu palmele nădusite... Glasurile se îneacă în noul de praf ce-îmbrățișează pe toți... Rareori începe vreunul mai poznas câte o chiuitură, în tactul svăpăiat al jocului, cu ochii pe dos, cu gâtul ragusit. Dar după două-trei versuri o sfârșește într-un iuit aspru, istovit. Apoi dansul urmează tăcut, din ce în ce parca mai salbătec. Flacaii își încolăcesc brațele mereu mai strâns pe după mijlocul fetelor. Sâniile acestora tremură sub iile albe și se ating din când în când de pieptul flacailor, turburându-le ochii și inima. Nu schimbă nici o vorbă. Nici nu se privesc. Doar pe buze fâlfâie zâmbete placute și fugare...

Jocul ține de vreun ceas, fără întrerupere, și tinerii nu se mai satura. De două ori Briceag, cu cârcei în degete, a încercat să se oprească și, de amândouă orile, flacaii s-au napustit la el urlând desperați, cu priviri amenințătoare și rugătoare.

- Zi, tigane! Mai zi, cioara!...

Toate perechile se îmbulzesc în jurul lautarilor, se ciocnesc, se izbesc cu coatele goale. Câtiva baietandri, îngaduiți de curând la hora, ametiți de atâta învârtăla, se clatina de ici-colo deabia mai ținându-se în picioare, spre marea rusine a fetelor cu care joacă. Vreo trei perechi s-au retras în sură, mai la larg, unde însă praful se urcă până-n capriori, des de să-l tai cu cutitul... La câțiva pași de pâlcul jucătorilor stau fetele care au ramă nepoftite, privind cu jind, soptindu-și uneori cine știe ce și izbucnind în râsete silite. La urechi și în cosite au și ele buchetele de vâzdoage peștrite și în mână câte un ghiveci mai marisor pe care să-l daruiască flacaului cutare să-l pună în

palarie. Printre fete se mai ratacesta si câte-o nevasta tânara, cu naframa de matase în cap, gata sa între în hora daca s-ar întâmpla sa-i vie chef barbatului ei sa joace. Mai laoparte mamele si babele, gramada, forfotesc de necazuri si-si admira odraslele. Copii neastâmparati alearga printre femei si chiar prin hora, fura florile fetelor si se bucura când victimele îi ocaresc sau se înfurie. Vreo câtiva mai îndraciti se lasa pe vine aproape de jucatori uitându-se cu mare bagare de seama la poalele fetelor, iar când poalele zboara mai tare, dezvelind picioarele goale mai sus de genunchi, se întreaba repede:

- Ai vazul?

- Vazut. Da' tu?

- Si eu.

Si apoi urmeaza sa pândeasca poalele pâna ce vre-o baba indignata îi ia la goana, cecace nu-i opreste ca peste câteva minute sa reînceapa...

Barbatii se tin mai pe departe, pe lângă casa, pe la poarta, grupuri-grupuri, vorbind de treburile obstesti, aruncând rareori câte-o privire spre tineretul dimprejurul lautarilor.

Primarul, cu mustati albe rasucite tinereste, cu niste ochi albastri mari si blajini, cauta sa-si pastreze demnitatea apăsând vorbele si însoțindu-le cu gesturi energice, în mijlocul unui pâlc de batrâni fruntasi. Stefan Hotnog, un chiabur cu burta umflata ce si-o mângâie într-una parca ar avea junghiuri, gaseste fel de fel de clenciuri primarului numai ca sa arate celorlalti ca el de

10

nimeni nu se sinchiseste. între dânsii Trifon Tataru, mititel, cu parul galbui si glasul subtire, se uita când la unul când la altul, înfricosat parca sa nu se încaiere, fiindca amândoi îi sunt rude, cam de departe, nici vorba. Pe-alaturi, ca un câine la usa bucatariei, trage cu urechea Alexandru Glanetasu, dornic sa se amestece în vorba, sfiindu-se totusi sa se vâre între bogatasi. Pe prispa stapânește Simion Butunoiu care acum vreo douazeci de ani a fost învatator în sat, iar azi manâncă o pensie de cinci zloti pe luna si munceste la pamânt mai abitir ca un flacau. împrejurul lui s-au adunat Macedon Cercetasu cu straja Cosma Ciocanas, cu Simion Lungu, cu Toader Burlacu, cu Stefan Ilina si cu altii, ascultând cu evlavie palavrele dascalului, auzite si rasauzite. Din când în când Simion Butunoiu stranuta atât de zgomotos ca toate femeile se întorc spaimântate, sau se porneste pe tusa lui obisnuita cu care de multe ori scoala noaptea tot satul din somn. Macedon asteapta cuviincios pâna ce ispraveste dascalul cu tusa, apoi ia din fereastră o sticla cu rachiu, închina foarte ceremonios, trage o dusca zdravana si trece bautura batrânului care mormaie scurt „sa ne tie

Dumnezeu pe toti" si pune gârliciul la gura. Sticla pe urma umbla din mâna în mâna. Macedon e cam cherchelit si comanda militareste tuturor sa bea:

- Forvert, Simioane! Vaitar, Cosma!... Vaitar, vaitar!...

A facut oastea doisprezece ani, i-a fost draga foc si, când e beat, s-acuma numai în comenzi nemtesti se cearta cu nevasta-sa. Altminteri însa are o inima de ceara si în douazeci si opt de ani nu si-a batut muierea niciodata; mai curând Floarea s-a întâmplat sa-l muștruluiasca.

Sticla ajunge la Toader Burlacu goala.

- Goala, ai? râde Macedon încântat. Goala?... Halt!... Haptac!... Unde esti caprar de zi?... Forvert!...

Un copil de vreo zece ani sare drept în picioare pe prispa si striga râzând: -Hir!

- Nu râde la front, magarule! se rasteste Macedon. Na sticla si da fuga la cantina la Avrum sa-ti mai dea o portie pentru mine!... înteles, caprar?

Caprarul însa refuza ordinul, raspunzând repede:

- A zis jupanul ca nu-ti mai da fara bani, bade Macedoane, nici sa nu ma mai trimiti, ca-i degeaba...

Macedon își salta putin mustata, încrunta din sprâncene privind aspru la copil, apoi se aseaza pe prispa clatinând din cap si oftând.

- Ehei, unde-i vremea când eram eu straja-mester!... Atunci sa fi poftit jupanul sa nu-mi dea, ca-i aratam eu supunere...

11

Mai boscorodeste ceva, pe urma înceteaza si se uita ursuz la nevasta-sa care are bani, dar nu-i da si care taifasuieste cu alte femei fara sa se sinchiseasca de comenzile lui...

Tocmai atunci se târaste pe poarta, printre picioarele oamenilor, Savista, oloaga satului. E vara cu fata cea mai frumoasa din Pripas, cu Florica, si ceva neam cu nevasta lui Trifon Tataru. Are picioarele încârcite din nastere, iar bratele lungi si osoase ca niste cangi anume spre a-si târî schilozenia, si o gura enorma cu buzele alburii de sub care se întind gingiile îmbaiate, cu colti de dinti galbeni, rari si lungi. Trifon Tataru o tine pe lângă casa, sa-i vada de copii. Când e vreme buna apoi Savista sade în poarta, se ciorovaieste cu toti copiii din sat si primeste pomana trecatorilor milosi... Vine cu galagie mare. Gâgâie ceva cu glasul ei aspru, speriat. N-o baga în seama nimeni. Doar Trifon face un semn nevastei, care se apropie repede, suparata:

- Da acasa nu puteai sta, mai femeie? Zau parca te manânca talpile... Lasi tu ograda pustie pe vremea asta... Si nici barem slugile nu-s la îndemâna... Ce vrei? Ai? Spune ce vrei, Savisto? Oloaga facuse doua ceasuri din ulita cea mare, unde statea

Trifon, pâna aici. începe sa bâlbâie foarte grabita si cu importanta, însotindu-si sfortarile cu niste gesturi desperate si nepricepute.

- Ce face? zice Maria lui Trifon, care se sileste sa ghiceasca ce spune. S-a batut Vasile Baci... cu Avrum?... Cu Florea Caruntu?... Ei, s-apoi? Ce-ti pasa tie, femeia lui Dumnezeu? Si pentru asta ai venit tu atâta cale? Vai de mine, ca esti mai rea ca copiii cei fara minte... Uite ce ti-ai facut poalele? Si numai azi te-am primenit... Of, bata-te...

Savista urla ceva ce vrea sa însemne ca ei nu-i pasa de poale, si pe urma se porneste brusc pe un râs prostesc de bucurie.

- Cum ai zis?... Cine-i beat?... Vasile Baci... Parca azi s-a îmbatat întâi...

Maria o lasa rusinata si se întoarce între femei. Oloaga se târâie în

mijlocul fetelor, se framânta sa-si faca loc si priveste apoi cu mare placere la

hora. Are douazeci si cinci de ani si tremura de fericire când aude lautarii

ori când vede vreo petrecere...

Savista n-are parte sa se desfete multa vreme. Pâna sa se aseze bine, pâna sa se certe cu fetele pentru un loc mai bun, jocul înceteaza. Briceag, asudat si istovit, încheie învârtita cu o apasare zdravana de arcus încât îi si plezneste

12

o struna la vioara. Ion, feciorul Glanetasului, tinând de brâu pe Ana lui Vasile Baci, se repede la lautari rugându-i:

- Mai zi, ma Briceag... numai un pic, auzi? Un picut de tot, tigane! Alti flacai striga poruncitor:

- Trage, tigane! Ce te codesti?... De ce te platim, cioara dracului? Briceag arunca o privire dispretuitoare spre cei ce-l ocaresc, iar lui Ion

îi raspunde convingator, aratându-i vioara:

- Nu mai pot, Ionica... Zau, nu mai pot... Crede-ma!... Mi-au amortit degetele... Pe urma si struna mi s-a rupt.

- Un pic, omule, nu întelegi? staruie flacaul.

Tiganul însa se înfurie brusc, întoarce spatele, trânteste vioara în bratele lui Holbea si începe sa blesteme catranit:

- Fire-ar ale dracului toate ceterile din lume, pleznire-ar acolo unde-o fi cine m-a învătat sa tin arcusul... Ca io-i spun cu frumosul ca nu pot si el ma omoara sa mai zic... Dare-ar Dumnezeu sa trazneasca toate jocurile cu pe cine le-a nascocit...

Ion asculta câteva clipe mirat cum înjura Briceag. Apoi deodata se încinge ca focul si izbucneste ragusit:

- Ho, cioara, fi-ti-ar neamul de râs, ho!... Si închide pliscul ca te

pocnesc de-ti sar maselele tocmai în curtea bisericii!...
Briceag a mai patit-o cu Ion; tace. Numai dupa ce flacaul se îndeparteaza bodoganind, începe iar sa se necajeasca cu ceilalti lautari, pe tiganeste.

Flacaii îmbratiseaza pe fete, multumindu-le pentru joc. Fetele se zbat în bratele lor si soptesc cu sfiala si cu placere:

- Multumim...

Ion strânge la piept pe Ana cu mai multa gingasie, dar mai prelung.

- Da-mi drumul, Ionica! murmura fata usor, cu multumire în glas.

- Sa vii, Anuto... stii tu unde! zice Ion domol.

Ana nu raspunde, privirea ei însa luceste de bucurie. Se zmucesc sa scape din îmbratisare, soptind întruna moale:

- Da-mi drumul Ionica... zau, da-mi drumul!...

Flacaul o trage mai aproape, cu un zâmbet aprins, o apuca cu o mâna de tâte si i le strânge ca pe doua mere, încât Ana sâsâie de durere.

- Sa nu cumva sa nu vii! repeta Ion înfingând în ochii ei o privire poruncitoare si lacoma.

Ana fuge glont la fete, îmbujorata si scuturându-si poalele de praf. Apoi potolindu-si sufletul, spune Margaretei lui Cosma Ciocanas, o fiinta ursuza, voinica, cu picioare cât donitele, cu brate barbatesti si cu o fata osoasa roscata:

13

- Si Ionica... mereu... zau asa...

Dar, încurcându-se, schimba repede vorba:

- Vai de mine ce caldura... toata m-am facut o aparaie...

Margareta nu jucase si-i era necaz pe fetele care au avut noroc. Nu

raspunde nimic Anei, ci urma sa priveasca cu jind spre ceata flacailor care închinau cu rachiu sau aprindeau tigari; parea îngrijorata rau sa nu se întâmple s-o pofteasca la joc cineva si ea sa nu bage de seama...

Ion urmari din ochi pe Ana câteva clipe. Avea ceva straniu în privire, parca nedumerire si un viclesug neprefacut. Tot atunci zari mai alaturi si pe Florica, fata vadanei lui Maxim Oprea, cu care se tinuse pâna acum, putin posomorâta, dar mai frumoasa ca oricând. Flacaul clipi aspru, ca si când ar fi vrut sa-si alunge un gând din creieri, si striga la un baietel:

- Adusesi, bre?

- Adus, bade Ionica - facu copilul cu importanta. Am dat-o Ielii Zanobiei,
s-o tie...

Si, în vreme ce Ion se duse spre grupul unde era mama-sa, baietelul urma:

- L-a facut tare jupanul, bade, s-a pus zece bucatele de zahar, de zice ca-i mai bun ca mierea...

Zenobia, cu sticla de rachiu în mâna, se plângea Todosiei, vadanei, de un afurisit de junghiu care o taia prin sale de câteva zile si nu-i mai trecea.

- la da sticla ceea, mama! zise Ion scurt si înghiti îndata o dusca zdravana.

Da d-ta bei o leaca?

- Lasa-ma pe mine în plata lui Dumnezeu ca doar nu-s însarcinata -raspunde Zenobia luând totusi sticla si tragând o gura. Aoleu, da stiu ca-i bun... Vezi numai, dragul mamii, sa nu bei mult ca ti se suie la cap si cine stie ce pozna ti-o veni sa faci... Omul la betie sa-l fereasca Dumnezeu...

Ion îi lua sticla si-i întoarse spatele fara sa-i mai asculte sfaturile.

Copilul ramasese pironit locului, cu ochii pofticiosi la rachiu. Când se îndeparta flacaul, avu parca o suparare. Dar îi trecu repede si, sterpelind într-o clipire un ghivecel de flori din mâna Margaretei, o zbughi ca sageata, urmat de blestemele aprige ale fetei care astepta mereu s-o cheme cineva la joc...

Ion trecu încet pârleazul de lînga grajd, întorcând capul spre Ana care nu-l scapa deloc din ochi si care, peste câteva clipe, îl urma cu pasi grabiti, rosa ca focul de rusine, închipuindu-si ca toata lumea o pândeste.

14

în dosul surii era o livada marisoara, presarata cu pomi, taiata în doua de o carare ce cobora pâna la Gârla Popii si se oprea chiar în spatele cârciumii lui Avrum. Fânul cosit de curând, adunat în câteva claite proptite cu pari, umplea vazduhul cu un miros îmbatator.

Ion merse pe carare doi-trei pasi, apoi coti în stînga si se aseza sub un nuc batrân si scorburos, pe o radacina încovoata ca un jilt. Fata sosi tremurând de emotie, dar cu o stralucire bucuroasa în ochi.

- Aici erai? murmura Ana asezându-se repede, fara sa se uite la dânsul.

- Ca parca-i mai bine aici - facu flacaul încet; apoi îndata ridica sticla: Sa traim, Anuto!

- Sa traiesti loane! raspunde ea privind nelinistita spre carare, pe unde treceau mereu oameni, care la cârciuma, care înapoi.

- Bea si tu, Anuto, ca pentru tine l-am luat si l-am facut dulce ca gura ta!

- Despre mine poate sa sece rachiul - zise fata, mai potolita.

Mi-e sila si când îi simt mirosul, ca taica nu mai lasa sa treaca nici o ziulica fara bautura si fara betie... Nu stiu, zau, ce s-o

mai alege de noi.

- Apoi asa bea omul la suparare - zise Ion, adaogând pe urma cu alt glas: Bea, Anuto... Mi-a casunat si mie asa odata...

Ana îsi înmuie buzele în rachiul, se strâmba si dadu repede sticla înapoi, tusind si râzând:

- Avai de mine... nu pot... parca-i otrava...

- Ba-i bun - zise Ion ducând iarasi sticla la gura...

Tacura amândoi un rastimp, fara sa se priveasca. Apoi flacaul îsi trecu bratul pe dupa mijlocul ei si ofta:

- Hei, Anuto, mult aleanu-i în inima mea!

Fata Anei, lunguiata, arsa de soare, cu o întiparire de suferinta, se posomori.

- Ce îndur eu, sa fereasca Dumnezeu pe toata lumea - gemu dânsa. Acu tata si-a pus în gând sa ma marite cu George-a-Tomii si o tine mortis cu George. Si, Doamne, greu îti mai vine sa taci si sa înghiti când nu ti-i drag omul...

Ion se uita lung la buzele ei subtiri care se miscau usor dezvelindu-i dintii cu strungulite, albi ca laptele, si gingiile trandafirii de deasupra. Stia dânsul ca Vasile Baciul e într-o ureche si ca de-o apuca hais, apoi hais o tine sa stie de bine ca da cu carul prin toate santurile. Dar tocmai aceasta îl întarâta si pe el.

Nu-i fusese draga Ana si nici acuma nu-si dadea seama bine^daca i-e draga. Iubise pe Florica si, de câte ori o vedea sau îsi amintea de ea, simtea ca tot o mai iubeste. Purta în suflet râsul ei cald, buzele ei pline si umede,

15

obrajii ei fragezi ca piersica, ochii ei albastri ca cerul de primavara. Dar Florica era mai saraca decât dânsul, iar Ana avea locuri si case si vite multe... îi asculta glasul plângator si-l cuprindea mila, în acelasi timp însa se gândea la Florica. Apoi deodata tresari, o strânse la piept si, fara sa rosteasca vre-o vorba, o saruta lung pe buze. Fata cuprinse cu bratele gâtul lui Ion, molesita si aprinsa, si inima-i batea atât de navalnic încât el o auzea.

- Noroc, noroc, loane! striga atunci un glas aspru pe carare.

Flacaul ridica ochii furios si vazu pe Ilie Onu care, întorcându- se de la cârciuma cu o sticla de rachiul, râdea gros si batjocoritor.

- Du-te-n... Doamne iarta-ma - sâsâi Ion încruntat.

Ilie Onu ajunsese la sura si se facu nevazut. Era frate de cruce cu George al Tomii si unde putea sa-i faca rau lui Ion, îi facea, fiindca odata, la o nunta, îl umpluse de sânge ca sa-l îmblânzeasca.

Ion începu sa suduie si sa se catraneasca, dar întâlnind ochii caprui înlacrimati de fericire si de teama ai Anei, se potoli...

Ilie aducea rachiul pentru George care se silea din rasputeri sa

învete pe Briceag un cântec nou ce-l auzise de la lautarii din Bistrita la un chef al doctorului Filipoiu, la beraria cea mare din Armadia. Briceag, cu ochii tinta la buzele flacaului care fluiera melodia, târâia nesigur cu arcusul pe strune; Holbea credincios, încerca si el sa secondeze. George se umfla, închidea puțin ochii si fluiera din ce în ce mai aprig, caci împrejurul lor se adunase un pâlț de flacai care-l priveau cu admiratie.

- Ei, acu ai înțeles? zise George oprindu-se în mijlocul cântecului.

- Las ca l-am prins - mormai Briceag pornind sa traga cu mai multa siguranta.

- Am sosit, George - striga Ilie întinzând sticla.

- Iute te-ai întors - vorbi cellalt bând si trecând îndata rachiul lui Ilie ca el sa poata reîncepe dascalirea lautarilor.

- Noua nu ne dai un paharel, vere? se lingusi Holbea, zgândarindu-l cu arcusul.

- Sa va dau, cioroilor, firea-ti ai naibii! râse George foarte multumit ca

au sa vada toti cum cinsteste el pe tigani.

- Beti-o toata - zise apoi catre Gavan când vru sa-i înapoieze sticla. Dar atunci sari Ilie ca un cocos:

- Ia stati, bre, sa mai bem si noi, ca cioarele astea o sa plezneasca de atâta holirca...

Urma o ciorovaiala nesfârșita între Ilie si tiganii care nu mai voiau sa renunte la bautura si era cât pe-acu sa se încinga si o bataie, deoarece Ilie, aprinzându-se, se repezea mereu cu piciorul sa sparga gorduna.

16

Deodata toata lumea se întoarse spre ulita. Toti barbatii scoasera palariile, iar cei de pe prispa se sculara în picioare...

Venea preotul Belciug împreuna cu d-na Maria Herdelea, nevasta învatatorului, cu domnisoara Laura si cu Titu. Primarul si fruntasii satului iesira în poarta întru întâmpinarea domnilor.

- Petreceti, petreceti! zise preotul cu un zâmbet binevoitor.

- Apoi ce sa facem, domnule parinte - raspunse primarul cu palaria în mâna. Dumnezeu de-aceea a lasat sarbatorile, sa se mai veseleasca si prostimea.

- Negresit, negresit - murmura Belciug întinzându-si zâmbetul.

- Da de ce nu poftiti si d-voastra sa vedeti petrecerea noastra? relua Florea Tancu cu un glas foarte blajin, punându-si palaria în cap.

Taranii de asemenea se acoperira unul câte unul, în vreme ce

preotul sopti câteva cuvinte d-nei Herdelea, care-i raspunse raspicat, dându-si capul pe spate cu mândrie:

- Da, putem privi putin si noi... Mie chiar îmi plac petrecerile poporului... Maria Herdelea era fata de taran de pe la Monor, dar - fiindca umblase

totdeauna în straie nemtesti si mai ales ca s-a maritat cu un învatator - se simtea mult deasupra norodului si avea o mila cam dispretuitoare pentru tot ce e taranesc.

- Poftim mai aproape! facu atunci primarul, bucuros, dând la o parte pe taranii care se îmbulzeau: la faceti loc mai oameni!... Dati-va la o parte!...

Vreo câtiva fruntasi dadura îndata ajutor primarului strigând:

- La o parte!... La o parte!...

Belciug intra binisor în ograda si se opri aproape de poarta.

Babele cucernice se repezira numaidecât sa-i sarute mâna.

- Lasati, lasati! murmura preotul, întinzând însa dosul palmei spre sarutare, cu o multumire ce-i înviora fata tabacita de slabiciune.

Flacaii, obositi si cu gândul la joc, ramasesera tot împrejurul lautarilor. Numai George, totdeauna silitor sa-si arate istetimea, se vârî printre batrâni, îmbulzindu-se ca s-ajunga cât mai aproape de popa si familia învatatorului. Ilie se tinea si aici dupa dânsul ca un catel.

Titu Herdelea, un tânar de vreo douazeci si trei de ani, în haine curatele si saracute, cu o cravata albastra azurie la gulerul înalt si teapan, ras de mustati si lung cât un par, cum vazu pe George, îi întinse prieteneste mâna îmbracata în manusi de-ata cenusii:

17

- Noroc, George!... Nu mai jucati?... Tocmai ne abaturam si noi sa va vedem...

- Cum nu, domnisorule! Numai sa se hodineasca-o târa tiganii, c-au zis atâta de-a amortit si sufletul dintr-însii - spuse flacaul cu glas îndulcit. Apoi apropiindu-se mai bine, adaoga: Da d-ta nu vrei sa joci cu noi, domnisorule?

Titu râse si se uita la Laura, care zâmbi încurcata.

- Eu?... Nu, George. Altadata. Acuma nu se poate. Dar flacaul starui:

- îti dau eu o fata, domnisorule, de sa te lingi pe buze. Usoara ca pana si frumoasa ca o domnisoara... Dar trebuie sa joace si domnisoara Laura...

Sora lui Titu se facu deodata serioasa si se agata înfricosata de bratul mamei sale, murmurând:

- O, auzi ce idei!... Ma mir ca nu vi-i...

Preotul vorbea cu primarul si cu ceilalti tarani despre mersul

vremii, toti fiind întelesi ca ar fi bine sa mai dea Dumnezeu o gura de ploaie , sa se mai înmoaie pamântul, caci altfel ramâne porumbul nesapat de-al doilea... George însa se tinea scai de Titu si de Laura, spre marea indignare a doamnei Herdelea care n-ar fi îngaduit nici în ruptul capului ca fata ei sa se amestece printre tarani.

Ca sa schimbe vorba, fiindca se mai strângeau si alti oameni sa asculte staruintele flacaului, zâmbind putin batjocoritor, Titu se uita deodata împrejur, ca si când si-ar fi adus aminte ceva, si apoi întreba:

- Oare Ion unde-i?

George, desi stia ca, dintre toti feciorii satului, domnisorul numai cu Ion e mai prieten, se simti aproape jignit auzind acum întrebarea. De aceea raspunse cam în sila:

- Pe aici trebuie sa fie si dânsul...

Dar Ilie Onu, de la spate, se amesteca iute în vorba:

- Ba e în gradina, subt nuc, cu Ana...

- Unde? facu George, întorcându-se brusc la el, parca i-ar fi tras o palma.

- Acolo, unde zic - încheie Ilie scurt, rânjind multumit.

George puse nasul în pamânt si tacu. Nimeni nu mai deschise gura, si Titu, bucuros c-a scapat usor de invitatia la dans, se apropie de Belciug care începuse sa povesteasca oamenilor cum i-au scos lui doctorii cei mari un rinichi, în spitalul din Cluj...

Vorbele lui Ilie lovira pe George drept în suflet. Ana lui Vasile Baciú îi era fagaduita lui de nevasta. Ea fata cu stare, el fecior de bocotan, - se potriveau. Parintii lor erau întelesi mai demult, iar Ana îi placea. Nu zicea

18

ca-i cine stie ce frumoasa, dar nici el nu pica. Era greoi, spatos si umeros ca un taur; umbla leganat si cu genunchii înmuiati... Fierbea. Se gândea mereu sa-si croiasca drum pâna în gradina, s-o vaza cum sade ochi în ochi cu Ion. Dar mereu își lua seama, zicându-si ca poate mai mult ar strica decât ar folosi, daca cumva nu s-ar isca si o bataie, caci Ion e artagos ca un viespe nemâncat. De va sti fata ca el stie, mai rau se va înrai. Mai bine sa-i lase în pace. O lingura de istetime face uneori mai mult decât un car de putere.

Dar Ion, ce vrea Ion? De ce cauta sa-i învârteasca el capul fetei?... își arunca ochii, fara sa vrea, spre Florica vadanei lui Maxim. Statea tot asa de pleostita ca si dânsul. Se vede ca si ea stia si o bateau aceleasi gânduri... Asta îi mai potoli supararea. Când nu esti singur, suferinta se usureaza. Ofta odata din baierile inimii si-si trase palaria pe ochi, zicându-si:

- De-amu am sa joc numai cu Florica... Cel putin sa plezneasca fierea si într-însul!...

Lautarii își potriveau zgomotos instrumentele pentru a da de stire tuturor, si mai ales celor razletiti prin gradina, ca reîncepe jocul. Flacaii bateau nerabdatori din calcâie, scoteau câte un chiot de veselie si-si aruncau privirile din ce în ce mai des printre fetele care asteptau cu inima strânsa sa fie poftite în hora.

În clipele acelea sosi, de pe ulita, Vasile Baci, lalaind un cântec de betie, cu palaria într-o ureche, cu ochii înrositi si tulburati de bautura. Se clatina usor în mers si dadea într-una din mâini parca s-ar sfadi cu un dusman închipuit. Când zari grupul cu domnii în mijloc, se opri putin, întepenindu-se gânditor, apoi se duse glont la preotul Belciug si-i zise:

- Eu, domnule parinte, spun drept, îs mare pacatos... MaareL. Si betiv si stricat, cum nu se mai pomeneste în sapte sate, zau cruce!... Asa-s eu, ce mai calea-valea... Beau, si beau, si beau de usuc, nu altceva!... Ce-i drept nu-i pacat, asa-i domnule parinte? Ca de suparare beau daca beau asa-i?... Si beau pentru ca beau dintr-al meu...

Preotul își curmase povestirea si luase o înfatisare grava, privind foarte aspru pe Vasile Baci. Taranul însa avea acuma un zâmbet bun pe buze si vorbea aplecat ca la spovedanie, parca nici n-ar fi vrut sa stie de nimeni în lume:

19

- S-amarât rau, domnule parinte, crede-ma! Poate ca nu ma crezi? De-aceea beau si iar beau si iar... Uite-asa! Ai sa zici d-ta: da de ce esti amarât, betivule? Apoi cum sa nu fiu, domnule parinte? Ca o fata am si eu si nu-mi place deloc fata pe care o am. Nu-mi place, auzi? Ca nu vrea sa ma asculte. Si tare ma doare inima si tare-s suparat ca nu vrea sa se uite în gura mea. Am dreptate, ori n-am, spune d-ta!

Belciug nu suferea mirosul de rachiu, caci era bolnavicios, iar Vasile mereu îi duhnea în nas si râgâia. Purtarea taranului îl indigna însa mai ales pentruca-i stirbea demnitatea în fata poporului. Doamna Herdelea asculta foarte serioasa, cu capul sus, cu buzele strânse punga si privea mânioasa la oamenii care se îmbulzeau împrejurul lor, curiosi, râzând pe înfundate de Baci. Lui Titu, dimpotriva, îi placeau îngaimarile betivului si nu stia cum sa-l zgândare, fara sa bage popa de seama. Belciug își înghiti mânia si cauta sa-l potoleasca cu o dojana blânda.

- Rau faci, Vasile, ca nu te sfiesti macar de tineretul care te vede mereu pe doua carari. Omul de treaba nu se tine toata ziulica numai sa îmbogateasca pe jidovi si sa-si otraveasca trupul cu hâlbariile lor dracesti... Asa, Vasile!...

Baciu lua deodata o înfatisare solemna, se dadu doi pasi înapoi si raspunse cu o mustrare caraghioasa în glas:

- Vai de mine, domnule parinte? Dar cui i-am facut vreun rau? Baut-am eu banii cuiva, ori averea cuiva? Ca beau, beau... Da beau din munca si din sudoarea mea... Atunci de ce sa ma napastuiesti? Ce ti-am gresit eu d-tale, spune drept!

Primarul gasi cu cale sa se amestece, îl lua de brat si vru sa-l dea la o

parte, mulcomindu-l:

- Bine, bine mai Vasile, asa-i cum zici... Dar lasa pe dumnealor în pace, ca dumnealor au venit sa vada jocul, nu sa auda prostiile tale...

Apoi, întorcându-se spre flacai, striga poruncitor:

- Da voi ce faceti, mai feciori? Jucati ori nu jucati?

Atunci însa Vasile Baciu zari pe George, care statea posomorât, ca un copac cu maduva uscata, si îndata îl apuca de mâna si-l târî în fata preotului:

- Uite-l, domnule parinte! îl vezi? Asta-i ginerele meu care mi-i drag! Cu dânsul ai sa-mi cununi d-ta fata, macar de-as sti ca are sa crape inima dintr-însa!...

- Bine, bade Vasile, lasa ca... - facu George rusinat, râzând silit. Omul se încapatâna din ce în ce si începu sa strige:

- Nu vreau sa te las, ai înteles? Mie-mi trebuie ginere cumsecade, nu fleandura... Io-ti dau fata, iar tu sa ai biciu, sa-i scoti din cap gargaunii!... Eu nu vreau sa stiu de-alde calici tantosi care umbla sa-i împuieze capul. Eu nu

20

vreau si nu vreau, si daca nu vreau, îi pun gâtul pe taietor si numai una-i trag cu barda, macar sa stiu ca ma duc pe urma la spânzuratoare. Asa-i mai George?

- Asa, asa - murmura flacaul vrând sa-l astâmpere.

Vasile se uita împrejur triumfator si scuipa ascutit tocmai între picioarele primarului. Apoi, ca si când si-ar fi adus aminte de ceva, porni spre grupul fetelor, tragând pe George dupa dânsul si strigând în gura mare.

- Anuto!... AnutooL. Unde esti tu, fata tatii?

George rosi parca l-ar fi bagat într-un cuptor aprins. O furie amestecata cu rusine îi cuprinse sufletul. Si deodata îi zise încet, sa nu-l auda si alti oameni:

- Las-o pe Anuta, ca-i cu Ion-a-Glanetasului în gradina, sub nuc... Baciu tresari întepat. Scoase un tipat scurt si se îndrepta cu pasi mari spre

coltul surii, unde tocmai se ivera Ana, tremurând de spaima, caci îi auzise glasul. Taranul o vazuse, se opri în mijlocul ograzii,

unde ajunsese, își raschira picioarele, își trânti mâinile în solduri și își împinse burta înafara, privind sagetator pe Ana. Statu așa câteva clipe, apoi izbucni:

- Bine, Anuto, așa ne-a fost vorba?

Și se repezi spre ea cu pumnul ridicat, gata să o izbească. O femeie tipa disperată:

- Vaoleu! Sariti c-o omoara!

Până să ajungă însă la fata, Vasile zari pe Ion sosind tot de după sura, și numaidecât uita pe Ana și se întoarse amenintător spre flacau. Vazându-l cum vine drept la el, Ion avu o tresarire usoară, dar își urma calea, linistit, ca și când n-ar înțelege nimic, cu o privire nepăsătoare către Baci.

- Ce ți-am spus eu ție, golane, ai? urla, apropiindu-se mereu, Vasile Baci, pe care linistea lui Ion îl întărâta mai rău.

Flacaul primi ocară ca o lovitură de cutit. O scaparare furioasă îi tâsni din ochii negri, lucitori, ca două margele vii. Răspunse cu o voce puțin tremurată, dar și batjocoritoare:

- Ce-s eu, sluga dumitale, să-mi poruncești?

- Am să-ți poruncesc, tâlharule, și dacă nu asculti de vorba, am să te umplu de sânge! urla taranul aprins de mânie până în maduva oaselor, aruncându-se la el.

Acuma Ion se opri, încreșta pumnii și striga înabusit, parca ar fi cautat să se stapânească:

- Să nu dai, bade Vasile, ca...! Să nu dai!... Să nu dai!...

Câtiva bărbați și flacai se zvârlira pe Vasile, ostoidându-l. Ion stătea neclintit, ca un lemn, doar inima-i batea coastele ca un ciocan înfierbântat. Dintru

21

întâi se gândise să-l lase în plată Domnului, ca-i beat și e total Anutei. Dar de când l-a suduit și s-a apropiat să-l lovească, și-a pierdut cumpatul. Îi clocotea tot sângele și parca aștepta înadins să-l atingă baremi cu un deget Vasile, ca să-l poată apoi sfârțica în bucatele, mai ales că la spatele lui vazuse pe George care privea dispretuitor și multumit.

Baci se zvârcolea în bratele oamenilor, urlând neîncetat:

- Lasati-maaa!... Lasati-ma să-i scot blohotaile!... Trebuie să-i beau sângele, altminteri pleznesc!... Lasati-ma!...

Taranii însă îl duseră, aproape pe sus, până la poartă, în vreme ce el nu mai conținea și se smucea din rasputeri:

- Ce are hotul cu fata mea? Ce are!... Uuuh!... Lasa-ma, Nistore!... TffP.... Ion schimba fete fete. Genunchii îi tremurau, iar în cerul gurii simtea o

uscaciune parca i s-ar fi aprins sufletul. Fiece vorba îl împungea drept în inimă, cu deosebire fiindcă le auzea tot satul. Mereu îi fulgera să se repează și, cu un pumn zdravan, să-i înabuse în gât ocarile. Deodată cu gândul acesta însă îi rasarea în minte

si Anuta, oprindu-l pe loc. Se uita dupa ea, dar în învalmaseala fata o stersese acasa plângând. Femeile si fetele se împrastiasera care încotro, ca un cârd de galite speriate de uliu, si priveau din ulita si de prin ograzile vecine asteptând în fiecare minut sa înceapa bataia. Profitând de încaierare, preotul pleca, spunând scandalizat doamnei Herdelea:

- Asemenea destrabalati trebuiesc dati pe mâna jandarmilor sa le înmoaie ciolanele. Numai asa s-ar face oameni de omenie... Pacat ca Ion nu l-a scuturat putin... Ar fi meritat-o...

Învatatoarea clatina din cap, în culmea indignarii, își ridica usor rochia, sa nu mature praful ulitei, si porni repede împreuna cu Belciug si cu Laura. Titu ramase mai în urma. Îi parea rau ca nu poate vedea cum se ispraveste cearta si, mergând, întorcea mereu capul....

Hora se sparse. Tiganii se retrasesera spaimântati în sura; Gavan își rezemase gorduna într-un colt, hotărât s-o apere cu orice pret, sa nu i-o sparga batausii. Flacaii se adunara împrejurul lui Ion, atârându-l:

- Ce te-ai lasat, Ionica, sa te ocarasca?... Trebuia sa-i tragi macar vre-o doua scatoalce, sa te pomeneasca!...

Altii, câtiva, prieteni de-ai lui George, stateau mai deoparte, rânjind. Mai târzior veni între ei si George, urmat de Ilie Onu, care nu-l slabea, ca o umbra credincioasa.

- Uite cum se strica toata veselia din pricina... zise George, suparat putin,

cu o privire spre feciorul Glanetasului. 22

Ion însa nu vedea, nu auzea. Rusinea îl tintuise locului. Se uita mereu dupa gramada de oameni, între care se zbatea Vasile Baci, mereu muncit de pornirea de a-l zdrobi.

George mai schimba câteva cuvinte cu tovarasii lui, apoi striga lautarului cu glas mândru:

- Hai, tigane, la Avrum!... Ce mai stam aici de pomana?...

Glasul acesta zbârnâi ca o trâmbita în urechile lui Ion. Din doi pasi fu lângă Briceag si-i porunci scurt:

-Hai!

Tiganul statea încurcat, uitându-se când la unul, când la altul, nestiind pe care sa-l asculte.

- Apoi stai, loane - facu George, tot trufas - ca eu l-am arvunit!... Ion, parca nici nu l-ar fi auzit, repeta mai aspru:

-Hai!

În ochii lui ardea atâta mânie ca Briceag strânse din umeri spre George, puse vioara la obraz si începu îndata un cântec de veselie. Prietenii lui Ion pornira sa chiuie si sa pocneasca din degete, în semn de izbânda, apoi sa tropaie de rasuna batatura. Ion o lua înainte spre poarta, iar ceilalti dupa el,

fluierând si chiuind. Lautarii îi urmara cântând; Gavan, cu gorduna agatata de-a umar, sufla greu ca un gânsac îndopat. În ulita, ceata poposi o clipa, tropaind furtunos pe loc, spre marea admiratie a fetelor care se uitau din portile ograzilor. Pe urma pornira cu totii în stânga, chiuind în tactul cântecului, întovarasiti de o droaie de copii.

George ramase, cu ai lui, lângă sura, furios dar neîndraznind sa se împotriveasca. Îi era necaz mai cu seama ca el daduse arvuna tiganilor si tot el avea sa le plateasca restul pâna la patru zloti. Adevarat ca banii îi strângea de la flacai, câte douazeci de creitari de caciula, dar pâna sa-i adune trebuia sa se sfadeasca cu mai toti si sa-si bata capul, caci Briceag nu mai vrea sa astepte, de când a patit-o odata de-a ramas neplatit. Însarcinarea aceasta îi placea, nici vorba, fiindca i se parea ca-l înalta deasupra tuturor. Acuma, însa, vazând ca flacaii tin totusi partea lui Ion, se simti umilit, mai ales ca aceasta venea dupa ce aflase ca Ion umbla serios dupa Ana... Se uitase cu jind cum au plecat toti cu lautarii si avuse o clipa gândul sa se amestece si el între ei si sa se arate ca nu-i suparat. Dar îsi daduse seama ca s-ar coborî prea mult în ochii tovarasilor lui. Drept razbunare si mângâiere, dupa ce ceilalti cotira spre ulita cea mare, zise zâmbind:

- Eu nu mai dau tiganului nici un creitar. Sa-i dea Ion, ca Glanetasu are destui.

Flacaii însa nu pricepura batjocura lui. Erau plouati c-au ramas batuti si fara lautari. Ilie Onu rupse tacerea:

23

3 >ca ca !=

68

CU &

•s *

s> g

ju

"cu

c/î

6

e 8.

1

1

ea

8

IU

c

u

<s &

3 «

•a)ca "O • =
5
a
o
1
•B3 8.
o
2
•8
a
c/3
iea
o "8
8j
v> U
3 h
l
5 3
8» 1
t.sl
^ ••L 3 < 'S l
1lS l

ca ca
1 S
!3
33
00
!5
l
cu
•3
Om
"B. 60
ca g
S "a |
1
-O
ii
.ca ja
fi
o -O
l l
-o !3
M
<ea o.

S lJ3 'S
11
§ „
•3 "a
S<S
u îca -o o
îl
T3 CB
ea 60 3 O <«
^- ^ c c -
.a .2 >c« .ca ca
1 «?S3i
<S ca f •§ _.
3
c "2 o «
o 1 -h « a
11
îl
o o
îl
'S'S. u >ca
1 >ea
a
o D«)ca
a
îlill
fii'

c tu

O iea
cas &
u "o
'3
s
iea tD

1 iea
iea 3
^ § asT8
IM8
f" -< 1> L
3 «a O
«ca'Se T, S •- >
3 jî .S .a g s tu |"• a s
ci -S L < *

S'S.S-g^
tu 3 "" o u .d _ '«• c- <"
•»i
a^ ||
S<S

c tS
c 3 .
m O
u • g
c
o "O ta
a o i_i
C3 >- ca
O c
jf L
O <CS
c
<cs <-
J3 U 3
ric s

ca i lezi
8
IM spre care c
"S |a 'L
c
<^- ea L
3 ca
60 O

Între timp se înnoptase și odaia nu mai era luminată decât de o lămpă f'uninginită, spânzurată de o grindă din tavan. În lumina galbenă-bolnavă și tremurătoare oamenii pareau mai beți decum erau aievea, ochii luceau mai salbăteci, iar bratele goale, ciolanoase, cu mușchii umflați ca niște serpi flamânzi, se ridicau mereu peste capetele turburate, amenințând ori prevestind o primejdie. Glasurile se îngrosau și ragusau din ce în ce, vorbele deveneau mai grosolane și sudălmile mai mânioase. Fetele asudate sclipeau care roșii-parcă, care galbene-verzui, iar din galăgia ametitoare se înaltau, stăpânitoare, răsete svăpăiate, câte au răgăit larg, urlete prelungi...

Simion Lungu, beat leuca, rezimat de-un colț de masă, își înjură nevasta care stătea lângă el, în picioare, cu un copilăș la tăta. Femeia îl tragea într-una de mânecă, zicându-i cu glas monoton, fără să se sinchisească de ocarile lui:

- Hai, Simioane, hai zau acasa, ca mâine trebuie sa te scoli cu noaptea-n cap sa te duci dupa lemne, ca nu mai am nici cu ce atâta focul... Hai, hai zau!...

Simion se plângea comesenilor care nu-l ascultau, înjura, bea, pâna ce în cele din urma femeia își facu loc alaturi de dânsul, astupând gura copilului cu sfârcul pieptului, râzând si tragând zadarnic cu ochiul spre un flacau pe care bautura u posomorâse.

Toti feciorii închinau, pe rând, cu lautarii care cântau, din ce în ce mai cu suflet, doine de betie, taraganate si labartate ca niste femei dezmatate. Briceag se ametise bine de bautura, dar arcusul lui tragea parca mai frumos, pe când Holbea, mai trazit, secula atât de fals ca lui însusi îi era rusine. Numai Gavan ramasese treaz, întâi ca sa-si poata apara gorduna, apoi fiindca era un betiv fara pereche, în stare sa suga o vatra de spirt fara macar sa clipeasca.

Ion se simtea atât de amarât ca nici rachiul nu-i tihnea. Rusinea ce i-o facuse Vasile Baciul i se asezase pe inima ca o piatra de moara. Se silea sa nu se mai gândeasca la ce-a patit si totusi mintea-i era otravita numai de ocară. O dorinta grozava îl cuprindea din ce în ce mai staruitor în mrejele ei: sa loveasca, sa sparga, sa se descarce ca sa se racoreasca. Se uita în rastimpuri cu coada ochiului spre cealalta masa, unde George, înviorat, închina mereu si dandanea, cu glasul gros si neplacut, un cântec domnesc, cu ochii fulgeratori, cu o trufie provocatoare pe fata. Privindu-l asa, hoteste, Ion simti deodata ca si când i-ar cadea o pâna de pe ochi. își aminti ca Ilie Onu l-a vazut în gradina, îmbratisându-se cu Ana. Acuma Ilie sedea lângă George. Ilie trebuie sa-i fi dat de veste, iar George a asmutit pe Baciul. Si fiindca nu s-a putut rafui cu Baciul, i se înfipse în creier gândul ca trebuie sa se rafuiasca

26

cu George. îndata ce-i veni hotarârea aceasta, începu sa-l chinuiasca. Se framânta si suferea pentru ca nu stia cum sa înceapa?

Atunci pica în cârciuma Titu. Intrarea lui curma o clipa galagia.

- Buna seara! rosti Titu putin încurcat, caci toate privirile se întoarsera întrebatoare spre dânsul.

- Buna seara! rasuna aproape în cor raspunsul tuturor, dupa care zgomotul își relua stapânirea mai avan ca înainte.

Titu venise mai ales împins de curiozitate. Avea o presimtire ca cearta de la hora nu va ramâne fara urmari si nu s-a putut stapâni sa nu treaca pe la Avrum, sa vaza ce se mai petrece? La cina familia Herdelea dezbatuse amanuntit întâmplarea si

cu totii cazusera de partea lui Ion, si pentru ca li-e era vecin, si pentru ca feciorul Glanetasului era mai destept decât toti flacaii din Pripas. Discutia o încheiase Titu, declarând grav:

- Bine ar face sa-i traga o bataie zdravana!

Dar n-a spus cui sa-i traga si nimeni din casa nu l-a mai întrebat, caci se facuse târziu si pe toti îi cuprinsese somnul, iar învatatorul chiar adormise îmbracat în timpul convorbirii. Dupa ce s-a culcat toata familia, Titu s-a asezat sa lucreze pentru tatal sau, la niste registre de înscriere. A lucrat ce-a lucrat, pe urma nu si-a mai putut opri nerabdarea. Si, cum tutunul îi era pe ispravite, si-a luat palaria si s-a dus glont la cârciuma.

Dadu mâna cu Avrum, cum facea totdeauna când lua ceva pe datorie, ceru un tutun, îi spuse sa-l treaca la cont si apoi, ca sa mai poata zabovi, vorbi cine stie ce cu ovreiul, tragând cu ochiul spre mesele flacailor. îl rodea sa întrebe pe cârciumar ce s-a mai întâmplat, dar se sfia. Ce-a zice oamenii sa afle ca el se intereseaza de hârjonelile prascailor? în sfârșit porni mângâindu-se cu gândul ca nu se poate sa fi fost nici o încaierare de seama, altfel n-ar fi toti împreuna.

Trecând pe lângă masa lui Ion, zâmbi prieteneste. Flacaul se scula în picioare si-i zise respectuos, întinzându-i un pahar cu rachiu:

- Fa bine domnisorule, si închina cu noi un paharel!

Titu se codi putin, mai mult de ochii lumii, caci prilejul i se paru bun sa afle câte ceva. Astepta deci sa staruiasca si ceilalti, si atunci lua paharul si-l ridica în sus în semn ca vrea sa închine. Ion striga deodata poruncitor sa se faca tacere, si toate glasurile se stinsera într-o clipire. Domnisorul însa acuma se zapaci, nefiind mester în hiritisirile lungi si ceremonioase care plac taranilor.

- Sa traiesti, loane!... Sa traiti cu totii si... noroc! zise dânsul, dupa o pauza, cu vocea ragusita usor de emotie.

27

Bau si dadu înapoi paharul, patruns de un fior de greeata. Ion îi raspunse cu o închinare iscusita, acoperita însa de galagia care reîncepuse. Titu îi întinse mâna:

- Noapte buna, Ionica, si multumesc!

-Multumim noi de cinste, domnisorule! facu flacaul petrecându-l pâna afara.

în fata cârciumei, pe prispa si în ulita, pâlcuri-pâlcuri de oameni închinau, povesteau sau se sfadeau. Fete curioase si copii mai neostoiti cascau gura pe la ferestrele dinspre gradina, lipindu-si nasul de geamuri. Macedon Cer-cetasu, mort

de beat, comanda militareste, tolanit în marginea santului, de vuia satul.

- Ai vazut ce mi-a facut badea Vasile, domnisorule? zise Ion încetinel, sa nu-l auza si altii.

- Da, si-ti spun drept, m-am mirat cum ai putut sta asa, cu mâinile în sân

- raspunse Titu clatinând din cap.

- Ce puteam face, domnisorule? sopti Ion scrâsnind dintii.

Daca-l plezneam, poate-l omoram si înfundam temnitele... S-apoi, vezi d-ta, nu-i de vina cine face, ci de vina-i cine-l pune sa faca!...

Titu se apropie sa nu piarza cumva vreo soapta. Iar fiindca Ion tacu, îl

scormoni:

- Zau, ma? Adica tu crezi ca l-a pus altcineva?

- L-a pus, pot sa jur pe sfânta cruce... D-ta nu stii ca vrea sa dea pe Ana dupa George-a-lui Toma Bulbuc?

-Aa?DupaGeorge?

- Vezi bine ca-asa. Doar mereu o spune în gura mare, s-aida toti câinii...

Apoi acu vezi si d-ta cine-i de vina... Titu, ca sa-l întarâte, îl mulcomi:

- Bine, dar poate ca George nu l-o îndemnat sa-lon, catranit, îl întrerupse:

- Vai de mine, domnisorule, cum poti grai asa? Ca doar eu stiu bine ca George nu ma suferi ca sarea-n ochi... Nu stii d-ta cum umbla dânsul dupa Ana, si înca de când? Anuta nu-l vrea, ca nu-i place si-apoi acu el cata sa se razbune pe mine...

Titu tacu un rastimp, se gândi si pe urma vorbi rar:

- Rau, foarte rau ca George umbla cu d-astea...

- Crezi d-ta ca ma las eu asta-seara pâna nu-l mustruluiesc?

Poate numai de m-ar trazni Dumnezeu din senin... Altminteri în cearceaf o sa-l duca de-aici...

28

Glasul flacaului se înabusise de furie. Titu se spaimânta si-i zise foarte încet si sincer:

- Astâmpara-te, loane, sa nu dai de vreo pozna!

- Sa stiu ca zece ani nu scap din temnita si tot nu ma las pâna nu-i vad sângele! murmura Ion, aprins ca un balaur, înclestând pumnii si cutre-naurându-se...

Titu stia acum sigur ca va fi scandal mare si nici nu se mai duse acasa. Voia sa vada bataia, sa aiba ce povesti mâine familiei si poate chiar prietenilor din Armadia. Merse deci încet, plimbându-se, pâna la gura Ulitii din dos, se întoarse iar înapoi,

trecu prin fata cârciumii pâna spre casa lui Simion Butunoi, nevrând sa se departeze prea mult si sa nu poata sosi grabnic la fata locului când va începe încaierarea.

Facu plimbarea aceasta de zece ori, de douazeci de ori, si tot degeaba... Ion, oricât era de hotarât, nu îndraznea sa se agate tam-nesam de oameni. îi trebuia o pricina, cât de mica; si n-o gasea, caci George petrecea între tovarasii sai si nici nu se uita la masa lui, parc-ar fi banuit ca-i cauta gâlceava.

Buba se sparse de abia pe-aproape de miezul noptii. Lautarii, vrând sa plece, caci erau tocmai din Lupsa si aveau de mers vreo doua ceasuri, se sculara cerând plata de la George, care parca asteptase clipa aceasta ca sa se razbune. Se rasti la Briceag cu pumnii:

- Ce ma, cioara, mie-mi ceri bani? Mie mi-ai zis?
 - Nu m-ai tocmnit tu? se sborsi tiganul presimtind ca va ramâne neplatit.
 - Plateasca-ti cui i-ai zis si are bani, ca eu nu platesc!
 - Apoi n-ai strâns tu banii de la feciori?
 - N-am strâns - încheie George, mândru si batjocoritor, punând sticla la gura si tragând o dusca zdravana.
- În rastimp Ion se sculase si se apropiase de masa lui George.
- Plateste ma! sâsâi dânsul încruntat.
 - Eu, ma! Eu? striga cellalt sarind în picioare, încurajat de linistea lui Ion pe care o lua drept slabiciune.
- Tu!

- Da crezi tu ca io-s cârpa voastra, ma? urla George tot mai dârz si amenintator. Si înca mai sare la mine! Si înca cine?... Nu mai putu urma caci Ion îl izbi brusc cu amândoi pumnii, peste masa, drept în obraji. În cealalta clipa se repezi si George, dar Ion îl lovi a doua

29

oara, mai teapan... Pe urma se încaierara. George mugea ca un taur si-l apuca de cheotoarea camasii, sucind-o asa încât vinele lui Ion se umflau, iar fata i se rosea din ce în ce mai tare. Cu toate acestea Ion îl lovea aprig când în cap, când în burta, încât pumnii i se umplusera de sângele ce curgea siroi din nasul lui George, stropindu-le hainele.

În cârciuma toata lumea se adunase ciopor în jurul lor, strigând:

-Nu-i lasati! Sariti!...

Dar nu sarea nimeni, ca si când toti ar fi vrut sa vaza întâi care-i mai tare? Numai Avrum înfricosat sa nu-i prapadeasca sticlele si paharele sau sa-i sparga geamurile, se napusti la dânsii cu un curaj uimitor, nu ca sa-i desparta, ci silindu-se din rasputeri sa-i împinga spre usa de la ulita. Lampa începu sa fumege mai greu, gata sa se stinga în valmaseala. Jertfind

câteva smocuri din barba-i roscovana si primind bucuros o droaie de pumni, Avrum izbuti, în cele din urma, sa-i scoata afara. Dupa batausi napadira toti oamenii în ulita, încât în câteva clipe odaia se goli. Ovreiul, fericit c-a scapat fara pagube, închise repede usa si trase drugul de fier, sa nu se întâmple cumva sa se mai reîntoarca musterii.

Rostogolindu-se în ulita, cei doi se desclestară. Ion se repezi la gardul cârciumarului, smulse un par si, mai înainte sa-l poata opri cineva, croi pe George peste spinare, încât acesta cazu gramada, gemând prelung:

- Vaoleu! M-a omofât tâlharul!

Gura, mustatile, barbia, camasa lui George erau vopsite de sânge, dar numai lovitura de par îl biruise. Mai bolborosi câteva sudalmi, încercând sa se ridice din santul în care îl doborâse, durerea însa îl coplesi curând, parca i-ar fi rupt sira spinarii. Ramase încârcit în buruienile murdare, înconjurat de unii flacai ce sarisera sa-l ajute. Niste femei pornira sa tipe, barbatii înjurau, iar copilasul lui Simion Lungu, speriat de galagia care se întetea mereu, scapând sfârcul tâtei din gura, începu sa zbiere. Ilie Onu se caznea sa rupa un latunoi dintr-un gard de peste drum ca sa crape capul lui Ion, urlând furios:

- Aesta-i ucigas, oameni buni, aesta-i hot!...

Ion era multumit acuma, si racorit, si nu se mai sichișea de nimic. Statea sprijinit în par, ciobaneste, privind triumfator si amenintator, daca cumva ar mai îndrazni cineva sa-l supere. Smucind la latunoi, Ilie își stampara mânia si apoi, împreuna cu alti flacai, luara pe brate pe George si-l dusera acasa, înjurând care de care mai napraznic. În urma lor mergeau o multime de femei spaimântate si câtiva copii întârziati pe ulita...

30

Pe cer iesise o jumătate de luna luminoasa si rece, argintând soseaua si vârfurile pomilor...

Ceilalti flacai se strânsesera în jurul lui Ion, privindu-l cu respect si arun-cându-i câte o vorba glumeata prin care voiau sa-i arate prietenia si admiratia. Ar mai fi avut pofta de petrecere, dar tiganii o stersesera în vremea bataii, iar în usa lui Avrum zadarnic batura, caci nu se deschise. Mai povestira un rastimp în fata crâșmei, pe urma se împrastiara, unii pe-acasa, altii pe la dragute...

Ion zvârli parul în gradina ovreiului si porni spre casa agale, multumit, ca dupa o isprava bine facuta. Trecea pe dinaintea casei lui Vasile Batiu, a treia de la cârciuma. Se opri, gândindu-se sa intre la Ana. Se simtea doar acuma razbunat si mai vrednic. Dar își zise ca fata poate nu stie ce vitejie a savârsit dânsul adineaori, iar sa-i spuna el, nu i se parea potrivit. Mai bine sa afle ea de la altii ?i sa-l doreasca mai mult. Se uita însa

lung la casa noua, ascunsa în umbra celor trei meri batrâni din gradinita, la ferestrele negre ca niste ochi somnorosi, la ograda larga, la grajdurile adormite, la poarta de scânduri cu stâlpii înalti, si îl cuprinse o bucurie ca si când toate acuma toate acestea ar fi ale lui...

În dosul portitei Ana pândea cu inima cât un purice. Auzise larma de la Avrum si se strecurase afara, banuind ca Ion trebuie sa fi stârnit vreo pozna, îi tremura sufletul sa nu i se întâmple ceva. Ar fi iesit în ulita, dar îi era frica sa nu scârtâie portita si sa se trezeasca tatal sau, care sforaia pe prispa de când îl adusesera acasa oamenii de la hora. Vazu apoi cum îl duceau pe George si-si facu cruce multumita ca cel zdrobit nu era Ion. Acuma îl astepta pe el, miscata de mândrie si parca simtind cum îi creste în inima iubirea stapânitoare, iubirea care pecetluiește soarta oamenilor. Simtirea aceasta o înfiora si în aceeasi vreme îi aprindea toate tainitele sufletului... Pe urma îl auzi apropiindu-se. Pe urma îl vazut oprindu-se. Vru sa-l cheme ca sa se arunce în bratele lui vânjoase si ocrotitoare, si totusi nu se putu clinti. Pe urma când nici el nu se urni, se înfricosă, își frânse mâinile si sopti dra-gostoasa, rugatoare, cu buzele uscate, si atât de încet ca singura nu-si auzi glasul:

- Ionica!... Ionica!... Ionica!...

31

Ion însa își relua calea, fluierând si pasind mai apasat. Cizmele lui bocaneau pe ulita colbuita, iar uneori potcoavele zanganeau izbînd vreo piatra...

Când ajunse aproape de-acasa, Ion se pomeni din urma cu niste pasi foarte grabiti. Era Titu care alerga gâfâind. N-avusese noroc sa vaza bataia si era nemîngâiat. Se plictisise plimbându-se de colo pâna colo, mereu prin fata cârciumei si, în cele din urma, ca sa-i treaca mai usor vremea, se duse pâna la rascrucea din cellalt capat al satului. Acolo a auzit zgomotul încaierarii. Si-a iutit pasii cât a putut, dar pâna sa soseasca la Avrum se mulcomise tot si nu mai gasise tipenie de om.

- Ei, ce-a fost, loane? întreba dânsul frecându-si mâinile.

- Nimic - murmura flacaul linistit. M-am racorit o leaca... Mai mult nu putu smulge dintr-însul Titu, oricât îl descusu. Se despartira zicându-si în același timp:

- Noapte buna!

Cocosii porneau sa vesteasca miezul noptii...

32

CAPITOLUL II

ZVÂRCOLIREA

O lumina cenusie, tulbure privea pe ferestre când se trezi

Glanetasu. Din departare se auzi un cucurigu slab, pierdut si ragusit. Peste o clipa altul, mai aproape, raspunse subtire si taios. Pe urma altele, din ce în ce mai apropiate si mai tantose, pâna ce o bataie surda din aripi, în tinda, curmata de un cântec de cocos, poruncitor, gros, sfârsindu-se într-un cârâit vesel, cutremura toata casuta, încât Glanetasu tresari de spaima si-si facu cruce.

- Bata-te Dumnezeu, cocos nebun! murmura batrânul mai zvârcolindu-se putin în pat pâna sa se dezmeticeasca bine.
- Dormi, muiere? întreba apoi, atingând cu cotul pe Zenobia.
- Ba - raspunse femeia repede cu glasul limpede. Tacura amândoi, scarpinându-se si icnind batrâneste.
- Da câte ceasuri sa fie, hai? casca iar barbatul, într-un târziu.
- Hai, scoala, ca-i vremea de sculat - mormai Zenobia, mai ursuza acum si urnindu-se din asternut.
- Oare? se mira Glanetasu pocnindu-si alene oasele.
- Scoala, zau, mai barbate, pâna ma duc eu sa trezesc pe Ion, ca el stiu ca n-are sa se trezeasca singur, c-a jucat toata ziua si a mai stat si pe la Avrum pâna târziu... Scoala, scoala, sa te duci la lucru, sa nu ne-apuce prânzul lenevind, ca-i mai mare rusinea!... }

33

Batrânul se scarpina iar în cap, în barba, pe piept, casca prelung si cu pofta, se mai uita spre ferestre si apoi murmura întrebator:

- Oare luna-i ori ziua?

în clipa aceea, în tinda, cocosul raspunse mai aspru si mai poruncitor: -Cucuriguuu!...

- Apoi n-auzi ca-i ziua? facu Zenobia care se daduse jos din pat si-si lega zadiile, bolborosind rugaciuni.

Glanetasu se ridica întâi pe jumătate, se mai gândi si în sfârșit sari din culcus, silindu-se sa fie sprinten ca sa-si alunge moleseala din ciolane.

- Aprinde lampa! zise apoi cautând el însusi chibriturile în firida hornului, dar negasindu-le, se necaji si se rasti la femeie: Da unde dracu le-ai mai pus iar?

Zenobia însa nu raspunse. Se închina larg de mai multe ori, bâiguind sfârșitul rugaciunilor si numai dupa ce ispravi, striga la Glanetasu, furioasa: • - O, traznite-ar sa te trazneasca, om nebun si fara Dumnezeu, ca nu mai poate omul de tine nici sa-si zica ocinasele!

lesi trântind si blestemând. In tinda gainile se ciocaneau si cârâiau nerabdatoare, iar când Zenobia deschise usa spre ograda, navalira afara parc-ar fi scapat din temnita. Femeia le arunca câtiva pumni de porumb, afurisind mereu pe Glanetasu si numarând în gând gainile care se zbateau sa înghita cât mai

repede si cât mai multe graunte, în vreme ce cocosul, vesnic neîncrezator cu Zenobia si îngaduitor fata de consoartele sale, apuca doar din când în când câte un fir. Gainile batrâne se ghemuiau sfioase când stapâna se apropia si le cauta de ou, pe rând, spre marele necaz al cocosului, care zbârlea creasta amenintator, se ferea calcând tantos si cotcodacea clocotind de indignare...

Apoi când galitele se împrast iara, Zenobia se sui în podetul cu fân si striga din usa:

- Ionica!... Mai Ionica!... Scoala, dragul mamii, sa te duci sa dobori iarba ceea sa nu ne pomenim c-o ploaie sa ne-o prapadeasca!

- Bine, bine, las ca ma scol! mormai flacaul somnoros.

Zenobia nu-l mai cicali. Stia bine ca baiatul, când e vorba de munca, nu se codeste si nu leneveste ca Glanetasu.

Ion dormea toata vara în podul cu fân de deasupra grajdului. Astfel nu mai destepa din somn pe batrâni, când venea el noaptea de pe ulite, s-apoi mai auzea mereu si pe Dumana, singura lor vacuta, rontaind sau rumegând sau suflând aspru pe nari pe când alegea fânul din ogrinji ce-i punea dânsul seara în iesle.

34

Îsi birui repede lenea somnoroasa, se târî pâna la gura podului si coborî în ograda.

Satul dormea. Numai câte-un cocos întârziat mai vestea ici colo zorile. O ceata usoara, stravezie plutea peste coperisele tuguiate. Dealurile hotarului parca se leganau, tremurându-si porumbistile multe, lanurile putine de grâu si de ovaz, în vreme ce vârfurile împadurite, negre si nemiscate, vegheau odihna satului ca niste capete de uriasi îngropati în pamânt pâna în gât.

O adiere de vânt, racoritoare, patrunse pâna-n sufletul flacaului alun-<nndu-i cele din urma ramasite de somn din oase. Îsi roti privirile prin ograda, scarpinându-se în ceafa, ca si când s-ar fi gândit de ce sa se apuce. Zenobia, iesind iar din casa, se minuna:

- Vai de mine, baiete, mi se pare ca te-ai culcat în camasa de sarbatori? Ion se zapaci de parere de rau, în vreme ce batrâna urma mai jalnic:

- Ferfenita ai facut toate înfloriturile si margelutele, si ai înnegrit-o de nu stiu zau cum am s-o scot din boala!... Ba ai mai umplut-o si de sânge... Cu cine te-ai batut?

Flacaul se uita cu bagare de seama si de-abia atunci vazua ca pieptul si poalele camasii sunt patate de sânge.

- Cu George a lui Bulbuc - mormai, drept raspuns, si intra în tinda.

își lepada camasa, se îmbraca în hainele de lucru, încălta opincile și pe urmă se spala pe obraji în Paraul Doamnei care se varsa chiar lângă casa lor în Gârla Popii.

Era gata de drum. Zenobia îi pusese în traista un codru de pâine de malai, niste brânza și ceapa, toate învelite într-o pânzatura curată. Luând de sub grindă tocul și gresia, flăcaul întreba pe Glanetasu care se tot sucea și se învârtea, cautând cine știe ce:

- D-ta te duci la notar la lucru?

- M-oi duce, ca m-am tocmit de alaltaieri, de când a umblat după oameni prin sat...

- Apoi bine... Numai să nu bei banii, ca trebuie să-i strângem. Ca mâine ai să vezi că începe să umble iar din casa în casa subprimarul cu straja după bir - adaoga Ion foarte asezat.

- Acu lasă că doar nici eu nu-s copil - făcu Glanetasu.

- Mi-ai pus demâncare, mama? întreba iar flăcaul cântărind traista.

- Ti-am pus și la prânz oi veni și ti-oi mai aduce - răspunse Zenobia suflând din rasputeri în taciunii din vatra care fâsâiau, afumau și nu se aprindeau deloc.

35

- Să vii nesmintit să întorci d-ta pologul, să nu mă mai întârzii eu și cu asta, altfel nu ispravesc cu cositul, că delnita-i maricica - murmură Ion închinându-se și iesind.

- Umbla sanatos!

În tindă flăcaul își lua coasa din cuiu, agata traista în coasa și coasa pe umăr, și porni. Trecu repede pe dinaintea casei învățătorului Herdelea, care dormea dusă, în vreme ce gainile în cotelul de lângă gard sariau, cârâiau și se sfădiau. Merse, pe soseaua ravenită de rouă, până unde se desparte drumul cel vechiu, apoi coti în dreapta și sui încet pe o carare lina, printre porumbiști care mai late, care mai înguste, despartite de rașoare crescute cu iarba grasă. Pasea grabit, să ajungă mai curând, să apuce a cosi o bucată cât mai zdravănă înainte de rasăritul soarelui, căci iarba umedă se taie mai bine și mai lesne.

Hotarul era încă pustiu. Doar pe Simion Lungu îl găsi cosind de zor în livada ce o ținea cu arenda de la Avrum, lângă o holdă de ovăz a lui Vasile Băciu. Trecând, îi striga în loc de binete:

- Harnic, harnic!

Simion mai trase câteva brazde, pe urmă se opri să-și ascute coasa și răspunse lui Ion, care se departase de-a-binelea, încât nici nu-l mai auzi:

- Apoi ce să facem?... Muncim, că de aceea ne-a lasat Dumnezeu pe lume...

Mai urcă Ion vreun sfert de ceas. Locul era tocmai în inimă

hotarului; o fâsie lunga si îngusta de vreo trei care de fân. Atâta ramasese din livada de douasprezece care ce mersese pâna-n Ulita din dos si care_ fusese zestrea Zenobiei. Încetul cu încetul Glanetasu îl tot ciopârtise... îi cam placuse batrânului rachiul, iar munca nu prea îl îndemnase. În tinerețele lui a fost mare cântaret din fluier, de i se dusesse vestea pâna prin Bucovina. Zicea atât de frumos din trisca, parc-ar fi fost clarinet. De aceea l-a si poreclit lumea «Glanetasu». Fusese baiat curatel si istet, dar sarac iasca si lenevior de n-avea pereche. Fugea de munca grea. Se zicea ca în viata lui n-a tras o brazda cum se cade, adâncă si cât trebuie de lata, ca nici nu stia tine bine coarneau plugului; coasa iarasi îl doboră repede si-i statea în mână ca un bat. l-au placut mai mult lucrurile muieresti: sapatul, pologul, caratul, semanatul. Dar si mai bucuros trândavea prin ograzile domnilor, pe la notar, pe la preot, pe

36

la învatator si chiar pe la ovreii din Armadia si din Jidovita. Niciodata nu i-au crescut bataturi în palme de munca, nici nu i s-a plamadit pamântul în piele... jlorocul lui a fost Zenobia, o femeie ca un barbat. Fara de ea câinii l-ar fi mâncat. S-a maritat cu dânsul fara voia parintilor, care-i ziceau ca din frumuseti nu se face porumb si nici din istetime mamaliga. Fata singura, din oameni cu stare, ar fi putut lua fruntea satului. Ea însa l-a vrut pe Glanetasu și parintii, ca sa nu-i iasa din voie, în cele din urma, i-au dat-o si au înzestrat-o cu patru table de porumb si doua de fâneata, trecându-i si casa din capul satului cu gradina dimprejur. Când s-au mutat tinerii în casa unde statusera batrânii pâna si-au cladit-o pe cea de peste drum de-a popii, au gasit pâna si oalele pe foc, iar în ograda o pereche de boi si doua vaci, o droaie de gaini si vreo cinci rate... Gospodarie deplina, numai Glanetasu sa fi fost barbat, s-o îngrijeasca.

Glanetasu însa nici dupa ce s-a însurat nu si-a schimbat naravurile. Zenobia l-a lasat cât l-a lasat, pe urma vazând ca nu-i nici o nadejde, s-a facut ea barbat si a dus casa. Era harnica, alergatoare, strângatoare. Daca n-a dus-o mai bine, n-a fost vina ei. Unde nu-i cap, nu-i spor. Din zi în zi s-au înglodat tot mai rau. O datorie naste pe alta. Ca sa astupe o gaura, stârneau o spartura cât o sura. Azi se duce pe apa Sâmbetei o limba de porumbiste, mâine o livada întreaga... Mare noroc ca Dumnezeu nu le-a harazit decât un singur copil. Dac-ar fi venit mai multi, poate c-ar fi ajuns de minunea lumii...

Când au murit parintii Zenobiei, Glanetasu statea tocmai în doua porumbisti ciopârtite si în doua vaci sterpe. Moartea batrânilor iar i-a mai ridicat putin deasupra nevoilor: vreo zece

capete de vite, vreo
cinci locuri bunisoare si casa cea noua... Aceasta au si vândut-o îndata lui Iftode Con-dratu, ca sa se mai usureze din datorii. Macar acum de-ar fi pus umarul Glanetasu... Dar nu l-a pus. S-a lasat de fluier si s-a apucat de betie. Cât e Armadia de mare, toate crâsmele le batea. În loc sa munceasca la coasa ori la plug pe pamântul lui, umbla pe la ovreii din Jidovita, sa faca bani, iar banii sa-i bea. Nu se îmbata însa niciodata rau si era blând la betie; râdea într-una si povestea fel de fel de minciuni, de-ti era mai mare dragul de el...
Asa apoi, în câtiva ani, iar s-au încuscrit cu saracia. În zadar se jura Zenobia pe toti sfintii din calendar, dupa fiecare ciopârtire a mosiei, ca mai curând se spânzura decât sa mai vânda o palma de loc. Picau hârtoagele de judecata si trebuia sa dea de buna voie, daca nu vrea sa vina cu toba sa-i faca haram si putinul din care-si mai târau viata.
Când s-a ridicat Ion, stateau numai în trei petece de pamânt: fâneata, spre care se grabea acum, si doua porumbisti, dincolo de sosea, tocmai în

37

hotarul satului Saracuta. Ce-ar fi trebuit sa fie Glanetasu, a fost feciorul. Era iute si harnic, ca ma-sa. Unde punea el mâna, pune si Dumnezeu mila. Iar pamântul îi era drag ca ochii din cap. Nici o brazda de mosie nu s-a mai înstrainat de când s-a facut dânsul stapânul casei. În schimb, cum necum, în doi-trei ani a platit si datoriile ce le aveau la «Somesana» din Armadia, încât a putut atâta focul cu cartuliile verzi si rosii care pricinuiseră Zenobiei atâtea zile fripte...

Flacaul sosi încalzit de drum. Se opri în marginea delnitei, pe razorul ce-o despartea de alta fâneata, lot asa de lunga si de lata, pe care Toma Bulbuc o cumparase acum vreo zece ani de la Glanetasu. Cu o privire setoasa, Ion cuprinse tot locul, cântarindu-l. Simtea o placere atât de mare vazându-si pamântul, încât îi venea sa cada în genunchi si sa-l îmbratiseze. I se parea mai frumos, pentru ca era al lui. Iarba deasa, grasa, presarata cu trifoi, unduia ostenita de racoarea diminetii. Nu se putu stapâni. Rupse un smoc de fire si le mototoli patimas în palme.

Se aseza pe razor, întepeni nicovala în pamânt, potrivi taisul coasei si apoi începu a-l bate cu ciocanul, rar, apasat, cu ochii tinta la otelul argintiu. Când ispravi, se scula, scoase de la brâu gresia, o înmuia bine în apa din toc si apoi mângâia ascutisul coasei cu gresia, schimbând mereu degetele manei stângi. Pe urma, cu un pumn de iarba, sterse toata coasa. În clipa aceea privirea i se odihnea pe delnita lui Toma Bulbuc, cosita, cu

fânul adunat în capite, care stateau încremenite ici-colo, ca niste mormoloci speriați. Pamântul negru-galbui parea un orbaz mare ras de curând. Privindu-l, Ion ofta, murmură!... - Locul nostru, saracul!...

Se gândi puțin de unde să înceapă și hotărî să porneasca brazda de la capatul dinspre sat, cu fata către răsărit, să-l vada soarele când se va înalta de după dealurile Vararei. Încearcă întâi coasa în colț, făcându-și loc, apoi croi brazda în latul locului ca să se usuce mai deodată și mai repede.

Când ajunsese la marginea delnitei, se opri să mai netezească coasa cu gresia. Acuma stătea cu fata spre satul care, sub o ceață stravezie, tremura ușor, se întindea și se strângea, ca și când s-ar feri de îmbrățișarea racoroasă a diminetii. Vedeă casa lor peste drum de a învățătorului Herdelea, chiar în capul satului dinspre Jidovita, despartite de Ulița Mare ce coboară până la Avrum, suie iar până pe la preotul Belciug, mai merge drept o bucată și apoi urcă dealul, grabindu-se spre Sască* Lângă casa nouă a lui Vasile Băciu porneste Ulița din dos care face un ocol mare ca să treacă prin fata bisericii și să se arunce iar în Ulița Mare, dincolo de grădina popii, printre bordeiele tiganimii. Fundatura pleacă din Ulița din dos, de lângă biserică, se adâncește mereu între dealuri și, la Ștefan Ilina, se despica în două. Un brățar mai scurt

38

o ia în stânga, numai printre vreo trei-patru casute, apoi se face drum de car, se catară pe coastă și se pierde în câmp; cellalt însă merge înainte, cu casele tot mai rare, pe urmă mereu pe lângă Paraul Dracului, din ce în ce mai serpuit, până ce intra în Padurea Fulgerată...

Satul parea mititel să-l cuprinzi tot într-un pumn și să-l pui în traistă, ca o jucărie pentru copii. Hotarul însă se mândrea atât de mare încât Ion nu se mai satura privindu-l, ca o slugă credincioasă pe un stăpân falnic și neîndurat.

Din sosea și de la marginea satului începea coasta lina cu sute de parcele unele galbene, altele verzi, altele cenușii, învalmasite și încurcate, tintuite ici-colo cu câte-un par sau mar paduret. Urcă încet până la padurea Vararei din care de-abia se vedea de aici o dungă liliachie, coborând din ce în ce mai groasă și mai întunecată spre Jidovita, până se plesuiește și se schimbă în lanuri de grâu și de porumb... Dincolo de Paraul Dracului se înalta Zahata, mai piezită, mai îngustă, cu multe cânepiști, adumbrită toată de Padurea Fulgerată care merge până la Pauniș și până la Sască, dar fără să treacă peste sosea. Peste drum, în zare, albastrește Padurea Spânzuratului, unde se zice că ar fi fost spânzuratori pe vremea revoluției, dar care ține de satul Sască. Magura Cocorilor însă

e a Pripasenilor. Mai poarta si azi în vârf o caciula zdravana de padure, dar trupul i-e lazuit, arat si semanat. Tocmai la picioarele Magurii se însira casele din Ulita mare... Apoi vin Lazurile, de la Parâul Doamnei pâna în hotarul Saracutei si pâna la Padurea Domneasca ce se coboara pe tarmul Somesului între Jidovita si Armadia.

Sub sarutarea zorilor tot pamântul, crestet în mii de frânturi, dupa toanele sau nevoile atâtor suflete moarte si vii, parea ca respira si traieste. Porumbistile, holdele de grâu si de ovaz, cânepistile, gradinile, casele, padurile, toate zumzeau, susoteau, fâsâiau, vorbind un grai aspru, întelegându-se si bucurându-se de lumina ce se aprindea din ce în ce mai biruitoare si roditoare. Glasul pamântului patrundea navalnic în sufletul flacaului, ca o chemare, coplesindu-l. Se simti mic si slab, cât un vierme pe care-l calci în picioare sau ca o frunza pe care vântul o vâltoareste cum îi place. Suspina prelung, umilit si înfricosat în fata uriasului:

- Cât pamânt, Doamne!...

În acelasi timp însa iarba taiata si uda parca începea sa i se zvârcoleasca sub picioare. Un fir îl înțepa în glezna, din sus de opinca. Brazda culcata îl privea, neputincioasa, biruita, umplându-i mima deodata cu o mândrie de stapân. Si atunci se vazu crescând din ce în ce mai mare. Vâjâiturile straniei pareau niste cântece de închinare. Sprijinit în coasa, pieptul i se umfla, spinarea i se îndrepta, iar ochii i se aprinsera într-o lucire de izbânda. Se simtea atât de puternic încât sa domneasca peste tot cuprinsul...

39

Totusi în fundul inimii lui rodea ca un cariu parerea de rau ca din atâta hotar el nu stapâneste decât doua-trei crâmpeie, pe când toata fiinta lui arde de dorul de-a avea pamânt, mult, cât mai mult...

Iubirea pamântului l-a stapânit de mic copil. Vesnic a pizmuir pe cei bogati si vesnic s-a înarmat într-o hotarâre patimasa: «trebuie sa aiba pamânt mult, trebuie»! De pe atunci pamântul i-a fost mai drag ca o mama.

Cât a umblat la scoala din sat a fost cel mai iubit elev al învâtorului Herdelea, care mereu i-a batut capul Glanetasului sa dea pe lon la scoala cea mare din Armadia, sa-l faca domn. Glanetasu s-a si învoit pâna în cele din urma, mai ales ca toata treaba n-avea sa-l coste multe parale. Doar cartile, pe care le putea lua vechi, si taxa de înscriere, vre-o trei zloti. Ba Herdelea a alergat si s-a zbatut pâna ce l-au iertat si de cei trei zloti, fiindca baiatul era silitor si cuminte. De gazda n-avea nevoie. Copilul putea merge la scoala în fiecare dimineata, sa-si duca merinde pentru amiazi, iar seara sa se întoarca acasa;

din Pripas pâna în Armadia e o plimbare de o jumătate de ceas... După două luni de învățatura însă Ion n-a mai vrut să se duca la școala cea mare. De ce să-și sfărme capul cu atâtea carte? Cât îi trebuie lui, știe. S-apoi i-e mai drag să pazească vacile pe câmpul plesuv, să tie coarnele plugului, să cosească, să fie vesnic însoțit cu pământul... Și Glanetasu, pe cât de lesne l-a dat la liceu, tot atât de lesne s-a împăcat să nu mai urmeze; doar de cei câțiva zloti aruncați pe carti îi pare rău. Mai bine să-i fi băut, decât să-i fi bagat în alde bazaconii nefolositoare. Ion însă nu s-a despartit de tot nici de carti. Le-a pastrat și-n sărbători le-a citit și răscolit până li s-au ferfenit foile. Iar mai târziu mereu cerea învățătorului ba carti de povești, ba câte-o gazeta veche, să se desfete...

Acuma Ion cosea din rășputeri. Brazdele se pravaleau drepte, grele, mirositoare. Când răsări soarele, roșu și somnoros, Ion simțea o amorteală usoară în sale și degetele parcă i se încleștau pe codoristea coasei. Se îndreptă din spinare la capatul brazdelor, ștergea Țaisul cu somoioage de iarbă moale, îl atingeau cu gresie, răsufla greu și iar se așeza pe lucru. Oboseala îl întărita ca o patimă. Munca îi era dragă, oricât ar fi fost de aspră, ca o râvnă ispititoare.

Soarele urca mereu pe cer, culegând, cu razele-i calde, stropii de rouă de pe câmpuri, înviorând din ce în ce văzduhul.

Pretutindeni pe hotăr oamenii, ca niște gândacei albi, se trudeau în șfortări vajnice spre a storce roadele pământului. Flăcăului îi curgea sudoarea pe obraji, pe piept, pe spate, iar câte un strop de pe frunte i se prelingea prin sprâncene și, cazând, se frământa în humă, înfratind parcă mai puternic omul cu lutul. Îl dureau picioarele din genunchi, spinarea îi ardea și brațele îi atârnavă ca niște poveri de plumb.

40

Înspre prânzul cel mic, oprindu-se să-și ștergă sudorile care-i țâsneau acum din sângele încălzit de dogoarea soarelui, iar se uita în vale, spre sat. Pe data fata i se însenina de bucurie. Pe carare suia încet Ana, cu un cos pe care-l muta mereu dintr-o mână în cealaltă.

- Uuu ma Anutoooo! striga Ion, uitând într-o clipire osteneala și fierbinteala.

Fata, cam departe, ridică fruntea, îl văzu și răspunse cu glas subțire ca o Ța:

- Uuu ma Ionicaaaa!...

Ion îi iese înainte la capatul dinspre carare al locului. Obrajii Anei erau îmbujorati de căldură și umezi de năduseală. Puse cosul jos și zise încet:

- Duc demăncare Țații... A Țesit cu doi oameni să Țaie iarba din deal. Ion o privea și, fără să vrea, se gândea:

- Cât e de slabuta si de urâtica!... Cum sa-ti fie draga?...
Fata însa, cu ochii în pamânt, vorbi dojenitoare si cu o imputare în glas:

- N-ai venit aseara... Si te-am asteptat pâna dupa miezul noptii...

- Am fost necajit rau, Anuto, stii bine... Ai vazut doar ce rusine mi-a facut badea Vasile?...

- Parca tu nu-l stii pe dânsul cum e la betie? Apoi, dupa o tacere scurta, adaoga:

- Si te-ai razbunat pe George...

- Ca George-i cu viclesugul, ehe! facu repede Ion cu o lucire atât de stranie în cautatura încât Ana se cutremura.

Mai statura câteva clipe, fara sa mai vorbeasca si chiar fara sa se priveasca. Pe urma fata zapacita, își lua cosul, zicând:

- Acu ma duc, ca m-o fi asteptând tata...

- Du-te, du-te - zise Ion simplu.

Ana porni pe carare la deal. Dupa câtiva pasi mai întoarce capul, cu un zâmbet blând pe buze, care însa pe Ion îl facu sa se gândeasca iarasi mai ursuz:

- Tare-i slabuta si urâtica, saraca de ea!...

Ramase cu ochii pe urmele ei pâna ce disparu la o cotitura. Si vazând-o cum se legana în mers, ca o trestie bolnavicioasa, fara vlaga, slabanoaga, avu o tresarire si o parere de rau:

7 Uite pentru cine rabd ocari si sudalmi!

Încremeni asa un rastimp. Dar deodata își reveni, scutura din cap ca si când s-ar încapatâna sa-si alunge o slabiciune si-si zise aspru:

- Ma molesesc ca o baba neroada. Parca n-as mai fi în stare sa ma scutur de calicie... Las ca-i buna ea Anuta! As fi o natafleata sa dau cu piciorul norocului pentru niste vorbe...

41

Dadu sa se întoarca la coasa, când un glas placut rasuna la spatele lui:

- Lenevesti, lenevesti?

Îi pieri din suflet toata framântarea vazând pe Florica, cu fata rumena, plina si zâmbitoare, apropiindu-se sprintena ca o ispita. Bâlbâi zapacit de multumire:

- M-am odihnit o leaca... A trecut pe-aici Ana lui Vasile Baciul sL. își curma graiul brusc, întâlnind întristarea ce rasari în ochii fetei. Îi paru rau ca n-a tacut si vru s-o dreaga, facând un pas ca sa schimbe vorba. Florica însa nu-^mai dadu ragaz sa înceapa si-i zise cu imputare:

Am vazut... Cum sa nu va fi vazut... Ca doar nu-s oarba... Umbli dupa ea ca armasarul dupa iepe... Ma mir ca nu ti-i rusine... Ion porni sa râda. Nu izbuti, dar raspunse cald, mângâind-o din ochi:

- Nu vezi tu cum e lumea azi, Florico?... Vai de sufletul meu...
Crede-ma! În inima mea însa tot tu ai ramas craiasa...
Ochii fetei se umplura de lacrimi, îngaimând:
- Te faci de râsul lumii ca s-o iei pe ea...
Flacaul tacu. Apoi ofta. Clocotea. Fara sa mai scoata o vorba, o lua în brate, o strânse s-o înabuse si o saruta pe gura cu o patima salbateca. Fata se ^vârcolea, dar cu fiecă miscare se lipea mai tare de pieptul lui si, printre sarutari, murmura:
- Ionica... lasa-ma... Te vad oamenii... Lasa-ma... Te vad... oamenii...
- Asa muncesti tu, dragul mamii? striga în clipa aceea Zenobia care venea cu mâncarea, grabita si suparata.
Tinerii se despartira îndata. Florica, rosa foc de rusine, de abia putu îngâna câteva vorbe si se facu nevazuta printre demite.
Ion însa, ca sa-si ascunda zapaceala, se rasti la ma-sa:
- Ca si d-ta, zau, vii c-o falca în cer si cu una în pamânt, parca eu as sta toata ziua cu mâinile în sân! Mai bine veneai mai devreme ca vezi bine ca soarele-i într-amiezi si pologul s-a uscat ca hârtia...
Ana ajunse în deal gâfâind.
Vasile Baciú, împreuna cu doi lucratori, coseau din rasputeri, schimbând doar din când în când câte-o vorba.
- Ai venit? întreba Vasile cam morocanos, vazând pe Ana.
Ar fi vrut sa mai fi întârziat cu mâncarea, sa poata oamenii sa lucreze mai mult pâna în prânz, ca tot u platea destul de scump.

42

Era un barbat silitor Vasile Baciú când se gasea în toane bune. A avut o viata grea si plina de truda, dar s-a tinut totdeauna printre fruntasi. Parintii nu i-au dat decât sufletul dintr-însul. S-a însurat cu o fata bogata si urâta, dar a iubit-o ca ochii din cap, caci ea îi întruchipa pamânturile, casa, vitele, toata averea care-l ridicase deasupra nevoilor. Bogatia îi deschisese mai mare dragostea de munca. Râvna de a agonisi îi puse stapânire pe suflet. îi era frica mereu ca un traznet din senin îi va zdrobi toata truda vietii. Trei copii, cei dintâi, îi murisera înainte de a împlini un an de zile. Ana a fost al patrulea, în urma ei au mai venit doi, tot fara zile... Vasile Baciú nadajduia mereu un baiat. în cele din urma a sosit, dar, încapatându-se sa intre în lumea necazurilor cu picioarele înainte, a stârnit numai jale si nenorocire. Moasa satului, care era chiar mama femeii, a încercat toate descântecele si buruienile. Zadarnic. O saptamâna încheiata casa a tremurat de gemete si vaiete. Atunci Vasile s-a repezit de a chemat pe doctorul Filipoiu din Armadia. Cum a vazut-o, doctorul s-a crucit si, dupa ce i-a ocarât pe toti pentru ca nu l-au înstiintat mai de vreme, le-a

spus ca acum e prea târziu, ca femeia a început sa învineteasca, apoi ca numai Dumnezeu face minuni si ca ar fi trebuit s-o duca la spital, în Bistrita, sa-i scoata copilul prin burta. Baciul i-a platit un zlot de argint, l-a întors acasa cu caruta. Pâna sa vie dânsul, femeia si-a dat sufletul. Copilul a mai miscat într-însa vreo doua ceasuri, încât moasa era cât pe aci sa-l întepe cu un ac, sa nu se întâmple cumva sa-l îngroape de viu, sa se faca moroiu si sa vie din cealalta lume sa spaimânte oamenii... împreuna cu nevasta, Vasile Baciul a înmormântat o parte din sufletul sau propriu. îi slabi pofta de munca, parca n-ar mai avea pentru cine sa se osteneasca. îi ramase o mângâiere în Ana, care semana cu ma-sa, dar în acelasi timp o si ura, fiindca din pricina unui copil s-a tras moartea femeii ce-i fusese reazimul vietii. Cauta sa-si înece jalea în rachiul. Si, deoarece când era beat uita tot, se îmbata din ce în ce mai des. Inima i se înacrise ca o punga de piele arsa. Ce agonisea acum, dadea pe bautura. Se facea zi cu zi mai dâr. Numai mosia îi mai era draga ca odinioara. îl durea gândindu-se ca va trebui s-o ciopârteasca spre a potrivi zestre Anei la maritis. Se framânta deseori sa gaseasca vreun chip de a nu da nimic cât va trai dânsul. George al Tomii Bulbuc se parea singurul care ar putea lua fata, asteptând zestrea pâna la moartea lui. Ana nu se împotriva pe fata. Asta îl catrenea mai rau. În Ion simtea un vrajmas. Cum a fost dânsul în tinerete, asa e feciorul Glanetasului azi. îi vrea averea. De aceea fierbea de ura vazându-l macar. Si ura i se revarsa asupra Anei mai apriga, pentru ca ea era mai aproape de sufletul lui.

li arunca pe sub sprâncene câteva priviri mânioase, apoi, ascutindu-si coasa, o întreba peste umar:

- Da cu cine te-ai oprit pe coasta?

43

- Cu Ion - raspunse Ana fara înconjur.

- Mhm, cu Ion - mormai Vasile Baciul. Apoi vezi bine c-asa... Se vede ca degeaba îți spun eu tie, ca un parinte, ca tu faci tot cum te taie capul... Bine, draga tatii, bine... Bine ca stiu. Ca daca-i vorba pe asa, apoi eu ti-s popa...

Vorbind se înfurie din ce în ce mai tare si se porni pe ocari si sudalmi. Coasa însa n-o lasa din mâna; ba parca tragea brazdele mai zdravan. Cei doi lucratori, vrând nevrând, trebuiau sa urmeze pilda lui, caci el mergea în frunte. Astfel omul se ravenea înjurând, dar în aceeasi vreme nu îngaduia pe muncitori sa leneveasca.

Ana scotea oalele din cos, în umbra unui mar paduret, la marginea fânetei... Vorbele grele, ce o plezneau în fata oamenilor, o chinuiau. Rabda totusi cu inima împacata,

zicându-si ca suferă pentru Ion. Cu gândul acesta în minte, se aseza lângă cos și întoarse privirea în vale, unde știa că muncește el. Îl zări tot acolo, dar parca nu mai era singur... O zgudui un fior. Clipi de câteva ori, ca și când i s-ar fi lăsat o ceată pe ochi. Vedea însă bine. Ion strângea în brațe o femeie. Pe ea n-a sărutat-o, iar pe cealaltă o îmbrățișează. Tot sângele i se adună în obraji și, parc-ar fi avut un ochian, atât de bine vază acum pe Florica. O durere mare i se sfledea în piept și ochii nu și-i mai putea smulge de la dânsii. Auzea că prin vis amenințările tatălui ei:

- Mai bine te tai eu în bucatele decât să-ajungi bataia de joc a Glane-tasilor... Barem să știi că eu te-am făcut, eu te-am omorât...

Glasul lui însă nu-i pătrundea în suflet, căci sufletul ei se împietrise de amaraciune. Se simțea neputincioasă și parasită. Îmbrățișarea celor doi i se părea nesfârșită, îi sorbea toată lumina ochilor. Doar buzele subțiri, înalbite mai puteau murmura, tremurând de durere:

- Nu mă iubeste.... Tot nu mă iubeste.... Of, Doamne, Doamne!...

Satul fierbea. Cearta de la ora și mai ales batalia de la cârciuma treceau din casa în casa, din ce în ce mai umflate. Dis-de-dimineata Toma Bulbuc a sculat din pat pe preotul Belciug și i s-a plâns că Ion i-a schilodit feciorul. Popa s-a indignat, fiindcă Toma era un stâlp darnic al bisericii, și i-a fagăduit că Dumineca viitoare are să dojenească pe batausul Glanetasului, de pe amvon, că să-l învete omenie. Toma, foarte multumit cu răspunsul, a povestit tuturor oamenilor ce i-a întâlnit, cum s-a separat preotul și ce i-a spus, apoi a ieșit la lucru împreună cu George care, înafara de o dungă vânată pe spinare, lăta de vre-o palmă, era bun teafar, că și când nici nu ar fi patit nimic.

44

Femeile mai cu seamă, care unde se zăreau, nascoceau amanunte noi. J se jurau că au fost de fată și au văzut cum a crapat teasta lui George, când l-a izbit Ion cu latunoiul, cum i s-au împrăstiat creierii prin colbul ulitii. Altele știau că feciorul Tomii trage să moară, iar câteva mai îndrăznete strigau că a murit încă de azi noapte și că Toma s-a dus la popă pentru înmormântare...

Familia învățătorului Herdelea n-a mai vorbit toată ziua decât de întâmplările grozave de ieri. Titu, care de obicei nu se carabanea din pat până pe la amiaza acumă s-a sculat pe la nouă, și numaidecât a aruncat întrebarea:

- Ați auzit ce bataie a fost azi noapte?

Toti știau. Herdelea, fiindcă se culca totdeauna odată cu

gainile, se scula vesnic cu noaptea în cap, iese în ograda și schimba noutăți cu toți trecătorii. Vestea cea mare o aflase de la Macedon Cercetasu care în toate Lunile își gasea de lucru pe acasă, spre a-și putea vindeca oboseala betiei de Dumineca.

- Eu tocmai m-am nemerit pe-acolo când s-a întâmplat... - zise Titu misterios, tragându-și ghetetele.

Laura și Ghighi, mezină familiei, tabără pe el, să le povestească tot, din fir în par. Chiar și d-na Herdelea își ascute urechile de lângă soba, unde se învârtea cu gatirea bucatelor pentru amiazi. Titu însă se închise, ca un sfînx, în fața tuturor staruintelor.

-Stati, stati! striga într-una îmbracându-se cu o iuteală militarească. Întâi am să-mi cumpăr un tutun, pe urmă va spun...

Se simtea atât de mândru parca el însuși ar fi fost eroul sau cel puțin victima bataliei. Deși era în stare să ticluiască un sirag de amănunte, care de care mai cumplite și mai mincinoase, avea totuși ambiția acum să se documenteze înainte de-a vorbi. De aceea pretextul tutunului. Avrum, izvorul cel mai sigur, îi va împrumuta toate stirile.

Cârciumarul însă se posomorî ca o zi de ploaie când Titu vru să-l descoase. N-a văzut nimic, nu știe nimic... îi era frica să nu aiba urmări bataia, în care să fie amestecat și dânsul, riscând poate chiar să i se închida prăvalia. Poate să vie jandarmii sau poate vreo judecată... cine să știe? Tacerea negustorului e totdeauna de aur...

Norocul lui Titu a fost că a întâlnit pe Dumitru Moarcas, un client credincios al cârciumii, de la care a aflat repede atâtea încât să poată înflori o povestire mai senzatională. Astfel a putut împuia urechile mamei și surorilor sale, cu amănunte, până la prânz. Toată familia Herdelea era, cu trup cu suflet, de partea lui Ion. Ziceau că bine a făcut dacă a scuturat puțin pe butoiul celei de George. De ce să-și

45

bata joc de un baiat cumsecade ca Ion?... Partinirea însă nu era prea dezinteresată. Învățătorul făcuse o clacă, iarnă trecută, să-i aducă satul lemne de foc. Au lipsit tocmai bogățiile, în frunte cu Toma Bulbuc. De atunci familia n-avea la inimă nici pe tata și nici pe fiu. Herdelea chiar a spus odată, de fața cu mai mulți țărani: «Las că-mi pica ei în mână, și Toma și ceilalți... Și am să-i joc și eu cum se cuvine!...»

Când sleira deabinele toată întâmplarea, Titu simți îndemnul să ducă știrea mai departe. Framânta bine în cap hotărârea, iar la prânz, după ce manca zdravan și bău câteva pahare de apă, striga încântat:

- Să vedeti ce-o să se mai mire cei din Armadia și din

Jidovita!...

Se scula de la masa înaintea tuturor, se îmbraca tacticos în hainele cele mai bune, se ferechizui ca o papusa si pleca bombanind cu o multumire prefacuta:

- Ma duc sa ma mai plimb, ca am sa putrezesc de-atâta plictiseala...

O lua spre Jidovita, agale, fluierând din vârful buzelor si învârtind între degete un baston de trestie...

Titu era mândria familiei Herdelea. Avea douazeci si trei de ani si era • înalt, cam desirat, cu o fata latareata, ochi albastri spalaciti si o frunte larga. Mustatile nu-i prea cresteau si de aceea le radea, zicând ca se poarta dupa moda anglo-america. Toata casa jura ca tânar mai destept ca dânsul nu se pomeneste în împrejurime. Dealtfel în scoala a învătat binisor. A început-o sub mâna tatalui sau care l-a si scos «eminent». Când a trecut la liceul din Armadia, a mers putin mai anevoie; prin clasa a treia se plângea ca-l persecuta profesorii, ceea ce pe Herdelea l-a facut sa-l mute la liceul unguresc din Bistrita. «Las ca-i bine sa învete si ungureste - a zis învătatorul - ca-n ziua de azi nu mai faci nimic daca nu rupi limba stapânirii». Dar nici aici nu s-a prea înteles cu profesorii, încât, dupa ce a terminat clasa a sasea, familia s-a învoit sa urmeze la liceul sasesc. «Cu limba nemteasca - a zis iar învătatorul - poti umbla toata lumea». Taxele de înscriere însa fiind prea mari si Herdelea neavând banii trebuinciosi în Septemvrie, Titu a ramas sa studieze acasa ultimele doua clase. Pe urma, când a sosit vremea examenelor, bagând de seama ca taxele pentru particulari sunt si mai urcate si, nemerin-du-se ca Herdelea sa aiba acuma si mai putini banisori, Titu, dupa o ciorovaiala violenta, a renuntat la scoala, mai ales ca si el se cam saturase de atâta buchiseala searbada. într-un sfat de familie urmator apoi a triumfat parerea fetelor: Titu sa se faca notar comunal. Hotarârea aceasta însa a întristat adânc pe dna Herdelea care vesnic visase pe Titu preot în Monor, satul ei de bastina, caci baiatul semana mult cu ea, având o voce prea frumoasa... Pâna sa plece însa Titu la cursul de notari, s-au înasprit conditiile

46

He primire: i se ceru bacalaureatul. Herdelea atunci a propus sa urmeze scoala normala si sa vie învătator în Pripas, în locul lui; pâna ar iesi baiatul el tocmai ar împlini anii de pensie. Dar Titu avea groaza de dascalie. Mai curând salahor, decât dascal... Si împotrivirea lui a fost atât de înversunata, încât nimeni n-a mai îndraznit sa-i pomeneasca de dascalie. Cu toate acestea nici degeaba nu se putea sa stea. Era doar om în toata

firea. Cum sa trândaveasca? L-ar lua lumea la ochi... Deci Herdelea, fiind prieten bun cu notarul din Salva, l-a convins sa ia pe Titu ca ajutor si practicant, dându-i casa, masa si ceva de buzunar. Titu s-a dus, a stat trei luni, a lucrat mai nimic, s-a plictisit mult si pe urma a venit iar acasa. În zadar, nu-i placea notariatul si pace. Si chiar de i-ar placea, ce perspective ar avea într-o cariera, fara diploma? Ar însemna sa ramâna toata viata practicant, un fel de jalbar nenorocit, batjocura satelor. Tocmai el, care era plin de ambitii, care simtea ca poate si trebuie sa ajunga cineva în lume... Citea cu patima versuri, romane. Mai ales de când s-a lasat de scoala, a citit tot ce i-a cazut în mâna. Si, tot citind, a început si el sa scrie. întâi mai pe furis, pe urma mai pe fata si în sfârșit cu tot dinadinsul. Iar când, într-o buna zi, «Familia» i-a publicat o poezie de trei strofe, s-a hotarât definitiv, dar în taina: va fi poet. Surorile lui îl priveau ca pe un barbat însemnat, iar parintii, desi în sinea lor nu prea înțelegeau cum va mânca si se va îmbraca Titu din poezii, împartasau parerea fetelor. Domnii din Armadia si cu deosebire doamnele si domnisoarele au citit cu mirare si invidie numele baiatului învatatorului din Pripas sub o poezie tiparita. În curând tot judetul l-a consacrat poet. Si Titu citea si scria mereu pâna noaptea târziu; stingea lampa, astepta prin întuneric inspiratia, înjgheba câte-un vers în cap, aprindea repede lumina, îl eterniza pe hârtie... Herdelea cam mormăia uneori ca prapadeste prea mult petrol, dar Titu, vrajit de muza lui, nici nu voia sa auda asemenea imputari pamântene... Apropiindu-se acuma de Jidovita, se gândea unde sa se duca? Sa se opreasca în Jidovita sau sa treaca în Armadia? Inima îl îndemna si ici si dincolo. În Armadia era fata profesorului de matematici Valentin Dragu, domnisoara Lucretia, micuta, oachesa, visatoare. O iubea de vreo trei ani. O iubire foarte eterica, alcatuita numai din rare priviri cu înteles, din suspine dese, din câte-o strângere de mâna mai vie, din carti postale ilustrate si mai ales din declaratii timide, exprimate în limbajul florilor, al marcilor sau al culorilor. De câte ori se abatea prin Armadia, si se abatea mai în toate zilele, Titu facea ce facea si întâlnea pe Lucretia. Atunci roseau amândoi, vorbeau despre mersul vremii, se priveau si apoi taceau. Tacerea spune mai mult decât orice fraze - își zicea Titu. Dealtfel Lucretia a si fost una din cauzele

47

mo 3303

de capetenie ale chemarii lui poetice. Chiar versurile din «Familia» preamureau frumusetea ochilor ei verzi...

Dar si în Jidovita avea pe nevasta învatatorului Lang.

Învatatorul era ovreu, iar nevasta-sa unguroaica. Venisera de

curând la școala statului și nu știau o boabă românește. Ovreii din Jidovita s-au apucat prea târziu să practice patriotismul cel nou și rupeau atât de prost limba oficialității încât nici ungurii cei mai binevoitori nu-i puteau înțelege. Sotii Lang deci au fost bucuroși când au cunoscut pe Titu, singurul om cu care puteau vorbi mai ca lumea. Barbatul era betiv și petrecea mai toate nopțile prin cârciumile din Jidovita sau prin cele din Armadia. Femeia, draguta, cocheta, se plictisea grozav. Oamenii povesteau că-a avut câteva aventuri de dragoste prin Maramures, unde a trăit înainte de-a sosi în Jidovita. Lui Titu mai ales din pricina aceasta îi placea și umbla să-o cucerească. Desi ofta după Lucretia, râvnea mult și o iubire pasionată. Dar nu prea știa cum trebuie cucerită o femeie și de-aceia îi era frica să nu se facă de râs în fața unguroaicei. Cât a dorit dânsul și n-a fost în stare să cucerească nici o fată din Pripas, cu toate că îi se scurgeau ochii după unele. Simtea însă că doamna Lang îl simpatiza și aceasta îi dădea imbold să staruiască.

Ajunse aproape de Jidovita. Pe drum ghetele îi se prafuiseră; se opri și le sterse cu o batistă murdară, adusă înapoi pentru treaba aceasta. Îi placea să se înfatiseze totdeauna curat, cu atât mai mult când banuia că are să întâlnească pe cine-i era drag. Scoase din buzunar o oglindă, își potrivește bufantii lavalierii, își netezi frizura și-și picura pe piept puțin parfum ca să nu miroase a sudoare. În vremea că se ferchezuia, lua hotărârea definitivă: va rămâne în Jidovita.

Sotii Lang stateau în casa hahamului, în fund. Din curte intrai în tindă, apoi venea în stânga și în dreapta câte-o odaie. Cea din stânga îl interesa mai mult pe Titu. Acolo era dormitorul. Bătu la tindă. Nu răspunse nimeni.

- Te pomenesti că n-o fi acasă - se gândi Titu apăsând clanta. Usa se deschise. Intra încetisor. Tindă era cam întunecoasă. În dreapta, usa odaiei care slujea de sufragerie, salon și birou, era dată de perete, înlauntru nimeni. Avu o tresărire de bucurie gândindu-se că găsește acasă numai pe d-na Lang care obișnuia să stea după amiază trântită pe pat, citind romane de dragoste, visătoare că o cadâna din panorame. Se apropie de usa dormitorului, în vârful picioarelor, și ciocăni ușor. Nici un răspuns.

- O fi dormind - își zise Titu, cu mintea aprinsă brusc de o droaie de speranțe și planuri, bătând iarăși, mai tare.

- Cine-i? murmură un glas somnoros, răgusit și gros.

48

- Eu, eu - răspunse tânărul, nemulțumit, recunoscând vocea sotului.

- A, tu ești, Titule? Intra dragă! urma glasul dinlauntru mai înviorat puțin.

Titu intra amarât. într-o clipire i se spulberasera toate închipuirile: ca va gasi pe iubita lui cu somnul în gene, ca va profita de ocazie si o va saruta pe ochi, sa-i fure visurile, pe buze sa-i soarba gândurile... si poate chiar mai mult.

- Esti singur? întreba dânsul rotindu-si ochii prin odaie.

- Singur, dragul meu - gângavi învatatorul cascând. Nevasta-me-a s-a dus în plimbare pâna în Armadia, sa cumpere nu stiu ce... Sunt obosit, draga prietene, de nici nu-ti poti închipui. Azi-noapte am facut un chef monstru cu solgabiraul, cu popa din Runc, cu doctorul Filipoiu, cu profesorul Oancea si înca câtiva care au venit mai pe la spartul târgului de nici nu mi-i mai amintesc. Tocmai pe la sapte dimineata ne-am despartit la Beraria Rahova, dupa ce cutreierasem vre-o cinci cârciumi... în sfârșit ceva colosal!... Si mi-e un somn!...

Ascultându-l, Titu se posomorî de tot. Iata cine are parte de o comoara de femeie ca Rozica! îl cântari cu dispret. Lang avea niste mustati unguresti, un nas gros, ochii vii negri si un par cret negru taciune. Acuma însa era atât de tabacit la fata ca parea cu zece ani mai batrân, desi înca nu împlinise treizeci. De necaz, Titu își pierduse si placerea de a-i mai povesti batalia.

- Atunci te las - zise, dându-i mâna. îmi* pare rau ca n-am gasit pe nevasta-ta... Transmite-i complimentele mele!

- Da, da - casca Lang. Ma, i-asculta, bei un coniac?

- Nu, nu - mormai Titu ursuz, iesind. Sunt grabit... Trebuie sa ma mai duc si prin Armadia...

- Bine, draga, cum vrei - vorbi învatatorul, lua o sticla de pe mescioara de noapte, bau o dusca teapana, își trase plapoma peste cap si începu îndata sa sforaie ca o dihanie.

în ulita Titu se razgândi. Ce sa se mai osteneasca prin Armadia? Cum e pornit azi pe ghinion, e în stare sa nu întâlneasca nici pe d-na Lang si nici pe Lucretia Dragu. Iar asta i-ar mohorî sufletul pentru o saptamâna încheiata... Dar nici acasa nu voia sa se întoarca. Ce sa faca, ce sa faca?

Era tocmai în fata cancelariei comunale. Soarele ardea sa topeasca zidurile. Fierbinteala îl chinuia. Urca repede în cancelarie, sa mai stea de vorba cu notarul Stoessel. Dar gasi numai pe practicantul Hornstein, un flacaiandru slabut, sfrijit, cu ochelari, cu o tremuratura nervoasa din cap, care facea sfortari eroice sa vorbeasca ungureste.

- N-am noroc, degeaba - își zise Titu asezându-se la biuroul notarului, raspunzând numai din vârful buzelor la salutarea practicantului pe care nu-l putea suferi, cu toate ca nu-i gresise cu nimic.

Însera și se va mai potoli zapuseala. Ziarele îl pasionau, dealtfel ca și pe bătrânul Herdelea. Lor însă nu le mai venea nici unul, căci nu le ajungeau banii să plătească abonamentele. Au ținut acum câțiva ani «Gazeta Transilvaniei». Herdelea își rupsesse de la gura și achitase un sfert de an, primind-o apoi un an încheiat și punând pe foc toate somatiile cu care îl asalta administrația ca «la caz contrar vom înceta trimiterea foaiei». Pe urmă Titu a descoperit ceva mai bun: să ceară abonamente de probă de la ziarele ungurești. Câte o săptămână, două primea jurnalul gratis. Când nu mai venea, se adresa altuia pentru abonament de probă. Astfel, în schimbul unei cărți postale, au avut ziare aproape un an de zile. După ce le-au încercat pe toate, au vrut ei să o ia de la început, dar zadarnic; cărțile lor postale au rămas fără răspuns. Astfel acum erau nevoiți să împrumute gazeta preotului Belciug, care plătea regulat abonamentul, dar numai spre a dovedi că e bun român, căci el n-avea vreme să citească minciunile ziarelor. Titu, umblând mai în fiecare zi prin Jidovita, o lua de la cancelarie și nici n-o mai dădea popii. Și notarul ținea vre-o trei ziare ungurești, de asemenea fără a le citi, dar pastrându-le pentru atâtă focului, așa ca Titu nu le putea duce acasă, ci doar să le soarba în cancelarie.

Scufundându-se în gazete, Titu își uita curând necazul. Ceti până se întuneca, iar înainte de-a pleca, simțindu-se înviorat, povestea totuși întâmplările din Pripas, și încă, spre marea fericire a practicantului, i le povestea pe ungureste...

Când se îngâna ziua cu noaptea, familia Herdelea se afla în par în pridvor, ca totdeauna în zilele frumoase de vară.

Herdelea, în vacanță, pierdea vremea mai curatînd câte-un pom prin grădina din spatele casei, mai plîind câte-o buruiană, iar după masă se odihnea un ceas două în stupină, alintat de zumzetul harnic al albinelor. Doamna Herdelea robotea toată ziua cu bucatăria. N-ar fi îngăduit fetelor pentru nimica-n lume să se apropie de cuptor. Doar spalatul vaselor și caratul apei cădeau în sarcina Ghighitei, pe cînd curătenia casei rămănea în stăpînirea Laurei care, fiind fată mare, avea ambiția să potrivească toate astfel încît să se vază pretutîndeni gustul ei delicat... Treburile se isprăveau însă până pe înserat. Urma odihna în pridvor, unde femeile, brodînd sau

croșetînd, vorbeau și rîdeau, în vreme ce Herdelea, cu pipă-n gură, rasfoia câte-o carte. Satul întreg și jumătate din hotăr se întindeau în fața lor ca o hartă mare cu reliefuri în culori.

Oamenii care se întorceau de la cîmp sau mergeau spre Jidovita, trasurile care umblau între Armădia și Bistrita, defilau pe dinaintea lor oferindu-le prilejuri mereu noi de vorbă. Apoi,

când venea întunerecul, fetele, în frunte cu mama lor, începeau să cânte romante vechi românești cu niste voci simpatice de sopran, acompaniate uneori de basul învățatorului...

Doamna Herdelea era cântăreața înflăcărată și-o femeie foarte evlavioasă. Toată ziua, ținând tigaile de coadă și amestecând în oale, lălaia cântece sau rugăciuni, iar Dumineca, fiindcă n-avea răgaz să meargă la biserică, cânta singură, acasă, toată liturghia. De altfel a avut o tinerețe glorioasă. Fata de țărani săraci, rămasă de mică orfană de tată, a ajuns sub oblăduirea unchiului ei, Simion Munteanu, învățator pe vremuri în Monor. De la unchiul ei i s-a tras tot norocul în viață. Munteanu a fost un dascăl harnic și un român înfocat. Ca să ferească de ungari țărânii, reședința de vară a unei familii de conti, a muncit din rasputeri. Din «irozii» de Craciun el a făcut un fel de teatru religios, cu costume, cu cântece și cu dialoguri. Maria Drujan întruchipa pe îngerul Domnului, îmbrăcată în alb. Îi sedea foarte bine și s-a distins prin râvnă și istetimea cu care îndemna pe cei Trei Crai de la răsărit să se închine în fața Mântuitorului ce se naște în fiecare an.

Spre fericirea Mariei, învățatorul Munteanu nu s-a mulțumit numai cu «irozii». Încurajat de buna primire, a organizat mai pe urmă reprezentatii de teatru, recrutând dintre fetele și flăcăii mai deștepti pe interpretii operelor lui Alecsandri, care atunci începeau să patrundă mai bine și în Ardeal. S-a dus vestea acestor reprezentatii în tot ținutul Somesului. Oamenii veneau din toate satele să vadă și să aude teatru românesc, dornici de-a se însufleți. Și diletanții lui Simion Munteanu jucau cu atâta inimă încât uimeau lumea. Sufletul lor însă era tânăr și dragălașa Maria Drujan care, în scurtă vreme, a cucerit admiratia tuturor, fiind cea mai isteată. În «Piatra din casă» și mai cu seamă în «Rusaliile» a cules succese neuitate. La un banchet, după reprezentatia «Rusaliilor», protopopul din Soimus, om foarte învățat și umblat prin lume, a ținut un toast în care, slavindu-i însușirile artistice, a proclamat-o, în aplauzele tuturor, primadona diletantă. Maria a plâns de bucurie, deși n-a înțeles ce înseamnă porecla ce i-a harăzit-o. În urma cuvântărei protopopul a încercat să ciupească puțin curte primadonei, dar zadarnic... "

Azi își aminteste cu lacrimi în ochi de vremile acelea de aur. Cum au mai pierit, parca nici n-ar fi fost! Atunci a învățat ea cântecele pe care acum le

51

învăta de la ea fetele ei. Atunci! Treizeci de ani au trecut de atunci... După «Rusaliile» a cunoscut pe Zaharia Herdelea, învățator cu mult viitor în Lechinta, s-a maritat, a avut nouă

copii, i-au murit sase, toti dupa ce i-a scos din nevoi, a muncit ca o roaba, a uitat orice petreceri si a îmbatrânit. Din frumusețea ei de atunci n-au mai ramas decât urme si amintiri. Si cântecele, sarmanele, scrise de mâna ei într-un caiet mare, ca sa nu le uite. Mângâierea o gaseste acum în credinta în Dumnezeu, fierbinte si neclintita, si în bucuria ca-si vede copiii mari, gata sa-si ia zborul în viata...

Noaptea se înalta din ascunzisuri, sugrumând cele din urma zvârcoliri de lumina. Peste sat albastreau valuri de fum, iar hotarul respira greu, învaluit într-o boare usoara. Zgomotele se desluseau din ce în ce mai limpede. Se auzeau câinii cum își raspundeau latrând, chemarile scurte pe tarina sau din casele îndepartate, soaptele oamenilor ce soseau de la lucru pe soseaua alba rascolind colbul cu pasii lor grei si osteniti, scârtâitul carelor goale întovarosite de tarani sleiti de munca si de câini ce, cu botul în pamânt si cu coada în vânt, miroseau santurile si gardurile. Ajungând la crucea din capul satului, trecatorii își curmau brusc vorbele, se închinau descoperindu-se si apoi dadeau «buna seara» familiei Herdelea care cânta neobosita. Toti ascultau cu drag cântecele. Copiii se opreau pe podul de peste Pârâul Doamnei, cascau gura câte-o bucata de vreme si pe urma porneau în goana...

Erau pe la strofa a treia din «Rapirea Basarabiei» când Ghighi sopti misterios:

- Uite pe Toma Bulbuc si pe George!...

Laura si batrânul Herdelea curmara brusc cântecul, curiosi sa vada victima bataliei de-aseara. Doamna Herdelea însa nu voia sa-si piarza seriozitatea pentru un lucru de nimic si continua singura toata strofa urmatoare. Totusi, când Toma si feciorul se oprira la poarta, intrând în vorba, își domoli si ea glasul, biruita de curiozitate, lalaind doar melodia ca sa poata auzi ce spun pricinasii.

Toma ar fi putut coborî de pe hotar deadreptul acasa. A vrut însa înadins sa treaca pe aici, sa povesteasca si învatatorului pozna. Se aprinse repede si începu sa-si laude feciorul si sa ocarasca pe Ion. În cele din urma puse pe George sa-si ridice camasa, sa arate domnilor vânataia din spinare.

- Sudui, mai Tomo, sudui si nu te temi de Dumnezeu care vede si aude toate relele! striga atunci Zenobia, de peste drum, din mijlocul ograzii.

Taranul, speriat de gura Glanetasitei, se potoli îndata. Nu mai raspunse nimic, ci își lua doar ramas bun de la Herdelea si pleca plouat si grabit, urmat de George. Zenobia îl petrecu în afurisenii pâna ce îl pierdu din ochi. Pe urma iesi în ulita, se apropie pâna pe pod.

_ Nu se mai satura, mânca-l-ar pestii Dunarii de zgârcit si afumat! îmi ponegreste baiatul parca i-ar fi prapadit averea si nu alta!

Familia învatatorului râse cu mare pofta de patania lui Toma, iar Herdelea raspunse zâmbind femeii:

- Ehe, Zenobio, crezi tu ca cei bogati vreau sa stie de necazurile altora?

- Da sa-i arda focul, ca prea-s câinosi la suflet... Din tinda l-am auzit cum se îmbaia si n-am mai putut rabda, zau asa...

Mai sporovai putin, verzi si uscate, apoi fugi acasa aducându-si aminte c-a lasat mâncarea în clocot si o fi dat în foc...

- Teapan l-a pocnit si Ion - zise învatatorul dupa un rastimp.

- Cum nu, daca l-a lovit cu un latunoi! sari Ghighi, vrând sa le povesteasca iar toata întâmplarea.

Dasclita însa începu «Hora Grivitei» mulcomind astfel zelul fetei. Dar nici asta n-avu parte s-o cânte pâna la sfârșit, caci în curând veni Belciug cu Vasile Batiu. Popa fusese la câmp sa supravegheze munca la o livada a bisericii. îi era cald si mai ales îl chinuia o sete cumplita. Ghighi îi aduse cât bati din palme un pahar de apa.

Vorbira, fireste, despre bataia de azi noapte, care aprinsese tot satul. Preotul fierbea de indignare.

- Demult aud ca feciorul Glanetasului s-a facut un becisnic, dar tot n-am crezut. Isprava de-acum însa le-a pus vârș la toate. Trebuie sa se ispraveasca odata în sat cu batausii, altminteri mâine poimâine ne-om pomeni ca au început sa omoare oameni!...

Toti tacura, patrunti de revolta lui. Numai Ghighi întreba copilareste:

- Dar daca nu se stie care-i de vina?

- Cum nu se stie, domnisoara? se mira Belciug. Crezi d-ta ca poate sa fie George vinovat?

- Eu cred - raspunse fata hotarât.

Popa zâmbi acru, dezvelindu-si dintii pâna la gingii.

- Eu însa, cu voia d-tale, nu cred - zise apoi putin batjocoritor.

Doamna Herdelea, nemultumita ca vedea pe Vasile Baciui împreuna cu

preotul, dupa necuviintele de la hora, interveni, uitându-se peste capul lui Belciug:

- în orice caz Ion e baiat cumsecade. E muncitor, e harnic, e saritor, e istet. Omul mai greseste, ca doar de-aceea-i om. Nu trebuie sa osândim asa iute.

Preotul zâmbi iar, mai acru si încurcat, negasind repede un raspuns potrivit.

- Acu m-as amesteca si eu, ca omul prost, de - începu Vasile Baciui, stergându-si gura cu mânecile camasii.

Dar dascalita îi taie vorba, aspru:

- Ba tu n-ai ce sa te amesteci, Vasile!... Slava Domnului, m-am întâmplat si eu la hora, ieri, tocmai cu parintele, când ai venit beat ca un porc si te-ai agatat de Ion din senin! Ma mir numai ca parintele te mai rabda pe lângă dumnealui, în loc sa se fereasca de tine ca de ciurma!

Baciu înghiti în sec, se uita la Belciug, apoi la învatator, apoi la domnisoare, zapacit, se scarpina în cap si murmura:

- De... cam asa-i...

Între timp preotul își regasise încrederea si acum zise, cu un zâmbet care pe doamna Herdelea o supara:

- Fireste, nici Vasile nu-i usa de biserica... Nu, nu... Dar omul beat e neom si-i mai ierti faradelegile...

- Da Ion n-a fost beat aseara? Întrerupse Ghighi.

- Nu te mai tot amesteca si tu în vorbele oamenilor - o dojeni Herdelea care, desi se dusmanea într-ascuns cu popa, nu voia sa ajunga la cearta ca sa nu dea pilda rea satenilor.

- Mai cu seama - urma Belciug, fara a tine seama de vorbele fetei - ca dânsul avea si oarecare temei sa dea o lectie batausului...

- Umbla mereu sa suceasca mintile Anutii, ca doar-doar m-o face sa i-o dau - vorbi taranul prinzând iar curaj.

- S-adica de ce nu i-ai da-o? zise dascalita, aprinzându-se. De ce? Crezi c-ai face rau?

- Nu i-as da-o sa stiu de bine ca... - facu Vasile cu glas înabusit, cu ochii înflacarati deodata de îndaratnicie.

- Apoi vezi c-asa sunteti voi, prostii... Uite-asa, natângi si capcauni!... Adica pentru ca tu ai câteva petece de pamânt, nu-ti mai încapi în piele de fudulie. În loc sa iai un fecior care stii ca n-are sa-ti hartapaneasca ce-i dai, tu te gâdesti numai la avere. Parca cu averea ai sa te îngropi... Duceti-va, duceti-va sa nu va mai aud nici de nume!

Doamna Herdelea se necajea totdeauna repede. Acuma însa simtea ca, daca ar mai întinde vorba, ar ajunge la sfada. Deci se scula si intra în casa.

- Femeile judeca foarte usor - zise Belciug, mâhnit de cuvintele dascalitei, care i se paru ca-l priveau pe dânsul. Viata totusi e mult mai complicata. Fiecare își stie necazurile lui si le potriveste cum crede mai bine...

Pe ulita venea încet Ion, cu o pala de fân proaspat, agatata în coasa. Cum îl zari, preotul îngalbeni. Se sili sa se stapâneasca, dar când flacaul murmura respectos «buna seara» mânia îi porni limba:

- Sa-ti fie rusine, loane, de cele de faci! Rusine sa-ti fie! Ion se opri uluit si deabia dupa un rastimp putu raspunde:

- De ce, domnule parinte?

54

_ Fiindca esti un stricat si un bataus s-un om de nimic! Asta esti! Ai putea sa dai pilde celorlalti feciori, ca te tii mai destept ca toti, dar umbli numai dupa blestematii... Mai mare rusinea!...

Flacaului îi pieri brusc oboseala din oase. Sângele îi navali în obraz. Vru sa raspunda cu o sudalma, dar își musca buzele si-si urma apoi calea, zicând nepasator doar atâta.

- Bine, bine... Noapte buna!

- Obraznic! sâsâi Belciug mai îndârjit. Las c-am sa-ti dau eu o lectie sa n-o uiti asa curând!...

- Si tu esti prea aspru cu el, parinte - observa Herdelea împaciuitor. Blândetea învatatorului însa îl înfurie mai rau.

- Sunteti voi îngaduatori cu dânsul si pentru mine! De aceea si-a luat nasul la purtare!...

Belciug pleca fierbând, fara a-si mai lua ramas bun. Apararea lui Ion de catre familia Herdelea i se parea o jignire personala. Dealtfel, din ziua când a intrat învatatorul în sat, a cam simtit el ca umbla sa-i sape si sa-i stirbeasca autoritatea. A înghitit multe rautati marunte numai sa nu zica lumea ca doi surtucari români nu pot trai într-un sat nedezbinati. Dar acuma s-a lamurit deplin. Acuma, si-au dat arama pe fata. Ei apara totdeauna pe cei care-i osândește dânsul.

- Daca-i asa, asa sa fie - își zise, pasind foarte grabit, încât Vasile Baciú deabia se tineá alaturi de el. Eu însa n-am sa-mi schimb parerile de dragul nimanui!...

Baciú îi pofti noapte buna. Nici nu-l auzi. Mânia îl rodea. Când ajunse acasa nu se mai gândea la Ion. Era furios pe Herdelea... Dupa ce pleca Belciug, învatatorul murmurá printre dinti: - Uite cum se burzuluieste ponihosul, bata-l Dumnezeu! Dar pe urma, gândindu-se mai bine, îi paru rau c-a ajuns la ciorovaiala cu popa, care e un suflet cam acru, în stare sa se razbune când nici nu visezi. Pâna acuma se mai folosea cu câte ceva de la Belciug: ba trasura pentru balurile din Armadia, la care trebuia sa-si duca fetele, ba «împrumuta-mi vre-o doi zloti, frate loane, pâna la leafa», ba câte altele... Om cu om traieste. Cearta fatisa i-ar desparti ca un zid... Se hotârî deci sa caute sa îndrepte lucrurile... Mai întâi trebuie sa potoleasca pornirea dascalitei împotriva preotului. Apoi trebuie sa se faca a nici nu-si aduce aminte de ce s-a. Întâmplat si sa continue a vorbi cu Belciug, când se vor întâlni. Astfel cel

55

putin aparentele prieteniei vor fi salvate, popa nu va putea face nimic pe fata si toate se vor întoarce în bine...

Doamna Herdelea cu fetele, încalzind bucatele pentru cina si

asternând masa, faceau pe Belciug cu ou si cu otet. Aci îl ocarau, aci râdeau de barba lui tepoasa, batuta parca în cuie, sau de redingota lui unsuroasa si tocita pe care, dupa cum spunea el însusi, n-a schimbat-o de sapte ani încheiati. În cele din urma toate trele se sileau sa-i gaseasca o porecla caraghioasa potrivita. •

Învatatorul le asculta un rastimp clatinând doar din cap nemultumit, apoi își lua inima-n dinti si zise:

- Când se amesteca femeile în vorbele barbatilor, nici dracul nu te mai descurca...

Toate trei se repezira la dânsul, indignate. Se încinse o dezbatere strasnica în care însa Herdelea nu mai avu ragaz sa deschida gura... în toiul neînțelegerii pica si Titu din Jidovita.

- Ce-i, ce-i? întreba dânsul aruncându-si palaria pe pat si trântindu-se obosit pe un scaun lângă masa pusa. Am asudat ca un cal... Groaznica zapuseala!

Ca întotdeauna, bucurându-se de o încredere deosebita în familie, fu poftit zgomotos sa-si spuna parerea în chestia Belciug. Ascuta cu mare seriozitate amândoua partile si, la sfârșit, dadu dreptate tuturor:

- Bine-ati facut ca i-ati mai taiat putin din nas. A început sa se cam obrazniceasca. În privinta asta nu mai încape vorba... Dar iarasi nu trebuie sa ajungem la cutite. Nu-i frumos si nu se cuvine. Nu uitati ca aveti nevoie de trasura popii pentru balul din Octomvre. Daca ramânem certati, cum mai mergem la bal? Ori poate vreti sa mergeti pe jos? Bine v-ar sedea, în toaleta de bal, cu pantofi albi si pe jos!...

Titu râse cu superioritate. Ghighi tot nu se dadu învinsa:

- Ce ne pasa? Luam trasura notarului si gata. '

- Esti tu sigura ca notarul ne-o da? raspunse Titu, hotarâtor. S-apoi chiar daca ne-ar da-o, nu uita ca a notarului e stricata si nici n-are arcuri. Ne-am face de minunea lumii tragând în Armadia, la bal, într-o hodoroaga de caruta ca a notarului!... Judecata lui Titu multumi pe toti si în câteva clipe pricina popii se stinse...

Dupa cina iesira iar în pridvor. Luna tocmai se ivera mândra si rece de dupa un deal, întinzând o pânza alba de lumina peste sat. Stelele licareau sfioase pe cerul vânat închis. Cântecetele reîncepura, întâi fricoase, apoi tot mai rasunatoare.

56

Ion al Glanetasului veni în capul gol si se înfipse în poarta, ca sa auda mai bine cum horeshc domnii.

Într-o pauza, Laura, amintindu-si de ispravile flacaului, murmura: _ Spune, Ioane, adevarat, ti-e draga tie Anuta? Ion sovai, zâmbi încurcat:

- De, domnisoara, mi-e draga... Adica de ce sa nu-mi fie draga?

Laura vru sa-i spuna ca Ana e mai urâtica decât Florica, dar se razgândi si tacu.

- Bine zice el - adaoga Herdelea. Ana-i fata foarte buna...
 - Pacat numai ca are un tata ticalos - observa dascalita.
 - Asa-i, doamna - mormai flacaul. Dar mie nu-mi pasa de tat-sau. Cu tat-sau am eu sa ma însor?
- Pe ulita trecu o caleasca eleganta, în goana cailor.
- Cine-o fi? sopti Ghighi visatoare.

Taceau acum toti. În Gârla Popii, peste drum, oracaiau broastele. Câinele statea lungit în mijlocul ulitii. Din sat porni un cântec vesel de fluier, atât de vesel încât lumina alba parca tremura de placere... Deodata Ion ofta lung si îmbratisând cu o privire patimasa pamânturile adormite, îngâna ca si când ar fi vorbit cu sufletul sau:

- Ce sa fac?... Trebuie s-o iau pe Ana!... Trebuie!...

57

CAPITOLULUI

IUBIREA

Belciug ramasese vaduv din primul an al preotiei. Îsi iubise mult nevasta și pierderea ei i-a înacrit sufletul. Era bolnavicios si atât de jigarit ca, vazându-l, te întrebai: cum de se mai târaste în viata? Când apoi a zăcut câteva luni la spitalul din Cluj unde doctorii i-au scos un rinichi, toata lumea i-a pus cruce. Si totusi, slab, galben, prapadit cum era, hranindu-se mai mult cu lapte si oua, popa traia si se înversuna parca si-ar fi pus în gând sa îngroape el tot satul. Vaduvia si strasnicia i-au dobândit faima de sfânt. Veneau la dânsul oameni si din al cincilea judet, sa le citeasca sau sa-i spovedeasca. Taranii îl respectau mai ales pentru ca, de când i-a murit preoteasa, nimeni nu l-a simtit umblând dupa femei. Alti popi, chiar mai batrâni ca dânsul, își luau tiitoare tinere care sa le îndulceasca vaduvia. Belciug, pentru a-i gati demâncare si a-i drege prin casa, avea pe baba Rodovica, atât de vestita ca evlavioasa încât ea framânta întotdeauna prescurile; încolo doua slugi la vite si în ograda...

Dar preotul mai era si o fire încapatânata. Orice contrazicere îl întarâta si chiar îl chinuia. Zile si uneori saptamâni întregi îl rodea un cuvânt sau o privire neplacuta. Daca doriai sa-ti faci vre-un bine, trebuia sa-i ceri sa-ti faci rau.

58

Acum Herdelenii si Ion nu-l lasau sa Se odihneasca. Se înfuria în gând când pe învatatoare, când pe feciorul Glanetasului. Daca familia Herdelea n.ar fi luat partea lui Ion, s-ar fi potolit singur. Bataile între flacai fac doar parte din programul multor Dumineci si sarbatori. Astfel însa întâmplarea lua, în ochii lui, o

înfatisare provocatoare. Se simtea îndemnat sa se apere. Îi pareau rău ca dascalul nu se arăta supărat nici după ciocnirea de deunăzi. Aceasta îl silea să-și ascundă și el mânia. Rămânea însă hotărât să pedepsească pe Ion, mângâindu-se că o parte se va rasfrânge, macar indirect, asupra învățatorului...

Miercuri seara, când, ca de obicei, flacăii s-au strâns în fața cârciumii să mai stea de vorba, s-a făcut pace între Ion și George, încât și-au dat mâna. Pentru un fleac de bataie nu se poate să fie supărați niște oameni de treabă. A doua zi apoi Toma, mânat de George, s-a dus iar la Belciug să-l roage frumos să ierte pe al Glanetasului.

Aceasta a pus vârf la toate. Supărarea preotului trebuia să se reverse. Până acum mai sovaie, căci încă nu probosise pe nimeni în biserică deosebit. Totdeauna vorbea, povătuia, amenința sau dojenea de pe amvon numai în general.

Intervenția impaciuitoare a lui Toma însă l-a hotărât definitiv. Și deci Duminică următoare, răzimat cu cotul de un sfesnic împăratească, cum avea dânsul obiceiul să predice, după ce îndemna pe oameni să mai daruiască din când în când câte ceva pentru biserică cea nouă ale cărei lucrări vor începe în curând, vorbea de cei ce stârnesc vrajbă între sate, ispititi și mânati de Necuratul. Apoi, oprindu-se deodată, dadu că pilda de învrajbire pe feciorul Glanetasului... Toată lumea întoarse capul, că la comandă, spre Ion care se făcuse galben, puse ochii în pământ, tremurând de rușine, simțind privirile celorlalți cum îl sfledereau, neîndrăznind nici macar să se miste pe loc. Popa urma din ce în ce mai aspru, numindu-l capul tuturor relelor din sat, pomeni despre bataia de la Avrum și de altele mai de demult și, cu ochii ridicați spre tavanul bisericii de lemn, îl amenința cu mânia lui D-zeu aici și dincolo de moarte...

Dojana preotului îl sfichiuia ca un biciu de foc. Numai ticalosii sunt astfel loviți în fața lumii întregi. Dar el de ce e ticalos?

Pentru că nu se lăsa calcat în picioare, pentru că vrea să fie în rândul oamenilor? Îi ardeau obraji și tot sufletul de rușine și de necaz... Aștepta un prilej, când isprăvi popa predica, iese afară, se duse glont acasă, se lua la hărta cu tatal său, pentru cine știe ce, și pe urma porii, fierbând, spre Jidovita, unde intra de-a dreptul în cârciuma Zimalei. Ba toată ziua. Cel puțin dacă popa l-a făcut netrebnic în biserică, să fie cu adevărat netrebnic. Se plânse de necinstea ce-a patit-o, tuturor

59

țărănilor care se adunau de prin împrejurimi, Duminică în Jidovita, singurul sat ovreiesc din toată țara, așezat la încrucișare de drumuri, având o fabrică de spirt și în fiecare casă câte-o crâșma. Mai spre seară, când rachiul îi amorti de tot simțirea, se lauda că n-are să se lase nici mort până nu va

lua pe Ana de nevasta, numai ca sa-i arate el popii ca, daca-i la adicatelea, nu-i pasa lui de nimeni în lume. în cele din urma se sfadi cu un flacau din Parva care, fiind treaz, îl batu mar...

A doua zi, dezmeticindu-se din betie si din aiureala probozeniei, îi paru rau ca si-a cheltuit banisorii prin Jidovita si ca s-a jeluît strainilor de ce i s-a întâmplat. își zise ca tot bine i-a facut popa, caci e vinovat. Adica ce vrea dânsul? Sa se însoare cu o fata care nu i-e draga, oricât cauta sa se prefaca, numai pentru ca are avere?... își aminti de Florica. Ce bunatate de fata... Si frumoasa... Si cât a iubit-o pâna ce nu i-a traznit prin minte Ana!... Pe Florica i-ar da-o vadana lui Maxim Oprea cu amândoua mâinile, ar fi multumiti, ar avea copii, s-ar trudi împreuna si poate c-ar agonisi mai mult decât luând pe cealalta...

Se puse pe munca mai vârtos, ca si când de azi pe mâine ar trebui sa se însoare cu fata Todosiei. Seara era frânt de oboseala si totusi se simtea mai zdravan ca pâna acum, mai pornit sa înfrunte viata. Gândurile însa îl framântau mereu. își zicea din ce în ce mai des ca, robotind oricât, nu va ajunge niciodata sa aiba si el ceva. Va sa zica urmeaza sa fie vesnic sluga pe la altii, sa munceasca spre a îmbogati pe altii? Toata istetimea lui nu plateste o ceapa degerata, daca n-are si el pamânt, mult, mult... Mâine, poimâine îl vor coplesi poate copiii. Cu ce-i va hrani si mai cu seama ce le va lasa la moarte? Nici baremi cât i-au lasat lui, caci el tot ramâne cu trei locsoare, bune rele, cum sunt... Si-l vor blestema copiii precum blestema si el, în clipele de deznadejde, pe tatal sau, pentru ca a irosit pamântul ce l-a avut, si pe ma-sa, pentruca nu i s-a împotrivit...

Umbla pe ulita cu ochii în jos si parca nu mai îndraznea sa se uite în fata oamenilor. își închipuia ca ar întâmpina numai priviri compatimitoare, care l-ar necaji, sau batjocoritoare, care l-ar înfuria. Zenobia, tragând cu urechea pe ici si pe dincolo, ca toate femeile, auzea si-i spunea ca lumea vorbeste c- ar fi mai bine sa se astâmpere cu Ana care nu-i de nasul lui. Acestea îl mâniau si-l încapatâneau întâi, apoi îl moleseau. Uneori se gândea ca numai de la George pornesc zvonurile rele. într-o seara a alergat ca un nebun sa-l bata. Daca-l întâlnea, poate ca-l omora. l-a ramas însa în inima un fel de sfiala fata de feciorul lui Toma Bulbuc. îl ocolea ca sa nu dea ochi cu dânsul. l se parea ca George are o bucurie ascunsa în privire, pentru ca l-a umilit. Cu cât vorbele lui erau mai bune si mai blânde, cu atât îl atâtau mai tare.

60

Acuma nu se mai ducea seara pe la Ana, cum obisnuia înainte de pozna. Când a aflat însa ca, în schimb, George a început sa

dea târcoale fetei, l-a cuprins o mânie furtunoasa, a trântit si a suduit toata ziua, s-a certat cumplit cu Glanetasu si era cât pe aci sa-l snopeasca fiindca l-a facut fara noroc, iar pe urma a baut singur, tacut si posomorât, un litru de rachiu, la Avrum, pe prispa. îi venea sa turbeze gândindu-se ca pamânturile lui Vasile Baciú vor înmulti averea lui George, pe când el va ramâne tot calic, mai rau chiar decât
O sluga...

Se întâlnea totusi cu Ana uneori, dar nu-i vorbea. îi dadea binete ca oricine. Fata avea un zâmbet dureros pe buze... Poate ca nici ea nu-l mai vrea? Poate ca dragostea ei a fost numai o închipuire a lui? Mai ales ca acum, de la o vreme încoace, Vasile Baciú prea îl îmbulzea cu prietenia, ceea ce putea însemna ca nu-i mai pasa de dânsul...

Apoi, într-o Sâmbata seara, a stat primprejurul cârciumii, cu flacaii, pâna pe la miezul noptii. Era foarte vesel; singur nu-si dadea seama de ce. Cânta din frunza, iar ceilalti chiuiau si tropaiau. Dintre zecile de glasuri, Ion parca auzea numai pe al lui George, aspru si ragusit, ca de cocos batrân. În întunerecul cenusiu îl vedea ca ziua, burduhos, topaind greoi printre ceilalti...

1 se paru atât de caraghios încât îl umfla râsul... Când s-au despartit însa, l-a pândit unde se duce? George a trecut prin fata casei lui Baciú, s-a uitat putin, a fluierat scurt ca si când ar fi întrebat ceva, apoi, neprimind raspuns, si-a urmat calea în mers leganat si lenes... Inima lui Ion zvâcni salbateg de bucurie. Suspina usurat si se hotârî sa intre la Ana, sa-i multumeasca si sa-i ceara iertare. Totusi trecu pe dinaintea casei fara sa se opreasca. O lua pe Urita din dos, grabit, înfierbântat de bucurie, si intra încetisor în ograda vaduvei lui Maxim. Doi câini ciobanesti, cât niste vitei, hamaira de doua ori, îl recunoscuro si se gudurara la picioarele lui. Se apropie tiptil de fereastră, plecându-se ca sa nu-l vada cineva dinlauntru, si batu cu degetul în geam de trei ori, usor, ca o aratare. Pe urma se aseza pe prispa si astepta. Un câine veni lângă dânsul, îi linse mâinile noduroase, își culca pe genunchii lui capul. Gândurile flacaului erau atât de încâlcite ca nici nu mai încerca sa le limpezeasca. Numai bucuria îi tremura în inima, mereu vie si stapânitoare... Apoi usa tinzii se deschise fara zgomot. Florica iese, în camasa, linistita, ca o naluca blânda.

- Tu esti, Ionica? sopti ea foarte domol, fara mirare în glas.

- Eu, eu - mormai Ion.

Fata se ghemui pe prispa. Racoarea noptii îi cutremura carnea. Se lipi de flacau, murmurând cald:

- Presimteam ca ai sa vii... Te-am asteptat...

Lui Ion vorbele ei i se pareau prefacute. Cum a stiut ea ca are sa vie, când nici el însusi n-a stiut? Totusi se pomeni cuprinzând-o de mijloc si sarutându-i obrazii. Caldura ei îl îmbata. Simti ca începe sa-i clocoteasca sângele, o strânse navalnic în brate si-i zise deodata, cu glas ragusit, ca si când o mâna dusmana i s-ar fi înclestat în beregata:

- Florico, asculta, sa stii ca te iau de nevasta macar de-ar fi orice!...

Fata tresari de multumire. Lucirea ochilor ei strabatea întunerecul noptii si se înfigea în sufletul lui.

Îmbratisând-o, Ion îi simtea sânii cum se striveau pe pieptul lui. Ii gasi buzele si i le crâmpoti în sarutari...

Probozirea lui Ion în biserica a dezlantuit un potop de mânie în casa Herdelea împotriva preotului. Chiar învatatorul, cât era de împaciuitor, nu s-a sfiit sa declare în mai multe rânduri, în familie:

- Popa-i asta?... Asta-i porc, nu popa! Si înca porc de câine!...

- Pamatuful! a strigat dascalita vazând pe fereastra cum trecea Belciug pe ulita, posac, cu niste fire de paie în barba încurcata, plin de praf, murdar, asudat si dezmatat ca un vizitiu nesimtitor.

Fetele au gasit porecla aceasta atât de minunata ca, de-atunci încolo, de câte ori vorbeau de dânsul, numai «pamatuful» îi ziceau, prapadindu-se, fireste, de râs.

Totusi Herdelea se ferea sa nu-i ajunga indignarea pâna la urechile preotului. Râvna lui era sa fie bine cu toata lumea, sa nu jigneasca pe nimeni si astfel sa se strecoare mai lesne prin viata aceasta plina de dureri. Soarta îl batuse doar cu atâtea necazuri, încât avea nevoie de bunavointa tuturor...

Se afla acuma de vreo cincisprezece ani în Pripas, la scoala statului. A ajuns aici printr-o favoare deosebita a inspectorului Cernatony, care îl iubea ca pe un frate. În Feldioara, unde fusese mai nainte învatator comunal, avusese o stuparie vestita în tot judetul. Inspectorul, si mai ales nevasta si copiii lui, erau mari iubitori de miere curata. Herdelea, simtind slabiciunea aceasta a lui Cernatony, de câte ori se ducea prin Bistrita, niciodata nu uita sa se înfiinteze la doamna inspectoare cu o ladita de faguri ca zapada. Drept multumire, Cernatony, când s-a ivit locul din Pripas, l-a întrebat prieteneste: «Vrei sa fii învatator de stat?» Asemenea cinste lui Herdelea nu i s-a mai întâmplat. Inspectorul, în fata caruia tremura toata dascalimea, îi oferea o

înaintare!... Cu toate acestea nu se putu hotărî sa-i dea îndata un raspuns lamurit. Chestiunea era prea serioasa. La scoala

statului se cerea limba ungureasca pe care el o rupea greu de tot. Nu-i vorba, s-a mai îndreptat dânsul, făcând «suplici» si «lacramatii» taranilor din Feldioara - pricina unor boclucuri triste cu notarul - dar îsi dadea seama ca ungureasca lui nu-i deajuns. Apoi a trece la stat, însemna o dezertare la vrajmas. Românul, care trebuie sa învete pe copiii români sa vorbeasca numai ungureste, nu mai e român, ci renegat sadea... în cumpana cealalta însa apasau socoteli tot asa de însemnate. La comuna, leafa lui era pe sfert din cât îi oferea statul. Adevarat ca el mai câstiga binisor din jalbele oamenilor, fiindca lucra mai ieftin, mai repede si chiar mai bine ca notarul, dar veniturile acestea atârnuu de un fir de par; o interventie energica din partea notarului putea sa i le taie scurt si pentru totdeauna. Pe urma, la comuna, n-avea nici drepturi la pensie si nici înaintari în leafa, cum ar avea la stat, unde inspectorul îi mai fagaduia sa-i socoteasca si anii ce-i servise pâna atunci, adica vreo saptesprezece... S-a framântat si s-a gândit mult Herdelea, s-a sfatuit si s-a certat cu dascalita, care-l îndemna sa se grabeasca, sa nu scape prilejul de a se mai scutura putin de saracie. Când sovairea îl rodea mai aprig, s-a pomenit cu o scrisoare de la inspectorul Cernatony. O pastreaza si azi, ca un document de nepretuita valoare. Scrisoarea aceasta l-a decis. Iata ce-i scria inspectorul: «Iubite Herdelea, Doresc sa am raspunsul d-tale precis, în trei zile. Tin mult sa te numesc pe d-ta la Pripas. Salutari cordiale. - Cernatony».

În Pripas, la început, a dus-o parca mai greu ca în Feldioara. Când s-a înfiintat aici scoala statului, comuna s-a însărcinat sa dea un local potrivit si o gradina pentru pomicultura. Cu vremea statul promitea sa cladeasca o scoala noua, în care sa aiba un apartament cum se cade si învatatorul. Deocamdata însa Herdelea a fost nevoit sa cheltuiasca din buzunarul lui spre a repara o casa taraneasca în care sa se poata adaposti mai omeneste. Dupa un an, taranul, si ret, vazându-si bordeiul schimbat într-o casuta aratoasa, a desfacut contractul de închiriere, ca sa se mute el într-însa. Învatatorul a trebuit sa risipeasca alti bani, cu alta casa, unde a patit la fel... Si, fiindca statul nici nu se mai gândea la scoala cea noua, Herdelea a luat o hotarâre mai mare. Pentru gradina de pomicultura comuna oferise un loc de-al bisericii, în marginea satului. Cu învoirea lui Belciug, învatatorul s-a apucat de si-a zidit o casa proprie pe locul bisericii. Pe-atunci erau prieteni foarte buni. Preotul l-a încredintat ca gradina va ramâne proprietatea lui Herdelea ca o donatie din partea comunei si a bisericii pentru râvna lui întru luminarea copiilor din Pripas. Nici prin gând nu i-a trecut atunci învatatorului sa-i ceara

vre-un înscris. Vorba unui prieten e mai sfântă ca orice hârtoaga. Mai târziu i-a cerut, dar preotul a început să se codească.

- Este vreme, frate Zaharie - îi zicea cu un zâmbet ciudat, în care Herdelea citea o amenințare ascunsă.

Cu cât se raceau legăturile între dânsii, cu atât învățatorul simțea mai crunt amenințarea. Și, parca înapoi, împotriva sfortărilor lui de-a ocoli o primejdie, neînțelegerile lor sporeau zi cu zi. Își mai vorbeau, căci Herdelea u înghitea toate toanele, dar sufletele lor se departau mereu...

Învățatorul se gândea cu groază, mai ales din pricina casei, la clipa când ruptura va veni totuși odată. Era sigur că atunci Belciug ar face tot ce i-ar sta în putință să-l scoată din casa lui, clădită din munca lui, singura avere agonisită în atâția ani de zbuciumări. Și aceasta tocmai acum, când fetele lui au ajuns ca azi-mâine să le ajute Dumnezeu să se mărite și când toată zestrea și nădejdea lor era căsuta aceasta. Căci, fără nimica, oricât ar fi ele, saracutele, de frumoase și de istete, anevoie să găsească cineva să le ia «în vremurile astea materialiste» - cum zicea Laura cu multă dreptate.

Primejdia o simțea bine toată familia și tocmai din pricina aceasta ura împotriva preotului creștea, fără voia lor, din ce în ce mai puternică, atâtă parca de mână soartei. Cu cât îi revoltău mai mult isprăvile lui Belciug, cu atât își aduceau mai des aminte de atârănarea lor de dânsul și cu atât aceasta îi înfuria mai înainte pe toți. Atunci apoi dascalita cu fetele tabărau asupra învățătorului cu imputări și cu jelanii amare. Îndeosebi d-na Herdelea era mare mestera în a zugrăvi nenorocirile ce s-ar abate asupra familiei dacă «pamatul» i-ar pofti afară din casa ridicată cu banisorii ruși de la gura copiilor, sau dacă într-o bună zi Herdelea ar închide ochii și i-ar lăsa pe drumuri, mai ales că toate nopțile tusește ca un buhai și a început să slăbească de s-a făcut ca un ogar... Și, cum prevestirile ei negre gaseau răsunet în inimile tuturor, se îneca în lacrimi multe care pe învățător îl înduioșau, iar pe Titu îl enervau fiindcă el mai totdeauna atunci avea inspirații poetice și se vaita că nu poate «lucra» de atâtă galagie fără rost... Tocmai acum, când fierberile se înteteau, a picat un petitor în casa Herdelea. Era așteptat și totuși a stârnit o ceartă care mai-mai să se încheie cu batalie.

Vara trecută, prin Iulie, la baile din Sângeorț, cu prilejul unui bal săptămânal, unde se dusesse întovărită de Titu, Laura a cunoscut un student în teologie, pe George Pinte. Tânărul mai avea un an până să iasă preot și a îndrăgii pe Laura foarte

mult. Prin saptezeci si noua de scrisori si carti postale, ce i le-a trimis pe urma, si-a dezvaluit încetul cu încetul pasiunea pe care i-a aprins-o frumusetea, blândetea, cultura aleasa si celelalte calitati,

64

descoperite de dânsul dintr-o singura ochire, dar asa de numeroase ca i-a trebuit mai bine de un an de zile si atâta hârtie pâna sa le însire pe toate, pupa întâile scrisori, Laura a stat la îndoiala: sa-i raspunda ori sa nu-i raspunda? Inima ei se întâmpla sa fie tocmai libera. Un elev de la liceul din Armadia, care-i facuse curte vreo doi ani si începuse s-o intereseze, a plecat îndata ce si-a luat bacalaureatul, fara sa-i mai scrie un rând, silind-o sa-l smulga din suflet, desi cu durere. Îndoielile i le-a risipit Titu, cu o povata înteleapta: poate sa-i scrie, dar cu multa bagare de seama. Astfel a trimis Laura teologului George Pinte douazeci de scrisori si douazeci si trei de carti postale ilustrate, în care s-a dedat la putin sentimentalism cochet, fara însa a-i fagadui, nici macar cu o aluzie, iubirea ei. Caci Laura, desi deabia de nouasprezece ani, avea despre amor idei prea serioase si nu-si putea închipui ca, dupa o cunostinta de câteva ceasuri, sa iubeasca a avea pe cineva, oricine ar fi. «Iubirea e un lucru gingas - zicea ea melancolic - si se sfarma daca o atingi cu îndemnuri grabite». De Pinte nu-si aducea aminte decât ca e cu vre-o doua degete mai scund ca dânsa, care avea oroare de barbatii mici. Apoi, în vreme ce teologul o bombarda cu scrisori, a facut cunostinta unui tânar înalt, sfios, delicat si frumos, student în medicina, Aurel Ungureanu. S-au vazut întâia oara la balul studentilor, în Armadia; în vacanta Craciunului a venit în Pripas de patru ori, în vacanta Pastelor de zece ori, iar acuma, în vacanta mare, aproape în fiecare zi. Din întâlnirile dese apoi s-a închegat o iubire cu atât mai pretioasa pentru Laura, cu cât Aurel se multumise numai sa-i strângă mâna ceva mai puternic si sa-i apese pe degetul mijlociu, ceeace, în limbajul îndragostitilor, voia sa zica «te iubesc din fundul inimei».

Îndata ce iubirea pentru Aurel Ungureanu s-a limpezit în sufletul Laurei, scrisorile staruitoare ale lui Pinte începura s-o plictiseasca. I se parea ca îi pateaza dragostea pe care dorea s-o pastreze neprihanita numai medicinistului. Spre a-i da o dovada deosebita de sinceritate, i-a marturisit, la Paste, ca Pinte îi bate capul cu ravasele de iubire. Aurel cunostea bine pe Pinte de prin liceu, s-a zapacit si a zis tulburat:

- Pinte, ma rog, e un baiat tare cumsecade... tare... tare...

Laura a simtit cât trebuie sa-l doara descoperirea aceasta si nici nu i-a mai pomenit de dânsul, iar când Aurel o întreba, raspundea cu o indiferenta zdrobitoare, din care sa poata citi

ca inima ei este numai a lui în vecii vecilor...

Batrânii însa nu cinsteau deloc sentimentele Laurei. Vazând scrisorile din ce în ce mai aprinse ale teologului, întâi se gândira si apoi spusera pe fata ca omul care scrie cum scrie Pinte, trebuie sa fie foarte bun. Li-e era drag, fara sa-l fi vazut vreodata, si simpatia lor pentru el crestea cu cât se înflacara pasiunea lui în scrisorile catre Laura.

65

- Bine ar fi de-ar fi ceva serios - ofta din ce în ce mai des dascalita.

- Ei Doamne, unde-i norocul s-o ia un fecior asa de seama! adaoga învatatorul cu un plescait de limba, semn de mare multumire.

Pe Laura o revoltau gândurile batrânilor mai ales ca veneau totdeauna dupa tânguiri îndelungate despre saracie, despre nesiguranta cu casa, despre greutatile vietii, fara numar, despre vremile materialiste... Când ajungeau la «vremile materialiste», fata se supara, simtind ca e lovita cu însesi armele ei. Plângea, blestema, se închidea în salon si, mângâindu-se ca sufera pentru Aurel, îl îndragea si mai mult. Ghighi, care adora pe sora-sa, ramânea sa tina piept parintilor, sleia toate argumentele împotriva teologului, pâna ce sfârsea si ea în lacrimi. Atunci Laura o chema sa mai boceasca putin împreuna, sa- si bata joc de scrisorile lui Pinte si apoi sa se racoreasca vorbind despre Aurel...

Scrisoarea a optzecea a lui Pinte însa, sosita la câteva zile dupa ce Belciug dojenise pe Ion în biserica, era adresata batrânilor si cerea pentru totdeauna mâna dragalasei lor Laura, cu adaosul ca, în cazul unui raspuns favorabil, îsi va lua voie si el sa vina în curând spre a auzi cuvântul fericirii din gura ei si a lor. Senzatia cea mare se afla totusi în post-scriptum, unde spunea: «Cred de prisos sa va amintesc ca chestiunile materiale îmi sunt cu totul straine si indiferente. Prea Sfintia Sa Episcopul mi-a si desemnat o parohie buna în Satmar, asa încât vom fi la adapost de grijile vietii de toate zilele». Aceasta însemna, nici mai mult si nici mai putin, ca Pinte doreste sa ia pe Laura fara zestre.

- In sfârșit te-a batut norocul! striga Herdelea fericit. Vestea asta merita o bautura. Ce zici, nevestico?

r Sa dea Dumnezeu sa fie într-un ceas bun! lacrima dascalita mestecând miscata în tocana ce se perpelea pe foc.

Învatatorul scormoni îndata o sticla, o clati cu apa si pleca mândru la Avrum dupa rachiu si pentru a-i împartasi bucuria cea mare.

Pe Laura scrisoarea a uimit-o atât de cumplit ca, pâna ce a iesit

Herdelea, n-a putut scoate nici o vorba. Când însa s-a dezmetecit, i s-a parut ca vede deodata pe Aurel privind-o trist si cu imputare. Ochii i s-au umplut de lacrimi si-a strigat îndurerata:

- Nu ma marit! Nici sa nu va gânditi ca am sa-mi leg viata de un... Ghighi, care asteapta doar sa deschida Laura focul, a sarit numaidecât

sa lamureasca dascalitei ca maritisul acesta ar fi o nenorocire nemaipomenita, pentru ca Laura uraste pe Pinte, pentru ca Pinte e mai mic decât Laura...

D-na Herdelea se uita la ele mirata. Dar cum a înteles, cum s-a sculat ca o leoaica.

- Apoi credeti voi ca are sa va lase cineva sa dati cu piciorul norocului?... Ca voua va arde de nebunii si de blestematii, în loc sa va mai gânditi si la greutatile cu care ne zbatem... Mâine poimâine e si nebuna cealalta de maritat... D-apoi zestre de unde credeti sa luati?

- Ei, parca toata lumea-i ca Pinte, sa se uite numai la zestre! zise repede Ghighi.

- Ma mir ca nu vi-i rusine sa mintiti cu atâta sfruntare... Apoi da, carul vostru e într-o roata, puteti umbla dupa cai verzi pe pereti... Va închipuiti ca oamenii de treaba se uita la sindrofiile si la luxurile voastre... Alta ar fi sarit cu amândoua mâinile, ticaloaso, si ar multumi lui Dumnezeu ca i-a trimis acasa norocul! Tu însa vrei mofturi si dracii... Obraznico si nerusinato!...

- Poti sa ma ocaresti cât vrei, dar nu ma marit! repeta Laura cu o liniste trista de martira, care pe ma-sa o înfuria si mai rau. În odaia de alaturi Titu, smulgându-si mereu parul pentru a smulge din creieri o rima, urla deodata desperat:

- Aveti sa ma nebuniti cu atâtea tipete! Am ajuns sa nu mai pot lucra nici ziua, nici noaptea... îmi zdrobiti viitorul cu galagia!

Când se întoarse Herdelea de la Avrum, care-l felicitase si se însarcinase sa vesteasca tuturor ca domnisoara Laura se marita, auzi din ulita cearta.

- Uite ce fata ne-a dat Dumnezeu! Uite si bucura-te si manânc-o fripta! îl întâmpina dascalita. Dumneaei nu vrea sa se marite cu un biet popa, auzi? Domnisoarei îi trebuie doftori, baroni, poate chiar un împarat!...

Laura nu spusese ca nu-i trebuie popa, dar d-na Herdelea îi ghicise gândul. În sufletul ei, fata îsi zisese de multe ori, ca între un doctor si un popa e o deosebire ca între cer si pamânt, cerul fiind doctorul, iar popa fiind pamântul. Parerea aceasta a avut-o dinainte de a cunoaste pe Aurel, iar acum devenise convingere.

Cearta se înaspri asa de rau ca Titu fu nevoit sa renunte la

activitatea poetica si sa asculte discutia din ce în ce mai aprinsa. Batrânii dovedeau fetelor ca Aurel Ungureanu e o puslama care-si pierde vremea facând curte Laurei, fara sa-i treaca macar prin minte s-o ia de nevasta; si chiar de ar fi om de treaba si ar avea gânduri serioase, tot nu le-ar putea înfaptui decât peste vreo cinci ani, când va termina studiile, daca le va termina, si înca si atunci va pretinde ceva zestre, iar de nu-i vor putea da nimic, îi va întoarce spatele repede repede. Pintea însa e om chibzuit, cu cariera deschisa, fara pretentii, sincer si cinstit, gata s-o ia chiar fara camasa, fiindca o iubeste

66

67

avea. Daca Laura se va codi si va scapa norocul din palma, va îmbatrâni fata mare ca si domnisoarele Bocu din Armadia, care au batut cincizeci de ani si tot mai asteapta vreun nebun sa le peteasca, desi ele au la spate miisoare multe. Dealtfel Laura e în vârsta cea mai frumoasa. Fata, dupa ce trece de douazeci de ani, începe a se vesteji si a se urâti. Învatatura si frumusetea nu-ti folosesc nimic, daca n-ai minte sa prinzi norocul când îți vine... Laura, sprijinita viguros de Ghighi, descria în culorile cele mai negre pe Pintea, blestema des minutul în care l-a cunoscut, plângea si iar declara c-ar trebui sa fie smintita sa-si îngroape ea tineretele alaturi de o stârpitura de om pe care-l uraste tocmai fiindca a avut obraznicia s-o ceara în casatorie. Se închina si se jura ca mai bine moartea decât Pintea. De maritat ar mai avea destula vreme, caci azi fetele nu se mai marita ca alta data, înainte de-a fi deschis bine ochii în lume. Ea însa nu vrea sa se marite niciodata, are oroare de barbati si nici pentru Aurel nu are, la urma urmelor, decât o simpatie nevinovata si nici prin gând nu-i trece sa fie vreodata sotia lui...

Titu, desi rugat în mai multe rânduri, sa-si spuna parerea, tacu ca un filozof. Pe la miezul noptii însa, vazând ca dezbaterea nu s-ar mai ispravi niciodata, interveni cu o amânare:

- Destul acum!... Haidem la culcare! V-ati certat deajuns, mai lasati si pe mâine!

Totusi sfada,, ca o lumina ce moare, mai pâlpâi, când mai moale, când mai puternica, pâna când Herdelea înfuriat brusc peste masura, ridica pumnul la Ghighi, racnind:

- Mars, nerusinatelor!... Mars, netrebnicele!...

Titu împiedeca însa caderea pumnului, lua blând pe fete de spate si le trecu în salon, unde era patul lor, mângâindu-le ca dreptatea este cu ele si ca batrânii nu pricep nazuintele idealiste. Pe urma se întoarce si spuse grav parintilor:

- Aveti dreptate, ce mai calea-valea, si v-ati gândit foarte

bine... Ei, dar ce vreți? Sunt tinere si fara minte... Parca stiu ele ce vorbesc?... Parca stiu ele ce-s greutatile vietii?...
Vremea se posomorâse. Toamna batea la usa, staruitor. Hotarul se plesuiea mereu. Ici-colo se mai înaltau claite de fân sau stoguri de grâu, pe care însa taranii se grabeau sa le care acasa. Plugurile spintecau, din ce în ce mai dese, ogoarele obosite. Petele arate, negre si lucioase, pareau niste rani deschise pe un trup îmbatrânit.
Cu cât trecea vremea, cu atât nelinistea sporea în sufletul lui Ion. Muncea ca si când si-ar fi pus în gând sa se îmbogateasca într-o clipire, sa scape de

68

orice grije si mai ales de orice râvna. Se înfurie însa ca rodul muncii lui deabia se vedea. Dupa o roboteala de o vara întreaga pe la altii, ramânând chiar în urma cu pamânturile lui, s-a ales cu vre-o suta de zloti. Urmând asa, nu va ajunge sa faca nici un pas înainte.

Zvârcolirile acestea îi aduceau totdeauna aminte pe Ana si pe Vasile Baci, si-l întarâtau. Se simtea înfrânt si neputincios, iar simtamântul acesta îi aprindea sângele si-i umplea creierii de planuri si hotarâri care de care mai nazdravane. Totusi nu mai îndraznea sa se apropie de casa lui Vasile Baci si nici sa schimbe vre-o vorba cu Ana. În schimb se ducea mai în fiecare seara pe la Florica. Ochii ei albastri îi mulcomeau zbuciumarea. Râdea însa când își amintea de fagaduinta lui ca o va lua de nevasta. Cum s-o ia, daca toata zestrea ei e un purcel jigarit si câteva bulendre vechi? Dragostea nu ajunge în viata...

Dragostea e numai adaosul. Altceva trebuie sa fie temelie. Si îndata ce-si zicea asa, se prindea cu mintea la Ana...

În curând Zenobia afla ca Florica, împreuna cu mama ei, au umplut satul ca Ion a cerut-o de nevasta. Daca ar fi lovit-o cineva cu parul în cap tot parca nu s-ar fi suparat atât de rau.

Veni acasa galbena si se rasti la Ion din poarta:

- Tot la saracie tragi, dragul mamii, tot? Alta mireasa, afara de Florica vadanei lui Maxim, n-ai gasit câtu-i satul de mare?... Da ce ma mai mir, dragul mamii, ce ma mai mir?

Flacaul înțelese îndata si se înfurie, dar nu de cele ce raspândea Florica, ci de mânia Zenobiei.

- Nu-s eu destul de catranit, ma mai amarasti si d-ta?

Zenobia însa nu-l slabi, încât peste câteva clipe Ion, scos din fire, se repezi la ea s-o loveasca. Glanetasu sari în ajutorul femeii, ostoiindu-l:

- Ionica, taci mulcom, las-o!

Ion se opri si apoi, în vreme ce Zenobia iese în ulita sa se vaite si sa afuriseasca, începu sa se sfadeasca cu tatal sau:

- De ce mi-ai mâncat si mi-ai baut pamânturile, hodorogule?

Glanetasu, cu niste ochi foarte tristi, îi zise jalnic:

- Acum ce sa-ti mai fac, omule, si ce sa-ti dau, daca n-am?

Sufletul din oase sa ti-l dau?... Iaca, ti-l dau!...

Auzindu-l, Ion racni si mai proclama:

- Mai bine sa nu ma fi facut, decât sa fiu batjocura oamenilor!...

În ziua aceea, spre seara, flacaul întâlnește pe Ana, pe drumul cel vechi dinspre Jidovita. Pimprijur nici tipenie de om. El a oprit-o, a luat-o de mână, iar ea a început îndată să plângă cu hohote și să-i impute că a parasit-o. Ion vru să o liniștească, dar nu-i putu spune decât:

- Lasa, Anuto, fii hodinită, că noi tot împreună... împreună...

Împreună...

69

I

Mai statura un minut, tăcuți, și se despartiră. Pe când însă fata pleca cu aceeași deznădejde în suflet, Ion simți o înviorare mare. Lacramile Anei i-au încolțit în inimă o încredere nouă. Își urma calea mai sprinten și atât de multumit, că-i venea mereu să râdă și-și zicea:

- De-acuma nu-mi mai pasa de nimic!

Încă nu stia ce va face, dar încrederea îi creștea într-una, schimbându-i parca toată ființa.

Din clipa aceea se simți alt om, mai puternic, mai îndrăzneț, gata să se lupte cu toată lumea. Era vesel, glumea tam-nesam, râdea, încât Zenobia, speriată că l-a fermecat cineva, era cât pe-aici să-i descante de întors.

De-a doua seară se pregăti să meargă la Ana. Auzi însă că George, dacă a aflat că de atâtea săptămâni dânsul nici nu se mai uita la fata, a început să se apropie iar de Vasile Baci. De aceea Ion mai aștepta. Încrederea îi dădea puterea să pândască liniștit. În câteva seri vază într-adevăr pe George intrând în casă. Dar lampa rămânea aprinsă, ceea ce însemna că mai mult stă de vorba cu Baci, decât cu fata... Aceasta îi sporea nădejdea. Nu mai era grabit deloc... Cât va aștepta el, va aștepta și Ana...

Trecea deseori, parca înadins, pe lângă pământurile lui Vasile Baci. Le cântărea din ochi, se uita dacă sunt bine lucrate și se supăra când vedea că nu sunt toate cum trebuie. Se simtea stăpânul lor și-și făcea planuri cum va ara fâneata cutare, iar cutare porumbiste cum va semăna-o cu trifoi...

Într-o dimineață mărșăluțea cu plugul să-și ogorască și el o porumbiste pe care, la primăvară, socotea să-o semene cu grâu. Vremea de ogorât era cam târzie. Dar el, având o singură vacă, trebuia totdeauna să aștepte până isprăvesc alții, ca să mai poată împrumuta o vită să-și muncească pământul.

Porumbistea era îngustă, tot o ramășită dintr-o tablă mai

marisoara, din care Glanetasu vânduse odinioara jumătate lui Dumitru Moarcas, de unde apoi a încaput în seama lui Simion Lungu. Dealtfel și acum cele două delnite erau despartite numai printr-o brazda mai adâncă și mai lată.

Ion opri vitele cu plugul, pregătindu-se de muncă. Ochii lui înșă rataceau mereu pe partea lui Simion Lungu, care odinioara a fost a lor. De jur împrejur câmpul era pustiu.

- Macar o brazda să-mi iau înapoi din pământul meu! se gândi deodată flăcaul, cu obrajii aprinși de o poftă nestăpânită.

Apoi repede înfipse plugul dincolo de hat, în petecul vecinului, și porni să curme o nouă despartitură. Lutul galbui scârtâia, se rasturna lucios, în

70

grăspri. Ion strângea dâră coarnele plugului, apăsa fierul adânc în trupul pământului și, cu palăria pe ceafă și cu fruntea umedă de sudoare și de înfrigurare, îndemna blând și staruitor vacile care trageau din rasputeri, încovoindu-și spinarea.

După ce croi un hat nou și sfârși de arat câteva brazde din delnita lui Simion, astupând hotarul cel vechi, flăcaul respira adânc și usurat. Deacuma nu mai trebuia să se teamă. Inimă îi tremura de bucurie că și-a marit averea. Trei patru brazde nu e mult, nici nu se bagă de seama.

Pe la prânzisor dadu drumul vitelor să mai pasca ce-or găsi pe ogoarele dimprejur, iar el se așeza să îmbuce din merindea ce și-o adusesese, în tihnă; multumit și cu gândul numai la brazdele noi... Când să isprăvească mâncarea, văzu pe Simion Lungu, venind și dânsul că să-și ogorească locul. Ion tresări.

- Are să bage de seama - își zise cu un zâmbet nelinistit.

Într-adevăr, Simion văzu că delnita i s-a îngustat și îndată începu să înjure, deocamdata înșă fără a se uita înapoi, că și când n-ar fi luat în seama pe Ion. Flăcaul de asemenea se făcu că nu-l aude și strângea cu mare grijă fărmăturile de pâine în pânzătură, scuturându-le și privindu-le îndelung parca cine știe ce adâncit ar fi în gânduri. Numai când simți că Simion vine spre dânsul, cu biciul în mână, racnind și suduindu-l de-a dreptul, numai atunci înfasura repede ramășitele de mâncare, le vârî în traistă și se scula în picioare.

Harta se încinse iute. Ion se jură pe toți sfintii că a brazdat hatul numai pentru că nu se mai cunostea bine, dar că l-a tras în același loc. Simion îl ocără, flăcaul duse între delnite, îi arată că i-a intrat înadins cu plugul în pământul lui, flăcaul să masoare cu pasul, împreună, latimea locurilor și, din două în două vorbe, îi striga:

-Jumătate delnita mi-ai furat-o, tâlharule!...

Ion, văzând că nu-l răzbește cu vorba, începu să înjure, și apoi, că să rămână deasupra, se napusti la Simion cu pumnii.

Se batura ca orbetii vre-o jumatate de ceas, sfâsiindu-si camasile si zgâriindu-si obrazii. Fiindca nu era nimeni sa-i desparta, numai osteneala îi mulcomi. Pe urma se apucara amândoi de lucru, înjurându-se într-una, toata ziua. Simion Lungu se jura pe copiii lui ca-l va trage în judecata si nici nu se va lasa pâna nu-l va vedea în temnita, chiar de-ar sti ca-si cheltuieste si opincile, ca sa-l învete sa mai intre alta data în locurile oamenilor de treaba.

71

Ion însa scuipa cu dispret, strigând ca nici de Dumnezeu din cer nu-i mai pasa.

În fiecare seara familia Herdelea dezbatea acuma în toate amanuntele scrisoarea, a optzecea. Învatatorul voia sa raspunda lui Pintea numaidecât, fata însa staruia s-o lase în pace macar pâna Luni, caci Dumineca îi vin prietenele din Armadia si nu vrea sa fie suparata. Dar pâna Luni mai sunt atâtea zile - nu se poate întârzia raspunsul într-o chestie asa de mare. S-apoi ce au aface prietenele ei cu raspunsul lui Pintea? Dimpotriva, ar trebui sa fie mândra ca are un petitor de seama si în curând se va marita... Aceasta exaspera pe Laura atât de rau, încât ameninta ca, daca vor sufla o singura vorba fetelor despre obraznicia lui Pintea, ea imediat se va arunca într-o fântâna... Amenintarea ei însa revolta peste fire pe d-na Herdelea care o ocara pe urma câte doua ceasuri, fara întrerupere, d-na Herdelea fiind neântrecuta în nascocirea si înlantuirea celor mai variate dojeniri materne.

Totusi Laura ramase biruitoare. Dupa atâtea lupte framântate în lacrimi, Dumineca mult asteptata sosi, Dumineca de care își atârnase soarta...

Fetele facusera pregatiri uriase. Toata Sâmbata au muncit: trei feluri de prajituri, apoi cozonaci, apoi au fiert laptele ca sa fie mai gros pâna mâine si sa aiba spuma mai multa, apoi au scuturat casa si au schimbat mobila în salonul-dormitor... Seara Laura a calcat rochia ei si pe a Ghighitei, varsând în acelasi timp lacrimi îmbelsugate caci batrânii nici macar acuma n-au lasat-o în pace cu Pintea.

Dumineca dimineata însa au avut o bucurie. Ploaia, care le speriasse toata saptamâna, încetase peste noapte. Un vânt aspru zbicise frumos soseaua, iar spre amiazi soarele tomnatec scoase capul dintre nouri, împrastiind caldura si voiosie.

Pâna dupa prânz Laura si Ghighi fierbeau de emotie. Mereu asezau câte ceva, ba în salon, ba în celelalte doua odai, si Laura întreba din când în când, îngrijorata, pe Ghighi:

- Ce crezi tu, micuto draga, o sa vie?

- Am o presimtire sigura ca vine - raspundea Ghighi foarte serioasa. Laura o saruta de multumire, caci era vorba de Aurel.

Sindrofiile se tineau în fiecare Duminică, pe rând, la câte una din fetele «inteligentei» satelor dimprejur, bune prietene, care alcatuiau un cerc deosebit și pentru care întâlnirile acestea, împreună cu balul din Octombrie și serata dansantă din Februarie, organizate de profesorii și elevii liceului din Armadia, erau distracțiile cele mai înalte. De obicei nu erau poftiți cavaleri. Totuși gazda avea îngaduinta de a chema pe tânărul care-i făcea curte mai staruitor, pricinuind astfel o surpriză plăcută tuturor. Laura spusese lui Aurel încă de Duminică trecută că sindrofia viitoare va fi la ea și că-l asteapta, iar el îi făgăduise că va veni negresit; deoarece însă de atunci nu l-a mai văzut, din pricina ploilor, era îngrijorată că o fi uitat și nu va veni, ceea ce ar stârni printre fete vorba multă și neplăcută... • Pe la trei după prânz, Laura și Ghighi se așezară în cerdac în așteptarea mosafirilor. Mai ales Laura tremura de grijă din pricina lui Aurel. Ar fi dorit din suflet să sosească el înaintea fetelor, ca să poată vorbi mai în tihnă câteva clipe. Simțea nevoia să-i comunice obraznicia lui Pinte și să-i ceară o povată. Răspunsul lui îi va pecetlui soarta. Un cuvânt al lui îi va da puterea să reziste tuturor ispitelor...

Peste vre-un ceas fetele din Armadia se iviră la cotitura de lângă Râpele Dracului. Veneau pe jos, ca întotdeauna, râzând și tândalind. Laura și Ghighi le ieșiră înainte, se îmbrățisară furtunos, parca nu s-ar fi văzut de ani de zile, se luară de brat și sosiră ciripind în curte. Herdelea, care citea între pomi o gazeta veche, se coborî galant și le primi cu glume batrânești, încât toate se porniră pe râsete napraznice. În pridvor dascălita boscorodea rugăciuni dintr-o carte ruptă și soioasă, rămasă din vremile ei de glorie. Toate fetele îi sărutară mâna, iar ea le sărută pe obraz, dar fără să se scoale, fără să zâmbească și fără să răspundă întrebărilor obișnuite. Doamna Herdelea nu vedea cu ochi buni sindrofiile, întâi pentru că în tinerețea ei n-a pomenit asemenea lucruri neserioase, și apoi pentru că se cheltuiau bani scumpi pe mofturi nefolositoare.

În salon fetele defilau prin fata oglinzii dintre ferestre, potrivindu-și care o buclă răzvrătită, care o sprânceană pe care anina un fir de pudră, care o panglică la rochie. Erau cam obosite de drum, dar gura nu le stătea o clipă. Vorbeau toate în același timp, fredonau, râdeau... Când se mai potoliră, Ghighi dispărură să vază de cafeaua cu lapte și de prăjituri, după cum se înțeleșese mai dinainte cu Laura.

Pe sofa din colț, locul de onoare în casa, se așeză Elvira, fata doctorului Filipoiu din Armadia, care era privită între toate ca cea mai de frunte și cu care Laura era cea mai intimă.

- Dar poetul nostru? întreba Elvira cu o usoara tremurare în voce, caci iubea în taina pe Titu si suferea fiindca Titu n-o lua în seama si facea curte Lucretiei Dragu.

- Nu-i acasa, Elvirico draga - raspunse Laura cu o parere de rau din care se vedea ca ea îi cunoaste si-i împartaseste suferinta. Stii, el lucreaza foarte neregulat, iar când îi vine inspiratia are nevoie de liniste absoluta, altfel e nenorocit. Asa a plecat si acum pe drumul cel vechi, spunându-ne ca a prins o idee minunata pe care trebuie neaparat s-o scrie... Daca veneti pe-acolo, poate ca-l întâlneti...

- Ce rau îmi pare ca n-am venit pe drumul cel vechi! ofta Elvira melancolica... Am fi vazut pe poetul nostru lucrând!...

- Ei, vedeti? Nu v-am spus eu ca-i mai frumos pe-acolo? îi imputa Margareta Bobescu, fata unui functionar de la Banca Aurora, o bruna înalta, mladioasa, draguta, cu sprâncenile înnegrite, foarte pudrata si cu buzele vopsite rosu-foc. Pentru ca se sulemenea si umbla în rochii de matase, toata Armadia zicea ca-i cam ticnita.

Fetele profesorului de limba româna Spataru erau mai urâte, dar foarte bune si simpatice. Elena, mai în vârsta, dar micuta ca un copil, foarte blonda si cu parul buclat, se tânguia si se rusina vesnic ca e o stârpitura. Sora sa mai tânara, Alexandrina, era însa înaltuta, cu buzele carnoase si nasul gros, cu miscari baietesti si vestita de mâncacioasa. Când intra Ghighi cu tava încarcata, Alexandrina se repezi ca un tigru si înghiti o prajitura, mormaind apoi cu gura plina:

- Sunt lata de foame!

- Drino, nu ti-e rusine? o dojeni Elena careia îi placea sa treaca drept cea mai serioasa dintre toate prietenele.

- Las-o, Lenico, te rog din suflet! interveni Laura. Mai ia, Alexandrino, daca vrei sa-mi faci placere!... Ca doar pentru voi le-am facut!

În curând toate se pomenira cu cestile în mâna, sorbind cu pofta din cafeaua cu lapte si îmbucând din prajiturile gustoase. Ciripirile însa nu încetau o clipa, fiecare cautând îndeosebi sa povesteasca ceva spiritual ca sa faca pe celelalte sa râda. Numai Silvia Varga tacea parca i-ar fi fost scumpa vorba. Dar ea asa era totdeauna, cam mândra, fiindca toata lumea stia ca are zestre mare... <t

Cu o repeziciune uimitoare, convorbirea aluneca de la un subiect la altul, în câteva minute trecura în revista tot ce s-a întâmplat mai de seama în Armadia de la ultima lor întâlnire pâna azi. Bârfira pe fetele si tinerii care nu erau din cercul lor, staruind mai mult asupra Lucretiei Dragu, careia îi imputau ca e prea cocheta si ca a început sa îmbatrâneasca si sa se ofileasca;

numai în privinta vârstei ei s-au încins controverse mai îndelungate, Elvira susținând ca trebuie să aiba vreo treizeci de ani, iar Silvia Varga, care era în legături mai puțin încordate cu ea, declarând că n-are mai mult de douăzeci și doi. Laura întindea înadins discuția despre Lucretia, spre a face pe placul Elvirei...

Toată vremea însă Laura ardea de nerăbdare. Aurel nu mai venea. Ce-o fi patit? S-o fi separat poate? Fel de fel de întrebări o chinuiau. Își gasea sîsi vini închipuite cu care l-o fi mîhnit, apoi iar îl muștra în gând pe el pentru că nu se ține de cuvînt. Trimise pe Ghighi de cîteva ori în curte să vază dacă nu se apropie, dar într-ascuns, să nu bage de seamă invitatele. Se cutremura cînd sora-să, întorcîndu-se, îi făcea un mic «nu» din cap. În cele din urmă fetele i-au simțit neliniștea și Elvira, în temeiul intimității lor, a întrebat-o chiar, în taină:

- N-ai invitat pe Aurel?

- Ba da... îl așteptam, dar nu mai știu... Oh! șopti Laura cu ochii în lacrimi, și Elvira îi răspunse cu o privire plină de mîngîiere și compatimire.

Mai târziu Laura începu să iasă și ea însăși în cerdac, să se uite cu inima strînsă spre Jidovita de unde trebuia să sosească Aurel. Dascalita, din ce în ce mai ursuză, mereu o cicălea că «nu mai pleacă nebunele astea»?

În sfîrșit fetele se porniră să vorbească despre literatură, ceea ce însemna că au sleit toate subiectele mai de seamă. Ghighi, care știa pe dinafară toate poeziile lui Eminescu și pe ale lui Cosbuc, se oferă să declame fiecareia cîte o strofă care i se potrivește mai bine.

În vreme ce Ghighi stârnea veselie tuturor, Laura iese iar în pridvor. Simțea cum o napădesc lacrimile și trebuia să facă o efortare grea să se stăpîneasca. Își răzîmă bratul de un stîlp al cerdacului și-și culcă pe brat capul tulburat de gânduri dureroase. Stînd așa pierdută, auzi deodată un glas timid, puțin cîntat, care-i pătrunse înimă. Își aruncă ochii în ogradă. Se înfioră de emoție. Pe o bancă, sub pomi, alături de Herdelea, se așeza Aurel, într-o clipire fată fu lângă ei.

- Erai aici și nici nu ne-ai dat de știre, domnule Ungureanu! îi zise întinzîndu-i mîna cu o imputare cocheta. Toate fetele te așteptau. Nu ești deloc dragut și sunt separată de d-ta...

Aurel se scula zăpăcit de șfială, roșindu-se și bâlbîind:

- Stateam puțin de vorba cu domnul învățator.

Laura avu o tresărire. Ce-ar fi, dacă tatăl ei i-ar fi spus ceva de Pîntea? Se uita cercetătoare la Herdelea care zâmbea șiret, la

Aurel care se muta de pe un picior pe altul, mereu mai încurcat, cu un surâs silit și caraghios.

- I-a spus! Își zise ea încruntându-se o clipă la Herdelea. Dar apoi își adaoga: «Nu-mi mai pasa! Bine c-a venit! Am să-i explic eu!» Și înfasura pe Aurel într-o privire caldă, dragostoasă, chemându-l: Acuma vino, nu mai întârzia! Esti asteptat!...

Aurel Ungureanu era un tânăr de vre-o douăzeci și trei de ani, baiatul unui țaran înstărit din Teaca, cu fata osoasă, cu parul negru foarte creț, cu niste mâini mari și palme vesnic umede, cu miscări stângace parca s-ar teme să nu facă vre-o prostie, cautând să se arate bine crescut, îmbrăcat bine, dar hainele stând pe el parca ar fi de capatat. Își petrecea toate vacanțele prin Armadia, unde mamele ambicioase încercau să-l arvunească pe seama fetelor lor pentru când va ieși doctor... Toată sindrofia îl primi cu însufletire, iar Ghighi îi aduse îndată cafeaua cu lapte ce i-o pastrase, având grija să-i pună smântâna de două degete, deoarece Laura observase că-i place mult...

Dealtfel studentul venea cu o veste mare: data «balului din Octomvrie» a fost fixată pentru mijlocul lui Noiembrie, din pricina că lautarii erau angajați până atunci aiurea.

- Chiar azi am trimis invitațiile cu posta... Toată ziua am scris adrese, de aceea am și întârziat... Ma gândisem să aduc eu invitația d-voastră - adaoga către Laura - dar pe urmă mi-am zis că-i mai potrivit să vă vie prin posta... mai oficial...

*! - Mai bine faceai dacă o aduceai... Cel puțin am fi văzut programul!...

Aurel, ca «aranjor», le destăinuie toate amănunțele programului, pe care fetele le găsira minunate. Ca să fie dragut, medicinistul profita de ocazie și le ceru să-i rezerve fiecare câte-o tură de vals, cel mai puțin. Propunerea produse mare emoție. Elvira hotărî:

- Eu zic așa: întâia tură să ti-o dea Laura..., Tu vrei, Lauro?

- Dacă credeți voi? se roși Laura bucuroasă.

- De asemenea și cadrilul al doilea...

Când auzi de cadrilul al doilea, adică al îndragostitilor, Laura se îmbăta de fericire și răspunse doar cu o înclinare din cap plecaciunii studentului... Elvira împarti tuturor cu dreptate câte-o tură, iar fetele, în semn de mulțumire, îi oprira ei cadrilul întâi, cu condiția să aiba vis-à-vis pe Laura...

- Acuma e vremea să plecăm, căci se înserează! curma Elena planurile ce se însirau nesfârșite asupra toaletelor, dansurilor, cavalierilor...

76

Se urnira brusc cu toții. Laura le mai zise să nu se grabească,

dar numai u jumătate gura. Nădejdea ei era drumul cel vechiu, unde va putea rămâne în patru ochi cu Aurel.

-Sa nu mergeti departe ca acusi se întuneca! striga Herdelea după Laura și Ghighi care pornisera să-și însotească prietenele. O luara pe drumul cel vechi, care e mai cu cotituri binevenite pentru perechile îndrăgostite, dornice de singurătate. Laura rămase mai în urmă cu Aurel, iar celelalte ghicindu-i dorința, cautau să se departeze cât mai mult de dânsii.

Mergeau alături, cu pași lenesi, vorbind de lucruri indiferente, în care doar câte-o vorbă fricoasă amesteca ceva din simțirile lor. Studentul își imputa că, după o curte sânguincioasă de aproape un an, n-a fost în stare măcar să-o sarute odată. Sfiala aceasta îl scadea în ochii săi proprii, zicându-și că numai nerozii pot să fie atât de lipsiți de mândrie barbătească. Laura, mai ales de când cu scrisoarea ultimă a lui Pinteș, avea nevoie de o dovadă a iubirii lui, care să-i umple inima și să-i limpezească așteptările... Cu toate acestea n-aveau curajul să-și deschidă sufletele. Aurel îi explica deosebirea dintre grâul de toamnă și cel de primăvară și ea îl asculta stralucitoare de multumire.

Celelalte fete le-o luaseră înainte cu vreo sută de pași, galagioase, vesele de rasunau câmpurile. Apoi veni o cotitură bruscă și mai lungă, care le acoperi.

- Acu-i acu! se îmbărbăta Aurel frecându-și mâinile.

-Iată-ne singuri... singuri! murmură Laura oprindu-se parca fără să vrea. Uite ce splendid e apusul soarelui! Cum vopsește nourii, ca într-o baie de sânge...

- Da... minunat... e... e... - bâlbâi tânărul, apropiindu-se de ea. Se uită un răstimp la soarele roșu din care nu se mai vedea decât o geană furioasă. Priveau cu atâtă încredere că și când de lumină aceasta ar atârna toată fericirea. Laura, copleșită de emoții, își lăsa capul pe umărul lui, cu buzele umede întredeschise într-o așteptare dureroasă, cu pieptul frământat. Și Aurel, tulburat deodată, atinse cu buzele obrazul ei îmbujorat, repede, aproape speriat. Se despartă însă îndată, parca apropierea i-ar fi îngrozit pe amândoi. Se priviră o clipă rusinați și apoi porniră iar înainte, tăcuți, mai nemângâiați și mai nedumeriți...

La cotitura drumului dadură peste Titu, înconjurat de toate fetele, necăjit, strigând într-una:

- Lasă-mă în pace, va rog!... Va rog... Am de lucru... N-am vreme de Prostii!...

77

Ceata își urma calea, lăsând pe Titu în marginea santului, așezat pe o lespede de piatră, cu ochii când spre cer, când spre Padurea Domnească din fata. Fetele întorceau deseori

capul sa vaza cum face Titu poeziile...

Acuma Aurel întindea pasii ca si când i-ar fi fost rusine sa mai ramâna în urma. Aceeasi sfiala se încuibase si în sufletul Laurei, care însa se îngrozea la gândul ca vor ajunge la Jidovita, se vor desparti si ea va fi nevoita sa se întoarca acasa tot atât de îndoita... Sarutarea, în loc sa le împrumute îndrăzneala, coborâse un zid de neînțelegeră între dânsii... în apropiere de Jidovita, ca din senin, Laura îi zise:

- Stii ca Pinte mi-a cerut mâna?

- Mi-a spus domnul Herdelea - raspunse studentul încet.

- Oh! Ai stiut si totusi ai tacut toata vremea - facu Laura spaimântata de ceva ce-i zguduia inima din temelii.

Dar Aurel urma, mai încet si mai sovaitor:

- Pinte e un baiat foarte bun, foarte... foarte...

Vroia sa mai adaoge cine stie ce, întâlnind însa ochii fetei se încurca si murmura de câteva ori «foarte... foarte...» Laura auzise prea bine, înțelesese aprobarea lui si totusi nu putea crede. Se uita la el cautând macar în ochii lui, în înfatisarea lui ceea ce asteptase ea. Împrejurul ei simtea cum se îngroasa înșelaciunea din ce în ce mai lamurita. Si apoi deodata tot sufletul i se cutremura parca i s-ar fi rupt radacinile... Mergea tacuta, împovarata de gânduri dureroase, fara sa mai simta pamântul sub picioare. Apoi se opri si, cu glas tremurat, îi zise pentru ultima oara:

- Va sa zica crezi ca...?

Tânarul pleca ochii în pamânt, rusinat, si raspunse ca un vinovat:

- Cred ca...

Titu plecase de-acasa numai pentru a nu se întâlni cu «gâstele» care-l plictiseau cumplit fiindca toate îl iubeau mai mult sau mai puțin si-i cereau poezii. Mintise ca i-a venit o idee. Se hotărâse numai sa se duca în Armadia, sa mai vaza puțin pe Lucretia si sa ofteze alaturi de ea. Își zicea deseori ca iubirea aceasta îl înalta si-i da noi avânturi. Gândindu-se însa la Lucretia, s-a pomenit într-adevar cu o inspiratie si s-a oprit s-o toarne într-o forma poetica si apoi s-o duca plocon nepretuit alesei inimei lui. S-a caznit vre-o doua ceasuri, degeaba. Ideea se zvârcolea în sufletul lui, dar nu era în stare sa se

78

înfaptuiasca pe hârtie. De zeci de ori i se parea c-a prins-o si mereu se împrastia când se cobora în vârful creionului...

Sosirea gâstelor apoi i-a spulberat din creieri tot ce începuse sa se cristalizeze, asa ca trebui sa-si înceteze curând sfortarile.

Porni spre Jidovita, agale, mohorât, cu gândul sa-si aduca surorile acasa, daca s-ar întâmpla sa nu le însoteasca Aurel cum obisnuia.

Deodata însa, între niste tufe de alun, aproape de drum, zari o silueta alba. Necazul i se stinse ca prin farmec. Trebuie sa fie d-na Lang, îsi zise dânsul, caci numai ei îi place sa iasa din sat, în dupa-amiezile frumoase, si sa citeasca ceasuri întregi romane senzationale unguresti, trântita pe un pardesiu vechi de-al sotului ei.

- O, dac-ar fi ea, în amurgul acesta blând, în singuratatea aceasta ametitoare! declama dânsul patetic, aprinzându-si închipuirea si grabindu-si mersul.

Ceeace îl împiedicase totdeauna sa-i faca o declaratie categorica, a fost o lipsa de privilejii îngrozitoare. De sapte luni, de când o cunostea, nu i-a putut vorbi între patru ochi decât tocmai de doua ori, si înca si atunci numai la rezeala, fara sa aiba vreme sa-si deschida inima. Niciodata n-a nemerit-o acasa singura, niciodata n-a avut norocul s-o însoteasca singura macar pâna în Armadia, niciodata n-a prins-o singura, desi ea îi spunea ca are obiceiul sa hoinareasca pe câmp, cu câte-o carte în mâna - ceeace era chiar adevarat, caci surorile lui o întâlнисera de mai multe ori. Ghinionul acesta îl înfuria cu deosebire de când notarul Stoessel îi destainuise ca d-na Lang spune tuturor ca «Titu e un tânar foarte simpatic si bine-crescut».

Apropiindu-se si vazând ca era într-adevar ea, Titu se repezi cu fata stralucitoare de bucurie.

- Te cautam - îi zise domol, sarutându-i lung mâna.

- Te asteptam - raspunse ea privindu-l gales.

Roza Lang era o femeie nostima, cu obrazii de papusa, cu nasciorul obraznic, cu niste ochi visatori si lenesi, cu forme mladioase si plinite, asemenea unei fete de douazeci de ani. Se credea fiinta cea mai nefericita din lume alaturi de Lang pe care-l dispretuia, fiindca era ovrei si betiv. Resemnata, ca o eroina din romanele ce le citea cu pasiune, traia fara nici o tinta lamurita, mângâindu-se doar cu gândul ca si-a gresit de la început viata, când s-a maritat cu un barbat nedemn de ea. Dorea însa o iubire mare, prin care sa se razbune de toate deceptiile; si deoarece nu-i iesise în cale nici una mare, se multimea chiar cu iubiri mai marunte si mai variate. Acuma se gândea deseori la Titu. Stângaciile lui i se pareau poetice si o transportau în

79

vremea dinainte de-a cunoaste pe Lang. îi era drag vazându-l cum o soarbe din ochi, simtind cum îi tremura buzele când îi saruta mâna...

Se privira un rastimp, ea stând întinsa pe o râna, rezemata într-un cot, cu cartea deschisa dinainte, el în picioare, cu palaria în mâna, tulburat, cu patima pânditoare în ochi. Cele

din urma raze ale zilei mângâiau obrazii femeii, înfrumusetând-o.

- Nu-ti place sa stai lângă mine, coala? îi zise Roza, aratându-i un colt din haina pe care se tolănea.

Titu se aseza repede, zapacit de emotie, murmurând:

- Nici nu-ti închipuiesti cât ma faci de fericit!...

- O, o, nu cumva ti-ai pus în gând sa ma ucizi cu o marturisire? zâmbi ea, deabia miscându-si buzele pline, foarte rosii, dintre care albeau dintii mici si luciosi.

Tânarul ramase cu privirea aninata de buzele ei ademenitoare si sopti, pierdut:

- Mi-esti draga... Te iubesc...

Apoi cu o miscare brusca, biruitoare, îi lua capul în mâini si-i saruta buzele prelung, salbatic, ca si când ar vrea sa-i soarba dintr-odata tot sufletul. Iar femeia îi dadu gura cu ochii închisi, întinzând putin gâtul alb, decoltat. Statura câteva clipe astfel, pe urma Titu își trecu bratul pe dupa mijlocul ei si o strânse vijelios la piept. Roza însa se dezmetici repede, se desprinse usor din înlantuirea lui patimasa si, potrivindu-si parul ce i se pravalise pe umeri, îi zise cu o imputare dulce:

- Ei, dar stii ca esti îndraznet de tot, micule? Nu te credeam asa de îndraznet...

Titu simti un val de sfiala cuprinzându-i inima dar pasiunea îi desclesta limba:

- Te iubesc nebuneste! De când te-am vazut întâia data, te port în suflet ca pe o comoara nepretuita. Si niciodata n-am avut prilejul sa ti-o spun. Si niciodata n-ai vrut sa vezi cât de mult te iubesc...

Femeia îl asculta un minut încântata. Marturisirea lui, stângace si teatrala în acelasi timp, îi dadu niste fiori feciorelnici. L-ar fi ascultat astfel o zi întreaga, dar îi fu teama ca nu-l va mai putea stapâni. Se scula deci în picioare, vorbindu-i cu aceeasi caldura patetica:

- Am vazut si te-am înteles demult. Totusi trebuie sa fii cuminte... cuminte, cuminte! Auzi? Altminteri nu te iubesc deloc...

Îl dojeni dragut cu degetul, iar el îi apuca amândoua mâinile si le acoperi de sarutari.

80

_ Acuma trebuie sa ma duc acasa, caci vezi ce târziu e - urma Roza ferindu-se mereu de staruintele lui.

Se însera. întunericul cobora atât de grabit, parca de te-ai fi uitat mai bine, l-ai fi vazut cum se îngroasa... Titu ridica pardesiul, îl scutura si însoti pe d-na Lang pâna la marginea satului.

- Ce-ai zice daca te-ai pomeni într-o buna noapte, pe

neasteptate, cu mine în casa? întreba dânsul la despartire, linistit, strângându-i bratul.

- Mi-ar face placere si... ti-as da un ceai cu rom mult - raspunse femeia râzând. Afara daca barbatul meu s-ar împotrivi...

- Dar daca Lang n-ar fi acasa? starui Titu, înfigându-si privirea lacoma în ochii ei.

- O, atunci... atunci ar trebui sa fii foarte cuminte, altfel m-ai supara! murmura Roza cu un zâmbet ispititor si supus.

Titu se întoarse acasa pe drumul cel nou, foarte multumit de ziua de azi, întinzând pasii ca sa ajunga din urma pe surorile sale si mai ales fiind înfometat de moarte. Pe la Cismeaua Mortului însa întâlni pe Ion, care venea din Jidovita, singur, gânditor, în mers sovaitor.

- Da ce-i loane, de tândalesti asa? îi striga Titu voios. Ai baut ceva ori nu ti-s boii acasa?

- Apoi domnisorule, îmi chibzuiesc si eu necazurile cum pot - raspunse Ion scotând palaria si încercând sa zâmbeasca, fara a izbuti.

Cerul era senin-sticla. Câteva stele mari clipeau aprig, luptând cu întu-nerecul care navalea zadarnic sa le stinga, caci mereu se aprindeau mai multe, ca niste scântei împrastiate de un vânt napraznic. Din urma Padurea Domneasca vâjâia înabusit parca si-ar fi stapânit mânia, iar în fata soseaua cenusie fugea printre santurile negre, pierzându-se repede pe dupa cotiturile de dealuri...

- Asa, se vede c-ai auzit si tu? zise Titu deodata. Apoi tocmai voiam sa-ti spun, ca eu am aflat-o de ieri, de la un prieten care-i scriitor la judecatorie în Armadia... E adevarat, loane! Simion Lungu te-a,pârât ca l-ai batut si ca i-ai sfeterisit nu stiu câti stânjeni din porumbistea...

- Da da-l dracului cu tot neamul lui! îl întrerupse flacaul nepasator, scuiând ascutit, în semn de dispret.

81

- Ce sa-i dracuiesti loane, ca nu-i de gluma! relua Titu întarâtat putin de nepasarea lui. E lucru foarte serios si poate sa te bage si-n temnita!... Ca Simion ca Simion... cu el te-ai fi învoit tu omeneste. Dar s-a pus si popa pe capul tau, auzi? E foc pe tine, nu alta! zice ca nu te iarta pâna nu te vede la racoare... El i-a facut pâra lui Simion si s-a pus si martor... Nu stiu ce are cu tine...

Ion scuipa iar, își trase palaria pe ochi si tacu. Auzise si el ceva din toate acestea. I-au intrat pe o ureche si i-au iesit pe cealalta. I se pareau fleacuri fata de cele ce se dospeau acum în sufletul lui. Bataia cu Simion nu stârnise în sat mare vâlva, caci Simion era o fire artagoasa, gata vesnic sa ia de piept pe

oricine. Pe urma încaierarile din pricina pamânturilor erau mai dese chiar decât certurile flacailor la hora. Doar amestecul preotului daduse puțin de vorba pe la cârciuma... Ion însa era atât de patruns de încrederea mereu nelamurita, ce i-o desteptase lacramile Anei, încât parca vesnic umbla prin nouri. Simtea totusi nevoia unui imbold care sa-i limpezeasca gândurile si sa-i îndrumeze faptele. Avea rabdarea sa-l astepte nepripit, convins ca trebuie sa-i vie de undeva. Si fiindca de câte ori își sfarma mintea singur sa-si gaseasca drumul, se izbea parca numai de porti zavorâte - cauta sa nici nu se mai gândeasca la ceeace trebuie sa se întâmple. Acuma tocmai începuse sa-l împresoare închipuirile si sa-l înfurie.

- Lasa-i, domnisorule, ca de asta nici capul nu ma doare - facu dânsul, ca si când vorbele lui Titu i-ar fi crestat limba.

Titu, crezând ca flacaul se sfieste sa zica ceva rau despre Belciug, urma mai aprins:

- De ce sa-i lasi, Ionica? Ori ti-e frica de popa?

- Ba nu mi-e frica nici de Dumnezeu, daca mi-i sufletul curat, domnisorule!

- Nici sa nu-ti fie, ca om mai urât ca Belciug nu se afla sub soare!... Câinos la suflet si viclean ca dracul... A început sa ma scârbeasca de când am vazut ca-si pune mintea cu flacaii si-si vârâ nasul în svezile voastre...

Într-adevar, pâna deunazi, Titu, singur din toata familia, iubise pe preotul Belciug. Chiar când parintii lui se mai ciorovaiau cu dânsul, prietenia lor ramânea neatinsa. Popa îl lua cu trasura ori de câte ori se ducea la Armadia sau la Bistrita si trageau câte un pui de chef, ocarând împreuna pe unguri, caci Belciug era mare nationalist, desi nu se prea arata a fi, de frica sa nu-si piarza ajutorul de la stat, fara de care n-ar mai fi putut trai în rândul oamenilor... înversunarea lui împotriva lui Ion însa zdruncinase dragostea lui Titu. Mai întâi i se parea nedreapta si nedreptatea totdeauna îl revolta, afara daca nu pornea de la dânsul. Pe urma Ion îi era tot atât de drag pe cât

82

g fusese Belciug. Mândria flacaului, istetimea si staruinta lui de a împlini ceeace își punea în gând, vointa lui încapatâna placeau domnisorului cu deosebire pentru ca toate acestea lui îi lipseau, macar ca ar fi dorit mult sa le aiba. Se hotărâse chiar sa spuna preotului ca e nedrept cu Ion, dar niciodata nu gasise momentul potrivit si mai ales curajul trebuincios. Acuma, fata cu flacaul, își varsa toata nemultumirea pe care ar fi vrut s-o trânt easca lui Belciug, îl mira însa si-l încurca înfatisarea lui Ion care-l asculta parca ar fi fost vorba de altcineva. În cele din urma Titu își curma brusc indignarea si întreba iscoditor:

- Mi se pare mie ca alte necazuri te manâncă pe tine, mai

mari?

Ion se opri, își încrucisa bratele pe piept și-l privi lung. Titu vedea cum îi scapara ochii în întunec, ca pisicii.

- Altele, domnisorule, bine zici - raspunse scurt și apasat.

- Și nu-mi spui mie? se supara Titu. Sa stii, Ioane, ca m-ai jignit! Zau m-ai jignit...

Flacaul își îndrepta sumanul pe umeri ca și când nu s-ar fi putut hotărî să vorbească. Titu însă, muncit de gândul ca are să descopere cine stie ce taina mare, îi dadu ghes nerabdator:

- Hai, spune ce te doare! lute!... Hai!...

Stateau în mijlocul soselei, sub Râpele Dracului. Dinspre Pripas se apropia o caleasca în trap grabit. Se dadura amândoi la o parte, iar Ion își ridica palaria, zicând, «buna seara» necunoscutilor din trasura. Apoi, când uruitul rotilor se potoli, zise foarte rar:

- Trebuie să iau pe fata lui Vasile Baci, domnisorule! Titu răsă cu o veselie deceptionată.

- Asta ti-i supararea?... Fugi d-aici, Ioane, ca rîd și curcile de tine!

- Asta-i, domnisorule, și-i mare! Ca badea Vasile nu mi-o da și, dacă nu mi-o da de bună voie, e rău de tot!...

- Nu te înțeleg de ce te agăți tu de fata asta? E slabută, e urâtică... Eu unul n-as lua-o nici să mi-o cîntărească în aur!

-Asa-i, așa-i, dar fără dînsa nu mai scap de săracie pînă-i Prut și Siret!

- Aaa! făcu Titu după o pauză ce voia să talmăcească gravitatea situației. Așa da, adevărat! E greu!

- Așa-i? zise Ion multumit ca și domnisorul îi înțelege acum necazul. Învăta-mă d-ta ce să fac și cum să fac, ca ești om învățat!...

Titu, în realitate, nu prea înțelegea nici încapățănarea lui Ion de-a lua pe Ana, și nici pe a lui Vasile Baci de a nu i-o da. El vedea în amândoi țărani deopotrivă de treaba, între care nu e nici o deosebire. Dacă Ion n-are avere, în schimb e mai dezgheatat și mai harnic, ceea ce face uneori cât o moșie.

83

I
1
1
i

Deoarece însă rolurile de povătuitor îl maguleau, se sili să găsească un sfat bun care să-l ridice în ochii flacaului...

- Dacă nu vrea el să ti-o dea de bună voie, trebuie să-l silești! zise Titu după un rastimp de gândire, nehotărât puțin, ca și

când ar fi vrut să vază cum îi va primi Ion vorbele.

Flacaul tresari. I se paru că în minte i s-a deschis deodată o dâră luminoasă care îi arăta lamurit calea. Ofta prelung, parca i-ar fi cazut o povară uriasă de pe inimă. Ridică privirea cercetător, ca un hot prins cu ocaua. Multumirea îl strângea de gât încât nu putu rosti nici un cuvânt.

- Poti să-l silești? Ai cum să-l silești? întreba Titu neînțelegând tăcerea lui.

- Pot, domnisorule! izbucni Ion aspru, cu amenințare în glas.

Pornira repede iar la drum, dar nu mai schimbara nici o vorbă până în

poarta învâtorului. Flacaul nu mai simtea nici o nevoie de palavre zadarnice, când acum simtea limpede ce trebuie să facă. Acum îl rodea numai nerăbdarea să isprăvească mai curând, să-și împlinească scopul. Titu tăcea fiindcă nu era sigur dacă povata lui a fost folositoare, mai ales după răspunsul dârz care-i răsuna mereu în ureche.

- Multumesc, domnisorule, că mi-ai deschis capul - zise Ion despartindu-se.

În casa Herdelea ardea lampa. Lumina unei ferestre se revarsa toată asupra flacaului, care avea pe față o hotărâre stralucitoare. Văzându-l, Titu avu un fior de spaimă.

- Ia seama, Ioane, să nu dai cu oistea-n gard! murmură dânsul zâmbind zăpăcit.

- De-acu lasă pe mine, domnisorule, că-mi știu eu datoria! răspunse Ion cu o bucurie atât de largă că se pierdea într-un rânjă prostesc.

71

Titu intra în casa cam uluit de izbucnirea lui Ion. Deși nu pricepea ce s-a putut urni în sufletul lui deodată, simtea totuși că a dezlantuit o pornire atât de salbatică, încât îl cutremura. Cum dadu însă de lumina și cum mirosi mâncarea, uita pe Ion și-i reveni în gând Roza Lang. Astfel se înveseli iar și, frecându-și mâinile, zise cu o mândrie prin care voia să dea a înțelege tuturor că a pus la cale un lucru mare:

- Foarte dragută nevasta lui Lang! E o plăcere să stai de vorbă cu ea!...

84

Herdelea aproba în tăcere, căci și lui îi placea Rozica, cu toate că dragostea i-o arăta numai prin glume piparate, spuse într-o ungurească foarte stricăta, care pe femeie o înveselea totdeauna. Dascalita însă bufni morocănoasă:

- Repede va mai speriați și voi de toate zdrențele... Dacă și aia-i dragută, apoi ce să mai zici de mama pădurii?.. Cum poate să fie dragută o femeie care-i atât de proastă că nici macar nu știe românește?

Doamna Herdelea avea un dispret adânc pentru femeile care nu fac copii. Pe Roza Lang însă era și mai furioasă pentru că, de câte ori se întâlneau, voia s-o silească să vorbească ungurește, mirându-se mereu cum se poate să nu știe ungurește soția unui învățator de stat. Dascalita n-ar fi marturisit în ruptul capului că nu știe, ci spunea cu mândrie că nu vorbește fiindcă îi sunt urâți ca dracul ungurii și limba lor. Laura și Ghighi se întorseseră acasă singure. Ungureanu nu se mai oferise, ca altădată, să le însoțească. Din Jidovita până în Pripas, Laura a plâns disperată, fără să scoată o vorbă. Ghighi însă, banuind pricina lacrimilor sorei sale, a ocarât toată vremea pe Aurel, găsindu-i mai multe cusururi chiar decât însisi bătrânii când erau mai porniți. Ocarile ei și oboseala drumului au potolit puțin durerea Laurei. Îndata ce ajunse acasă, se retrase în salon ca să nu bage de seamă părinții că a plâns. Oricât se sili să se stapânească, nu-și putu opri lacramile. Simtea într-una că și când o casă întreagă s-ar fi prăbusit peste ea și nu e în stare să se ridice dintre darămaturi. Când Ghighi veni să o cheme la masă, minti că o doare capul. Ar fi murit de rusine să fi fost acumă nevoită să se uite în ochii oamenilor, care i-ar fi ghicit îndata supărarea.

Dupa cina Herdelea, aducându-și iar aminte de scrisoarea lui Pinte, deschise ușa odăii unde Laura își framânta nenorocirea, și-i zise din prag:

- Dar cu omul ăla ce facem, domnișoară? Tu, care știi atâtea etichete, nu crezi că-i vreme să-i răspundem?

Întrebarea se înfipse în inima fetei, ca într-o rană proaspătă.

Lacramile o podidira mai furtunos, în vreme ce buzele ei murmurau cu resemnare:

- Scrie-i, scrie-i, fire-ar al dracului!... Cine te oprește să-i scrii?... De-acumă mi-e totuna...

Ghighi se repezi numaidecât, adăugând:

- A zis ea vreodată să nu-i răspunzi? Da ce, crezi că ea-i proastă să lase pasarea din mână pe cea din gard? Ori ai fi vrut să nu mai vorbească cu nimeni pentru că a cerut-o domnul Pinte? Așa sunteți d-voastră, cautați cu lumânarea și pe urma mai ziceți că alții se cearta.

85

- Bravo, bravo! striga și Titu, triumfător. Asta-mi place! În sfârșit bine că-ți venit tot la vorba mea... Dacă m-ai fi ascultat de la început, azi Laura ar fi mireasa...

Laura plângea cu hohote. Ghighi alergia la ea să o mângâie, închizând iar ușa. Bocira amândouă un rastimp, apoi Ghighi se reculese și vorbi, alintându-o:

- Lasa-l încolo, Lauro dragă, nu-ți mai face sânge rău pentru un netrebnic! Merita un stricat că el să-l plângă o fiinta gingasă și

distinsa ca tine?... Vezi, eu am avut o presimtire sigura ca-i un ticalos... Stii, ti-am spus si asta-vara, la sindrofia de la ElviraL. De altfel si Alexandrina mi-a povestit, chiar azi, ca fata popii din Vararea, stii, toanta ceea de Vica, i-a facut farmece si ca acum prostanaul de Ungureanu se duce mereu-mereu pe la ea, ba ca popa, betivul, l-a si pus sa jure în biserica si cu mâna pe Evanghelie, ca îndata ce va iesi doctor, va lua pe Vica!... Acum vezi si tu cât e de murdar si de nevrednic de iubirea ta, Lauro draga!...

Batrânii erau multumiti c-a dat Dumnezeu si i-au venit Laurei gândurile cele bune. Dascalita, miscata, se apuca sa spele vasele, bolborosind o rugaciune ce o stia dânsa, înca din tinerețe, anume pentru asemenea ocazii fericite. Herdelea însa scoase din buzunar scrisoarea a optzecea a lui Pinteasa si o citi din nou, cine stie a câta oara, cu multa bagare de seama. Clatina apoi din cap îngândurat, vrând sa învedereze nevastei si hii Titu, ca nu-i usor sa ticluiesti un raspuns cum se cuvine, cinstit si drept si frumos, unei asemenea scrisori. Se aseza la masa de scris, lucrata de el însusi acum vre-o douazeci de ani, aprinse o lumânare, puse scrisoarea lui Pinteasa lângă calimara, își atârna dupa urechi niste ochelari pe care nu-i întrebuinta decât în momentele cele mai solemne, caci vedea mai bine fara ei, statu cu fruntea încretita ca sa-si adune gândurile si apoi începu sa astearna pe hârtie, batrâneste: «Mult stimat si iubite fiule George! Afla ca rândurile tale multa bucurie ne-au pricinuit vazând într-însele gândurile tale bune si prea vrednice. Si mai afla ca Laura este doritoare de-a te vedea în casa noastra cât mai grabnic...»

CAPITOLUL IV

NOAPTEA

86

De când a vazut ca Ion se înstraineaza de Ana din ce în ce mai rau, George Bulbuc a început într-adevar sa mearga mai în fiecare seara pe la Vasile Baciua. Fata îi era acum mai draga. Galagia ce se facuse în jurul ei, din pricina lui Ion, i se parea c-a înfrumusetat-o si i-a ridicat pretul. Stia bine ca Ana nu se va înmuia cu una cu doua, dar nadajduia ca, pâna în cele din urma, îi va birui împotrivirea.

Caci acum numai de ea mai atârna. Cel putin asa credea el. Feciorul Glanetasului are alte necazuri pe cap, decât sa-l mai bata gândurile Anei. Dupa pozna cu Vasile Baciua, dupa dojana din biserica, dupa bataia cu Simion Lungu ce-ar mai putea astepta Ion? Dovada ca nimic, este faptul ca nici nu se mai arata pe la Ana. La hora nu mai joaca cu ea. În sat umbla vorba ca se va însura în Câslegi cu Florica... Va sa zica din partea aceasta calea lui George e sloboda... Numai Ana sa se dea pe

brazda... Dar Ana îl ocolea, avea ochii vesnic rosii de plâns ascuns. Asta înseamna ca în inima ei nu s-a zdruncinat iubirea pentru Ion. S-a gândit George si s-a razgândit. Pe urma s-a sfatuit cu ma-sa, o femeie uscata, cu nasul ascutit si ochii mici cazuti în fundul capului, care vedea în toate lucrurile neplacute vrajitorii si farmece. Ea l-a învătat sa se duca la ghicitorul din Magura sa-i dezlege pe Ana. George s-a dus, ghicitorul i-a descântat... Zadarnic. Atunci a început sa se

87

necajeasca. Neînduplecarea fetei îi jigneza mai ales mândria. Se credea cel dintâi flacau din sat si suferea când cineva nu i-o recunostea. Din pricina aceasta a avut câteva ciocniri cu Ion care pretutindeni i-o lua înainte, pe care mai toti flacaii îl priveau ca pe un fel de vataf. În sinea lui simtea si el ca al Glanetasului are ceva de-l întrece în fata oamenilor. N-o marturisea însa nimanui si se supara când o spuneau altii... Adica de ce ar fi mai breaz Ion ca dânsul? Carte stie si el; e chiar abonat la «Foaia Poporului». Prost nu e; voinic este, desi nu e bataus. Adevarat ca are o fire blânda, dar când se mânie, e în stare sa faca si moarte de om. Ion e mai sprinten, mai osos, mai siret, adevarat, dar el e mai asezat, mai cumpanit, ca omul care are ce pierde. Toma Bulbuc e cel mai bogat taran din Pripas, mai cu stare decât însusi popa Belciug, iar George e singur la parinti. Harnic si muncitor si strângator este cum nu se gaseste al doilea. Din munca lui a adunat banii cu care a cumparat iarna trecuta cel din urma petec de pamânt al lui Dumitru Moarcas...

Vasile Baciú îl primea totdeauna voios, îl poftea sa sada, îl cinstea cu rachiu «îndulcit de fata mea». George zâmbea si se uita cu coada ochiului la Ana, care mereu își facea de lucru pe lângă vatra si de abia raspundea la vorbele lui. Dintru-ntâi a crezut ca sfiiciunea ei este prefacatoria obisnuita a fetelor fata de flacai, mai ales când le vad si parintii. Curând a trebuit sa înțeleaga ca Ana tot nu-l vrea pe el si ca tot dupa Ion ofteaza. Atunci a plecat înjurând-o în gând si hotarât s-o lase în plata Domnului. Mintea însa îi ramânea tot la ea si a doua seara pornea iar glont la Vasile Baciú, sa se necajeasca iar prinzând-o cum suspina si lacrameaza dupa cellalt. Se încapatâna din zi în zi. Se simtea jignit de raceala ei si începea s-o iubeasca aevea. De unde pâna acum voise s-o ia numai pentru ca era fata lui Baciú si fiindca parintii lor i-au sortit unul altuia, azi o râvnea cu patima si i se parea frumoasa rupta din soare. Nu îndraznea sa împartaseasca nimanui ce-l durea. I-ar fi fost rusine sa afle cineva ca el nu e în stare sa-i dobândeasca dragostea. Aceasta l-ar fi înjosit în fata tuturor, înaltând în aceeasi vreme pe Ion.

Se mustra chiar ca a ascultat pe ma-sa de si-a mai batut picioarele degeaba pe la ghicitor. I-ar fi venit mai bine daca ar fi bagat de seama Vasile Baciuc ce se petrece în inima Anei. Dar batrânul nu putea banui nimic. El stia doar atât ca fata lui trebuie sa se marite cu George, pentru ca lui asa i s-a nazarit. Cu cât îl primea mai bine, cu atât credea ca va merge mai usor. George se chinuia ca, pe când satul fierbe ca el merge la Ana, era nevoit sa petreaca toate serile ascultând palavrele lui Vasile despre razboiul din Bosnia, unde povestea c-ar fi facut atâtea vitejii de l-a pupat însusi împaratul. Ar fi fost de o mie de ori mai bucuros sa se fi putut învoi cu fata spre a se întâlni pe furis, caci asta ar fi fost dovada de dragoste. Ana însa ofta de câte

88

ori tatal ei se jura flacaului ca la iarna vor face nunta macar de-ar plezni fierea în dezmatatul Glanetasului.

Dealtfel Ana de când a vazut pe Ion îmbratisându-se cu Florica si mai ales de când i-a ajuns la urechi ca a si cerut-o, traia într-o framântare cu atât mai dureroasa cu cât trebuia s-o tainuiasca. Era o fire tacuta si oropsita, menita parca sa cunoasca numai suferinta în viata. A crescut singura, lipsita de o dragoste parinteasca mângâietoare. Mama o lasase fara aripi. Îsi aducea aminte doar ca prin vis de ogoirile ei blânde pe care nu le-a mai întâlnit niciodata. Tatal ei o iubea, dar cu o iubire plina de toane. Vorbe bune a auzit prea putine de la dânsul; batai însa a suferit nenumarate, mai pe dreptate, dar mai mult din senin. Prietenie cu alte fete nu putea lega. Sufletul ei cauta o dragoste sfioasa si adâncă. Zburdalnicia o întrista. Chiar peste veselia ei plutea totdeauna o umbra de melancolie. În Ion al Glanetasului apoi descoperise deodata tot ceea ce-i dorea inima. Întâia oara, acum câteva luni, când au stat de vorba mai îndelung, s-a simtit ademenita. De atunci îsi zicea mereu ca fara de el va trebui sa moara. Era singurul om în ale carui cuvinte tremurau mângâierile râvnite în fundul inimii ei. Nu marturisea dar nici nu ascundea tatalui ei iubirea ce-o cuprinsese si de care nu putea sa se desparta nici moarta. Înjuraturile si amenintarile lui, ca si revenirea lui George n-o speriau deloc si nici nu-i clinteau hotarârea. În gând cauta vesnic prilejuri sa întâlneasca pe Ion, sa-l întrebe, sa-l roage, sa-i cada în genunchi ca sa n-o ocoleasca. Nu înțelegea purtarea lui, pe care-l stia atât de încapatânat si de bun. Departarea si lipsa lui însa îi sfâsiau inima. Îsi zicea uneori ca poate fugă de dânsa, ca poate n-o mai iubeste... Atunci îsi pierdea brusc toate nadejdile si o cuprindeau gânduri de moarte. Mai ales dupa întâlnirea ei cu Ion, pe drumul cel vechiu, când el n-a gasit nimic sa-i spuna; când n-a luat-o în

brate, desi fusesera singuri - gândurile negre începura s-o stapâneasca mai des. Joia, ducându-se la bâlciul saptamânal în Armadia, cu oua, pasari, brânza, laptarii, trecând în zorii zilei pe cararea de lînga Somes, dincolo de Jidovita, se oprea acuma mereu în dreptul stavilarului si privea lung valmasagul apelor adânci care parca o chemau. Ce sa mai astepte în viata, daca ce i-e drag o paraseste? Ropotele valurilor care se zvârleau navalnic, în clocote mugitoare, o învaluiu în zgomote asurzitoare, stingându-i toate dorurile si nazuintele. Se clatina pe picioare. Simtea ca daca s-ar pleca putin, ar aluneca în gura mortii unde, într-o clipire, s-ar sfârsi toate suferintele... Totusi într-un coltisor al sufletului ei, chiar în mijlocul chinurilor celor mai crâncene, mai simtea pâlparea unei farâme de nadejde care o îndemna sa creada ca înca nu e totul pierdut. Grauntele de speranta care nu paraseste pe om pâna-si da ultima suflare, care mai licareste în ochii muribundului

89

chiar când inima a încetat de-a mai bate si când trupul a înghetat pentru totdeauna - îi dadea si ei puterea sa mai astepte si sa staruiasca...

Si astfel, într-o noapte, dupa ce pleca George si dupa ce tatal ei stinse lampa si se culca, Ana, plînsa si frînta, iese în ograda, cum mai iesise de atâtea ori zadarnic de când Ion nu se mai abatea pe la dînsa, cu scînteierea de nedejde în inima ca poate cine stie...?

Noaptea era neagra și mohorâta, noapte de toamna, trista si nabusitoare. Nouri grosi, plumburii maturau coastele dealurilor care împrejmuiu Pripasul, învîltorîndu-se în vazduh, înnegrindu-se si limpezindu-se ca niste balauri napraznici porniti parca sa înghita dintr-o sorbire satul ce dormea adînc si mut. Pomii prin gradini dîrdâiau cutremura ti de frig, cu niste glasuri plîngatoare si obosite.

Fata, desculta, strîngându-si pe piept naframa, pasi sprinten spre poarta, zgâlțaita de o frica neîntealeasa si de frigul care o patrundea la os. Deschise vranita cu mare bagare de seama, ca sa nu scîrtâie, si vru sa iasa în ulita. Se opri însa deodata., trznita de spaima. O mogâldeata neagra statea razimata de stîlpul portii. O clipa Ana n-avu macar puterea sa deschida gura. Apoi, reculegându-se, întreba în soapta:

- Cine-i aici?

- Eu - raspunse un glas gros, împrastiindu-se în întuneric pe niste aripi nevazute.

- Ionica? murmura Ana într-o izbucnire de fericire, agatându-se de dînsul si repetând printre lacrimi: Ionica! Ionica!

- Am asteptat sa plece George - rasuna iarasi glasul lui Ion cu o tremurare de parere de rau. De câte ori n-am tot asteptat asa,

iar tu Ano...

Se întrerupse brusc, ca si când i s-ar fi înfipt un cutit în beregata.

- Hai în casa, Ionica - se scânci fata, tragându-l de mâneca sumanului. Pe urma, aducându-si aminte de tatal sau, care ar scula tot satul în talpi sa stie ca i-a adus pe Ion în casa, adaoga mai plângatoare. Ori barem în ograda... pe prispa... Vino!... Ion nu intra. Atâta voise: sa-l vaza ea si sa stie hotarât ca n-a parasit-o. Asa își chibzuise dânsul calea pentru a sili pe Baciul sa i-o dea. Ca sa izbuteasca, trebuie s-o ieie domol. Altfel i se primejduiau planurile... Acuma stia bine cum are sa-l sileasca. Numai sa nu-si piarza rabdarea. Graba strica treaba. Fara dibacie si siretenie nu ajungi la mal niciodata...

Îi zise repede, scurt «noapte buna» si se pierdu în bezna înainte ca Ana sa mai fi putut raspunde. Dar pasii i se mai auzeau pe ulita, leopaind rar prin noroi, îndepartându-se din ce în ce, pâna ce se stinsera de tot. Buzele fetei bâlbâira rugatoare în singuratatea ce o învaluia:

90

-Ionica! Ionica!...

Ramase totusi cu o multumire mare în suflet. S-a întors la ea, va sa zica O iubeste!... Poate ca niciodata n-a avut visuri mai frumoase ca în noaptea aceasta...

De-a doua zi, Ana parca ar fi fost alta. Fata i se îmbujora de o încredere senina. Umbla mai sprinten, muncea mai cu drag si simtea o nevoie ciudata de a arata lumii întregi ca e fericita. George, vazând îndata schimbarea, s-a bucurat mai întâi crezând ca s-a dat pe brazda. Ana nu mai ofta si nu mai lacrima. Parea însa grozav de nerabdatoare si statea ca pe niste spini, parca deabia ar fi asteptat sa-l vaza urnindu-se... Gândindu-se mai bine, George își zise ca trebuie sa fie ceva la mijloc. Si gândindu-se iar, îi fulgera prin minte:

-Ion!

Vrea sa-l îndeparteze si nu mai putu. În urechi îi vâjâia mereu, ca o bataie de ciocane:

-Ion!... Ion!... Ion!...

Când, a doua zi, îi aduse straja citatia, Ion strânse din umeri nepasator, întreba în ce zi e judecata, caci nu pricepea scrisul unguresc, si o dadu Zenobiei s-o puna bine, dupa grinda, ca sa nu uite sorocul. Numai o clipa si-a zis «adica tot e adevarat?» si pe urma nici nu s-a mai gândit la Simion Lungu, cum dealtfel nu se gândise nici pâna acum. Seara se duse iar la Ana. Si de aci încolo mereu...

Glanetasu s-a speriat de citatie si l-a cicalit destul sa dea fuga la domnul învatator, sa-l roage sa-l povatuiasca cum si ce sa faca. Herdelea era doar tot atât de vestit ca stie legile mai»

bine ca orice avocat, pe cât era de pretuit pentru ca nici un doctor nu tragea maselele mai repede si fara durere ca dânsul. Altadata Ion alerga cu toate fleacurile sa-i ceara sfaturi sau sa se înțeleaga macar cu domnisorul Titu; de ce nu s-ar duce acuma când e vorba de judecata si când se stie ca judecatorii nu glumesc? Vorbele batrânului însa nu s-au lipit de dânsul. Gândurile lui acum erau toate si mereu la Ana. Pâna ce nu va fi silit pe Vasile Baciuc sa i-o dea de nevasta, împreuna cu toata mosia, nu mai voia sa auda nimic...

Ziua judecatii cadea într-o Joi. Fiind bâlci în Armadia, Ion a plecat laolalta cu parintii sai, care duceau doua mierle de porumb, sa le vânda, ca

91

sa mai plateasca din dari, deoarece primarul începuse a umbla prin sat, întovarasit de practicantul notarului, luând zaloage de la cei ce erau ramasi în urma.

Zâmbea un soare batrânesc de toamna, învaluind hotarele într-o lumina galbena potolita care încalzea tocmai cum îi place omului mai bine. Subt îmbratisarea blânda a razelor pamântul amortit parca respira iar mai zdravan, copacii își resfirau mai tihniti frunzele aramii... Soseaua uruia neîncetat de carutele care se întreceau s-ajunga mai curând la bâlci. Pripasenii, mergând mai toti pe jos, cu saci sau dasagi în spinare, paseau voiniceste si vorbeau tare de rasunau râpele si codrii... În Jidovita cârciumarii botezau rachiul, pregatindu-se pentru dupa amiaza când oamenii, la întoarcere, se vor opri cu totii sa închine câte-un pahar de multumire c-au vândut sau cumparat ce-au putut...

Armadia începe îndata la câteva sute de pasi dincolo de podul de peste Somes. Un orasel lunguiet, împrastiat pe tarmul râului pâna la poalele dealurilor, urcându-se chiar si pe coasta cu casele. De departe stralucește mândra biserica cu doua turnuri si cladirea liceului românesc, podoabele cele mai de seama ale Armadiei si ale întregului tinut. Dealtfel tot târgusorul e trei-patru strazi care se întâlnesc într-o piata larga, în fata bisericii Glanetasu, cu Zenobia si cu Ion, o apuca pe lângă Somes, fiindca- i calea mai scurta, si ies lângă scoala primara româneasca în Strada Liceului. În dreptul judecatoriei, care se afla peste drum de o bisericuta veche catolica, Ion se opreste si trece dasagii cu porumb în spinarea ma-sii. își dau întâlnire în piata si apoi batrânii pornesc înainte, iar feciorul ramâne pe trotuarul de lespezi lucii, scuturându-si hainele de perii ce-i luase de pe desagi.

Judecatoria era o cladire mare, posaca, galbena, cu un etaj si cu ferestrele zabrelite; în fata ei, afara, lângă poarta, stateau vesnic doua banci de scânduri, pe care se odihneau pricinasii

pâna le venea rându-l, caci functionarii, coplesiti de lucru, nu-i sufereau înlauntru, pe coridor sau în sala de asteptare.

Ion sosise devreme. Pâna la noua, când se deschide cancelaria, trebui sa astepte pe-afara, în tovarasia altor tarani, de prin sate îndepartate, veniti ca si dânsul. Tocmai târziu își aduse aminte de Simion Lungu si-l cauta din ochi, fara sa-l gaseasca. Când în sfârșit un aprod ungur, foarte rosu la fata si cu o mustata pomadata si rasucita, începu sa strige pe împricinati, se opri în fata portii trasura preotului Belciug. Pe capra, lângă vizitiu, sedea tantos Simion.

- Mhm! își zise Ion batjocoritor. îl aduce popa cu brisca!

Belciug coborî încet, spuse vizitiului sa poposeasca la gazda lui pe Urita Comorii, unde tragea totdeauna, si apoi intra pe poarta, ferindu-se de

92

femeile care se îmbulzeau sa-i sarute mâna. Simion ramase pe trotuar, încurcat putin, aruncând o privire pe furis spre Ion, care sedea pe banca, de vorba cu un mosneag din Vararea. Sosirea lui Simion îi stânjeni parca pe toti dintru-nceput. O taranca guresa, asezata lângă poarta, pe un fedeles gol, rupse tacerea, întrebându-l deodata:

- Oi fi având si d-ta vre-un necaz pe-aici, mai bade? Simion se uita la Ion si raspunse cam rusinat:

- Apoi am, vezi bine ca am. Cine n-are?

Iar tacura câteva clipe. Dar pe urma, încetul cu încetul, își revenira cu totii si Simion povesti din fir în par ce a patit cu Ion, care tagaduia aprig tot. Se amestecara toti în vorba, unii dând dreptate unuia, altii celuilalt. Ciorovaiala însa îi apropia mereu. Simion dealtfel nu cerea decât brazdele pe care i le tagaduia flacaul, caci de batut s-au batut în parte. în cele din urma ascultara sfatul mosneagului din Vararea: Ion sa-i dea înapoi doua brazde si Simion sa-si retraga jalba. Spusera aprodului ca s-au împacat si îl rugara sa le îngaduie sa înștiinteze si pe domnul parinte ca nu mai vor sa mearga la judecata. Aprodul îi batu pe umar si le facu semn sa-l urmeze. Intrara în gang. In dreapta si în stânga erau birourile cartilor funduare. Inima lui Ion batu mai repede. Aici are el sa vie cu Ana si cu Vasile Baci, sa-i scrie toate pamânturile pe numele lui... Urcara apoi pe o scara veche, foarte roasa. în odaia de asteptare dadura peste Belciug, care se plimba de ici-colo, cu palaria în mâna, cu fata mai palida ca de obicei. Aprodul, aratându-i pe cei doi tarani, îi zise rânjind multumit:

- S-au împacat... Nu trebuie judecata...

Preotul se opri brusc, ca si când glasul aprodului l-ar fi speriat.

Vazând însa pe Simion împreuna cu Ion, înțelese si se înfurie.

Se bagase în cearta dintre dânsii într-o clipa de necaz prostesc,

crezând ca izbind pe feciorul Glanetasului, familia Herdelea are sa simta lovitura. Asa se grabise de scrisese pâra lui Simion, sustinând-o si prin marturia lui de preot. Peste câteva zile însa, potolindu-si supararea, i-a parut rau ca s-a amestecat. Nu se cuvine ca un preot sa-si napastuiasca credinciosii, târându-i în fata judecatorilor unguri. Ar fi fost multumit daca s-ar fi putut împaca lucrurile, fara sa mai ajunga prin Armadia, dar si fara sa iasa dânsul micsorat, caci din gura tuna si fulgera mereu împotriva lui Ion. Fiindca, în asemenea împrejurari, pricinasi n-au îndraznit sa se învoiasca, Belciug a venit cam în sila la judecata, muncit de gândul cum ar putea potrivi toate asa încât sa ramâna cu fata curata. Îsi facuse, plictisindu-se în sala de asteptare, o cuvântare bine simtita prin care sa apeleze la inima judecatorului pentru a dobândi iertarea vinovatului, daca fagaduieste sa se îndrepte... Atunci a picat

93

aprocul cu împacarea rasturnându-i deodata toate intentiile. I se paru ca taranii s-au întovarasit ca sa-si bata joc de dânsul.

- Piei din ochii mei, magarule! se rasti la Simion, indignat. M-ai adus pâna aici ca acuma sa ma faci de râs înaintea oamenilor?... Las ca stiu eu ce poama esti si tu! Am sa te învat eu minte si pe tine, beciznicule!

Simion se facu mic de tot si mormai foarte încet, sa nu-l auda popa, dar totusi sa-si poata zice ca n-a tacut:

- Apoi nu te-am adus eu, domnule parinte, ca d-ta m-ai adus!... Câtiva tarani, care-si asteptau rândul, se adunara ciopor într-un colt

spaimântati. Numai o baba, neputându-se stapâni, bolborosi:

- Mai rar popa cu aesta... în loc sa împace oamenii, îi învrajbeste...

Pe Ion îndârjirea preotului îl ului. În gând îi rasari deodata întrebarea: Ce-o fi avînd cu mine? O presimtire urâta încerca sa i se încuibeze în inima. Pleostit, se apropie de fereastra ce dadea în curtea judecatoriei. Se razima de perete si se uita din ce în ce mai zapacit împrejur. În antreu se coborâse o tacere grea, întretaiata numai de pasii preotului care îsi reluase plimbarea de ici-colo, mai nervos, aruncînd deseori priviri zdrobitoare spre Simion Lungu. Când Belciug obosi si se opri, se auzira din sala de judecata întrebări grabite, într-o româneasca pocita, rostite de un glas aspru si urmate de raspunsuri umile înfricosate...

O teama stranie cuprinse pe Ion încetul cu încetul. Simtea o amenintare de care nu se putea feri. Se mira cum nu s-a sinchisit el deloc pâna acuma de afacerea aceasta? De ce nu s-a împacat mai dinainte, când ar fi fost atât de usor? Îi parea foarte rau ca n-a cerut cel putin învatatorului sa-l lumineze ce

sa spuna si cum sa raspunda... Se întoarse si-si arunca ochii afara. Curtea era strâmta, pardosita cu piatra si împrejmuita cu un gard de scânduri foarte înalt. În fund o casa joasa, cenusie, posomorâta, cu ferestrele zabrelite cu drugi grosi de fier... Ion tresari. Asta era temnita. Un fior de groaza îi furnica sufletul... În curte trei tarani taiau lemne sub privegherea unui paznic, într-o uniforma urâta, cu pusca la umar. Taranii hâtâiau ferestraul alene si nepasatori, pe când paznicul nu-i scapa din ochi si doar uneori își îndrepta cureaua de la arma, mândru si poruncitor...

- Va sa zica aici?... se gândi flacaul, curmându-si însa firul gândirii, cuprins de îngrijorare...

Alt aprod, batrân, lenes, cu ochelari, îi introduse înlauntru. La biroul din mijloc, cu spatele la fereastra dispre strada, statea un domn gros, cu o chelie ascunsa putin sub niste fire rare de par lung cu ochii încruntati, având dinainte, pe masa, o cruce de metal. Belciug, cu o înfatisare solemna, se aseza îndata în stânga, lângă perete, pe un scaun. La alt birou, un domn sfrijit si

94

galbejit, cu mustati caramizii si cu o carare aleasa foarte îngrijit, rasfoia {ntr-un teanc de acte, scoase câteva hârtii si le puse ceremonios pe masa judecatorului. Aerul era apasat si atât de vrajmas, încât cei doi tarani se uitara repede unul la altul, îngroziti, gata parca s-o tuleasca în orice clipa.

Deodata însa întrebările judecatorului pornira nerabdatoare.

Cum te cheama? De câti ani esti?... Ion simti de acuma foarte limpede cum îl învaluie primejdia. De acuma s-a ispravit... Nu mai e nici o scapare... Când Simion raspunse, fara sa se uite la Belciug, ca s-au împacat afara si ca-si retrage jalba, mai avu o scânteie de nadejde. Dar se stinse îndata. Judecatorul nici nu lasa pe Simion sa ispraveasca, sari în picioare si începu sa racneasca:

- Atunci de ce mai veniti pe-aici, ticalosilor, sa ma încurcati?... O sa va bag la racoare pe amândoi, o sa va...

Atunci Belciug se ridica de pe scaun si se apropie, zicând cu sfiala:

- Pardon... Doua cuvinte...

Judecatorul însa mai rau sa întarâta. Începu sa dascaleasca si pe Belciug ca de ce nu explica boilor c-aici e judecatorie, unde oamenii au de lucru, nu sa-si piarza vremea cu fleacuri...

Preotul rosi si rosti câteva vorbe pe ungureste. Desi stia binisor ungureste, avea oroare sa vorbeasca, mai ales în fata autoritatilor, vrând astfel sa dovedeasca tuturor ca românul nu renunta niciodata la drepturile lui. Judecatorul, care îl cunostea, se zapaci auzindu-l vorbind ungureste si apoi deodata se

îndulci. Îl pofti să saza, își trase scaunul mai aproape de dânsul și-l asculta cu mare luare aminte. Belciug vorbi mult. Era în joc prestigiul lui fata de tarani, care merita jertfirea trecătoare a unui principiu.

Ion și Simion nu mai înțelegeau nimic; doar privirile judecatorului, care îi fulgerau în rastimpuri, le spuneau că e vorba de ei și că nu e bine. Când înceta preotul, judecatorul se scula iar și numaidecât se rasti la Ion:

- Va să zică tu ești spaima satului, câine ticalos!... Bine. Foarte bine. Te dezvătam noi de nebunii, fii pe pace!... Ai să vii să stai două săptămâni la racoare, ca să-ți treacă pofta de batai!...

Miselule și netrebnicule!

Ion îngalbeni; apoi tot sângele i se urca în obraz. Rosti, cu fruntea sus, cu ochii aprinși:

- Apoi să ne iertati, domnule jude, nu-i așa... Ca eu n-am batut pe nime-n lume, domnule jude...

- Să taci, ticalosule!... Nici o vorba, că pe loc te pun în lanțuri!... Și acum iese afară!... Mars!

95

Flacaul iese clatinându-se, fără să mai vază cum Belciug da mâna cu judecatorul care-i zâmbeste prieteneste...

În aceeași Joi, după amiază, pe când Herdelea, profitând de vremea frumoasă și caldă, sforaia închis în stupină, iar dascalita cu fetele alegeau fasole pentru mâncarea de seară și vorbeau de Pinte, mirându-se că au trecut zece zile de la răspunsul lor fără ca el să mai fi dat vre-un semn de viață - o caruță se opri în fața casei și, în vreme ce caii își scuturau clopoteii de la gât, un glas striga patrunzător:

- Domnulc-nvătător!... Domnule-nvătător!...

Ghighi, recunoscând glasul, se repezi afară, aruncând vorba:

- E draguța tatii!...

În vârful caruții era cocotată o sasoaică batrânoară și rumenă, cu o fată vesnic râzătoare, care de patruzeci de ani, în fiecare Joi, se ducea în Armadia, la târg, cu caruța plină de pâine de vânzare. Herdelea o cunostea încă de pe vremea când fusese elev la liceu. Toată casa o iubea, poreclind-o «draguța tatii» fiindcă cu cât îmbatrânește, cu atât se hârjonește mai mult cu domnul învățător, în amintirea tineretelor de odinioară.

- Fii bună domnișoară, vino de ia scrisoarea asta pe care mi-a dat-o domnul Balan de la poșta pentru dumneavoastră! zise sasoaică cu ochii zâmbitori. Că mi-e greu să mă mai cobor de aici și caii-s cam nebunateci...

Ghighi alergă, curioasă, la caruță. Draguța, întinzându-i scrisoarea, întreba în șoaptă, lungind vorbele șasește:

- Da domnu-nvătător nu-i acasă?

- Tata doarme, draguțo! murmură Ghighi cu ochii la scrisoarea

care era o telegrama, si apoi fugind într-un suflet în casa, tocmai din cerdac adauga: Multumim, draguto!

- N-aveti pentru ce, n-aveti pentru ce! vorbi sasoaica singura, mângâind cu biciul soldurile cailor care pornira îndata la pas. Telegrama stârni o emotie grozava în toata casa. Doamna Herdelea îndeosebi privea toate depesele drept niste cobitoare de rau. Numai doua a primit de când e maritata, si amândoua au fost fatale: una le vestise, în trei cuvinte reci, moartea surorii ei celei mai dragi, prapadita într-un spital din Cluj în urma unei operatii, iar a doua le-a adus stirea îmbolnavirii singurului ei frate pe care, pâna ce a ajuns ea la Monor, l-a gasit pe catafalc. Astfel,

96

acuma ele se uitau spaimântate la fituica, întrebându-se de la cine o fi si ce o fi cuprinzând, închipuind numai vesti sinistre si neîndraznind sa o desfacă.

- Eu o rup, si ce o fi, sa fie! striga în cele din urma Ghighi. Cum își arunca însa ochii în telegrama, cum izbucni voioasa:

- E de la Pinte!... Vine Pinte!... Mi-am zis eu ca de la el trebuie sa fie, n-am vrut sa va spun, ca sa fie mai mare surpriza! adauga apoi, învârtindu-se prin odaie în pasi de vals si fâlfâind hârtia în aer.

- Ia s-o vad si eu! zise Laura, revenindu-si în fire, cu glasul tremurat de emotie. Si cum Ghighi nu se mai astâmpara, sfârsi mai apasat: Ei, da-o -ncoace, nebuno, nu ma mai necaji!

Laura citi rar si solemn: «Fericit nespun, sosesc Sâmbata, George».

Dascalita, cu ochii înlacrimati de bucurie, o citi deasemenea si descoperi, într-un colt, un adaos, cu creionul: «Multe gratulari - Balan». I - Uite, ne gratuleaza bietul Balan! murmura ca plângând de-a binelea.

Balan era singurul functionar român de la posta din Armadia, prieten bun cu Herdelea. Stiind ca Pinte ceruse mâna Laurei si trecându-i prin mâna telegrama, nu l-a lasat inima sa nu fie cel dintâi care trimite familiei întregi felicitările cuvenite.

- Ce om bun, saracul Balan observa Ghighi, luând hârtia pretioasa. Daca nu era el, cine stie când ne venea, ca jidovii ceia de la cancelarie tin toate scrisorile cu zilele... Si cum a gasit el tocmai pe draguta tati!...

Cuprinsa de un nou fior de bucurie, Ghighi o tuli sa scoale pe Herdelea sa-i comunice si lui vestea cea mare. Batu cu pumnii în usa stupariei, tropaind si din picioare si strigând:

- Tata!... Tata!... Vine Pinte!... Vine.

Deodata se opri si, tipând ca din gura de sarpe, porni în goana mare spre casa, dând din mâini ca o desperata, cacii sarind nebuneste pe lângă stupina stârniuse dusmania unei albine

care, mânioase cum sunt ele în preajma somnului de iarna, s-a repezit la Ghighi și i-a înfipt acul drept în colțul gurii. Speriate de tipetele ei, dascalita și Laura îi iesira înainte, ostoid-o. Herdelea, cu somnul în gene, se ivi în usa stupariei, mormaind:

- Da ce-i? Ce s-a întâmplat? Ce zbiara aia așa?

Dupa întâia durere și spaima, Ghighi plânse mai ales de frica să nu se umfle și să nu poala merge la serata dansanta, care pica tocmai acum Dumineca. Numai Herdelea o liniști, asigurând-o că-i trece negresit până Dumineca încât poate să fie chiar regina balului...

Învatatorul studia apoi telegrama, cu ochelarii pe nas, de abia ascun-zându-și fericirea.

97

- Ei, prea bine... Să poftească și avem să-l primim cum se cuvine! ziSe dânsul în cele din urmă, împaturind frumos telegrama și punând-o în buză. nar, că să se poată fali cu ea la toți cunoscutii.

Până seara au adus pe tapet toate treburile ce le stârnise sosirea petitorului. Unde va trage Pinteș? Iată o problema gravă. Ei nu-l pot gazdui, fiind mulți și neavând decât trei odaite. Dar, chiar dacă ar avea mai multe n-ar sedea bine să petreacă nopțile în casa logodnicei... Va trebui deci să doarmă în Armadia. Masa însă poate să-o ia aici, precum poate să stea toată ziua, să se obișnuiască mai bine cu Laura. Firește, toate acestea înseamnă cheltuială grea. Ce are să facă? Odată se marita o fată... Vor tăia câteva gaini, neaparat. Dar nici carnea de vacă nu poate să lipsească, deși s-a cam scumpit. În orice caz, nici o masă nu se poate fără carne. De prăjituri vor îngriji fetele, căci Laura e mesteră mare... Bine ar fi dacă ar ști la ce oră va sosi Sâmbata? Înainte sau după prânz? Poate că s-ar putea ghici din telegramă?...

Nu se poate. Destul de rău că n-a precizat, că să știe cum să orânduiască masa... Duminică, firește, vor merge împreună la serata dansanta. Cine știe de nu vine chiar înadins că să meargă și la bal împreună cu Laura, să se mândrească în fața lumii cu așa logodnică frumuseală. Laura roși până în vârful urechilor și se întreba ce vor zice fetele când vor afla că se logodește? Desigur că foarte mult vor invidia-o. Probabil însă că se cam știe în Armadia, căci nu se poate ca tata să nu fi batut toba...

- Să știi că din pricina balului vine tocmai Sâmbata! striga Ghighi, muncită numai de gândul seratei și ținând la obraz o batistă muiată în apă rece. Eu imediat am ghicit!... Atât mai bine! Cel puțin avem un cavaler sigur... Am să dansez până-mi fac pantofii ferfeniți!... Numai să nu mi se umfle săracia asta

de întepatura!...

Regretau toti ca nu era si Titu acasa, ale carui sfaturi în privinta primirii lui Pinteau ar fi fost foarte folositoare. Titu însa, de o vreme încoace, mai mult statea prin Jidovita decât pe-acasa.

Deocamdata se întelesera ca Herdelea sa mearga mâine până-n ziua, întovarasit de Ghighi, spre a face cumparaturile trebuincioase. În acest scop învatatorul avea, mai întâi, sa ia un avans din leafa lunii urmatoare, ca sa aiba cu ce tine piept cheltuielilor; apoi sa vorbeasca cu macelarul Strul din Jidovita, de la care luau pe datorie, sa nu le faca pozna sa-i lase fara de carne de vita...

Titu, sosind, ca deobicei tocmai la masa, exclama iar: «Foarte draguta femeie d-na Lang», ceea ce însemna ca a întâlnit-o si era multumit. Apoi cerceta telegrama cu mutra unui om care o asteptase, aproba cu mici rezerve planurile de primire, gasind însa si prilejul de-a mai pomeni de câteva ori de Rozica. cu niste ochi atât de stralucitori parca fiecă clipa l-ar ademini sa

98

po

ivesteasca tuturor ca e iubit de o femeie fermecatoare si ca mâine-poimâine

a fi un adevarat erou de roman sentimental...

Când sa se ridice de la cina, se auzi o bataie sfioasa în usa.

— Da cine-o mai fi asa de târziu? zise Herdelea, adaogând tare: Întra!

Glanetasu se strecura în odaie ca si când l-ar fi urmarit cineva de-aproape. Marturisi, mereu încurcându-se, ce-a patit lon azi-dimineata la judecatorie si ruga pe Herdelea sa-i învete cum sa scape bietul baiat de temnita. Vestea cazu ca o bomba; indignarea umplu îndata toata casa. Dar lon? De ce nu vine el? Batrânul se zapaci. I-e rusine ca n-a venit înainte de proces, cum l-a îndemnat dânsul si cum ar fi fost bine, de poate nici nu pateau ce-a patit. Se vede însa ca lon are ce are, ca parca nu-i sunt toti boii acasa... Toata familia ceru pe lon...

în curând Glanetasu se reîntoarce cu lon si cu Zenobia. Flacaul povesti cu de-amanuntul tot ce s-a întâmplat, întrerupt deseori de Zenobia care afurisea cu gura plina si pe popa, si pe Simion, si pe judecator...

- Pamatiful! striga dascalita la sfârșit, fierbând de revolta.

Dupa o tacere de compatimire însa lon întreba cu lacomie:

- Acu ce-i de facut, domnule învatator?

- Apoi am sa-ti fac o plângere tocmai catre ministrul justitiei, ca sa afle si cei mari cum se poarta cu oamenii domnii de pe-aici... Am sa-ti fac, loane! Numai sa-ti vie întâi sentinta, peste câteva zile, sa vedem ce spun într-însa dumnealor!...

Zenobia, drept multumire, își facu sumedenie de cruci, cazu în genunchi și batu la repezeala vreo zece matanii, stârnind râsul tuturor. Plecara apoi totuși blagoslovind pe Herdelea pentru că îi scapa dintr-o pacoste atât de grea.

- I-as fi putut face jalba și acum - zise învățatorul după ce ramasera singuri - dar va trebuie trasura lui Belciug la bal...

- Perfect ai chibzuit! murmură Titu, zâmbind foarte multumit, cu gândurile la Rozica...

Pintea sosi spre seara, pe o vreme ploioasă, într-o brisă galbenă, trasa de doi caluseși iuți și grasuni.

Ghighi, care mai mult statuse pe-afară decât în casă, toată ziua, cu ochii pe sosea, zări trasura de departe și, deși nu cunostea pe Pintea, ghici că el trebuie să fie și dadu alarma cu înșufletire.

- Vine!... lute, iute!...

99

Întreaga familie apără în usa casei. Herdelea sopti Laurei să iasă mai în față, să vază omul ca-l așteaptă cu drag. Pintea, sub umbrelă pe care ploaia de toamnă darabanea fără crutare, scoase palaria ceremonios, dând din cap cu un zâmbet triumfător.

- Uite ce tânăr simpatic! murmură dascalita, silind pe Laura să rosească. Trasura se opri o clipă în ulita, înaintea casei.

- Hai, Titule, deschide poarta! striga Herdelea.

Titu se repezi, în capul gol, și brisă intra în ograda, după ce Pintea coborî și veni spre pridvor, ridicând mai sus umbrelă și ferindu-se să nu calce în noroi. Totuși îl întâmpinara în cor:

- Bine-ai sosit!

- Bine v-am gasit! Bine v-am gasit! repeta dânsul intrând în cerdac și scuturându-și umbrelă peste parmaclac. M-a făcut learca ploaia asta... Din Lechinta până aici n-a stat nici un minut... Dar bine c-am ajuns...

Herdelea îl îmbrățișa și-l săruta pe amândoi obraji, ceea ce nu se obișnuia decât între neamuri. Pintea săruta mâna d-nei Herdelea, care fiind foarte mișcată și voind să se stăpânească, avea o înfățișare rece, zicându-i: «Bună ziua, domnule!»

Laura îi întinse gratios mâna, cu un surâs cochet prin care cauta să-l încatuseze mai mult; el vru să-i spună ceva dragă dar, neîndrăznind s-o tutuiască, precum făcuse în scrisori, se multumi să-i sărute mai lung mâna și apoi, spre a-și ascunde zăpăceala, trecu repede la Ghighi careia îi zise galant:

- Mi-a vorbit atâta despre d-ta... sora d-tale... încât te-am cunoscut

îndata...

Titu dadu o mâna de ajutor vizitiului să deshame caii. Deoarece

ei n-aveau sura sau sopron, îl sfatui sa acopere brisca cu o patura, iar caii sa-i bage în grajd unde se mai gaseste putin fân; daca va mai trebui, vor cere de la vecini, ca anul acesta este nutret din belsug... Ploaia îl uda pâna la piele, ceea ce nu-l împiedica sa strânga barbateste mâna lui Pinte care, împreuna cu ceilalti, zaboveau tot în cerdac.

- Credeam ca nici n-ai sa mai vii pe ploaia asta scârboasa!... Ei, dar ce mai stati aici în umezeala?... Haidem în casa!...

Leapada-ti si tu, George, macferlanul si umbrela, ca uite cum curge apa din ele!...

Îl dusera în salonas. Întrebarile nu mai conteneau: când ai plecat, unde ai poposit, ce-ai patit pe drum? Si coplesindu-l cu întrebări, încât el de abia biruia cu raspunsurile, toti îl cântareau din ochi cu o curiozitate pe care nici nu încercau baremi s-o ascunda.

Era de vreo douazeci si cinci de ani, cu o înfatisare placuta, cu niste ochi negri cam mici si neastâmparati si cu o mustacioara carbune, îngrijita. Parul

100

aspru, pieptanat în sus, era retezat drept, ca o perie. Cu miscarile iuti si îmbracat într-o redingota putin prea lunga, sub care purta o vesta încheiata în nasturi, desi pâna la gulerul alb si tare ce-i cuprindea gâtul scurt n-avea niai nimic preotesc nici în tinuta si nici în vorba... Vedea cum îl examineaza toata familia si aceasta îl încurca, dar totusi povestea mereu, cautând vorbele cele mai alese si aruncând deseori ochii la Laura, care statea lângă el, îl privea tacuta si se rosea ca sfecla când întâlnea cautarile triumfatoare ale batrânilor. Pinte vorbea mai cu seama de parintii lui, pe care-i iubea mult. Tatal sau era preot în Lechinta, iar Lechinta era un orasel cam cât Armadia, însa împestritat cu toate neamurile si fara culoarea româneasca de aici. Herdelea își aduse aminte ca a umblat si dânsul prin Lechinta, acum vreo optsprezece ani, la o «reuniune» de învatatori, împreuna cu Titu, care pe atunci era un baietel de vre-o cinci anisori. își aminti chiar ca cunoscuse si pe tatal lui George, care la banchetul de adio a tinut o cuvântare înflacarata... Pe urma Pinte mai spuse ca are multi frati si surori, care aproape toti sunt gospodariti si raspânditi prin toate colturile pamântului românesc. Acuma i-a venit rândul lui sa-si întemeieze fericirea... Zicând acestea se uita cu mai multa îndrazneala la Laura care se topi de rusine si se scula repede, facându-se ca trebuie sa caute ceva pe la oglinda unde, privindu-se putin, își potrivea parul pe tâmple...

- Ei fetelor - interveni iar Herdelea, frecându-si zgomotos mâinile - ia sa ne aduceti voi ceva sa mai dezmortim o leaca pe George, ca vad ca-i rebegit rau de ploaie si de frig... Cred ca

bei si tu, ginere, un snaps fain de tot, stii, românesc, de-al nostru?...

Fetele iesira ca niste sfârleze, bucuroase ca pot sa-si împartaseasca la rezezeala impresiile. Asezând pe o tava paharutele si sticla cu rachiu fiert si îndulcit, Laura întreba cu inima strânsa:

- Ce zici, Ghighito?... Cum ti se pare?

- O, dar stii ca-i foarte dragut - se jura Ghighi din toata inima. Zau, Lauro, e de o suta de ori mai simpatic ca Ungureanu... Ma si mir cum nu ti-a placut tie pâna acum? Nu vezi ca-i elegant, nu ca teologii ceilalti care se plimba vesnic cu umbrela subtioara... Parca nici n-ar fi teolog, parca ar fi cel putin inginer!...

- Adevarat? starui Laura stralucitoare. Nu-i prea mic?

- Ce mic? se cruci cealalta. E doar tocmai cât tine de înalt...

Adica de unde pâna unde vrei sa fie negresit ca prajina de Ungureanu?... S-apoi n-ai vazut ce brisca superba are? Asta-ti spune cât de colo ca-s oameni bogati si vrednici!...

101

- Mie totusi mi se pare ca-i prea mic - reveni Laura care dorea sa auda cât mai multe laude spre a se convinge pe deplin si pentru a-si risipi toate îndoielile ce-i mai necajeau sufletul.

- Lasa, nu mai cârti! Aveti sa fiti o pereche încântatoare! sfârsi Ghighi cu însufletire.

Pintea bau putin ca sa nu-si închipuie oartienii ca poate-i betiv. În schimb limba i se dezlega din ce în ce. Era vorbaret din fire si-i placea si lui însusi cum povesteste. Si astfel, dupa ce se mai obisnui putin si-si învinse sfiala, începu iar despre rudele lui, apoi despre cunoscutii si prietenii comuni, pe urma despre el însusi, despre viata lui în liceu, la seminar... Numai de Laura nu scoase nici un cuvânt. De altminteri toti gasira ca chiar asa se cuvine, caci chestia asta, fiind serioasa, nu trebuie adusa în discutie decât cu bagare de seama si în momentul oportun... Când Pintea conteni, fetele aruncara pe masa balul de mâine seara si pâna la cina avura vreme sa-l macine. Fireste ca George venise înadins ca sa nu lipseasca de la faimoasa petrecere din Armadia. Nici Laura si nici Ghighi nu voira sa-i spuna în ruptul capului cu ce fel de toalete vor merge, ca sa-i poata face mâine o surpriza cu atât mai mare când le va vedea... Pintea, galant, îsi oferi brisca lui spre a merge cu totii împreuna si Herdelea se grabi sa primeasca, multumit ca scapa usor de grija trasurii pentru mâine. Laura însa refuza consternata, fiindca mai întâi ce ar zice Armadienii de asa ceva? Apoi nici n-ar încapea toti într-o singura trasura, caci pe ele trebuie sa le însoteasca cel putin Titu si sa-si duca o

sumedenie de cutii cu toaletele, neputând pleca de acasa îmbracate ca sa ajunga într-un hal fara de hal. Si în sfârșit ele au sa traga la Elvira Filipoiu unde au sa se gateasca... Primi însa bucuroasa pe Pintea sa vie sa le ia de la Filipoiu si sa se duca împreuna la bal.

Cum tânarul nu se pronuntase înca unde are de gând sa petreaca noaptea si ca sa nu-si închipuie c-ar putea fi gazduit aici, Titu, îndemnat de dascalita, prinse prilej si-l sfatui sa traga în Armadia la Augustin, un caraus foarte cumsecade, care are casa buna si n-o sa-i ceara nici un ban când îi va spune ca-i trimis de Herdelea. Pintea nici nu se gândise la aceasta, se zapaci putin si ruga pe Titu sa-l întovaraseasca, fagaduindu-i în schimb sa-l trimita acasa cu brisca. Titu, fireste, se învoi mai ales în nadejdea ca poate va avea norocul sa zareasca în trecere pe Roza Lang...

La masa Pintea de abia manca, iar Laura ciuguli si mai putin ca de obicei din bunatatile ce le cara Ghighi care era suparata ca tocmai cei pentru care le-au gatit, fac atâtea mofturi de ti-e sila...

Târziu de tot, tânarul se urni sa plece. Daca ar fi fost dupa el, nici n-ar mai fi plecat ci ar fi stat de vorba pâna dimineata...

Herdelea îi lumina calea

102

cu lampa, în vreme ce femeile îi strigara de mai multe ori sa nu uite ca mâine la prânz e asteptat. De altfel, cum ploaia încetase si cerul se razbunase putin, poate sa avem mâine o zi minunata...

Fetele care dormeau în salon, într-un pat, ciripira si se sfatuira pâna dupa miezul noptii. Laura lacrima de câteva ori câte putin, iar când se gândi la cadrilul al doilea si la primele tururi, plânse de-a binelea. Ghighi însa lauda din rasputeri pe Pintea, spunând ca întruneste toate calitatile unui barbat ideal; si printre picaturi nu uita sa-si bata joc de Ungureanu, de stângaciile lui caraghioase, de mâinile lui vesnic umede, de încrederea lui ridicola, si era foarte multumita când izbutea sa faca si pe Laura sa râda...

Totusi în noaptea aceea Laura a visat numai pe Aurel, care parea c-o iubeste nebuneste si vroia sa se împuste din pricina lui Pintea, cu care parea ca danseaza cadrilul al doilea, fericita, invidiata de toate fetele, pe când Pintea statea bosumflat într-un colt ca o aratare urâta...

Dumineca, dupa ce clopotele sunara iesirea din biserică, Titu se repezi la preotul Belciug sa-i ceara trasura pentru diseara. Intrând în ograda, inima i se strânse putin. Nu mai întâlnise de mult pe Belciug, caci acuma toata vremea si-o omora alergând dupa Roza Lang. Stia însa foarte bine ca popa întorcea capul

când trecea prin fata casei lor, ca sa nu salute, si ca, întâlnindu-se deunazi prin Armadia cu Herdelea, s-a facut a nu-l vedea... Niciodata pâna acuma raceala între preot si învatator nu fusese atât de fatisa, încât Titu se temea putin sa nu se fi întins si asupra lui supararea popii...

Belciug de abia sosise acasa, însoțit de câtiva sfetnici de-ai bisericii, care, înghitind în sec, îl priveau cum mânca si asteptau sa ispraveasca spre a lua o înțelegere în privinta cladirei noii biserici. Preotul era în toane deosebit de bune si primi pe Titu cu o adevarata explozie de prietenie.

- Noroc, poete!... Are sa mi se surpe hornul de când n-ai mai fost pe la mine... Ce mai veste-poveste prin tara muzelor? Ce vânt bun te aduce?

Poezia era una din pasiunile preotului, în amintirea vremurilor când si el mâzgalise versuri spre a-si usura inima, de mult, înainte de a intra în seminar, de dragul unor ochi albastri si galesi.

- As vrea sa-ti spun câteva vorbe parinte - zise Titu, uluit de primirea prea calduroasa, cu un glas care arata ca ar dori o întrevedere fara martori.

Belciug dadu afara pe sfetnici.

103

- Haideti, plecati acasa ca acum n-am vreme de voi! Veniti dupa amiazi, pe la vecernie!...

Când ramasera singuri, popa îi turna un pahar de vin.

- Ei, sa traiesti si sa te vad cât Cosbuc de mare! ura Belciug, ciocnind si golind paharul dintr-o dusca.

Titu voise sa aduca vorba mai pe departe, dar din pricina amabilitatii preotului, se pomeni ca-i zice prosteste:

- Ne-ar trebui brisca d-tale pentru diseara... Stii ca-i balul diseara... D-ta tot nu te duci, iar noi...

Dupa toanele bune ale preotului, Titu s-ar fi asteptat sa-l întrerupa scurt si sa-i spuna «ai zis» ca altadata. Cum însa Belciug tacea si se întuneca, tânarul se opri singur, încurcat, cu o privire nedumirita... Trecu un rastimp greu pâna ce popa, cu ochii în farfuria goala si jucându-se cu furculita, începu rar, gânditor:

- Am sa v-o dau, fireste, dar numai pentru d-ta... Pentru d-ta, înțelegi?... Caci pentru parintii d-tale n-as da-o, mai bine s-o arda focul... Uite asa! Ti-o spun verde; n-as da-o... Acum d-ta esti baiat destept si ma vei pricepe fara multe explicatii. Când a venit tatal d-tale aici m-am bucurat din inima, stiti prea bine, si am facut ce am putut sa-i fiu de folos. N-as fi crezut niciodata ca-mi va fi potrivnic, ca sa nu zic vrajmas pe fata. Sa nu creada dânsul ca eu sunt prost. Am simțit demult ca ma sapa si am tacut. Dar toate au o margine... toate... Când am

deschis ochii, m-am speriat de ce-am vazut.

Nu ridica deloc privirea din farfurie. Numai cu taranii era mai îndraznet, încolo se sfia când spunea cuiva în fata lucruri neplacute... Titu statea pe ghimpi. Cuvintele preotului i se pareau nedrepte si jignitoare. Se gândi o clipa sa-i trântasca o obraznicie si sa sfârseasca. Dar aceasta ar fi însemnat sa ramâna fara trasura.

- Acuma nu mai lua în seama nici d-ta toate maruntisurile - zise dânsul în cele din urma, vazând ca Belciug a încetat.

Într-adevar preotul parca-si sleise toata mustrea. Raspunse cu alt glas:

- Dar stii ca n-am vizitiu?... Omul meu trebuie sa mearga la noapte la moara în Dumitrita, ca morile de apa din Jidovita macina scump si prost, iar în Dumitrita e o moara de foc care face o faina ca aurul...

- Nu-i nimic, am sa mân eu caii! vorbi Titu, gândindu-se ca va lua pe Ion al Glanetasului ca vizitiu, fireste fara sa afle popa.

- Numai sa bagi bine seama sa nu va rastoarne ca-s hodiniti si buestrii-Petrecere buna!

104

Trecând spre casa, Titu înstiinta pe Ion ca-l i-a ca vizitiu diseara. Venind, {si pregatise o cununa de înflorituri pentru a povesti ce-a patit la popa. Dar n-a mai putut spune nimic deoarece sosise Pinte.

Dupa masa lucurile erau potrivite asa fel ca Laura sa ramâna între patru ochi cu Pinte, spre a-si putea descarca sufletele. Statura împreuna, singuri, aproape un ceas si totusi nu vorbira deloc de iubire, ci numai de nimicuri neînsemnate, facând pauze mari si rosind copilaresti când li se întâlneau privirile furise... Fiecare îsi zicea în sine ca ar trebui sa înceapa cellalt si în sfârșit se mângâiara ca se vor lamuri mai bine diseara, la bal, unde în potopul de lume si de muzica le va veni mai lesne sa-si deschida inimile...

Herdelea, parc-ar fi simtit ca tinerii au pierdut vremea degeaba, facu ce facu si prinse pe Pinte într-o convorbire serioasa de numai câteva minute, dar deajuns sa-i spuna tot ce trebuie sa spuna un socru cumsecade unui ginere cinstit. Când îi declara limpede ca nu poate sa dea Laurei nici un ban de zestre, tânarul s-a rusinat si s-a emotionat, iar când batrânul a adaogat ca fata va avea totusi un trusou si cele ce-i trebuiesc în casa, Pinte a protestat ca n-are nevoie de nici o ata, ca Laura e cea mai mândra comoara din lume si ca dealtfel la logodna nadajduieste sa vina cu parintii sai, care vor îndrăgi pe Laura desigur tot asa cum o iubeste el.

- M-am crezut dator sa-ti arat situatia din vreme cum este, ca sa n-avem pe urma neînțelegeri - încheie Herdelea multumit,

batându-l pe umar.

Spre seara Pinteau a plecat în Armadia, la gazda, să lase răgaz fetelor să se pregătească în tihna de bal...

În Trăsura popii se umplu de bagaje, de legături, de geamantane, parc-ar fi pornit tocmai în Siberia. Titu trebuia să se cocoteze pe capra, lângă Ion; fetele însele de abia se vedeau dintre cutii. Herdelele dăduse lui Titu bani de cheltuială, dar îi spusese de nenumărate ori să nu fie mâna spartă, să-i tie legați cu șapte ate, căci nu se poate ști cât va mai sta Pinteau pe aici și fiecare gologan e numărat; să plătească peste taxă de intrare cel mai mult cincizeci de crețari, ca să salveze onoarea familiei, să fie trecuți în «Gazeta Transilvaniei» printre «suprasolvenți», dar să nu se întindă la chieș...

- Dumnezeu să vă ajute! murmură dascălita, cu lacrimi în ochi, văzând brisca urnindu-se.

Tocmai când să intre în Armadia, își aduse aminte Laura că-a uitat să-și ia evantaiul. Se opri, se sfătuiră. Erau cât p-aci să se întoarcă înapoi, căci evantaiul avea un preț deosebit din pricina diferitelor iscalituri de la diferite baluri, alcatuind un adevărat trofeu... Titu o povătuia să împrumute unul de la Elvira. Laura se liniști numai gândindu-se că întoarcerea ar fi un semn rău,

105

spuse însă de mai multe ori că întâmplarea aceasta nenorocită i-a stricat toată seara.

Fetele, împreună cu Elvira, ajutate de două servitoare supravegiate de însăși doamna Filipoiu, o femeie foarte grasă, neagră și zăcută de varsat, dar bună ca pâinea caldă, se gătira mai bine de două ceasuri și se făcuseră ca niște papuși.

- Pun rămasag că voi aveți să fiți reginele balului - le spusese doamna Filipoiu, mângâindu-le cu privirea, în vreme ce ele își stergeau pudra de pe sprâncene.

Titu venise îmbrăcat de-acasă: jacheta neagră, cam purtată, vestă foarte deschisă, cravată albă înăspriată, mânși albe de atârnat în buzunar ca să se vadă că are... Plictisit de asteptare, puse pe o servitoare să-i mai calce dunga pantalonilor care se botiseră în trăsura, iar el se așeza și-și lustrui ghetetele ca oglinda.

Când veni Pinteau, fetele erau zâne. Se făcuseră prezentări ceremonioase. Doamna Filipoiu felicita pe Pinteau pentru norocul de-a fi găsit o ființă atât de dragă ca Laura, iar Elvira doborâse fetelor, încântată: «Foarte dragut și simpatic»! Titu rezolva problema trăsurilor: fetele cu doamna Filipoiu vor merge în brisca popii, iar el cu Pinteau în cealaltă și vor sosi deodată la liceu unde, în sala de gimnastică, avea loc serata... Intrarea principală a liceului era luminată cu două rânduri de

felinare. Pe scarile de piatra astepta, într-o întâmpinarea invitatilor, o întreaga armata de «aranjori» cu câte o funda tricolora în piept. Vreo zece se repezira la trasura, ajutând fetelor sa se coboare si oferindu-si bratul cârligat.

- E târziu?... Nu, da, as... S-a început?... Câteva minute... De mult?... Foarte reusit... Pacat! se auzi în grupul fetelor înconjurat de aranjori.

Pintea pasi în urma domnisoarelor, strângând câteva mâini cunoscute, iar Titu ramase sa dea ordine vizitiilor. Îndeosebi lui Ion, caruia nu-i platea nimic pentru osteneala, îi spuse sa vie si el sa vada petrecerea, mai târziu, ca sa fie la îndemâna când o fi de plecat. Poate c-o sa-l cinsteasca si cu o sticla de bere, daca cumva n-o fi prea scumpa, caci în asemenea împrejurari restauratorul face niste hotii nemaipomenite. Sa intre prin gradina liceului si sa astepte la usa din dos, de unde se vede bine în sala de gimnastica...

Titu cunostea pe toti aranzorii care erau recrutati dintre profesorii mai tineri, studentii universitari întârziati pe-acasa si elevii mai spalati din clasele superioare. Aurel Ungureanu se afla printre dânsii, dar se ascunsese când au trecut fetele.

106

Pintea cu domnisoarele si cu doamna Filipoiu îl asteptau în bufetul instalat alaturi de sala de dans. Aici, la masa de lângă usa, batrânul si maruntelul profesor de desen si caligrafie Romascu îndeplinea functiunea de casier. Titu se duse drept la Romascu, care însa îi strânse mâna murmurând zâmbitor:

- S-a achitat... Domnul Pintea... Titu protesta, fireste numai de forma:

- Cum se poate una ca asta? îmi pare rau, draga George, zau asa! Atunci, domnule profesor, uite o coroana din partea mea!

- Ca suprasolvire?

- Da! facu Titu cu mândrie.

- Cele mai calde multumiri! raspunse profesorul-casier însemnându-i numele într-un caiet liniat special de dânsul cu diferite cerneluri.

Marea sala de gimnastica era transformata în sala de spectacol, împodobita cu ghirlande de brad la care lucrasera o saptamâna întreaga, dupa amiaza, toti elevii liceului. În fund se înalta scena improvizata din catedre suprapuse, cu culise de scoarte si covoare pestrice, restul încaperii fiind ocupat de mai multe rânduri de scaune, adunate de pe la domnii din oras cu conditia sa le fie înapoiate îndata dupa sfârșitul seratei.

Scaunele erau rezervate numai pentru doamne, caci domnii, în afara de câtiva prea batrâni, stateau în picioare pe lângă pereti, luându-si însarcinarea de-a îngrosa ropotele de aplauze ce porneau din cellalt fund al salii unde se însirau elevii din

cursul superior, pusi acolo sa-si manifesteze multumirea si însufletirea.

Aranjorii asezaseră pe domnisoare în rândul întâi, pe locurile cele mai bune, pastrate înadins pentru ele în schimbul unor zâmbete gratioase. Titu cu Pinlea ramasera mai pe lângă usa. Spectacolul începuse... Acuma un elev lung si slab declama o anecdota tiganeasca, strâmbându-se într-una, repezindu-se ici-colo pe scena, schimbând mereu glasul si stârnind râsete zgomotoase în fund si zâmbete discrete pe scaune.

Programul dealtfel era încarcat si variat: mai urmăra vreo zece declamatii, recitari si dialoguri, toate gustate cu cuvenita placere nationala. Apoi veni conferinta unui profesor de literatura, întretaiata, mai ales în partea a doua, de foarte dese cascari ascunse cu multa bunavointa. Conferentiarul fu rasplatit totusi cu o furtuna de aplauze bucuroase care parca însemnau «bine ca s-a ispravit...»

107

Toata lumea rasufla mai usurata. într-o clipa bufetul se umplu cu publicul care ieseă spre a îngadui elevilor sa transforme sala de spectacol în sala de dans, strângând scaunele si asezându-le de-a lungul peretilor, sa stropeasca putin dusumelele cu lesie rece si sa împrastie pe jos sacâz ca sa nu se faca lunecusuri sa-si frânga picioarele vre-un dansator prea pasionat...

Titu avusese grija sa opreasca masa cea mai buna în bufet. Toate tovarasele de sindrofie se adunara aici, calauzite de doamna Filipoiu. în jurul lor roiau aranjorii si alti cavaleri de seama. în mijlocul interesului însa statea Pintea pe care Titu îl prezinta cu mândrie tuturor: - Cumnatul meu în spe\ Dealtfel mai toata Armadia stia ca fata lui Herdelea se marita; chiar si împrejurimile. învatatorul se laudase la Beraria Grivita si vestea s-a împrastiat ca fulgerul. Mai ales fetele erau curioase si examinau pe furis pe Pintea, sa vada cum se înfatiseaza cel ce va fi sotul prietenei lor. Si toate gaseau prilejul sa sopteara Laurei: «Foarte dragut!» Se încinse apoi o ciripeala generala. Toti slaveau spectacolul si pe interpreti, își angajau cadrilurile si «romana», si deabia asteptau sa înceapa dansul...

Dupa ce își facu datoria aici, Titu trecu la alta masa unde sedea Lucretia Dragu împreuna cu parintii ei, amândoi grasi ca niste butoaie. Conferentiarul de adineaori, tânarul profesor de literatura Stefan Oprea, si un student în drept, se învârteau în fata fetei, înclinându-se din când în când si coplesind-o cu complimente. Titu saluta pe batrâni cuviincios si familiar, s-apoi își trase un scaun lângă Lucretia careia îi saruta mâna, fara a uita sa i-o strânga putin, ca omul cu drepturi câstigate.

Fata se rosi, iar ceilalti doi curtezani îngalbenira vazând îndrazneala poetului. Ei stateau în picioare de un sfert de ceas.

- Luati loc, domnilor, daca va face placere! zise dragalas Lucretia, cu ochii la conferentiarul încurcat.

Începu un duel de aluzii si întepaturi între cavaleri, spre spaima doamnei Dragu care avea groaza de orice discutii ce nu le înțelegea. Oprea si Titu, desi prieteni, se vrajmaseau în ascuns, fiindca profesorul strâmba din nas asupra poeziilor lui Titu, iar poetul spunea în gura mare pretutindeni ca Oprea nu se pricepe în literatura nici cât straja de noapte din Pripas. Acuma Titu se repezi mai întâi asupra conferintei profesorului, cautând sa-l doboare în fata Lucretiei. Lupta însa ramase nehotarâta; zâmbira toti când Titu imita stângaciile rivalului sau, dar totusi nimeni nu-l aproba nici macar printr-o vorba. Atunci poetul se agata de fracul conferentiarului, si cu mai mult noroc, caci toti izbucnira într-un hohot de râs la care trebui sa ia parte chiar si Oprea spre a nu arata ca-i e necaz. În tot balul profesorul singur era în frac; si-l

108

comandase înadins si, în sufletul lui, se falea si se simtea superior tuturor purtându-l. Ceilalti domni venisera care în jacheta, care în redingota, cei mai multi în sacouri negre, unii chiar în haine de strada deschise... Cu toata biruinta lui Titu, atât parintii cât si Lucretia nu încetara de-a dovedi o atentie deosebita profesorului care ar putea fi un ginere minunat, mai ales ca fata bate balurile cam de multi ani si zadarnic. Titu însusi bagase de seama sfortarile Lucretiei de a înlantui pe Oprea înca din vara trecuta dar nu se alarmase. El mai întâi nu se socotea printre candidatii seriosi. În ochii lui Lucretia era o fata draguta, cu care poti sta de vorba facând exercitii de declaratii de dragoste si careia, în cele din urma, ajungi sa-i furi o sarutare nevinovata. Daca n-ar fi fost ea, s-ar fi gasit alta, tot atât de melancolica si de visatoare, care sa-i inspire poemele de amor romantic. Mai ales de când nadajduia de la Roza Lang o iubire mai pamânteasca, Lucretia coborâse pe planul al doilea în inima lui. Daca n-o parasise înca de tot, era numai pentru a exaspera pe Oprea.

Într-o clipa când conferentiarul se adânci cu Dragu în niste dezbateri asupra lefurilor profesorilor, care nici gând sa se sporeasca, Titu se pleca mai aproape de Lucretia si-i sopti: |. - Cred ca am cadrilul al doilea?

- O, de abia acuma te trezesti sa mi-l ceri?... Dar l-am dat demult!

!'- Da?... Credeam ca nici nu mai e nevoie sa ti-l cer... Stiai prea

bine ca sunt totdeauna al d-tale... Bine. Nu face nimic... Cine e fericitul, daca nu-s indiscret?

- El - murmura fata, aratând pe Oprea.

f- - Mhm - se întuneca Titu. Foarte bine. Mi l-ai preferat. Sa tii minte!... Dar cadrilul întâi?

- Cu placere...

Titu mai bolborosi ceva, apoi se scula plictisit, aproape jignit, si se departa. Lucretia însa ramase cu inima cât un purice.

Mintise si tremura sa nu se razbune minciuna. Refuzase lui Titu cadrilul al doilea pentru ca voia sa-l dea lui Oprea, care nu îndraznea sa i-l ceara. Se framânta câteva minute, apoi deodata întreba:

- Domnule Oprea, ai vis-a-vis pentru al doilea?

k - Vis-a-vis as gasi, dar n-am pereche, domnisoara! zise profesorul Sovaind.

- Nici eu - marturisi Lucretia, plecând ochii cu o sfiala ispititoare. Se facu. El i-l ceru, iar ea i-l dadu...

Zgomotul de pahare si de glasuri încrucisate, mirosul amestecat de sudori, de bautura si de parfum ieftin, zapuseala care crestea repede si

109

înrosea fetele, silind pe domnisoare sa treaca deseori în dosul unui paravan japonez ca sa-si stearga cu pudra luciul de grasime de pe nas, toate fura stapânite deodata de sunetele pasionate ale unei «Ardelene» sprintene, pornite din arcusurile tarafului de lautari în sala devenita acum de dans. Muzica aprinse inimile tineretului. Toate picioarele se miscau pe loc nerabdatoare.

- Goghi! Goghi! trecu din gura în gura ca un suspin de usurare. Era numele tiganului din Bistrita care avea cel mai vestit taraf de lautari din judet, care fusese angajat spre a mari splendoarea petrecerii si din pricina caruia se amânase pâna acum balul.

Perechile de dansatori intrau rând pe rând în sala de dans, urmate de mamele credincioase ce-si luau locurile de paza si admiratie pe scaunele asezate lângă pereti. Aici muzica umplea aerul, iar luminitele candelabrul ui din mijlocul tavanului tremurau si picurau stearina, facând pe cavaleri sa ocoleasca locul primejdios.

Laura dansa cu Pinte care, nefiind dansator încercat, gresea deseori pasii, ceea ce pe Laura o rusina si-i amintea pe Aurel cel neîntrecut. De câte ori se încurca, Pinte îi cerea iertare si-i strângea mâna, iar fata, drept raspuns, zâmbea cu resemnare îngereasca si întorcea capul dupa celelalte perechi. Aproape toate domnisoarele erau în costume nationale, ca si Laura, dând o înfatisare calda si pitoreasca seratei.

Titu nici nu mai avea chef sa intre în sala de dans, atât de mult îl plictisea cadrilul al doilea. Ca sa-si uite necazul, se încurca la taifas cu silvicultorul Madarasy, un ungur cumsecade, nelipsit de la serbarile românești, vorbind si chiar citind bine românește. Era un admirator al talentului lui Titu si de aceea se întretineau deseori despre literatura, ajutati de numeroase pahare, caci ungurului îi placea mult vinul acrisor, spunând vesnic ca vinul si literatura merg mâna-n mâna. La masa lor se opri mai pe urma si solgabiraul Vasile Chitu care, desi român, venea numai în calitate de reprezentant al autoritatii statului spre a se încredinta ca, sub pretextul balului, nu se pune cumva la cale vreo atâtare împotriva Ungariei sau vreo manifestatie antipatriotica. Vorbea putin si se arata posomorât parca l-ar fi durut dintii. Românii îl disprețuiau, dar numai în ascuns, si-i ziceau «renegatul».

Veselia crestea în rândurile dansatorilor. Câtiva mai înfocati se facura în curând leoarca de sudori, încât trebuira sa se retraga într-o odaie dosnica, sa se racoreasca putin si sa-si schimbe gulerele. În schimb domnisoarele parca aveau sapte suflete, nu oboseau deloc si zâmbeau într-una si din ce în ce mai ademenitor.

110

Dându-si seama ca toti ochii o urmaresc, Laura dansa aproape numai cu Pintea. Doar câtorva profesori si studenti, care nu i-au facut curte niciodata, le-a acordat câte-o tura, câte una singura, aruncând însa lui Pintea niste priviri din care sa înțeleaga ca toti o plictisesc, afara de dânsul. Când, la ultima figura a cadrilului, s-a pomenit fata-n fata cu Aurel Ungureanu, i-a raspuns foarte rece, ascunzându-si cu dibacie emotia.

Dealtfel Aurel, poate înadins ca s-o ispiteasca, a dansat cu Ghighi mai mult ca de obicei. Fireste, Pintea nu s-a clintit toata seara din preajma Laurei, iar când ea dansa cu altii, n-o scapa din ochi o clipa. Tocmai la cadrilul al doilea a început s-o tutuiasca si sa-i spuna si din gura ceea ce-i scrisese de atâtea ori; ca o iubeste cum nimeni în lume n-a mai iubit o femeie si ca are ambitia s-o faca cea mai fericita fiinta de pe globul pamântesc... Laura îl asculta, întâi foarte miscata, neobisnuita cu declaratii atât de fatise. Pe urma însa i s-a deschis si ei graiul, încât au stabilit pe îndelete sa faca negresit logodna luna viitoare, când sa vina si parintii lui George...

În cele din urma, întarâtat de paharelele de vin si cu gândul sa se razbune pe gâsca proasta care l-a jignit atât de adânc în amorul propriu, Titu se urni si se amesteca printre dansatori. Dar, în loc sa danseze, se tinu toata seara pe urmele Lucretiei, soptindu-i crâmpie de versuri cu aluzii întepatoare, facând-o cocheta si necredincioasa, si în sfârșit cautând sa-i turbure idila

sentimentala cu Oprea. Fata îi raspundea mai mult prin zâmbete lucitoare si doar de vreo doua ori murmura, râzând fara nici un rost si cu o dragalasie ispititoare: «Mai stii?» Pe la ora doua dupa miezul noptii urma pauza cea mare. Lumea tabarî în bufet. Mesele se încarcasera de mâncari si bauturi. Dansatorii se racoreau asaltând butoaiele cu bere. Goghi avea grija sa nu scada însufletirea. Romantele cele mai noi si mai frumoase mergeau drept în inimile înfierbântate. Arcusul lui parea fermecat. Cântând trecea de la o masa la alta, ciocnea câte-un pahar ici-colo, arunca priviri galese domnisoarelor... ca orice lautar rasfatat. Deabia acum își aduse aminte Titu de Ion si-l gasi la usa dinspre gradina, cu ochii plini de mirare si de placere. îi aduse o sticla de bere si o halca de friptura.

- Ei, ce mai zici, Ionica? îl întreba în fuga, fiind grabit sa nu-si întrerupa tachinarea Lucretiei.

- Tare-s mândre petrecerile d-voastra, domnisorule! zise flacaul cu privirea aprinsa.

Cel dintâi vals, dupa pauza, pricinui lui Titu o mare satisfactie. Profesorul Oprea, dansând cu Lucretia, uita de candelabrul cel mare si trecu prin zona

111

primejdioasa. O ploaie de stearina se scutura în spatele îndragostitilor. Toata lumea facu haz de patania aceasta, iar Titu se grabi sa sopteasca necredincioasei:

- Vezi? Pedeapsa lui Dumnezeu pentru cadrilul al doilea! Zorile priveau pe ferestrele salii si balul nici gând sa se sfârseasca. Tinerii nu se mai saturau si bisau furtunos toate dansurile, încapatându-se chiar sa nu lase pe domnisoare sa plece acasa...

În dosul usii dinspre gradina, Ion, cotosmanit în suman, nu simtea nici frig, nici somn privind petrecerea domnilor. Mesele încarcate, muzica, frumusetea domnisoarelor, râsetele, chiar si sudorile dansatorilor îl mângâiau si-l întarâtau neîncetat. Vazând fetele vesele i se parea ca toti oamenii acestia duc o viata fara nici o grija, fara necazuri si fara suparari. li pizmuia amintindu-si zbuciumarile si chinurile lui.

- Bine mai li-e domnilor! își zicea cu o parere de rau dureroasa. Daca ar fi învățat carte, poate ca ar fi si el printre dansatori, vesel, fara gânduri grele, fara truda în oase? Daca ar fi ascultat pe Herdelea... Dar parerea de rau îl musca numai câte-o clipa. Apoi toata dragostea lui zbura iar acasa, alintând pamânturile fara de care viata lui întreaga n-ar avea nici un rost.

- Toate astea nu platesc cât o ceapa degerata - se gândi dânsul în cele din urma, cu ochii mari rasfrângând mereu petrecerea domneasca, dar vazând de-acuma numai pamântul aspru si totusi ademenitor, ca o taranca voinica si frumoasa a carei îmbratisare îi zdrobeste oasele...

Tot satul cinstea mai mult pe Ion si-l compatimea de când s-a aflat ce-a patit la judecatorie. Unii ocarau si pe Belciug, altii huiduiau pe Simion Lungu care însa se apara din rasputeri ca n-are nici o vina si nici nu mai îndraznea sa sufle o vorba despre brazdele împricinate. Doar Vasile Baciú si numai la betie, striga: «Uite, cine umbla sa ia pe Anuta mea!» Când era treaz însa lua si el partea lui Ion, si odata, întâlnindu-l pe ulita, i-a spus cu glasul înduiosat:

- Lasa, mai baiete, ca temnitile-s pentru oameni, nu pentru draci!

Osânda totusi rascolea toate planurile flacaului, clatinându-i încrederea. I se parea ca, stând închis si departe doua saptamâni, va pierde si pe Ana, si mai ales pamânturile ei pe care începuse sa le priveasca întocmai ca si când ar fi ale lui. Avea o presimtire ciudata ca Vasile Baciú va face ce va face si va aduce, în lipsa lui, pe George în casa. Şi atunci toate nadejdile lui s-ar

112

împrastia în vânt si ar ramâne tot asa de becisnic ca pâna acuma, silit sa îndrageasca vesnic numai pamântul altora. Cum zilele treceau si sentinta nu mai venea, nelinistea lui crestea. Îsi închipuia ca întârzierea poate sa însemneze si o agravare a pedepsei. Daca pe câteva vorbe ale popii, s-a pomenit cu doua saptamâni de temnita, de ce nu s-ar astepta si la mai rau?... Cu toate acestea n-avea nici o ura împotriva preotului si nici chiar împotriva judecatorului. Îsi zicea ca e la mijloc bataia soartei lui nenorocite. Totusi, în lovitura aceasta, avea si multumirea ca barem s-a ales de-a binelea cu brazdele din pamântul lui Simion...

Se ducea la Ana mereu, din ce în ce mai îngrijorat sa n-o piarda. Blândetea fetei începea sa-l necajeasca, banuind într-însa o siretenie. Dealtfel taraganarile ei, când îi cerea sa-l bage-n casa ori sa petreaca noaptea cu el în sura sau în podul cu fân, îl facusera sa se îndoiasca de ea. Apoi într-o seara, vorbind de patania lui si când ea plânse si-l ruga sa se ostoiasca si mai bine sa stea în temnita decât sa se puna împotriva celor mari, Ion se înfurie parca l-ar fi lovit cu maciuca-n cap. Era sigur ca fata se boceste din viclesug, vrând sa se scape de dânsul... Nu-i mai spuse ei nimic, dar se hotărî sa nu se dea batut orice ar fi sa se întâmple...

Cum îi sosi sentinta, cum fugi cu ea la Herdelea.

- Sa ma înveti, domnule învatator, si sa nu ma lasi, ca pacostea asta ma omoara! zise dânsul mohorât.

- la nu mai umbla cu copilarii, loane, ca doar barbat esti, nu pleava! îi raspunse învatatorul jumatate în gluma, jumatate în serios, întelegându-i îngrijorarea.

- D-ta nu stii ce stiu eu, domnule învatator, altminteri ai zice tot ca mine! murmura flacaul clatinând din cap.

Herdelea citi hârtia mormâind pâna la sfârșit, apoi, ca si când n-ar fi priceput îndeajuns, o mai citi odata.

- Hm! facu dânsul ridicând ochii spre flacau. Eu zic sa-i dai dracului pe toti, Ionica, si sa te multumesti cu pedeapsa! Adica ce-o fi daca-i sta si tu la racoare doua saptamâni?... Altfel te pomenesti ca patim si mai rau!

Învatatorul se temea acuma sa se mai amestece. Dac-ar fi fost dupa sufletul lui, s-ar fi dus cu Ion si pâna la împaratul. S-a gândit însa bine si si-a dat seama ca orice arma are doua taisuri. Judecatorul împartea dreptatea dupa cum i se nazarea; se credea mare cunoscator de oameni si talmacea legile astfel încât sa se potriveasca cu dorintele lui. Herdelea ar fi fost fericit sa-l poata plezni putin, mai ales ca fata de dânsul ungurul se arata mândru si uneori chiar dispretuitor. Dar îl stia razbunator, si aceasta îi domolea pornirea. Când ar afla judecatorul ca el a facut plângerea, nu s-ar lasa pâna nu l-ar zdrobi... Pe urma ar trebui sa încurce si pe Belciug în bucluc. Nici vorba, felul cum preotul se poarta cu dânsul în vremea din urma, l-ar

113

îndreptati sa-i traga o sapuneala buna, sa-l învete minte. Si totusi ce-ar folosi el dintr-o ruptura zgomotoasa cu Belciug? Încerca sa lamureasca flacaului toate primejdiile. Sfaturile lui pasnice însa mai mult întarâtau pe Ion, care se batea mereu cu pumnii în piept:

- Iau eu toate raspunderile! Mai bine sa ma spânzure decât sa ma calce asa în picioare! .

Hotarârea flacaului înmuie împotrivirea învatatorului. Toata seara se ciorovaira. Cu cât Herdelea sovaia mai tare, cu atât Ion staruia mai aprig parca în ioc ar fi însasi viata lui. . . , A » ...

Dascalita si fetele împartaseau pe deplin scrupurile învatatorului si îndemnau din când în când pe Ion sa se astâmpere sau, în orice caz, sa se duca la notar sa-i faca «lacramatia». În cele din urma își dadu parerea si Titu:

- Si eu cred ca mai bine ar fi sa-i lasati în plata Domnului, ca de temnita, orice ai face, tot nu scapi, asta-i sfânt. Dar daca nu vrei si nu vrei, nu vad de ce nu i-ai face plângerea? Eu zic sa i-o faci fara grija... Si ca sa nu-ti cunoasca scrisul, pune pe Laura

sa o copieze si gata!... Foarte simplu!

Parerea lui fu impartasita de toti si Herdelea capitula:

- Adevarat, cine poate sa cunoasca scrisul Laurei?

Se aseza si facu o jalba amanuntita si simtita, în care judecatorul si preotul se întovarasau spre a napastui pe un biet taran nevinovat. Când o citi pe românestele lui Ion, toti se înduiosara. Laura o transcrise îndata cu oarecare emotie. Herdelea avu grija s-o puna tot pe ea sa scrie si adresa pe plicul mare: ministrului de justitie...

- Uite, Ionica! Mâine dimineata o dai recomandata la posta din Armadia, si sa fie într-un ceas bun! zise învatatorul miscat.

Ion era uluit de multumire; puse pe masa trei zloti si nu vru sa iasa din casa pâna ce Herdelea nu-i primi.

- Nici nu stii d-ta ce bine mi-ai facut - murmura flacaul sarutând mâna învatatorului.

- Bine ca i-ai facut-o - zise Titu dupa ce pleca Ion. Adica de ce sa-si bata joc de el toti magarii?

Peste vreo doua saptamâni, în amurg, silvicultorul Madarasy cu solgabiraul Chitu si cu seful perceptiei din Armadia, într-o caruta usoara, se oprira în fata casei învatatorului. Fusesera la vânatoare de iepuri, în hotarul Pripasului, alergasera toata ziua si nu izbutisera sa traga macar un foc de pusca. Se întorceau pleostiti, zgribuliti de frig si de umezeala; doi câini

114

tremurau lângă caruta, cu urechile dabalate, fara sa se sinchiseasca de dulaul învatatorului care, cu labelle pe gard, hamaia din ograda, furios ca nu-l baga în seama nimeni.' Ca sa-si alunge necazul si sa nu intre în orasel ziua si cu gentile goale, vânatorii nenorocosi hotarâsera sa poposeasca în Jidovita, la cârciuma lui Neumann, sa se dezmoreasca cu câteva litre de vin fiert si chiar sa-si potoleasca foamea înainte de a ajunge acasa. Stiind ca, daca vor fi singuri vor continua a vorbi numai de vânatoare, facându-si imputari plecticoase reciproce, se gândeau sa poftasca atât pe Herdelea cât si pe Titu cu care erau toti în legaturi prietenesti. învatatorul ar fi fost bun bucuros sa iasa sa se mai distreze putin, dar nu îndraznea sa se miste fara consimtamântul d-nei Herdelea, care gasea nedemn din partea unui om batrân si cu necazuri, sa se aseze la betii cu toti flusturaticii Armadiei. Titu poate face ce-i place, ca-i tânar si fara raspundere... Trebui sa vie Madarasy sa staruiasca din rasputeri pâna sa o înduplece, dar cu conditia, repetata energic de mai multe ori, sa nu cumva sa întârzie peste vremea cinei...

La cârciuma lui Neumann gasira o tovarasie numeroasa si vesela: profesorul de greceste Maierianu, un chefliu si jumatate, cu crestetul plesuv si cu o barba mare atinsa de

carunteala, popa Belciug, profesorul Spataru, tatal prietenelor bune ale fetelor lui Herdelea, doctorul Filipoiu, avocatul Paul Damian si popa din Vararea, cel mai strasnic betiv de pe valea Somesului, care era aici de ieri de la amiaza si nici gând n-avea sa se urneasca...

Titu își dadu seama ca aici are sa se încinga o petrecere care nu se va ispravi nici pâna mâine dimineata. Si deodata îi rasari în minte doamna Lang si inima începu sa-i bata furtunos.

Trebuie sa aduca la chef si pe Lang. Daca izbuteste, îi surâde fericirea. Pe Lang, când da de bautura, nu-l clintesti nici cu sase boi, mai ales când bautura e pe gratis... într-o clipa se si hotărî: se va duce sa-l poft easca. Lang e simpatic la betie si n-o sa-l dea nimeni afara.

Pâna sa fiarba vinul si în vreme ce ceilalti se întinsera la vorba, Titu iese, fara palton, ca sa nu se creada ca vrea s-o stearga de tot.

Dadu buzna în casa sotilor Lang care nu stiau cum sa mai omoare timpul. Barbatul clipoce pe un scaun, iar Roza sedea la gura sobei cu privirile pierdute în jocul flacarilor tremuratoare. Femeia se scula repede, cu obrazii îmbujorati de caldura focului, si-l întâmpina înviorata.

- Cât ?sti de dragut ca vii sa ne mai scuturi din plictiseala asta otravitoare!...

Când auzi Lang despre ce e vorba, sari deodata fericit.

- Uite prietenul adevarat care nu-si uita niciodata prietenii! striga dânsul luându-si îndata paltonul si palaria, gata de plecare.

115

Titu schimba o privire cu Roza care începu sa se plânga ca i-e frica sa ramâna singura, ca sa nu mai mearga nicaieri, mai bine le pregateste aici câte un ceai... Lang nici n-o asculta.

- Vino draga, nu te potrive toanelor femeiesti! mormai el catre Titu care încerca sa linisteasca pe Roza.

Fiindca tânarul mai zabovea, Lang o porni înainte. în aceeași clipa Titu saruta puternic mâna Rozei si sopti putin ragusit:

- Ai sa te superi daca vin sa te vad mai târziu?

Femeia nu raspunse. Ochii ei însa straluceau ca o chemare...

Lang, ca betiv cunoscut, fu primit cu o explozie de bucurie. I se oferi un scaun lângă receptorul din Armadia, sa poata taifasui împreuna ungureste, între timp ceilalti înconjurasera pe jupâneasa, tinerica, durdulie si sprintena, asaltând-o cu complimente strengaresti pe care ea le asculta zâmbind neobosita în dreapta si-n stânga, spre a multumi tuturor pentru atâta cinste. Cârciumarul închidea ochii si urechile, fiind vorba de bunul mers al afacerii si doar în rastimpuri se strecura în

odaia unde petreceau domnii si numai ca sa vaza sa fie toate în ordine. În cele din urma însa își vârî capul pe usa si, făcând un semn sotiei sale, vorbi mios musterilor:

- Ma rog d-voastra... fierbe vinul în clocot... e nevoie de muier... După ce iesi jupâneasa, popa din Vararea începu sa lalaie cântece bisericesti spre marea indignare a lui Belciug care nu putea îngadui asemenea faradelege din partea unui preot. De aici se porni o discutie serioasa careia nu-i puse capat decât sosirea cârciumaresei, cu o tocana uriasa, si a cârciumarului, cu un ceaun de vin fiert.

Într-o clipa toate sticlele goale si ramasitele de mâncari fura date la o parte; numai popa din Vararea nu se îndura sa se desparta de sticla lui de vin rosu, încât trebui sa i-o smulga din mâini doctorul Filipoiu.

Se ospatara zdravan... Cu cât foamea se potolea, cu atât paharele se goleau mai des si limbile turuiau mai slobode. Veselia crestea mereu. Vremea trecea ca parerea. Când își aduse aminte Herdelea de fagaduinta ca pâna la cina va fi negresit acasa, era târziu deabinelea; arunca o privire întrebatoare lui Titu, care-i raspunse printr-un zâmbet nerabdator.

- Acuma e prea târziu, ce sa ma mai supar degeaba! se mângâie dânsul sorbind alene din pahar.

Deodata profesorul Spataru, mititel si cu cioc blond, în culmea unei înflacarari mult stapânite, se porni sa cânte «Desteapta-te Române». Solga-biraul Chitu pali si-si musca buzele. Vazând însa ca mai toti tin hangul profesorului se ridica în picioare si curma cântecul, zicând:

- Nu pot permite, domnilor, sa faceti si aici politica!

116

Spataru, întepat, sari si el în picioare, si se rasti la Chitu cu niste ochi fulgeratori de mânie si de bautura:

- Iar eu nu-ti permit d-tale sa fii obraznic, domnule! Aici nu suntem în cancelaria d-tale renegata, ai înteles? Acolo sa te ratoesti d-ta, nu aici, între oameni cumsecade!... Dealtfel, daca nu-ti place, uite colo-i usa!

- Domnule profesor - se înfuria solgabiraul - nu uita, te rog, cu cine vorbești!

- Cu un renegat vorbesc, stiu prea bine! Mi-ai fost elev, dar mi-i rusine ca mi-ai fost, ca n-ai obraz nici cât o ciobota!...

Chitu, clocotind, dadu sa plece. Câtiva împaciuitori, cu Herdelea în frunte, se repezira si-l oprira, în vreme ce Spataru racnea biruitor:

- Lasati-l sa se duca dracului! Aici nu ne trebuiesc renegati!... Solgabiraul, fireste, ramase, dar murmurând dispretuitor.

- Are noroc ca-i beat, altfel...

Silvicultorul Madarasy, îngaduator, zise blând lui Chitu:

- De ce sa nu cânte, prietene, daca asa le place?... Exagerezi.

- Eu nu pot admite nicairi agitatiile sovuniste - se indigna solgabiraul. Constiinta mea nu mi-ar ierta, caci astea-s agitatii!

- As, agitatii - mormai silvicultorul. Mai da-le-n colo de agitatii! Parca statul are sa se prabuseasca din pricina unui cântec... îmi pare rau ca nu-l stiu ca l-as cânta si eu, iata!

- Ascuta-l, domnule, si rusineaza-te! racni Spataru. Dumnealui e ungur, iar d-ta ai obrazul sa te numesti român! Pfui!...

Domnule, da-mi voie sa te pup! Esti un om admirabil! adaoga apoi repezindu-se la Madarasy si saru-tându-l zgomotos. Stiam noi bine ca renegatii poarta vina tuturor persecutiilor noastre... Renegatii, jidanii si ceilalti ticalosi!

Discutia se aprindea din ce în ce, fagaduind sa nu se ispraveasca niciodata, spre bucuria lui Lang care simtea ca astfel cheful va tine pâna-n dalba ziua. Titu tacea mereu, framântat de nerabdare, pândind clipa priincioasa când sa se faca nevazut. Spataru își puse în cap sa convinga cu orice pret pe Chitu ca e misel împreuna cu toti cei de teapa lui si începu sa-i însire nedreptatile si mizeriile pe care le sufera românii în Ungaria.

- Suntem mai oropsiti ca robii din vechime! Întrerupea deseori Belciug foarte grav si posomorât.

Avocatul Damian, spân, cu ochii foarte mari si foarte albastri, completa pe Spataru adresându-se mai ales silvicultorului Madarasy, care aproba din cap cu o figura potrivita împrejurarilor. Din când în când se întorcea spre coltul receptorului, cautând sa-i explice si lui pe ungureste; dar îndata ce receptorul voia sa-l contrazica, se reîntorcea la Madarasy în româneste.

117

Solgabiraul nu era tare în replici si, la toate dovezile profesorului, raspundea cu un zâmbet de superioritate:

- Nascociri tendentioase!... Dafi-mi argumente serioase, nu flecarii

iredentiste!

Maiereanu se chercheli repede si se simti obligat sa contrazica pe toti. Respingea cu mândrie învinuirile lui Spataru si combatea vehement pe solgabirau, cautând sa arate ambelor tabere ca iredentismul românesc nu exista decât în închipuirea sovunistilor. Fiindca ceilalti nu-l lasau niciodata sa-si ispraveasca cuvântarile, Maiereanu se rosea, bufnea si ridica ochii în tavan de suparare.

- Vrem sa fim liberi si independenti, domnilor! urla Spataru în cele din urma. Vrem sa ne unim cu fratii nostri de pretutindenii! Damian dovedi îndata receptorului, cu date din istoria tuturor

popoarelor, ca dorinta de unire cu fratii de acelasi sânge e o pornire fireasca pe care n-o poate înfrânge nici o putere omeneasca, iar Madarasy, însufletit deodata de bautura, se ridica si striga:

- Eu admit, domnilor! Fratii sa fie frati! Dreptatea sa triumfe! Solgabiraul Chitu, disperat, se scula iar sa plece. Îsi îmbraca încet paltonul si se duse pâna la usa, mormaind furios si asteptând sa sara cineva sa-l opreasca. Negasindu-se însa acuma nimeni sa-l cheme înapoi, se întoarse singur, mai cu seama ca-i veni în minte un raspuns zdrobitor.

- Daca n-ar fi libertate în tara asta, ati putea d-voastra vorbi astfel si înca în fata mea? racni dânsul scotându-si haina si asezându-se iar la loc.

Spataru, Damian si chiar doctorul Filipoiu, care de obicei tacea ca mutul la betie, îi raspunsera deodata cu aceeasi vorba:

- Renegatule, sa taci!

Atunci însa interveni Maiereanu, declarând sententios ca nu îngaduie nimanui sa terorizeze pe Chitu si adaogând ca el, ca cetatean cinstit, nu vrea sa auda de himere sovuniste. Popa din Vararea, beat-leuca, cu capul pe masa, bolborosi:

- Eu nu vreau nimic... Nu vreau... Jos!... Nu vreau!...

Herdelea vorbea încet, ungureste, cu receptorul si dezaproba cu un zâmbet încurcat pe Spataru, desi în sufletul lui admira îndrazneala cu care Spataru ocareste pe solgabirau si pe unguri. Receptorul, secondat de Lang, explica lui Herdelea cu multe argumente ca nicairi nu sunt românii mai fericiti ca în tara ungureasca, iar învatatorul asculta cu acelasi zâmbet nedumerit, înfricosat sa nu între cumva si el în gura lui Spataru.

Pe la miezul noptii Belciug refuza sa mai bea, spunând ca a doua zi trebuie sa slujeasca în biserica si deci, dupa regulele canonice, are nevoie de recu-

118

legere trupeasca si sufleteasca. Se stârni o furtuna de protestari, iar popa din Vararea dadu îndata de dusca un pahar, spre a-i servi drept pilda, si zise ca ceea ce face Belciug e un dogmatism nevrednic de vremurile noastre moderne.

Vijelia fu mulcomita de întrebarea brusca, pusa de Madarasy:

- Dar poetul nostru?

Atunci bagara de seama toti ca Titu lipseste. Chemata, jupâneasa îi lamuri, tragând siret cu ochiul, ca domnisorul a sters-o mai bine de doua ceasuri. Herdelea simti un fior de spaima. Era sigur ca Titu a plecat acasa si, gândindu-se la scandalul pe care i-l va face dascalita, își ticlui un plan cum s-o tulasca si el mai repede. Lang însa raspunse silvicultorului,

clipind înțelegător:

- Ei, ce vreți, tinerețea, sângele fierbinte! Cine știe în ce brate se odihnește acum poetul nostru!

Vâlvataia chefului izbucni mai neastâmparata, mai ametitoare...

Titu statuse pe ghimpi. Îl rodea o emoție ca în preajma unui examen greu. Își zicea mereu «în sfârșit» și i se părea ca fiecare minut de întârziere e o

(pierdere ireparabilă. Bause numai atâtă cât să-și întarească îndrăzneala și cu gândul mereu să dispară neobservat de nimeni. Jupâneasa, care-l simpatiza fiindcă-i făcea complimente, îi dădă o mână de ajutor, scotându-i pe furis paltonul din odaia unde chefuiau domni.

Până în ulita a avut o clipă de teamă: ce-ar fi dacă s-ar strica petrecerea din cauza discuțiilor și s-ar pomeni cu Lang? Vântul aspru, care batea dinspre Someș, îi alunga însă din minte orice grijă și-i vraja în suflet odaia caldă, împodobită cu chipul alb al femeii dorite...

Satul domnea într-o bezna adâncă. Numai în fereastra casei lui Lang licărea o închipuire de lumină, deabia strecurată prin perdelele lasate.

Titu se apropie cu pași de lup. Ușa tinzii nu era încuiată. Trase mai tare din țigara aprinsă spre a dibui mai ușor odaia din stânga și ca să nu se împiedice de ceva prin întuneric. Avu însă grijă să învârtă de două ori, foarte încet, cheia în broasca antreului. Apoi deschise ca un hot ușa dormitorului și se furișă în vârful picioarelor.

Pe noptiera de lângă patul larg, lămpa, cu abajurul de hârtie roșie, cu flacăra scăzută, lumină slab odaia. Abajurul stătea strâmb, ca o palărie pe

119

capul unui betiv, așa încât aproape toată lumina cădea asupra patului dându-i o înfățișare pompoasă și trandafirică. În pat, Roza Lang, cu spatele spre ușă, dormea ușor, parca somnul ar fi surprins-o într-o așteptare plăcută. Parul ei, desprins, se împrăstiasă pe perna moale; numai câteva suvite se odihneau pe spinarea-i albă plină. Umerii camășii îi alunecaseră până aproape de mijloc, iar poalele i se urcaseră mai sus de soldurile rotunde. Bratul stâng, întins lenes, își rezima degetele subțiri pe dunga patului. Picioarele goale, răzvrătite erau unul ascuns până-n genunchi, iar cellalt îndoit puțin și aruncat peste plapoma mototolită.

Titu privi zăpăcit corpul femeii și ochii i se opriră pe soldurile care parca-l îndemneau să le îmbratiseze în toată ademenirea ei, tulburându-i simțurile. Goliciunea îl chema și în același timp îl și înspăimânta. Totuși, mai mult în nestire, își lepădă domol

paltonul. Își simtea sângele clocotind. Inima îi batea în piept ca un ciocan vrajmas încât se temea ca nu cumva bataile acestea s-o destepțe pe Roza din somn. Se bucura c-a gasit-o dormind și apoi îndata își zicea ca ar fi fost poate mai bine s-o fi nimerit treaza și îmbracata.

Caldura din odaie îl înabusea... Se apropie tiptil de pat, se pleca și-si lipi gura pe ceafa catifelata a femeii, printre suvitele de par care miroseau îmbatator. Carnea se înfiora puțin sub buzele lui tremurătoare. Atingerea corpului însă îi aprinse deodata toate simturile. Nu mai vazuse decât carnea trandafirie și ispititoare. Fara să-si mai dea seama, palmele lui mângâiau patimas bratele, soldurile, picioarele femeii, iar buzele lui nu se mai saturau sarutând. Roza se trezi alene, ca și când ar fi așteptat sarutările, se întoarse încetisor spre dânsul cu ochii pe jumătate închisi și sopți gales:

- Ai venit, micule?... Mi-esti drag... te...

Titu îi închise repede buzele, apoi îi acoperi obrajii cu sarutari, iar ea îi cuprinse gâtul cu bratele care parca-l frigeau. Tânărul o saruta neîncetat, bâlbâind vorbe fara sir, și doar ca prin vis vedea privirile moi ale femeii, buzele ei rosii și umede ce se întindeau spre gura lui, mereu însetate. Corpul Rozei se rasuci și se lipi de Titu care, simtindu-i caldura, îl încolaci cu amândoua bratele și-l strânse salbatic parca să-i sfărâme oasele. Sâni plini, cu sfârcurile roze, îi ardeau pieptul. În îmbrățișarea nebuna, femeia se zvârcolea gemând cu ochii închisi...

Pe urma Titu sari jos din pat rusinat, neîndrăznind să se uite la Roza care statea nemiscata, cu fata în sus, cu bratele moarte, cu pieptul umflat., 1 se parea acum ca în odaie e lumina ca ziua și lumina parca-l înfricoșă. Se gândi ca femeia are să creadă ca-i un badaran rau crescut fiindcă s-a urcat în pat cu ghetete. Apoi își aduse aminte de Lang și îndata îi navalira în minte sumedenie de scene cumplite în care barbatul înșelat lua înfățișarea unui

120

cavaler razbunator din vremuri eroice... Dadu să-si ia paltonul, hotărât să plece înapoi la cârciuma, ca să fie feriti de orice întâmplare. Roza însă îi surprinse gestul și, sculându-se repede, îi zise cu o imputare dulce:

- Cum, micule drag? Vrei să pleci?... Ti s-a și urât cu mine?

- Mi-e să nu se întâmple să plece Lang - murmură Titu fara să o privească în ochi.

- O, ce copil esti, dragutule!... Dar Lang nici nu se gândeste să vie până mâine la amiazi. Nu lasa el un chef pentru nimic în lume și cu atât mai puțin pentru sarmana nevasta-sa. În privinta aceasta poti fi absolut sigur... Si chiar presupunând

imposibilul, daca ar veni, ar veni beat. Ei, si atunci noi doi trecem în cealalta odaie, pe canapea, iar pe dânsul îl lasam sa sforaie aici ca un nemernic... Pe urma, în zori, ai vreme sa pleci si tu...

Femeia vorbea cu o multumire copilareasca. Sfiata lui Titu îi atâta patima. Tânarul stângaci, uluit de iubire, era pentru ea ceva fermecator. Si cum Titu tacea mai zapacit, Roza se ridica în genunchi si-l chema dragalas, întinzând bratele goale:

- Vino, saruta-ma, puiule mic si drag!

Titu o privi printre gene. Prin camasa subtire formele femeii se întrezureau mai ademenitoare. Patima îi goni într-o clipa toate sovaielele. Din doi pasi o lua în brate si o doborî. Roza însa îi aluneca din mâini si cât bati în palme se ascunse sub plapoma de nu i se mai vedea decât vârful nasului. Scoase limba strengareste si apoi porunci cochet:

- Ori te dezbraci, ori daca nu... nimic!...

Tânărului îi trecu prin creieri, ca o strafulgerare, ca rufele lui nu sunt tocmai potrivite pentru aventurile galante. Dar sângele îi fierbea în vine...

Adormira târziu, îmbratisati... li trezi însa un ciocanit aspru în geam. Titu tresari îngrozit, sigur ca a sosit ceasul rafuielii. Într-un minut încerca nenumarate hotarâri: ce sa zica ori sa faca, cum sa se apere, mai bine sa fuga, sau sa se ascunda... Vru sa se dea jos din pat, dar Roza îl opri linistita, punându-i mâna pe gura ca sa nu raspunda si soptindu-i:

- Stai frumos!... Nu misca!... N-avea frica!...

în sira spinarii Titu simtia totusi o furnicare rece. Ciocanitul în geam se repeta mai amenintator. îi raspunse glasul Rozei, mai mult prefacut decât suparat:

- Cine-i?

- Eu, eu, draga, nu te supara! mormai afara vocea lui Lang, ragusita de bautura. Rozico draga, noi mergem în Armadia, auzi tu? Ne ducem toata banda... Tu sa ai grija mâine dimineata, daca cumva nu vii pâna-n vremea scoalei, sa dai drumul copiilor auzi?... Ei, noapte buna, Rozico! Somn usor!...

121

Pasii barbatului se îndepartara sovaitori.

Titu îsi arunca ochii la ceasornicul de pe noptiera. Erau trei si jumatate. Femeia se lipi lângă dânsul, îl saruta lung si-i zise:

- Mai avem un ceas pâna sa pleci... Dar nu mai dormim... Asa-i urâtule?

Din clipa când a pus jalba la posta în Armadia, Ion s-a simtit iar linistit, parca ar fi scapat de toate grijile. Se ducea seara pe la Ana si pândea neîncetat prilejul când sa-si izbândeasca planul care-i fierbea în minte si-i umplea sufletul de nadejdi bune.

Stia bine ca George nu înceteaza de-a merge pe la Vasile

Baciu. Deseori a trebuit sa astepte pâna-l vedea iesind si apoi pâna se culca Baciu si se stingea lumina, ca sa poata iesi afara Ana. Dar nu-i mai pasa de nimeni si de nimic, atât era de sigur de biruinta. Numai prilejul sa-i soseasca...

Sufletul Anei se scalda într-o bucurie nemarginita. Uitase toate suferintele si îndoielile ce i le pricinuise Ion. Vedea numai ca acum vine mereu si-l astepta mereu mai dragastoasa.

Staruintele flacaului erau dovada unei iubiri stapânite si reizbucniter care o umplea de mândrie. De cum se însera o cuprindea nerabdarea si, gatind cina sau asezând prin casa, inima ei îl simtea într-una, pe afara, dosit dupa vreo claie, sub un gard, în vreun sant, tacut si neclintit. îi era mila de dânsul si ochii i se umezeau de lacrimi. își ascundea însa fericirea fata de tatal ei, zâmbind mult, aratându-se voioasa. Când pica George, îl primea fara sfiala ca pe un vrajmas de care nu mai ti-e teama. Se uita drept în ochii lui cercetatori, zapacindu-l si prostindu-l. Multumirea sufleteasca parca desteptase într-însa dibaciile femeii care iubeste si-si apara dragostea...

Din zi în zi George pricepea mai lamurit ca Ion i se pune de-a curmezisul. De aceea se încapatâna mai rau. Voia sa-i vada si-si zicea ca atunci se va potoli. Iesind din ograda lui Vasile Baciu, se uita în toate partile sa-l descopere. Si fiindca vremea trecea tot mai chinuitoare, se hotarî sa sfârseasca cu orice pret... Peste vre-o saptamâna se facu ca coteste pe ulita din dos, dar se întoarse ca un hot si se aseza la pânda. Atunci vazu pe Ion intrând...

Siguranta nu-l mulcomi decât o clipa. Fatarnicia Anei îl biciuia. Se gândi întâi sa-i întoarca spatele. Gândul acesta însa fu repede strivit de dorinta, ce i se învâltora mai puternica în suflet, de-a ramâne în preajma fetei, de a mai

122

nadajdii. De-acuma începu sa mearga si mai des pe la Baciu, si când nu se ducea, dadea târcoale casei, privind cum se apropie cellalt, holbând ochii sa vada cum se saruta sau se îmbratiseaza în poarta, necajindu-se chiar ca nu le aude vorbele...

Ion însa vorbea putin. Prin tacere urmarea sa desteppe mai multa iubire în inima Anei, sa se faca mai dorit. Voia sa-l cheme ea tot mai înlauntru. Astfel ajunsese din ulita în poarta, apoi în ograda, pe urma pe prispa... Acuma mai trebuia sa patrunda în casa. Fata privea apropierea acestora ca niste izbânzi ale ei asupra lui si simtea în fiecare seara tot mai nebuna o pornire de a se topi în bratele flacaului, de a-i da dovada întreaga a iubirii. Deseori îi zicea cu o sfiala feciorelnica în glas:

- De ce nu vii în casa, Ionica?

Flacaul însa îi închidea gura vesnic cu întrebarea plina de

imputare:

- Dar tatal tau?

În sfârșit se apropia Craciunul. O iarna urâcioasă se zbătea să coboare pe pământ, dar parca nu avea încă destulă putere. Văzduhul cernea mereu fulgi lenesi care se topeau până să ajunga jos și se prăpadeau în baltoacele de noroi... Ion sosea totuși în toate nopțile, nesmintit. Apoi, într-o seară rascolită de zapada marunta, veni mai devreme puțin. Casa zăcea în întunec, neagra ca un bivoliț adormit. Intra în ograda și se așeza pe prispa, mai închis și mai hotărât ca alta dată. Aștepta fără nici un gând în minte. Doar inima îi bătea mai aspru, muncită poate de o presimțire. Prinprejur tăcerea era așa de mare ca flacăra albea cum cad în noroi fulgii și chiar cum se ciocnesc în văzduh ca niște fâlfâiri de aripi mici. Într-un târziu usa tinzii se deschise scârțâind și Ana se ascunse repede în șuturul lui, zicându-i îndată rugătoare și alintătoare:

- Asta seară trebuie să vii în casă, Ionica!... Nu te las până nu vii... Tata doarme dus. A venit beat din Jidovita și acu sforăie de se hurduca peretii!...

Ion îi cuprinse mijlocul și-i mângâie sânii peste cămașa lungă. Apoi se scula fără o vorbă și porni după ea. În tindă se oprira. Fata trase zăvorul, pe urmă îl lua de mână și-l târî în casă. În odaie era parca mai întunec. Numai ferestrele se desluseau puțin ca niște gauri cenușii. Ion cunostea încăperea. Albea din pat sforăitul înne-cacios al lui Baciș atât de aproape ca i se părea prefăcut. Un junghi rece îi cutremura inima. Știa că de s-ar trezi bătrânul și l-ar simți aici, ar fi în stare să-i crape capul fără vorbă cu seculă de subț pat al cărei țais parca-l zărea lucind amenințator.

Stată câteva clipe nemiscăți, ascultând horcăielile. Își albeau bătăile inimilor, îndurerate de încăldare. Sforăitul se încurcă deodată într-o tusa

123

groasă. Vasile Baciș se urni în asternut ca și când ar fi dat să se scoale. Ion îngheț. Fata îi strânse mână cu desperare. Bătrânul însă se învârti puțin, se întoarse iar cu fata în sus și sforăitul reîncepu mai naprăznic.

Ana dormea pe cuptor, după horn, într-un culcus de velinte, toale, perne, cearceafuri aruncate de-a valma. În vatră, sub o spuza groasă, sâsâiau câțiva busteni verzi de arin... Fata se înalta în vârful picioarelor până la urechea flăcăului și-i sopti, strângându-i mereu mână:

- Lasă-ți șuturul pe prichici... Să nu faci zgomot ca ne omoară pe amândoi!...

Oasele lui Ion pârâira urcându-se în culcus.

O lua în brate, iar ea tremura ca zgâlțâita de friguri. Apoi Ana

Începu să-i soptască imputări multe, să se jelească și să-l roage să fie cuminte. Ion o asculta liniștit, tragând însă mereu cu urechea spre patul lui Vasile Baciș, care era cu picioarele tocmai lângă capul lor. Ii era frică să nu-l trezească șaptele ei și-i astupa gura cu o sărutare..

Apoi, cu o mișcare bruscă, îi ridică până-n brâu cămașa.

Picioarele fetei erau fierbinti și strânse. Își încolăci brațele în jurul gâtului lui, îl strânse cu o putere nebanuită, parc-ar fi vrut să-l sugrume, și-i lihai în ureche, plângătoare dar fără împotrivire:

- Ionica... ce vrei să faci... ce faci?... Nu... nu...

O podidira lacrimile și plânse cu sughitori, bolborosind într-una vorbe rugătoare, în vreme ce Ion o oștia sărutând-o:

- Taci... taci... taci...

Gemelele Anei însă se înteteau tot mai nestăvilit, până ce se sfârșira într-un țipăt scurt, surd care o spăimânta într-atâta că și încleșta dinții în buzele flăcăului, svârcolindu-se.

Țipatul fetei se înfipse ca o sulită în întunerecul casei și zbârnâi mai prelung în urechile lui Vasile Baciș care, deși zdrobit de băutura, se destepă, asculta cu mintea încălțată și, auzind oftările înăbusite în lacrimi, mormăi nedumerit:

- Ce faceți voi acolo?

Glasul tulbure îngheta sângele în vinele îndrăgostiților. Ana își amăi brusc suspinurile, pierzându-se în brațele flăcăului.

Trecu astfel un minut. Baciș asculta, jumătate trează, jumătate prin somn. Apoi cotoțai cu mâna pe lăvăta de la capul patului, ca și când ar fi căutat chibriturile. Creierii lui obosiți de betie parca bănuiau ce se petrece pe cuptor și într-o clipă făcu o mișcare să se scoale, să vază și să-i oprească. Dar în același timp îi trecu prin gând că trebuie să fie George și deci poate să-i

124

lăse în pace. Gândul acesta îl prăvali într-un somn mai liniștit.

Totusi, băigui proteste până să-l copleșească toropeala:

-Apoi... ia seama... nu... vezi bine... rusine... porcăria... asta...

Îndrăgostiții nu mai suflă nici o șapă. Stateau îmbrățișați și neclintiti ca și când s-ar fi unit pentru totdeauna. În curând sărutarile lor fura iar înghitite de sfăriturile din pat...

Ion se coborî de pe cuptor când cântau cocosi a două oară și Ana îl însoți până la poartă. Frigul părea mai vrăjmas, iar întinericul mai posomorât.

- Tare mă tem să nu fi rămas grea! murmură fata cu dinții dărdăind și glasul ei domol se împrăstie în tăcerea nopții ca un strigat puternic.

Flăcăul trebui să-și muste buzele ca să nu izbucnească de bucurie. O ciupi ușor de obraz și apoi porni multumit, repede,

lasând-o în poarta.

Fulgii de zapada, mai lenesi, picurau blând, i se asezau frumos pe par, pe umeri, pe obraji; îi simtea topindu-se pe brate ca niste sarutari reci si amenintatoare. In clipa când nu mai auzi pasii flacaului, Ana vazu deodata ca din santul cellalt se ridica un om si porneste întins spre ea.

- George! George! murmura fata fugind îngrozita în casa.

Vranita se închise în urma ei troznind ca o descarcare de arma ucigatoare...

George, ascuns acolo de când s-a întunecat, vazuse pe Ion intrând si-l asteptase pâna a iesit. Cuvintele Anei, le-a auzit limpede parca i le-ar fi spus chiar lui. Carnea îi tremura de scârba, iar în sufletul lui se framânta un gol care-l durea.

Picioarele-i erau ca de plumb si totusi nu simtea cum le târa.

Se pironi în mijlocul ulitii, cu fata spre casuta turtita de povara întunericii. Statu asa, uluit si pierdut, ca un stâlp de piatra.

Umezeala îi patrunse la os. Se dezmeteci. Scurpa larg, dispretuitor si apoi rosti cu o usurare mare:

-Scroafa!...

125

CAPITOLUL V

RUSINEA

Saptamâna dinaintea Craciunului, în toate diminetile, satul clocotea de guitari deznadajduite. Porcii îngrasati se prefceau în muschi si cârnati, meniti sa reînzdraveneasca pe oamenii jigariti de postul care parca nu se mai sfârsia. Cu cât se apropiau sarbatorile, cu atât taranii le doreau mai tare, lingându-si buzele mai dinainte în vederea ospaturilor obisnuite si atât de mult asteptate. Caci în vremea postului mare numai popa si învatatorul mâncau de dulce; Belciug, fiindca avea stomacul afurisit, iar Herdelea fiindca el nu voia sa dea ascultare minciunilor popesti...

În alti ani, pe vremea aceasta, Ion se simtea mai nenorocit ca oricând auzind gitarile si se înfuria vazând ca, în tot satul, numai Glanetasu si tigani nu sunt în stare sa faca bojotaia convenita, ba înca si unii tigani se sileau si izbuteau sa fie în rândul oamenilor si sa taie barem câte un mascur. Atunci își blestema viata care-l sorteste sa ramâna de rusinea satului. Acuma, cu toate ca Glanetasu, singurul mester al satului în casapirea neamului ramatorilor, trebui sa primeasca tot în natura plata pentru taierea porcilor, spre a putea aduna carnariile de sarbatori, flacaul totusi nu-si mai pierdu firea. Fata lui osoasa parca stralucea. Ba chiar într-o seara, când Zenobia începu jelaniile, o curma împaciutor:

- Nu face nimic... în curând vom avea si noi de toate...

126

Herdelea facea ce facea si în fiecare an ucidea câte doi porci, întâi pentru ca lui îi placeau foarte mult carnatii si îndeobste porcarii, si al doilea pentru ca altminteri ar fi trebuit sa cumpere din târg untura pentru casa, ceea ce ar fi însemnat o cheltuiala peste puterile pungii lui dascalesti. Dar în ast an bojotaia avea o importanta si mai mare din pricina logodnei Laurei, care urma sa se serbeze negresit în Ianuarie si cu care prilej proviziile de porc erau menite sa aiba un rol fruntas, mai ales ca luau parte si parintii lui Pinte, în fata carora familia Herdelea voia sa se arate la înaltime.

Porcii învatatorului, cumparati în dricul verii si îngrasati cu porumb, de abia se mai miscau în cotel, încât taierea îi mântuia de o moarte pagubasa, nabusirea în propria lor grasime, dupa cum spuse Glanetasu inspectându-i cu doua-trei zile înainte de termenul fatal.

În zorii zilei mesterul macelar se înfiinta însoțit de Ion si de Zenobia. Casa Herdelea era în picioare, dar fetele stateau ascunse în salon, cu capul în perne si cu degetele în urechi ca sa nu auza horcaielile animalelor osândite, de teama sa nu lesine de mila.

Glanetasu își ascuti cutitul de junghiat cu multa îngrijire, împartind rolurile tuturor: Ion va lua porcul de urechi, îl va trânti jos pe o râna si-i va tine capul, Herdelea si Titu vor imobiliza picioarele dinapoi. Zenobia va ajuta la picioarele dinainte, iar dascalita va strânge sângele în lighean... Totusi lucrrurile n-au mers tocmai struna, cum ar fi dorit macelarul satului. Porcii, auzind ascutirea uneltelor, începura sa grohaie nelinistiti, parc-ar fi simțit primejdia. Degeaba deschise învatatorul usa cotelului; dobitoacele nu voiau sa iasa în ruptul capului. Ion trebui sa apuce pe unul de urechi si sa-l traga afara cu multa cazna. D-na Herdelea, prea miloasa, nu putu tine ligheanul unde trebuia, încât sângele se scurse mai mult pe de laturi, făcând o pata mare rosa în zapada proaspata. Guitatul porcului însa se1 îngroasa mereu, schimbându-se în horcarii lungi si din ce în ce mai rare, pâna când cei ce-l tineau simțira ca nu mai clinteste. Glanetasu își sterse cutitul si mâinile însângerate în parul ucisului, iar Zenobia, pipaindu-i spinarea, declara ca slanina e mai groasa de seapte degete... În vremea aceea cellalt porc grohaia atât de speriat ca, în clipa când Ion deschise portita cotelului, se repezi afara cu toata iuteala îngaduita de grasimea-i pretioasa, cautând sa scape de moarte prin fuga. Cutitul Glanetasului fu astfel nevoit sa-i curme viata tocmai lângă poarta dinspre ulita.

Bojotaia se facu chiar în ograda. Paiele trebuincioase le împrumutase Macedon Cercetasu. Porcii fura pârjoliti amândoi deodata. Flacarile se înaltau vesele în vreme ce Glanetasu le

plimba de ici colo pe trupurile victimelor. Ceilalti stateau în jurul focului, încălzindu-si mâinile, pretaluind

127

mereu valoarea porcilor, mai aruncând uneori câte o gluma si tragând în rastimpuri câte o dusca de rachiu dintr-o plosca plina. Mai târziu coborara în curte si domnisoarele, compatimira mult pe sarmaneale dobitoace si-si primira portiile din urechile rumenite pe care le mâncara la fata locului, potrivit obiceiului ce le ramasese din copilarie la toate bojotaile.

Munca mai grea de abia de acum începea cu spintecarea, împartirea carni si a slaninii, spalatul matelor, facerea cârnaților... Avura toti de lucru toata ziua si mai ramânea pe mâine topirea unturii si alte maruntisuri. Totusi dascalita, alegând carnurile, a gasit vreme sa repeada o tocana grasa si piparata, si chiar sa rastoarne o mamaliguta lângă ea, spre încântarea stomacului lui Herdelea, cam prea încarcat de rachiu. Cu toate staruintele învatatorului, familia Glanetasu nu se îndupleca nici macar sa guste din bunatatea de mâncare.

- Am tinut postul atâtea saptamâni... n-o sa ne spurcam acum, cu câteva zile înainte de sfintele sarbatori, ca doar nu suntem copii si n-om plezni - se lamuri Zenobia înghitindu-si saliva de pofta.

Seara, dupa ce Glanetasu si Zenobia plecara, iar Herdelea adormise îmbracat si pe când dascalita facea planuri cu fetele pentru a doua zi în salon, Ion, cu limba dezlegata de bautura, povesti lui Titu cum sta cu Ana. Domnisorul îl asculta foarte satisfacut, îi cerea mereu amanunte si, în cele din urma, îl puse sa jure ca i-a spus tot.

- Si crezi c-a ramas însarcinata? întreba Titu cu ochii stralucitori de curiozitate.

- Cum o vrea Dumnezeu, domnisorule- raspunse flacaul. Si de n-a ramas pâna acum, mai are vreme sa ramâe! adaoga apoi cu un râs larg care-i

. dezvala gingiile rosii si-i întiparea pe fata atâta rautate si încapatânare, încât Titu se înfricosă si murmura dojenitor:

- Al dracului mai esti, mai loane!

Chiar în ajunul Craciunului sosi o scrisoare de la parintii lui Pinte prin care fixau data logodnei pentru a doua Duminica dupa Boboteaza. Astfel sarbatorile fura în casa Herdelea mai vesele decât de obicei. învatatorul se aprovizionase din belsug cu rachiu, dascalita facuse niste cozonaci ca aurul, Laura si Ghighi pregatise trei feluri de prajituri ca sa ajunga si pentru a treia zi de Craciun când se vor aduna în Pripas prietenele lor, doua oale uriase

128

vechi, legate cu sârma, pline de sarmale, forfoteau pe cuptor, în sfârșit ca în toate bunele gospodarii românești cu prilejul Craciunului, așa încât puteau veni colindatorii și mosafirii... Cel dintâi s-a înființat Ion, cântând o colindă frumoasă sub fereastra luminată și pe urmă mai cântând una în casa, după ce fu cinstit cu bautură și câțiva gologani, cum e obiceiul. Pe când era feciorul Glanetasului înăuntru, un cârd de fete începu afara «Lerui Doamne». Herdelea le pofti în casa, dar fetele fugiră rusinate mai ales aflând că-i și Ion acolo. Toată seara colindatorii se tinura lant spre înduiosarea dascalitei care, în asemenea împrejurări sfinte, își aducea totdeauna aminte de tinerețea ei și lacrima.

Mai târziu aparură și soții Lang care, în urma invitației lui Titu, veniseră să vază cum se serbează ajunul Craciunului românesc. În realitate Titu, acumă muncit numai de dorul femeii iubite, îi poftise pe amândoi ca să se poată întâlni cu ea, iar Lang promise cu bucurie și îndată, presimțind că e rost de bautură multă și gratuită. Sosirea acestor mosafiri tulbură multumirea doamnei Herdelea, bosumflată că Titu i-a adus în casa niste jidani să-i pângarească sărbătorile, oricât se silise tânărul să-i explice că soții Lang, deși el e evreu, nu sunt jidani, deoarece nu tin legea jidovească, ba chiar nici o lege. Profitând de supărarea mamei sale, Titu propuse oaspetilor să-i plimbe puțin ca să audă cum rasuna de colinzi tot satul. Lang deducându-se la rachiou, firește, se codi, spre bucuria vajnicului îndragostit care astfel putu pleca singur cu Roza. Au hoinărit vre-un ceas prin locurile cât se gaseau mai întunecoase, fără să simtă frigul sau să se împiedice de zapada răbdătoare. După miezul nopții i-a venit inima la loc și dascalitei în clipa când s-au amenit cu corul studenților liceului din Armadia, sosit înadins să cânte trei Dlinzi «parinților celor mai dragalase domnișoare dimprejur», cum a spus îndrăznet într-o cuvântare patetică și cu paharul plin în mână, un elev care iiviniză în ascuns pe Ghighi.

Veselia lua proporții atât de mari încât, mai târziu, uitând neînțelegerile și desparteau de Belciug, se carabanira cu toții să-i facă o surpriză cu o alindă batrânească pe care doamna Herdelea o stia din copilărie și pe care e-aici nimeni n-o cunostea. Preotul, care juca durac cu câțiva țărani frunțasi, icântat de colindatorii neasteptăți și distinsi, îi primi cu o bucurie rară, puse în bataie o damigeana de vin, nu-i mai lăsa să plece până dimineată, iar în ele din urmă își îngadui chiar câteva glume lumesti cu Roza Lang, spre indignarea lui Titu, îngălbenit de gelozie...

Dar sărbătorile trecură ca parerea și logodna Laurei bată la ușă. Vremea fiind scurtă, toți se asternură pe muncă, să se

prezinte cum se cade în fata mirelui si a cuscilor. Logodnica trebuia sa-si ispraveasca o rochie noua,
129

foarte simpla si frumoasa, în care o sa cunoasca pe viitorii ei socri. Ghighi nu voia nici ea sa apara ca o slujnica si-si transforma o rochita, facând-o aproape noua. însasi doamna Herdelea consimti ca fetele sa-i lucreze o rochie moderna, desi ea era vrajmăsa luxului si se încapatăna sa se îmbrace în haine de-acum zece ani si pastrate bine, fiindca le purta cu multa simtire. Herdelea alerga mereu prin Armadia, dupa cumparaturile trebuincioase, mai fericit poate decât toti, povestind oricui îl asculta, ce noroc are fata lui, laudând pâna-n cer pe Pinte, pe Laura, pe toata lumea... Numai Titu nu se interesa de nimic, umblând vesnic pe urmele Rozei Lang, încât prin Jidovita si prin Armadia începea sa se soptasca ici-colo ca nu poate fi lucru curat între feciorul dascalului din Pripas si nevasta noului învățator din Jidovita. Serile reîncepusera discutiile în casa Herdelea, uneori mai potolite, alteori mai aprinse. Pricina era tot Pinte, dar acum sub forma zestre. Adevărat ca George nu cerea nici un ban si nici altfel de zestre. Herdelea se fălea chiar ca «omul vrea pe Laura si numai pe Laura». Totusi fetele adaogau ca fara zestre nu înseamna fara trusou si ca în trusou intra si cele convenite pentru începutul tinerei gospodarii, deoarece n-ar fi demn sa-i pretinda omului pâna si scaunul pe care sa se aseze în casa lui. Ba chiar buna cuviinta spune ca tatal miresei e dator sa plateasca neînsemnata taxa de hirotonisire a ginerelui. Batrânii însa repetau mereu ca orice lux e primejdios la temelia unei casnicii noi, ca si asa sunt destule cheltueli cu logodna si cu nunta, si mai ales sa nu uite ca mai ramâne în casa o fata de maritat. Argumentele fetelor, fiind stropite si cu lacrimi, avura darul sa convinga pe Herdelea care, amanetându-si si leafa si dobândind girul notarului Stoessi, împrumuta o mie cinci sute de zloti de la Banca Somesana, spre a putea tine piept dorintelor

Laurei.

Logodna se făcu fara mare ceremonie si fara invitati. Numai Elvira Filipoiu si domnisoarele Spataru, cele mai bune prietene ale Laurei, fusesera poftite în mod exceptional. încolo nici un strain, desi Titu staruise din rasputeri sa cheme si pe sotii Lang.

George, împreuna cu parintii, au sosit dupa amiazi. Batrânul Pinte avea înfatisare impunătoare. înalt si spatos, se tinea drept ca bradul, cu toate ca se apropia de saptezeci, si fata-i era rumena, parând chiar aprinsa alaturi de albeata mustatilor ce se îmbinau cu o barba stufoasa de apostol. în ochii albastri

cuminti blândetea se împerechea cu sclipiri de vointa si hotarâre. Parul mare, nins si zbârlit, parea o coroana de zapada potrivita pe fruntea lata si putin brazdata. Era preot din vremea veche, pastor harnic dar si gata sa pedepseasca oile neascultatoare. Alaturi de dânsul preoteasa facea impresia unui copil oropsit. Mica, ajungând deabia pâna la inima batrânului,

130

cu pielea obrazilor scorojita de mii de zbârcituri, cu ochii caprui vesnic speriasi, cu parul lins, de o culoare nehotarâta, femeia se vaita într-una, avea sumedenie de junghiuri si vorbea cu glas tremurat si înfricosat, privind des spre stapânul ei, ca si când mereu ar fi vrut sa-i implore îngaduinta de-a deschide si ea gura...

În Dumineca logodnei, pe la prânz, se nemeri sa pice, nechemata, si mama lui Herdelea, o taranca îndoita de spate, cu fata roscovana si zâmbitoare, cu niste ochi vii si cam vicleni. Neîndurându-se sa plateasca zece reitari unei carute de ocazie, a calatorit pe jos din Zagra pâna aici, cu dasagii în spinare, încarcati cu ce gasise mai bun prin casa pentru nepotii ei. Când afla ca Laura se marita, o saruta de nenumarate ori si plânse cu mare pofta, compatimind pe sarmana nepoata care începe atât de curând necazurile vietii. Îsi aduse aminte de «mosul» ei, care s-a prapadit acum trei ani cazând din vârful unei clai de fân pe o grapa de fier si rupându-si sira spinarii, si care, Dumnezeu sa-l ierte, în fiecă zi o snopea în batai, încât de multe ori îi venea sa-si iea lumea-Ji cap de groaza lui. Numai de n-ar da si Laura peste un asemenea barbat, c-ar fi vai s-amar de sufletul ei... Laura râse de temerile bunicii, dar doamna Herdelea se necaji de atâta prostie. Dealtfel ea nu se prea împaca cu soacra fiindcă aceasta, ori de câte ori se întâmpla vreo cearta, tineea partea învatatorului, ba-l mai si îndemna sa bea «ca doar o viata are omul»... Din toata familia, bunica se înțelegea mai bine cu Ghighi careia îi povesti iarasi cum s-a facut domn Zaharia, fugind de acasa numai cu o traista de prune uscate si înscriindu-se singur la scoala cea mare din Armadia... Dupa ce sosira musafirii, batrâna trecu la bucatarie; se simtea mai în largul ei acolo împreuna cu vizitiul lui Pinte si cu Zenobia care venise sa dea o mâna de ajutor dascalitei.

Belciug se oferise sa schimbe el inelele logoditilor si sa citeasca rugaciunea potrivita. Doamna Herdelea, în clipa solemnă, avea un zâmbet de fericire pe buze, dar lacrimile îi curgeau siroae. Învatatorul era atât de miscat ca trebui sa dea peste cap un pahar de vin ca nu cumva sa-l podideasca plânsul. În toata casa numai Titu statea ursuz, cu gândurile la

Rozica...

George Pinteau sorbea din ochi pe Laura. Când s-au sărutat, după schimbarea verighetelor, s-au rosit amândoi așa de tare ca toată lumea a râs de dânsii.

Logodna se isprăvi cu o masă împaratesca. Popa Belciug ținu o cuvântare miscatoare pentru fericirea tinerilor, urându-le copii mulți și viață lungă. George îi răspunse printr-o declarație de iubire pe care preotul se grăbi a o transmite Laurei. Astfel solemnitatea făcu loc jovialității cuvenite. În atmosfera caldă George, cu ochii înflăcărați, plimbându-se prin casă cu mâinile la

131

spate, începu să-și desfășoare planurile de viitor, despre apostolatul ce-l are de îndeplinit în satul de la marginea românismului, unde primejdiile sunt mai mari, datoriile mai multe, munca mai grea... Povestii cum în Vireag, comuna din Satmar unde este numit el să pastorească, românii nici nu știu româneste, încât sunt siliti să spună pe ungurește că sunt români... Rostul lui e deci să întoarcă oile ratacite, să răspândească graiul românesc, să întărească mândria națională a celor sovăitori. Se poate o chemare mai frumoasă pentru un carturar conștiințios? Totuși sarcina e atât de apăsătoare, că n-ar fi îndrăznit să și-o ia fără o tovarășă de viață ca Laura, ea însăși o româncă entuziastă. Împreună vor munci mai cu drag și cu mai multă încredere în izbândă... Vorbind, înșufletirea îi îmbujoră fata, părea că se înalță. Însăși Laura, careia îi rămasese în fundul inimii teama că viitorul ei sot e prea scund, îl vedea acum mult mai mare ca ea, asemenea unui cuceritor de suflete...

La început bătrânul Pinteau fusese mai rezervat și se adânci într-o dispută teologică cu Belciug, că să aiba răgaz să studieze în acest timp pe viitoarea soție a fiului său, precum și restul familiei Herdelea. Privirea lui se întâlnea din când în când cu a lui George, care parca-i zicea mereu: «Ei, așa-i că-s oameni foarte de treabă!» Încetul cu încetul însă se încălzi și el, iar mai apoi venind vorba de copiii lui, își dadu drumul de-a binelea. Vorba o aduse preoteasa Profira, care se împrietenise repede cu doamna Herdelea, și i se jelui că a îmbătrânit și s-a trecut atât de mult pentru că a făcut treisprezece copii; dascălita o compatimi îndelung și se fali, la rândul său, că și ea a născut nouă, dar bunul Dumnezeu nu s-a milostivit să-i lase în viață decât pe cei trei care se vad.

- Mie-mi pare rău că-mi lipsește unul singur ca să avem duzina completă! interveni aici bătrânul Pinteau râzând jovial, cu ochii închiși. Noi, ce-i drept, ne-am silit cât am putut, am tras și

peste douasprezece, dar tot degeaba -urma dânsul mai vesel, uitându-se mândru si pe rând la toata lumea, parca ar fi asteptat sa se bucure toti de multumirea lui; întâlnind însa privirea lui Belciug, care zâmbea iertator, își aminti ca un preot nu se cuvine sa se piarza în glume usurele, deveni deodata serios si adaoga mângâindu-si barba: Unsprezece traiesc, trei am îngropat... Domnul a dat, Domnul a luat, fie-i numele binecuvântat!

Adaosul raci putin atmosfera, încât Herdelea spre a reînsufleti veselia, se apropia cu scaunul de Pintea si-i zise încântat:

- Ai fost voinic de tot, cuscrule! Hehehe!

Cuvântul «cuscrule» cazu neplacut pentru batrânul Pintea, dar deoarece i se desteptase pofta de taifas, continua fara a se uita la Herdelea:

132

- Unsprezece ne traiesc din mila lui Dumnezeu... Si toti mari, toti zdraveni, toti bine, cu ajutorul lui Dumnezeu. Iata, asta e al noualea - si arata pe George care soptea ceva Laurei, fiindca laudarsiile mosneagului îi erau cunoscute si putin placute. Am ajuns de nici nu mai putem tine socoteala nepotilor... Adica stal o leaca... Alexandru trei, Profira trei, fac sease, Stefan patru, Ludovica doi, iaca doisprezece... întâia duzina-i gata!...

Apoi cu gesturi ca si când ar predica de pe amvon si cu o înfatisare ce nu îngaduia întreruperi, își însira toate odraslele, gasind pentru fiecare câte-o lauda bine simtita. Alexandru, cel mai mare, e profesor în România, la liceul din Giurgiu; s-a însurat acolo cu fata unui arendas bogat, cu un nume grecesc, dar altfel om cumsecade. Sta foarte bine Alexandru, a luat zestre o mosie de câteva sute de pogoane si crede ca în curând o sa ajunga directorul liceului, ceeace ar si merita, fiind un adevarat savant. Al doilea fecior, Stefan, s-a înstrainat putin; tine o nemtoaica din Posen pe care a cunoscut-o la Berlin pe când studia stiintele tehnice. Altfel ea e femeie de neam, profesoara la un liceu de fete, iar el inginer la Uzinele Skoda. Au patru copilasi, frumosi si cuminti cum nu s-a mai pomenit. Pacat numai ca nemtoaica nu stie boaba româneste si, din nenorocire, nici copiii. În fiecare vara vin cu totii de petrec câte-o saptamâna în Lechinta, pe când Alexandru n-a mai fost pe-acasa de vreo zece ani. Pe urma, dupa vârsta, între baieti, vine Liviu care-i numai de treizeci si doi de ani si e capitan de stat-major, acuma la comandamentul corpului de armata din Graz, dar are sperante multe sa-l mute în curând la Sibiu, mai aproape de acasa. Stralucit baiat si cu viitor de aur. A terminat întâiul scoala de razboi, iar toamna aceasta si-a trecut cu distinctie examenul de ofiter superior în statul major. O singura meteahna are: i-e groaza de însurătoare. Nu stiu cui

sa semene, caci în neamul Pinteia toti sunt dragastosi. Poate cu preoteasa, care în viata ei n-a ridicat ochii asupra altui barbat, macar ca a fost în tinerete ca o floare... Fireste ca în familie se afla si un medic. Este Virgil, stabilit la Sibiu, având o clientela strasnica de-l invidiaza pâna si strainii. Fiind un român înfocat si facând orice sacrificii pentru cauza nationala, e foarte bine vazut în cercurile politice românesti conducatoare si n-ar fi de mirare sa ajunga ca mâine deputat în Camera din Budapesta... Cel mai potolit dintre toti este Ionel, contabil la o banca mare în Cernauti, strângator, harnic, priceput în socoteli, menit sa devina milionar sau cel putin director de banca... Acuma vine la rând George, baiat bun si el, mai ales ca s-a dedicat carierei parintesti. Cand va închide ochii batrânul, George va continua sa calauzeasca turma credinciosilor din Lechinta... Mai ramân doi feciori, Marcu si Vasile. Cel dintâi e svapaia de tot cu nationalismul; el a fost, anul trecut, conducatorul grevei studentilor români din Budapesta, pentru ca un profesor a încercat sa-i opreasca de-a vorbi româneste. Vasile acuma își termina liceul la Blaj... Dar fetele! Cea dintâi, botezata Profira, 133

dupa numele preotesei, e maritata tocmai în Basarabia, lângă Chisinau. A întâlnit-o un boiernas basarabean la Giurgiu, pe când ea era la Alexandru, si într-o buna zi primim vestea ca «dragi parinti, mi-am gasit fericirea, m-am logodit cu...» Atâta-i norocul de calator! Pe cea de-a doua, pe Ludovica, a luat-o avocatul Victor Grozea din Cluj si are doi copii, un baiat si o fetita. Si în sfârșit Eugenia, mezina, o frumusetate rara, e nevasta deputatului Gogu Ionescu din România. Se zice c-a înnebunit saloanele Bucurestilor, toata lumea o rasfata. Adevarat ca e si tânara de tot, mai mica decât George, desi acum se împlinesc trei ani de la cununia ei...

Pomelnicul copiilor iubiti stoarse lacrimi preotesei, fiindca sunt atât de împrastiati în lumea mare si n-a avut norocul sa-i mai vaza macar odata împreuna, desi poate mâine-poimâine va închide ochii pentru totdeauna, prapadita si arsa cum este de povara anilor. Pinteia îi curma jelanul cu un gest falnic:

- Lasa, babo, fii linistita si ai rabdare! Mai avem o leaca si apoi putem sarbatori nunta noastra de aur, dac-o vrea si Dumnezeu. Atunci o sa-i strângem pe toti, cu catel si purcel, din toate colturile... Ca sa se îplineasca voia d-tale!

Gura batrânului acuma toraia într-una, încât Herdelea deabia a putut schimba cu dânsul, între patru ochi, vorbele serioase cuvenite, declarându-i ca Laura n-are zestre, dar în schimb are inima si... Pinteia îl întrerupse,

nemulțumit:

- Eu am un principiu: nu mă amestec în căsătoriile copiilor. Fiecare să doarmă cum și-o așterne. Treaba lor e să fie cu ochii în patru...

Nici învățatorul nu fu prea mulțumit de răspunsul cuscrului, dar îl înghiți surâzând ca și când ar fi auzit o glumă nostimă.

Se hotărî ca ziua cununiei s-o stabilească Pinte, prin scrisoare, după ce va fi înștiințat toate neamurile. Deocamdată rămase hotărât doar atâtă ca nunta vor face-o în Armadia, pentru a-i putea da solemnitatea cuvenită.

Familia Pinte plecă noaptea târziu spre Lechinta cu trasura.

Cum esira din sat, bătrânul începu să dascălească pe George că s-a pripit, că nu-i place ce a văzut aici, că se bagă într-o ceată de calici care mai umbla să-și ascundă mizeria prin sforăială în vorbe ca și în fapte, că în sfârșit să ia bine seama până ce nu-i prea târziu... George se scandaliza că un tata poate vorbi astfel despre niște oameni așa de simpatici care mâine îi vor fi rude. Căci nu va renunța la Laura pentru toate comorile lumii. Înțelege că bătrânul ar fi fost mai bucuros să-l însoare cu vre-o strămbă bogată și că-l doare o nora fără zestre. Dar orice încercări de a-l opri, mai ales după ce s-au și logodit, sunt absolut zadarnice. Și decât să-i terfească mireasa, mai bine să-i vorbească de altceva... Bătrânul, cutropit de oboseală și de somn, a capitulat repede,

134

urmând pilda preotesei care, legănându-se în hurducaturile trasurii, dormita ușor cu gura cascătă și cu ochii înlacrimați. În casa Herdelea însă lumina nu se stinse până spre dimineață. O bucurie mare stăpânea toată familia. De abia acum își dădeau seama de norocul Laurei. Învățătorul însira triumfător și de mai multe ori toate neamurile lui George, întrebând mereu pe Laura dacă n-a avut el dreptate când a staruit să-și alunge gargaunii din cap și să fie cuminte? Pe fata logodnicei se întipărise, ca o mască, un zâmbet de fericire. Fagădui surorii sale că o va lua cu dânsa că s-o mai scoată prin lume, căci nu știe de unde sare norocul omului și mai ales al unei fete. Iată, ea, dacă nu se ducea atunci la Sângeorz, n-ar intra azi într-o familie atât de mare și distinsă. D-na Herdelea tăcea, zdrobită de emoții, cu ochii umezi, strângând buzele punga că să n-o podidească plânsul, iar Ghighi, una două, se repezea la Laura și o acoperea de sărutări... Titu nu lua parte la bucuria generală. El tocmai acumă framânta în minte o poezie în care voia să cânte iubirea herculană.

- Norocul Laurei poate să fie și norocul tău, Titule! îi zise Herdelea cautând să-l dezmoartească.

- As! Norocul meu sunt eu însumi! răspunse tânărul cu emfază.

- Bine, bine, nu zic ba - urma învatatorul. Ma gândesc însa ca acuma, cu atâtea rude mari în lume, ti-ar fi mai usor si tie sa treci în România, cum a trecut si Cosbuc, sa te apuci mai serios de isprava...

- Las'-ca mai este vreme - mormai Titu scurt, dornic sa schimbe vorba. Herdelea însa se supara si-i imputa ca-si pierde timpul cu fleacuri în loc

sa-si croiasca un rost în viata, ca trebuie sa munceasca daca vrea sa razbeasca... Vazând ca discutia se îngroasa, Titu se dezbraca si se culca foarte amarât ca nici chiar tatal sau nu-i respecta nazuintele, hotarât ca a doua zi sa se întâlneasca negresit cu Rozica, singura fiinta în lume care-l înțelege aavea...

Numai mama lui Herdelea era îngrijorata si plângea ca Laura, saracuta de ea, e pe cale sa se întraineze, în loc sa se fi maritat mai pe aproape, cu vre-un flacau bogat, poate chiar din Pripas...

Spre sfârșitul Căslegilor se raspândi zvonul în sat ca Ana lui Vasile Baciú ar fi însarcinata. Nimeni nu stia de unde a pornit vorba si multi nu credeau. Vestea însa umbla din casa în casa, în soapta, ca un tâlhar. Femeile o mflureau, o dichiseau cu voluptate. Când trecea Ana pe ulita, nenumarate

135

perechi de ochi o pândeau de dupa toate gardurile si din toate ferestrele, în taina masurându-i mijlocul, pipaindu-i burta, cercetându-i mersul. Si cele mai sirete spuneau celor proaste:

- Nu vezi, lelito, cum umbla sa-si ascunda pacatul, cum se strânge în bete ca într-un chimir?

Si cele mai pacatoase o bârfeau mai staruitor, ca omul care nu poate avea odihna din pricina paiului în ochiul aproapelui...

Ana de altfel, din noaptea aceea, traia cu frica în sân. Se mira ca George tace, când ea era sigura ca el stie tot. În fiecare minut se astepta sa i se dea în vileag pacatul si asteptarea aceasta era mai chinuitoare ca însasi constiinta greselei. De atunci încoace George n-a mai calcat pragul casei lui Baciú, desi fata de Ana se purta parca nu s-ar fi întâmplat nimic. Vasile Baciú nu pricepea de ce nu mai vine George si, într-o seara, s-a sfatuit si s-a chibzuit cu fata cum sa afle pricina schimbarei lui? Atunci, din încurcatura ei, din galbenirea obrazilor ei, din bâlbâielile ei speriate, taranul si-a adus aminte ca prin vis... si fata i s-a luminat. Banui pricina. Apoi când, în câteva nopti, simti ca Ana iese afara pe furis si ramâne în frig un ceas doua, se linisti pe deplin, înțelegea tot si era multumit. Patania fetei aducea apa tocmai la moara lui. Ii pareea chiar bine ca a pacatuit, caci asa George va trebui sa o iea mai repede, iar el va scapa de o grija. Îsi zicea ca flacaul vine într-ascuns, dar

curând are sa vie în petit. De aceea, întâlnindu-l, îi arata mai multa prietenie ca în trecut, îi facea cu ochiul spre a-i arata ca stie tot si nu-i suparat, si-l cinstea ca pe un ginere gata, ceea ce pe George îl zapacea.

Fata însa astepta noptile cu nerabdare din ce în ce mai mare. Zilele scurte de iarna i se pareau nesfârsite si, îndata ce se însera, își pierdea cumpatul, se rosea la fiecă vorba a tatalui ei, își facea mereu de lucru pe afara ca sa asculte de n-a sosit cumva Ion, cu frica în inima ca poate n-o sa mai vie, si nu mai stia cum sa astearna patul mai repede, sa se culce batrânul si sa stinga lampa. Si flacaul se înfiinta nesmintit, vesnic spre miezul noptii, scârtâind putin portita ca sa-i dea ei de stire... În casa însa n-a mai intrat niciodata. Ana pregati, chiar de-a doua zi, un culcus moale într-un stog de paie din gradinita. Peste o saptamâna s-au mutat în podul grajdului, unde erau mai adapostiti de orice primejdie.

Pe la Craciun, Ana a stiut sigur ca a ramas grea si, într-o îmbratisare patimasa, printre vorbe de iubire, sopti lui Ion ca de acum viata ei atârna de vointa lui. Flacaul nu zise nimic, dar de atunci nu mai veni în fiecare noapte...

Zvârcolindu-se fara somn pe cuptor, fata îl astepta totusi mereu, își ascutea urechile sa auda scârtâitul portitei, îi tiuiau creierii de încordare si

136

nu putea închide ochii pâna dimineata. A doua zi îi cauta si-i gasea ea singura scuze, iar apoi când, dupa mai multe nopti chinuite, Ion catadixea sa se arate, ea nici nu îndraznea sa-l mustre de teama ca nu va mai veni deloc. Se simtea o jucarie în mâinile lui si totusi nu-i trecea prin gând sa-l învinuiasca. De altfel, își zicea, în iubire nici nu poate fi vorba de vina. Ei ddi sunt sortiti unul altuia. Ce s-a întâmplat era scris sa se întâmple... Cu toate acestea îi era rusine de lume încât de abia cuteza sa iasa din ograda. Lumina zilei îi ardea obrazii. Când avea trebuinta sa mearga pe ulita, umbla cu ochii în pamânt, sa nu fie nevoita sa întâlneasca privirile oamenilor. își închipuia ca rusinea ei trebuie sa rânjeasca de pe toate coperisele caselor. Atunci se întreba, spaimântata, cum are sa se sfârseasca nenorocirea aceasta? De ce nu mai încearca Ion s-o ceara de nevasta, s-o scape din ghiarele grijilor? Poate ca marturisind tot, tatal ei s-ar înmuia, daca cumva n-ar omorî-o... Sau Ion lasa înadins sa treaca vremea, s-o arate satul cu degetul? Banuiala ca Ion ar fi în stare sa-si bata joc de sufletul ei o îngrozea mai mult decât mânia batrânului...

Flacaul lipsi o saptamâna încheiata, iar pe urma când veni, nu mai vru sa se suie în podul cu fân. Aminti Anei ca, într-o noapte, Vasile Baciul a iesit de a dat vitelor nutret si era cât pe-

aci sari descopere. Fata n-avu curajul sa mai staruie, dar îi spuse cu glasul tremurat de lacrimi sa vie mai des, ca si înainte, si sa faca ceva, ce-o crede dânsul de bine, pentru ca în curând nu-si va mai putea ascunde sarcina... Ion mormai cine stie ce, si din noaptea aceea nu se mai arata pe la Ana. Trecu o saptamâna, doua, cinci... Fata afla ca Ion s-a dus sa taie la padure în muntii Bârgaului, împreuna cu alti barbati. Îsi dadu seama ca e pierduta, ca de-acum numai de la Dumnezeu mai poate nadajdui scapare. Se prapadea plângând amarnic, ca si când ar fi avut nevoie de toate lacrimile din lume ca sa-i înece durerea ei cea mare... Fata i se îngalbeni si se împestrita cu niste pete pamântii. Pacatul nu se mai putea tainui si rafuiala se apropia...

Deoarece câslegile erau pe sfârsite, iar George nici habar sa vina sa ceara fata, Vasile Baciú începu sa se posomorasca. Adica sa fi vrut flacaul sa-si bata joc de Ana si s-o lase pe urma de râsul satului? Daca ar fi asa atunci... Nu putea sa se gândeasca ce-ar fi atunci, caci îl cuprindea mânia si i se întuneca mintea. De câteva ori se hotârî sa mearga la Toma, sa se înțeleaga împreuna omeneste. Dar totdeauna, când sa iasa pe poarta, simtea ca-i crapa obrazii. Cum sa se duca el sa-si îmbie fata, ca un cersetor? Intra la Avrum, se îmbata si ocară pe George, singur vorbind în fundul sticlei cu rachiu. Apoi nu mai erau decât cinci-sase zile pâna sa intre în postul cel mare. Ana începea sa aiba ameteli si uneori chiar varsaturi. Sortul i se rotunjea vazând cu ochii... Vasile Baciú îi vedea suferintele si o compatimea. Ii fu frica

137

sa nu se prapadeasca fata si, înainte de-a chema pe doctorul Filipoiu din Armadia, care e scump si nici nu se uita la om pâna nu-i iea banul din mâna, aduse pe baba Firoana, mestera mare în descânțece si moasa vestita în toate satele dimprejur. Firoana, sbârcita la fata, dar sprintena la suflet, schimba numai doua soapte cu Ana, o pipai usor pe pânțece si apoi spuse verde

taranului:

- Mare mirare sa nu fie baiat, mai Vasile!... Numai sa-i ajute Dumnezeu

sa-l poarte sanatoasa...

Fata se ghemui pe vatra, ca un câine vinovat, cu ochii în pamânt, asteptând s-o omoare. Vasile Baciú însa nu rosti nici o vorba. Statu toata seara cu cotul pe coltul mesei, cu privirea înghetata, oftând des ca un bolnav de moarte...

Ghita Pop, singurul copist român de la judecatoria din Armadia, unul din pretendentii dascalitei de pe vremea când jucau împreuna teatru în Monor, stând într-o zi la un pahar de bere

cu Herdelea, cu care era prieten din copilărie, îi spuse că e zarva mare la judecatorie din pricina anchetei orânduite de,, ministrul justiției, în urma plângerii lui Ion Pop-Glanetasu din Pripas. Judecătorul turbează și așteaptă dintr-o clipă într-alta sosirea unei comisiuni de la tribunalul din Bistrita, trimisă să cerceteze și să raporteze fără întârziere. Toți se întreba cine i-o fi făcut pozna asta judecătorului?

- Să-ți închipui, draga Zaharie, ce cap are seful! sfârși zâmbind copistul. Nu că i-ar fi frica. Fiindcă vorba ceea: corb la corb nu scoate ochii. Dar rusinea pe el să se pomenească cu asemenea bobârnac. Cred că mai bucuros ar fi fost să-i fi tras cineva două palme tepene în piața bisericii, decât să patească una ca asta. S-a și jurat însă că nu se mulcomeste până nu afla cine a îndemnat pe țaran să facă jalba și cine i-a făcut-o, și până nu-i baga în puscarie pe toți!

Herdelea simți o săgeată prin inimă auzind vestea și mai ales amenințarea judecătorului. De frică se gândi un moment să marturisească copistului că el e autorul plângerei și să-l întrebe cum să se apere de s-o întâmpla să-l descopere în cele din urmă? Dar își lua seama repede. Oricât de prieten i-ar fi Ghita Pop, tot s-ar putea să scape o vorbă pe undeva, chiar fără voie, și să-l nenorocească. Apoi, curând, știindu-se la adăpost, o mândrie priincioasă îi umplu pieptul, care parca-i zicea: «Uite ce ai fost în stare să faci tu, Zaharia

138

Herdelea! Vezi ce putere ai? Să mai poftască cineva să te înfrunte!» Râse deci și el, își freca mâinile și zise copistului, trăgând cu ochiul:

- Lasa-l că bine-i face, fie vorba între noi! Să-l mai zgâlțâie nitel și pe dumnealui, că prea se fandosește de parc-ar fi frate cu Sfântul Petru!...

Cum ajunse acasă, striga pe Ion și-i povesti ce-a auzit, având grija să-i reamintească foarte grav că, orice l-ar întreba comisiunea, el să spună sus și tare că jalba i-a scris-o un domn de la Bistrita pe care nici nu știe cum îl cheama. După ce flacaul se jură și se închină că va face întocmai, Herdelea declara cu multă demnitate că în sfârșit a sosit și ceasul dreptății. Se credea în sufletul lui răzbunătorul nedreptăților... Laura și Ghighi împartaseau mândria tatălui lor mai cu seamă pentru că judecătorul n-avea bună cuviință nici să le salute, când le întâlnea, deși le cunostea foarte bine. Dascalita ar fi fost mai bucuroasă să vază la racoare și pe popa Belciug, pe care nu-l mai putea suferi oricât căuta dânsul s-o lingusească; pe cine a scos ea de la inimă, scos rămâne în vecii vecilor.

- Fii pe pace, nevastă - îi zise Herdelea trufas - că nu scapa nici

Sfintia Sa cu mâna goala din comedia asta! Are sa manânce si el rusinea cu lingura, n-ai grija!

Niciodata n-a salasluit atâta mândrie în casa Herdelea, ca în zilele acestea. Viitorul se întrezareea trandafirii. Din toate partile nădejdi bune surâdeau.

Laura, de când se logodise, trecuse printr-o schimbare mare. Serioasa fusese ea totdeauna, dar acum parca seriozitatea îi sedea mai bine. De unde pâna atunci nu se potrivise deloc în pareri cu mama ei, azi vorbeau ca doua tovarase si nu se sfia s-o întrebe mereu, ba cum se gateste cutare mâncare, sau cum se croiesc pantalonii barbatesti, sau cum se fac muraturile... Era hotărâta sa fie o gospodina desavârsita, sa vaza Pintea ca, desi ea n-a avut zestre, are atâtea alte calitati pretioase încât se poate lua la întrecere cu orice domnisoara din Ardeal. Mai ales se gândea ca va iubi foarte mult pe George, ca astfel sa-l rasplateasca pentru dezinteresarea lui care, pe lângă ca-i face cinste, e o floare asa de rara în lumea asta materialista. Dar îndata ce voia sa-si închipuie cum îl va iubi, se izbea de nedumerire. Nu ca i-ar mai fi pasat de Aurel Ungureanu. Lasitatea lui o scârbea, îndeosebi de când auzise din gura viitorului ei socru pomelnicul neamurilor distinse care, era sigura, o asteptau cu bratele deschise. Totusi se întreba în sufletul ei, daca tocmai schimbarea aceasta brusca nu e o dovada de egoism interesat din partea ei? La urma urmelor Aurel i-a fost drag. Îsi amintea cu câtă tremurare de inima îi dorea vizitele, cum i se întiparea în minte fiecare vorba a lui, cu ce placere dansau împreuna la toate petrecerile... Amintirile o zapaceau. Daca asta n-a

139

fost iubire, atunci ce-i iubirea?... Adevarat ca pe urma el s-a purtat urât neavând nici o tresarire de indignare când a aflat ca Pintea i-a cerut mâna, ceea ce însemneaza ca, pentru el, iubirea ei a fost o jucarie fara pret, o simpla trecere de vreme. Poate însa ca si ea a fost vinovata, ca n-a facut cu el decât exercitii de cochetarie... Dar Pintea? Se roseste gândindu-se la sarutarea lui de logodna, la strângerile de mâna, la vorbele lui de dragoste soptite cu o înflacarare stângace. Toate nu stârnesc nimic în inima ei, afara de o sfiala aproape dureroasa... Pâna acum câteva saptamâni avusese convingerea ca iubirea e ceva foarte poetic, eteric si romantic, ceva scaldat în serenade, oftari ascunse si visari la luna; crezuse ca cel care va iubi-o aevea, va rapi-o într-o noapte fara stele. Iar azi e în pragul cununiei si, în loc de fraze pompoase, mintea ei framânta numai bucatarie, gospodarie, proza, si printre acestea dorinta vaga de-a vedea pe George mare, frumos si bun... Lucrând la trusou, ramânea deseori cu mâinile

în poala și cu ochii în gol, așteptând parca un răspuns care nu putea veni. Pînă îi scria în fiecare zi și ea primea scrisorile cu o strângere de inimă din ce în ce mai mare. Ii era frica de clipa în care vor înceta închipuirile ce o îngrijorau...

Acuma ar fi avut nevoie de un duhovnic sufletesc care să-i înțeleagă tulburarea și să-i-o aline. Mama ei însă n-ar fi îngaduit în ruptul capului asemenea zbuciumări. Dacă ea, care se credea o martiră a casniciei, nu și-a pus niciodată întrebări pacatoase, cum ar putea să-și pună Laura care a dat peste un om de seamă, nu cum a fost Zaharia Herdelea. Așa ceva ar fi o faradelege nemaipomenită... Ghighi iarăși nu era în stare să-i patrunda gândurile. Era prea copilaroasă pentru niste lucruri atât de serioase. Laura încerca să se sfătuiască cu ea, dar răspunsurile ei naive și zgomotoase nu-i risipeau sovairile. Cu prietenele ei, oricât ar fi fost de intimă, tot nu îndraznea să-și deschidă inima pînă în fund. Numai Titu ar fi linistit-o, dar el parca nici nu vrea să știe de fericirea ei. Niciodată, de când soarta ei e aproape să se hotărască, n-a cautat să-i usureze îndoiala... El pareă înstrăinat de năzuintele ei, ca și când ar trai în alta lume...

Într-adevăr Titu, căzut în mrejele iubirii patimase, nu mai trăia decît pentru Roza Lang. După cîteva întâlniri, femeia îi cucerise toate gândurile și toate simturile. Ea îl preocupa ziua-noaptea, tulburându-l, chinuindu-l și fericindu-l. Restul lumii, pentru dînsul, parca nici nu mai exista. Nu trecea o zi fără să se duca prin Jidovita, să se facă luntre și punte baremi s-o vază, să-i culeagă un zâmbet cu înțeles sau o privire dragăstoașă cu care să-și mîngâie dorintele pînă se va ivi clipa nepretuită când s-o poată strînge iar în brațe. Nimic nu-l mai interesa afară de Roza, nici chiar lecturile lui, căci în fiecare frază, printre toate rîndurile îi rasărea mereu ea și numai ea, 140

ademenitoare și stîrnindu-i noi pofte. Ceasuri întregi își tortura creierii să ; cizeleze cîte-un vers sau macar vreo imagine în care s-o nemurească pe ea... ; Doamna Lang de altfel se simtea magulită că a desteptat o iubire atât de lăpternică în inima tînarului fără trecut, și-i răspundea cu cochetării vesnice

noi. Istetimea ei instinctivă nascocea cu ușurință prilejurile de întîlnire și de îmbrățișare. Pasiunea aceasta o înviora și o înfrumuseța. Trebuia să facă

sfortări să se stapînească și să nu-și piarză capul cu totul. Prudenta femeii însă trezea o gelozie furtunoasă la Titu căruia îi pareă rău de orice privire lăpternită aruncată altuia, de orice vorbă schimbăta cu altcineva, iar mai tîrziu începu să-l doara și gîndul că Roza trăiește într-o casă cu Lang și că chiar se culca

În același pat. Îi umbla prin minte să o despartă de sotul ei și să o ia el de nevastă. Într-un moment de însufletire îi spuse și ei ce-a hotărât și ea îi lăsa multumi cu un uragan de sărutări. Repede își dadura seama amândoi că, deoarece el n-are nici un câștig, ea n-ar putea trăi nici o zi fără Lang. Atunci Titu îi făgădui că o va duce cu el în România, când va fi să plece. Deodată

Însă nu se prea gândea serios să se arunce în vârtejul necunoscutului.

După dibuirile începutului se întâlneau mai ales acasă la ea în vreme cât lăsa Lang era la școală. Titu se obișnuia curând și nu-i mai fu frică să nu-l prindă barbatul. Își întocmi chiar o replică strasnica pentru orice eventualitate:

- Domnule, ne iubim și te urâm! Slobodă ești să iei orice hotărâre! Cuvintele acestea i se pareau și demne, și eroice. Din norocire n-avu

nevoie de ajutorul lor. Lang era mai orb decât toți bărbații și nici nu visa măcar să-l bănuiască. De multe ori, în pauze, repezindu-se acasă să mai tragă o dușcă de rachiu ca să-și întărească energiile pedagogice, găsea pe Titu între patru ochi cu Roza. Nu se mira și nu se supăra, ci zicea vesnic foarte senin:

- Aici erai, amice? Ești dragut ca mai tii de urât nevastei mele, că eu n-o prea rasfat. Ce vrei, am îmbatrânit... Dorești un paharel?

Titu nu se mai ducea nici prin Armădiu. De la serata dansantă nu vorbea

mai mult de două ori cu Lucretia Dragu. De când putea strânge în brațe pe

Rozica, nu mai zicea că are nevoie de iubiri vapoare.

«Ochese cu ochi

verzi», cum o preamărise el odinioară în poezie, nu-l mai inspira câtuși de

puțin. lăsa se pare că o mică ipocrită încrezută... De altfel nu mai simtea nici o

trebuință să povestească nimănui cum a cucerit iubirea Rozei. Pasiunea

mergea mână în mână cu discreția...

Herdelea, încurajat că una din fete și-a găsit norocul urmând sfaturile lui înțelepte, se frământa să asigure și viitorul băiatului. Astfel nu scăpa nici o ocazie să reamintească lui Titu că vremurile sunt grele, că omul trebuie să-și croiască un drum în viață, că anii trec ca vântul și cel ce n-a muncit n-are la bătrânețe, și în sfârșit că ar fi bine să se gândească și el la ziua de mâine. Titu

se înfuria înțelegând, caci orice asigurare de viitor însemna o despartire de Rozica. Dar iarasi nu putea starui sa se eternizeze în lenevie si deci raspundea morocanos:

- Am zis eu ca nu vreau? Gasiti-mi o slujba, orice ar fi, si iata ca ma duc! Daca nu sunteti în stare sa înțelegeti talentul meu, am sa ma fac chiar si maturator de strada, ca sa va scapati de mine si sa nu-mi mai bateti capul ca sunt trântor si nimic mai mult!

Supararea lui îi mârnea pe toti din casa. Fetele sareau si-i luau apararea. Dascalita, înduiosata, facea semne indignate lui Herdelea sa-l lase în pace, pe când învatatorul, încurcat, se scarpina în ceafa si, vrând s-o dreaga, îl jigneau mai rau. »!> Vizitele prea dese la d-na Lang începura cu vremea sa bata la ochii ovreimii din Jidovita. Fetele Lahamului Cahan, batrâne si înacrite, neavând alta treaba si fiind vecine cu Lang, se apucara sa pândeasca de câte ori vine Titu, sa se uite la ceas când intra si când iese. Si, deoarece Roza facea pe mândra fata de ele si le privea de sus, raspândira vorba ca între unguroaica lui Lang si feciorul dascalului din Pripas nu poate fi lucru curat. De atunci încolo ochii care urmareau pasii lui Titu se înmultira, iar stirea ca Rozica pune coarne lui Lang se întinse, trecu si în Armadia stârnind senzatie printre învatatorii de acolo, si în sfârșit ajunse la urechile lui Herdelea. Batrânul nu era împotriva unor astfel de pierderi de vreme, dar punând în legatura nervozitatea si nepasarile lui Titu cu zvonul acesta, se temu sa nu izbucneasca cumva vreun scandal care sa periclitizeze viitorul baiatului si se puse de acuma cu tot dinadinsul sa-i gaseasca mai curând baremi un loc de subnotar undeva, ca sa-l îndeparteze din bratele iubirii primejdioase. Mai ales ca, aproape în acelasi timp, dar pe alte cai vestea sosi si la cunostinta fetelor si a d-nei Herdelea care nu stia cum sa blesteme mai dârz pe ticaloasa ce nu se sfieste a-si pune mintea cu un copil...

Astfel toata familia se bucura când învatatorul, într-o seara, vesti ca a întâlnit în Armadia pe notarul din Gargalau care tocmai are mare nevoie de un ajutor priceput si ar primi cu placere pe Titu, platindu-i o leafa foarte buna. Titu îngalbeni.

- Gargalau? zise dânsul cu glas stins, masurând în gând departarea dintre Jidovita si locul surghiunului.

- Gargalau... Nu e departe - raspunse batrânul parca i-ar fi ghicit rostul întrebării. Al saptelea sat de la Armadia... Notarul e un om de isprava. Aveti sa va înțelegeti ca fratii. Si pe urma

acolo poti strânge si bani, caci nu vei avea nici o cheltuiala, încât sa poti pleca mai târziu unde te îndeamna inima... Nu-i vorba sa te împotmolesti în Gargalau. E ceva provizoriu...

142

Herdelea vorbea atât de blând ca Titu nu gasi putinta sa se supere. Dar, fiindca voia sa se sfatuiasca mai întâi cu Rozica, raspunse în doi peri:

- Bine, bine... Acum sa ma mai gândesc si eu putin, o zi doua... Ca doar nu arde...

Roza Lang, simtind ca lumea forfoteste, îl povatui sa se duca, dar îl puse sa jure ca nu o va însela si ca va veni cât mai des posibil. În schimb îi fagadui si ea ca va merge sa-l vaza, fiindca de acum nu mai poate trai fara iubirea lui, desi trebuie sa fie cu ochii în patru caci o lume întreaga umbla sa-i sfâsie inima...

În joia când Herdelea vazu iar în Armadia pe Friedman si-l încunostiinta ca saptamâna viitoare Titu va pleca la post, pe la amiazi se întâlni, prin fata liceului, nas în nas cu judecatorul care tocmai iese de la slujba. Învatatorul saluta respectos, dar baga de seama ca ungurul încrunta din sprâncene fara macar sa miste din cap. Dupa ce se departa câtiva pasi, judecatorul îl striga înapoi si-l întreba brusc, privindu-l aspru si cercetator:

- Ascuta, domnule Herdelea, d-ta ai facut unui taran din Pripas o plângere la minister împotriva mea?

Învatatorul sovai o clipa si pe urma raspunse bâlbâind cu limba de plumb, abia gasind cuvintele unguresti în minte:

- Eu? Oo, cum va închipuiti una ca asta? Eu care... respectul legilor...

- Foarte bine - mormai judecatorul întorcându-i spatele cu dispret, întâlnirea aceasta îi înfipse un cui în inima. Va sa zica ungurul banuieste, poate chiar stie sigur ca el e autorul reclamatiei?... Pâna acasa întoarse si suci toate urmarile posibile ale nenorocitei întâlniri. Dar cum sa fi aflat ungurul? Sau poate chiar el însusi o fi scapat undeva vre-o vorba tradatoare? Cu neputinta n-ar fi, caci între prieteni cam are si el obiceiul sa spuie vrute si nevrute. Apoi fusese destul de nerod sa se încreada ca l-a pocnit atât de urât încât parca-l si vedea destituit, de nu si întemnitat... Daca însa se dovedeste acum aevea ca el a facut jalba, atunci ungurul e în stare sa-si împlineasca amenintarea. Vorbele de deunazi ale copistului îi rasunau în urechi iarasi, parca mai înfricosatoare...

Acasa sosise scrisoarea lui Pinteasa care hotara cununia pentru Dumineca Tomii. Se sili sa se bucure, ca si ceilalti, dar inima îi ramase mohorâta. Gasi un pretext si se repezi pâna peste drum, la Glanetasu, sa reaminteasca lui Ion ca, daca ar sufla vreun cuvânt, ar fi foarte rau pentru amândoi. Flacaul i se paru

cam nepasator, desi jura iarasi ca mai bine sa-l taie decât sa vânda tocmai pe domnul învățator care i-a facut numai bine. Juramintele lui totusi nu-l linistira. Din toata purtarea lui Ion parca citea mai lamurit primejdia.

143

Sufletul i se umplu de o îngrijorare dureroasa. Familiei însa nu se îndura sa marturiseasca nimic. De ce sa le turbure bucuria? La urma urmelor poate frica îl face sa exagereze, poate si constiinta vinovatiei își bate joc de dânsul... Un strop de nadejde îi picura în inima si porni o lupta vajnica cu presimtirile rele...

Vasile Baciuc se zvârcoli toata noaptea ca pe jaratec. Baba Firoana parca-i urnise în creieri toate gândurile care acum nu-si mai regaseau locurile. Stinsese lampa brusc ca si când i-ar fi fost rusine de lumina. Prin întuneric putea geme mai slobod. Patul i se parea de fier oricât îndrepta paiele sub cearceaf ca un bolnav ostenit de zacere. Dupa cuptor, Ana, cu respiratia supta, își ascutea auzul, întocmai ca în noaptea când se frânsese întâia oara în bratele lui Ion, pândind nesomnul tatalui ei si asteptând, la fiecă miscare, s-o înhate de picioare, s-o traga jos din culcus si s-o zdrobeasca...

Spre ziua, fata atipi puțin. Când se trezi, speriată, în casa patrusesera zorile albe de iarna si batrânul nu se mai vedea. În sufletul ei groaza se masura cu parerea de rau. Baremi de-ar fi batut-o, ar fi scapat de adastarea aceasta mai chinuitoare ca orice durere. Lacramile si vaetele i-ar fi usurat suferinta trupezca, în vreme ce astfel o piatra de moara îi turteste încetul cu încetul inima, vrând sa-i stoarca un raspuns la întrebarea: ce vrea sa faca tata? Ea de mult își închipuia ca batrânul stie cu cine a pacatuit si se minuna mereu ca tace. Uneori se gândea ca înadins asteapta pâna se va reîntoarce Ion de la munte. Dar acum flacaul era iar acasa si Vasile Baciuc se natânga în tacere...

Doua zile spalase si fiersese în tinda rufele murdare; azi avea de gând sa le lae si sa le limpezeasca în Gârla Popii ce curge în dosul casei, la capatul gradinii. Se încălta cu opincile, își sufleca poalele si zadiile, si porni cu toporul subtioara, sa sparga ghiata si sa-si potriveasca locul. În gradina zapada râdea, alba si sticlitoare, ca obrazul unei fecioare neprihanite. Anei parca-i era mila s-o calce cu opincile-i greoaie si sa strice pojghita de fulgi proaspeti care suspinau dureros sub pasii ei. Din câteva lovituri de topor desfunda o gaura rotunda în ghiata groasa de-o palma si captusita cu omat. Apa zbugni afara în bolbociri furioase, ca si când s-ar fi caznit sa se smulga de sub apasarea învelitoare de ghiata, înmuind si mânjind fara

crutare zapada de prin prejur... Apoi fata se duse si reveni,
subtioara cu un cos de rufe ude de lesie,

144

peste rufe cu scaunul de laut si maiul, iar într-o mâna aducând
o oala cu apa fierbinte în care sa-si dezmorteasca degetele
când o va fi razbit frigul...

îsi împartise lucrurile asa încât sa se poata întoarce de mai
multe ori în casa cu bucatile laute si limpezite, sa vaza daca a
venit batrânul. Batea zdravan cu maiul rufa asezata pe scaunul
lung si cu picioare scurte, ca sa iasa mai întâi lesia, apoi o
dadea în gârla, o batea iar si iar o dadea prin apa, pâna ce
ramânea ca zapada de curata; pe urma o storcea bine, o
scutura si o pune la o parte... Gerul îi dârdâia carnea si
oasele, oboseala o istovea din ce în ce. Nu simtea însa nimic.
Apa fierbinte se raci în oala, uitata. în schimb capul îi duduia
de aceeasi întrebare aprinsa: Ce va face? Si cu cât se întetea,
cu atât lua parca mai multe întelesuri: ce va face tatal ei, ca va
face lon, ce va face lumea...

I se statorise în creieri siguranta ca Baciul s-a dus la lon... Si
acuma ghicea mereu, ba ca va fi bine, ba ca va fi rau... în
rastimpuri totusi, fara sa-si dea seama, se oprea din lucru,
trudita de povara ce-o purta sub inima. Deseori privirea i se
scalda pierduta în apa care se zbatea la picioarele ei, când
ispititoare ca niste soapte de dragoste, când amenintatoare ca
un dusman însetat de razbunare. Dar gândurile de moarte nu
se mai puteau apropia de sufletul ei. Ba, aducându-si aminte
cum era cât pe-acum sa-si faca seama asta-vara, umblând pe
lângă Someș, se mira ce nesocotita a fost si repede se îndrepta
din sale, respira adânc si-si mângâia burta rotunda, în nestire,
cu mâinile crapate si rosite de înghet...

Vasile Baciul plecase în faptul zilei, brusc, dupa o noapte
întreaga chinuita de sovairi si chibzuiri. Mintea lui, neobisnuita
cu framântarea gândurilor, clocotise neîncetat ca o oala plina
si descoperita, uitata pe un jaratec mare. O rusine ametitoare îi
strângea inima, nu pentru ca fata a ramas însarcinata, ci
pentru ca George nu vine s-o ia, daca a pângarit-o. Rusinea îl
înfuria însa când îsi zicea ca, deoarece flacaul nu se grabeste
sa fie om de treaba, va trebui sa se duca dânsul sa se
întealeaga cu Toma, sa nu se întâmple sa nasca Ana si pe urma
sa înghita toti rusinea cu pumnii. Dar adica de ce n-ar veni
George, precum se cuvine? Bine, poate ca nu se învoieste cu
zgârcitul de tata-sau în privinta zestrei... Dar de ce nu trece
macar sa-i spuie lui ca uite asa si asa, ca doar nu e peste noua
mari si tari? Ori poate n-o fi dânsul tatal copilului? Gândul
acesta, ce se îmbrâncea uneori în mintea lui, îi zdruncina tot
sufletul. Atunci se zvârcolea în pat, sufla ca un balaur, înjura

printre dinti si era gata-gata sa apuce de gât pe Ana si s-o strânga pâna îi va stoarce ei dezmintirea. Se potolea însa alungându-si din cap asemenea închipuire si zicându-si convins ca George trebuie sa-si faca datoria. Si, spre a se convinge deplin, încerca sa-si reaminteasca amanunte din purtarea flacaului, de pe

145

vremea când venea seara si stateau de poveste împreuna, când el îi fagaduia negresit pe Ana si-i zicea «mai ginere»; mai ales se caznea sa retraiasca noaptea aceea când, desi doborât de rachiu, parca a auzit gemetele fetei amestecate cu o foraiala aspra si înfundata, caci atunci trebuie sa se fi întâmplat pozna... Se însela singur silindu-si în urechi închipuirea unor soapte groase care n-ar putea fi decât ale lui George si care-i înlesneau sarcina si-i mulcomeau zvâcnirile inimii.

În toata framântarea lui nu era nici o ura împotriva Anei. Nici nu se gândea macar s-o ia în seama serios. O stia supusa si n-o învinuia. Îi era necaz doar c-a fost atât de proasta de s-a dat lui George înainte de-a o fi cerut. Era însa sigur ca a facut-o în credinta de-a asculta porunca lui, care mereu i-a batut capul cu feciorul Tomii. Cum sa-i gaseasca vreo vina, când ea habar n-are ce-i lumea, când ar fi fost în stare sa se marite cu Ion-a-Glanetasului, daca nu i-ar fi taiat-o dânsul?

În sfârșit, fiindca trebuia sa hotarasca ceva, își zise ca dis-de-dimineata se va abate pe la Toma sa zvârle o vorba în treacat, asa ca din întâmplare, sa stiriceasca gândurile lui si pe-ale flacaului...

Cum se lumina de ziua, porni spre Toma ca sa-l nimereasca negresit acasa. Iesind pe poarta se gândi ca trebuie sa lase la o parte orice sfiala si sa mearga de-a dreptul, sa-l întrebe în ce ape se scaldă... Dupa ce coti însa pe Ulita din dos si începu sa se apropie de casa lui Toma, hotărârea îi scazu pas cu pas, iar locul i-l lua rusinea umflata de mândrie.

- Eu sa-l rog pe Toma sa-mi ia fata? Dar mai bine sa-mi smulg limba! murmura zarind casa de piatra înaltându-se peste coperisele celor dimprejur. Ca doar nici eu nu-s fleandura, c-am fost si primar în sat si, slava Domnului, am ce baga-n gura...

Trecu pe dinaintea casei fara sa întoarca macar capul. Numai cu coada ochiului se uita si vazu poarta mare, cu stâlpi înfloriti, acoperita cu cotelul de porumbel, apoi cosarul semet ca o casa de om bogat, plin ochi cu papusoi, apoi în ograda o întreaga cireada de vite dintre care unele lingeau la un bulgare zdravan de sare, iar altele rumegau alene suflând fuioare albe de aburi pe nas, apoi însasi casa cu coperis de tigla, cu ferestre domnesti împodobite cu chenare late vinete închise, cu falnice

cununi de porumb atârinate de capriori deasupra prispei, cu usa tinzii deschisa unde, pe vatra, ardea o flacaraie uriasa în jurul careia se misca o femeie si un barbat, care parca era George, apoi gradina cât o livada, cu pomi multi, cu stoguri de fân si de paie, cu o claie de lemne taiate...

- Oameni cu stare, ce mai calea-valea - își zise Vasile Baciuc ca si când acum si-ar fi dat deabia seama cât de bogat trebuie sa fie Toma.

146

Își aduse aminte de niste locuri ale lui, semanate cu grâu de toamna, aproape de drumul spre padure, despre care auzise ca i le-ar fi stricat saniile ce se duceau dupa lemne. Demult se tot gatea sa mearga sa vaza ce-i cu ele. Își iuti pasii. Curând iesi din sat, uitând ca pornise la Toma, cuprins numai de gândurile mosiei sale. Își afla pamânturile neatînse, asternute cu o pânza groasa de zapada... Fiindca tot a venit pâna aici si padurea era aproape, se duse sa dea o raita, chibzuind c-ar fi bine sa-si mai care câteva sahii de lemne pâna ce nu începe omatul sa se topeasca, cel puțin sa nu mai aiba grija asta pâna-n iarna viitoare. Învârtindu-se prin padure si ochindu-si copacii de taiat, îi veni în minte claia de lemne din gradina lui Toma si apoi hotarârea cu care plecase dânsul de-acasa. Atunci se înfurie ca s-a lasat înfricosat si se întoarse grabit spre sat.

- Adica mie sa-mi fie rusine ca n-au ei obraz? mormai el din ce în ce mai suparat. Apoi, daca-i asa, stai ca întorc eu cojocul... George adapa vitele. Cumpana fântânei scârtaia ascutit în vreme ce galeata plina se înalta greoi."

Vasile Baciuc intra în ograda trântind portita si, apropiindu-se de flacau, zise cu glas rastit:

- Bine, mai George, apoi asa te porti tu cu mine? Apoi de-aceea te-am ogoit eu ca ochii din cap si te-am îmbratisat si te-am cinstit, ca sa ma faci de rusinea lumii si pe urma sa-ntorci spatele?

George, foarte linistit, ridica galeata si o rasturna peste ghiata de câteva degete ce se prinsese în jghiabul de lânga fântâna.

Apa se rostogoli navalnic, improscând boturile care sorbeau cumpatat si speriindu-le asa încât toate se înaltara o clipa ca la comanda.

- Cum ai zis, bade Vasile? facu flacaul, întorcând numai capul si tinând cu amândoua mâinile galeata goala.

Nepasarea si raceala lui George îl scoasera din tâtâni. Strivi o sudalma între dinti si apoi urma, tot dojenitor, dar cautând sa se stapâneasca:

- Apoi vad ca nu esti om de treaba, mai baiete, auzi tu?

- Apoi de ce? zise George mereu nemiscat.

- Apoi pentru ca nu esti de treaba, auzi? Te-ai legat de fata

mea, ai lasat-o cu pânțele la gura si amu te faci ca nici n-o cunosti... Asa ti-i tie omenia, ai?

-Eu?

- Vezi-bine ca tu!

Flacaul dadu drumul galetii, își sterse mâinile pe cioareci si veni lângă Vasile, pasind foarte greoi si având pe fata un zâmbet compatimitor care-ti

147

plezneă obrazii. Se uita drept în ochii lui Baciū si vorbi cumpatat, ca si când ar vrea sa risipeasca din mintea lui orice îndoiala:

- Apoi sa stii ca gresesti, bade Vasile, ca eu nu-s de vina! Nu, nu, crede-ma! Eu pot sa pun mâna pe cruce ca nici nu m-am atins de ea... Mie mi-a fost tare draga Anuta si am venit pe la d-voastra si m-am silit în fel si chip sa facem cum e mai bine. Apoi daca s-a întâmplat altfel, nu-i vina mea, bade Vasile. Ca eu m-am dat la o parte când am vazut cum a iesit altul noaptea din casa si înca am si auzit ce-am auzit...

Vasile Baciū pricepu îndata si simti ca si când l-ar fi trznit cu o maciuca în crestetul capului. Ochii i se rosira si ograda începu sa se clatine mereu mai tare, apoi sa se învârtasca parca s-ar fi zdruncinat pamântul. Mai asculta multa vreme jalaria flacaului, imputarile lui, mângâierile lui, dar nu le mai înțelegea. Vazu ca prin vis cum vine spre dânsii mama lui George, o batrâna cu ochi veseli si cu glas plângator, care vorbi mult, își frânse mâinile, se închina, se uita spre cer... In creierii lui însa nu mai patrundea nimic. Acolo se zavorâse singur gândul ca George nu-i vinovat si acuma se zvârcolea ca o fiara prinsa în capcana.

Se întoarce acasa, fara sa stie cum, naucit, balabanindu-se pe picioare mai rau decât dac-ar fi baut trei zile si trei nopti.

Drumul i se paru nesfârșit. Deabia astepta sa soseasca, sa se izbeasca cu capul de toti peretii, cel putin astfel sa-si astâmpere chinul ce-l rodea neîncetat.

Când deschise poarta, vazu pe Ana care venea de la gârla cu cosul încarcat de rufe limpezite. Cum o zari, Vasile simti o tresarire apriga. Intr-o clipa mintea i se lumina iar si în gândurile lui rasari Ion al Glanetasului, cu

0 înfatisare dispretuitoare si triumfatoare, aratând cu mâna pânțele Anei. Apoi, repede, fata disparu, ramânând în ochii lui numai burta ei încinsa cu betele tricolore peste zadiile sumese, o burta uriasa, vinovata, urâta, atâtatoare, în care rusinea se lafaia sfidatoare si trufasa...

Când daduse cu ochii de tatal sau, Ana se oprise încremenita de privirea lui rece, staruitoare si salbateca ce-i strabatea în inima ca un pumnal. Groaza

1 se trezi în suflet atât de sfâsietoare ca începu sa tipe disperata, cu un glas foarte subtire:

- Nu ma omorî, tatuca, nu ma omorî, nu ma omorî!

Cosul îi cazu din brate, rufele albe se împrastiară prin zapada, iar mâinile ei moarte se încrucisara, ca o aparare, pe pânțele-i rotund, în vreme ce tipatul ei se repeta tot mai jalnic, mai slab si mai ragusit...

Întocmai ca fiara care, cu privirea stapânitoare si-a ametit prada, dar totusi, spre a-si spori placerea sângeroasa, mai asteapta un rastimp înainte de-a o zdrobi, - tot astfel si Vasile Baciul statu pe loc sorbind cu ochii

148

deznadejdea Anei si ascultându-i strigatele îngrozite care îl întarâtau ca niste îndemnuri vrajmase... În sfârșit, cu pasi grei si rari, se apropie de ea, își înfipse mâna în parul ei si, cu o zmucire setoasa, o trânti jos. Apoi porni sa-i care pumni în cap, în coaste, în burta, cu o iuteala fulgeratoare, gâfâind si mugind:

- Rapandulo! Rapandulo!... Amu te omor!... Nerusinato!

Feciorul Glanetasului îți trebuia?... Na, rapandulo!...

Tipetele Anei se întetira iar, mai dureroase si mai deznadajduite:

- Iarta-ma tata!... Nu ma omorî, tata!...

Vaietele ei, cu cât mai sfâsietoare, cu atât pe Baciul îl întarâtau mai tare si-l faceau sa racneasca mai avan, parca astfel ar fi vrut sa-i înabuse glasul. Deoarece însa strigatele fetei nu slabeau, ci se îngrosau ca si când ar izvorî acum din pânțele, ochii lui umflati de mânie zarira din nou burta batjocoritoare si îndata începu sa o loveasca cu piciorul, icnind mai multumit, parca prin fiecare izbitura si-ar racori sufletul. Mâinile Anei, încrucisate, se sileau instinctiv sa prinda loviturile crâncene care-i amenintau rodul pacatului. Si cizmele grele cadeau mereu, sfărâmbându-i carnea zdrelita de ger, zdrobindu-i oasele.

Ca niste pasari speriate alergau tipetele fetei, se risipeau chematoare prin sat, se rasfrângeau peste dealurile zgribulise de frig... Baciul o lovea mereu, parca tot mai nesaturat. Apoi, ca sa-i înabuse vaietele, o trânti cu capul în zapada care se rosi curând de sângele ce-o podidi pe gura si pe nas, pe când pieptul ei tot mai horcaia de gemete neputincioase...

Racnetele si strigatele din ograda lui Vasile Baciul sculara repede în picioare tot satul. Femeile de prin vecini sosira într-un suflet, dar se oprira spaimântate la poarta si numai de-acolo îndraznira sa-l roage:

- Las-o, bade Vasile, c-ai omorât-o... Tulai! Uite-o ca nu mai sufla!... Vai de mine si de mine c-a ucis-o!... Sariti, oameni

buni, c-o omoara! Tulai!

Drept cel dintâi barbat sosi Avrum care, cu curajul dobândit din numeroasele batalii ce s-au desfasurat în cârciuma lui, intra îndata în ograda si se repezi la Vasile:

- Destul, omule!... N-auzi?... Ho, ho! Destul!

Baciu însa nu mai auzea nimic, iar când Avrum i se agata de bratul cu care lovea, îl scutura ca o pana, izbind mai îndârjit pe fata ce acuma zacea nemiscata, cu fata la pamânt, cu mâinile mereu împreunate pe pânțece, gemând foarte rar si prelung. Femei si copii, care au vazut sau auzit macar ceva, raspândeau în sat vestea, cu ochii mari de spaima:

- Vasile Baciu bate de-un ceas pe Ana si cica vrea s-o omoare!...

149

Câtiva barbati de prin apropiere, îndemnati de nevestele lor, venira si încercara sa-l ostoiasca, fara însa a se repezi ca Avrum, fiindca omul, ori ce ar face în ocolul lui, e stapân si strainul n-are ce sa se amestece. Vasile Baciu, plictisit de multimea de gura-casca si spre a scapa de chihaielile din ce în ce mai staruitoare, târî fata în casa, aproape lesinata, încuie usa si urma bataia mai cu sete. Strigatele ei se auzira iarasi, dar mai înabusite:

- Nu ma omorî!... Iarta-ma!... Tatuca!...

Prin ograda si în ulita lumea adunata își facea cruce, clatina din cap, pe când o baba își frângea mâinile spunând tuturor:

- A nebunit Vasile, oameni buni, si n-are s-o lase pâna n-o omoara!... Florica, fata vadanei lui Maxim Oprea, care se nemerise a fi cea dintâi

când a început bataia, vazând acuma ca nimeni nu e în stare sa scape pe Ana din ghiarele tatalui sau, dadu fuga pâna la domnul învatator si-l ruga sa vie degraba sa potoleasca dânsul pe Vasile Baciu, ca de ceilalti oameni nu mai vrea sa asculte, atâta-i de pagân. Herdelea sari îndata, își puse palaria si alerga la fata locului, incredintat ca, oricât ar fi de nebun Baciu, tot trebuie sa se rusineze si sa înceteze când îi va porunci dânsul. Fata însa trebui sa ramâna sa povesteasca din fir în par ce si cum s-a întâmplat. Domnisoarele si doamna Herdelea se crucira de salbaticia betivanului de Vasile si-l blestemara si-l ocarâra cum se cuvine. Apoi Ghighi iesi în cerdac, urmata curând de Laura si de dascalita, sa auza tipetele Anei.

Degeaba, caci de-aici nu se putea auzi nimic. Pe ulita însa era mai multa miscare. Oamenii se strângeau pâlcuri-pâlcuri si vorbeau aratând des înspre locul poznei, mirati sau îngrijorati... La Glanetasu în ograda, Ion, cu capul gol, statea ca un par, cu urechile ciulite spre sat, cu fata-i osoasa aprinsa de o multumire stranie; Zenobia, în poarta, cauta parca pe cineva

sa schimbe o vorba si sa afle
amanunte.

- Ai auzit, Ioane, ce-a facut Vasile Baci? striga Ghighi din
cerdac, cu

glasul tremurat de mila.

- Auzit, vezi-bine - raspunse flacaul, strângând nepasator din
umeri.

- îngrozitor! murmura Laura înfiorata.

- Lasa ca bine-i face! Lasa s-o bata zdravan, ca i se cade!
adaoga Ion cu un rânjet rautacios care înnegri toata fata.

- Nu ti-e rusine obrazului sa vorbesti asa, afurisitele si
spânzuratule! izbucni doamna Herdelea revoltata. Voi
nenorociti fetele si le faceti de râs si pe urma va mai si bateti
joc de suferintele lor... Ticalosule!... Derbedeule! ...

Ion strânse iar din umeri, în semn ca ocarile dascalitei îi intra
pe o ureche si-i ies pe cealalta. Dar apoi auzi glasul
învatatorului, care se întorcea acasa vorbind tare cu Macedon
Cercetasu, si intra repede în tinda.

150

- Da ce-i, domnule învatator, ce minune s-a întâmplat? întreba
Zenobia nemaiputându-si stapâni curiozitatea.

- întreaba-ti mai bine odrasla, ca el stie mai multe ca toti! zise
Herdelea suparat. Pâna am ajuns eu, se ispravise bataia -
povesti dânsul familiei nerabdatoare, urcând în pridvor. A lasat-
o mai mult moarta decât vie, biata fata. Am vazut-o. Ti se
strânge inima. E plina de sânge si zdrobita ca o gramada de
carne. Vai de sufletul ei, nenorocita!... Acum Vasile s-a mai
astâmparat. L-am dojenit, dar în zadar. Zice ca Ana e grea în
vreo cinci luni cu Ion al Glanetasului si ca de-aceea a batut-o...

A doua zi Vasile Baci se aseza de dimineata în cârciuma si
bau pâna târziu dupa prânz, singur, încruntat, tacut, izbind
doar în rastimpuri cu pumnul în masa atât de strasnic ca
Avrum tresarea dupa tejghea si repede se uita daca n-a spart
cumva vre-o sticla sau vre-un pahar. Pe urma plati cinstit pâna
la un ban, trecu acasa si se napusti iar asupra Anei, plina de
vânatai, si o batu pâna ce o scoasera vecinii din mâinile lui.
A treia zi însa parca se mai potolise. Spre amiază lua de mâna
pe Ana si-i vorbi foarte linistit, dar cu aceeasi lucire rece si
ciudata în ochi, cu care o îngrozise alaltaieri:

- Aculta-ma, draga tatii, si ia seama bine ce-ti spun ca-s om
batrân si mâncat de toate necazurile din lume. Odata nu m-ai
ascultat si tare rau ai patit... Acu ce sa mai faci? Ai gresit, vezi-
bine, ca cine nu greseste? Omu-i facut sa traiasca si sa
greseasca. Asa-i omul. Dar greseala îndreptare asteapta,
altminteri ne-ar mânca toti câinii... Acu m-am gândit si eu, si
m-am razgândit, ca-s mai hârsâit cu viata... Cu pântecele la

gura vezi tu bine ca nimeni în lume n-are sa te ia...

Vasile Baciú se opri, scrâsni din dinti. Dar nu îngadui sa-l cutropeasca mânia, ci, înghitindu-si scuipatul, întinse gâtul si urma mai rar, îndulcindu-si iar graiul:

- Tu ai gresit, draga tatii, tu singura trebuie sa-si îndrepti greseala... Asa!... Ori poate nu zic bine?... Ba zic, zic... Ei, s-apoi am socotit ca sa te duci tu la Glanetasu tau, ca tu ti l-ai ales, daca nu m-ai ascultat, si sa te înțelegi cu feciorul... C-asa se cade, fata tatii... Asa! Sa va învoiti cum o fi mai bine, ca eu n-am ce sa ma amestec... Asa, draga tatii...

151

- Apoi sa ma duc, tatuca - bâlbâi Ana cu glas plâns, cu ochii încremeniti de spaima. <

- Apoi sa te duci, draga tatii - zise Baciú mohorându-se iar. Si Ana porni îndata spre Glanetasu, cu sufletul greu, cu trupul zdrobit. Mintea-i era stoarsa ca un burete uscat. Nici o nadejde, dar nici neîncredere. Mergea cum o purtau pasii, ca un câine izgonit. îi iutea mersul groaza privirii ciudate a batrânului în care fâlfâia parca moartea ei...

Se pomeni în casa Glanetasului, fara sa-si dea seama daca a întâlnit pe cineva în cale, daca afara e vreme buna ori e vreme rea. Si în casa vazu pe Ion stând la masa, cu un briceag în mâna si crestând o ceapa mare, rosie, iar pe masa vazu o pâine de malai abia începuta, o bucata zdravana de slanina groasa si niste sare pisata într-un nod de pânzatura. La vatra clipea Glanetasu, cu luleaua atârnată în coltul gurii, cu mâinile în poala, iar Zenobia strângea jaratec sub o cratita cu trei picioare.

Fata se aseza nepoftita pe lavita, caci genunchii îi tremurau ca piftia, si ramase cu ochii umezi atintiti asupra lui Ion care, linistit, ca si când nici n-ar fi zarit-o, taia cu briceagul câte o muscatura de slanina, o potrivea pe o felie teapana de malai, o vâră în gura, tavalea prin sare ceapa crestata si apoi îmbuca dintr-însa cu multa pofta. Ana tacea fara sa stie ce asteapta si se minuna de nepasarea lui neînțeleasa, atunci când în sufletul ei clocotesc durerile numai si numai pentru ca l-a iubit pe el mai adânc decât orice pe lume.

În casa se asternu o tacere framântata doar de molfaitul flacaului care, în urechile Anei, rasuna batjocoritor. Apoi deodata glasul Zenobiei, ascutit si mirat, parca o trezi dintr-o aiurare:

- Ai mai venit si pe la noi, Anuto?

Ana nu stia ce sa raspunda si totusi își auzi îndata vocea ei însasi, plânsa si fricoasa:

- Am venit, lele Zenobie... am venit pentru Ionica...

Iar se înteleni tacerea în odaie. Pe urma Ion scrâsni dintii,

muscând zdravan din ceapa. Fata ridica sperziata ochii spre el, pe când falcile lui rontaiau rar si pielea i se întindea si se încretea pe obraji.

Trecura astfel câteva clipe lungi. Flacaul se rosi înghitind în plin, apoi zise încet, fara sa se întoarca la ea:

- Da ce-i porunca, Ano? Ce vrei cu mine?

- M-a trimis tata pentru...

152

Dar nu putu ispravi. Raceala întrebării îi curma repede glasul. Ochii i se umplura de lacrimi, se plecara si se oprira pe pânțele umflat care, de sughiturile plânsului stapânit, se zvârcolea ca o imputare. Ion se uita la dânsa si-i cântari burta cu o privire triumfatoare.

- Apoi daca te-a trimis pe tine, rau te-a trimis - zise el, având un surâs de mândrie pe buze si stergându-si briceagul pe cioareci cu mare bagare de seama. Asa, Anuto! Asa sa-i spui! Ca eu cu tine n-am ce sa ma sfatuiesc, dar cu dumnealui om vorbi si ne-om chibzui, de s-o putea, ca doar oameni suntem...

Dar fara tocmeala cum sa ne învoim? Cine dracu a mai vazut învoiala fara tocmeala? Ca nici noi nu suntem câini, nu, nu...

Sa-i spui negresit lui badea Vasile c-asa ti-am spus, ca sa stie...

Ana ar fi vrut sa mai vorbeasca, sa plânga, sa-l roage, sa-i cada în genunchi si totusi se pomeni curând în ulita, mergând spre casa, obosita, suflând greu. Parca nici n-ar fi auzit ce i-a spus Ion si nici povetele Zenobieii, care se silise s-o învete cum sa ia cu binisorul pe tatal sau ca sa-l dea pe brazda cea dreapta, si nici tiu se gândea ce are sa pateasca acasa sau macar ce raspuns aduce. Simtea însa o caldura mai vie în pânțele si din când în când câte-o usoara zvâcnire ce-i umplea inima de o bucurie mare si o facea sa uite toate suferintele.

Deabia în fata tatalui ei si întâlnind ochii lui mici, cu sclipiri galbui, cu albul brazdat de câteva vinisoare rosii aprinse, cu privirea patrunzatoare si stranie, o cuprinse iarasi spaima si bolborosi uluita vorbe fara sir. Vasile Baciui nu înțelese nimic, dar simti tot si se napusti asupra ei racnind:

- Uite hotul si tâlharul!... Adica vrea sa-l rog eu, sa ma milogesc eu!... O calca în picioare si o umplu de sânge, urlând si jurându-se ca mai bine

îi pune capul pe taietor, mai bine sa-i arda casa si sa-l trazneasca decât sa se duca dânsul la Glanetasu...

De-aici încolo nu trecea zi sa n-o bata pâna ostenea. Vecinii se obisnuira si cu racnetele lui si cu gemetele ei, încât nici nu mai sareau sa o scape, mai ales ca Baciui acum a snopea în casa, cu usa zavorâta, sa nu-l mai poata opri nimeni. Fata se jigari ca o scoaba de atâtea batai, încât deabia se mai tine pe picioare. Numai burta îi crestea zi cu zi, bombându-se neîncetat, parca

în ciuda lui Vasile.

Tocmai peste vreo trei săptămâni Vasile Baciuc se nemeri să se întâlnească fata-n fată cu Ion, pe ulita, aproape de casa preotului. Amândoi aveau o tresărire. Flăcăul totuși vru să treacă înainte, fără să se oprească.

. 153

- Cum, Ioane, treci așa parcă nici nu mă-ai cunoaște? Îi zise Vasile Baciuc, neputându-se stăpâni, cu un rânjă acru. N-ai tu, baiete, nici un pic de rusine?

- Da de ce să am? se opri Ion rece și sfidător.

- Apoi nu știi tu că fata mea a rămas grea cu tine?

- Nu vreau să știu nimic!

- Nu vrei? -Nu!

- Bine, bine - scrâșni Vasile - numai să nu-ți para rău, mai Ioane!

- Da de ce să-mi para mie rău? făcu flăcăul mai îndrăzneț. Mai bine ia seama să nu-ți para rău d-tale!

- Adică nu vrei s-o iei? Ai?

- Nu vreau, bade Vasile! Când am vrut eu, n-ai vrut d-ta... Acum nu mai vreau eu, uite-așa! sfârși Ion, urmându-și calea șmet și cu nasul în vânt.

Vasile Baciuc murmură o sudală cumplită, încleștându-și pumnii. Lumea începu iar să se clatine în jurul lui, întocmai ca atunci în ograda lui Toma Bulbuc, când a simțit întâia oară că se năruie sufletul. Întise pașii să ajungă acasă mai repede, și cum sosi, fără nici o vorbă, se repezi la Ana, parcă mai furios ca totdeauna. Fata se prăbui sub ploaia de lovituri, tipând disperată:

- Tata, nu mă omorî!... Nu mă omorî!... Nu mă omorî!

CAPITOLUL VI

NUNTA

154

Notarul din Gărgalau, ovreiu ca mai toți notarii comunali din Ardeal, primi pe Titu foarte calduros, deoarece auzise că e poet și nu voia să se creadă că el nu știe să aprecieze poezia, mai cu seama fiind dintre notarii cei de modă veche care nu prea știau multă carte. Îi potrivi o odaie de culcare la primărie, în cabinetul unde se oficiau căsătoriile civile, ca să nu-l supere nimeni și să poată lucra în tihnă, în afara de orele de birou, când i-ar veni inspirația.

- Poetii au nevoie de singurătate și de iubire - îi zise notarul trăgând cu ochiul. Aici însă va trebui să te multumesti cu muze mai rustice! Hehehe!...

Masa o lua împreună cu familia Friedman: notăreasa, o ovreică habotnică, grasă, vesnic murdărească și cu obraji întesați de

pistrui, apoi o fetita de vreo cincisprezece ani, care se îndragosti de Titu de la prima vedere, nadajduind ca-i va face si ei poezii, si în sfârșit un baietan de vre-o douazeci de ani, student în drept, care învăta acasa si numai la examene se ducea la Cluj...

Totusi Titu se simtea rau aici si, în sinea lui, blestema clipa când s-a învoit sa plece de-acasa si sa se desparta de Roza. Despartirea aceasta îi ranise inima si-i zdrobise chiar dragostea de viata. Încerca sa se mângâie ca în fiecare Joi se va duce cu Friedman în Armadia, iar de acolo, sub pretext ca

155

vrea sa-si vada parintii, se va repezi în Jidovita sa strânga în brate pe d-na Lang. Dar o saptamâna fara Roza i se parea o vesnicie... Apoi mai ascundea în suflet si durerea ca nici n-a putut macar sa-si ia ramas bun de la ea la plecare. Au fost nevoiti sa se desparta ca doi straini, fara o sarutare fierbinte, fara o lacrima alinatoare, caci Lang se nemerise de trândavise toata vremea pe acasa, tocmai.în ziua aceea. Doar o strângere de mâna tremuratoare si o privire înmuiata în regrete a putut aduce cu sine în satul strain care i se parea mai mohorât ca o temnita... Si vina tuturor suferintelor lui cadea numai în sarcina notarului. Daca nu ar fi iesit dânsul în calea lui Herdelea, nici Titu n-ar fi trebuit sa paraseasca pe Roza... De aceea tânarul privea pe Friedman si toata familia lui ca pe niste dusmani de moarte si-i ura cât se putea în împrejurările în care se gasea. De când începuse sa iubeasca pe Rozica, îl apucase o dragoste deosebita pentru toti ungurii si ovreii, fiindca ea era unguroaica, maritata cu un ovrei. Dragostea se manifesta prin placerea de a vorbi ungureste. Venind acuma într-un sat unguresc, își închipuise ca, auzind si vorbind numai ungureste, va avea impresia ca e tot în apropierea Rozei si astfel își va mai racori dorul. Si nadpjdea aceasta i se spulbera repede. Taranii care aveau treburi pe la primarie vorbeau mai mult românește, întâi pentru ca tuturor le era mai la îndemâna si apoi fiindca notarul însusi nu cunostea limba statului decât tocmai cât îi cerea slujba, iar acasa sporovaia numai în ovreieste sau românește, caci notarea sa, cu toate silintele, nu fusese în stare sa învete nici o boaba ungureste. Singur feciorul notarului, studentul, se prefacea ca nu pricepe românește; deoarece însa își dadea aere de gravitate savanta, lui Titu îi era scârba de el si-l ocolea.

Amarât si mâhnit, Titu totusi se puse serios la munca ce i-o împartea cu darnicie Friedman care, nefiind sigur câta vreme va sta la dânsul poetul, cauta sa profite de harnicia lui spre a-si face la zi lucrarile ramase si îngramadite de luni de zile. Pe Titu îl plictisea monotonia acelorasi formule si tipare, dar nu-l

împiedeca de a munci cu râvnă în așteptarea zilei de joi, când va revedea pe Roza. Se simtea chiar mândru ca se jertfeste scriind «bilete de vite», «liste de impozite» și alte lucruri prozaice, în loc să plutească în sfere senine, să faurească versuri înaripate...

Joia sosi întovărită de o decepție crâncenă. Notarul îi spusese cu părere de rău că nu-l poate lua cu el în Armadia, că trebuie să umble negresit prin comună, să zorească strângerea birurilor și să pună sechestre celor rămași prea mult în urmă, deoarece percepția îl amenința cu amendă dacă nu va varsa în trei zile macar sumele de pe semestrul trecut...

156

Parcă nici o zi, în viața lui Titu, n-ă fost mai posomorâtă ca Joia aceasta. Fierbea, înjura și-și blestema soarta văzând cum pleacă Friedman, pe când el trebuia să stea pe loc. Era cât pe aci să se bata cu baiatul notarului care veni să-i tie de urât și să discute politica. Pe urmă își zise că Friedman nu putea să-i facă asemenea magarie decât îndemnat de Herdelea și că să-l înstrăineze de Roza. Spre a se răzbuna nu iese toată ziua din cancelarie, arunca într-un colț registrele de sechestre și, în schimb, compuse pentru Roza o scrisoare lungă, de nu se mai isprăvea, înflăcărată de patimă și udă de lacrimi, pe care voia să i-o trimită cu un om tocmit înadins, chiar dacă l-ar costa leafa întreaga pe o lună.

A doua zi, recitindu-și scrisoarea, i se paru cam umflată și o rupse. Se mai potolise puțin cu speranța Joiei viitoare. Cum a răbdat o săptămână, va mai răbda câteva zile. Revederea va fi cu atât mai plăcută... Notarul îi povesti că s-a întâlnit în Armadia cu Herdelea și cu Ghihi, care îi trimit multe salutări, și găsi că a făcut foarte bine crutând pe oameni cu sechestrele, deoarece percepția i-a mai îngăduit o amânare cu birurile...

Joia următoare Titu pati la fel și totuși se mâhni parcă mai puțin ca întâia oară. Între timp cunoscuse pe preotul calvin, om marunt, slab și cu o mustată foarte caruntă, și pe preoteasa, grasă, voinică, înaltă ca un jandarm, care erau certati și nici nu vorbeau cu notarul. Cu aceștia împreună Titu ocăra în fiecare seară pe Friedman și astfel se mai racorea și-și uita aleanul... În cele din urmă însă trebui să plece prin sat, cu strajile, după biruri. Atunci de abia văzu dânsul mai bine comună și oamenii. Și văzând, i se strângea inima de remuscări și imputări, și-și zicea din ce în ce mai întristat:

- Uite, ce orb am fost!... Unde mi-a fost sufletul până acum?

Gargalaul era un sat cam de vreo două ori cât Pripasul, lipit de tarmul stâng al Somesului, pe un ses drept ca masă. În mijloc se înalta trufasa, cu un cocos alb în vârful turnului, biserica ungurească nouă, iar în apropiere școala statului, cu coperisul

rosu de tigla, cu doua etaje, severa si poruncitoare ca o stapâna nemiloasa. Pimpregjur se însirau numai case bune, cele mai multe de piatra, cu ograzi largi, acareturi bogate, vite frumoase. Pe la margini, ca niste cersetori flamânzi, se razleteau bordeie murdare, umile, învelite cu paie afumate, si într-un colt, rusinoasa, se ascundea parca bisericuta româneasca de lemn, darapanata, cu turnuletul tuguiat de sindrila mucigaita...

Fiindca datoriile mai numeroase erau la marginasi, Titu, povatuit de Friedman, își începuse activitatea printre cocioabele pleostite, întâmpinat pretutindeni de dulai latosi care-l latrau c-o înversunare atât de dusmanoasa ca si când ar fi mirosit ca vine cu gânduri rele. Umblând din casa în casa si rascolind mizeria pâna în fund, se simti cuprins, încetul cu încetul, de o

157

nedumerire mare si atât de staruitoare ca-i zgudui toata firea, mai ales amintindu-i într-una cladirile mândre din mijlocul satului.

- Aici suntem noi, cei oropsiti si saraci, pe când dincolo ei se lafaiesc în belsug - se gândi dânsul în sfârșit, intrând tocmai într-o casuta foarte hodorogita, cu stresinile asa de joase ca trebui sa se plece ca sa poata patrunde în tinda.

O baba uscata, încovoiata rau de spinare, cu o broboada cenusie în cap, îl pofti sperziata în casa, repezindu-se sa stearga cu sortul lavita, ca nu cumva sa se murdareasca domnisorul daca ar vrea sa sada. Spaima însa îi licarea în ochii cu care fura când pe Titu, când pe cele doua straji ramase în usa tinzii.

- Apoi sa ne iertati, domnisorule, ca la noi e urât - murmura baba cu glas jalnic. Ne manâna saracia si necazurile, domnisorule, pacatele noastrei

Titu o privi lung si se cutremura de o rusine ciudata amestecata cu dezgust. Batrâna i se paru o nalucire din visurile lui, întruchipând mizeria si întunerecul. Vru s-o linistea cu o vorba blânda, dar nu îndrazni sa deschida gura si-si vârî nasul în registrele de sechestre unde o gast însemnata cu o datorie de peste doua sute de coroane. Când auzi baba de doua sute, holba ochii uluita, ramase câteva clipe cu gura cascata, apoi, înțelegând, izbucni brusc într-un hohot de plâns, bolborosind desperata:

- Vai de mine, domnisorule! Doua sute!... Vai de mine si de mine! Lacrimile ei gâlgâiau atâta durere încât Titu avu o încestare în beregata.

Se uita zapacit la strajile din tinda care se scarpinau în cap sub revarsarea de soare primavaratec. Lumina vie îl facu sa tresara, ademenindu-l, simtind-o cum i se prelinge usor în

suflet, cum îi patrunde în toate tainitele, schim-bându-se într-o mila din ce în ce mai lamurita si mai stapânitoare.

-Ce-s eu aici? Ce caut eu aici? se gândi atunci dânsul în vreme ce bocetele batrânei îi murmurau în urechi ca ecoul unei chemari îndepartate.

- Apoi uite, babo, trebuie sa platesti, ca altfel îți iau zaloage si-ti vând tot, tot! vorbi în acelasi timp gura lui cu glas aspru care i se parea atât de strain încât de abia îl mai recunostea si mirându-se cum poate rosti asemenea cuvinte.

- N-am nimic, domnisorule, afara de sufletul din oase!... N-am!... Dar ia-mi-l, ia-mi-l!... Ca feciorul mi-i în catane de doi ani de zile si cât amarul de pamânt ne-a lasat Dumnezeu, acolo zace în paragine de ma doare inima... Numai sufletul mi-a mai ramas... Acu încaltea ia-mi si sufletul, domnisorule!...

În inima lui Titu izbucni o flacara noua, ca dintr-un foc mocnit prea îndelung. În minte îi rasari întrebarea chinuitoare:

- De ce sa-i iau eu sufletul? De ce eu? De ce tocmai eu?

158

Statu mult nemiscat, fara sa rosteasca o vorba si fara sa mai îndrazneasca sa ridice ochii la baba care plângea mereu, își sufla nasul zgomotos, se închina si se jura. Lui îi era rusine de straji ca se înduioseaza si totusi n-avea puterea sa-si învinga slabiciunea. Pe urma deodata se zgudui, se uita iar în registru, clatina din cap si mormai separat:

- Atunci poate ca sunt gresite socotelile? Ori ce Dumnezeu?... Ori nu se poate?... Adica ce greseli, ce...?

Se agata îndata de cuvântul «greseli» ca un înecat. Iesi furios din casa, urmat de strajile care paseau nepasator, clatinând din cap ca niste animale trudite. Se duse drept la primarie si spuse indignat notarului ca registrul de impozite trebuie sa fie gresit. Friedman zâmbi cu superioritate si-i raspunse ca garanteaza exactitatea socotelilor deoarece au fost lucrate chiar de dânsul si copiate de fiul sau, un matematician de mâna întâi. Dar, daca tine sa se convinga, slobod e sa revada toate capitolele, desi, dupa umila-i parere, ar fi mai bine sa continue sechestrele si sa nu piarda vremea degeaba...

Titu își dadea seama ca în registru nu poate fi nici o greseala si ca-i trebuie doar un pretext spre a nu fi nevoit sa mai colinde casele de pe la margini. Se simtea mic si ros de o amaraciune care parca-i sarbezea sângele si-i infiltra în suflet o scârba mare de sine însusi. Zvârcolindu-se sa-si împrastie simtamântul acesta, se aseza la un birou încarcat de hârtoage si, masinal, începu sa adune, sa scada si sa combine fel de fel de cifre, sa rasfoiasca pentru fiecare nume în câte cinci-sase foliante. În ochii lui însa ramasese întiparita atât de adânc baba cu fata zbârcita de cute si strâmbata de plâns, încât pe

toate paginile tremura chipul ei muștrator, în vreme ce în urechi îi tiuia mereu ca o imputare din ce în ce mai aspră: «Ia-mi și sufletul, domnisorule!...»

Dupa un rastimp de bâjbâiri, rabdarea îl părăsi. Sari de la masa aproape desperat și porni să se plimbe de ici-colo prin cancelaria colboasă, necajindu-se să-și gonească vedenia babei din minte. Încerca să fugă cu gândurile la Rozica, la îmbrățisirile ei calde, la soaptele ei dulci. În zadar, căci se pomenea cu închipuirea iarăși în cocioaba darăpanată, în fața bătrânei schimonosite de durere, silit să-și audă bocetele dojenitoare. Pe urmă se rusina că, în asemenea clipe, mai vrea să se gândească la Roza Lang și-l cuprinse chiar un fel de silă de femeia care l-a orbit atâta vreme cu iubirea ei zvăpăiată, abatându-l din calea lui.

Titu era acum singur în toată primăria; strajile sforaiau la întrecere pe bancile din tindă. În ferestrele deschise larg primăvara zâmbea în odaie ca o fecioară îndrăgostită. Pașii tânărului, apăsati, când mai rari, când mai grabiti, rascoleau praful dușumelelor tocite, care, în îmbrățisarea soarelui,

159

se legăna ca o boare aurită... Deodată apoi Titu se opri la o fereastră, cu mâinile la spate, ademenit parca de viața nouă ce izbucnea atotputernică dincolo de zidurile cancelariei. Privirea lui întâlni peste drum școala ungurească, trufasă, stralucind într-o poleială de raze. În curtea mare, prunduită, cete de copii zburdalnici se fugăreau și se jucau, strigând plini de voiosie, supravegheați de un învățator tânăr și foarte palid, cu ochi atât de mari ca de departe pareau ochelari. Zgomotul și veselia ajungeau în primărie mul-comite într-un murmur cald, întretaiați numai rareori de tipete scurte, multumite. Sufletul lui Titu începuse să se mai înviioreze, când văzu că învățatorul galben se umflă și se rosește ca un curcan, făcând semn mânios unui grup de copii ce stateau deoparte. Cum copiii ramaseră pironiți locului de frică, învățatorul se duse spre dansii, amenințându-i cu degetul și strigând. Titu se plecă pe fereastră și, prin zarvă de glasuri vesele, auzi totuși limpede cuvintele învățatorului, pline de indignare:

- Numai ungurește!... Ungurește!... Trebuie ungurește!...

Ungurește!... Într-o clipire toată ființa lui Titu se schimba într-o ură cumplită împotriva

învățatorului. Simți o pornire navalnică să se repează la dansul și să-și înfunde în inimă vorbele amenințătoare... Niste batai de clopot zdranganira însă atunci și, într-un minut, zgomotele amutiră și curtea școlii rămase pustie. Numai clădirea scaldată în soare privea parca mai mândră, mai batjocoritoare, ca o fiară care, după ce și-a înghitit prada, se linge lenesa pe

buze. Niciodata pâna azi nu bagase de seama ca un lucru mort ar putea sa exaspereze pe un om. Acuma vedea cum casa roscovana de peste drum, cu ferestrele mari si sclipitoare, vrea sa-l dispretuiasca si sa-l jigneasca. Aceasta îl înfuria si-i reamintea iar pe baba speriata si cernita de suferinti.

- Sa-i smulg eu nenorocitei si sufletul din oase ca pe urma colea sa strige mai tantos: numai ungureste!...

Ridica ochii mai sus deasupra scoalei, spre cerul albastru, limpede ca o pâna întinsa acoperind nemarginirea. Gândurile lui vedeau tot satul ca pe o harta uriasa, patrundeau în casele frumoase, bogate, îngrijite, adevarate lacasuri de stapâni rasfatati de soarta, se plimbau prin ograzile mândre unde întâlneau tarani unguri sfatosi, cu izmene largi ca rochiile, cu mustati rasucite, hodorogind în gura mare... Apoi, usoare si iuti ca nazdravanii din basmuri, ocoleau satul, poposeau în cocioabele necajite, printre alti tarani, împovarati de nevoi, oropsiti de Dumnezeu si de oameni, sleiti de munca si de saracie...

- Si totusi al nostru e viitorul! își zise Titu înseninându-se. O cetate încercuita de o ostire desculta! Degeaba ne înfrunta cu scoala amenintatoare, degeaba cânta cocosul în vârful bisericii... Apasarea noastra nu

160

înceteaza o clipa! Multimea noastra înainteaza mereu...

Zidurile lor mestesugite se clatina si se farimitiesc îndata ce le atinge suflarea vietii noastre încatusate... Stapânii tremura în fata slugilor!... Slugile! Noi suntem slugile! Al lor e trecutul, al nostru e viitorul!...

Îl gâdila un râs de multumire. Încrederea în sine îi alungase zbuciumarile

si gândurile negre. își aduse aminte cum în Sascuta, acum vre-o zece ani,

când a trecut spre Bistrita, singur vacarul era român si statea într-o hruba în

. capul satului, pe când azi, fara scoala si fara biserică, jumătate comuna e româneasca.

- Acolo alti stapâni sunt cutropiti încetul cu încetul de slugile oropsite, dar pline de viata! se gândi dânsul, simtindu- se foarte fericit ca are cinstea sa faca parte din neamul obijduitor.

Când fu poftit la masa, era atât de bine dispus ca înveseli toata familia notarului care era cam suparata deoarece le pierise o gâsca îndopata si îngrijita de însasi doamna notareasa. Dupa prânz Titu se cufunda într-o discutie pasionata cu Friedman si

fiul sau asupra românilor. Studentul încerca mereu să vorbească ungurește, dar Titu nu răspundea decât românește, parca ar fi uitat dintr-o dată și cu desăvârșire limba cealaltă sau parca s-ar fi temut că își va pierde graiul în clipa când ar mai rosti un cuvânt ungurește. Notarul și mai ales feciorul său susțineau cu înversunare că politica românească e greșită din temelie, fiind pornită dintr-un simțământ de ură împotriva stăpânitorilor legali ai țării și că prin urmare se va sfârși printr-un faliment. Titu critica, din ce în ce mai îndârjit, râvna ungurilor de a ucide prin deznationalizare un neam întreg cu un trecut îndoliat de suferințe și de vitejie, și dovedeau că, împotriva acestei tendințe criminale, românii sunt siliți să lupte pe viață și pe moarte.

- Pardon, pardon îl întrerupse în cele din urmă notarul, vrând să-i dea lovitura de grație. Sunt sigur că mai curând sau mai târziu, sovinișmul d-tale are să te gonească în România, că și pe ceilalți martiri ai d-voastră, care exploatează încrederea bietului popor în carturarii săi... Ma rog, în privința aceasta eu nu mă înșel niciodată...

- Unde-i norocul să pot trece și eu în țară! suspina Titu cu mândrie.

- Lasa, că asemenea noroace nu întârzie prea mult - zise Friedman ironic. Ei bine, grozav ai vrea să te întâlnești după cervei fi cunoscut mai bine Țara Românească! Grozav!... Ai să vezi d-ta acolo libertate și fericire, d-ta care aici cârtești și te revolți neîncetat... Chiar te rog să-mi scrii și mie o carte poștală... Făgăduiești?

- Desigur! striga Titu îmbujorat de însufletire. În orice caz mai rău ca aici nu poate să fie!

161

- Nuuu? Zău?... Crezi d-ta? sari notarul supărat că n-a izbutit să-l dea gata. Apoi știi d-ta că în România d-tale nimic și nimeni nu e stabil? Dacă ochii d-tale se întâmplă să nu-i placă boierului, a doua zi ai zburat... Acolo nu-s legi și nici administrație ca în țara aceasta blagoslovită pe care d-voastră o calomniati pe toate cărările. Nu, domnule! Acolo bunul plac al ciocoilor dictează milioanele de robi în zdrente... Să nu-mi vorbești, te rog, mie de România, că eu o cunosc mai bine decât-ta!... Trei ani am stat acolo în tinerețe, dar n-am să uit până voi închide ochii cât am îndurat.

- În sfârșit, oricum ar fi, bine sau rău, cel puțin știu că tot eu românesc și numai românesc! făcu Titu cu un zâmbet triumfător care pe notar îl răcăia mai tare decât dacă ar fi răcnit. Și prin urmare nu poate veni orice fleac de renegat să-ți impună să vorbești și să simți că un străin!

- Ești un sovinișt cum nici nu mi-ai fi putut închipui, nu

degeaba esti poet român! zise studentul, cautând sa fie ironic, pe ungureste.

La sfârșitul discutiei Titu se simți mândru ca un comandant de oaste după o batalie câștigată. Era mai ales multumit pentru ca a avut curajul sa-si declare fara înconjur sentimentele adevărate, ca și când ar fi făcut-o în fața unor inchișitori fiorosi...

În amurg, în loc sa se duca la preotul calvin ca sa bârfeasca împreună cu preoteasa apucăturile obraznice ale notarului, precum obisnuia, se hotărî brusc sa mearga la preotul român. Acuma îi era rusine ca, fiind aici aproape de o luna, a legat cunostinta cu toti surtucarii unguri, dar n-a umblat deloc sa vaza macar pe pastorul turmei desculte si oropsite.

Casa preoteasca era în preajma bisericii, pe o ulita dosnica, în marginea satului. Titu gasi numai pe doamna preoteasa, o taranca secătuita de munca, si trei fete modeste, foarte rusinoase si cam prostute. Toate s-au bucurat si l-au poftit îndata în «casa dinainte», o odaie împodobita cu tesaturi si cusaturi taranesti si cu o masa în mijloc, asternuta cu fata alba, pe care tronau o biblie veche, legata în piele roasa, între o cruce mica de argint si alta mai mare de lemn. Stângaciile si sfiala fetelor, ca si vorbele apasate ale preotesei, care altadata l-ar fi facut sa râda, acum i se pareau pline de farmec.

- Dar Sfintia Sa? întreba dânsul când, după sleirea banalitatilor de rigoare, fetele amutira, nemaistiind ce se cuvine sa vorbeasca.

- E la biserica, are o nunta - raspunse repede fata cea mai mare, slabuta, uscata, cu mâinile rosii. Au venit adineaori niste unguri sa-i cunune. C-aici asa-i obiceiul. Întâi se cununa la biserica lor, dar pe urma vin si la tata ca zice ca slujba noastra e mai sfânta...

- E mai sfânta - repeta Titu masinal. -

162

În curând sosi si preotul, bătrân, cu hainele murdare, cu barba neîngrijita si cu niste ochi blânzi ca de apostol. Avea fata transfigurata de o multumire mândra. Dadu mâna cu Titu, îl aseza la masa, porunci fetelor sa aduca un pahar cu vin si apoi, când ramasera singuri, îi zise cu o imputare usoara, frateasca:

- Ma bucur, fiule, c-ai mai venit si pe la noi... Asa se si cade. Caci trebuie sa ne iubim unii pe altii toti cei de-o limba si de-o lege. De aceea m-am mirat si m-a durut ca ne-ai ocolit pâna azi...

Titu pleca fruntea parc-ar fi asteptat o binecuvântare si rosti domol, ca un vinovat muștrat de remuscare:

- Iarta-ma, parinte!...

Zvonul si apoi stirea ca Ion nu vrea sa iea de nevasta pe Ana, desi nu tagaduieste ca cu dânsul a ramas însarcinata, se raspândi, mai ales cu ajutorul Zenobiei, în tot satul. Celor ce spuneau ca nu o iea fiindca nu se învoieste de zestre cu Vasile Baci, le astupau gura cei ce stiau ca flacaul nici nu vrea sa stea de vorba cu tatal fetei si ca deci si-a batut joc de ea înadins si numai ca sa se razbune pe Baci pentru ca nu i-a dat-o de buna voie, ba înca odinioara la hora, l-a si bruftuluit de fata cu toata lumea. În casa Herdelea însa purtarea lui Ion era privita ca o ticalosie fara pereche. Bataile ce le suferea Ana din pricina lui stârneau zilnic valuri de lacrimi si explozii de mila pentru victima «prascaului» Glanetasului, cu toate ca pâna atunci fata lui Vasile nu se bucurase de nici o consideratie în familia învatatorului. De câte ori auzeau ca Baci bate pe Ana, amândoua fetele lui Herdelea plângeau cu hohote si blestemau pe Ion, având de partea lor fati si pe dascalita care nu se ostoia pâna ce nu striga din cerdac spre casa Glanetasului: «Sa va fie rusine obrazului!» Desi nu se arata, învatatorul se indigna tot atât de mult ca si muierile, fiind un sentimental fara seaman si având oroare de bataie, încât chiar în scoala, când se întâmpla sa-l scoata din sarite vreun copil si sa-i traga doua-trei la palma, avea remuscari zile de-a rândul. Laura mai încerca de câteva ori sa explice flacaului ca nu-i sade frumos ceeace face, dar Ion parca înnebunise, tacea si rânjea ca un câine turbat.

- Nici n-am mai vazut asa blestematie - murmura Herdelea, clatinând din cap, seara când vorbeau de feciorul Glanetasului. Parca-mi pare rau acuma ca nu l-am lasat sa fi stat în temnita, sa-i mai treaca buiecia.

163

Dealtfel Ion însusi traia într-o tulburare atât de ciudata ca aproape nu-si dadea seama ce mai voia si unde vrea sa ajunga. De când a înfruntat pe Vasile Baci i se parea ca toata lumea îl dusmaneste si totusi se simtea mai fericit ca totdeauna. Aci era de-o veselie uimitoare, glumea cu cine-i iese în cale, aci se înfuria si suduia din senin, cautând oricui cearta si bataie. Mai ales când îi pomenea cineva de Ana, se sborsea si fulgera; iar în cele din urma vedea un vrajmas de moarte în oricine rostea în fata lui numele ei sau pe al lui Vasile. Într-o Dumineca, tocmai în vremea liturghiei, batu crunt pe tatal sau, pentru ca îl sfatuise, foarte pe departe, sa se înțeleaga cu Vasile Baci, deoarece ar fi auzit ca acum ar fi bucuros sa-i dea fata si chiar o zestre frumoasa.

Avea clipe când își zicea ca se poarta ca un prostianac, alergând dupa cai verzi, în loc sa stea de vorba cum se cuvine si sa caute o învoiala cinstita. Se gândea atunci ca Vasile

Baciu, încapatânat cum e, poate sa se razgândeasca, sa lase pe Ana sa nasca si s-o tie acasa cu copilul pâna ce va veni altul s-o ceara de nevasta. Au mai fost si alte fete cu copii din flori care totusi s-au maritat, dar încă fata bogatasului Vasile Baciu?... Asemenea închipuiri îl faceau însa mai dârz...

- Mai bine sa ramân tot calic decât sa ma mai frece ei pe mine! își raspundea cu un simtamânt de mare multumire.

Câteodata îi venea sa izbucneasca, sa strige în gura mare ca si-a împlinit gândul, ca de acum poate avea si pamânt si de toate, numai sa vrea dânsul, caci toate numai de vointa lui atârna. Asteptarea de azi îi umplea fiinta de o placere nemaisimtita. Tocmai fiindca i-ar fi fost usor sa puie capat tuturor neînțelegerilor, nu se îndura, parca s-ar fi temut ca, îndata ce va fi dobândit ce a râvnit atât de vijelios, vor începe poate alte zbuciumari, necunoscute si maigrele...

Într-una din zilele acestea fu chemat grabnic la judecatorie în Armadia, printr-un aprod trimis înadins dupa dânsul. Se duse îndata, nepasator, fara sa se sfatuiasca cu nimeni, ca si odinioara, când cu pâra lui Simion Lungu. Nici capul nu-l mai durea de ce i s-ar putea întâmpla acolo, de vreme ce planul lui a izbutit si fericirea e atât de aproape, ca doar sa întinda mâna s-o culeaga...

Un domn strain, gros si gras, cu ochelari negri, cu fata plina si rotunda ca o luna, îl întreba cine i-a facut jalba împotriva d-lui judecator? Ion nu statu pe gânduri nici un minut, ci spuse îndata ca Herdelea i-a facut-o... Numai dupa ce a ispravit si a vazut pe preotul Belciug alaturi de judecatorul mânios, mai la o parte, si-a dat seama ca s-a pripit si si-a adus aminte cum a fagaduit învatatorului de atâtea ori ca nu-l va vinde nici în ruptul capului. De aceea

164

cauta s-o dreaga, adaogând ca el n-a lasat pe Herdelea si l-a rugat în genunchi pâna l-a înduplecat. Domnul strain însa nu-l mai asculta, fiind ocupat sa dicteze ceva pe ungureste altui domn care scria foarte repede la un birou. Dupa un rastimp apoi domnul strain, care vorbea stricat româneste, îl întreba daca s-a gândit bine ce a facut, iar când dânsul raspunse ca s-a gândit, îi zise ca plângerea lui e mincinoasa si prin urmare, în loc de doua saptamâni acum poate sa fie închis doua luni, de nu si mai mult... Ion, cu o înfatisare nepasatoare, tacu. Pe urma un aprod îl scoase afara...

Pâna ce ajunsese în ulita, flacaul se mai gândi ca n-ar fi trebuit sa spuna pe Herdelea. În ulita își zise ca si în temnite oameni trebuie sa stea si ca ori o saptamâna, ori o luna, tot un drac e... Apoi toata afacerea aceasta fu îngropata sub noianul grijilor cu Ana, cu Vasile Baciu, cu pamânturile lor care vor fi ale lui... ,

Fiindcă Ion, de la o vreme încoace, nu mai mergea așa de des pe la Herdelea ca înainte și niciodată n-a deschis vorba despre încurcaturile lui cu Ana, familia învățatorului deabia după vreo săptămână și întâmplător a aflat cum odrasla Glanetasului nici n-a vrut să asculte pe Vasile Baciș, când a încercat să-l descoasă asupra gândurilor lui cu fata batjocorită. Domnișoarele și doamna convinsese lesne pe Herdelea că el, ca învățator și om luminat, e dator să intervină, să povățuiască și la nevoie să dojenească pe «destrăbălatul care nu mai are frica nici de Dumnezeu și nici de oameni». Magulit, învățatorul chema îndată pe Ion, care răspunse că vine, numai să arunce întâi niste ogrinji în iesețile Dumanei.

- Pacat că nu-i aici și Titu - murmură Herdelea, așteptând aproape miscat să sosească flăcăul. Am cam bagat de seamă că Titu are multă influență asupra nebunului... Ei, dar acumă saracul Titu cine știe cum se trudește în Gargalau! Căci de, pâinea cea de toate zilele greu se agonisește și cu multă sudoare!

Ion intra, dar de la primele cuvinte se burzului, se roși, se înfurie și curând i-o trânti, fără rusine, învățatorului:

- Da mai lasă-mă în seamă necuratului, că doar nici eu nu-s copil și știu bine ce fac și cum trebuie să mă port! Apoi zău așa... N-o iau, domnule învățator, pentru că n-am poftă s-o iau. Și, drept să vă spun, mi-i urâta Ana că mama pădurii și nu mi-ar mai trebui să știu că badea Vasile mi-ar pune colea-n palma tot hotărul Pripasului... Ce-s eu vinovat că-a rămas ea cu pânțele la gura? Io-s vinovat? Ea-i de vină, că de nu i-ar fi plăcut, nu s-ar fi lăsat... Că doar n-am rugat-o eu, pacatele mele...

Herdelea se cruci ascultându-l și amuți, iar fetele fugiră în salon ca să nu fie nevoite să mai auză asemenea vorbe păgâne. Numai dascălita nu-și pierdu

165

cumpatul, ci aprinzându-se de indignare, îi zise căutnd totuși să-și pastreze

demnitatea:

- Nu ți-i rusine ție, mai baiete, să vorbești așa în fața noastră, oameni cumsecade? Astea-s vorbe de om zdrăvan? Nici tiganii cei mai nemernici n-ar îndrăzni să facă și să graiască precum îndrăznești tu! Frumos îți sta, n-am ce zice... Noi te-am crezut mai de treabă și mai așezat ca pe alții, dar vad că n-ai pereche în blestematii... Da, da, bine a zis cine-a zis că din coada de câine nu faci pâna-i lumea sită de matase... Foarte bine-a zis...

- Lăsa-l, dragă, lăsa-l mai încet, că-i tânăr și nu știe ce vorbește- interveni Herdelea împăciuitoare, uitându-și hotărârea energică de adineaori în fața îndârjirei flăcăului, și încerca să-l

îmbлъnzeasca reamintindu-i ca, de cъte ori i-a ascultat sfaturile, numai bine i-a mers, si staruind mai ales asupra pataniei cu Simion Lungu, cъnd fusese cъt pe-aci sa-i putrezeasca oasele prin cele temnite si cъnd numai jalba, pe care i-a facut-o dъnsul, l-a scapat teafar...

Învatatorul n-apuca sa ispraveasca. Pe Ion, blândetea aceasta îl sugruma fiindcъa îl silea sa se rusineze. Dar nevrând sa se dea învins, își aduse aminte de domnul strain de la judecatorie si sari mânios, strigând:

- Ca bine m-ai sfatuit, domnule învatator! Mai bine nu ma sfatuiai si ma lasai în pace sa stau închis atunci doua saptamъni, decъt sa stau acu doua luni ori poate si doi ani!... Lasa ca am aflat si noi cum sau întors lucrurile, ca doar nu suntem tocmai asa de prosti...

- Va sa zica asta ti-e recunostinta, mai loane? zise Herdelea înfricosat de îndrazneala feciorului. Dupa ce m-ai rugat o seara întreaga, si tu si ai tai, sa nu te las, acuma ai obraz sa-mi faci imputari? Uiti ca tot plângerea mea te-a scapat de temnita.

- M-a scapat, cum sa nu ma scape... Zi mai bine ca ti-ai batut joc de nestiinta mea cum nici n-as fi putut crede, ca doar mai frumos cum m-am purtat eu cu d-voastra nu s-a purtat nimeni... Dar acu nu-i nimic! Sa fim sanatosi! De acu oi sti si eu sa ma feresc si sa umblu dupa capul meu... Sa dea Dumnezeu noapte buna!...

Iesi repede, trântind usa si bodoganind pâna acasa.

Atâta obraznicie încremenii chiar si pe d-na Herdelea, încât deabia într-un târziu putu zice:

- A nebunit de tot beciznicul! ceeace se potrive si cu parerea domnisoarelor care, reaparând, nu mai stiau cum sa-si astâmpere revolta.

166

Pâna noaptea târziu uimirea nu se potoli în casa Herdelea. Asemenea necuviinta din partea unui satean nu li se mai întâmplase niciodata. Și supararea tuturor era mai mare pentru ca tocmai Ion dovedea atâta nrecunostinta si lipsa de respect. Fiindcъa toti l-au iubit, acuma toti îl ocarau la întrecere. Familia învatatorului îl privise totdeauna ca pe un om al casei, mai istet si mai spalat ca ceilalti tarani. Herdelea se mândrea ca l-a avut elev si-l lauda pretutindeni. Ce-i drept, si Ion fusese vesnic saritor si nu se codea, daca i se cerea, ba sa alerge pâna-n Jidovita sau în Armadia, ba sa mai sfarme niste lemne pentru bucatarie... în serile lungi de iarna, cъnd plictiseala omoara satele, cъnd de frica ei oamenii se culca deodata cu gainile, feciorul Glanetasului petrecea de multe ori în casa învatatorului, ascultând sau spunând basmuri, cântând ori

jucând loton si durac... însasi d-na Herdelea, care nu-si ascundea dispretul fata de prosti, cum le zicea dânsa taranilor, cu Ion vorbea ca si cu o persoana de seama ei, mai ales ca el ramânea mereu cuviincios... Si acum, acelasi Ion nu se rusineaza sa racneasca si sa ameninte pe domnul învatator!

- Dac-ar fi fost acasa Titu, sunt sigura ca-l plezne! zise Ghighi, razboinica.

Herdelea însa mai mult se întristase decât se mâniase. Din toate vorbele lui Ion, îl izbiseră îndeosebi cele despre plângerea împotriva judecatorului. Apoi o banuiala îi sagetase inima: dar daca nebunul s-a apucat sa spuie pe undeva cine i-a facut jalba?... Nu mai vazuse de mult pe Chita Pop de la judecatorie, dar parca simtea ca comisiunea de ancheta trebuie sa fi umblat prin Armadia si deci se prea poate ca sa fi fost chemat si Ion... Atunci nenorocirea e pe drum...

- Te pomenesti ca mai dam si de belea din pricina reclamatiei cu obraznicul asta! vorbi Laura care, de când se logodise, împerechiasa seriozitatea cu pesimismul.

- Nu m-as mira deloc! adaoga dascalita mângâindu-si gura si nasul. De la astfel de prosti te poti astepta la tot ce-i mai rau!

- Hodoronc-tronc! facu Herdelea. Lasati, ca nu-i nici dracul asa de negru cum se pare... O fi blestemat Ion, dar rau nu-i! Omul o fi având cine stie ce necazuri, s-apoi la necaz omul vorbeste vrute si nevrute!

În vreme ce sufletul îi sângera de presimtirea nenorocirii, trebui sa zâmbeasca, sa glumeasca si sa convinga familia ca nu-i nici o primejdie... Dascalita si fetele, obosite de indignare, dormira ca scaldate. Numai Herdelea se framânta toata noaptea cu ochii deschisi, speriat, cautând zadarnic sa înece în întunerec vedeniile apasatoare...

167

Preotul Belciug, fiind înnegrit în plângerea lui Ion la fel cu judecatorul, fusese chemat ca informator în fata comisiunii, prezidata de primul procuror al tribunalului din Bistrita.

Raspunse surâzând cucernic la toate întrebările, simtindu-se curat ca floarea spinului si nevrând sa para ca e cuprins de vre-o pornire dusmanoasa fata de nimeni, desi în sufletul lui fierbea împotriva lui Ion care a cutezat sa-l pârasca. Dealtfel îi veni foarte usor sa se lamureasca, având doar sa-si repete declaratiile facute cu prilejul procesului, din care se înțelegea ca feciorul Glanetasului este un element periculos pentru ordinea legala în Pripas si ca, în interesul obstesc, trebuie negresit scuturat putin ca sa-si vie în fire.

- Nu sunt om de legi si deci nu pot vorbi decât ca un simplu profan - facu dânsul drept încheiere. Totusi mi s-a parut si mi

se pare ca domnul judecator n-a fost destul de sever cu delicventul. Dealtminteri cea mai buna dovada ca amenintarea pedepsei n-a avut efectul dorit, este înafara de însasi plângerea aceasta, care constituie o calomnie prea îndrazneata, este, zic, faptul ca chiar acum reclamanatul e eroul unui scandal cum nu s-a mai pomenit înca în satul nostru...

Când însa preotul auzi din gura lui Ion însusi ca Herdelea e autorul adevarat al plângerii, se rosi de mare mânie.

- Asta-i culmea ipocriziei! se gândi el. Pe deoparte îmi vine la colindat si ma pofteste la logodna fetei, iar pe de alta parte ma târaste pe la judecati! în sfârșit bine ca s-a facut dovada...

De-acuma era dovedit ca învatatorul i-e dusman si prin urmare se credea îndreptatit sa caute si el sa-l loveasca, si înca tocmai când îi va fi lumea mai draga.

- Daca-i vorba de facut rau, apoi am sa-i arat ca nu e greu deloc! se hotărî dânsul.

Cu cât i se înradacina în suflet convingerea ca Herdelea e marele vinovat, cu atât gasi mai multe împrejurari usuratoare pentru Ion care, la urma urmelor, nu poate fi decât victima intrigilor învatatorului. Il compatimi si-i paru rau ca a fost nevoit sa marturiseasca împotriva bietului flacau. Se gândi tot mai des la dânsul si din ce în ce cu mai multa duiosie. Adica pentru ce îl urmarise cu atâta înversunare? Acuma, chibzuind mai bine lucrurile si întâmplarile, recunoaste ca s-a pripit când l-a dojenit în biserica si c-a gresit îndemnând pe Simion Lungu sa-l pârasca. Da, da, s-a pripit, caci dreptatea adevarata a fost de partea lui Ion... Deci trebuie sa încerce sa-si rascumpere

168

greselile si sa faca ceva pentru sarmanul om oropsit. Si, fiindca stia bine neînțelegerile dintre el si Vasile Baci, își propuse sa-i împace, convingând pe Ion sa iea pe Ana, iar Baci sa-i împlineasca dorintele în ce priveste zestrea. De altfel, daca ar izbuti, ar împrastia si rusinea ce apasa asupra satului din pricina lor. Adevarat ca Ana nu-i nici întâia, nici ultima fata care a pacatuit; pe valea Somesului sunt chiar unele sate unde mai toate miresele umbla cu copilasul de mâna. în Pripas însa, de când e Belciug în fruntea credinciosilor, nu s-au pomenit copii din flori. Si apoi ceea ce face Vasile Baci e strigator la cer. Bine, a gresit fata si e vinovata, dar pentru o greseala nu poti sa omori pe om. Atâta cruzime nu s-a mai auzit. S-a dus vestea si prin alte comune cum o lasa în fiece zi vâната si zdrobita de bataie...

Preotul mai cumpani câtava vreme planul, ca sa nu aiba pe urma sa-si impute iar vreo pripire. Din zi în zi însa îl gasea mai maret. Herdelea are sa îngalbeneasca de necaz când va afla ca

pâna si Ion al Glanetasului, unealta lui nenorocita, tot la' popa cauta adapost sufletesc. Apoi, în afara de recunostinta flacaului, va dobândi si încrederea lui Vasile Baci, pe care patania fetei l-a prapadit si care ar fi bucuros acuma s-o vaza maritata chiar si cu feciorul Glanetasului, macar ca s-ajurat si s-a laudat atâta ca nu i-o da nici mort. Aici Belciug simtea o noua arsura a constiintei sale, caci si el îl asmutise odinioara pe Baci sa nu-si nefericeasca fata cu un destrabalat bataus si tâlhar... în sfârșit preotul mai nadajduia ca din împacarea aceasta poate sa foloseasca si biserica cea noua ceva. Caci râvna lui cea mai scumpa în viata era sa vaza înaltându-se un sfânt lacas de piatra, falnic si frumos, în locul celui vechi si darapanat care îi facea necinste atât lui, cât si satului întreg. De vreo zece ani aduna ban peste ban, cu o patima mereu crescând, contribuind el însusi cu aproape toate veniturile bisericii si impunându-si singur toate economiile în favoarea visului sau. Realizarea începuse printr-o colecta, facuta de doi sateni fruntasi, Toma Bulbuc si Stefan Hotnog, prin toate comunele Ardealului, cu o scrisoare de învoire din partea episcopului. Trebuind bani multi, Belciug cauta sa insufle si taranilor ambitia de a darui pentru biserica cea noua la toate prilejurile, dar mai ales la nunti, la botezuri, la morti... Din nenorocire, credinciosii erau mai greoi la punga ca pastorul, încât de abia acuma se putusera începe tratative cu câtiva arhitecti vestiti din Bistrita, si înca nu se stia daca suma adunata va ajunge... în reveriile lui cucernice, Belciug vedea noua biserica triumfatoare, trâmbitând lumii silintele vrednice ale unui preot modest. Ba mai vedea si bisericuta cea veche, asa saraca si umila cum era, mutata în satul Sascuta, unde românii se înmultiseră si, neavând unde sa se închine, veneau Duminecile în Pripas sa

169

asculte sfânta liturghie... Numai sa-l învredniceasca Dumnezeu sa-si poata continua opera si sa lumineze sufletele oamenilor... Dumineca, înainte de a începe slujba, puse pe primar sa porunceasca lui Vasile Baci sa vie la dânsul acasa, dupa amiazi, împreuna cu Ana, iar straja fu însarcinata sa-i trimita pe Ion, împreuna cu Glanetasu si Zenobia. Nu voia sa se stie de ce-i cheama si nici sa banuiasca unii ca a poftit si pe ceilalti. - Cum sunt de îndârjiti amândoi, ar fi în stare sa nici nu vie - își zisese Belciug, frecându-si mâinile cu înfrigurare. Pe când asa, daca se vor întâlni fata în fata în casa mea, nu se poate sa nu caza la învoiala!

Cei dintâi sosira Vasile Baci cu fata. Taranul era putin cherchelit, fiindca se grabise sa înghita o jumatate de rachiu mai înainte de a-i fi spus primarul vorba preotului, iar Ana avea

ochii umflati si arsi de plâns si încerca zadarnic sa-si ascunda burta sfidator de rotunda. Pe el îl pofti sa seaza, pe când ea ramase în picioare, cu ochii în pamânt, lângă Tisa.

Ca sa nu-i dea vreme sa rasufle, Belciug îl lua repede, ca face rau de-si stâlceste fata, c-a ajuns de râsul lumii, ca omul la nenorocire sa nu-si piarza judecata, ca Ana a gresit, dar orice greseala se poate îndrepta cu buna vointa, dar încapatânarea e mama tuturor relelor, ca doar nici Ion nu-i tigan, ba înca-i fecior sânguitor si istet, desi n-are avere, si poate sa fie un ginere mai de treaba ca multi altii... Ana izbucni în lacrimi, iar Vasile Baciú raspunse

înduiosat si amarât:

- Da cum n-as vrea eu, domnule parinte? N-am încercat eu în toate chipurile? L-am si rugat, eu, om batrân... Dar nu vrea nici macar sa ma asculte. Nu vrea si nu vrea. A batjocorit-o si acum ne freaca... Apoi ce sa mai stiu eu ce face? D-ta esti om sfânt si drept si înțelept... Invata-ma d-ta si eu fac orice!

Preotul își petrecu mâna prin par, multumit de raspunsul taranului, si tocmai se pregatea sa-l povatuiasca sa nu fie zgârcit, ca doar pentru odrasla lui da, iar nu pentru straini, când auzi pasi de opinci în tinda si apoi un ciocanit sfios în usa.

- Intra! murmura dânsul repede, încântat.

Glanetasu deschise încet si cu respect usa si își puse îndata caciula jos lângă cuptor, în vreme ce Zenobia si Ion intrara mai cu curaj si dând buna ziua. Toti trei se aratara uimiti vazând pe Baciú si pe Ana, cu toate ca atât ei cât si ceilalti banuisera de ce au fost chemati. Belciug dadu mâna cu Glanetasu si cu Ion, aruncând o privire lui Vasile Baciú, prin care parca-l poftea sa priceapa cât de mult îi cinstește, "pe urma vorbi flacaului cu un glas blând, învelind dojana în rugaciune:

170

- Aud si nu cred ca tu n-ai vrea sa iai pe fata asta nenorocita, dupa ce vezi bine si recunosti ca esti vinovat si c-ar trebui sa-ti împlinesti datoria crestineasca... Apoi asa nu-i frumos, mai loane! Ca fata urâta nu-i, de neam rau nu-i, pe drumuri nu-i... Spune si tu, nu vorbesc eu bine?... Tu de asemenea esti un baiat cumsecade, cuminte, asezat... Cum se poate una ca asta?

- D-apoi, domnule parinte, baiatul ar vrea - raspunse Glanetasu în locul flacaului, scarpinându-se în cap si cu ochii la Vasile Baciú. Cum sa nu vrea, domnule parinte - adaoga iar dupa o pauza, dar oprindu-se iar scurt, parca n-ar îndrazni sa sfârseasca,-pe când Ion pleca fruntea cu o miscare ce vroia sa arate ca da, într-adevar el ar vrea.

Se lasa o tacere mai lunga si pe urma, brusc, se pornira sa

vorbeasca în același timp și Vasile, și Ipn, și Glanetasu. Preotul însă le curma avântul, făcând un semn cu mâna, și le zise blajin, cu un zâmbet cucernic și împaciutor:

- Iaca de-asta v-am adunat! Acu să va tocmiti și să va învoiti ca oamenii, ca vrajba-i bună numai între țigani...

Belciug se așeza tacticos la masă și apoi ridica ochii la dânsii, așteptând tocmeala și pastrându-și pe buze surâsul binevoitor pentru toți. Barbatii însă stateau încurcați, cu privirile atintite asupra lui, ca și când într-însul ar vedea singura lor mântuire. Zenobia ofta des și-si dădea ochii peste cap, vrând astfel să arate tuturor că ea e patrunsa de seriozitatea clipei, iar Ana, topita de rusine, plângea înabusit, cautând să se facă cât mai mică și să-si acopere burta cu mâinile încrucisate pe care picura în rastimpuri câte-o lacrimă fierbinte... Se auzea aspru tictacul ceasornicului de pe scriș, acoperit numai câteva clipe de uruitul unei carute pe uliță... În tăcerea ce stăpânea ca o dusmanie mută, zbârâi apoi deodată vocea lui Vasile, gros și ragusit, încât toți parca se speriară și întoarseră capetele spre dânsul:

- Eu nu mă codesc deloc, domnule părinte... Eu îi dau fata...

Uite-o! Să și-o ia și să fie sanatosi!

Vorbele acestea desteleniră amorteala așteptării. Ion se mișcă pe scaun, își dresă glasul puțin și zise linistit, dar uitându-se numai sub masă, la picioarele preotului, întinse și arătând talpile ghetelor pe care se prelingeau vine subțiri de apă murdă din noroiul lipit pe margini:

- Nici eu nu mă codesc, că m-ar bate Dumnezeu, numai că vreau să știu ce iau și ce-mi dă... Am dreptate, domnule părinte, ori n-am?

Amândoi se adresau numai preotului și nici nu se uitau unul la altul. Nimeni nu lua în seamă pe Ana și deci nimeni nu văzu cum înșeninarea alungă spaima din ochii ei, pe măsura ce cuvintele barbatilor se înmoaie și se apropie.

171

- Îi dau fata acum, iar după moartea mea, lor le rămâne tot ce am agonisit, că doar n-am să duc nimica pe cealaltă lume...

Cât traiesc însă nu vreau să rămân pe drumuri și să ajung la batrânete să cer de pomana - făcu Băciu mai raspicat, mereu cu privirea spre Belciug.

- D-apoi cu fata ce să fac eu, bade Vasile? se ridica atunci și Ion aprins. Spune-mi d-ta, ce să fac? Am eu avere că d-ta, am eu pământ?... Ori d-ta vrei să ne bagăm slugi amândoi că să nu pierim de foame?

- Să munciti și să vă faceți! striga Vasile Băciu.

- Oare?... Da pân-acu n-am muncit? Pân-acu nu mi-am sfărâmat deajuns oasele? Că slava Domnului, cu mâinile în sân

n-am stat! Si avut-am oare vre-un folos din toata truda? Am ramas tot ca degetul de gol... s-acu ai vrea sa mai hranesc si pe fata d-tale, ca ti se pare ca dânsii nu-mi sunt pâna peste cap!...

Arata cu degetul pe rând, pe tata-sau si pe ma-sa, care dadura din cap foarte posomorâti, vrând astfel sa înduioseze pe adversar si sa dea o mâna de ajutor feciorului.

- Cât traiesc eu, nu dau nimic!... Asta s-o stii dinainte! Nici un creitar si nici o palma de loc! Mai bine o omor si o îngrop; cel puțin sa stiu c-am omorât-o eu, pentru ca nu si-a tinut cinstea si nu m-a ascultat pe mine... Asa! Uite-asa!

- Apoi daca-i asa, degeaba ne-am mai ostenit si am necajit pe domnul parinte - zise Ion învârtindu-si palaria în mâini si îndreptându-se pe scaun, ca si când ar fi dat sa se scoale si s-ar fi razgândit înainte de-a sfârsi miscarea.

Belciug, speriat ca i s-a stricat planul, ar fi vrut sa intervieve si sa-i domoleasca, si nu stia cum s-o faca. Tusi de câteva ori în semn ca ar dori sa vorbeasca. Se împânzi iar o tacere, acum însa nervoasa si framântata de scârtâitul scaunelor... înainte de-a deschide el gura, Vasile Baciuc izbucni din nou:

- Dac-ai socotit sa-si bati joc de fata ca sa-mi smulgi mosia, apoi rau te-ai socotit, ca nu ti-ai gasit omul... Nu, nu, baiete!... Hm... Stiu ca ti-ar placea... Dar eu... hm... lasa pe mine... Nu, nu, loane, sa ma fereasca Dumnezeu si Maica Precista!

În clipa urmatoare Ion, Zenobia si Glanetasu protestara indignati acoperind îndemnurile la cumpatari ale preotului... Deabia acum se rupse ghiata aevea si se încinse o vorbarie de vre-o trei ceasuri, aci apropiindu-se, aci gata sa se iea de par, ca peste un minut sa se mulcomeasca iar. Numai Ana tacea mîlc si suspina ca o osândita care-si asteapta verdictul... În sfîrsit Vasile Baciuc consimti sa dea cinci locuri si o pereche de boi, dar pamînturile sa fie scrise pe numele Anei. Ion însa tineea mortis ca-i trebuie toata mosia, deoarece Baciuc nu mai e în stare sa o munceasca, fiind

172

cam batrîn, si încredintându-l ca, drept recunostinta, îi va purta de grija si nu-i va iesi niciodata din cuvânt.

Când ajunsera aci, Belciug se ridica triumfator. Greu a fost sa înceapa tocmeala. Deacuma au sa se dea pe brazda, oricât s-ar mai ciondani. Dar atîta vorbarie îl plictisi în cele din urma, mai ales vazînd ca se însereaza si înca n-au cazut la învoiala. Astfel îi trimise sa continue acasa hartuiala si, dînd mâna cu barbatii, le zise zîmbind cucernic:

- Ei, sa fie într-un ceas bun si cu noroc! Si la nunta sa nu uitati nici pe Dumnezeu din cer si biserica lui de pe pamînt! Ciorovaiala dintre potrivnici se relua mai apriga pe drum. Se

amenintau, se înjurau, se opreau, dadeau din mâini, își sopteau cine stie ce, dar tocmeala nu mai înainta deloc. Când sosira în fata casei lui Vasile Baci, amândoi se gândira sa lase asa cum vrea cellalt si sa sfârseasca, si totusi se razgândira repede nadajduind fiecare ca amânarea va aduce apa la moara lui. Singura Ana era zorita, tremura si se uita rugatoare când la tatal ei, când la Ion, îngrijorata ca se vor desparti, fara a-i hotari soarta sau a-i fi curmat suferintele. Si într-adevar se despartira jurându-se, atât flacaul cât si Vasile, ca ori ramâne cum a spus dânsul, ori nici sa nu se mai întâlneasca...

Vasile Baci, simtindu-se gătit, pleznea de mânie si, ca sa se racoreasca, gasi un clenciu Anei si o batu iar pâna o umplu de sânge... Toata noaptea si a doua zi fu crâmpotit de gânduri negre. Înțelegea acuma lamurit, ceeace banuise de când a prins de veste ca feciorul Glanetasului umbla sa suceasca mintea Anei. «Va sa zica vrea sa-mi iea pamânturile!» îi rasareau sudori reci pe frunte gândindu-se ca va fi nevoit la urma urmelor sa se îndoiaie si sa traiasca din mila calicului... își fierbea creierii cautând sa nascoceasca un mijloc care sa-l scape din ghiarele hotului si se bucura numai la închipuirea ca ar gasi ceva sa-l însele cât mai cumplit... Dar oricât se caznea, nu putea stoarce nimic. Poate daca l-ar mai ameninta ca va lasa pe Ana sa nasca si ca nu o va marita niciodata? Amenintarea i se parea atât de slaba, încât nici el însusi n-o credea. Cum s-o primeasca atunci cellalt? Mai mult l-ar întarâta...

Ion era vesel si multumit. Era sigur ca pâna la urma Vasile Baci îi va da tot si-si facea mereu cruce multumind lui Dumnezeu ca l-a ajutat sa izbândeasca. A doua zi în zori cutreiera hotarul sa cerceteze mai bine toate locurile viitorului sau socru, si sa se bucure vazându-le, fiindca de-acuma sunt ale lui. Pe la amiazi se sfadi rau cu Glanetasu care încerca sa-l sfatuiasca sa nu întinda coarda prea tare.

- Decât m-ai învăta pe mine, mai bine-ai pune si d-ta mâna pe ceva, ca manânci pâinea lui Dumnezeu degeaba, mai rau ca un trântor! îi striga feciorul cu dispret.

Seara, însoțit de ma-sa, de Floarea, nevasta lui Macedon Cercetasu, si de soacra primarului, o baba specialista în petituri si tocmeli, se duse la Vasile

173

Baci care dealtfel îl astepta si chiar chemase pe baba Firoana si pe nevasta dascalului Simion Butunoi, sa poata tine piept asalturilor. Ana îndulcise o oca de rachiu, caci bautura dezleaga limbile si îmblânzeste inimile. Toata târguiala fu reluata dela început cu mai multa râvna si violenta, fiecare parte urmarind sa pacaleasca cât mai tare pe potrivnic.

Cuvântul însa îl aveau îndeosebi femeile care se certau tiganeste si, drept dovezi si argumente, se ocarau întâi unele pe altele, apoi pe Ion, pe Ana, pe Glanetasu, pe Baciul si toate neamurile lor cunoscute si necunoscute... în loc de apropiere, mai rau se înraira si se despartira hotărâti sa nu mai reînceapa convorbirile, ceea ce, fireste, nu-i împiedica sa se întâlneasca iar peste câteva zile si iar sa se certe fara rezultat...

Deoarece, tot ciorovaindu-se, intrasera în postul mare, Vasile Baciul se gândi ca cununia nu se poate face în nici un caz pâna dupa Paste, se lasa mai greu spre a câstiga timp pentru a gasi mijlocul de a-si însela ginerele. Dar nici Ion nu se grabea deloc si se prapadi de râs când Vasile vru totusi sa-l sperie ca nu-i mai da pe Ana... Apoi, cu doua saptamâni înaintea sarbatorilor, se învoira într-o jumatate de ceas, încât si flacaul se mira cât s-a facut Baciul de îngaduitor. Primi sa-i dea zestre toate pamaturile si amândoua casele, cerând doar sa fie scrise, dupa cununie, pe numele amândurora. Deocamdata, dupa cununie, Ana se va muta la Glanetasu, împreuna cu o pereche de boi, un cal, o vaca cu vitel, o scroafa cu sapte purcei, un car nou si altele mai marunte ce se cuvin unei mirese si neveste tinere. în aceeasi zi se dusera la notar pentru înstiintarile legale si pe urma la preot sa faca strigarile de cuviinta asa fel ca nunta sa se serbeze chiar a doua Dumineca dupa Paste... Din clipa aceasta Vasile Baciul trai într-o zbuciumare parca el ar fi fost mirele. Toata ziua nu-si gasea locul si nu mai stia cum sa-si ascunda nerabdarea. De teama sa nu scape vre-o vorba tradatoare, nu mai dadea pe la Avrum, dar bea mai mult ca de obicei acasa. Acum i se parea ca vremea trece prea anevoie si-l rodea frica sa nu-i strice cineva sau ceva socotelile...

Dupa întrevvedere cu preotul român, Titu se simtea alt om, mai luminat, mai curat. Se gândi mult la viata lui de pâna atunci si o gasi stearpa si rusinoasa. Parca umblase prin lume cu ochii închisi, de nu vazuse nimic. Placerea lui de-a vorbi ungureste i se parea acum nespus de caraghioasa. Ce folos ca mâzgalise poezii, când sufletul lui fusese întelenit de nesimtire? Ce folos ca citea tot ce-i cadea în mâna, împuindu-si mintea cu gândurile altora,

174

daca nu cautase sa stie ce se petrece în jurul lui? Ce sa mai închipuiesti drame si tragedii pentru glorie, când în fata ta se desfasoara tragedia unui popor întreg, mai dureroasa în mutenia ei decât orice nascociri romantice?

- Menirea mea este sa traiesc în mijlocul neamului vitregit de soarta, sa-i alin suferintele, sa-i simt durerile, sa fiu sprijinul lui! îsi zicea dânsul cu mândrie în clipele de însufletire.

Seara statea tolanit pe canapeaua ce-i slujea drept pat, nu aprindea lumina si facea zeci de planuri de viitor, care de care mai napraznice. Se vedea când cu facia în mâna, în fruntea unei multimi imense de tarani, calauzindu-i spre lupta de dezrobire, când ratacitor din sat în sat mângâind jelaniile oamenilor napastuiti, învatându-i cum sa-si usureze traiul si atâtând în sufletele lor focul nadejdei de mai bine, când în capul unui grup de soldati cu steagul tricolor fâlfâind în vânt... își zugravea în minte chinurile ce le va îndura vitejeste pentru poporul lui si foarte deseori se visa în fundul unei temnite, legat în lanturi si totusi fericit în inima, simtindu-se martir care prin jertfa sa trebuie sa smulga izbânda tuturor... Si închipuirile acestea îi umpleau fiinta de placeri sufletesti nebanuite... În lumina zilei însa zâmbea de visurile îndraznete ca de niste aiurari bolnave si-si zicea ca, în locul lor, ar fi mai frumos sa faptuiasca acum ceva. Toate planurile si hotarârile nu fac doi bani daca ramân neîmplinite. îl rodea nevoia de a porni îndata si se necajea ca nu stie ce ar putea face, parca sub aripile sufletului i-ar atârna picioare de plumb... Avu o bucurie când îi dadu prin gând sa rupa orice relatii cu toti ungurii si sa nu mai vorbeasca decât românește. Si fiindca la cancelarie trebuia sa scrie ungureste hârtiile oficiale, îl cuprinse scârba de slujba ce-o facea...

Totusi pe Roza Lang n-o uita si chiar se gândea cum ar putea-o aseza si pe ea în cadrul vietii lui noi, fara sa-si încurce nazuintele. îi era rusine însa când își amintea ca i-a declarat dragoste în ungureste si ca întâia lui iubire patimasa e o unguroaica. Se consola doar zicându-si ca nu-i imposibil ca Roza sa fie ovreica, precum e si Lang, iar atunci n-ar mai sta nici o piedica în fata amorului lor, stiut fiind ca ovreii nu prea cunosc sentimentul national... Deoarece trecuse câteva saptamâni de când se despartise de ea, acum n-o mai dorea cu atâta înversunare, dar era sigur ca, daca ar revedea-o, ar iubi-o mai neunește. De aceea hotârî ca iubirea aceasta nu se contrazice deloc cu planurile lui si ca, în general, ura niciodata nu poate cuprinde pe femeile asupritorilor. Spre a fi cu totul linistit, facu legamânt ca o va învăta si pe ea românește... Acuma, dupa ce credea ca si-a tras o noua linie calauzitoare în viata, notarul Friedman îi era indiferent. în inima lui îl privea de la o înaltime foarte

175

mare si-l considera mai putin ca pe un bustean de carne. Rau îi parea doar ca notarul nu pricepea schimbarea lui. Daca ar fi priceput, i-ar fi facut imputari, ceeace l-ar fi bucurat. Prinse însa simpatie de vajnicul student care se înfuria ca Titu nu mai vrea sa vorbeasca deloc ungureste si care nu-l mai scotea din

«sovinist» si «agitator».

Avea remuscari ca n-a cautat pâna acuma sa cunoasca macar din carti România, tara spre care se îndreapta azi toate gândurile lui înaripate. Era nenorocit ca nu-si poate procura nici cel putin câteva vederi din «paradisul românesc», cum o botezase dânsul într-o discutie cu notarul. Gasea criminali pe toti dascalii români care nu sunt în stare sa înfrunte oprelistele guvernului unguresc si sa învete pe elevi a respira aerul patriei lor adevarate.

Fiindca Friedman umblase si chiar statuse ani de zile în România, Titu îl zgândarea mereu sa-i mai spuna ce e pe-acolo, fara însa sa se arate ca el nu prea stie bine nici pe harta cum e tara. De obicei suferea auzind povestirile notarului, care nu obosea zugravindu-i tarani storsi de saracie alaturi de boieri ce nici nu-si cunosc numarul mosiilor, sate mai mizerabile ca niste colonii de robi alaturi de orase otravite de lux si desfrâu, clacasi ce se zvârcolesc în bezna, surtucari carora li-e rusine sa vorbeasca româneste si se falesc sporovaind frantuzeste, ciocoi spilcuiti care nu cunosc nici Dumnezeu nici legi...

- D-ta vezi România cu ochi unguresti - zicea totdeauna Titu, încercând sa-i opreasca ocarile.

- Asa crezi?... Daca vei trece vreodata pe acolo, ai sa-ti aduci aminte de mine si vei recunoaste ca n-am exagerat... D-voastra, cei fanatici de-aici, nici nu va puteti închipui ce înseamna România. Eu, sa am puterea în mâna, v-as aduna pe toti si v-as trimite pe socoteala statului sa stati macar un an în paradisul d-tale. Sunt sigur ca v-as vindeca de iredentism. Caci, domnule, afla ca cei de dincolo nici nu vor sa auda de d-voastra!

- Asta-i culmea! sari Titu.

- Nu vor sa auda, domnule, si cei mai multi chiar va urasc, fiindca i-ati plictisit cu martirii d-voastra! Dealtfel transilvanenii au pe-acolo o porecla foarte caracteristica. Când îi zici d-ta «frate» el îti zice «boanghina»!

Fireste, Titu nu credea nici o vorba din ce-i povestea de rau notarul, ci își închipuia tocmai contrarul. Iar daca Friedman scapa din întâmplare si câte un cuvânt mai bun, Titu se mândrea ca si când lauda l-ar fi privit direct pe dânsul. Zi cu zi simtea însa ca locul lui nu este aici, într-un cuib unguresc, mai ales ca e silit sa îndeplineasca o slujba nenorocita, îndreptata tocmai împotriva celor saraci si napastuiti. Lipsa lui de zel nu scapa notarului care, în

urma câtorva neglijente, îi pofti sa faca mai putina politica si mai multa treaba, altminteri va fi nevoit sa-si caute un

practicant mai harnic.

Aproape de Paste, Friedman îi ceru cu energie sa înceapă îndata punerea sechestrului la cei în restanta cu plata darilor, explicându-i ca din pricina taraganelilor lui s-a ales cu un avertisment fulgerator, el, notar batrân si constiincios. Titu, jignit, porni prin sat, umbla toata ziua si seara se întoarse cu un car de zaloage, adunate însa numai de la unguri. Când afla aceasta Friedman, se rosi de mânie si-i declara, de-abia stapânindu-se:

- D-ta vrei sa ma amesteci în încurcaturi politice, mi se pare... Asa nu mai merge, regret... Trebuie sa ne despartim!

- Constiinta mea e curata, în orice caz! raspunse Titu cu o demnitate însotita de un zâmbet modest.

În aceeasi seara notarul îi facu socoteala, îi plati patruzeci si cinci de coroane, iar a treia zi, fiind Joi si având treburi în Armadia, îl duse si pe Titu pâna la Beraria Rahova, de unde îl luase odinioara...

Macedon Cercetasu, îndata ce iese din biserica, aduse învatatorului Herdelea stirea ca popa umbla sa împace pe Ion cu Vasile Baci si ca chiar i-a chemat la dânsul acasa pentru dupa amiazi sa-i puie fata-n fata. Herdelea nu zise nimica, dar în sufletul lui se amarî. Purtarea lui Belciug i se parea revoltatoare. Cauta adica sa momeasca pe Ion ca sa-i faca lui sânge rau? Sau poate astfel vrea sa rasplateasca flacaului vreo infamie savârsita fata de binefacatorul sau?... îi veni în minte imputarea lui Ion si acum întelese de unde vine nerecunostinta lui: Belciug... «Va sa zica popa l-a ademenit sa ma tradeze... lata pâna unde merge murdaria unui carturar! Se solidarizeaza cu un taran împotriva mea...»

Dealtfel de când îl oprise judecatorul înaintea liceului si mai ales de când s-a întâmplat obraznicia lui Ion, învatatorul era aproape sigur ca primejdia îl paste rau din pricina jalbei nenorocite. Blestema în ascuns ceasul care l-a facut sa se înduioseze de necazul flacaului ticalos. Toata nadejdea îi fusese în ancheta despre care-i spusese Ghita Pop. Daca judecatorul va fi gasit cât de putin vinovat, atunci Herdelea e salvat. Desi licarirea aceasta era atât de vagax ca si lui i se parea himerica. Când însa, dupa iesirea lui Ion, a alergat în Armadia si a aflat de la Ghita Pop ca ancheta a trecut si a stabilit impartialitatea judecatorului, dându-i toata dreptatea pentru felul cum a

177

procedat, învatatorul a început sa se astepte la orice. Copistul nu a fost în stare sa-i spuna prea multe amanunte, caci cercetarea s-a facut în taina, ca sa nu zdruncine autoritatea justitiei; dar atâta tot a putut afla Herdelea ca, printre cei dintâi, au fost ascultati Belciug, Ion si Simion Lungu.... Cum nici

unul dintr-însii nu i-a suflat lui nici o vorba despre ce s-a petrecut, înseamna ca trebuie sa se' fi petrecut ceva rau pentru dânsul. Poate ca, daca ar fi vrut într-adevar sa stie, Ion i-ar fi marturisit tot fara înconjur. Dar Herdelea, în realitate, nu dorea siguranta. Mai voia sa creada ca pâna în cele din urma se vor îndrepta toate în bine. Curiozitatea îl atâta, iar frica îl oprea. Închidea ochii si cauta sa amâne cel putin lovitura, daca n-o poate ocoli, caci raul nu soseste nici odata prea târziu... Si asa, în loc sa cerceteze la obârsie unde ar fi putut gasi tot ce-l rodea, batea deseori drumul Armadiei, iscodind mereu pe Ghita Pop de la care stia ca nu poate culege nimic sigur. Umblând zadarnic pe la Ghita Pop, într-o dupa amiaza frumoasa, notarul Stoessel din Jidovita îl striga pe fereastra sa-i dea o citatie sosita de vreo trei zile si pe care n-a avut ocazia sa i-o trimita acasa. Herdelea îngalbeni.

- S-a spart buba! îsi zise dânsul, încredintat ca citatia e în legatura cu afacerea judecatorului.

Mai uluit fu însa vazând ca e vorba de o noua încurcatura. Era pârât sa plateasca o suma însemnata firmei Bernstein din Bistrita de la care cumparase acum trei ani mobila de salon în rate lunare de câte douazeci de coroane. Herdelea nu fusese de parere sa-si mai îngreueze leafa cu asemenea datorii zadarnice, mai ales ca avea regulat retineri pentru avansuri si alte încurcaturi pe urma carora creditorii încasau ce li se cuvenea direct de la perceptie. El zisese ca, precum au stat fara salon atâta ani de zile, ar mai putea sta pâna se vor mai usura putin. Dar fetele atâta l-au cicalit, încât a trebuit sa recunoasca în cele din urma ca au dreptate si ca e nevoie de o odaie mai draguta unde sa poata primi pe viitorii petitori... Vreo doi ani de zile a si platit ratele la vreme, caci Laura, de frica sa nu ramâna iar fara salon, nu lasase niciodata sa se adune mai mult de doua-trei si se ducea chiar ea sa puna banii la posta. De când a intervenit însa bobota maritisului, Laura nu s-a mai interesat, iar batrânul, având destule alte cheltuieli urgente, îsi zicea ca jidanul poate sa mai astepte, si ascundea somatiile ce-i veneau în fiecare luna tot mai amenintatoare, ca sa nu le vaza fetele si sa-si aprinza paie în cap. Pe urma, dupa ce se adunara multe rate, îsi gasi scuza ca nu poate plati o suma asa de mare si ca va aranja lucrurile dupa nunta Laurei, când va mai scapa de greutate. Acuma iata ca firma a pierdut rabdarea si-i cere sa achite

178

imediat atât ratele din urma, cât si pe cele viitoare, conform contractului, adica peste trei sute de coroane.

- Trei sute de coroane! murmura Herdelea cu un zâmbet desperat. Si tocmai azi, în preajma nuntii!

Pâna acasa cumpani bine toata nenorocirea. Ca nu poate plati acuma, asemenea suma, era sigur. Va sa zica trebuie sa se sileasca mai ales sa câstige timp pâna dupa nunta fetii. De aici are sa porneasca cu socotelile... întâi si întâi n-are sa arate acasa citatia si nici sa pomeneasca despre judecata, spre a evita certurile, lacramile, blestemele si spaima familiei. Toate are sa le descurce el linistit, fara zvâcniri zgomotoase. Din nefericire termenul judecatii e înainte de Paste. Asta-i mai greu. Dar fiindca tot nu poate plati si nici alta aparare, afara de saracie, n-are, de ce s-ar mai duce la judecata? Sa mai dea ochi cu judecatorul si astfel sa mai dezlantuie poate si cealalta încurcatura? Pe omul suparat nu-i bine sa-l zgândaresti... Deci nu se va duce deloc la judecata. Lasa sa-l condamne. Polita tot nu cunoaste amânari. Pe urma se va învoi el cu avocatul firmei cumva, poate acoperind cheltuielile de judecata si reluând ratele... Pâna atunci trec sarbatorile, trece nunta Laurei si se mai simplifica lucrurile...

Intra acasa vesel, ca si când ar fi câstigat la loterie. Desi citatia îl ardea în buzunar, lua pe dascalita de mijloc, o învârti de câteva ori tinereste si o pupa zdravan pe amândoi obraji, stârnind râsul fetelor si indignarea d-nei Herdelea care, smulgându-se din bratele lui, îl ocarî:

- Ho, nebunule!.... Nu ti-i rusine, om batrân si fara minte, macar de copiii astia care te vad si te judeca!...

Cum neplacerile nu vin niciodata singure, în preziua judecatii, pe înserate, tocmai când se asteptau mai putin si chiar vorbeau de cât se jertfeste bietul baiat într-o slujba ingrata pentru ambitiile unui poet, iata ca se deschide usa si apare însusi Titu, zâmbitor, aducând si posta din Jidovita împreuna cu o circulara prin care Herdelea era înstiintat ca inspectorul Cernatony, protectorul lui, a trecut la pensie si ca, pâna la numirea titularului, a fost însărcinat subinspectorul Horvat sa-i tina locul.

- Se vede ca s-au îngramadit numai pe capul meu toate nenorocirile! se gândi Herdelea posomorât.

Titu ponegri din rasputeri pe «jidanul din Gargalau» care umbla sa-l faca unealta lui întru apasarea românilor din comuna si se declara fericit c-a scapat teafar din cuibul acela de straini unde la fiecare pas trebuia sa îndure jigniri în sentimentele lui cele mai sfinte. Dascalita si fetele îl laudara ca bine a facut de n-a mai stat în serviciul unui renegat nesimtitor. Învatatorul înțelegea însa numai atâtă ca tânarul a fost concediat si a ramas iar fara pâine,

179

ceeace însemna o greutate mai mult pe capul lui caruntit de necazuri, tocmai acum când grijile au început sa-l copleseasca

mai aprig. Mai dureroasa era totusi stirea despre retragerea batrânului Cernatony, caci ridica la orizont amenintarea întregii lui cariere dascalesti. Cernatony a fost om de suflet si i-a trecut multe cu vederea; Horvat, urmasul lui, însa e un ungar furios care si pâna acum a încercat sa-i faca zile fripte, vesnic nemultumit ca copiii din Pripas nu vorbesc ungureste... Anevoie a putut închide ochii Herdelea în noaptea aceea. Grijile îl napadeau ca niste stafii fioroase, îl înconjurau si-l chinuiau. Somnul sanatos al celorlalti parca îi marea suferinta. Cumplit e sa-ti porti singur crucea, fara macar sa te poti mângâia împartasind durerea cu cei dimprejur, cu cei ce sunt asa de aproape si totusi nu pricep nimic... Poate nici odata povara vietii n-a simtit-o mai apasatoare si viitorul mai întunecat...

Dimineata porni spre Armadia, nu ca sa se prezinte la proces, ci sa fie pe acolo, sa afle cel putin ce se urzeste împotriva lui. Titu îl însoti pâna în Jidovita, unde se opri sa zica buna ziua cunoscutilor si prietenilor pe care nu i-a vazut de aproape doua luni, dându-i întâlnire la prânz la Beraria Rahova. Învatatorul se învârti prin Armadia, nerabdator, intra la Banca Somesana, trecu pe la doctorul Filipoiu, care avea sa fie nasul Laurei si cu care mai vorbira despre amanuntele nuntii. Titu n-avu noroc sa gaseasca pe Roza Lang si astfel sosi curând si el în Armadia; îi veni nenorocita idee sa faca o vizita Lucretiei Dragu si fu primit foarte rece, deoarece d-soara era acum în vorba serioasa cu profesorul Oprea. Mai hoinari prin târgusor, suparat din pricina Lucretiei, si spre amiaza, nemaiavând ce face, se îndrepta spre berarie, unde gasi pe tatal sau la o masa, singur, cu o bere dinainte, mohorât. Tânarul începu sa-i bata capul cu pataniile lui din Gargalâu si sa-i declame patetic despre menirea lui, despre planurile lui si despre revelatia ce a avut-o în fata primejdiei unguresti. Herdelea tacu multa vreme abatut, apoi vazând ca Titu nu mai înceteaza, îl întrerupse cu o imputare dureroasa:

- Tu parca traiesti în alta lume, dragul tatii!... Tu alergi dupa visuri si nu bagi de seama ca realitatea ne sugruma, gata gata sa ne doboare!...

Titu ramase o clipa cu gura cascata si nesimtind amaraciunea din vorbele batrânului, urma cu un gest larg, maret:

- D-ta niciodata n-ai înteles avânturile generoase!...

Si în gând mai adaoga: «Nu degeaba sunt unii oameni prin Armadia care spun ca tata e cam renegat... Cam au ei dreptate, cum se vede!»

- Dar nici tu n-ai înteles greutatile noastre, cu toate ca acum esti om în toata firea si ar trebui sa fii cât de cât sprijinul meu si al familiei - zise Herdelea cu aceeasi dojana în glas.

- Ce înseamna grijile noastre marunte fata de nevoile cele mari ale neamului! striga Titu cu gura plina. Nu e român, tata, cel ce pune interesele personale mai presus de cele obstești!

Învatatorul zâmbi trist și, în vreme ce tânărul își dezvoltă teoriile naționale, se gândi ca tot așa a fost odinioară și dânsul, de mult până ce n-a știut ce sunt sarcinile vieții, până ce nu a dat piept cu lumea. Desteptarea a fost crâncenă. Visurile s-au spulberat mai repede ca închipuirea și în locul lor s-a pomenit cu lupte istovitoare pentru ziua de mâine. Și, vorbind parca cu sine însuși sau cu amintirea trecutului îndepărtat, rosti domol:

- Ce bine ar fi dacă viața s-ar potrivi cu visurile, dacă omul ar putea trăi din visuri!...

În berărie era puțină lume. Doar câțiva profesori, care scapasera mai de vreme de la liceu, și vreo doi funcționari de la Banca Someșana. Toți întrebară pe Herdelea când e nunta domnișoarei Laura și nu-l scoteau din «socrule» și din felicitări zgomotoase.

- Atâta multumire as fi avut și eu, și acum iată-o înecată într-un potop de nenorociri! se gândea învățatorul cautând să răspundă cât mai vesel. Se vede că așa mi-a fost mie scris, să nu am în viața nici o bucurie deplină!

În prag se ivi deodată judecătorul, întovărit de un avocat ungur din Bistrita, reprezentantul casei Bernstein. Cum îi zări, Herdelea tresări, se făcu că ceara și, fără să vrea, bătu în masă cu paharul gol, murmurând:

- Chelner, plată!

-Mai stai, tata, ce Dumnezeu, că doar nu arde! zise Titu surprins că tatăl său vrea să plece tocmai când începe să vie lumea mai bună.

Judecătorul își roti privirea prin sală, văzu pe Herdelea și avu un gest de neplăcere pe care acesta îl prinse, deși numai cu coada ochiului. Pe urmă se așeză la o masă aproape, tocmai în fața învățatorului, continuând a se întreține cu avocatul care nu se sinchisea de nimeni, cufundat cum era să-i explice ceva. Herdelea nu îndrăznea să ridice ochii, dar simtea că privirea judecătorului îl sfledește. Nemaiputând-o suferi, își lua inima în dinți și se uita drept în ochii vrajmăși, plecând apoi iar capul în semn de salut. Judecătorul nu răspunse, ci-l măsura cu aceeași cautătură rece...

Și pe când dânsul se perpelea astfel, Titu, cu glas mai scăzut, îi sporea de poporul nostru, de idealul suprem, de chemarea imperioasă... Vorbele lui rasunau în urechile bătrânului ca un bâzâit obositor.

Peste câteva minute judecătorul puse ușor mâna pe bratul avocatului, ca să-l întrerupă, și apoi îi zise brusc lui Herdelea,

cu o voce moale dar pe-atât mai patrunzatoare:

- Stii ca stiu tot, domnule Herdelea! Tot! Absolut tot!

181

- Cum? Întreba învatatorul naucit de spaima.

- Ia, te rog, nu te mai preface! Din capul locului am banuit ca numai opera d-tale poate sa fie... Ei, acuma stiu ca nu m-am înșelat în banuiala mea... Fireste, nu face nimic. Eu te onoram cu prietenia mea, pe când d-ta ma calomniai la minister si umblai sa-mi zdrobesti cariera. A, desigur nu face nimic... Dar nu înțeleg de ce ai fost las si m-ai mintit când te-am întrebat deunazi? Atâta curaj puteai sa ai si d-ta!...

- Domnule judecator, trebuie sa stiti... va rog... O explicatie sincera, negresit ca va... Caci nu se poate astfel sa... Va rog foarte mult! bâlbâi Herdelea foarte umil gândindu-se sa se apropie cu scaunul de masa judecatorului si sa-i ceara iertare; dar limba deabia i se mai misca de frica si sub asprimea privirei în care simtea un clocot de ura.

- Lasa, lasa, nu te mai osteni! Explicatiile ai sa le dai tribunalului... Sper ca nu te astepti sa fii crutat, cum nici d-ta nu m-ai crutat pe mine? Sper! zise judecatorul cu un râs ciudat si punând iar mâna pe bratul avocatului ca sa-si urmeze vorba../

Titu ascultase uluit obrazniciile judecatorului si se rusina vazând umilinta si groaza tatalui sau.

- Ce-i, ce s-a întâmplat? întreba de mai multe ori, tragându-l de mâneca, fara a primi vreun raspuns, caci batrânul ramasese cu ochii tinta la judecator, asteptând parca sa-i mai întâlneasca privirea, sa-l mai roage, sa-i arate toata deznadejdea si teama, si sa-l îmblânzeasca. Judecatorul însa nu-l mai lua în seama, ca si când pentru dânsul nici n-ar mai fi existat un Herdelea. În schimb, dupa un rastimp, se întoarse avocatul si-i spuse grabit, negustoreste:

- A, domnul Herdelea!... Nici nu te vazusem... Avem ceva de vorbit împreuna... De ce n-ai venit azi la proces?

Învatatorul își croi în minte un raspuns, dar, pâna sa deschida el gura, avocatul își reluase convorbirea cu judecatorul, mai aprinsa.

Herdelea simti o moliciune mare în tot corpul, iar vederea i se tulbura încât i se paru ca e apucat într-un vârtej ametitor din care zadarnic se zbate sa se desprinda. Auzea ca prin vis întrebările lui Titu, curioase si nerabdatoare, «ce este, ce este?» si în acelasi timp vorbele avocatului, topite într-o uruiala întrerupta din când în când de glasul judecatorului, atât de cunoscut si atât de îngrozitor. Clatina mereu din cap cu o înfatisare desperata si cu niste ochi arsi de întrebarea: «Ce vreți cu mine? Ce vreți? Ce vreți?» Vârtejul însa vuia neîncetat

în creierii lui...

Într-un târziu apoi uruitul vorbelor avocatului înceta, judecatorul disparu și lumea parca reintra în fagasul ei obisnuit. Pe ferestrele mari, în odaia plină de miros de mâncări și bauturi, bateau fâșii largi de lumina alba primă-

182

varateca, înseninându-i sufletul. Acuma toate mesele erau ocupate. În aerul cald se ciocneau crâmpoșe de convorbiri, râsete zgomotoase, strigate flamânde și zânganiri de farfurii și de tacâmuri... Și la masa lui, lângă Titu, se așeza avocatul ungușor cu o figură nepasatoare care însă voia să para îngrijorată și compatimitoră.

- Judecatorul e foarte supărat... Ai intrat în belea mare cu dânsul... Și e o fire căinoasă care nu iartă!

Atât Herdelea, cât și Titu încercară să vorbească, dar avocatul, grabit, nu le dădu răgaz, ci continua îndată cu altă voce:

- Pe urmă de ce n-ai venit la proces, domnule?... Foarte rău! Foarte rău! Poate că-am fost căzut la învoială cu mai puține cheltuieli... Acuma, ca să nu zici că-s om fără suflet și că fug de o înțelegere cinstită, deși simțind o amă în geantă, totuși îți propun să...

Să-i sechestreze mobilă, să fixeze un termen de licitație - toate numai de formă, ca să fie asigurată casa Bernstein ca nu va pierde banii ce i se cuvin de drept. Pe urmă la licitație se va prezenta numai el, avocatul, va cumpăra în numele firmei toată mobilă pe prețul ce-i mai datorează Herdelea, fără a ridica însă nimic din casa, iar învințitorul va iscali o poliță nouă pentru toată suma împreună cu cheltuielile de proces și de licitație.

- Ei, și ca să vezi ce inimă am, iacă, stabilim ziua sechestrului pentru după Paste, Joi, să faci și d-tă sărbătorile în tihnă. Eu tot mai am Joi și alte afaceri în Armadia, așa că te pot scuti de cheltuiala călătoriei mele... Termenul licitației 3 vom fixa atunci. Așa! Aie, da mâna! Ne-am înțeles, va să zică... As mai zăbovi, dar după prânz, la cinci, am o licitație mare în Bistrita, de la care nu pot lipsi... Va să zică Joi după Paste, pe la noua dimineață... Din partea mea poți fi liniștit! Macar de-ar fi capcaunul de judecător om de înțeles ca mine... Ei, la revedere pe Joi!... Dânsul e fiul d-tale? Îmi pare foarte bine!... La revedere!...

Herdelea nici nu apucase să deschidă gura. Dealtfel nici n-ar fi avut ce zice, căci era doar la discreția avocatului care, dacă voia, îl putea face de rusine tocmai în ajunul nuntii Laurei, vânzându-i cu toba tot din casa.

- Lăsa că-i bine cum a zis ungușorul - vorbește Titu văzând descurajarea tatălui sau și înțelegând acuma zbuciumările lui.

Se pare un om cumsecade... Cum 3 cheama, tata?

- Cum, tu nu-l cunosti pe Lendvay? zise Herdelea, adaogand apoi cu o teama aproape copilareasca: Sechestru, licitatie... vai de capul meu! Ce-o sa zica ma-ta? Ce-o sa zica Laura?

- Adica, cum, ce-o sa zica? striga tânarul înflacarat. Dar nu le-ar fi rusine sa mai zica ceva... Pentru cine ai d-ta necazurile astea acuma, daca nu pentru

183

ele?... Ori crezi ca-s asa de proaste sa nu priceapa nici atâta? Ma mir ca te mai gândești la ele... Apoi parca cine stie ce lucru mare-i un sechestru si o licitatie de forma! Ca doar ti-a spus si de zece ori ca sunt numai de forma... Mergând spre casa cu Titu, învatatorul își mai usura inima povestindu-i ce întorsatura a luat plângerea lui Ion si ca desigur chiar Ion l-a pârlit ca i-a facut-o.

- E o canalie si Ion, fireste! zise Titu din ce în ce mai însufletit, caci în afacerea aceasta el nu vedea decât ca tatal sau e un martir al iubirei taranului român. Dar ce are a face, tata! Trebuie sa fii mândru ca suferi fiindca ai aparut pe un român, chiar daca românul s-a întâmplat sa fie un misel... E o fapta superba!

- Dar tu nu-ti închipui ce urmari grele poate sa aiba! gemu batrânul putin mai îmbarbatat, gândindu-se la cuvintele judecatorului despre «calomnie» si «tribunal».

- Cu cât vor fi mai grele, cu atât te vei ridica mai sus în stima tuturor! zise tânarul invidios ca nu este el în locul învatatorului, sa se poate lauda pretutindeni cu sacrificiile lui pentru cauza neamului...

Dascalita si fetele, auzind de sechestru si de licitatie, se asternura pe bocete si vaete ca rusinea aceasta nemaipomenita are sa prapadeasca norocul Laurei, fiindca Pinteia are sa afle si sa-i întoarca spatele... Ca sa arate cât sunt de convinse ca asa are sa fie, fetele nici nu mai continuara în ziua aceea lucrul la trusou, lasând în masina de cusut un cearceaf de plapoma aproape ispravit, cu sumedenie de ajururi si dantele si cu monogramul ei brodat frumos într-un colt. Titu se sili toata dupa amiaza si toata seara sa le explice ca sunt proaste daca nu vor sau nu pot sa înțeleaga ca e vorba numai de o forma. Femeile însa nu admiteau nici o lamurire si Laura nu se linisti decât zicându-si ca ea nu va mai fi aici sa-i crape obrazii de rusine când vor veni cu toba sa pângareasca salonasul în care si-a tesut ea visurile ei de fata... Fireste ca, în asemenea atmosfera, nici Herdelea si nici Titu nu mai îndraznira sa le mai puna în curent si cu amenintarile judecatorului, desi tânarul se laudase ca are sa le spuna tot din fir în par...

Având acum un suflet cu care putea vorbi de temerile ce-l apasau, învățatorul se simți mai înviorat și mai ușurat. Până una alta însă trebuia să vază mai deaproape de școală, căci se putea lesne întâmpla să-i pice o vizită a subinspectorului care, după retragerea lui Cernatony, se va arăta desigur și mai zelos ca în trecut, în nădejdea că o să fie numit el inspector. De aceea mai citea, nu lipsea de la școală, ca să fie pregătit pentru orice împrejurare. Râvna aceasta de altfel îi făcea bine risipindu-i puțin gândurile mohorâte...

184

!«,

Într-adevăr, în ultima zi înainte de vacanțele Pastelor, se opri o calească falnică în fața școlii. Era subinspectorul Horvat care înadins venise așa de târziu și pe neașteptate. Statu în clasă vre-o două ore, cercetând tot, ascultând pe toți copiii, încurcându-i numai pe ungurești și strâmbându-se urât dacă nu-l înțelegeau... în sfârșit iscali jurnalul-program și spuse lui Herdelea, încruntat:

- Ar fi bine să te ocupi mai mult și mai serios... îți recomand chiar să te ocupi, dacă nu vrei să ne certăm!...

Trasura plecă cu dânsul în goană, vrând să inspecteze în aceeași zi și școlile din Jidovita și din Armadia...

Herdelea, cu pălăria în mână, își făcu cruce când nu-l mai văzu, mur-murînd necajit:

- O, bata-te mânia lui Dumnezeu, că acru mai ești!

Oftă, dadu drumul copiilor și porni spre casă cu capul în pământ.

- Asta-i rasplata după treizeci de ani de muncă! se gândi dânsul abatut. Numai cinci ani... numai cinci ani să-mi mai ajute Dumnezeu! Pe urmă ai dracului să fie toți inspectorii din lume... Din pensioara mea voi trăi și eu omeneste cu baba, că până atunci poate să se așeze și copiii, dacă o vrea Atotputernicul...

El care-și batea joc de dascalită pentru că bolborosea mereu rugăciuni, acum, când nevoile și neplăcerile se țineau de dânsul ca scaiul de oaie, își puneă toată nădejdea în puterea cerească și-și întărea inima înaltându-și cugetul fierbinte și umilit spre Dumnezeu...

Seară, după cină, pe când Herdelea povestea amanuntit vizita subinspectorului, se pomeni în casă cu Ion, cu o înfățișare foarte fericită, răspândind parca numai bucurie în jurul lui.

Familia învățatorului rămase trznită de îndrăzneala aceasta.

Titu, încetul cu încetul, spusese totuși surorilor lui și apoi mamei cum a tradat Ion pe Herdelea și că urmarea poate să fie o mare nenorocire. Aceasta, precum și purtarea flacaului în vremea din urmă, făcuse ca acum să fie privit drept cel mai

netrebnic om din sat. Astfel fara a-i raspunde la buna-seara, dascalita, tremurând de mânie si scaparând scânteii din ochi, se napusti asupra lui:

- Gros obraz ai, beciznicule, daca, dupa ticalosiile pe care le-ai facut învatatorului, mai îndraznesti sa ne treci pragul!...

Ion însa nu se sfii deloc si zise linistit si supus, dar cu aceeași fata multumita:

185

- Acu iertati-ma!... Zau, doamna, iertati-ma!...

- Apoi da, acum sa te iertam dupa ce ti-ai batut joc de noi cum ti-a placut! striga d-na Herdelea. Cât te-am ajutat noi si te-am ogoit, nu-i vrednic capul tau. Iar drept multumire te-ai dus si ne-ai vândut ca Iuda!...

- Ce-a fost a trecut - vorbi flacaul iarasi mai cald. A trecut... toate au trecut... Câte-am patit si-am patimit eu, numai Dumnezeu le stie... am gresit, vad bine dar...

- Greseala ta însa poate sa ma bage pe mine în temnita si sa-mi pierd tot rodul muncii de treizeci de ani! îl întrerupse învatatorul care, mai moale ca toti, se si îmblânzise putin.

- Ai sa vezi d-ta cum oi îndrepta eu tot ce-am stricat... Nu-ti fie frica, domnule învatator! Am sa stau eu în temnita oricât, un an, zece, dar d-tale n-are sa ti se sminteasca nici un fir de par! Credeti-ma si pe mine astadata!... Ca azi sunt si eu fericit, domnule învatator! Acu am pământ, am de toate... Acu numai sanatate sa-mi dea Domnul!...

- Sa-ti fie de bine! murmura Herdelea iar mai rece, amintindu-si ca învoiala dintre Ion si Vasile s-a facut în urma interventiei lui Belciug.

Flacaul întoarse ochii pe rând spre Fiecare din casa, parc-ar fi cerut ajutor, dar toti taceau întunecati. Dupa o pauza încurcata, tot el trebui sa reînceapa:

- Apoi uite de ce-am venit acu, domnule învatator si doamna!... Am venit sa va spun ca nu ma misc de-aici pâna nu-mi fagaduiti ca ma cununati d-voastra!...

Toata familia protesta într-un singur glas, desi toti fura miscati de rugamintea ticalosului. Titu, care, pâna aici se facuse ca citeste spre a nu fi nevoit sa vada pe tradatorul lor, acum ridica putin nasul, se uita la dânsul si se mira cât era de schimbat la fata. Parea mai smead si mai hotarât. Pielea i se lipea si lucea pe umerii obrazilor, iar în ochi avea o lumina mândra de biruitor...

Herdelea se codi îndelung ca nasitul înseamna cheltuiala mare, ca tocmai si el are sarcini multe cu nunta domnisoarei, ca de ce nu-l cununa popa... Dar Ion se jura ca mai bine strica toata

învoiala, decât sa se gândeasca la alti nasi, îl încredinta ca nu trebuie sa cheltuiasca nici un ban si în sfârșit starui atât de mult si atât de calduros încât învătătorul fu nevoit sa primeasca:

- Bine, loane, bine... S-o facem si pe asta ca multe am mai facut noi pentru tine si de putina recunostinta am avut parte... Dar poate de-acu încolo sa fim mai norocosi!

Ion, plecând, saruta mâna, întâi domnului s-apoi doamnei, ceea ce îndemna pe dascalita sa zica mai potolita:

- E mare ticalos, dar cel putin are inima buna, saracu!

186

Titu iar pateea ca odinioara: umbla dupa Roza si n-o putea întâlni. Doar ca azi parca nu mai era atât de nerabdator ca atunci. Acuma avea o emotie stranie care-l facea sa nu se prapadeasca cu firea pentru a o vedea. Dorea chiar s-o nemereasca, de s-ar putea, într-o clipa când sa fie si Lang acasa, sau oricine, numai sa nu fie îndata singuri.

A doua zi dupa vizita subinspectorului, Titu porni din nou spre Jidovita si batu la usa în fata careia îi tremurase inima de fericire de atâtea ori. Gasi pe Roza singura, plângând, într-un capot murdar de stamba, cu parul vâlvoi...

- Asta sa fie femeia pe care am iubit-o cu atâta patima acum deabia doua luni? se gândi dânsul sarutându-i mâna foarte jenat.

Statu încurcat câteva clipe, iar femeia plânse mai cu foc parca, revar-sându-si durerea în fata lui, ar fi cautat sa-i trezeasca mai multa compatimire. Titu însa nu vedea decât o schimonosire a gurii pe care a sarutat-o, si-si zicea într-una uluit:

- Si ce frumoasa mi se parea atunci!...

• Apoi d-na Lang îi spuse printre siroaie de lacrimi ca ea e cea mai nenorocita fiinta pe lume fiindca, dupa toate celelalte, acuma a ramas si pe drumuri. Subinspectorul Horvat a sosit ieri din senin si, ducându-se la scoala, n-a gasit acolo pe Lang care sforaia acasa, deoarece venise dimineata de la un chef din Armadia. A trimis dupa el si l-a asteptat aproape un ceas pâna ce l-a desteptat ea si l-a momit sa se îmbrace si sa plece la datorie. Dar cum l-a vazut subinspectorul l-a si mirosit ca-i beat si nici nu l-a mai lasat sa intre în clasa, ci l-a izgonit spunându-i sa se considere suspendat si sa se bucure daca nu va propune ministerului sa-l îndeparteze pentru totdeauna din învățământ.

- Ce-o sa ne facem acuma! urla Roza frângându-si mâinile. Unde sa ne ducem? Si bietul Lang... bietul Lang! D-ta stii ce suflet nobil are si cât e de bun!... N-a zis nimic, nu s-a plâns nimanui, dar eu vad cum sufera... O, Doamne, Doamne! Spune

d-ta daca asta e dreptate!...

li zicea «d-ta» si Titu simtea ca asa se cuvenea si parca se bucura ca lucrurile au luat întorsatura aceasta. li spuse câteva cuvinte banale de încurajare si vorbind se gândea:

- A murit o femeie!... S-a stins o iubire în sufletul meu... Sau poate ca nici n-a fost iubire? De-ar fi fost adevarata, moartea ei m-ar durea... Nu, nu, n-a fost iubire... Un foc de paie... N-am iubit-o si nu m-a iubit, si cu toate acestea ne-am strâns în brate, ne-am jurat credinta, ne-am mintit... Ridicol! Ridicol! Ridicol!

li venea chiar sa-i trântasca si ei cuvântul acesta drept mângâiere. Numai Lang îi scapa din situatia care i se parea mai mult plicticoasa decât trista. Lang era beat si zâmbea ca un filozof care a gasit taina fericirii:

- Ai auzit ce mi-a facut magarul?... Ha, ha, si crede el ca m-a turtit pe mine!... El pe mine!... Ce idiot!... Bah, un hot, o canalie, un mizerabil... Gata! Nu-i pot face onoarea nici sa-l înjur!... Rozico, mai e cumva vre-un strop de rachiu? Aide, da-ne câte-un paharel!... Vivat, Titule! Traiasca victimele, jos calaii!...

Când spuse Titu acasa ce a patit Lang, d-na Herdelea zise cu adânc dispret:

- El ca el, vai de zilele lui... Dar ea-i o blestemata fara pereche... Daca a fost ea în stare sa se tie pâna si cu practicantul notarului... Ti-e si scârba!

Titu se rosi ca si când i-ar fi sfichiuit obrazii cu un biciu de foc.

- Va sa zica în vreme ce eu o purtam în suflet si în visuri, ea... în ziua când veni avocatul Lendvay cu sechestrul, fetele si d-na Herdelea, ca sa nu fie nevoite a vedea asemenea umilinta, plecara în Armadia la dna Filipoiu sa se sfatuiasca asupra ultimelor amanunte privitoare la nunta Laurei si sa iea de la tipografie invitatiile tiparite pe hârtie sidefata, sa le trimita din vreme tuturor. Avocatul, de altfel, ispravi toata afacerea în câteva minute, încât Titu se omorî de râs seara, când femeile se înapoiara din Armadia frânte de oboseala...

înfrigurarea nuntii stapânea de acuma toata casa... Rochia de mireasa era gata. O lucrase însasi Laura si o facuse o minunatie. încercând-o ultima oara, înainte de-a o pune în dulap pâna-n clipa cea mare, toata familia a izbucnit în aplauze de admiratie, atât era Laura de frumoasa într-însa... Tot salonul era alandala de rufele mirosind a nou, de rochiile si hainele împrastiate pe toate mobilele si prin toate colturile...

Cu trei zile înainte sosi George Pintea si trase la hotel în Armadia, dar stând de dimineata pâna seara în Pripas, neclintit de lângă Laura. Amândoi erau foarte miscati si vorbeau cu o placere amestecata cu groaza de ceremoniile care le vor da

dreptul sa nu-si mai ascunda iubirea în fata nimanui.

188

Laura slabise putin, dar asa îi sedea mult mai bine, îndeosebi cu ochii vesnic umezi si stralucitori de o nerabdare nelamurita. Acuma toate îndoielile i se parea c-au parasit-o si se simtea multumita vazând pe Pinteaa alaturi de ea. Ii tremura inima ca sub o mângâiere blânda.

- Mi-e drag! se gândea dânsa înduiosata. Saracutul! Si cum nu-l puteam suferi odinioara!... Mare neroada am fost!...

Ghighi, bagând de seama ca-i face placere, îi repeta într-una ca o invidiaza.

- Spui adevarat, Ghighito?... Crezi tu ca voi fi fericita?

- O, cât as vrea sa fiu în locul tau! mintea Ghighi care, în sufletul ei, nu înțelegea cum poate sa iea o fata frumoasa si rara ca Laura pe un omulet ce nu stie nici macar sa danseze ca lumea.

Pinteaa era foarte galant si aducea mereu mai ales bomboane fiindca Laura le împartea cu el, dupa ce musca din fiecare cu gurita ei, încât îndragostitul mire se jura ca n-a mai gustat niciodata asemenea bunatati.

În ajunul nuntii însa George veni cu niste daruri care îi uimira pe toti: un inel cu un brilliant împresurat de rubine ca niste vârfuri de ace de foc, cercei de aur cu stropi de diamante, si un colan de platina cu o cruciulita de aur având la fiecare capat câte-o steluta de smaragd.

- Pupa-I! striga învatatorul vazând bogatiile acestea stralucitoare, iar cum Laura, zapacita de bucurie, statea tintuita locului, o lua de mâna si îi facu vânt în bratele mirelui, îndemând-o cu însufletire: Pupa-I, Lauro n-auzi?... Pupa-I!... În dimineata cununiei sosira parintii lui George si fratii lui mai mici, Marcu si Vasile. Ceilalti fiind împrastiati prea departe prin lume, n-au putut veni, dar toti au trimis telegrame de felicitari pe care Balan de la posta din Armadia, avea grija sa le transmita îndata la Pripas prin curieri speciali. Amândoi fratii mirelui îndragira pe Laura, dar facura curte Ghighitei, încât ea îi gasea mult mai draguti ca pe George.

În fata cuscilor, care de altminteri nu venisera cu mâna goala, Herdelea oferi tinerilor «din partea batrânilor» un serviciu de cafea cu lapte, modest si frumos. Tot atunci Titu darui lui George o tabachera de piele de crocodil, cumparata din banii lui.

- Eu va dau ceva ce n-o sa va dea nimeni, caci toti se gândesc numai la mireasa... Ei bine eu m-am gândit la mire, fiindca mi-e mai drag ca mireasa! vorbi dânsul mângâind pe Laura.

Ghighi se porni pe plâns vazând ca numai ea n-are ce sa le ofere, pâna ce noul ei curtezan si cumnat Marcu îi spuse ca,

dimpotriva, ea poate sa le daruiasca lucrul cel mai de pret si anume câte o sarutare miresei si mirelui,

189

sau daca i-e rusine, poate sa le dea pe amândoua miresei care însa sa fie obligata a transmite una mirelui...

În Jidovita notarul Stoessel primi pe distinsii nuntasi cu toate onorurile, oficiind mai patetic formele cununiei civile. La sfârșit își îngadui sa tie si un mic discurs în care spunea ca e fericit c-a avut cinstea sa împreune cu articole de lege doua inimi atât de tinere si pline de sperante.

Cununia fiind într-o Dumineca, biserica cu doua turnuri din Armadia se umplu de oameni care nu se mai saturau laudând frumusetea si gingasia Laurei, dar si înfatisarea simpatica a lui George. Rochia miresei stârni entuziasmul cunoscatoarelor.

Toate prietenele ei erau în par, împreuna cu mamele invidioase, dar mai miscate pareau Elvira Filipoiu si Lenica Spataru, fiind si domnisoare de onoare.

Sase preoti, între ei si Belciug pe care Herdelea îl poftise înadins ca sa nu mai observe si Armadienii neînțelegerile lor, în frunte cu protopopul batrân, le binecuvântara legatura, iar corul studentilor cânta parca mai miscator ca întotdeauna.

Când protopopul le puse întrebarea solemna, mirele raspunse cu un glas falnic de rasuna biserica; mireasa însa rosti un «da» atât de mititel si de timid, parca i-ar fi fost rusine sa n-o auda lumea, în clipa aceea d-na Herdelea nu se mai putu stapâni si izbucni într-un hohot de plâns, ceea ce înduioasa pe toti si facu chiar pe Laura sa lacrimeze putin, ca sa se adevereasca vorba ca nu-i mireasa care sa nu boceasca.

Nunta fu serbata la Beraria Rahova, în sala de la etaj pe care berarul o împodobise feeric si unde se aduna toata domnimea din Armadia si împrejurimi. Mireasa zabovi putin pâna se schimba într-o eleganta toaleta de calatorie, culoare cafenie, si o palarioara foarte dragalasa, caci era hotarât ca, îndata dupa cununie, tinerii casatoriti sa plece spre parohia lui George, dar cu un înconjur care sa dureze cel putin o saptamâna, saptamâna de miere... Aici primira felicitarile zgomotoase în cursul carora Laura se rosi pâna-n vârful nasului, deoarece domnii mai îndrazneti îi doreau îndeosebi odrasle numeroase. La masa de abia atinsera mâncarile si bauturile; muzica faimosului Goghi din Bistrita însa le sporea amândurora emotia...

Apoi George sopti ceva Laurei si amândoi se ridicara. Lautarii intonara un mars nuptial care-i petrecu pâna jos în strada unde-i astepta cea mai buna trasura din Armadia, sa-i duca la Bistrita, iar de acolo sa-si continue calatoria cu trenul.

D-na Herdelea îmbratisa lung pe Laura înmuindu-se reciproc de

lacrimi. Fiindca Ghighi plânseese câte puțin toata ziua, acum
izbuti s-o sarute fara bocete, desi tremura de durere.

Despartirile tinura vreun sfert de ceas, urmând la rând
Herdelea si Titu, apoi familia Pinte de Laura, apoi familia
190

Herdelea de George, apoi George de parintii si fratii lui... Si tot
timpul tiganii cântau marsul nuptial, pe când sus, în ferestre,
invitatii priveau curiosi si miscati, iar jos, în strada o multime
de lume casca gura si asculta muzica... \ în sfârșit mirii se suira
în trasura si vizitiul dadu bici cailor. Batiste multe \ fâlfâira în
vânt, noui valuri de lacrimi se, revarsara...

- Drum bun!... Sa ne scrieti!... De pretutindenii!... Negresit!...
Adio!... Trasura se departa si se micsora repede. într-însa o
batista mica alba

flutura neobosita ca o aripa sperziata. Pe urma soseaua înghiti
si trasura si batista... Rudele se întoarsera la mosafiri. începura
toasturile, urmara glumele si veselie pâna ce deodata muzica
ataca un vals lin, leganat, care ademini tineretul... Mândru si
înduiosat, Herdelea umbla mereu de ici-colo, ciocnind cu unii,
zâmbind cu altii, cautând sa vaza pe toti multumiti. El era azi
omul cel mai fericit de pe pamânt. Ziua de mâine cine stie ce-o
mai aduce. Grijile si necazurile sunt vesnice, pe când fericirea
e atât de nestatornica...

în vremea aceasta însa trasura cu tinerii casatoriti alerga
grabita, trecu iute prin Jidovita si se îndrepta spre Pripas. Laura
sedea buimacita, cu ochii drept înainte, neîndraznind sa se uite
la «barbatul» ei. Inima i se topea într-o tristete nelamurita.
Vedea cum ramân în urma râpele, livezile, lanurile, padurile,
dealurile care au fost martorii tineretii ei, care i-au fost atât de
dragi si pe care îi paraseste acum poate pentru totdeauna. Tot
hotarul se legana si parca-i zicea adio, mut si totusi
înțelegator... George i se parea mai strain ca oricând si se mira
cum pleaca ea alaturi de un strain într-o lume straina si
necunoscuta, lasând aici lumea care o iubea si pe care o iubea.
Prin minte îi fulgera întrebarea înfricosata: «Cine-i strainul
acesta?»

în Pripas opri trasura în fata casei parintesti. Coborî si facu
câtiva pasi în ograda, privind înșetata peretii albi cu ferestrele
speriate si coperisul cârpit ici-colo cu sindrila noua, ca si când
ar fi vrut sa duca cu sine macar cladirea în lumea ochilor.

Câinele casei se gudura la picioarele ei si-i linse vârful
pantofilor, parca ar fi simtit ca pleaca departe aceea care nu
uita niciodata sa-i arunce de mâncare. Laura îl mângâie ca pe
un prieten si sopti cu genele înlacrimate:

- Adio, Hector, adio... Acuma plec...

Apoi trasura porni înainte. Peste câteva clipe casa nu se mai

vedea. În porti taranii cunoscuti se uitau mirati dupa domnisoara care se duce cine stie unde, scoteau palaria si rosteau urari pe care ea nu le auzea... În dealul de unde drumul coboara spre Sascuta, Laura întoarse capul sa mai vaza odata satul ei împrastiat între dealuri, ascuns sub o pânza stravezie de fum albastriu. Apoi își îndrepta privirile numai înainte... Soseaua alba, serpuitoare se zvârcolea sub picioarele cailor...

191

Ochii Laurei erau plini de lacrimi si sufletul ei atât de încarcat încât îi venea sa strige ajutor sau sa sara jos din trasura care o smulgea din lumea tineretei... Atunci însa simti cum îi cuprinde mijlocul un brat ocrotitor si atingerea aceasta i se paru blânda ca o alinare si ca o tovarasie în singuratatea ce o înconjura. Întoarse fata spre George în ochii caruia vazu limpede iubirea vie ce-i risipi deodata toate îndoielile. Pe buzele ei înflori un zâmbet în vreme ce lacramile aninate în gene îi picurau pe obrazii îmbujorati.

- Te iubesc! murmura barbatul, strângându-i mai puternic mijlocul.

Cuvântul rascoli adânc sufletul Laurei. Se lipi de umarul lui George, dându-si seama acuma ca vorba lui e în stare sa-i farmece o lume noua, tot atât de draga si poate mai buna decât aceea care a ramas în urma. Si buzele ei raspunsera încrezatoare:

-T

e iubesc!

Din clipa când Vasile Baci, în fata petitoarelor, îi fagaduise tot, Ion fu cuprins de o adevarata betie de fericire si de încredere. Era atât de plin de sine însusi încât se gândea numai la pamânturile lui, planuia cum sa le munceasca mai bine, cum sa lazuiasca un petec de padure, si habar nu mai avea nici de Vasile si mai ales de Ana, parca ea n-ar fi tinut de zestre... Doar când îi pomenea numele cineva, își aducea aminte ca si ea mai este pe lume, si se încrunta usor...

În schimb Ana nu se gândea decât la dânsul. Uitate erau rusinea si bataile si suferintele. Ea nu stia nici de planuri, nici de viclesuguri... Sufletului ei, dornic de iubire, astepta împlinirea visului ca o mântuire si gura ei soptea numele lui cu aceeasi nerabdare placuta ca si în noptile bune de odinioara... Nunta tinu trei zile, dupa obicei... Sâmbata porni tot alaiul, în carute, la notar, în Jidovita. În frunte calaretii pocneau mereu din pistoale, pe când în caruta întâi lautarii își frâneau degetele cântând si totusi nu se auzea decât grohaitul gordunei. Apoi venea o caruta cu mirii si cu drustele, apoi o

brisca cu nasii având pe obraji gravitatea ceruta de împrejurari, apoi alta caruta cu parintii mirilor si câteva fete mai spalate, în mijlocul carora Zenobia era cea mai zgomotoasa, apoi altele încarcate cu flacai si fete ce chiuiiau si se zbenghiuiiau.

Deabia acum a înțeles Ion ca, împreuna cu pamântul, trebuie sa primeasca si pe Ana si ca, fara ea, n-ar fi dobândit niciodata averea. Nu mai

192

schimbase cu ea nici o vorba de câteva luni. I se parea o straina si nu-i venea sa creada ca în pântecel ei se plamadeste o fiinta din sângele lui... O privea si se mira c-a putut el saruta si îmbratasa pe fata aceasta uscata, cu ochii pierduti în cap de plâns, pe obraji galbejiti cu pete cenusii, si care, împo-potonata cum era astazi, parea si mai urâta. În aceeasi vreme genunchii, lui atingeau genunchii Floricai, pe care Ana si-o alesese drusca ca pe Margareta lui Cosma Ciocanas. Florica era aprinsa în obraji, cu buzele rosii, umede si pline, cu ochii albastri si limpezi ca cerul de vara si avea în toata înfatisarea o veselie sanatoasa pe care se silea si nu izbutea s-o ascunda. Ion își aduse aminte cum a strâns-o în brate asta-toamna si mai înainte, cât i-a fost de draga si cum i-a fagaduit c-o va lua de nevasta. îi era rusine ca acum se însoara cu alta, si de rusine îl bufnea un râs protestesc si nu-si putea lua ochii de la Florica. Privirea lui staruitoare pe Florica o zapacea si o facea sa vorbeasca mereu, foarte grabita si aproape înfricosata, ba cu mireasa care lacrima de fericire, ba cu Margareta care era bosumflata, ca totdeauna când se marita vre-o fata din sat, deoarece își zicea ca mirele ar fi luat-o pe ea, daca nu l-ar fi momit altele...

Dupa ce îi însemna în registru si le citi pe ungureste cele cuvenite, notarul arunca ochii spre burta miresei, zâmbi si zise neoficial:

- Vad ca v-ati grabit... Nu face nimic, sa fie cu noroc!...

Ion râse cu pofta, ca si ceilalti barbati, dar îndata își lua seama si, parându-i-se ca notarul a vrut sa-si bata joc de urâtenia Anei, se uita repede la Florica ce statea cu ochii în pamânt, stapânindu-se anevoie sa nu izbucneasca într-un râs zburdalnic. Coborând din cancelarie si pe când în curte trozneau pistoalele, Ion se gândi deodata:

- Adica ce-ar fi oare daca as lua pe Florica si am fugi amândoi în lume, sa scap de pocitania asta?

Dat tot atât de repede îi venira în minte pamânturile si adaoga în sine cu dispret:

- Si sa ramân tot calic... pentru o muiere!... Apoi sa nu ma trazeasca Dumnezeu din senin?
Belciug, nadajduind mereu într-un dar mare pentru biserica cea noua, facu o slujba frumoasa ca la domni, desi faptul ca cununau sotii Herdelea îi cam ciuntise încrederea. Lui Ion i se paru ca si popa s-a uitat batjocoritor la Ana, ceea ce iar îi rascoli în inima dragostea cu Florica.

Ospatul era la socrul cel mic. Câteva vedre de rachiu îndulcit înaltara curând veselia oaspetilor. Urarile si chiuiturile se încrucisau si se ciocneau în aerul îngrosat de mirosuri grele.

Vasile Baciuc se îmbata cel dintâiu,

193

încântat ca i s-a împlinit planul, strigând într-una ginerelui sau cu un glas ciudat și tragând siret cu ochiul:

- Lasa ca-ti dau eu tie pamânt. N-ai grija... îți dau, îți dau!...

Starostele nuntii, Macedon Cercetasu, vorbea numai în versuri, cum sade

bine unui staroste istet, amestecând însa în toate nepretuitele lui comenzi militarești... în casa, în tindă, în ograda jucătorii asudau, lautarii își alungau oboseala cu rachiu. Bucatarea mare, mama Floricai, suflecata pâna-n genunchi si cu un linguroi urias în mână, umbla printre mesele încărcate, laudându-si mâncările si chiuind la întrecere cu Zenobia care, de mândra ca e soacra mare, se îmbatase tun. Nasii venira la ospat împreuna cu Titu si Ghighi, si vorbira mult de Laura cu fruntasii ce-i înconjurau, ciocnind totusi în sanatatea mirilor si spunând tuturor ca tinerii sunt foarte potriviti si o sa traiasca bine...

Pe la miezul noptii urma sa joace pe bani mireasa. Fiindca Ana, cusarcina ei, s-ar fi ostenit prea tare, îi tinu locul drusca întâi, adica Florica. Mirele o învârti de câteva ori voiniceste si apoi arunca un zlot de argint în strachina înflorita. Herdelea scoase o hârtie de douazeci de coroane, dar puse pe Titu sa joace. Pe urma venira toti oaspetii, pe rând, daruind fiecare dupa cum îl lasa inima si punga... în vremea aceasta Ana sedea pe lavita, rusinata ca n-a putut juca ea, geloasa putin ca Ion ar fi strâns pe Florica mai tare ca ceilalti si totusi multumita, plutind parca într-un nor de fericire atât de mare ca se simtea rasplatita pentru toate suferintele.

Când se ispravi jocul miresei, Briceag începu o Ardeleana piparata, în care se amestecara batrânii cu tinerii. Ion juca iar cu Florica si, în valmasagul asurzitor, se pomeni curând aproape de usa, unde era mai întuneric. Nu deschise gura nici unul din ei; fata chiar nici nu îndraznea sa-l priveasca în ochi; el însa fierbea si-si înclestase degetele în soldurile ei pline, uitând de tot pe Ana, închipuindu-si ca Florica e mireasa lui...

Deodata apoi îi sopti ragusit, cu ochii înflacarati:

- Numai tu mi-esti draga în lume, Florico, auzi tu?... Auzi?...

O strânse salbatec la piept, crâsnind din dinti încât fata se spaimânta si se uita disperata împrejur...

În aceeași clipă Ana tresari ca muscata de vipera. Simti ca nădejtile ei de fericire se risipesc si ca ea se pravale iar furtunos în aceeași viață nenorocita. Se porni brusc pe un plâns amar care sa-i alunge presimtirile

194

nemiloase... Cine ieă înșă în seama lacramile unei mirese?...

Ion, așezându-se mai târziu lângă ea, îi zise nepasator:

- Acu ce mi te mai bocesti? Ca doar nu mergi la spânzurătoare...

- Norocul meu, norocul meu! murmura Ana mai îndurerata.

- Oare cât s-o fi strâns? Întreba apoi Ion încet, fara sa se mai sînghiseasca de plînsul ei, uitându-se lacom la farfuria cu banii pe care nasul îi număra a doua oară, ca sa nu se întîmple vreo greșeală...

Ziua a treia ospatul se muta la socrii mari, unde mireasa se duse acum cu lada de zestre, urmata de atîta amar de vite si galite ca de abia încapeau în ograda Glanetasului...

Vasile Baciú era vesel ca si cînd ar fi scapat de o grijă mare.

Se uita batjocoritor la Ion, care se umfla în pene simtindu-se biruitor, si-si zicea mereu mai multumit:

- Stai, melenasule, stai sa vezi tu cine-i Vasile Baciú!...

195

CAPITOLUL VII

VASILE

- Cînd mariti o fata e parca ti-ar arde casa! ofta Herdelea încheind socotelile nuntii. Acu numai sa fie cuminte si fericita!...

Casa parea pustie fara Laura. Toti vorbeau mereu de ea, ghiceau pe unde o fi ajuns si ce-o fi facînd, iar dascalita si Ghighi lacramau cînd dadeau peste vreun lucrúor ramas de la dînsa...

Viața înșă își relua chiar de-a doua zi mersul ei obisnuit, nepasatoare nici de dureri si nici de bucurii. O scrisoare recomandata de la avocatul Lenday vesti data licitatiei de care avea groaza d-na Herdelea oricît îi explica Titu ca e o simpla formalitate. Învatatorul, îngrijorat în taina ca si nevasta-sa si doritor de compatimire si încurajari care sa-i risipeasca temerile, cauta si gasi un prilej sa povesteasca si lui Belciug toata încurcatura. Desi staruia între dînsii raceala, amîndoi se prefaceau ca nu stiu nimic, iar Herdelea tragea nădejdea acum sa-l înduioșeze si sa netezeasca drumul spre o împacare adevarata, din ce în ce mai înfricosat sa nu-i faca vreo pozna

cu locul casei. Belciug se mira, îl compatimi cu o pâlpâire stranie în ochi și pe urma îi spuse ca va veni și dânsul la licitație să-i dea o mână de ajutor, dacă va fi nevoie. Învatatorul era multumit că l-a îmblânzit și astfel îl va îndupleca mai lesne de-acuma să facă actul de donație a locului, cum îi făgăduise când s-a apucat să-și cladească încrezător casa. Totuși nu îndrazni să se

196
spovedească nevestei sale care rămânea neclintită în antipatia ei față de «pamatuful» viclean. Dealtfel îndată interveni taraboiul cu nunta lui Ion, aruncând iar valul uitării vremelnice peste necazurile zilei..

În Vinerea fixată, avocatul sosi de dimineață, dar se opri numai o clipă, să comunice învățatorului că, având o afacere urgentă în Armadia, să-l aștepte înspre amiazi, la întoarcere, pentru descurcarea formalității...

Acuma Herdelea se văzu nevoit să spună și familiei, cu multe înconjurări și menajamente, că Belciug, pentru orice eventualitate, are să vie la licitație... Dascalita înțelese numaidecât că nu poate fi la mijloc lucru curat.

- Ai să vezi, barbato, că pamatuful umbla după vreo potlogarie! zise ea catranindu-se. Ai să vezi! Pe cine nu suferă inima mea, să știi că-i suflet de câine!

Învatatorul se încurcă, îndruga protestări timide că «doar n- o fi nici el așa de hapsân, că-i popa și ar fi rusine»... Acestea însă întărirea mai mult neîncrederea d-nei Herdelea, încât, deși făcuse planul să se ducă cu Ghighi prin sat să tocmească două femei pentru sapatul grădinii și una la rufe, se razgândi și rămase acasă.

- Baremi să fii aici și eu, că tu, cât ești de papa-lapte, ai fi în stare să închizi ochii la toate nerusinarile!

Belciug zarise trecând trasura avocatului, se grabise, dar ajunsese totuși prea târziu. Nepricepând, intra în casa zâmbitor. Herdelea îi explica lucrurile foarte zăpăcit, tragând mereu cu ochiul spre dascalita care bufnea fără să fi răspuns macar la binetele dulcele ale preotului. Spre a ocoli o ciocnire primejdioasă, învățatorul se așeza cu Belciug în cerdac la taifas, până se va întoarce ungurul. Era o zi de primăvară minunată, cu mireisme de flori de câmp în aer, cu un cer ca o oglindă fermecată. Peste drum, Hristosul de tinichea stătea încremenit pe cruce, cu ochii plecați, că și când ar fi simțit că durerea lui nu se potrivea cu pofta mare de viață ce respira din totii porii firei redesteptate.

Preotul se gândea mereu că ar fi mai bine să plece, și cu toate acestea se așeza parca l-ar fi tintuit pe scaun. Vorbea, dar glasul amândurora suna atât de rece că nu se puteau privi în ochi. Că

sa-l mai încalzeasca, Belciug aduse vorba de Laura si de familia Pinteaua cu care îi placea lui Herdelea sa se faleasca.

- Tu trebuie sa fi cunoscut pe batrânul Pinteaua mai demult, ca doar ai fost învatator în Lechinta odinioara? începu preotul.
- Apoi stai, frate Ioane - zise Herdelea într-adevar înseninat - ca în lumea asta sunt mai multe Lechinte. A mea a fost un satulet nenorocit prin fundul Vaii Diugului, iar a cuscrului e un orasel în toata forma...

197

în vremea aceasta d-na Herdelea si Ghighi, în salon, revoltate, înjurau si blestemau pe Belciug, asteptând sa vie Titu care se repezise cu noaptea în cap pâna-n Armadia sa ridice de la perceptie un avans pe leafa învatatorului, deoarece ramasesera fara un gologan în casa.

Avocatul însa sosi mai curând, însoțit de un copist batrân, de la judecatorie, foarte plictisit ca va trebui sa se întoarca pe jos în Armadia. Ungurul urca sprinten în cerdac, începând vorba din ulita:

- Norocul îmi iese-n cale pretutindeni... Am ispravit mai repede decât banuiam, asa ca acuma sper sa fiu acasa în Bistrita la vremea prânzului. Nevasta-mea tine grozav la ora mesei si e încântata când mâncam împreuna. Iata un mijloc ieftin de-a ferici o femeie!

D-na Herdelea cu Ghighi, auzindu-l, iesira din salon. Lendvay, foarte reverentios, le întâmpina cu complimente la care însa, fiind spuse pe ungureste, dascalita nu raspunse, ci se multumi sa strânga din buze, cu o înfatisare jignita, încât Herdelea se grabi sa observe, ca sa nu se supere avocatul:

- Nevasta-mea nu stie ungureste...

- Aa? Se poate? Si cu toate astea ziarele d-voastra tipa ca din gura de sarpe ca sunteti asupriti, terorizati, ungurizati... Interesant!... Ei bine, crezi d-ta ca în Germania sau în Franta s-ar tolera un învatator al statului a carui sotie sa nu cunoasca limba oficiala? Nu ti-o spun ca o imputare, caci pentru mine politica nu exista. Raspundeam însa unui coleg român care adineaori, în Armadia, se plângea ca de pe-acuma au început presiunile si samavolniciile fata de sarmanii români în vederea alegerii de deputat... HahaL. Foarte curios...

Vorbea foarte repede, rotindu-si ochii ca un uliu, spre a nu-si neglija între timp afacerile. Lui Belciug i se paru ca avocatul vrea sa-l loveasca si pe dânsul, si raspunse româneste, umflându-si gusa:

- Altele sunt împrejurările în Germania si aiurea, domnule avocat!... Noi aici suntem o natiune bastinasa, despuia de drepturi si împovarată numai de datorii...

- Cine-i domnul? întreba Lendvay mirat si atins ca i s-a raspuns

românește. Ce zice? Ce zice? adaoga apoi, desi înțelesese foarte bine.

Herdelea, înfricosat sa nu se învenineze lucrurile pe spinarea lui, cauta si izbuti sa schimbe vorba, si conduse pe Lendvay în odaia întâi unde erau doua paturi lângă perete, o masa de sufragerie, o canapea de lemn, toate vechi si hodorogite.

- Aici n-avem nimic de seama, nu-i asa? zise avocatul trecând, fara sa se opreasca, într-o odaita îngusta si lunguiata, cu o fereastră spre ulita si un geam spre gradina. Va sa zica sa începem aici!... începem, stimat domn!

198

striga catre copistul care se aseza ursuz la biroul lui Herdelea si scoase dintr-o geanta roasa niste hârtii.

Din mobila împriuinata, aici se afla o masa lacuita, cu picioarele strun-guite, acoperita cu o fata tricolora, lucrata de însasi d-na Herdelea pe când era fata, si un pat frumos, perechea celui din salon în care dormisera fetele.

Pâna sa-si aranjeze copistul hârțiile, avocatul se uita banuitor la Belciug care zâmbea blajin si speriat putin de privirile dusmanoase ale dascalitei din odaia dintâi.

- Amator, amator? întreba deodata Lendvay ironic.

- Si prieten! murmura preotul. ,

- Desigur, prieten care cumpara ce poate de la prietenii în nevoie! facu avocatul dispretuitor, și apoi, întorcându-se spre copist: Ei, merge?

- Gata... Va sa" zica avem... - mormai functionarul întrebator.

- Masa si patul - sfârsi Herdelea putin ragusit si cu ochii la Lendvay ca si când i-ar astepta aprobarea.

- Una masa de nuc, douazeci si trei coroane! citi copistul în hârtoagele lui, cu glas mai raspicat. Da cineva mai mult?

- Dauazeci si patru! zise avocatul, făcându-i semn sa scrie.

Belciug însa se apropie de masa, ridica fata, o pipai si apoi rosti candid:

- Douazeci si sase!

Toate privirile îl izbira ca niste sageti, iar d-na Herdelea, în celalta odaie, bolborosi ceva, rosindu-se. Lendvay, dupa o clipa de sovaire, striga:

- Treizeci!

- Treizeci si doua! zise preotul cu ochii lipiti pe masa.

- Depuneti banii imediat, nu-i asa? bufni acum avocatul întarâtat.

- Da, da, fireste - facu Belciug scotând portofelul din reverenda botita.

- Atunci eu renunt! spuse Lendvay strângând din umeri, cu o privire nedumerita spre Herdelea care, uluit si spaimântat, avea fata strâmbata de un surâs amar...

Preotul statu pâna la capat, ca o amenintare, pipaind si ciocanind toate mobilele, dar fara sa se mai amestece. Când se sfârsi, avocatul puse pe Herdelea sa iscaleasca politele si plati copistului diurna cuvenita.

- Cel putin de-aci înainte sa fii exact cu ratele, domnule Herdelea! zise strângându-i mâna. E pacat de cheltueli, desi partea leului o bag eu în buzunar... Ei, la revedere! Buna ziua, doamna si-mi pare rau ca nu stiu româneste! râse apoi catre învatatoreasa care, întepând cu o privire furioasa pe Belciug, raspunse:

- Mai bine sa nu stii româneste si sa fii om de treaba!

199

- Ce zice, ce zice? întreba avocatul pe Herdelea iesind însa fara sa mai astepte talmacirea.

În cerdac preotul se desparti de învatator zicându-i încet:

- Apoi mâine o sa vii sa-mi iau masa, Zaharie...

- S-o iai?... S-o iai... da, da - bâlbâi Herdelea.

- Vad ca doamna-i suparata foc, dar n-am nici eu încotro, ca tocmai îmi lipsea o masa ca asta! Ei, servus, Zaharie!

Iesind în ulita ochii lui întâlneau chipul lui Hristos pe cruce care acuma se zvârcolea plângator. Belciug se închina si trecu cu pasi masurati, cu privirea în jos ca totdeauna, si cu o multumire adâncă în suflet ca în sfârșit a putut da o lectie buna si meritata Herdelenilor...

Deabia acuma se revolta si învatatorul, dar totusi fara a mai spune în casa ca Belciug vrea sa ridice într-adevar masa.

Dealtfel credea ca popa umbla doar sa-l sperie, fiindca nu se poate sa mearga asa de departe cu nerusinarea.

A doua zi însa, pe când el era la scoala, iar Titu încă în pat, batu la usa Belciug. D-na Herdelea deschise si vazu la spatele preotului un tigan batrân, barbos, cu palaria în mâna.

- Pentru masa! murmura Belciug aratând spre tigan.

- Bine... bine., poftim! bolborosi dascalita perplexa.

Începu sa goleasca sertarul mesei, aproape fara sa-si dea seama ce face. Numai mâinile îi tremurau, încolo parca îi fulgerase toata judecata... Când însa dadu sa puie la loc sertarul gol, își reveni brusc si, ca trezita din vis, întreba pe Belciug:

- Ce vrei sa faci d-ta cu masa?

Preotul statea razimat de uscior, zâmbind nevinovat.

- Apoi asa m-am înteles cu Zaharia - zise dânsul domol.

D-na Herdelea sovai. Se facu o tacere scurta. Belciug ridica privirea, vazu pe dascalita apropiindu-se cu ochi stralucitori, si îndata își pierdu zâmbetul.

- Cum s-ar zice, vii sa-mi furi lucrurile din casa? striga deodata d-na Herdelea. Sa iesi afara de-aici, hotule, c-altfel îți

sucesc gâtul! Afara, tica-losule!... Nu ti-e rusine obrazului sa-ti fie! Asa-s popii, porcule?... Esi, esi!... Afara!...

Dascalita racnea ca scoasa din minti, cautând cu ochii ceva sa sparga capul omului care vrea sa-i fure mobila. Belciug, spaimântat, iese afara fara sa spuna o vorba. Atunci femeia zari matura si se repezi cu ea în ceardac unde tiganul statea nedumerit. Fiindca preotul nu-i era la îndemâna, croi pe tigan, tipând:

- Mars!... Afara de-aici, tâlharilor!...

200

Tiganul o zbughi pe poarta în vreme ce d-na Herdelea striga întruna, amenintând cu matura pe preotul ce pasea grabit:

- Mutule!... Am sa te învat eu omenie daca n-ai învatat la tatal tau! Pamatufule! Pamatufule!

Zenobia, peste drum, auzind galagia iese în prag si întreba:

- Da ce-i, doamna! Ce-i cu domnul parinte?

- Sa se bage dracu-n pielea lui de hot!, zise dascalita cu ochii rosii de mânie, dar totusi, mai racorita...

Doua saptamâni, dupa nunta, multumirea stapâni trufasa în sufletul lui Ion. Se simtea omul cel mai fericit din lume. În fiecare seara tineea sfat cu Glanetasu, cu Zenobia si cu Ana. Ce sa cumpere din banii strânsi la nunta? Un juncan? Ar fi bine, caci, împreuna cu vitelul întarcat adus în zestre de Ana, peste doi-trei ani ar face o pereche de boi... Ion însa ar fi vrut mult sa cumpere pereche calului, daca s-ar ajunge banii... în aceeasi vreme i-ar mai fi placut sa pastreze si ceva gologani la chimir ca sa aiba la îndemâna de s-ar ivi cumva pamânt bun de vânzare, sa-si mareasca mai mult mosia si gospodaria...

Sfaturile acestea îl înaltau si-l încântau, mai ales ca toti bateau în struna lui si-l linguseau ca pe un stapân...

Dealtfel si fata de sateni cauta sa-si arate greutatea pe care i-o dadea simtamântul bogatiei. Pe ulita umbla cu pasi mai rari si cu genunchii îndoit. Vorbea mai apasat cu oamenii si vesnic numai de pamânt si de avere. I se parea ca chiar casele si gradinile îl priveau acum altfel, mai supuse si mai zâmbitoare.

Toata firea se îmbracase în haine de sarbatoare parca înadins pentru a praznui biruinta lui. O primavara mai frumoasa ca totdeauna se statoria pe hotare. Copacii înmuguriti, verdeata ce rasarea zi cu zi mai vie ca un vestmânt fermecat coborât sa acopere goliciunea neagra si galbuie a pamântului batrân, padurile care se încoronau cu frunzisuri noi, mirosul aspru, îmbatator si înviorator de glie, plutind mereu în vazduh ca respiratia sanatoasa a unui urias desteptat dintr-un somn greu

- toate împrastiau voiciune în suflete, tinerete noua si o noua pofta de viata. Dimineata plugurile scârtâiau trecând pe ulita, urcau coastele naclaite si apoi brazdau ziua întreaga ogoarele

batute de rugina iernii. Pe alocuri vitele se cazneau sa pasca întâile firicele de iarba si, mâncându-le, le curgeau balele de placere...

201

Ion iesea deseori în hotar sa-si desfete sufletul în privelistea pamânturilor lui. I se umflau narile sorbind aburii primaverii si privea brazdele lucitoare cu o dragoste patimasa, mormaind mândru de multumire:

- Acuma avem si noi pamânt, slava Domnului, numai sanatos sa fiu sa-l muncesc!...

Nu se grabea însa cu aratul si semanatul de primavara... își facuse socoteala ca nu va putea lucra singur atâtea locuri, ci va trebui sa tocmeasca ajutoare, iar oamenii sunt mai ieftini pe la sfârșitul muncilor. Fiindca mai avea ragaz o saptamâna doua, se gândi sa ispraveasca mai întâiu cu socrul sau, sa faca hârtiile de întabulare pe numele lui, cum se învoisera... li spuse si Anei ca Sâmbata seara vor merge împreuna la Vasile Baciuc ca sa ia înțelegere pentru Dumineca. Femeia aproba mai dinainte tot ce zicea el. Nu pricepea dânsa planurile lui si nici nu cauta sa le priceapa. Era multumita ca poate trai lângă omul iubit si numai nalucirea îmbratisarii cu Florica, la nunta, o rodea în fundul inimii, fara însa a îndrazni sa-si marturiseasca temerea.

Vazând-o plecata si supusa, Ion se mira cum poate fi asa si-i era parca mai urâtă ca înainte. Noaptea, în pat, simtea o raceala alaturi de ea, iar soaptele ei dragostoase îl suparau ca si respiratia ei obosita de femeie însărcinata. O rabda totusi si nici n-o bruftuluia, dându-si seama ca numai printr-însa s-a ridicat din saracie. În inima îi rasarea însa deseori Florica, înnebunindu-i sângele...

Joi se dusera cu totii la bâlci în Armadia sa cumpere juncanul, iar Vineri horobai pe-acasa, mai mult ca sa piarda vremea.

Vasile Baciuc îi primi nepasator, stiind bine de ce vine Ion. Îl lasa sa vorbeasca si numai când Ion pomeni de întabulare, sari fript, se înfurie, scuipa si apoi striga:

- Cum, ginere, apoi tu vrei înadins sa ma lasi pe mine pe drumuri?

- Pe care drumuri, socrule? Nu ne-am tocmit asa? întreba Ion cu ochii cât pumnul, simtind deodata ca o izbitura drept în frunte.

- Ne-am tocmit, vezi bine, daca mi-ai pus mâna-n beregata.

Dar tu nu te gândești ca nu-i drept? Apoi daca ti-oi da eu tie si pamânturile si casele amândoua, mie ce-mi mai ramâne si din ce sa traiesc? Ori ai avea pofta sa ma vezi intrând sluga la batrânete?

- Ba sa stai la noi fara munca si cazna, sa-ti mai odihnesti

ciolanele, ca te-ai trudit destul - bâlbâi ginerele înabusit. C-asa ne-a fost vorba...

- Adica sa-ti fiu eu sluga tie? Ai? racni iar Baciul sculându-se cu o privire vicleana si batjocoritoare.

- De ce sluga?

202

- Mai loane, eu stiu una si buna ca ce-i în mâna nu-i minciuna! facu Vasile Baciul apasat. Nu zic ca nu-ti dau. Îti dau, dupa moartea mea. Atunci o sa faceti voi ce stiti. Ca nici în groapa nu mi-oi duce averea si nici altora n-oi lasa-o... Cât traiesc însa nu scriu nimic pe numele vostru! Asa!...

- Nimic, nimic? sopti Ion, înspaimântat.

- Nimic, baiete. Ori tu n-auzi bine?... Dar, ca sa nu zici ca-mi hranesti tu fata ori ca ti-am dat-o goala pusca, macar ca nu ti-am dat-o eu, ci ai luat-o tu cu viclenie, te las sa-ti alegi cinci locuri care-ti plac, si sa bagi plugul în ele chiar mâine, daca vrei. Luati-le, munciti-le, sunt ale voastre. De scris însa nu le scriu. Lasa sa ramâie pe numele meu, ca nu cer de mâncare. Eu unul n-am sa va scot din folosinta lor, cum te-ai falit tu, ca ai sa ma scoti pe mine... Alege-le! Cinci!... Am trei holde cu grâu de toamna. Poti sa le alegi semanate gata. Nu ma supar. Ori altele... Cum îti place tie... Cinci! Sa nu zica nimeni ca fata lui Vasile Baciul s-a maritat ca o tiganca...

- Daca ti-i asa vorba, socrule, bine... Sa vedem ce-or mai zice si altii! raspunse acum Ion mai linistit si cu amenintare în glas.

- Sa vedem, cum nu... Da sa vedem ce-ar zice oamenii si de mine, daca mi-as lasa eu batrânetele pe mâna ta!... S-apoi cine ma poate sili sa-ti dau, daca nu vreau, ori sa ma scoata din averea mea?... Hehe, Ionica! Credeai c-ai sa ma învârtesti tu pe mine! Nu te-ai gasit, copile, hehe!

- Bine, socrule, bine!... Noroc bun! zise Ion strângând din umeri prost.

- Noroc, noroc, ginere!... Si ramânem asa: cinci, auzi? striga Baciul batjocoritor. Mi-a venit si mie rândul, ca tu m-ai frecat destul...

Ion iese, urmat de Ana, care nu rostise nici o vorba si pe care nici n-o luasera în seama potrivnicii. Barbatul pasea greu, tacut, încât femeia nu îndraznea sa se apropie...

Roza Lang lasase o dâra de tristete în sufletul lui Titu. încerca s-o ascunda sau s-o înabuse, dar simtea ca totusi se întinde mereu, staruitor, ca apa în pamântul nisipos. Nu se dumerea cum putuse o iubire atât de furtunoasa sa sfârseasca atât de neasteptat si de urât. «Aventura» aceasta, cum îi zicea dânsul cu mândria tânărului care începe sa aiba un trecut, parca-i rupsesse un val de pe ochi. Un crâmpei de realitate cruda patrunsese în inima lui plina de închipuiri trandafirii. Îl

cuprinsese încetul cu încetul un dezgust

203

de viața, ca și când nu i-ar mai putea suporta povara. Lumea îi se părea lipsită de farmec. În minte îi încoltea din ce în ce mai des întrebarea:

- Ce sunt eu?... De ce traiesc?

Și drept răspuns îi se ivea în față o pânză nemarginită întesată de semne de întrebare ce nu gaseau în sufletul lui decât un gol chinuitor.

Își dădea seama că trebuie să aibă o tîntă hotărâtă în viața și se îngrozea neputînd descoperi nici un sprijin în jurul lui. Se uita în urmă și nu vedea nimic, iar înaintea lui se înfățișa același nimic rece și înfiorător.

- Așa să-mi se depene oare toată viața?... Atunci ce rost mai am în lume? Își zicea desnădăjduit, seara mai ales, în patul din salon, unde se mutase el de când s-a maritat Laura, fiindcă Ghighi se temea să doarmă singura.

Toate zilele hoinărea prin Jidovita și prin Armadia, crezînd să-și alunge din suflet neliniștea. Dar întrebările îl însoțeau pretutindeni, tot mai nesaturate, în față lor îi se păreau copilării și versurile lui și pozele de poet, și iubirea lui ucisă de gelozie, și înflăcărarea lui națională... Peste acestea se ridicau mereu zbuciumările:

- Unde merg? Unde vreau să ajung și de unde vin?

Că să poată răspunde se gîndi să citească, să învețe și să afle din cărți ce nu gasea singur.

- În mintea mea e un haos... Numai haosul arunca la suprafața întrebări dureroase.

Cîteva săptămîni se cufunda în cărți. Total sau avea, din vremile de demult, o bibliotecă foarte mică în care se ratăcisera cîteva volume de știință de teologie, de pedagogie. Titu se repezi la ele cu atît mai multă lăcomie cu cît pîna acuma le ocolise. Mai adună și de prin Armadia, de pe la prieteni, ce se nimeri... Le sorbi grabit, că și când ar fi cautat leacul unei boli necunoscute, dar simți curînd că haosul în loc să se limpezească, creștea mai mare. În mijlocul frământărilor singura rază de mîngîiere îi era credința că el este cel dintîi om chinuit de asemenea gînduri.

În cele din urmă însă o oboseală stranie îl lua în stăpînire. În inimă nu-i mai rămăsese decât o nemarginită părere de rău:

- De ce nu-i aici Roza, indiferent dacă ar fi să-o împart cu practicantul de la Stoessel?

Apoi parca și creierii îi se oprira în loc, copleșiți de o apă stravezie din care tîsneau răspunsuri ca niște flăcări mici, izbăvitoare:

- Adică ce-mi pasa mie de unde vin și ce-o fi mâine? E nerozie

sa te perpelesti cu întrebări fara sfârșit... Unde te duce viața, acolo trebuie să mergi și ce-ți poruncește ea, trebuie să faci! Numai nebunii umbla să-i stavilească mersul, să-o abată din calea ei, să se împotrivescă voinței celei

204

mari care e una și milioane de milioane, care e oarbă și totuși urmărește o țintă sigură, necunoscută de infima pricepere omenească... Voința cea mare, sunt eu, precum e și vaca lui Ion sau câinele nostru, ori viermele ce se așază singur sub talpa mea ca să-l strivesc, sau chiar bolovanul pe care-l izbesti cu piciorul, precum tot ce este și cerul, și ceea ce este dincolo de cer și de stele, și dincolo de acest dincolo, mereu, până-n nesfârșitul nesfârșitului... Atunci? Viața singură știe ce vrea sau poate pentru că nu știe nici ea, mi se pare mie că știe... Unde merge ea e bine, căci merge tot înainte, peste răpăști, peste munți, mereu înainte... Cine cade din carul vieții e pierdut... înainte! înainte! înainte!...

Se bucura parc-ar fi găsit piatra filosofală. Zămbi de întristările lui zbuciumate. Acuma le înțelese obârșia.

- Atâta neliniște pentru că Roza Lang a plecat și mai ales pentru că, în lipsa mea, s-a consolat cu cine a putut!... Și din pricina asta credeam că mi-am zdruncinat rostul vieții!... În aceeași noapte scrisese o poezie care i se păru cea mai frumoasă din tot ce-a făcut până atunci. O dragoste nouă de viață îi împodobește sufletul. Nu se mai plictisea prin Armadia. Îi interesau și-i plăcea toate, parcă s-ar fi sculat după o boală grea.

Schimba priviri amoroase cu «gâștele» de odinioară. Vorbea iar cu entuziasm de românii oropsiți, de planurile lui mărețe...

Îndeosebi spunea deseori, cu superioritate, că o simțea fără apel:

- Dacă n-ar fi necunoscutul în lume, viața omului n-ar mai avea nici un farmec!...

Dealtfel, în vremea aceasta, în Armadia se întâmplase un eveniment extraordinar: murise Ion Ciocan, deputatul circumscripției. Ciocan fusese mulți ani directorul liceului românesc, cochetase cu ungurii, le făcuse concesii introducând, mai ales pe usa din dos, limba ungurească în program, iar în schimb cârmuirea îl răsplătise cu un mandat de deputat. Se alegea totdeauna sub firmă independentă, dar era dintre independenții care sunt cei mai vajnici sprijinitori ai tuturor guvernelor. Independentă i-a mai câștigat pe urma catedra de literatură română la Universitatea din Budapesta și i-a păstrat reprezentanța Armădiei în parlament până a închis ochii. Fusese om tăcut, ursuz și deci nu tulburase multă apă în Capitală. Răutaciosii povesteau cu mare lux de amănunte cum,

În cincisprezece ani, Ciocan o singura dată a cascăt gura, când, rămânând deschise două uși, ar fi strigat nervos: «Ușa domnilor, ca trage îngrozitor aici!» pentru care improvizație oratorică toată Camera l-ar fi aplaudat frenetic. Prin testament întreaga

205

avea să-și împartă-o între liceul din Armadia și Astra din Sibiu, căci soția îi murise de câțiva ani, iar alte rude nu avusese, afară de doi frați țărani, morți și ei mai de mult.

Pe scaunul lui Ciocan se încingea o luptă crâncenă între doi candidați: Victor Grofșoru, avocat foarte căutat din Armadia, susținut de toată româ-nimea, și bancherul Bela Beck, svab ungurizat din Budapesta, care se auzise că vrea să cheltuiască chiar o sută de mii de coroane și, fiind guvernamental, mai avea la dispoziție, cu o discreție eficientă, concursul autorităților mari și mici.

În Armadia fierberea creștea zi cu zi. La Beraria Rahova discuțiile și pronosticurile nu se mai sfârșeau. Grofșoru desfășura o activitate strânsă, secondat firește de toți intelectualii, care-și luaseră în sarcină de agenți electorali. Izbândă ar fi fost asigurată dacă s-ar fi putut rupe voturile ovreilor din Jidovita, presupunând că preoții și învățătorii își vor face cu toții datoria.

Titu, vindecăt, se avânta cu trup și suflet în valmasagul luptei. De dimineață până seara era în Armadia, agitându-se, discutând, mereu îmbujorat de entuziasm. Care nu-i fu însă mândria și mirarea când, într-o zi, la berarie, Victor Grofșoru veni glont la dânsul, cu mâna întinsă:

- Poete, dragule, vreau să-ți cer un serviciu!... Pentru d-ta e nimic, pentru cauza noastră e colosal!

Fiindcă beraria era plină de lume ce-l privea ca pe un erou, Titu se simți în culmea fericirii și striga înflăcărat:

- Domnule deputat, cere-mi orice! Pentru cauza îmi dau bucurii și viață!

- Bravo! Uite omul! zise candidatul, cuprinzându-l prieteneste de mijloc. Dar ceea ce vreau nu-ți pot spune aici... Trebuie să vii pe la mine, să-mi faci onoarea și plăcerea!... Deci spune-mi repede: când? Nu-ți închipuiești cât îmi sunt de împartite toate minutele!...

- Imediat... sau după prânz... E bine? făcu Titu, deodată grav, văzându-se parca inițiat în secretele zeilor.

- Perfect! Atunci azi după prânz, draga poete!...

Grofșoru, că toți care-l sprijineau erau convinși că, îndată ce va ajunge el în parlamentul de pe malurile Dunării, poporul românesc va fi liber și scapat de orice griji.

- Dacă mă aleg eu, vom putea respira toți, vom avea aer

românesc! spusese dânsul din capul locului, încât fraza aceasta devenise lozinca lui electorală.

206

Titu se înființa exact la întâlnire și asculta introducerea avocatului cu ochii lucitori de admirație, aruncând numai din când în când câte o aprobare întovășită de «domnule deputat» care pe candidat îl magulea.

- Ne lipsesc ovreii din Jidovita, poete! Fără de ei suntem pierduți! sfârși Grofsoru, oftând cu o figură întrebătoare și întristată brusc.

Tânărul nu vru să aude de asemenea oportunism. Succesul trebuie să fie curat românesc, nepatat de nici un ajutor străin:

- Vom goli satele de oameni și-i vom aduce pe toți la urnă, să dovedim lumii întregi voința noastră, porunca noastră!

- Da, da, dar în satele noastre sunt puțini cu drept de vot, pe când ovreii sunt toți alegatori! observă avocatul care, chiar în vârtejul visurilor naționale, nu uita realitatea.

Apoi își complectă gândul: pentru a ne asigura voturile din Jidovita, e nevoie de concursul lui Herdelea care e iubit de toți ovreii. Dacă Herdelea ar vrea să facă puțină propagandă ovrească, ar fi imposibil să nu izbutim!

- Stiu, stiu în ce situație gingașă se află tatăl d-tale - se grăbi Grofsoru să adauge, ca și când s-ar fi așteptat la vre-o obiecție a lui Titu. El, ca învățator al statului, trebuie să urle cu lupii, vorba ceea.. Dar cu dibăcia lui, în mod discret... Ce zici, poete?... în mod foarte discret?

- Pe față, domnule deputat! striga Titu aproape indignat. În chestia aceasta nu pot exista rezerve și compromisuri. Înainte de a fi învățator, tata e român!...

- Da, negresit, român... Cine se îndoiește?... Dar greutăți sunt, și eu le înțeleg și le apreciez... Totuși, cu bunăvoință, s-ar putea înălțura piedecile, stii, discret, foarte discret... în asemenea împrejurări discreția are mare importanță. Guvernul contează pe ovrei și e sigur că-i are în mână. Noi trebuie să lucrăm cu multă prudență, altfel se pot ivi noi rezistențe... Vezi, în Pripas e mai ușor. Acolo suntem între noi. Belciug lucrează, d-ta îi vei da o mână de ajutor la nevoie, iar tatăl d-tale n-are să ni se pună de-a curmezișul... Nu-i așa?... Dar în Jidovita e delicat, e greu, e... e...

Din Armadia până-n Pripas, de obicei, Titu făcea jumătate ceas pe jos. Acum în mai puțin de un sfert fu acasă. Alergă să spună mai curând ce cinste mare au hotărât tatălui sau frunții mișcării naționale.

- Tata, iată clipa când poți dovedi lumii întregi că ești adevărat român! racni dânsul din ușă, sperînd pe toți cu fața aprinsă de entuziasm și de oboseală.

Herdelea, în fundul sufletului, se bucura ca un copil chiar numai închi-puindu-si ca Armadia ar putea trimite la Budapesta un deputat român, dar român adevărat, pe fata, nu ca Ciocan - desi Ciocan îi facuse lui pe ici pe colea mici servicii, Dumnezeu sa-l ierte. Totusi se ferea sa-si arate sentimentele, de frica sa nu-l pârasca cineva... Apoi acuma, tocmai pe când Titu vorbea mai cu foc, își aduse aminte, nu putea sti de ce si cum, de ultima vizita a subinspectorului si de amenintările lui ascunse...

- Eu cred ca cel mai bun lucru ar fi sa nu se amestece deloc, nici într-un fel, nici într-altul - rosti d-na Herdelea serioasa si cu putin dispret în glas. Dânsul e om bătrân si trebuie sa-si vaza de necazurile lui, iar nu de nebuniile celor buiestri. Parca mare isprava o sa faca si Grofsoru... îi stim noi cât le plateste pielea!... Daca pe urma ungerii vor prinde pizma pe dânsul si se va pomeni fara slujba, crezi c-o sa-i dea Grofsoru ceva? Titu sari revoltat de atâta egoism:

- Adica cum! Pentru o leafa mizerabila, ungerii au pus lacat pe sufletul omului?... Lasitatea asta ar însemna tradare nationala, ar însemna sa-si dea singur certificat de renegat!... Cu ungerii traим noi aici, ori cu românii?... Crezi ca vom mai scoate noi capul în lume, daca nu vom face nici macar atâta pentru cauza româneasca? ;

Ghighi împartasea din inima parerile fratelui ei, mai cu seama gândindu-se ca nu va mai avea cavaleri la baluri si poate nici petitori mai târziu.

- Ba în loc sa umbli dupa cai verzi, mai bine ti-ai cauta si tu vreun post pe undeva, ca esti cât muntele si vezi bine câte greutatei avem pe cap! zise d-na Herdelea supărându-se.

- Apoi d-ta numai atâta stii, mama, greutatei si iar greutatei! mormâi tânărul oparit.

- Atâta da, ca eu am minte! se înfurie dascalita. Practicant de notar nu-ti place sa fii, învătator nu-ti place, dar la mâncare te îmbulzesti! Apoi asa-i usor sa ai fumuri! Mai pune osul si tu, dragul mamei, ca cu lenevia ai sa ramâi de râsul lumii!

Numai Herdelea tacea. Cu cotul razimat pe coltul mesei, cu capul în palma, se uita în nestire la ghiata din piciorul stâng. Lumina lampii atârната de grinda îi cadea drept în creștet, pe parul alb-argintiu... îi venea mereu sa ofteze si se stapânea. Si, în vreme ce d-na Herdelea se hartuia cu Titu, i se perinda în gând toata viata lui alcatuita aproape numai din umilinte, sperante vesnic spulberate, necazuri necurmate, viata întreaga care si-a batut mereu

joc de dânsul, impunându-i mereu compromisuri, din pricina careia niciodată nu şi-a putut asculta glasul sufletului, viaţa care i-a îngramadit în inimă amaraciunea otrăvitoare... Două lacrimi se zvârcoleau în ochii lui blânzi, plecaţi - regretul unei vieţi cheltuite într-o trudă sisifiană...

- Oh, oh! suspina dânsul în sfârşit, când se făcu o clipă tăcere în casă. Cumplăta-i viaţa, cumplăta-i zău!...

Viclesugul lui Vasile Băciu cazuse atât de neaşteptat pe capul lui Ion, că în seara aceea s-a culcat tăcut şi a dormit ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic. Duminică dimineaţa însă, ieşind din casă şi aruncându-şi ochii pe câmp, îşi aduse aminte de vorbele socrului său, şi-l pătrunse un fior de groază, căci în minte îi răsară îndată gândul că toată truda lui a fost zadarnică, de vreme ce a rămas tot fără pământ... Se azeza pe prispa, cutropit deodată de mânie, de frică, de nedumerire, de deznădejde... Întâi îşi zise că ar fi trebuit să-l bata mar pe Băciu, să-l înveţe cinste. Pe urmă recunoscă că nici cu mânia, nici cu bataia nu va putea face nimic în împrejurarea aceasta. Vina este numai a lui însuşi, fiindcă în ultimul moment şi-a pierdut mintile de bucurie şi s-a cununat înainte de-a vedea hârtiile date la cartile funduare...

Întorcându-se de la biserică şi găsindu-l tot pe prispa şi abatut, Zenobia bănuia ceva rău şi, că să-i deschidă gura, întreba:

- Dar tu ce stai aşa, neprimenit, în loc să dai o raită prin sat, după lucrători, că azi-măine numai pământul tău o să rămâie nearat!

- Adică d-tale ce-ţi pasa? Că de dat, slava Domnului, mi-ai dat numai sărăcia şi necazul, tâşni Ion ursuz.

- Apoi ce să-ţi mai dam noi, că doar socru-tău ţi-a dat de-ajuns - zise Zenobia cu ochii de vulpe.

- Cum să nu-mi dea, vezi bine că mi-a dat - mormăi omul amarât. Nu vezi d-ta că m-am şi gârbovit de cât mi-a dat?

Zenobia nu-l mai slăbi până nu afla tot şi apoi izbucni în afurisenii care se întetira când Ana apară în ograda, speriată de gura ei. În vreme ce soacra îşi blestema nora mai cu foc, în sufletul lui Ion pătrunse o fâsie luminoasă:

209

prin Ana trebuie să-şi îndrepte gresala. Deocamdată nu ştia cum şi în ce fel, dar simtea că numai ea poate să-l scape.

- Si urâta, si calica!... Bine ai nimerit-o, dragul mamei! striga Zenobia în gura mare.

- Ho, cotoroanto, ho! racni Ion deodată la ma-sa. Ce te vâri că muscă-n baligar? Potracani stiti să fiti, dar sarac m-ati lasat, ai?... Ea-i de vina?... Ce-i ea de vina?... Apoi atunci de ce te rastesti la dânsa?... Piei d-aici că uite-acu

vezi pe dracu!

Ana se uita la barbatul ei cu o dragoste de câine huiduit si ochii i se umplura de lacrimi, simtindu-se vinovata fata de dânsul fiindca în gând l-a banuit cu Florica, pe când el e atât de bun si o iubeste atât de mult ca bruftuluieste chiar pe mama lui pentru ea. Lacramile îi curgeau calde, mângâetoare, dar fata ei toata zâmbea de o fericire mare, mai ales ca Ion veni la ea si-i zise blând:

- la nu mai plânge, Anuto... Tu în ochii mei sa te uiti si încolo sa nu-ti

pese de nimeni!...

Seara, în pat, Ion i se jelui apoi cu deamanuntul, îi spuse ca ea ar putea sa-l înduplece pe Vasile cu blândete sa fie om cumsecade si sa le dea ce le-a fagaduit fata de atâta martori. Femeia se simtea magulita de încrederea lui, dar gândindu-se la bataile suferite de la tatal-sau, n-avea sperante sa-l poata înmuia. Când însa barbatul o învăta cum sa-i vorbeasca, credinta lui o cuceri si pe ea, si se jura ca se va duce chiar mâine dimineata si de buna seama nu se va întoarce cu mâna goala...

Ana pleca într-adevar cum se crapa de ziua. încrederea îi crescua când, ajunsa în ulita, nevasta lui Macedon Cercetasu îi iese în cale cu o donita plina de apa.

Vasile Baciuc tocmai înjuga boii sa porneasca la plug. Vazându-si fata, o

întâmpina nepasator:

- Da ce, te-a alungat?

- Cum sa ma alunge, taica? se mira nevasta, începând sa-i povesteasca ce vânt o aduce, dupa învătamintele lui Ion.

Baciuc se holba la ea o clipa, ca un taur care vede rosu, se arunca si-i închise gura cu o droaie de pumni, urlând:

- V-ati pus acu amândoi sa ma jefuiti si sa ma lasati cersetor?...

Apoi stai ca am eu leac de pielea ta, rapandulo, stai!...

210

Pâna ce se învărti dânsul sa apuce biciul s-o croiasca, Ana o lua la sanatoasa fara sa fi avut vreme sa tipe ori sa plânga de durere, desi obrazul stâng i se rosise, iar din nas îi curgea un fir de sânge. De-abia când se apropie de-acasa își mai veni în fire si se întreba: «Ce-a mai fost si asta?... Avai de mine!...»

Ion o astepta în ograda, cu inima arsa de nerabdare. O zari de departe venind cu pasi iuti si stergându-si mereu nasul cu mânecile camasii.

- M-a batut, Ionica, nici nu m-a lasat sa-i spun nimic! Uite cum m-a umplut de sânge! bolborosi nevasta parca i-ar fi cerut lui s-o razbune.

Barbatul însa simti deodata o apasare grozava în ceafa. Se uita

la Ana cu ochii goi si reci, ca si când ar fi vazut o aratare vrajmasa. Pe pometele obrazilor pielea statea sa plesneasca, iar pe tâmple i se umflara vinele ca niste lipitori satule. Mintea lui sperziata îi striga ca toata nenorocirea i se trage numai din femeia aceasta cu buza de sus murdara de sânge si cu privirea de-o umilinta atâtatoare. Bratele si pulpele îi zvâcneau fara voie în vreme ce unghiile îi taiau pielea groasa si aspra în podul palmelor.

- Asta s-a înteles cu tatal ei sa ma însele! îi fulgera prin creieri, si gândul îl duru atât de rau parca l-ar fi izbit cu parul în moalele capului.

Atunci, cu o pofta neînfrânata, ridica mâna si o lovi greu peste obrazul drept, si apoi cu dosul palmei, repede, peste obrazul stâng. Durerea stoarse din pieptul femeii un tipat atât de ascutit ca lon auzi cum zanganesc geamurile casei. O mai trazni însa si peste ochii ce-l priveau cu spaima, dar care chiar spaimântati își pastrasera o licarire de bunatate... Ana cazu pe prispa, ametita si leganându-si corpul din mijloc în sus ca sa-si aline suferinta.

- Si tu ma zdrobesti Ionica? gemu dânsa. Nu ti-e mila nici tie de mine?... Ion scuipa spre ea, racorit, si intra în casa, caci de peste drum venea

într-un suflet nevasta lui Macedon, pe când în cerdac la Herdelea parca iesise cineva sa vada ce se întâmpla?

Ana suspina si, suspinând, pântececele mare i se zbatea ca o mustrare. Naframa îi alunecase din cap, parul i se încâlcise si pieptul i se frângea de plâns. In inima închipuirile ei de fericire se topeau într-un noian de amaraciune din care rasarea numai întrebarea îngrozita:

- Doamne, ce ti-am gresit de ma pedepsesti asa de rau?

Nevasta lui Macedon Cercetasu se aseza lângă ea, îi îndrepta basmaua pe cap, o mângâie pe obrazii udati de lacrimi si-i zise cu mila, cautând s-o ostoiasca:

- Taci, draga Ielii! Taci si rabda, ca femeia trebuie sa sufere, dac-asa a lasat-o Dumnezeu... Taci mulcom, taci!...

211

I

Glasul ei era atât de blând ca sufletul Anei se încalzi putin.

Apoi își ascunse fata în poala femeii si plânse mai usurata, murmurând însa într-una, ca si în seara nuntii:

- Norocul meu, norocul meu!...

Pâna sa convinga pe tatal-sau, Titu nu vru sa stea cu mâinile în sân si porni din casa-n casa, îndemnând pe taranii, alegatori sau nealegatori, sa mearga cu totii la o întrunire în Armadia, unde Victor Grofsoru avea sa-si lamureasca programul. Fiindca alegerea de deputat se apropia, prin sat umblau acuma mai

des patrute de jandarmi spre a preîntâmpina tulburarile si agitatiile împotriva statului. Titu nu se'inchisea de dânsii. Dorea chiar un conflict sau poate o arestare, închipuindu-si ca astfel va dovedi lumii întregi barbaria stapânirii unguresti si va contribui mai eficace la izbânda candidatului român. Vorbea taranilor de jugul unguresc, de datoria nationala, de limba stramoseasca, se izbea însa mereu de aceleasi raspunsuri:

- Bine, domnisorule, asa o fi... Dar n-avem pamânt si darile-s multe si grele...

Întâi se supara de atâta nepricepere. Pe urma totusi le dadu dreptate.

- Adevarat! Pe ei îi strivesc sarcinile vietii si eu le bat capul cu fraze! Nici macar sperante nu le aduc!... Apoi fireste, daca eu însumi nu stiu bine ce vrem!

El banuia ce vrea, dar dorintele lui nu se potriveau cu ale batrânilor. El cu câtiva studenti si profesori mai tineri visau unirea grabnica a tuturor românilor. Nu se gândeau daca se poate ori nu se poate. Ei se uitau fermecati spre România, asteptând de-acolo mântuirea. În fata lor însa stateau mai toti fruntasii recunoscuti, între care însusi Grofsoru, care spuneau ca acestea sunt idei primejdioase, ca prin asemenea vorbe goale, bune numai pentru discutii de berarie, se poate compromite toata lupta.

- Mijloacele noastre trebuie sa fie legale! îi spuse Grofsoru. Numai prin legalitate se obtin lucruri trainice! Politica serioasa nu se poate întemeia pe aventuri, ci pe realitate!... ce ascunde viitorul, nu se stie... în suflet putem nutri orice sperante, dar visurile nu trebuiesc amestecate în lupta politica!...

Titu sa zapaci si fu cuprins de o sovaire din care deabia cu sfortari se putu smulge. Se coborî iar între tarani, si, cu toata oprelistea batrânilor, le vorbi de «fratii nostri», de «stapânirea româneasca» ce va veni în curând. Si tresari

212

de bucurie când Stefan Hotnog, bogatas din sat, în loc de tânguiri obisnuite, raspunse acuma în numele tuturor, ridicându-si chimirul pe burta:

- Sa te auda Dumnezeu, domnisorule!

- Oportunismul si lasitatea ucid avânturile! se gândi Titu multumit. Cu jumatati de idealuri nu poti lupta si nici nu poti fi înteles de nimeni!...

Stradaniile lui Titu au ramas totusi zadarnice, deoarece întrunirea, îndata ce s-a anuntat oficial, a fost oprita de catre prefectul judetului în urma raportului solgabiraului Chitu care se temea de tulburari.

Tocmai când Titu veni pleostit cu vestea aceasta din Armadia, batrânul Herdelea primi citatie de la tribunal în procesul ce-l

pornise judecatorul pentru ultragi. Desi, între timp, ungurul se mutase din Armadia într-un orasel din Ungaria, fiindca - cum spusese dânsul la plecare - nu se putea aclimatiza în atmosfera nepatriotica de-aici, sarcina lui Herdelea se agravase, caci acuzatia judecatorului s-a parut atât de întemeiata procurorului, încât si-a însusit-o din oficiu si deci procesul trebuia sa continue negresit, chiar daca partea civila s-ar fi retras.

Herdelea striga pe Ion, care de asemenea primise citatie, vrând sa se sfatuiasca împreuna cum sa abata nenorocirea ce-i ameninta deaproape. Ion însa, în bobota necazurilor lui cu socru-sau, cauta mereu sa se plânga ce a patit si cum a fost înșelat, iar de procesul, care-l durea pe învatator, parca nici nu-i pasa.

- Aveti sa vedeti ca beciznicul asta are sa ma bage în temnita si sa ne nenoroceasca pe toti! zise învatatorul pe urma doborât de îngrijorare. Tineti minte ce v-am spus eu azi! Ion e fatalitatea noastra... El se ciorovaieste cu Vasile Baciú pentru niste zdrente de pamânt si nici nu vrea sa stie în ce pozna m-a înfundat!...

Titu, vazând spaima batrânului si ca sa mai schimbe vorba, gasi înțelept sa povesteasca pe un ton de gluma, cum azi, întâlnindu-se în Armadia cu Belciug, i-a spus ca e foarte suparat si ca nu va lasa fara raspuns insultele d-nei Herdelea, pentru care va trebui sa dea seama în fata justitiei... Efectul povestirii lui însa fu tocmai contrar celui asteptat de dânsul, stârnind o cearta care nu se ispravi pâna noaptea târziu.

-Apoi da, ca atât-mi mai lipsea, sa umblu acuma pe la judecati si pentru dumneaei, ca n-am eu destule necazuri - zise învatatorul amarât. Mai bine-l lasai dracului si tu, în loc sa-mi mai aprinzi paie-n cap si cu el!...

D-na Herdelea se înfurie repede, facu pe sotul ei mamaliga nesarata, pentru ca ar fi în stare sa se lase calcat în picioare de toate natafletele din lume, si declara mereu ca ea prefera sa plateasca orice amenda si chiar sa stea la puscarie, decât sa rabde mojiciile «pamatului»...

Ziua urmatoare aduse însa o nadejde buna sub chipul unei scrisori de la subinspectorul Horvat care-l invita colegial pe Herdelea sa-si puna în cum-

213

pana toata influenta pentru alegerea desavârsitului patriot ce este candidatul de deputat Beck. «Am toata încrederea în patriotismul d-tale încercat si fii sigur ca oboseala d-tale va fi apreciata cum se cuvine», sfârșea subinspectorul. Mai ales sfârșitul i se parea învatatorului plin de mari fagaduinte.

- Uite ce om de treaba, bietul subinspector! striga dânsul

înviorat. Ei, degeaba, sa nu judeci niciodata pe nimeni dupa aparente!... Iata barbatul care-mi place si mie!... Bravo! Bravo!...

Îndata își însemna pe toti alegatorii din Pripas în numar de unsprezece, si chibzui îndelung pe cei care ar vota cum îi va sfatui dânsul. Apoi își freca mâinile cu încredere:

- Vezi, Dumnezeu îți trimite ajutorul când nici nu te astepti! Titu aflând seara planurile tatalui sau, sari pâna în tavan de indignare si striga de nenumarate ori «tradare» si «rusine». Dar Herdelea ramase neclintit.

- Pentru mofturi n-am sa-mi las cu batrânelele pe drumuri... Ai vazut tu ce-mi scrie subinspectorul?... Citeste bine! Poftim! zise aruncându-i mândru scrisoarea.

Tânarul nu vru sa citeasca nimic si facu juramânt ca va lupta din rasputeri împotriva acestei tradari nemaiauzite. Herdelea se întrista ca feciorul lui se gândeste mai mult la strainii de la care nu va avea niciodata nimic, decât la dânsul, a carui soarta atârna de bunavointa celor mari si puternici.

- Nu-ti închipui tu ca Horvat, daca-i vom împlini dorinta, poate sa-mi fie de mult folos? N-ai vazut citatia de ieri si nu stii ca ma paste afurisitul de judecator? O vorba a subinspectorului cântareste greu la tribunal. Când va spune subinspectorul prezidentului ca uite-asa si asa, Herdelea e omul meu, adica al nostru, crezi ca prezidentul are sa mai crâcneasca? Asa se lucreaza în lume, baiete... întelegi ori nu întelegi?

- Nu vreau sa înteleg nimic! raspunse Titu cu atât mai îndârjit cu cât socotelile acestea i se pareau si lui cuminti.

- Atunci sa-ti fie rusine obrazului, ca esti cal batrân si ai putea întelege atâta lucru! striga Herdelea adânc jignit. Rusine sa-ti fie, magarule!

În seara zilei când Ion batuse întâia oara pe Ana, pica în casa, deabia târându-se, Dumitru Moarcas, o ruda îndepartata de-a Zenobici, cerând adăpost pâna s-o îndura Dumnezeu sa-l strânga din lume. Zenobia,

214

aflându-se în toane bune pentru ca feciorul si-a muștruluit nevasta, îl primi fara a se burzului, multumindu-se doar sa-l descoase puțin:

- Da ce-ai patit, bade Dumitre? De ce nu stai la Paraschiva, ca-i bine acolo?

- Parca de bine fuge omul - murmura Moarcas, mototolindu-se pe vatra. Era un mosneag trecut de sasezeci, pipernicit si prapadit de sa-l sufli de

pe picioare. Nu mai avea nici un dinte în gura si vorbea greu, scuiând în toate partile. În tinerete a fost barbat frumos si cu stare si se bateau fetele dupa dânsul, dar, în loc sa se însoare

si sa se potoleasca, i-a placut sa zboare ca albina, din floare-n floare, încât multi oameni si-au ciomagit muierile din pricina lui, caci de el nu îndrazneau sa se lege, fiind voinic si iute ca un lup. Carausia i-a fost mai draga decât pamântul si tot carausia i-a mâncat capul, într-o noapte, venind de la Dej, o ceata de laesi a tabarât pe dânsul, l-au stâlcit si i-au furat caii. A zăcut vre-o doi ani si-a rămas beteag de picioare. Boala i-a înghitit averea. Rămas numai cu casuta si gradina, s-a aciuat pe lângă Paraschiva care era văduva tânara si răvnea mai mult la casa lui, crezând ca nu mai are de trait cine stie cât. Dumitru însă se încapătâna sa nu moara si o duse douăzeci si doi de ani asa prăpadit cum a scapat, încât Paraschiva a avut vreme sa se obisnuiasca cu slabiciunile lui. S-au înțeles ei totusi destul de bine pâna acum câteva luni când Dumitru s-a apucat si a vândut lui Avrum casa si gradina, fara stirea Paraschivei. Degeaba i-a dat o suta de zloti de argint, femeia nu s-a multumit. Ea era convinsa ca a luat mai mult si a ascuns banii undeva sau la cineva. Si cum Dumitru nu mai putea sa aiba zile multe, Paraschiva se înfurie ca banii vor ajunge în mâna altora, iar ea, care l-a îngrijit atâta ani, se va alege cu nimica. Fiindca Avrum nu voia sa-i spuie lamurit cât i-a dat, Paraschiva se puse pe mosneag, întâi cu sudalmile, apoi cu bataia, pâna ce în sfârșit azi l-a izgonit sa nici nu-l mai vada...

Batrânul povesti ce-a patit cu Paraschiva, dar fara s-o ocarasca, ba chiar cu o mare parere de rau ca a fost nevoit sa plece de la ea si sa moara poate prin case straine.

- Apoi lasa c-ai trait destul - îi zise Zenobia drept mângâiere. Ion, îmbufnat cum rămasese toata ziua dupa ce pleznise pe Ana, nu zise nimic ci se uita doar uneori cu ura la noul mâncău care-i cade în spinare din senin. Credea totusi ca Dumitru se va întoarce acasa mâine-poimâine, stiindu-se ca nu poate trai fara Paraschiva, singura femeie - se zice - pe care a iubit-o el cu adevarat si care, de aceea, l-a si învățat cum i-a placut. Dealtfel gândurile lui erau atât de fripte de grija pamânturilor, încât tot restul lumii i se parea ca nu face un ban gaurit. Se înfurie când vedea pe Ana care, pe cât

215

fericita. îl alinta atât de staruitor ca, în cele din urma, se minuna cât de blândă si ademenitoare i se înfatiseaza, ca un liman unde nu mai sunt nici dureri si nici nădejdi... Deodata însă simti o zvâcnire în pânțele, trezind-o din aiurare. - Cum se misca, sarmanul! își zise dânsa uitându-si toate necazurile si înțelegând ca trebuie sa traiasca, fiindca într- însă o fiinta noua bate la poarta vietii.

A doua zi Ion se mulcomi. îi paru rau ca s-a facut de râsul lumii si ca s-a hartuit cu socrul sau tocmai în casa învățatorului, desi

era convins ca Herdelea s-a dat de partea dusmanilor lui. Trecu drumul, la Macedon Cercetasu, si aduse acasa pe Ana, dar fara sa auda macar povetele Floarei ca sa fie mai milos cu biata femeie, ca mâine-poimâine îi soseste ceasul si cine stie ce se poate întâmpla daca o huiduiesc toti si n-o cruta putin... Apoi fu cuprins de desperare. Simtea un gol dureros în cap, care totusi voia neîncetat parca sa-i sparga teasta. Numai buzele îi sosaiau într-una.

- Nu-i bine asa... Nu-i bine... nu-i bine...

Se ducea prin Jidovita, se îmbata si se întorcea mai posomorât...

Dupa o saptamâna ploioasa si murdara, care-l tinuse mai mult în casa, rasari o zi aurita, calda, stralucitoare, cum nu se pomenesc decât în tinuturile muntoase în dricul primaverii. Iesind în ograda, Ion se opri ca trazit si, fara sa vrea, sorbi lacom mirosul de verdeata, salbatic si umed, ce plutea în vazduh, ca si când peste noapte tot pamântul s-ar fi spalat cu apa fermecata, atât se înfatisa de mândru în verdele deschis pe care stropii de roua licareau în toate culorile curcubeului, ca niste diamante presarate înadins de o mâna nevazuta.

Privelistea aceasta îl zgudui ca dintr-un somn greu si-i umplu deodata creierii de gânduri... Si porni, luminat, spre casa preotului Belciug, împins de o încredere mare. Numai popa poate sa-i arate calea, precum tot dânsul l-a dat pe brazda si odinioara. Dar acest «odinioara» era asa de departat, parca ar fi trecut ani si ani de zile, desi deabia ieri se împlinisera cinci saptamâni de la nunta...

Belciug privea din cerdac cum adapa caii vizitiul, un taran somnoros si plin de baliga pe haine.

- Ce mai veste-poveste, loane? zise dânsul vazându-l intrând pe portita, cu palaria în mâna.

218

- Apoi mai mult rau decât bine, domnule parinte - raspunse Ion vrând sa zâmbeasca dar izbutind numai sa se strâmbe si sa-si arate dintii galbeni, ca un câine care mârâie neputincios.

- Am auzit... De, baiete, daca uitati pe Dumnezeu, cum sa nu va pedepseasca? mormai Belciug putin înnourat si intrând în casa urmat de Ion...

Dumnezeu însemna acum în Pripas biserica cea noua si preotul simtea mâna Cerului în neîntelegerile dintre ginerele si socrul care nici nu s-au gândit macar sa daruiasca ceva pentru lacasul Domnului.

Milostivenia cereasca i se arata dealtminteri preotului în toate chipurile. Boclucul lui Herdelea cu judecatorul era o pedeapsa grabnica si convenita pentru ca a uneltit împotriva slujitorului lui Dumnezeu. Mai astepta însa manifestarea mâniei divine fata

de d-na Herdelea, care l-a ocarât pe dânsul, si apoi o lovitura deosebita pentru Herdelea fiindca chiar ieri a aflat ca umbla sa-i smulga câtiva alegatori în favoarea candidatului de deputat ungur, desi stia bine ca el doreste sa arunce un bloc, mic dar solid, în cumpana reprezentantului român. Rasplata tuturor neplacerilor o gasea însa mai ales în hotarârea de a începe, înca în vara aceasta, lucrarile noii biserici. Cazuse la învoiala cu un arhitect din Bistrita, care avea gata un plan foarte frumos. Arhitectul trebuia sa soseasca în curând si, cu materialul adunat, sa aseze temelia. Pâna la toamna zidurile vor fi ridicate, iar în toamna viitoare întregul locas va putea fi sfintit cu toata solemnitatea. Belciug se gândea de pe acuma la programul sfintirii si inima lui bolnavicioasa tremura de bucurie. Dar, deoarece tot mai lipsea putin din suma prevazuta la cheltuielile cladirii, stradanile lui nu erau sfârsite. De aceea nu pierdea credinta ca, pâna la urma, si Ion va deschide punga si deci se sili sa-l câstige prin bunavointa.

- Acuma spune, Ioane, ce te doare! murmura dânsul asezându-se, batându-si genunchii cu palmele si privind drept în ochii lui Ion, pe care-l lasase în picioare.

Ion se spovedi prelung, cu glas înfundat, cu ochii în pamânt, iar preotul îl asculta cu bagare de seama si fara sa-l întrerupa.

Apoi când ispravi, Belciug se scula, se plimba de câteva ori de ici-colo cu pasi mari, uitându-se odata cu mirare în odaita de culcare unde patul era înca tot nefacut, si însfârsit se opri lângă masa, se razima de dunga cu palmele încrucisate la spate si vorbi privind mereu într-un colt al tavanului:

- Stiu eu ce sa te sfatuiesc?... Greu... Prea greu... Numai un avocat te-ar putea lumina bine... Dar cu raul si cu bataile nu se împaca oamenii niciodata, asta-i de când lumea. Dumnezeu a lasat judecatorilor împartirea dreptatii pamântesti... Am patit si eu deunazi, stii bine, ca m-a ocarât dascalita tiganeste. Puteam sa ma apuc de bataie?... Nimeni sa nu-si faca singur

219

dreptate... N-am zis nimic si nu m-am înfuriat... Dreptatea-i de la Dumnezeu... M-am plâns si eu în Armadia la judecatorie si, daca-i bine si drept sa fiu hulit de pomana, hulit sa ramân... Tu însa vei face cum crezi de cuviinta. Numai atâta sa stii: pumnul nu-i dreptate... întreaba un avocat, roaga-l sa te învete si fa cum te-o îndrepta el... Eu n-am nici o putere...

Ion pleca multumit. Bine-a zis popa: legea sa hotarasca... Ajuns acasa, chema pe Ana si-i vorbi foarte blând:

- Tu trebuie sa te duci la tatal tau, Anuto, ca eu nu te mai pot tine, vezi bine si tu, ca-s sarac si abia ne târâm si noi zilele... Dumnezeu are destula avere... Acu, ca m-a înselat, nu-i nimic. Dumnezeu din cer vede si judeca. Dar eu trebuie sa ma

gândesc la pielea mea. Cu mâinile-n sân n-oi sta de buna seama, poti sa-i spui!...

Pe urma o duse de mâna pâna la poarta si închise poarta dupa ea... Ana se mai uita înapoi, dar el nu mai întoarse capul.

- Are dreptate... toti au dreptate - sopti femeia podidita de plâns. Numai eu n-am nici un rost în lume...

220

CAPITOLUL VIII

COPILUL

Cu cât se apropia alegerea de deputat, cu atât Herdelea, tatal si fiul, se ciorovaiau mai mult, ca si când toate necazurile si toate nadejdile, ba chiar însasi soarta lor ar fi atârnat de izbânda românului sau a ungurului. Batrânul, care purta în suflet groaza procesului cu judecatorul, credea din ce în ce mai tare ca, contribuind la alegerea candidatului guvernamental, va scapa teafar din ce-l ameninta. Se gândea în taina ca, în preajma judecatii, va ruga pe ocrotitorii sai, subinspectorul si deputatul, sa puna o vorba buna pentru dânsul acolo unde trebuie. Vazându-l cu asemenea sprijinitori, judecatorul va trebui sa se îmblânzeasca, iar tribunalul sa înceteze urmarirea... Si, fiindca în cele din urma Titu râdea neîncrezator de sperantele lui, Herdelea zicea convins:

- Cine râde la urma, râde mai bine, baiete!

Dascalita, desi nu putea suferi neamul unguresc, ramase totusi neclintita în parerea ei ca, mai presus de orice, omul trebuie sa aiba grije de pielea lui. Dealtfel ea si cu Ghighi nu se sinchiseau atâta de mofturile alegerii, cât se framântau ca, în afara de câteva carti postale ilustrate, n-aveau înca nici o scrisoare de la Laura, macar ca acuma se împlineau aproape doua luni de la nunta. Îsi faceau fel de fel de închipuiri, cautau explicatii care sa le potoleasca nelinistea, dar care mai mult le întristau...

221

Titu se mistuia si se chinuia de însufletire. Dorea cu atâta înversunare izbânda lui Grofsoru, ca îl durea chiar numai gândul ca ar putea cadea, începea aproape sa urasca pe tatal sau, mai ales pentru ca punea vesnic înainte interesul personal.

- Daca nu vrei sa facem nici o jertfa, cum crezi c-o sa triumfam vreodata? striga dânsul desperat, crâsnind din dinti si smulgându-si parul.

Egoismul acesta, de care se izbea dealtminteri pretutindeni, îl hotarî sa se gândeasca sa plece, oriunde, în lume, încredintat ca aiurea oamenii vor fi mai voiosi sa se sacrifice pe altarul unei idei. Desi striga într-una ca activitatea e mama succesului, continua sa petreaca zilele prin Armadia, la Beraria Rahova sau

la Grivita, unde, împreuna cu alti tineri entuziasti, se îmbatau cu vorbe mari, visau închipuind planuri îndraznete si puneau la cale soarta poporului. Fiind siguri de succes, îi umflau mereu proportiile. Li se parea ca alegerea lui Grofsoru va revolutiona nu numai tara, ci toata Europa.

Stiau dinainte discursurile zdrobitoare cu care Grofsoru va ului Parlamentul si vedeau limpede clipa când Ardealul se va ridica brusc în picioare si va cadea, ca un copil pierdut si regasit, în bratele României, când cei oropsiti de atâtea veacuri își vor lua locul ce li se cuvine între popoare, ca niste urmasi vrednici ai stapânilor lumii...

Dupa asemenea înaripari, intrând seara în atmosfera îmbâcsita de realitate de-acasa, Titu simtea ca se pravale din înaltimi si se zvârcolea neputincios.

-Trebuie sa plec de-aici, altfel am sa ma înabus! își zicea dupa ce se certa cu tatal sau care nu voia nici sa-i mai asculte argumentele.

Cu toata sila ce i-o facea slujba de subnotar, își gasi singur un loc în Lusca si, într-o seara, aproape de alegere, în urma unei discutii mai violente, declara ca are sa se duca îndata ce va afla rezultatul luptei, fiindca s-a saturat de viata aceasta fara nici un ideal, mânjita numai de noroiul maruntisurilor zilnice. Declaratia voia sa fie o razbunare împotriva tatalui sau, care însa se bucura auzindu-l si-l felicita chiar ca începe sa se cuminteasca...

În ajunul alegerii trecura prin Pripas doua companii de honvezi care aveau sa dea o mâna de ajutor jandarmilor concentrati din tot judetul spre a pastra ordinea.

- Uite ce sustineti d-voastra, cei cu prudenta! zise Titu catre Herdelea, aratându-i soldatii ce deabia-si târau picioarele obosite. Drept argumente ne dati baionete!

În sfârșit ziua cea mare rasari frumoasa... Armadia fierbea ca un stup în ceasul când roieste. Toata lumea era stapânita de înfrigurare. Din sus si din jos soseau mereu cete de tarani, cu preotii si învatatorii în frunte, unii

222

pedestri, plini de praf si de sudori, altii în carute, toti veseli si strigând mereu «traiasca»...

De la biserica cu doua turnuri, de-a curmezisul pietii, pâna la primarie, unde era biroul electoral, în dreapta si în stânga strazii se întinsesera cordoane de jandarmi cu baioneta la arma, cu penele de cocos agitate în palarii, rastindu-se la multimea ce se înghesuia la spatele lor, racnind deseori «înapoi» si amenintând

cu pustile. În mijlocul pietii, lângă crucea îngradita cu uluci, un grup de elevi de liceu din clasele superioare, încadrati de

câtiva profesori tineri si de studenti îndrazneti, cântau «Desteapta-te Române», întrerupându-se din când în când ca sa strige în cor: «Traiasca deputatul Victor Grofsoru!» Grupul ajungea pâna la cordonul de jandarmi; cei din fata aplaudau pe alegatorii români si huiduiau pe ovreii si ungurii care se îndreptau spre primarie. Aici, chiar în spatele unui jandarm voinic, cu mustati mari si sclipitoare de pomada, statea si Titu, rosu de entuziasm si ragusit de cât a cântat si a racnit. Toata piata gemea de tarani nealegatori, adusi înadins sa manifesteze, urlând «traiasca» sau «rusine»...

Belciug veni mai devreme, urmat de vre-o douazeci de Pripaseni, dar în fata bisericii un ofiter de jandarmi trimise în dosul cordonului pe cei ce n-aveau carti de alegator, încât preotul defila numai cu sase inși înspre localul de vot, zâmbind amar la multimea care-l aplauda. Titu striga însufletit «bravo, Belciug», iar popa îi raspunse magulit si trist:

- Nu-i vina mea ca suntem numai atâtia, stii bine!...

Soarele ardea. Caldura crestea neîncetat. Oamenii, osteniti cât au stat în picioare, asudau, se îndârjeau, se îmbulzeau spre cordoanele de jandarmi fara sa stie de ce, iar jandarmii se strâmbau, racneau si izbeau ici-colo cu patul pustii, înjurând... Pe la amiazi Grofsoru, însoțit de câtiva prieteni, trecu pe strada, spre biserica, sa-l vaza multimea. însufletirea izbucni ca o flacara dintr-un jaratec peste care ai turnat ulei. Cântecele, uralele, tipetele se topeau într-un zgomot napraznic. Lumea se napusti peste cordoane sa-l vaza mai bine. «Uraa!... Traiasca Victor Grofsoru!... Jos renegatii!»... Jandarmii se zbateau, învârtind armele, sa stapâneasca valurile de oameni. Unul, cuprins de mânie fiindca norodul nu-l lua în seama, împunse cu baioneta în multime, întepând pe un taran batrân, care tocmai se lupta sa iasa din vârtoare si care deodata începu sa se vaete.

- Rusine!... Huo!... Jos cu ei! urla gloata repezindu-se mai dârza asupra cordonului.

- înapoi!... înapoi! tipau jandarmii lovind cu arma în cei care se avântau peste linia oprita.

223

Grofsoru, care tocmai vazuse cum a împuns jandarmul, se repezi la taranul ranit si-l îmbratisa furtunos, în vreme ce multimea vuia de entuziasm si multi întrebau: «Ce este? Ce s-a întâmplat?» Apoi, revenind în mijlocul strazii, își scoase palaria, își sterse naduseala si începu cu glas vibrator:

- Cetateni! A curs sângele nevinovat! Teroarea...

Nu izbuti sa continue, caci un ofiter de jandarmi îl opri scurt, declarându-i ca nu e voie sa atâte lumea. Grofsoru se ciondani un rastimp cu ofiterul, protestând cu gesturi largi, pe când

partizanii îl sprijineau staruitor:

- Traiasca!... Traiasca!...

În clipele acestea sosi în piața Herdelea, urmat de cinci alegatori, cu fața luminată de un zâmbet sfios, uitându-se puțin speriat în dreapta și în stânga. Câtiva strigăra «traiasca», dar îndată un glas gros răni: «Rusine! Renegatii!... Jos!» și repede toți izbucniră în huițuiri, iar printre baionetele lucitoare pumni încleștați se scuturau amenințatori. Herdelea, înfricosat, simți un tremur în genunchi, dar zâmbetul nu-i disparu de pe buze, ca și când ar fi fost vopsit... Grupul de liceeni porni să cânte batjocoritor «Vesnica pomenire», cu glasuri ascuțite și false de mascaradă, în timp ce alții urlau neîncetat «rusine».

Titu, cuprins deodată de o milă mare, se piti la spatele jandarmului, uitându-se îngrijorat după tatăl sau îmbatrânit prea înainte de vreme, a cărui față acum era albă încât deabia i se mai vedeau mustățile mici și carunte.

- Renegatul!... Rusine!... Tradatorul! Jos! tipau zeci de voci în jurul lui Titu care ridica mâinile, copleșit de emoție, parc-ar fi vrut să oprească ocarile necrutătoare.

Groșoru, care nu mai isprăvea discuția cu ofiterul, cum zări pe Herdelea, se întoarse și-l apostrofa indignat:

- Îmi pare rău, domnule Herdelea, că tocmai d-ta...

Învățătorul se opri fără să poată scoate o vorbă. Ofiterul însă interveni:

- Pardon!... Va rog să nu terorizați pe alegatori! Aici nu se permite nici o presiune! zise punându-se între Groșoru și Herdelea și apoi adaogând către acesta: înainte, înainte, domnilor!...

- Protestez împotriva acestei noi încălcări de lege! striga Groșoru, deschizând o nouă ciorovaială cu ofiterul.

În fața primăriei solgabiraul Chitu strânse mâna lui Herdelea și-l prezintă unui domn scurt și gros, cu ochelari de aur și cu o mustată galbenă rară:

- Domnule candidat, iată unul din prietenii noștri!... Îmi dați voie? Candidatul dadu mâna învățătorului, zicându-i masinal:

- Îmi pare foarte bine... Voi fi totdeauna la dispoziția d-tale... Totdeauna...

224

Herdelea, înviorat, primi cuvintele ungurului ca o ușurare, și intra în biroul notarului unde, la o masă lungă, se afla un judecător de la tribunalul din Bistrița, uscat, cu nasul foarte subțire, cu niște ochi mici, rautaciosi și cu un creion în mână. Învățătorul îl cunoștea. Alături alți doi, tot de la tribunal, scriau voturile în formulare tipărite. Odaia era plină de oameni care masurau pe alegatori cu priviri banuitoare.

Herdelea se apropie de masa cu palaria în mână, cu zâmbetul pe fata. Judecatorul, presedintele comisiei electorale, îl privi întrebător.

- Votez pe domnul candidat Beck! zise învătătorul rezimându-se cu mâinile de dunga mesei și uitându-se în ochii judecatorului parc-ar fi vrut să-l roage să-l tina minte și să-l apere când va veni la proces.

Cei cu formularele îi însemnau numele, iar presedintele rosti, indiferent și obosit:

- Altul?

Învătătorul se dadu puțin la o parte, să facă loc tovarasilor săi.

- Tot din Pripas - murmură dânsul către judecatorul care părea că nu-l aude, ci se scarpina după ureche cu creionul și se uita la cei ce scriau voturile...

La șase seara comisiunea declară ales pe candidatul Bela Beck, cu o majoritate de cinci voturi.

Rezultatul se răspândi pe afară, prin mulțimea obosită care-l primi cu strigate de indignare și cu cântece naționale. Piața totuși se golii curând. Cărciumile însă se umplură, adapostind până noaptea târziu comentariile aprinse, felicitările, amenințările.

Herdelea povesti acasă încântat cum i-a strâns mâna deputatul și cum i-a făgăduit sprijinul pentru orice împrejurare, cum i-a zămbit judecatorul încrêtind fruntea că să-și întipărească în creieri numele lui.

- De acu nu mai am nici o grijă cu procesul... De-acu pot dormi linistit! zise dânsul cu mândrie. Vezi acum ce înseamnă să știi să te porți cu oamenii? adaoga apoi biruitor către Titu.

- Am văzut... am văzut! șopti tânărul istovit. Auzindu-l și văzându-l însă își amintea racnetele multimei în piața, când a trecut Herdelea, paloarea lui de atunci, și mila aceea dureroasă ce-o simțise și care i-a rămas în inimă parca mai adâncă. Era trist și abatut că și când ar fi pierdut orice nădejde în lume.

- Iată de ce atârna înfaptuirea ideii! se gândea dânsul. Cinci voturi! Adică tocmai voturile tatii... că să-și usureze procesul! Dacă nu era procesul, triumfa ideea... Și baremi procesul de-ar ieși bine!... Iată ce hotărește soarta unui popor: un fir de tina... Și totuși ideea nu poate muri! Ideea e sufletul omului...

225

I

Profitând că notarul din Lusca era în Armadia, cu alegerea, a doua zi plecă.

- Dacă-as mai sta mult aici, ar trebui să mă scufund de tot în noroiul realității! își zise Titu despartindu-se.

- M-a alungat, tata - sopti Ana atât de încet ca nici ea însasi nu-si auzi bine glasul cu groaza încuibata în ochi, asteptându-se s-o zdrobeasca.

Vasile Baciù prânzea. Avu o tresarire, vazând-o galbena si trasa, cu burta la gura. Mai sorbi din lapte odata, îmbuca o coaja de malai, pe urma se uita lung la Ana si raspunse molfaind:

- Bine... Stai aici ca ai unde... Vezi ca eu ma duc pâna în Zahata, ca am niste oameni la sapa... Sa ici seama pe acasa... Vorbea atât de linistit ca femeia se zapaci, crezând ca n-a auzit bine si nu îndrazni sa se aseze pâna nu-l vazu plecând aevea cu carul...

Baciù stia ca Ion are s-o izgoneasca dar nu-i pasa. Lasa sa vie fata, nu-i nimic. Acuma, ca-i maritala în lege, poate sedea si acasa. Mai bine asa, decât sa se plece el în fata tâlharului si sa-i dea mosia. La urma tot va trebui sa vie barbatul si s-o ia, multumindu-se cu ce-o capata, caci n-are încotro. Acu e vorba de rabdare. Care o rabda mai lung, ramâne deasupra. Iar dânsul poate astepta oricât, ca nu-l doare...

Ana era umilita si tacuta ca un câine. Nu crâcnea înaintea batrânului si doar uneori îl privea rugatoare cu ochii ei scufundati în cap si vesnic rosii. Zilele i se pareau nesfârsite în asteptarea omului pe care inima ei îl dorea cu atât mai mult ca suferise greu pentru dânsul.

Ion, chiar în ziua când o alungase, se dusesese în Armadia la Victor Grofsoru, de care stia ca-i avocat strasnic, mai tare ca multi din Bistrita. Avocatul era foarte încurcat atunci cu alegerea de deputat si, aflând ca Ion nu-i alegator, vru sa-l amâne pentru alta data. Ion însa, încapatânat, nu s-a lasat pâna nu i-a povestit cu deamanuntul toata buba. Mirosind ceva mai de pret, Grofsoru întreba mai întâi:

- Martori ai?

- Am, domnule avocat, cum sa n-am... Am pe...- se grabi tarantul, însirându-i pe toti cei ce au fost la tocmeala si care auzisera fagaduielile socrului sau.

226

Avocatul se însarcina sa-i scoata toate pamânturile, dar îi ceru înainte jumatate din onorar. Dupa ce Ion numara banii, Grofsoru îi închise într-o casa de fier, îl sfatui sa aduca înapoi pe Ana, ca sa nu poata spune Vasile Baciù c-a alungat-o, dar sa potriveasca lucrurile astfel încât sa nu se bage de seama ca are nevoie de ea...

Ion îsi facu cruce de multumire. Daca i-a luat avocatul banii, înseamna ca trebuie sa câstige. Ana are sa se întoarca ea singura... Numai când trecura doua saptamâni începu sa intre la griji sa nu cumva sa se primejduiasca procesul din pricina

femeii care nu vine acasa...

Când afla Vasile Baciú ca Ion l-a tras în judecata, se întuneca. Îi era frica de judecati deoarece nu mai avusese nici o dată și văzuse la alții ca procesele înghit zadarnic moșiile oamenilor. Începura îndoielile. Să nu se întâmple ceva și să piardă tot. Avocații câte suruburi nu învârtesc. Te bagă în temnița cu dreptatea în mână. La urma urmelor poate că tot mai bine ar fi să-și arunce câinelui jumătate locurile și casuta cea veche, să scape de o grijă... Se uita mai chiorâș la Ana și ar fi fost bucuros să-și găsească vre-o pricină să o gonească înapoi, la tâlharul pe care și l-a ales ea și de care acum nu mai știe cum să se scuture...

În Dumineca a treia, Vasile Baciú, că s-o poată alunga, se hotărî să se îmbete. După amiază cârciuma era plină, ca de obicei. Avrum, negru de supărare din pricina unei afaceri cu notarul, servea totuși rachiul mai prompt chiar decât alte date. Vasile n-ajungea să se afume bine și se pomeni cu Toma Bulbuc lângă dânsul, foarte vesel și multumit că pusese temelie casei de piatră ce o clădea pentru George pe care avea de gând să-l însoare la iarnă. Din vorbă în vorbă Baciú se plânse cât de rău a nemerit-o cu maritul fetei, cum stă acum acasă la dânsul parca nici n-ar avea barbat... Toma clatina din cap și apoi întreba binevoitor:

- De ce nu vă împacăți voi, Vasile?... Oamenii trebuie să se învoiască...

- Da cu cine să te împaci, omule? facu Baciú, trântind paharul pe masă și povestind iarăși ce-a patit cu ginerele și cum vrea să-l lase pe drumuri, cersetor.

Atunci intra și Ion în cârciumă. Venea înadins, știind că e și socrul său, să încerce o apropiere, dacă s-ar putea, că sâși ia acasă nevasta. Se așeza înșă la alta masă, strigând cu un oftăt:

- Jupâne!... Mai jupâne!... Da-mi și mie o leacă de stropseală!... Până să vie Avrum cu rachiul, Toma se întoarse repede:

- Ia vino încoace, Ioane! Vino, vino, că nu te mânâncă nimeni... Ion trecu greoi la masa lor, rostind că din gura altuia:

- Noroc bun, socrule...

227

- Ce socrule, mă! sari Vasile, jumătate glumet, jumătate furios. Eu să-ți zic tie «socrule», că vad că nevasta-tă-i mai mult la mine decât la tine!

- Vina mea-i? facu Ion, îndoindu-se de spinare ca un caraghios.

- Eu as zice să vă împacăți că oamenii de treabă, să nu vă mai faceți de râsul lumii! vorbi acum Toma, tragând cu ochiul întâi unuia, pe urma celuilalt. Că zău așa!... Ia sezi, Ioane, sezi colea!...

Ion se aseza, asternând pe o banca o batista rosie cu flori verzi, ca sa nu-si murdareasca hainele. Toma puse îndata la cale tocmeala. Altadata s-ar fi aprins, s-ar fi înjurat, ar fi ragusit tipând; acuma amândoi erau linistiti, chibzuiti si reci ca doi negustori patiti si înselati. Vasile sfârsi îmbiindu-i jumătate locurile si casa cealalta, pe care poate sa le scrie oricând pe numele lor, sa nu mai fie neînțelegere. Ion raspunse ca mai bine sa hotarasca judecata, daca nu vrea sa-i dea ce s-au înteles când a luat fata; totusi Ana poate sa vie acasa oricând, caci el cu ea n-are nimic... Toma îi îndemna sa mai lase fiecare câte ceva si-i sili sa dea mâna.

- Bine, asa sa fie cum ziceti - mormai Ion cu ochii aprinsi. Dar procesu-i proces... Acu, deocamdata fie dupa voia d-voastra, dar judecata sa-mi dea dreptul meu deplin! Daca d-ta îmi dai de buna voie cât zici, ne-om judeca pe mai putin!

Vasile Baciú nu vru sa auda de proces si se supara. Toma însa îl facu sa dea mâna a doua oara, zicând blajin:

- Lasa, lasa cum zice el, ca-i mai tânar si mai fara minte!

Lasa... Pâna la judecata mai trece vreme si cine stie ce-o mai aduce Dumnezeu!...

Baura aldamasul împreuna pâna pe înoptat. Ion pleca acasa cu Ana de mâna. Era beat, dar nu-si arata totusi multumirea. Doar în suflet se bucura c-a spart ghiata.

A doua zi dimineata Vasile Baciú veni, dupa cum se întelesesera, si se dusera în Jidovita, la notar, sa le faca hârutiile de întabulare.

- Da sa scrii acolo, domnule notar, ca procesul merge înainte! zise Ion ca o amenintare.

Vasile Baciú încerca sa raspunda, dar Ion se scula în picioare:

- îmi trebuie tot pamântul, socrurile, stii bine... Tot pamântul!...

Dupa plecarea lui Titu, casa Herdelea se linisti. învatatorul se mai lauda din când în când cu lovitura lui de la alegerea de deputat, dar d-na Herdelea si Ghighi se gândeau tot mai mult la Laura. Ca sa se mângâie, dascalita, îndata

228

ce ispravea lucrul, se aseza în salonas si citea rugaciuni, singura, cu glas tare, din carticica rupta, zdrentuita pe care i-o daruise odinioara, de mult, unchiul ei Simion Munteanu...

într-o seara, tocmai aproape de cina, Hector începu sa latre în ograda, portita scârtaî prelung, în cerdac se auzira pasi grei si apoi un ciocanit în usa.

-Scrisoare de la Laura! sari Ghighi aprinsa si batând din palme, în vreme ce Herdelea zise gros: Intra!

Era într-adevar straja Cosma Ciocanas si aducea posta din Jidovita: o scrisoare pentru Herdelea, vre-o doua pentru sateni de la feciorii ostasi, apoi câteva ziare ale lui Belciug.

învatatorul citi toate adresele, dadu scrisoarea Ghighitei si vru sa opreasca gazeta popii.

- Nu pot, domnule învatator, zau nu pot - bâlbâi straja rusinat. Mi-a poruncit domnul parinte sa nu mai las la d-voastra nici o gazeta ca altminteri ma probozeste în biserica...

- Bine, Cosma, sa fii sanatos! raspunse Herdelea râcait de curiozitate. Sezi putin si te odihneste, ca pâna atunci vad eu repede ce mai spune în ele...

De la alegerea de deputat Belciug rupsesse orice legatura cu Herdelea; nu-si mai vorbeau, nu se salutau, erau ca niste straini. Prin Armadia mai erau multi care îl ocarau, îndeosebi însa Victor Grofsoru care spunea pretutindeni ca numai din pricina «renegatului din Pripas» o circumscriptie româneasca a trimis în Parlament un deputat ungur...

Pâna sa rasfoiasca Herdelea ziarele, dascalita încerca sa citeasca scrisoarea de la Laura, împreuna cu Ghighi care, nerabdatoare, se silea sa urmareasca si ea rândurile marunte, cu litere ascutite si drepte. Dar emotia lor era asa de mare ca nu izbutira sa descifreze nimic.

- Ia dati-o-ncoace! zise Herdelea dupa ce își astâmparase setea gazetei si expediase pe Cosma.

- Da, da, citeste-o d-ta tare! striga Ghighi.

învatatorul își puse ochelarii, se scula în picioare, întinse scrisoarea lângă lampa atârnată de grinda si citi rar, apasat, batrâneste, cu glasul tremurat putin pe alocuri:

«Mult iubirii si doririi nostri! Nu m-as mira sa credeti ca cine stie ce ni s-a întâmplat de nu v-am scris pe îndelete de când ne-am despartit, în, fata Rahovei si cu lacrimi în ochi. Eu însami ma întreb cum am putut fi atât de neglijenta, caci dragostea mea pentru d-voastra nu s-a micșorat, desi s-a împartit. Numai punându-va în situatia noastra, ne veti înțelege si ne veti ierta. Sper însa ca ati primit multele carti postale ce vi le-am trimis de pretutindeni pe unde am umblat? Pâna sa ne încropim gospodaria noastra

229

mica si draguta, am tot amânat scrisul, ca sa va pot povesti din fir în par viata noua în care am intrat. în sfârșit iata-ma mai sloboda...

Nimeni nu-si poate închipui cart amar îmi strângea inima în clipa când am pornit la drum. îmi sângera sufletul si nici nu puteam plânge macar, caci George ar fi înțeles poate gresit lacramile mele... Totusi calatoria din Ar-madia pâna aici îmi va ramânea vesnic neuitata si placuta. George a fost asa de bun ca repede mi s-a risipit tristetea si mi-a câștigat, mai mult decât

iubirea, încrederea...

Am stat doua zile în Bistrita, fiindca eu m-am îmbolnavit usor si George n-a vrut sa ne urcam în tren pâna ce nu voi fi zdravana de tot. Cât a fost George al meu de delicat si de nobil, nici n-am cuvinte sa va spun. (Nu v-as scrie complimentele acestea, daca n-as fi sigura ca el nu le va afla nici-odata; altfel ar fi în stare sa-si ia nasul la purtare dragul meu drag!) A doua seara; înviorata si gatita cu rochia cea albastra ca cerul, care George zice ca-mi sade admirabil, am cinat la Gewerbeverein. A fost o minune. Câta muzica militara. Era lume imensa si eleganta. Si George era asa de dragut si de vesel. Ma sfiam putin, fiindca mereu îmi saruta mâinile peste masa, desi pe de alta parte, stiam ca acum avem dreptul sa ne iubim fara zgarda, cum spune mereu George... în sfârșit am petrecut splendid si ne-a costat aproape douazeci de coroane, caci George cheltuia nebuneste, zicând neîncetat ca numai o saptamâna de miere e în viata. Mie însa îmi era frica sa nu ajungem fara bani în Vireagul nostru si sa rămânem de râsul lumii.

Miercuri am plecat din Bistrita hotarâti sa nu ne mai oprim deloc pâna-n Satmar. Totusi în Dej iar am poposit o noapte si o zi. George era neastâmparat si voia sa-mi arate toate orasele pe unde trecem, ca sa avem amintiri comune de pretutindeni. Si la Gherla am stat o zi si am vizitat Episcopia, întâlnind chiar si pe Prea Sfintitul nostru Episcop care a glumit cu noi si ne-a binecuvântat. Mi-a placut mult Clujul, oras mare si frumos, dar mi s-a parut straniu ca n-am auzit nici o vorba româneasca. Am fost gazduiti la sora lui George care-i maritata cu un avocat de seama, Victor Grozea; trebuie sa va aduceti aminte, ca ne-a vorbit de Ludovica, la logodna noastra, socrul meu. Am fost si la teatrul unguresc unde se juca nu mai tiu minte ce comedie. N-am putut însa râde deloc, întâi ca nu pricepeam mai nimic din ce sporovaiau pe scena, si apoi mai ales pentru ca era a treia seara de când ne oprisem în Cluj si George tocmai îmi marturisise ca drumul nostru nici nu trece pe aici si ca m-a adus numai ca sa ma distreze pe mine si sa-mi faca placere. Am plâns si l-am certat ca m-a înșelat astfel si cu deosebire ca a cheltuit atâtia bani de nici nu îndraznesc sa va spun, ca v-ati spaimânta. De aceea n-am putut râde

230

la comedia ungureasca. George însa zice ca n-am râs fiindca era prea proasta. La urma urmelor poate sa aiba si el dreptate...

Si asa a trebuit sa ne întoarcem iar pe la Dej, sa mai petrecem acolo o noapte si pe urma sa o luam la miază-noapte, spre Sâtmar. Adevarat însa ca nici nu ne-am mai clintit din tren pâna la Sâtmar, unde ne asteptau de multisor bagajele si lazile mele si mai multe ale lui George. în oras doar ca ne-am odihnit

câteva ceasuri si îndata am pornit la Vireag cu trasurile ce ni le trimisese notarul caruia George îi telegrafiasse din Dej ca sosim. Pe aici e numai ses si iar ses, cât vezi cu ochii, neted ca-n palma, cu lanuri nesfârsite de grâu. Soarele frige napraznic, iar nourii de praf dupa carute ramân în vazduh parca le-ar fi lene sa se mai scoboare pe pamânt... O fi frumos cui îi place. Mie însa mi-i dor mereu de dealurile noastre de la Pripas, de muntii nostri albastri si maretii!...

Vireagul e sat românesc, dar numai cu numele. Oamenii spun, ce-i drept, ca-s români, dar o spun pe ungureste, caci alta limba nu pricep. Te si doare inima când îi auzi. De altfel sunt harnici, saritori, crestini buni. Nu-i de mirare ca si-au uitat graiul stramosesc bietii oameni, caci Vireagul e tocmai în marginea neamului românesc. Dincolo nu mai gasesti decât unguri si iar unguri, cu izmene largi ca poalele tarancelor noastre si cu niste tichiute de palarii în cap de-ti vine sa râzi. Ghighi s-ar omorî de râs pâna s-ar obisnui cu dânsii... Notarul de aici e ungur si, fireste, n-are de unde sa stie româneste. Chiar si învatatorul vorbeste foarte stricat, desi scoala e confesionala, sustinuta din banii bisericii. George i-a facut îndata imputari, dar dânsul s-a scuzat ca aici asa-i obiceiul, ca si raposatul preot numai ungureste vorbea, ba ne-a mai asigurat ca si noi va trebui sa ne dam pe brazda. Atunci George s-a legatuit ca, orice s-ar întâmpla, nu se va abate de la îndatoririle nationale si i-a spus învatatorului ca trebuie sa ne silim sa readucem la matca pe sarmanii rataciti; a vorbit atât de miscator George al meu ca învatatorul a plâns, precum am plâns si eu... învatatorul e vaduv, iar notarul are o nevasta batrâna si artagoasa cu care n-am sa ma pot împrieteni niciodata. E mai bine, caci astfel, singura, voi putea fi mai de folos barbatului meu în marea opera de redesteptare a acestor români nenorociti. Am început sa cunosc putin si eu viata, sa înțeleg cât este de apasatoare. Ne-am asezat frumos casa. Am cumparat o mobila foarte draguta, din Satmar, cam ca aceea din salonasul nostru. Suntem multumiti si fericiti, si ne rugam lui Dumnezeu sa ne miluiasca tot asa si pe viitor. Ne gândim cu drag ca poate la anul vom avea un baietel. Eu cred mult ca vom avea si chiar am început sa-i pregatesc scufitele...

231

I

-Tulai! O fi apucat-o durerile facerii! striga Zenobia, îndreptându-se de spinare, cu secera într-o mâna si în cealalta cu un snop de spice, si uitându-sc spre marul paduret. Da, da... asa-i cum zic! Uite-o cum se mai zvârcoleste!

-Afurisita muiere! bombani Ion, fara macar sa se întoarca. Stie ca-i soseste ceasul si vine sa fete pe câmp! Bata-i Dumnezeu

socotelile ei de
toanta!

- Taci, Ioane, ca tc-o trazni Dumnezeu din senin ca pe popa din Runc!

murmura Glanetasu cu glasul înecat de mila.

- D-apoi c-asa-i - facu barbatul, totusi mai blând.

Zenobia alerga la Ana care se zbatea si se legana, cu fata în sus, cu mâinile pe pânțele ca si când ar fi vrut sa înabuse vâlватаia napraznica ce o ardea. Prin umbra subtire a marului lumina alba pândeа tremurându-si petele stravezii pe corpul chinuit al femeii.

- Da ce-i, Ano?... Vai de mine, ca si tu, zau... Nu puteai sedea acasa dac-ai simtit ca te încearca durerile? zise Zenobia miloasa, îngenunchind lângă ea si cautând sa-i aline suferinta. Ca mai toate batrânele de la sate, Zenobia se pricepea la mosit, fara sa-l fi învătat. îi desfacu betele, îi scoase zadiile si-i freca usor pânțele de sus în jos. Gemetele Anei se ascuteau în sâsâituri prelungi, iar buzele-i uscate sopteau în rastimpuri:

- Soacra, soacra, mor... Moor!... MoorL.

- Taci ca nu mori, maica, taci, taci... Mai rabda si taci ca uite acu scapi! Barbatii secerau înainte. Glanetasul tresarea la fie ce tipat al Anei; Ion

hârsia mai aprig tragând însa mereu cu urechea si mormaind mânios ca sa-si alunge mila ce i se furisa încetinel în inima.

- Of, saracuta, saracuta! se cutremura batrânul auzind deodata un racnet

mai patrunzator.

- Ei, asa-i soarta femeii! zise Ion vrând sa para linistit, dar cu glasul înmuiat.

Clipele se stingeau anevoie, ca ceasurile de groaza. Caldura parca clocotea acuma în vazduh. Hotarul însa era amortit sub sarutarea patimasa a soarelui. Pimpregur nici tipenie de om; numai dincolo de sosea, pe lunca dinspre Saracuta furnicau razleti câtiva viermusori albi. Frunzele porumbului sfârâiau rasucindu-se în arsita, iar spicele holdelor se leganau ametite, ca si când ar fi cautat sa se fereasca de atingerea razelor aprinse...

Gemetele Anei încetara, încât bodoganeala Zenobiei se auzea limpede:

- Rabda, puica, rabda si taci... înca olecuta...

- Te pomenesti ca moare! se gândi deodata Ion. Gândul îl spaimânta. Vru sa se scoale, sa alerge la ea, dar pâna sa se hotarasca, vazduhul parca se

tipete subtiri ca oracaiala de broaste speriate sau ca scâncetul unui catel strâns cu usa.

Copilul! zise Ion cu inima oparita, auzind glasul necunoscut care vestea intrarea unei vieti noi în lume.

Suspinele Anei se mulcomira, din ce în ce mai usurate, pe când tipetele cele noi se înteteau, se îndârjeau tot mai poruncitoare.

Deodata Zenobia se apropia în goana, cu mâinile rosii de sânge, cu fata disperata, strigând furioasa:

- Foarfece... Dati-mi un briceag ca n-am cu ce taia buricul copilului!... Fuga, fuga!...

Smulse custura Glanctasului si se întoarse grabita sub mar, caci plânsul copilasului i se parea mai înecat si-i era frica sa nu se întâmple vre-o nenorocire.

Amândoi barbatii stateau nemiscati, în picioare, cu capetele descoperite, cu ochii spre locul unde fiinta noua își cerea dreptul la viata. Amândoi aveau în suflet uimirea si smerenia în fata minunei care se petrece zilnic sub privirea oamenilor si pe care lotusi omul n-a ajuns încă s-o înțeleaga în toata maretia ei dumnezeiasca. Glanetasu se închina cucernic, iar dupa dânsul si Ion, simtindu-se ca si când s-ar fi înaltat, își facu repede cruce de trei ori...

Peste câteva clipe va/ura pe Zenobia coborând în vale cu copilul în palme.

- Ma duc sa-l scald în pârau... Mai luati seama de nevasta pâna viu! striga ea spre barbatii cu fata îmbujorata.

- Ce-i, mama!... Ce-i? întreba Ion întinzând numai gâtul într-un-gest instinctiv spre copilasul care plângea în mâinile batrânei, scuturând nervos din piciorusele-i de papusa.

- Baietel, baietel! raspunse Zenobia disparând printre porumbisti, spre Gârla Popii ce curgea aproape, la poalele coastei...

Ion pasi în nestire lângă nevasta-sa. Alaturi de ea o pata mare negricioasa parca se strâmba la barbatul naucit; pamântul însetat sorbise lacom sângele. Ana se târâse anevoie spre trunchiul marului si se razima cu spatele. Era alba si uda de sudori în obraji. In colturile gurii ramasesera doua buburuze de spuma, dar buzele crâmpotite si învinetite se strângeau într-un zâmbet de fericire.

- Mult am suferit, Ionica! murmura femeia blând.

- E baiat! raspunse Ion zapacit, cu ochii holbati la fata ei istovita si totusi stralucitoare de bucurie.

- Soacra zice ca seamana cu tine! relua Ana mai încet, în vreme ce pe obraji ei tremura un ochi argintiu de lumina, înfrumusetându-i.

În sufletul barbatului tâsneau remuscări de abia stăpânite. Privirea i se înapră. Vru să înjure și vorbele i se stăviliră în gâtlejul uscat. Statea stângaci, cu seceră în mână, iar sudorile îi curgeau de pe tâmplă pe umerii camășii...

Zenobia reveni curând cu coilasul mototolit în zădăria ei dinapoi.

- Uite-ți odorul! Îl vezi ce dolofan e? zise ea descotășmanindu-l și arătându-l lui Ion. Acum să vezi Dumnezeu să-l creșteti mare! Ion se uita lung și aproape înfricosat la omulețul cât un pumn, foarte roșu, cu ochii închiși din pricina luminii, cu buricul negricios legat cu o ata murdărie. Întinse brațele să-l ia, dar se opri deodată uimit, întrebând:

- Da oare de ce-o fi având cap așa de lungăret?

- Nu-i nimic... Așa-i la copiii mici! răsă Zenobia apăsând ușor teasta moale și-o mai rotunjea.

- Da-mi-l încoace, soacra, să-l vad și eu! zise Ana cu o privire lacomă,

întinzând mâinile.

- Lasă c-o să te sature de el, n-ai grije! îi răspunse bătrâna așezându-i copilul pe brațe.

Un răstimp statura totuși tăcută, ascultând tipetele speriate ale noului născut. Glanetașu își ștergea mereu năduseala cu mânecile camășii, oftând și mormăind de emoție... Pe urmă mâncăra grabită și se apucă iar de lucru, lăsând pe Ana cu copilășul, să se odihnească până dimineața ca să poată merge acasă...

Ion se posomori, fără să înțeleagă de ce. Gândurile i se zbateau în minte, încurcate ca într-o plasă. Plânsul copilului sau îl supărau și-l bucurau în același timp. Simțea o mândrie că odrasla lui răcneste așa de poruncitor, dar apoi îndată i se lămură că de-acum, prin ființa această găngăvă, e înlantuit pentru totdeauna de Ana. Atunci se înfuria și i se înfată în suflet chipul Floricăi, rumen, ademenitor, care îl chema și apoi se stingea brusc, ca o speranță pierdută fără scapare. În locul ei îi tăia în urechi scâncetul amenințator, staruitor, în care se amestecau mereu ostoirile Anei, molatece, dragăstoase:

- Ssss... Taci cu mama, puiul mamei, taci, taci... Ssss... Ssss...

În Lăscă, sat mare și bogat, cu pasuni grase și vite multe, Titu sosi amarât profund, întocmai ca în vremea când i se zdrobise în inimă Roza Lang. Se arăta el vesel în lume, dar sufletul îi era rănit de nu mai știa cum să-l vindece.

236

Fu primit bine de toți surtucarii comunei, toți românii și care auziseră că-i poet.

Notarul Căntăreanu avea locuința în clădirea mare și veche a primăriei și pregătise pentru Titu o odăită bună, cu intrare

separata, împodobita dragut de însasi domnisoara Eugenia, care-l cunostea de pe la balurile si seratele din Armadia. D-na Cântareanu, o femeie scunda, grasa, cu obraji negri si cu falcile atârinate ca niste pungi, îi dadu din prima zi sa înțeleaga ca i-ar placea sa-l aiba ginere, daca s-ar hotărî sa faca cursul de notar ca sa vie în locul batrânului care, surd de-o ureche si lenes, ofta mereu dupa pensie, mai ales ca nu era în stare sa învete ungureste si se temea sa nu-si piarza slujba. Eugenia, isteata si cocheta, îi placea lui Titu, totusi planurile notaresii se pareau caraghioase. îi venea sa râda singur gândindu-se ca el poate fi privit candidat de însuratoare, el care de abia se stradieste sa-si deschida o pârtie serioasa în viata...

Titu se ferea însa acum de oameni ca sa poata trai numai cu visurile lui. Simtea o nevoie mare de singuratate, sa-si macine amaraciunea. Cântareanu se minuna vazându-l atât de harnic la munca si lasa bucuros în seama lui toata cancelaria. Si Titu, de dimineata pâna seara, împlinea slujba pe care o ura, nemiscat de la birou, fara a raspunde ciripirilor si târcoalelor domnisoarei Eugenia.

Tocmai peste o saptamâna facu cunostinta cu învatatoarea Virginia Gherman, care venise la cancelarie într-o afacere scolara. Auzise de ea înainte de a sosi în Lusca. Se vorbea pretutindeni ca e o fata foarte cuminte si devotata învatamântului. Nimeni n-a vazut-o niciodata la vreun bal sau la vreo petrecere... Era de vreo douazeci si cinci de ani. Se îmbraca totdeauna simplu, dar ori ce haina îi sedea bine. Avea niste ochi mari visatori si o gura mica cu un zâmbet fermecator.

- Cât esti de frumoasa! îi zise Titu, cucerit îndata de dragalasia ei si însotind-o pâna-n ulita.

- Nu-mi plac complimentele, domnule Herdelea, mai ales cele banale! raspunse învatatoarea, întepata. Credeam ca d-ta esti mai...

Titu îi saruta mâna respectuos, ccrându-i parca iertare. Dar Virginîa pleca indiferenta, fara sa se arate impresionata de izbucnirea lui...

întâlnirea aceasta puse capat mâhnirilor sufletesti ale lui Titu. Se gândi mult la Virginia Gherman, la surâsul ei dulce si totug rece, la ochii ei lucitori si totusi potoliti. Se bucura aflând ca sunt prietene bune cu Eugenia si ca vine deseori în familia notarului. Iar peste câteva zile, când Eugenia îi spuse ca se duce la învatatoare, Titu se oferî s-o întovaraseasca.

237

Virginia Gherman avea doua odai, mobilate dupa gustul ei, cu multe scoarte lucrate de mâna ei, cu multe maruntisuri de arta adunate de ea, si cu o biblioteca în care se mândreau numai

carti românești, colecții de reviste, toate legate frumos, cu inscripții și inițiale aurite. În fața casei o grădiniță de flori, îngrădită cu uluci subțiri, și sub ferestre o bancă pe care stătea seara învățatoarea visătoare.

Se împrietenira curând. Cu cât o cunoștea mai bine, cu atât Titu se simțea mai acasă în Lusca. Virginia îi marturisi roșind că, în orele libere, încearcă și ea să faurească stihuri. Le citira împreună și Titu se scandaliza auzind că a batut cu ele la poarta tuturor revistelor, zadarnic. Ea însă se mângâia și aproape se fălea că nu e înțeleasă... Se bucura însă că cel puțin poetul îi apreciaza modestele cântece. Când apoi Titu, mai târziu îi destăinui framântările visurilor lui, învățatoarea dragalasa dadu trist din cap, semn că aceleași zbuciumări sunt și în sufletul ei.

În serile cu luna Titu se ducea glont la Virginia Gherman și, pe banca din grădiniță adormită, își depănau împreună nădejdiile în așteptarea zilei când românii vor fi stăpâni pe pământul stramosilor, când toată lumea va crede că dânsii, când...

Vorbele îi îmbatau pe amândoi...

- Ce ființă extraordinară! își zicea Titu întorcându-se acasă.

Dacă năzuințele noastre au pătruns până în sufletul femeilor alese, înfaptuirea e aproape!

Intra în casa cu pași de lup, ca să nu destepțe pe Cântăreanu care dormea vara cu ferestrele deschise. În odăita lui apoi continua visurile cu ochii mari, lacrimați. Pe geamurile date la perete luna argintie îl încuraja. Se zbuciuma că și când chiar mâine ar aștepta izbândirea finală... O zugrăvea de pe acum și închipuirea îl ducea pe aripi furtunoase... Iată-l în Cluj, unde a fost o singură dată cu câțiva ani în urmă. Pretutindeni numai grai românesc... Și ce grai! Parcă toată lumea vorbește «ca-n țară», mai dulce ca inginerul Vasile Popa din Varărea, care a colindat România întreaga... Firmele magazinelor, strazile, scolile, autoritățile... tot, tot e românesc... Statuia lui Matei Corvinul zâmbeste către trecători și le zice: «Așa ^i c-a venit ceasul dreptății?»... Și soldații... cu caciuli... întocmai cum auzise el că sunt dorobanții... Judecătorul, care a fost atât de obraznic cu Herdelea în Armadia, scoate palăria până la pământ dinaintea lui... Titu vrea să fie marinimos, să-i arate că stăpânii români sunt nobili și iertători... îi întinde mâna... Dar valul îl goneste mereu înainte... Uite-l în Sibiu, în Brașov, în Oradea-Mare, în Arad, în Timișoara!... Steaguri tricolore fâlfâie marete pe toate palatele din bas-muri... Jandarmii cu penele de cocos s-au topit... Dar ce-i asta? Plutonierul, șeful postului de jandarmi din Lusca, vine tantos spre dânsul, cu o caciula

neagra de dorobant pe o ureche, cu cocarda tricolora în frunte... Titu își aduce aminte cum umbla odinioara plutonierul sa se împrieteneasca si cum s-a obraznicit pe urma când a vazut ca un poet mic român nu se înjoseste sa dea mâna cu un jandarm ungur. «Unde-ti sunt penele de cocos, cinstite?» îl întreaba acuma cu mândrie. «Ce pene? Ce cocos? se roseste plutonierul. Eu sunt român! Nu ma cunosti? Român am fost totdeauna, dar viata-i grea si slujba...» «Renegatule!» striga Titu indignat. Atunci plutonierul se înfurie, începe sa înjure pe ungureste si-i zvârle cocarda tricolora în obraz. Tânarul, scandalizat, se repede orbeste sa-i puna mâna în gât... Piciorul însa îi aluneca si cade gramada... >

- Ce-i cu mine? Aiurez? se întreba Titu scuturându-se deodata si sarind în picioare.

Luna râdea pe fereastră deschisa. Pe ulita glasuri aspre se apropiau trufase. Titu paseste la geam. Razele îi albesc fata. Doua siluele negre trec bocanind. Baionetele strifulgera în lumina, penele de cocos se clatina trufase, cu sclipiri de argint.

- Oooh... patrula de jandarmi! bâlbâi Titu îndureraî parca i-ar fi rupi o bucata din inima, si adaoga trântind fereastră: Visuri... visuri...

Totusi aceleasi visuri îl cuprindeau îndata iar în mrejele lor si dânsul nu li se mai putea împotrivi. Ele îl adormeau, ele îl desteptau si-l dezmiardau apoi toata ziua, îndreptându-i pasii mereu spre Virginia Gherman, singura fiinta care îi înțelegea deplin nazuintele si asteptarile...

- Poate c-o iubesc? se gândi dânsul într-o zi când îl chinuia mai tare dorinta de-a o vedea.

întâi se spaimânta, parca s-ar fi prins singur asupra unei fapte rele. Dar apoi se linisti. Iubirea are totdeauna un scop egoist.

De aceea, la sfârșit, îi lasa un gol în suflet. își reamintea pe Roza. De abia acuma își da seama bine cât de falsi au fost amândoi. Râvneau îmbratisari, numai îmbratisari. Toate vorbele umflate, cautate, numai acolo tinteau... Pe când Virginia parca nici n-ar fi femeie frumoasa. De-ar fi urâta, sentimentele lui n-ar fi mai putin vii. Asta este prietenia.

Adevarata prietenie, întemeiata pe o comunitate de idealuri...

Ca un doctor, care observa o boala asupra lui însusi, Titu își compara bataile inimii astazi cu ceea ce a simtit când a fost îndragostit de Roza Lang sau de Lucretia Dragu. Si conchidea mândru ca aici nu poate fi vorba de o iubire, ca toate iubirile, ci de un sentiment mult superior, zicându-si încântat:

- Nu exista pe lume nimic mai pretios ca prietenia adevarata între un barbat si o femeie!

239

Astfel, când într-o buna zi, Eugenia, mâncata de o gelozie

ascunsa, îl învinui c-a venit în Lusca numai pentru ca iubeste pe Virginia Gherman, Titu raspunse cu superioritate:

- O, nu... nu e iubire, domnisoara! E mai mult decât iubire... E prietenie

izvorâta din aceleasi nazuinti altruiste!

Si se supara ca Eugenia zâmbi mahnita si necrezatoare...

În ziua de Sf. Petru au botezat copilul si l-au numit Petre. Si au facut veselie mare de s-a îmbatat pâna si Dumitru Moarcas...

Pe urma însa toate au reintrat în fagasul lor. Nici o saptamâna n-apuca sa treaca, si Ion gasi pricina sa-si snopeasca iar nevasta...

Fericirea ce umpluse sufletul Anei durerile nasterii se stinse repede ca aburii în vânt. Acum trebui sa-si dea seama în sfârșit ca Ion o uraste si deodata se mira cum n-a înțeles-o pana azi?

Daca nici copilul nu l-a îmbunatat, ce sa mai nadajduiasca? Se uita în urma si se spaimânta cât a fost de oarba. De ce s-a mai agatat de el, când el numai zestrea i-o cerea? A înșelat-o de

cum s-a apropiat de ea. I-a simțit slabiciunea si a urmarit-o ca un lup hain. Îsi aduce aminte cât îi vorbea de dulce la hora

când umbla sa-i suceasca mintea... Prefacatorie a fost

dulceata, precum prefacatorie a fost pâna si îmbratisarea lui cea dintâi, în culcusul ei de pe cuptor, pâna ce a lasat-o

însarcinata... pâna ce i-a mâncat norocul si toata viata...

Acuma degeaba s-ar mai cai. Acuma e prea târziu...

Simțământul ca ea e de prisos în lume începea s-o urmareasca pretutindeni. De mult o batea capul c-ar fi mai bine sa nu mai fie, dar speranta copilului îi oprise pâna azi pornirile,

îndemnând-o sa rabde. Mai cauta azi mângâere în dragostea de mama, dar n-o gasea deplina nici aici. Când se întreba de

ce mai traieste, valuri-valuri de gânduri negre o copleseau, din care numai gângavelile blânde ale copilului ce se adapa la

pieptul ei, o mai smulgeau câte un rastimp. În curând însa si dragalasiile lui i se parura un îndemn plin de durere, facând-o

sa-si zica desperata:

- Baremi de ne-ar strânge Dumnezeu pe amândoi deodata!...

Totusi necunoscutul mortii o îngrozea fara sa-si dea seama.

Privelistea satului, cu hotarul încarcat de rod, cu padurile

tainice, cu casutele împrastiate ca niste jucarii printre pomii gradinilor parca-i spuneau ca toate chinurile vietii sunt de o

mie de ori mai usor de îndurat ca taina înfricosatoare

240

a beznei în care te arunca durerea mortii. Vointa ei sovaia în

fata portii de arama, zavorâta cu mistere, care a înghitit atâtea milioane de vietii, fara ca omul sa fi izbutit a arunca dincolo

macar o privire fugara...

Vremea însă trecea nepasatoare peste framântările ei. Vara se sfârșea și lucrul câmpului se îmbulzea. Cu leaganul în spinare, suia zilnic dealurile, cărând de mâncare muncitorilor, rasplatita mereu cu ocară și batai...

Apoi Duminică întâi din Septemvrie, dis-de-dimineață, Ana, după ce mulse vaca și tocmai când strecura laptele în oalele de prins, auzi din tindă, unde era, glasul lui Macedon Cercetasu, sugrumat de spaimă:

- Domnule învățator, fă bine și osteneste nitel ca să-și spânzurat Avrum!...

- Nu mai spune! răsună răspunsul învățatorului care se spăla în cerdac, cum avea obiceiul.

- S-a spânzurat, s-a spânzurat! repetă Macedon parca mai speriat. Femeia se cutremura, simțind un fior ciudat în spinare încât îi rări inima.

Ion plecase adineaori în sat... Deodată, suflecă și neprimenită cum se gasea, porni fugind spre cârciumă ca și când ar fi fost vorba de ceva unde ea nu putea să lipsească în ruptul capului. În poarta ogrăzii lui Avrum văzu de departe un cârd de oameni care se îmbulzeau, dădeau din mâini și întindeau gâturile. Ajunse gâfâind și cauta să-și facă loc prin multime, să vadă mortul. Se izbi însă de Ion care o întâmpina mânios:

- Da tu ce-ți mai bagi nasul? N-ai de lucru acasă? Ia să te carabanesti de-aci, toanta dracului!

Ana nici nu-l lua în seamă. Se prelinse ca o sopârlă prin valmasagul de lume și se pomeni îndată în ogradă...

Poarta surii era deschisă larg. O caruță de-un cal, cu roțile pline de noroi uscat, încremenise lângă un perete, cu oistile ridicate drept în sus. De cellalt perete era rezimată o scară, cu picioarele întinse până la inima caruții, iar cu vârful îngropat adânc în fânul nou și foarte mirositor care atârna din gura podetului și se înalta până în capriori. În latul făcut dintr-un capastru vechiu, legat de al șaptelea fustei, atârna Avrum, cu obraji roșii-sfeclă, cu barbă galbenă zbârlită, cu parul ciufulit și lipit pe fruntea și tâmplile lucitoare de sudori, întors cu fața spre ogradă, privind parca necajit cu ochii ieșiți din orbite spre oamenii ce se gramadeau în poartă să-l vadă, neîndrăznind să se apropie. Gura i se strâmbase în colțul drept, iar limba, crâmpotită între dinți, era vrâstată cu dungulite alburii.

- Încă nu-i mort!... Unde-i Rifca?... Sară de-i taieți streangul! răni Trifon Tataru frângându-și mâinile, dar fără să se miste.

- Ia tăci, omule, ca-i rece! răsună câteva glasuri ostoitoare.

241

Într-un semicerc de vre-o cinci pași, locul în jurul lui Avrum ramăsese gol. Pe jos, sfărâmaturi de fân și de paie, gainați de

gâste si palaria spânzuratului, cu fundul înafara, aratând captuseala lucioasa de soioasa...

Ana tremura între oistele carutei si nu-si putea lua ochii de la Avrum. Nu mai vazuse niciodata om mort, atât de aproape. Nu simtea nici groaza, nici mila, ci doar o dorinta apriga de a citi pe fata lui taina care o împiedeca pe dânsa. Se mira cum i-a ramas neclintita pe ceafa tichiuta de catifea neagra, si mai ales ca picioarele îi atârnav pe pamânt, cu genunchii îndoiti, iar cu mâna stânga se tine de scara, si numai dreapta se întindea cu degetele resfirate, parca umblând sa se agate de ceva...

-Faceti loc!... Hai, dati-valaoparte! izbucnira deodata mai multe glasuri, pe când o mâna grea facu vânt Anei aproape s-o trânteasca în bratele spânzuratului.

- Da cum de nu i-a taiat nimeni funia? Ca doar nu-i câine, ce Dumnezeu!

striga Herdelea, zbatându-se printre oameni cu fata palida. Învatatorul se duse drept la scara, pipai pieptul lui Avrum si îndata striga poruncitor:

- E cald!... lute!... Taie tu, Trifone! Tineti-lbine sa nu se pravaleasca!...

Câtiva tarani, încurajati, se repezira împrejurul lui Herdelea si, peste un minut, Ana vazu capatul capastrului balabanindu-se usor ca o limba de ceasornic.

Femeia nu mai pricepea ce se întâmpla, caci mortul nu se mai zarea dintre oameni. De abia într-un târziu deslusi, uimita, ca doi flacai, îndemnati de Herdelea, miscau picioarele si bratele spânzuratului parc-ar fi vrut sa-l învieze. Si ea se gândi cu tristete:

- Ce l-or mai fi necajind degeaba? Dac-a murit, baremi sa se odihneasca omul!...

Taranii glumeau si râdeau de încercarile învățatorului care, dupa un rastimp, zise suparat:

- Parca nici nu sunteti crestini, mai oameni! L-ati lasat sa moara în fata voastra în loc sa-i fi taiat îndata funia!... S-a prapadit numai de groaza mortii, ca doar picioarele-i ajungeau pe pamânt... Bietul Avrum!...

- Apoi când ti-e scris sa mori, mori si din senin, c-asa a lasat Dumnezeu! striga primarul Florea Tancu, uitându-se semet la ceilalti, ca si când el ar fi fost sigur ca Dumnezeu nu-l va lasa sa moara niciodata.

Toata lumea se înghesui acuma în jurul învățatorului care

trebuie sa stie de ce s-a spânzurat Avrum. Mortul ramase uitat sub scara, cu fata în sus, cu picioarele spre poarta, cu un genunchiu ridicat si cu camasa descheiata la piept, privind cu ochii reci spre podul surii, nepasator de-acuma de toate.

242

!

George Bulbuc, mai curios ca toti, îmbulzindu-se mereu, calca pe gheata noroioasa a spânzuratului, se sperie, își facu cruce si, zicându-si ca-i semn rau, iese în ulita...

În sfârșit Herdelea trebui sa povesteasca pe îndelete ce stia. Notarul Stoessel încurcase pe Avrum sa cumpere împreuna Padurea Domneasca din hotarul Jidovitei. Afacerea parea buna deoarece notarul spunea ca gasise un misteriu caruia sa-i revânda îndata contractul cu un câstig mare, încât ei n-au sa scoata nici un ban din punga, ci doar sa iscaleasca si sa ia diferenta. Dupa ce au iscalit însa, Stoessel a început sa o lase mai domol. Misteriul cu câstigul se evaporase. În schimb data când ei trebuiau sa depuna pretul padurii se apropia. Cu cine vorbea Avrum, îi spunea ritos ca afacerea e nenorocita, ca toata padurea nu face nici a cincea parte din cât au cumparat-o... Astfel ovreiul vedea îngrozit ca va fi nevoit sa-si vânda tot si sa ramâna în sapa de lemn spre a putea plati. De vre-o doua saptamâni era într-un hal de desperare nemaipomenit. Ieri, Sâmbata, a fost la sinagoga în Jidovita, unde toti batrânii i-au spus ca Stoessel l-a ruinat înadins. Avrum s-a dus la notar, a început sa racneasca, încât la urma Stoessel l-a dat afara în pumni, strigându-i: «Du-te si te spânzura daca esti prost!» A venit din Jidovita înverzit. Herdelea a vorbit cu dânsul, caci tocmai avea sa-i plateasca contul pe luna August. L-a mângâiat, i-a spus sa aiba încredere... Zadarnic. Avrum o tinea lant ca, decât sa-si piarza pamânturile si averea pentru care a muncit cu atâta truda si decât sa ajunga iar gol cum a fost când a venit în Pripas acum cincisprezece ani, cu caruta cu zdrente, mai bine se spânzura. Herdelea, fireste, nu credea ca vorbeste serios si-l îndemna sa aiba rabdare ca nu se stie ce poate aduce ziua de mâine. «Am sa ma spânzur! Am sa ma spânzur!» raspundea însa Avrum necontenit... Si s-a tinut de cuvânt...

- Când îți vine ceasul, te duci la moarte cum te-ai duce la nunta! murmura straja Cosma Ciocanas, închinându-se cucernic.

Ana asculta înfrigurata povestirea învatatorului, dar mai ales vorbele strajei o zguduira. Se uita deodata la mortul parazit si în minte îi rasari ca o lumina gândul:

- Ce iute moare omul când îi soseste ceasul!...

Cu doua saptamâni înainte de sorocul procesului de la tribunal,

Herdelea munci o noapte întreaga sa faca doua scrisori frumoase, una subinspectorului Horvat, iar alta deputatului Bela Beck, istorisindu-le pacostea cu judecatorul

243

si rugându-i sa puna o vorba buna unde cred dânsii ca trebuie, făgăduind în acelasi timp ca-si va împlini si pe viitor, cu un devotament îndoit, datoriile patriotice.

Era foarte linistit si sigur ca scapa. Astepta raspunsurile rabdator, fara grija. Pentru orice eventualitate tocmise si avocat, fireste ungur, ca sa faca impresie mai buna, pe Lendvay, cel cu sechestrul si licitatie. Peste o saptamâna, în locul raspunsurilor nadajduite, primi o înștiintare de la avocat, ca s-a interesat deaproape, afacerea pare destul de grava si ar fi bine sa puna pe cineva sa îmblânzeasca pe presedintele tribunalului.

- Mare pisicher ungurul! zâmbi Herdelea citind scrisoarea lui Lendvay si înțelegându-i îndoielile. Umbla sa ma mulga de bani cât o putea mai bine! Hehe, avocatul tot avocat... Sapte piei ti-ar jupui...

Siguranta îi era de otel. Când nu-i veni nici un raspuns de la protectorii lui pâna în ajunul procesului, își zise multumit ca trebuie sa fi vorbit amândoi cu presedintele, altfel desigur l-ar fi prevenit sa-si caute de necazuri cum va sti.

Se înțelese cu Ion sa mearga împreuna la Bistrita, cu caruta lui de un cal ce-a capatat-o în zestre. Seara îl dascalii iarasi ce sa spuna la tribunal, ca sa iasa toate bine. Ion nu se prea sinchisea de grija învatatorului. Te el îl durea procesul cu socrul sau, care întârzia însa mereu. Totusi asculta sfaturile lui Herdelea si se jura din când în când ca are sa stea el în temnita în locul dumnealui, ceea ce pe învatator îl supara, caci i se parea o prevestire rea. Hotărâra ca Ion sa declare cum ca în genunchi a rugat pe Herdelea sa-i scrie jalba, si ca Herdelea l-a refuzat de cinci ori. Atunci Ion s-a apucat si a facut-o el singur, cu mâna lui, si s-a dus apoi din nou la domnul învatator sa i-o scrie numai pe ungureste, caci el nu stie, dar Herdelea nici asa n-a vrut. În sfârșit, fiindca nu putea sa îndure în ruptul capului nedreptatea de-a fi pedepsit fara de vina, într-o seara a venit la Herdelea cu o sticla de rachiu tare ca spirtul si au închinat si au baut pâna ce învatatorul s-a ametit bine; atunci apoi iar a scos jalba si a cazut în genunchi si l-a rugat cu lacrimi în ochi sa i-o faca pe ungureste. Astfel Herdelea amagit de bautura si fara sa-si dea seama, i-a tradus plângerea catre domnul ministru, neavând însa nici atâtă vina cât e negru sub unghie.

- Ca doar chiar asa este, loane, nu? zise Herdelea, la sfârșit, cu o privire blânda si rugatoare.

- Asa-i, asa-i! aproba Ion, dând din cap. Ce-i drept, e drept. M-ar bate si Dumnezeu sa zic altmintrelea... t
Pornira în miez de noapte ca sa soseasca din vreme în Bistrita. Calul lui Ion alerga binisor, desi era istovit de munca câmpului. Când rasari soarele,

244

urcau tocmai Dealul Dumitrei, la pas. Ion mergea pe jos, pe lângă caruta, povestind cu Herdelea despre necazurile lui cu Vasile Baciui si cu Ana, linistiti, parca ar fi si uitat de tribunal... Deodata o brisca sprintena îi ajunse din urma suind panta în trap buiestru de-i sfârâiau rotile. Era preotul Belciug, citat ca martor în procesul învatatorului. Ion își scoase palaria, respectuos, dar preotul se uita în alta parte, îmbondorit până peste cap într-o blana de vulpe. Brisca disparu curând la cotitura cea mare din vârful dealului.

- Rau om! murmura Herdelea acuma, simtind deodata ca încrederea si siguranta i se clatina putin în suflet.

Ion nu raspunse. Amândoi tacura apoi multa vreme. Calul se opintea, iutea pasii câte o postata buna, pe urma se oprea singur sa rasufle, pornind iarasi singur înainte. Taranul, pe marginea soselei, mergea cu pasi masurati, învârtea biciul deasupra capului si îndemna calul din când în când cu câte un «hi, cinos,hi!», dar fara sa se mai uite la învatatorul care, cu un zâmbet înghetat pe buze, clipea des din ochi, cuprins de o nedumerire apasatoare. Parca un nour de întristare s-ar fi coborât peste dânsii, amutându-i si uluindu-i...

Din vârful dealului se deschidea o priveliste mareata. Valea Bistritei, ocrotita subt o pânza fina de ceata argintie, se destepa din somn în mângâierile calde ale soarelui tomnatec. Jos, în fata, razimat pe o spinare de padure cu frunze verzi si ruginii, orasul batrân parea plapând ca o jucarie de copii, iar turnul bisericii sasesti un paznic urias si ursuz, îmbracat în straie stravechi, cenusii, mâncate de vreme.

- Uite Bistrita! zise Herdelea înviorat, întinzând bratul.

- Bun pamânt. Si bine muncit! adaoga Ion rotindu-si privirea peste cuprinsul vail bogate care parea o gradina imensa fermecata.

În racoarea diminetii nemarginirea firii se înfatasa mai coplesitoare si patrundea adânc în sufletul învatatorului. În fata lumii mari ce se întindea în ochii lui, se simti atât de mic ca-l cuprinse o neliniste dureroasa. Ce înseamna el, cu temerile si sperantele lui, cu toata viata lui în vârtejul ametitor al vietii celei mari? Nici cât un fir de nisip pe care întâmplarea îl arunca

de ici-colo.

- Dumnezeu are grije si de pasarile cerului si de nisipul marii - se gândi dânsul vrând sa-si mângâie turburarea si cautând din ochi, în noianul de case din vale, cladirea tribunalului. Acolo se hotareste soarta viermilor! ofta apoi gasindu-l tocmai între biserica româneasca si cea saseasca.

- Uite, finule, uite colo-i tribunalul! îl vezi? striga aratând cu degetul o casa greoaie, cu doua etaje si cu ferestre mici ca niste ochi vicleni.

Si de-acuma, cu cât se apropiau de oras, cu atât încrederea i se topea. Sufletul îi tremura si totusi pe buze îi flutura un zâmbet umil, înflorit parca

245

de mustatile-i albe, retezate. în coltul ochilor îi licarea câte-un bob de lacrimi, care se clatinau, dar nu se rostogoleau pe obrajii încrustati cu multe cute marunte si subtiri ca niste desenuri maestrite... Gândurile îi alergau prin creieri, neobosite, mereu mai grabite. Se mira cum a putut crede ca va scapa teafar din asemenea bocluc? Si, cu toate acestea, nu-si facea imputari si nu-i parea rau ca a nadajduit. Ce-ar fi omul daca nu l-ar ajuta nadejdea în viata?

- Mi se pare, loane, ca o patim urât de tot astazi! zise Herdelea când trecura vama de la intrarea orasului, cu un glas glumet, dar care astepta o mângâiere.

- Acu, ce-o vrea Dumnezeu! râse Ion gros si nepasator.

Pe coridoarele întunecoase si întortochiate ale tribunalului valuri de oameni forfoteau, grabiti, vorbind tare, sau soptind tainic, plângând si râzând, îngrijorat fiecare de durerea lui si nesimtitor de suferinta celorlalti... Egoismul omenesc nicairi nu se rasfata mai sfidator ca în fata dreptatii. Tarani, oraseni, batrâni, tineri, femei si chiar copii alergau, se opreau, se certau, se rugau... Si toate glasurile se adunau într-un zgomot monoton, apasator, întrerupt în rastimpuri de câte un tipat ascutit de clopotel care chema pricinasi în salile de judecata... In mijlocul lumii framântate însa avocatii, cu gentile umflate de acte, paseau siguri, mândri, ca niste bondari într-un musuroi de furnici speriate...

Herdelea se opri ametit în valmasagul de oameni, înfricosat ca i fuge pamântul de sub picioare. Din norocire dadu curând cu ochii de avocatul Lendvay care, zarindu-l, se apropie strigând:

- Abine ca sosisi!... Buna ziua!... Esti al saselea... Scapam repede... Curaj! Cred ca iesim bine!... Ai pus pe cineva sa vorbeasca cu prezidentul?

Speranta profesionala din vorbele avocatului îl umplu deodata de o noua încredere. îndata se simti iar om de seama, de a

carui soarta atârna mersul lumii. De aci încolo parca nu mai vedea pe nimeni pe coridor, ca si ceilalti. Vorbea tare cu Ion, râdea si se supara ca nu-i vine rândul mai degraba... , în sala de sedinta se întari si mai mult vazând la dreapta presedintelui tocmai pe magistratul care fusese la alegerea de deputat din Armadia. Trecu mai în fata si nu se ostoi pâna ce nu-si încrucisa privirea cu judecatorul care, descoperindu-l, avu parca un zâmbet în ochi. însusi presedintele, desi nu-l cunostea, se uita la dânsul de câteva ori si privirea lui parca-i spuse: «Fii linistit! E bine! N-ai frica!»

în tot timpul procesului nu-si mai pierdu stapânirea nici o clipa. Vorbi ungureste mai bine ca oricând, explicând amanuntit cât e de nevinovat si adaogând mereu ca el e bun patriot.

Judecatorul reclamant nefiind de fata, Herdelea era sigur ca n-a venit înadins, ca^sa nu-l apese. Procurorul parea

246

înversunat, dar Herdelea, chiar în asprimea lui, simtea multa bunavointa. Belciug a fost marinimos, declarând sus si tare ca nu stie nimic de plângerea împricinata. «Se vede cât de colo ca ocrotitorii mei si-au facut datoria cu vârf si îndesat, saracii!» îsi zise Herdelea în vreme ce Lendvay perora cu foc si cu gesturi largi.

De altfel toata afacerea n-a tinut mai mult de o jumatate de ceas. Pe urma presedintele s-a sfatuit putin cu magistratul din dreapta, s-a sculat în picioare si, în numele regelui, a anuntat ca Ion Pop-Glanetasu este condamnat la o luna închisoare si o suta de coroane amenda, iar Zaharia Herdelea, învatator în Pripas, la opt zile închisoare si cincizeci coroane amenda.

Herdelea a ascultat zâmbind mereu si numai dupa ce si-a auzit osânda s-a uitat împrejur parc-ar fi vrut sa întrebe pe toti: ce-i asta?

- Facem apel, nu-i asa? îi Sopti avocatul.

- Negresit... apel... fireste - bâlbâi Herdelea cu aceeasi nedumerire pe fata.

în coridrr însa, în mijlocul multimii zgomotoase, îl prididi deodata o slabiciune grea. Trebui sa se aseze pe o banca, lângă o femeie batrâna care plângea cu sughituri. I se parea ca toata lumea se clatina si-i era frica sa nu se prabuseasca tribunalul peste dânsul. Auzea însa foarte lamurit plânsul femeii si, pe când se întreba de ce-o fi plângând, auzi si glasul lui Ion, care se tinea dupa dânsul ca un câine, dar nu putea înțelege ce spune.

- Nu-i nimic... apel... desigur... ce nedreptate - raspunse totusi lui Ion, fara sa-si dea seama ce zice si fara sa-si auda vocea. Apoi se scula anevoie, cutremurându-se si agatându-se de umarul taranului.

- Am ispravit, Ioane... Hai sa mergem! murmura dânsul ragusit. Atunci se pomeni iar cu avocatul Lendvay, care-i vorbi repede, pre-

facându-se suparat si vrând sa-l încurajeze:

- Nu fii deloc nelinistit, domnule Herdelea! Deloc! Fii sigur ca la apel ramâi numai cu amenda. Bine c-a fost cum a fost. Îmi era frica de mai mult. Presedintele asta e un ticalos fara suflet... Trebuie sa te astepti însa ca sentinta, desi neexecutorie, sa fie comunicata autoritatii d-tale superioare, adica inspectorului. Asta înseamna ca vei fi suspendat din slujba. Dar fireste, provizoriu. Pâna la judecarea apelului... Asa ca sa n-ai nici o grija, o sa fie bine, caci numai sfârșitul conteaza totdeauna... De, ce sa faci? Greutatile pentru oameni sunt...

247

- Da, da... nimic... fara grija... Suspendat! bolborosi Herdelea târându-si picioarele de plumb spre iesire.

În strada surâdea trist soarele de toamna. Dupa galagia din coridoarele tribunalului, ulita parea tacuta si pustie, iar trasurile rare parca duceau morti, numai morti...

- Haidem acasa, Ioane!... Suspendat! Vezi? Suspendat! zise dânsul simtind deodata pe obraji doua siroaie fierbinti, usturatoare. Lacramile i se prelingeau prin mustata carunta. Un strop îi picura pe buzele uscate, înmuindu-le ca un balsam sarat. Ion se uita încurcat la Herdelea. Voia sa-i vorbeasca si nu stia ce. Se scarpina în cap, înjura, bodoganea neputincios.

- Suspendat... Suspendat... - mormăia mereu învatatorul si cuvântul acesta rasuna atât de jalnic ca Ion, desi nu-l înțelegea, înclesta pumnii si ameninta furios cladirea greoaie, cu doua etaje si cu ferestre mici ca niste ochi vicleni...

0

CAPITOLUL IX

SARUTAREA

248

- Nu le-ar ajuta Dumnezeu si Maica Precista! Bata-i mânia si urgia cerului, cum te-au batjocorit ei pe tine! blestema d-na Herdelea când afla osânda.

- Vai de mine ce-o sa zica lumea ca tata va sedea în temnita ca si Laurent din Bârgau! Cum sa mai scot eu capul în lume, Doamne! se vaita Ghighi, sigura ca la serata din Octomvre vor ocoli-o toti dansatorii.

Învatatorul încerca dintru întâi sa se arate nepasator si sa se faleasca chiar ca are sa învete el pe domnii de la tribunal cum se împarte dreptatea... Dar subt zâmbetele lui silite, în privirea lui trista, ca si în toata înfatisarea lui umilita si îndurerata se vedea o înfricosare atât de stapânitoare ca însasi d-na

Herdelea, cât era de proclata la suparare, îl cruta instinctiv, varsându-si focul numai asupra celor ce au judecat asa de ticalos în Bistrita.

- Te pomenesti ca ma mai suspenda si din slujba! gemu Herdelea, dar deabia a treia zi. Asta ar pune capac tuturor mârșaviilor!

-O sa ajungem pe drumuri, vad eu bine ca acolo o s-ajungem, din pricina unui taranoi misel caruia i-ai facut numai bine! izbucni mai revoltata dascalita, împartindu-si de acuma afuriseniile între Ion si ungurii de la tribunal...

249

Vestea condamnarii lui Herdelea s-a raspândit ca pacatul prin Armadia si de-acolo mai departe, prin toate satele dimprejur.

Multi îl compatimeau, dar mai multi spuneau în gura mare:

- Iata cum bate Dumnezeu pe renegati!... V-aduceti aminte cum a umblat contra lui Grofsoru, la alegere? Acum uite rasplata unguirilor! Sa-i fie de învatatura!...

Când îl vazura însa prin Armadia, adus putin de spinare, cu parul mai alb, cu ochii blânzi si sfiosi, catând un locsor unde sa munceasca daca s-ar întâmpla sa fie suspendat, chiar si Grofsoru îi strânse mâna iertator si întrebându-l ce mai face Titu...

Herdelea nu mai nadajduia acum nimic bun. Era sigur ca va fi suspendat si ca nici de închisoare nu va scapa. Se obisnuie cu gândul acesta, cum se obisnuieste omul cu orice durere în viata. Numai ceea ce va urma dupa acestea îl îngrozea si-l gonea pe drumuri neîncetat întru dibuirea unui adapost de vreme rea. În asteptarea suspendarii si venind mereu acasa cu mâna goala, cu sufletul amarât de umilinte, cauta sa fie vesel si încrezator; povestea cu amanunte cât de bine l-a primit cutare si cutare, cum i-a oferit tot sprijinul si cât e de sigur ca toata nenorocirea aceasta e spre binele lui. Ceasuri întregi se sfatuia cu dascalita cum ar fi mai potrivit sa faca: sa se mute în Armadia, sa intre la cutare avocat sau în cutare biurou, ori sa ramâna pe loc pâna i se va ridica suspendarea, ceea ce nu poate dainui mai mult de doua, maximum trei saptamâni, în cazul cel mai rau, o luna de zile. Dar pe când d-na Herdelea se însufletea cu încredere, inima lui se zbatea ca o bucata de carne vie pe tocator, gândindu-se cum a batut pâna acuma zadarnic la toate usile...

Într-una din zilele acestea sosi pe neasteptate Laura, singura, caci Pintea nu putea lipsi nici un ceas din Vireag, fiind tocmai vremea începerii anului scolar pe care voia sa-l inaugureze cu mare pompa româneasca.

- M-am repezit pentru o saptamâna...îmi era dor de toti! zise Laura dupa 'ce schimba cuvenitele îmbratisari si lacrami cu fiecare în parte.

Din primele ei cuvinte însa simtira toti ca Laura nu mai este cea de odinioara. Mai era ea buna, blânda la vorba, dar fara a mai fi pasionata de micile nevoi si preocupari care cimenteaza si învedereaza unirea familiei. Stirea despre rezultatul procesului n-a miscat-o atât de mult cât se temeau ei. Înainte ar fi jelit si s-ar fi chinuit saptamâni în sir; acum clipi doar din gene de câteva ori.

- Greu va fi daca te va suspenda, tata... Eu ti-am spus, ada-ti aminte, de multe ori, sa nu te tot amesteci în treburile altora si sa-ti vezi mai bine de necazurile d-tale... Acuma, ce-o sa se aleaga de casa asta, bunul Dumnezeu

250

stie! zise ea cu un glas atât de rece încât Herdelea se simti mai rusinat ca în fata unui strain si nici nu-i mai raspunse.

De altfel ea începu îndata sa vorbeasca de George, laudându-l pâna în cer, de greutatile lor, de planurile si sperantele lor...

Când îsi aduse iar aminte ca-i în Pripas, la parintii ei, cauta pricina lui Herdelea pentru ca n-a votat pe Grofsoru, spunând ca si George a aflat-o si e suparat ca socrul sau e un renegat. Ba mai târziu, aprinzându-se mai rau de indignare, gasi ca bine i-au facut ungurii de l-au osândit si c-asa trebuie sa pateasca toti renegatii...

Herdelea avu o clipa de mânie, dar si-o stapâni repede. Asa-s copiii când cresc mari si se înstraineaza. Parca el n-a fost asa? S-a dus la înmormântarea tatalui sau, dar nu s-a deranjat niciodata sa-l vada cât a zăcut, sapte saptamâni. Si doar era numai colea, al patrulea sat. Pe ma-sa, de câte ori vine pe aici, o cinsteste cu rachiu dulce. Încolo parca nici n-ar fi. Grijile si dragostea le pastreaza cu zgârcenie pentru caminul lui. Atunci ce sa se mire ca pe Laura n-o mai dor durerile lui? Asta-i viata. E trista. Cine sa-i schimbe rostul? Viata trece peste cei batrâni, peste cei slabi. Viata e a celor tineri si puternici. Egoismul e temelia vietii...

Laura era însarcinata si se lauda ca are sarcina grea. Strâmba mereu din nas, se vaita ca-i vine rau si cerea povete d-nei Herdelea cum sa se pregateasca pentru nastere... Ghighi se sfia în fata ei si-si potolea anevoie avânturile zburdalnice.

- Mult te-ai schimbat - îi zise cu o foarte usoara imputare în glas.

- Da, simt si eu - raspunse Laura cu mândrie neascunsa. N-as mai putea trai acum cum am trait înainte. Ma si mir cum am putut trai aici, fara a cunoaste pe George atâta vreme!

- Si când te gândesti ca nici nu-l iubeai si ca tata si mama

aproape te bateau sa nu-l respingi!

- Fiindca aveam gargauni în cap si-n inima... ' - Dar Aurel?
întreba Ghighi deodata.

- Copilarii de care râdem deseori cu George - zâmbi Laura. O, mult m-am schimbat, bine spuneai tu. Fata nici nu traieste pâna se marita. De aceea trebuiesc stârpite fumurile din mintea fetelor... Altceva e viata! adaoga ea cu o însufletire subita, cu mâinile încrucisate pe pântecul ce i se rotunjea usor subt capotul de lâna, rosu si cu broderii negre. Si copilul! murmura apoi. Copilul! Parca de-abia acuma am si eu o tinta în lume!

Se duse o singura data în Armadia sa vaza familia Filipoiu, nasii ei. Pe urma, de-a treia zi, începu sa se plictiseasca si sa-i fie dor de George. A cincea zi se carabani, luând si pe Ghighi, ca sa fie alaturi de ea când îi va veni ceasul. Ghighi umplu de plâns trei batiste la plecare. Laura însa nici nu mai lacrima...

251

Batrânii rasuflara usurati când au vazut-o dusa.

- Nu mai e a noastra, am pierdut-o! zise Herdelea ramas singur cu baba lui.

- Asa-s copiii cei rai si nesimtitori - mormai dascalita, strivind între gene
doua lacrimi de amar.

în vatra sâsâiau lemnele verzi puse ca sa tina focul. De afara, pe geamurile ude, strabatea lumina cenusie, ploioasa, aducând în casa privelist

ea câmpului zgribulit si plesuvit, a satului oplosit sub pavaza bolbocirilor de fum albastriu. Ceasornicul, agatat în perete subt portretul împaratului, tacanea aspru, aproape amenintator.

Herdelea, pe canapeaua veche, se uita gânditor pe fereastra, cu pipa stinsa în coltul gurii. Dascalita, lângă cuptor, pe un scaun cu speteaza înalta, cu bratele strânse pe piept, asculta dusa vâjâitul vântului de toamna. Si amândoi parca auzeau cum trece vremea peste ei, fara a se putea împotrivi, cutremurându-se doar uneori ca si când ar fi frig în odaie. -

Urâta vreme! sopti într-un târziu învatatorul domol, înfricosat parca sa nu destepete sau sa nu tulbure zgomotul surd si neîndurat al unei masini ce nu se opreste niciodata.

Glasul lui însa paru d-nei Herdelea atât de dulce încât zâmbi.

Locul negru al unui dinte pierdut acum doi ani o înfrumuseta în ochii învatatorului care-i raspunse tot cu un surâs blând, resemnat. Si zâmbetele lor, unite, înveselira îndata casa raspândind prin toate colturile o caldura învioratoare. Se pomenira vorbind de lucruri vechi, uitate, din tineretea lor. Prezentul, cu nevoile si desertaciunile lui, se topi ca un vis urât în vraja

amintirilor... Herdelea se apropie de vatra, își dogorî mâinile la foc, mângâia obrajii zbârciti ai femeii lui, o saruta usor pe frunte și zise oftând:

- Ei, babuco, babuco, tot noi batrânii... ,

Un ciocanit aspru în usa facu pe Herdelea să sara fript, ca un îndrăgostit surprins de mama iubitei... în odaia plină de căldura trecutului intra, ca o vijelie care striveste tot în cale, Ion Glanetasu cu vestea că-a primit sentința...

Ion cerea mereu învățatorului să-l îndrepte cum să facă să ia asupra lui cele opt zile de închisoare. El era împacat și nu-i pasa de condamnare. Se bucura chiar că-a scăpat de o grijă și se va putea ține numai de necazul lui cu Vasile Baci. Fiindcă se fixase ziua înfățișării lor la judecata, Ion începea să aibă visuri urâte: ba că s-a batut cu socrul sau și a rămas dedesubt, ba că

252

Grofsoru l-a parasit și a trecut de partea lui Vasile, ba că Ana a cerut despartenia și s-a mutat la tatăl ei, cu copil cu tot, lăsându-l pe el cu buzele umflate... Mai ales cel cu Ana i se înfipse în cap ca un surub. Iar când Herdelea îi spuse că ar fi rău dacă Ana s-ar desparti de dânsul, își schimba purtarea față de ea, trecând deodată de la batai la mângâieri și rasfaturi, încât și vecinii se întrebară: ce-o mai fi planuind feciorul Glanetasului?

Pe Ana însă dragostea lui n-o mai putea încălzi. Între dânsii parca se ridicase un zid de piatră așa de înalt ca nici o mână omenească nu l-ar mai fi putut dărâma. Acuma era patrunsă până-n maduva oaselor că ea nu e decât o unealtă în mâinile barbatului în care-și pusese toată iubirea și chiar viața.

Conștiința aceasta o făcea nepasatoare. Traia, dar fără nici o nădejde, privind viața ca o povară. Muncea din greu, neîncetat, ca o mașină stricată care se învârteste singură, duduie și se mistuie până ce într-o clipă neașteptată se sfărâma zgometos...

Era sfârșitul toamnei, cu lapovite friguroase, cu fulguri de zapadă din ce în ce mai dese. Zenobia pierdea vremea prin sat, pe la femei, bârfindu-și nora ori pe alți oameni de treabă. Glanetasu își petrecea veacul pe la cârciuma, mai cu seamă de când a murit Avrum, căci ovreica îi dădea rachiul pe datorie. Ion, din pricina hartei lui cu Vasile Baci, mai mult se găsea pe drumuri decât acasă. Astfel Ana rămânea mereu singură, cu copilul care era rău, și cu Dumitru Moarcas, care-i mai dădea câte o mână de ajutor și se plângea că Paraschiva nu-l cheamă acasă și că va pieri printre străini. Cu Dumitru se învoiau. Nu schimbau nici trei vorbe toată ziua. Batrânul era ursuz, boscorodea singur, vrajmasea gainile și le hâsâia de zeci de ori din

tinda în ograda. Iubea însă patimas copilul și-l legana și-l giugiulea ca o doica. Ba de câteva ori cât p-aci să se bata cu Ana ca să-l lase să-l înfese dânsul. De altfel, de când se adăpostise în casa Glanetasului, slabise mai tare, tusea și mocnea ca un taciune gata să se stingă.

Într-o zi însă Dumitru prinse atâtă chef de taifas, ca Ana nu mai stia cum să se cotorosească de el.

- Ce-i, vâjule, de-ți umbla gura ca o moara stricată? Îi zise nevasta în cele din urmă, scaldând copilul. Ia seama că nu-i a bine. Ți-o fi venit ceasul morții...

- Mi-o fi venit, de ce nu? rânji bătrânul la picioarele albiei, gâdilând cu degetul talpile copilului care gâlgâia multumit, cu ochii închiși, în apa caldă.

- Lasă-mi viața că am trait destul...
- Ia mai lasă-n pace copilul, mosule, și dă-te la o parte că tot te stropesc! Dumitru se așeza pe lavită, tăcu și apoi se porni să-i povestească din fir

în parpatania lui cu țigani, pe care-i placea mult să-o povestească oricui îl

253

asculta. Ana nu-l lua în seama, dar aceasta nu-l împiedica să-i mai spuie și alte întâmplări din viața lui, râzând copilărește, parca, istorisind, să-și fi reîntors aievea în tinerețe-i veselă și fără griji.

După amiază, cu toate împotrivirile Anei care se necăjea că o încurcă în casă de nu-și poate vedea de treburi, îi trăsni prin cap să se rădă. Atârna o oglindă, patată de muste încă de azi-vară, de bumbul cercevelei de la fereastră, lua apa caldă într-un blid, îl puse binisor pe lavită; agata curea de la cioareci în tâțana geamului și petrecu prelung briciul ruginit, încercându-l în câteva rânduri pe niste fire de păr smulse de după ureche. Pe urmă, cu săpunul ce-l întrebuința Ana la scaldă copilului, își mângâia ușor barba și începu să se frece aprig prin parul aspru și rar ca țepusele... Și toată vremea gura îi torăia verzi și uscate cu atâtă voiosie că mai târziu și Ana se însenina și, dând tăta copilului, întoarsă cu spatele spre el, se întinse la vorbă.

- Acu ce te mai tot razi și dă-tă, că doar ești bătrân și nu mai umbli după fete - îl întrerupse femeia cu milă.

- Eu nu mai umblu, dar după mine umbla una... una cu o coasă mai ascuțită ca briciul ăsta... Umbli și umbli, și numai un semn aștepta ca să facă hârs! și să mă ducă drept în fața lui Dumnezeu, să mă judece cum și ce am dres în lumea pământescă - mormăi Dumitru puțin ciudat, ca un dascăl care citește la prohod.

- Și nu ți-e frică de moarte, mosule? întrebă Ana întorcând fața spre el.

- De ce sa-mi fie frica, fata mosului?... Omul traieste ca sa moara. Si cum traieste, asa moare. Daca traieste rau, moartea-i buna si blânda ca o sarutare de fata mare. Daca traieste bine, ehehe, atunci si moartea-i rea si coasa nu taie si te chinuieste si te suceste mai dihai ca-n pântecele iadului...

- Avai, cum vorbesti - facu nevasta asezându-se pe marginea patului si legănând copilul adormit.

Seninatatea cu care vorbea Dumitru despre moarte, o nedumerea. Satul trebuie sa fie de viata cine e atât de pregatit de moarte. Pe ea gândul mortii si azi o mai spaimânta si-i amintea pe Avrum, în sura, cu fata-n sus, parasit si chinuit chiar dupa ce a trecut în lumea cealalta.

- Te doare rau când mori? întreba ea iarasi, cu ochii mari.

Dumitru își clabucea mereu barba. Acum se opri si se uita lung la Ana.

- Nu stiu - raspunse apoi ridicând din umeri. Poate ca nu doare...

- Dar când te nasti, de ce suferi?

- Când te nasti?... Da cine stie daca suferi? Apoi asa nu stie nici omul când moare. Numai Dumnezeu stie! murmura batrânul sculându-se în picioare si începând sa-si rada falca stânga încetinel, caci îi tremura tare mâna.

254

Ana ramase gânditoare, cu mâinile în poala. I se pareau atât de stranii s totusi atât de adevarate vorbele mosului, încât îi era rusine ca pâna azi de abia l-a luat în seama. În odaie nu se mai auzea decât hârjăitul briciului si sâsăitul focului în vatra... în tinda porni deodata sa cotcodaceasca o gaina mânioasa. Ana tresari, se gândi ca are sa se trezeasca copilul, apoi c-ar trebui sa vaza câte oua s-au adunat în cuibar, pe urma c-ar fi bine sa mearga sa dea drumul gainei, caci usa tinzii e închisa. Dar nu se misca din loc. Cu ochii pironiti în spatele mosneagului, asculta scârtăitul briciului si-i placea zgomotul acesta asa de mult ca îndata nu mai auzi nici gaina, nici vântul care zgâltăia ferestrele, nici picurii de ploaie care pliceau în geamuri...

Dumitru se întinse brusc din sale si se întoarse spre ea cu fata jumatate rasa, jumatate umflata de clabuci albi.

- Anuto, Anuto... mor! bâlbâi dânsul lasându-se pe lavita, cu briciul deschis ca o furca în degetele drepte si cu un surâs blând în privire.

Femeia sari nauca în picioare, fara sa înțeleaga bine.

- Lumânare... - sopti mai încet mosneagul.

Gura îi ramase deschisa, neputându-si sfârsi gândul. Ana îi vazu toti dintii de deasupra si gingiile goale dedesubt, strânse parca într-un râs nepasator.

- Mosule... vai de mine! bolborosi nevasta zapacita si

fulgerându-i prin minte: Zice ca moare si parca râde!...
Apoi deodata fugi afara, în ograda, în ploaia batuta de vânt,
lasând usile deschise larg si frângându-si mâinile, se porni sa
tipe desperata:

- Tulai!... Sariti!... Tulai!... Moare!... Tulai!...

Gaina zbucni afara din tinda, cotcodacind sperziata, si se repezi
tocmai în vârful gunoiului din dosul casei... Floarea lui Macedon
Cercetasu, de peste drum, auzi tipetele Anei si veni îndata
crezând ca iar a batut-o Ion.

- Moare... moare badea Dumitru! striga Ana mai potolita putin
la apropierea unui suflet omenesc.

Gasira pe Dumitru rece, rostogolit jos de pe lavita. Mâna
dreapta cu briciul o tinea în sus parca, în clipa când a cazut, s-
a ferit sa nu se taie. în ochii holbati, cu lumina înghetata,
ramasese înscrisa o dorinta mare, iar pe buzele întredeschise
parca mai flutura soapta «lumânare»... Floarea se cutremura,
se închina si zise:

- Aprinde fuga o lumânare!... Doamne fereste! A murit ca un
pagân, fara lumânare!...

Pâna aprinse Ana o lumânarica de ceara, cealalta se cazni sa-l
ridice pe lavita. Nu izbuti.

- E greu ca bolovanul, Doamne iarta-ma! murmura ea facându-
si cruce.

255

Peste câteva clipe sosi si soacra primarului, din vecini. îi luara
briciul din mâna întepenita si apoi, toate trei, îl asezara pe
lavita, cu lumânarea aprinsa la capatâi. Macedon Cercetasu,
picând mai târziu, se grabi sa rada obrazul pe care mortul nu
mai apucase sa si-l rada singur.

Pe urma încetul cu încetul casa se umplu de femei si barbati.
Tocmai când se sfatuiau cu totii cum sa-l scalde si sa-l îmbrace,
navali Paraschiva, o femeie c-o fata ce parca mereu râdea, desi
vesnic era mânioasa si trântea si rabufnea ca un voinic.

- Va sa zica-i adevarat c-a murit, ai? zise ea înghesuindu-se
printre oameni. Nu degeaba i-am spus eu c-o sa-l trazneasca
Dumnezeu, nu, nu! Uite-l, ca s-a prapadit ca cersetorii, de
încurca lumea si dupa moarte!... Dar oare cum o sa-l duc eu
de-aici, pacatele mele!

în fata mortului începu sa boceasca foarte jalnic, fara lacrimi
ca sa arate lumii durerea ei mare. Boci astfel câteva minute,
frecându-si ochii cu pumnii pâna-i rosi, si strâmbându-se ca o
maimuta indignata. Apoi deodata se opri, ofta cu pofta si zise
în gura mare:

- Vai de mine ce-am mai plâns!... Uf! M-a apucat si durerea de
inima!... Si pe urma îndata pasi lângă mort si-l cauta prin
buzunarele pieptarului

de oaie. Gasi basica de tutun de care atârna scobitoarea pentru luleaua ce se ascundea în cellalt buzunar. Ridica pieptarul si deschise chimirul, dar nu-si putu vârî mâna. îl descinse încet, puse serparul pe masa si, scormonin-du-l bine, dadu peste un bilet de cinci zloti, învelit într-o" hârtie botita. Rasturna chimirul, îl întoarse pe dos si, nemaidescoprind nimic, sari tipând:

- Uitati-va, oameni buni, cum si-a batut joc de mine care l-am strâns de pe drumuri si l-am spalat si l-am îngrijit ca pe-un om de omenie!... Uitati-va! Cinci zloti! Vedeti?... A vândut jidovului bunatatea de casuta, a bautbanisorii si eu am ramas cu cinci zloti pentru toata truda mea cea mare!...

- Taci, lele Paraschiva, ca-i pacat...

Paraschiva se aprinse mai avan si, zarind pe Ana, se napusti la ea:

- Sa tac, ai?... Sa lac, ca voua ce va pasa, daca i-ati luat ce-a fost mai bun!... Nu va satura Dumnezeu, de râvniti si la saracia altora, dare-ar Dumnezeu sa va îngropati cu ce i-ati luat!...

Ana rosi si nu putu raspunde, îndârjind mai rau pe Paraschiva care racni:

- Mi-ati furat banisorii, tâlharilor! Mi-ati mâncat sudoarea batrânetii, nu v-ajute Maica Domnului si...

Intra Ion, venind din Armadia, necajit, caci Grofsoru îl gonise si-i spuse sa nu mai calce pe la dânsul pâna-n ziua procesului; pe drum aflase c-a murit Dumitru si se suparase mai tare gândindu-se ca va trebui sa cheltuiasca cu înmormântarea.

Paraschiva deschise gura sa-l ocarasca si pe dânsul.

256

- Iesi afara, beciznico! mârâi Ion scurt, apucând-o de spate si repezind-o tocmai în usa.

Paraschiva se opri si în tinda, si-n ograda, si-n ulita, si se racori afurisin-

Idu-l în toate chipurile, dar în sfârsit se carabani, înnodând bancnota în coltul naframei si punând-o bine în sân, multumita totusi c-a putut salva macar atâta si ca i-a înjurat cum se cuvine.

Ion înnegri de necaz aflând ca Paraschiva a gasit cinci zloti în chimirul mortului si era mai sa plezneasca pe Ana c-ajarat-o sa-i sterpeleasca. Dar Ana nu se mai sinchisea de amenintarile lui. În urechile ei rasunau vorbele mosneagului si-n ochi pastra numai înfatisarea lui senina si multumita din clipa mortii...

Iarna veni brusc ca o furtuna. Tot pamântul se albi într-o singura noapte. Pe urma dadu un ger cumplit de pârâiau gardurile înghetând, iar focul în vetre troznea si scuipa scânteii... Zapada cadea mereu, când în fulgi grei, lenesi care întunecau vazduhul, când în bobite marunte, aspre, vâltorite

de viscole napraznice...

Când ninge mai vrajmas, pe la prânzul cel mic, Vasile Baci, îmbracat cu cojocul alb de oaie, cu caciula alba de miel înfundată până pe ochi, iese din casa, hotărât să sfârșească cu Ion. În viața lui, deși era om aproape de cincizeci de ani, n-a umblat pe la judecați; s-acuma poimâine are înfatisare cu ginere-sau. S-a ținut, s-a împotrivit, ca doar-doar îl va înmuia. Cu cât se apropia însă sorocul, cu atât frica îi se încuiba în inimă. S-ajunga el la batrânețe să-l manânce procesele și avocații! I se părea o rusine nesuferită. Numai derbedeii bat drumurile judecătoriilor. Mai bine să-și dea și sufletul din oase decât să mai meargă așa înainte...

Se opri în poarta Glanetasului și, oftând odată greu, striga:

- Mai Ioane!... Ioaneeee!... Acasă ești?...

Nu-i răspunse nimeni. De sub coperisul de paie care gemea de povara zapezii de două palme, de sub stresinile tivite cu turturi sclipitori de ghiata și prin crapăturile usii închise răbufnea un fum vânat ce se împrăstia repede în suarele viscolului. Trecu un rastimp bun. Apoi în ușa tinzii se ivi Ion cu capul gol, întrebând:

- Cine-i?

257

- Eu, eu - facu repede Vasile. Ia hai cu mine, Ioane, până-n Jidovita! adaoga pe urmă, după o scurtă sovaire, cu un glas parca vorbele îl înecau.

Ion statu câteva clipe nedumerit.

- Da ce-i în Jidovita? grai dânsul, privindu-l banuitor.

- Vii ori nu vii? se răsti atunci Baci peltic din pricina mustaților înghetate. Ca n-am vreme acum să mă sfadesc cu tine...

- Bine, socrule, stai ca viu! răspunse Ion disparând un minut, în vreme ce batrânul se întepeni în mijlocul drumului, razimat în batul ce nici nu se vedea de sub cojoc.

- Hai ca-s gata! murmură ginerele, revenind cu sumanul între umeri.

- Hai!

Se măsurară o clipă cu priviri dușmanoase. Apoi porniră vajnic, ca doi oameni care se duc într-o batalie pe viață și pe moarte. Ninsorea aspră îi pleznea peste obraji, îi întepa în ochi, iar vântul le sâsâia în urechi, amenintător. Mergeau alături, cu pași întinși, pândindu-se cu coada ochiului parca s-ar fi temut unul de altul. Zapada scrâsnea mânioasă sub opincile lor. Hotarul întreg era alb ca un giulgiu curat; numai ici-colo câte-un pom paduret înnegrit de frig își frângea trupul cerând ajutor...

Cismeaua Mortului se făcuse o încolăcitură de ghiata peste care o vinisoară verzuie de apă se prelingea totuși înfruntând gerul. Padurea Domneasca, gătuia de omăt, cu copacii

desfrunziti, goi si subtiri, plângea si gemea implorând parca mila celor doi barbati ce mergeau suflând greu, tacuti, cu fetele napadite de promoroaca...

Ion ghicise ca socrul sau cauta o învoiala si se gândea mereu sa nu-l biruie cu vre-un nou viclesug. Ar fi vrut sa-l descoase, dar îngrijorarea nu-i dadea ragaz sa gaseasca cuvintele potrivite... Apoi Vasile Baciú tacea si uneori mormăia ca un urs scormonit din somn. Acum lui îi parea rau ca s-a pornit sa-si dea averea de buna voie si, apropiindu-se de Jidovita, îl batea gândul tot mai staruitor sa se întoarca acasa si sa lase sa hotarasca judecata. Vântul sufla din fata si-l zgâltaia parca înadins si-l îndemna sa-si ia seama pâna mai e vreme. Sosira la ultima cotitura de drum. Se iveau coperisurilc încarcate de zapada si mai ales casa cea dintâi pe mâna dreapta, înalta, cu ferestre mari, cu peretii galbeni. Era casa notarului si cancelaria comunala. Vasile Baciú simti o strângere crunta în inima si se opri brusc. Din hornul înalt, subtire, acoperit, se ridica un nour de fum gros si negricios pe care nici viscolul nu-l putea împrastia, ci trebuia sa-l învânteasca mai întâi si apoi sa-l trânteasca, uluit, pe coasta de mestecani ce pornea piezis chiar din spatele casei. Vasile

258

sufla pe nari, se uita furis la Ion care-l întrecuse cu vre-o doi pasi, fara sa bage de seama ca s-a oprit, si porni iar înainte bombanind furios. Când sa intre în Jidovita, ginerele întreba cu glas foarte ragusit:

- Da unde ne ducem, socrule?

Vasile Baciú mai facu câtiva pasi, fara a-i raspunde, si pe urma coti în curtea cancelariei, urmat de Ion. Urcara scarile de piatra scuturându-si opincile. În coridorul larg vântul adunase un noian de omat. La usa cu geam Vasile se opri. Vru sa ridice mâna sa apese clanta, si parca mâna-i era moarta ori clanta aprinsa. Îsi scoase caciula si o batu pe genunchi. Se linisti si deschise totusi.

Intrara în biuroul practicanului, care servea si drept cancelarie pentru tarani; în odaia notarului nu se primeau decât domnii si fruntasii satelor ce tineau de circumscriptie.

Ramasera amândoi lânga usa, scuturându-se într-una de zapada. În biurou era numai practicanul Hornstein, încovoiat peste un registru în care scria cu o gravitate solemna si cu obisnuita-i tremurare din cap, si straja din Saracuta, lânga soba de teracota, încalzindu-se când în spate când în fata.

- Trebuia sa va scuturati afara, nu sa umpleti cancelaria de omat! mormăi practicanul într-un târziu, strâmbând mândru din nas si fara a ridica ochii din registru.

Vasile Baciú vru sa vorbeasca, dar nu stia cum sa înceapa,

încurcat mai rau de dojana functionarului. Taceau toti. Se auzea scârtaitul chinuit al penitei practicantului si bâzâitul unei muste»mari, trezita din somnu-i de iarna, care zbura sperziata de pe un perete pe altul, negasindu-si locul.

- Ce poftesti? vorbi Hornstein dupa o pauza lunga, mângâind cu tamponul si privind cu admiratie ceea ce scrisese. Pe urma întoarse pagina cu bagare de seama si o netezi cu palma. Capul îi tremura mereu, buza de jos, mai groasa si scoasa în afara, se subtie o clipa, muscata de niste dinti foarte albi, în vreme ce, dupa ureche, tocul ameninta întocmai ca o sulita gata sa strapunga. lute, iute, ca eu n-am vreme sa astept pâna diseara! Trebuia sa va socotiti de afara ce vreti! îi grabi practicantul, luând tocul de la ureche si potrivindu-l între degete.

- Domnul notar nu-i acasa? întreba Vasile cu o licarire de nadejde ca poate lipseste notarul si astfel nu va mai da nimic.

- Domnul notar are de lucru... Puteti sa-mi spuneti si mie ce vreti - zise Hornstein, jignit ca taranii mai întreaba de notar, desi îl vad aci pe dânsul care cunoaste lucrarile de birou tot asa de bine ca si Stoessel.

. 259

Se facu iar tacere. Vasile Baci se muta de pe un picior pe cellalt, muncit de gândul sa iasa afara, sa lase toate balta, întâmple-se ce s-o întâmpla. Totusi zise pe urma:

- Am face un contract, domnisorule... asa... un contract...

- Bine. Stati jos! pufni practicantul suparat. Du-te, mai straja, cheama pe domnul! Spune-i ca-i un contract! Auzi?...

Se asezara pe o banca, unul lângă altul. Si amândoi se uitau gânditori la Hornstein, a carui penita scârtaia parca mai aspru, pe când musca bâzâia acuma multumita, lipita pe soba calda, ca o pata de cerneala pe o coala ministeriala.

- Ce contract vrei Vasile? zise notarul intrând repede, cu palaria moale pe ceafa, frecându-si mâinile si trecând drept la soba sa se încalzeasca. Iar vrei sa mai dai ceva ginerelui? adaoga apoi cu un zâmbet, vazând si pe Ion.

Stoessel era un barbat de vre-o treizeci si cinci de ani, cu ochii mici, negri si vioi, care se învârteau sireti în orbite, cu nasul gros si cu urechi mari. Avea totdeauna o vorba buna sau o gluma pe buze si de aceea taranii îl iubeau macar ca era ovreiu.

Vasile si Ion se sculasera în picioare. Zâmbetul notarului alungase parca deodata toata mohoreala din inima lui Vasile. Vorbi deschis, cu fata înseninata, ca si când ar fi fost vorba de un bilet de vite.

- Apoi ce sa facem, domnule notar? Trebuie sa ne învoim, c-asa-s vremurile... Ce sa mai cheltuim cu judecati, cu drumuri...

- Da, da, prea bine - aproba Stoessel scotând palaria si asezându-se pe un scaun în fata practicantului care scria netulburat.

- Acu eu am îmbatrânit si cine stie câte zile m-o mai tine Dumnezeu... Am muncit destul si m-am trudit. Acu-i rându tineretului... Noi am ispravit cu lumea... Nu zic bine?

- Bine, bine!

- Asa ca m-am gândit sa le mai dau si ce mi-a mai ramas, sa stiu cel putin ca am dat tot si nu mai am nici o grija - sfârsi Vasile cu un surâs trist, privind drept în ochii notarului.

- Am înteles... Si câte locuri sunt?

- Apoi opt ar mai fi, domnule notar! interveni brusc Ion. E porumbistea cea mare din Lunci, apoi patru delnicioare cu ovaz în Zahata si apoi trei holde de primavara în hotarul Sascutii... Dar mai e si casa, si...

- Iaca, dânsul le stie mai bine ca mine - zise batrânul cu acelasi zâmbet trist, dar cu glasul mai aspru.

260

- Da tu din ce-o sa traiesti? întreba notarul scobindu-se în dinti cu unghia lunga si îngrijita de la degetul mic.

- Oi trai si eu cum o vrea Dumnezeu - murmura Vasile coborând ochii în pamânt.

- Asta-i ceva problematic... Opreste-ti si tu baremi folosinta pâna la moarte... Ce-i în mâna, nu-i minciuna! zise Stoessel acuma serios.

- Apoi doar nici noi nu suntem pagâni, domnule notar - sari Ion, dar, întâlnind ochii batjocoritori ai notarului, se opri scurt parca i-ar fi retezat glasul c-un fir de ata.

- Tot, tot... sa se ispraveasca! zise iar Vasile înabusit.

Stoessel ceru practicantului formularele trebuincioase, puse pe Ion sa iscaleasca pentru el si pentru Ana, iar Vasile, nestiind carte, apasa cu degetul pe cruce.

- De buna voie, Vasile? mai întreba notarul însemnând într-un carnet.

- De buna voie, vezi-bine ca de buna voie! zise Baciufuriat deodata si deabea stapânindu-se.

- Asa... Peste câteva zile e gata - încheie Stoessel frecându-si mâinile. Apoi, batând pe Vasile pe umar, adauga glumet: Si uite-asa, ai venit aci om bogat, si acuma pleci cersetor! Haha!...

Amândoi taranii se întunecara. Gluma notarului îi izbise drept în inima. Iesira si se abatura la cârciuma Zimalei. Mai ales Vasile simtea o sete usturatoare, care-i rascolea sângele... Cârciuma era goala, caci afara vifornita fierbea mai mânioasa. Baura un rastimp tacuti, Ion apoi, vazându-l tot nepotolit, începu sa-i spuie sa n-aiba nici o grija ca vor trai împreuna ca-n

rai. Vasile asculta multa vreme, iscodindu-l însa neîncetat. În ochii ginerelui biruinta stralucea atât de atătătoare ca în curând Vasile o simți patruncându-i în creieri și clatinându-i temeliile.

- Tâlharule, tâlharule, m-ai lasat pe drumuri! izbucni deodata Vasile Baci, otrăvit de furie, și-și înfipse mâinile în gâtul ginerelui.

Ion, linistit parca ar fi asteptat demult atacul, se smulse din strânsoarea bătrânului și-apoi îi trânti numai un pumn în piept, dar atât de zdravan ca îl doborî de pe scaun.

- Mi-ai furat pamântul, hotule! M-ai omorât, hotule! urla Vasile furios și neputincios, tavalindu-se pe podelele murdare. Înfierbântat de multumire, Ion plăti și plecă acasă prin viscol, nepasator. Bătrânul însa se așeza la bătura, amarât de moarte, povesti Zimalei ce a patit cu lălftrul și sfârși jalnic:

- Am rămas cerșetor...

261

I

Fiindcă suspendarea întârzia, în sufletul lui Herdelea se furisa încetul cu încetul iar o rază de încredere. Optimismul omului nu e în stare să-l stârpească nici o cruzime a vieții. Se gândea că desigur subinspectorul Horvat, primind înștiințarea tribunalului, și-a adus aminte de serviciile patriotice ale lui și a pus la dosar chestia suspendării până la pronunțarea apelului care îl va spăla de orice vină... -t

Cu atât mai mare îi fu uimirea și durerea când, pe la sfârșitul lui Noemvrie, i se aduse înștiințarea oficială că, în urma deciziei tribunalului, este suspendat din serviciu pe timp nelimitat și că domnul Nicolae Zagreanu îl va înlocui cu începere de la întâi Decemvrie.

- Ei, nu-i nimic... Parcă nu mă așteptam? zise Herdelea îngălbenit și tremurând. Eram doar sigur... Mă mir că-a întârziat atâtă...

Dascalita plânse amar. Ea avea presimțirea că au să moară de foame, acum la bătrânețe. Se mângâiau numai că nu sunt acasă copiii, care desigur s-ar topi și de rusine. Herdelea, că și-o liniștească, minti că chiar mâine, dacă vrea, poate să ia o slujbă de avocat sau oriunde. Apoi se racorira înjurând pe Zagreanu, parca numai el ar fi pricina nenorocirii lor. Îl cunosteau. Era băiatul unui țaran-căraus din Armadia, absolvent al școlii normale de stat din Deva. Îl lauda toată lumea, căci avusese bursă de la stat și iese totdeauna întâiul în clasă. Se zicea că-l protejează mult subinspectorul, căruia i-a fost recomandat special de către directorul școlii normale, și i-a făgăduit să-l propună ministerului în cel dintâi loc vacant, deoarece țaranul nu voia să se înstrăineze de județul lui. Îl

cunosteau si fetele. Încercase chiar sa faca curte Ghighitei si-i trimisese de la Deva câteva ilustrate.

A doua zi Herdelea se repezi în Armadia sa caute neaparat o slujba. Seara se întoarse acasa vesel, cu un teanc de hârtii la subțioara. Îi daduse Stoessel sa-i faca niste contracte ramase în urma.

- Vezi, baba, ca nu ne lasa Dumnezeu? striga învatatorul însufletit. Foarte de treaba notarul... El singur mi-a oferit când a vazut c-am fost suspendat... S-apoi sa mai zica lumea ca ovreii nu-s oameni de inima! Dintr-atâtia români gânditu-s-a vre-unul la mine?

La întâi Decemvre dimineata, Zagreanu batu la usa. Venea sa ia scoala în primire. D-na Herdelea îl masura cu o privire atât de dojenitoare, ca tânarul se încurca, își ceru mii de scuze, ca el nu-i de vina si-i pare foarte rau, dar... Era de abia de douazeci si doi de ani, subtirel, cu obraji de fata, putin palizi, cu ochi albastr.} sfiosi si cu o frunte deschisa, cuminte... Nu-l pofti

262

nimeni sa seaza. Tocmai fiindca parea simpatic, dascalita îl urî mai mult, zicându-si ca, dupa ce a scos pe Herdelea din pâine, acuma se mai si preface... Herdelea, ca un coleg mai batrân, încerca sa glumeasca cu dânsul, desi în suflet era zdrobit. Numai de clipa când va trebui sa se desparta de scoala, i-a fost frica. Si iata c-a sosit si clipa aceea...

Pornira împreuna spre scoala. De ce se apropiau, de aceea Herdelea parea mai vesel si de aceea inima lui gema mai sfâsiata. Spunea râzând cât se bucura ca mai scapa putin de povara scoalei, dupa ce si-a tocit plamânii treizeci si atâtia de ani cu atâtea sute de copii nebunateci, si în gând își zicea ca nici o meserie nu-i mai frumoasa pe pamânt ca aceea de-a desteleni mintea tinerelor vlastare omenesti...

Când intrara în scoala galagia zburdalnica amuti si copiii sarira în picioare. Herdelea îi cuprinse pe toti sasezeci într-o privire duioasa, parca toti ar fi fost trup din trupul lui. Apoi, într-o tacere întrerupta doar de câte-o soapta speriata sau de vreun râs înfundat, Herdelea predete tânarului cheia dulapului cu biblioteca si arhiva scoalei. Si, în vreme ce Zagreanu rasfoi prin condici, batrânul, cu inima strânsa, își mai arunca ochii la copiii nedumeriti, la peretii împodobiti cu tabele colorate, la bancile murdare si crestate de mâinile strengarilor care au trecut prin ele, la masina de socotit, pâna si la ulcica albastra de baut apa, asezata pe cofita cu capac în dosul tablei de scris... își petrecu mâna prin paru-i argintiu. Trebui sa faca sfortari sa nu-l podideasca lacramile... Pe urma își lua palaria si dadu mâna cu Zagreanu care striga sever, pe ungeste:

- Sculati!

Mergând spre usa nu mai avu puterea sa se uite la copii. Zagreanu îl însoți în capul gol, pâna afara... Herdelea ramase singur în curtea scoalei. Auzi zgomotul sederii elevilor. În ulita se opri iar, cu ochii la harabaia cea lunga si alba pe care a crezut-o a lui si în care a lasat mai mult de cincisprezece ani din viata lui... Glasul ascutit, poruncitor al noului învatator rasuna acuma într-însa, stergând urmele straduintelor lui... Nu se mai putu stapâni. Lacramile îi ardeau obrazii...

Câteva zile parca avu o piatra pe suflet. Mai cu seama dimineata, când clopotul chema copiii la scoala, îl cuprindea un dor chinuitor. Statea în fereastră, cu privirea spre locul unde era scoala, si i se parea ca aude sosind copiii veseli, galagiosi, si-i vede batându-se cu cocolosi de zapada, cu obrazii îmbujorati... Apoi deodata se cutremura. Pe ulita trecea grabit Zagreanu, cu palaria pe ochi, venind din Armadia[^] de-acasa, cu un pachetel în mâna, merindea pentru dejun. Tânarul învatator se uita foarte îngrijorat la casa batrânilor, sa-i salute respectuos daca ar zari pe cineva. Herdelea însa se

263

Grofsoru simti toata emotia acestui suflet muncit si bun, si fu cuprins de compatimire adevarata. îi apuca mâna dreapta si i-o strânse calduros cu amândoua mâinile. Apoi îl batu frateste pe umar, soptindu-i înduiosat:

- Curaj! Curaj!... Românul nu pierde!...

Pâna-n Pripas alerga mai mult decât merse, ca s-ajunga mai repede, sa spuna „babei” lui vestea cea buna. Si pe drum vorbi lui Ion numai despre Grofsoru cu atâta însufletire parc-ar fi vorbit despre Dumnezeu.

- Nu exista în toata Europa alt om ca Grofsoru, auzi tu loane? îi striga

dupa fiecare replica.

D-na Herdelea îl puse sa-i povesteasca de cinci ori din fir în par tot, tot: ce i-a vorbit, cum i-a fagaduit, cum era îmbracat... Apoi plânse cu hohot de bucurie si numaidecât zise o rugaciune speciala, pe care si-o mai amintea din copilarie, pentru oamenii binefacatori, implorând fierbinte pe Atotputernicul sa-i harazeasca lui Grofsoru sanatate, noroc si împlinirea tuturor dorintelor.

- Si tocmai pe omul asta l-am combatut eu la alegere, de dragul unor unguroi blestemati!... îmi vine sa ma izbesc cu capul de toti peretii! se vaita învatatorul, ros de remuscari.

- Mare prost ai fost, barbate, asa este! zise dascalita stergându-si gura cu dosul mâinei. N-ai vrut tu sa ma asculti pe mine... Dar Dumnezeu a auzit rugaciunile mele si nu ne-a lasat...

Viata i se parea un vis lui Titu în Lusca de când se apropiase de Virginia Gherman. Cu nimeni nu se întelesese înca atât de bine, nici cu prietenii din Armadia, nici chir cu surorile lui, cum se înțelegea cu învatatoarea aceasta desteapta si încântatoare. Fata notarului Cântareanu îl plictisea fiindca era geloasa, dovedind astfel ca nu e în stare sa aprecieze o legatura ideala dintre doua suflete cinstite...

Pe la începutul toamnei, într-un amurg, alergând însufletit la Virginia, Titu gasi în casa pe plutonierul de jandarmi. Ramase uimit. Ce cauta plutonierul ungur la o românca atât de mândra? Seful postului de jandarmi încercase din prima zi sa se împrieteneasca cu dânsul, dar el se ferise ca de foc.

Prietenia cu un jandarm ungur i se parea cea mai mare rusine... S-acuma iata-l la Virginia Gherman, tovarasa lui de visuri, la fiinta care-i împartasese nazuintele!... învatatoarea rosi si zise ungureste:

266

- Nu va cunoasteti?

- Ba foarte bine - raspunse ungurul întinzând mâna lui Titu.

Plutonierul însa mai statu doar câteva minute si apoi pleca, sarutând

degetele, foarte reverentios, Virginiei Gherman.

Titu, care nici nu deschisese gura, izbucni îndata ce se închise usa:

- D-ta primesti în casa pe calaul nostru?

- E un om cumsecade... De ce exagerezi? Fiindca-i ungur? raspunse învatatoarea atinsa.

- D-ta... vorbești așa?

- Fugi ca esti ridicol - se indigna Virginia. Visurile noastre sunt una, iar oamenii sunt alta. Cunoaste toata lumea sentimentele mele, dar asta nu înseamna ca nu vad realitatea...

Titu facu o încercare timida de a-i lamuri ca nepotrivirea dintre sentimentele si faptele omului e o crima fata de ideal, dar trebui sa se dea batut repede, învatatoarea cadea din ce în ce mai jos în sufletul lui.

- O deceptie mai mult! își zise dânsul întorcându-se acasa ca un soldat învins într-o batalie hotărâtoare. Se pare ca viata toata e un sir lung de neîntrerupte deziluzii, o lupta crâncena între vis si realitate...

Domnisoara Eugenia, vazându-l indispus si aflând pricina, îi spuse râzând ironic:

- D-ta esti atât de îndragostit de Virginia ca trebuie sa fii singurul om din sat care nu stie ca plutonierul îi face curte, si înca dinaintea d-tale...

Toata noaptea o petrecu pe gânduri, cu ochii deschisi, cautând

sa-si patrunda sufletul. Îsi zicea îngrozit ca, daca ar iubi-o, daca ar fi adevarat ce crede fata notarului si ce cred poate si altii, atunci s-ar fi lafăit atâtea luni într-o minciuna respingatoare, murdarindu-si pâna si visurile lui... Atunci poate ca nici visurile nu-i sunt sincere, sau nu sunt mai sincere ca ale învățătoarei care le potriveste prea lesne cu prietenia ungurului?... Durerea ce o simtea i se parea izvorâta din gelozie, ca si odinioara când, din pricina Rozei Lang, a crezut ca s-a darămat lumea... Si totusi, cum s-o fi iubit daca niciodata n-a dorit aevea nici macar s-o îmbratiseze?... Ori poate tocmai aici e greseala? El îi vorbea de năzuintele neamului, pe când ea râvnea iubire... Da, da!... Si deodata vaza cât a fost de nepriceput. El n-a iubit-o, dar ea l-a iubit. Si, fiindca el umbla prin stele, ea s-a întâlnit cu ungurul pe pamânt...

Se potoli chiar de-a doua zi. Se întâlni cu Virginia Gherman si rosi ca un vinovat. Ar fi vrut sa-i spuna o vorba dragalasa, dar nu izbuti, ca si când s-ar fi rupt firul ce-i lega împreuna... Era o straina pentru dânsul si nici baremi nu-i parea rau.

267

- Uite dovada ca n-am iubit-o si n-am fost mincinos fata de mine însumi! se gândi dânsul multumit...

Apoi vârtejul vietii îl smulse brusc si pe el din lumea închipuirilor si-l zvârli în mijlocul realitatii. Într-o dimineata, intrând în cancelarie, o gasi plina de tarani furiosi care înconjurau pe vreo zece sasi din Paunis si-i înjurau din rasputeri. În ulita o cireada de boi grasi parca asteptau un verdict... În câteva cuvinte primarul îi povesti ce s-a întâmplat. Luscanii sunt în conflict cu sasii din Paunis din pricina imasului. De cincizeci de ani se judeca si tot n-au ajuns la o hotărâre definitiva. Asta-primavara Paunisenii au dobândit o sentinta în favoarea lor, dar Luscanii au atacat-o, caci ei au folosit imasul din mosi stramosi... Acuma sasii au intrat cu boii în imasul buclucas, c-ar fi al lor. Luscanii au adus în sat toata cireada si vor sa amendeze pe sasi pentru ca au patruns pe mosia lor... Titu, întrebat, spuse ca dreptatea e de partea românilor si astfel sasii, dupa o ciorovaila înversunata de doua ceasuri, plecara bodoganind si amenintând, însoțiti de huiduielile Luscanilor care se bateau cu pumnii în piept ca nu vor da drumul boilor... Peste vre-un sfert de ora însa Paunisenii revenira împreuna cu plutonierul de jandarmi. Se încinse o noua discutie de alte doua ceasuri, caci ungurul dadea dreptate sasilor. În cele din urma Titu, suparat ca tocmai plutonierul îl combate, îi zise întepat:

- Nu înțeleg ce te amesteci d-ta? D-ta n-ai dreptul sa judeci în asemenea pricini!

- Cum, cum? sari jandarmul înfuriat.
- N-ai dreptul si nu e de competinta d-tale! repeta Titu rece.
- Sunt dator sa pastrez ordinea, domnule! striga plutonierul. Iar d-ta esti dator sa respecti ordinea, altfel voi face rapoartele de cuviinta ca sa fii pus la locul d-tale!...

În curând sasii plecara cu boii, ceea ce în Lusca stârni o fierbere mare. Si, peste câteva zile, primaria primi stirea ca cineva a împuscat un bou sasesc pe imasul cu pricina. În aceeasi noapte plutonierul facu sumedenie de perchezitii prin casele oamenilor mai galagiosi, cautând arme. Fiindca nu gasi, se înfurie, batu crunt pe doi-trei tarani, la întâmplare, si în sfârșit aresta pe Vasile Lupu, om voinic si îndraznet, care statea în capul satului dinspre Paunis si care, pe vremea când s-a petrecut pozna, nu fusese acasa. Dupa interogatoriile si bataile obisnuite, îl trimise sub escorta la parchetul din Bistrita... Pe urma începu goana dupa dovezi. Într-o odaie goala de la cancelarie defilau pe rând banuitii. Titu îi vedea intrând, auzea racnetele plutonierului, apoi zgomotul de lovituri grele, gemete înfundate... A treia zi, tânarul nu se mai putu stapâni, navali înlauntru:

- Ceea ce faci d-ta e revoltatori De ce schingiuiesti oamenii?
- 268

- Ce te priveste? se strâmba plutonierul sfidator.
- Nu pot suferi nedreptatea! striga Titu. N-am vazut de când sunt atâta brutalitate fara rost...
- Da?... Acuma înțeleg fierberea satenilor! facu jandarmul. Acuma stiu de unde porneste atâtare. Foarte bine. Am luat nota. Dar aici sunt în exercitiul functiunii si te poftesc sa parasesti odaia imediat!

Peste o saptamâna veni în Lusca un locotenent de jandarmi, chemat de raportut plutonierului, ca în comuna a izbucnit o razvratire care ameninta sa ia proportii. Ofiterul sosi la opt dimineata, iar la noua Titu se pomeni cu un jandarm care-l poftea îndata la cazarma.

- D-ta esti agitatorul? îl întâmpina locotenentul.

Titu auzea întâia oara imputarea pentru care au suferit atâta oameni în Transilvania. Se simti deodata mândru si puternic. De când tot viseaza el sa faca o jertfa pentru ideea ce-l, stapâneste? Acuma e momentul... Zâmbi batjocoritor si nu raspunse.

- Te poftesc sa raspunzi! se rosi ofiterul sarind în picioare. Ce înseamna indolenta aceasta?
- Care indolenta? întreba Titu foarte calm.
- Esti obligat sa raspunzi la întrebările ce ti le pun, altminteri...
- Altminteri? repeta tânarul cu acelasi surâs nepasator.
- Te voi da în judecata, ai înțeles? Te voi baga la puscarie!... Nu

permit sa zâmbesti când îți vorbesc eu si sa ma iei peste picior! Nu permit! urla locotenentul asudând de mânie.

- Domnule ofiter, vad ca ai fost rau informat - zise Titu mereu linistit. Altfel ai sti ca nu sunt surd, ci, dimpotriva, aud prea bine.

Furia locotenentului se îndoi. Casca gura sa înjure, facu doi pasi spre Titu, se opri, se întoarse si batu cu pumnul în masa... Apoi se aseza brusc pe scaun si, cu un glas nabusit, zise:

- Domnule... Te rog... ia loc!...

- Multumesc! raspunse Titu serios, sezând pe sofaua din fata biroului.

- Da... da... adica... - murmura locotenentul fara sa-l priveasca. În raportul acesta d-ta esti desemnat ca instigatorul tulburarilor de-aci... Te rog sa spui ce ai de spus!

- Cu placere, domnule locotenent! vorbi Titu blând si respectuos, raspunzând astfel schimbarii de ton a ofiterului care tot mai mormăia, cu nasul în hârtiile de pe masa. Dar, înainte de-a spune ceva, da-mi voie sa întreb despre ce tulburari e vorba?

- Tulburarile din comuna Lusca... Ori nu suntem aici în Lusca?
269

- Eu nu stiu sa fi fost vreo tulburare aici, domnule locotenent, desi, prin modesta-mi slujba, stiu tot ce se întâmpla în sat.

- Raportul e precis, domnule...

- Raportul da, desigur. De ce nu vrei sa vezi însa daca raportul e si adevarat?

- Crezi ca e mincinos?

- Nu stiu, domnule locotenent, caci nu-l cunosc. Dar tulburari, în Lusca...? Tulburare ar fi ceva asemanator cu revolta, nesupunerea, dezordinea... Când jandarmii bat si tortureaza zeci de oameni de toate vârstele, dintr-un simplu exces de zel sau dintr-o trista pornire de-a descoperi cu orice pret dovezi, complici sau agitatori - înseamna oare aceasta tulburare? Locotenentul potolit, îl privi acum cu ochi mari. îi zise deodata aproape amical:

- Vorbesti foarte bine ungureste?

- Da, când nu pot vorbi româneste - raspunse Titu plecând capul. Ofiterul îl mai privi câteva clipe, apoi se ridica, se plimba de doua ori în

odaie si se aseza lângă Titu pe sofa, întrebând cu glas domol:

- De ce esti d-ta indignat, domnule? Ce nemultumire ai?

- Ma doare nedreptatea! zise Titu adânc, din radacinile inimii. Locotenentul zâmbi si-l batu pe umar.

- Domnule, domnule, tânar esti si neframântat de viata. Te

încânta vorbele ca si când ar fi realitati... Dar bine, vorbele sunt numai vorbe. Vorbele tocmai ascund fata realitatii. E copilarie sa cladesti ceva pe vorbe... Nedreptate, dreptate!... Nu vezi d-ta ca astea-s numai vorbe, fara nici un cuprins pozitiv?... Si pentru asemenea lucruri goale ma silesti pe mine sa mângalesc coli întregi de procese-verbale, rapoarte, prostii... Iti spun prieteneste ca-mi pare rau! Mai ales ca vorbești asa de frumos ungureste... Când esti inteligent si vorbești bine ungureste, ce nevoie ai sa te amesteci în daravere care nu te privesc? Jandarmii au fost salbatici, au maltratat câtiva tarani - admis. Cred ce spui d-ta, desi rapoartele de colo m-ar obliga sa nu te cred... Ei bine, ce-ti pasa d-tale de nimicurile astea? De ce nu-ti întrebuințezi desteptaciunea pentru lucruri folositoare?... Dar asa sunteti d-voastra degeaba. Si pe urma tipati, va plângeti de nedreptate, dejug, de asuprire... Crezi d-ta ca dreptatea e buna la ceva? Nu observi d-ta ca dreptatea trebuie sa fie totdeauna a celui ce o împarte, altfel s-ar duce dracului orice stapânire, orice ordine... N-am eu dreptate, spune?

- Ai, de vreme ce reprezinti stapânirea - zâmbi trist Titu. La despartire locotenentul îi strânse mâna spre mirarea plutonierului care si facuse pregatirile sa-l gazduiasca la arest cel puțin o noapte...

270

Trecu o saptamâna si satul își relua înfatisarea obisnuita parca nu s-ar fi întâmplat nimic. Oamenii batuti salutau mai cu respect pe plutonierul care pasea tantos pe ulita, ca un cocos biruitor.

- Cine stie? Poate ca într-adevar are dreptate locotenentul - își zicea umil Titu, vazându-l si simtind ca se duce la Virginia Gherman.

Un taran batrân, dintre cei snopiti de jandarmi, cu mustata alba pleostita si cu niste ochi caprui cuminti, venind într-o zi la cancelarie si povestind cât a patimit, sfârși totusi cu o clipire dârza:

- E, domnisorule... ne-au zdrobit ei, ne-au chinuit, au dat dreptate sasilor, dar imasul tot al nostru a ramas si azi nu mai calca picior de Paunisan pe pamântul nostru!

Lui Titu îi veni deodata sa-l îmbratiseze. încapatânarea ce-o simtea în glasul taranului parca-l înalta si-n acelasi timp îi adâncea picioarele în pamânt ca niste radacini pe care nici o putere nu le poate nimici.

- Aici e nadejdea! se gândi Titu. Nici eu, nici Virginia, nici Grofsoru, nici unul n-avem radacini adevarate si nu suntem în stare sa ne îndârjim si sa suferim. Pe noi vânturile ne arunca de ici-colo. De-aceea tot ce facem e papuserie. Numai ei stiu

sa se jertfeasca pentru pamânt, caci numai ei simt ca pamântul e temelia...

Din clipa aceea însa se simti fara rost si strain în Lusca. Ce mai cauta el printre luptatorii acestia tacuti, neobositi? Aici nu e loc pentru visatori. Nici aici, nici în Pripas, nicaieri în toata împrejurimea... în batalie e nevoie numai de oameni oteliti.

Ceilalti sunt amenintati sa traiasca din compromisuri, sa-si rupa încetul cu încetul câte-o bucatica din suflet ca sa se potriveasca nevoilor zilnice... Si deodata dorinta de a pleca în tara îi rasari poruncitoare. Acolo e locul lui... Teamă de necunoscut, care-i strânsese inima pâna acum, când se gândea sa treaca dincolo de Carpati, îi disparuse...

- Am sa plec în România, domnisoara - spuse în aceeași zi Eugeniei. Curând, foarte curând o sa plec... Doar sa-mi strâng ceva banisori de drum...

De-aci încolo trai numai cu speranta aceasta, mângâind-o si împodobind-o zi cu zi. își facu socoteli de câti bani îi trebuie, si nu mai cheltui nimic, punându-si la o parte toata lefsoara ce o primea de la Cântareanu. Astfel se apropie Craciunul...

Numarându-si economiile vazu însa ca nici în trei ani nu va putea aduna aici suma trebuincioasa. Atunci, aflând ca în Magura a fost ales notar Alexe Caldărar, un prieten al lui din liceu, îi scrise câteva rânduri. Raspunsul veni prompt: conditii incomparabil mai bune ca în Lucsa. înainte însa de-a trece în Magura, îl lovi dorul sa se duca pe-acasa. Nenorocirile tatalui sau le cunostea si simtea nevoia sa le împart easca macar cu vorba. în ziua plecării din Lusca domnisoara Eugenia îi spuse ca Virginia

271

Gherman s-a logodit cu plutonierul de jandarmi. Titu se duse totusi la dânsa sa-si ia ramas bun. Si, felicitând-o cu glas banal, se gândi:

- Cine stie? Daca n-as pleca, poate ca m-as însura în cele din urma si eu cu o unguroaica...

Titu sosi acasa tocmai când batrânii îi simteau nevoia ca sa le dea o solutie într-o chestie pe care o dezbateau de mult fara a putea cadea la învoiala. Herdelea avea sa înceapa slujba la Grofsoru la întâi Ianuarie. Dar cum sa mearga dânsul din Pripas pâna-n Armadia, în fiecare zi, fie ger, fie ninsoare, fie vreme buna, sa stea acolo pâna dupa amiazi târziu si sa se întoarca iar acasa? Negresit, Zagreanu asa facea, dar Zagreanu e un baetandru de douazeci si doi de ani, pe când Herdelea a batut cincizeci si alergatura aceasta l-ar doborî, în câteva luni, de tot. Sa se mute singur în Armadia si sa lase pe dascalita singura în Pripas, ar însemna cheltuiala dubla. Daca s-ar muta cu totul în Armadia, cum ar ramâne casa aici? „Pamatiful” poate ca

numai atât asteapta, ca sa puna mâna pe ea, fiindca Herdelea s-a încrezut în cuvântul si prietenia lui, si a cladit-o pe loc strain.

- Ce mare chibzuiala! zise Titu îndata. Nu mai sta pe gânduri deloc, ci du-te chiar astazi la Belciug, arata-i împrejurările si cere-i sa faceti hârţile trebuincioase! Nu-mi închipuiesc sa fie atât de hain sa te refuze tocmai acum când esti la aman...

Herdelea se codi putin, ca nu mai vorbesc împreuna de-atâta vreme, ca n-are sa faca nici o isprava, ca mai bine ar merge Titu pe care-l iubeste ponihosul... Dascalita însa tabarî cu gura asupra lui si trebui sa-si ia inima în dinti sa porneasca...

Belciug traia acum într-o bucurie continua. Temelia noii biserici o pusese asta-primavara, precum nadajduise. în cursul verii s-au ridicat peretii si turnul, iar pâna sa dea ploile de toamna s-a pus si acoperisul de tinichea lucitoare. Visul vietii lui se împlinea vazând cu ochii. Era o izbânda mare, datorita numai straduintelor lui neobosite. Multumirea nemarginita parca-l înzdravenise si trupest: mai facuse putina carne, obraji i se mai colorasera... De Herdeleni însa nu mai voia sa auda. îi stersese din suflet, ca si când nu i-ar fi cunoscut niciodata. Doar trecând pe dinaintea casei i se reaprindea ura, amintindu-si cum l-au jignit. Mai astepta procesul pentru insulta, care

272

sa pedepseasca si pe dascalita, caci pe Herdelea mâna lui Dumnezeu l-a ajuns cum nu se poate mai rau.

Se mira si se înfurie când îi batu învatatorul la usa, dar îl primi totusi cu zâmbetu-i obisnuit, zicându-i cucernic:

- Ce-i Zaharie? Ai mai venit pe la mine?

- Bine, loane, bine, tot bine - raspunse Herdelea rusinat.

Vorbira întâi de noul învatator pe care Belciug îl lauda mult, desi nu-i placea fiindca nu era atât de cuviincios cum s-ar fi cazut sa fie un tinerel fara nici un merit deosebit, afara ca a învatat ceva carte. Când Herdelea pomeni de casa, popa tacu, puse ochii în pamânt si-si manca unghiile câteva minute.

- De ce te pripesti, Zaharie? zise pe urma tot blând. Mai e vreme... Parca fugim noi din Pripas?

- Nu-i lucru mare si pe mine ma scapi de o grija...

- Daca ar atârna numai de vointa mea, n-as sovai, Zaharie, vezi tu bine... Dar locul e al bisericii, stii. Pot eu sa împart averea bisericii?

- Tu sa vrei, loane, ca biserica...

- Mai îngaduie, Zaharie, mai ai rabdare!... Ce-ti pasa tie, daca eu nu zic nimic si închid ochii? facu Belciug cu o privire în care Herdelea citea o amenintare ascunsa. Nu ma pot obliga... mi-e peste putinta, frate Zaharie!

Se despartira tot zâmbind, dar cu mai multa ura în suflet. Preotul își zicea ca mai bine daruieste locul oricarui tigan, decât sa ramâna în stapânirea familiei dusmanilor lui ticalosi. Herdelea ar fi fost în stare sa-i dea cu parul în cap omului care umbla sa-i fure rodul muncii lui de ani de zile...

Boboteaza risipi orice nadejde de apropiere. Familia Herdelea astepta sa vie Belciug cu crucea si cu lordanul, dupa datina crestineasca. Preotul, începând din cellalt capat al satului, ajunse dupa amiaza în Ulita Mare. îl vazura intrând la primarul Florea Tancu, apoi la Glanetasu, apoi ocolind casa învatatorului si îndepartându-se iar...

- Uite ca nu vine la noi - murmura d-na Herdelea sperziata întâi. O indignare fara margini se încinse în casa învatatorului.

- Asta-i nemaipomenit! se cruci Titu. Un preot cumsecade nici n-ar visa asemenea murdarie!...

- Acuma însa nu-l mai iert! se legatui Herdelea furios. Nu-l iert nici mort! Chiar azi am sa-l reclam la episcopie... în toiul verii are sa vie cu crucea afurisitul!... De minunea lumii am sa-l fac!...

273

Învatatorul se aseza îndata sa scrie plângerea. Ochelarii îi tremurau pe nas de mânie. D-na Herdelea si Titu ocarau cu înversunare.

- Lasati-l pe mâna mea! striga Herdelea de la masa de scris. Ne-a facut el pocinogul, dar si eu am sa-l joc sa ma pomeneasca... Si sa pofteasca sa se atinga de casa, ca-i arat eu lui cine-s eu! Sa pofteasca mortaciunea! închid, pun lacate si sigilii, si sa îndrazneasca sa intre în lipsa noastra, sa îndrazneasca! Porcul si câinele de pamatuf!...

- Uite viata! se gândi Titu vazând necazurile ce se gramadeau pe capul tatalui sau, gata sa-l striveasca. Groaznica-i viata si neînduratoare!

Parca de abia azi înțelegea aevea chinurile si zbuciumarile marunte care, amestecate, însirate si neasteptate, alcatuisera totdeauna rostul parintilor lui-în lume. Încrederea lor, vesnic noua si nezdruncinata, i se parea eroica si totusi îl umplea de mila. Lupta aceasta umila, spinoasa, necontenita si fara nici o tinta, cu aceleasi pocnituri si aceleasi sperante, îl spaimânta. Se gândea ce-ar fi daca, într-o buna zi, tatal sau ar vedea deodata limpede, ar patrunde zadarnicia sfortarilor lui istovitoare?

Se desparti îndurerat, sarutându-le mâna cu evlavie ca unor pastori neprihaniti. Iar ei erau multumiti ca feciorul porneste serios pe calea vietii.

Pleca spre Magura cu caruta lui Ion, o caruta noua, cu doi cai buni, primiti de curând de la socrul sau. Pe drum, Ion îi povesti

cu mare mândrie cum a biruit pe Vasile Baci.

- Daca nu m-ai fi învățat d-ta domnisorule, rămâneam mai rau ca tiganii! sfârși taranul întorcând capul spre Titu cu o privire recunoscatoare.

- Adica cum te-am învățat eu? facu tânarul uimit.

- Vai de mine, mi se pare ca d-ta ai uitat de tot? zise Ion. Nu tii minte când mi-ai spus, ehe, acu-s doi ani aproape, ca trebuie sa silesc pe badea Vasile sa-mi dea pe Ana?

Titu tresari. Niciodata nu se gândise ca o vorba aruncata la întâmplare poate stârni o întorsatura în viata unui om. Purtarea lui Ion fata de Ana si Vasile Baci i se paruse urâta si neînțeleasa.

- Dar socrul tau?... îl lasasi sarac? întreba dânsul, simtindu-se complicele tuturor nesabuintelor lui.

274

- Tot pamântul e al meu, domnisorule! rânji Ion cu o multumire patimasa. Cât pamânt!... Numai sa-mi dea Dumnezeu sanatate sa-l stapânesc, ca-i al meu!...

Patima din glasul lui înfiora pe Titu. îndârjirea, egoismul si cruzimea cu care omul acesta a urmarit o tinta, fara sa se uite în dreapta sau în stânga, îl înfricosau, dar îl si miscau. Se gândi la sovairile lui din vremea aceasta, la zigzagurile neputincioase, la alergarile lui dupa teluri deabia întrezarite, si se simti mic în fata taranului care a mers drept înainte, trecând nepasator peste toate piedicile, luptând neobosit, împins de o patima mare. El se framânta cu dorinte nelamurite, faureste planuri peste puterile lui, traieste cu visuri fermecate, si alaturi de dânsul viata înainteaza vijelios. Un simtamânt de slabiciune îi strânse inima.

- Numai o pasiune puternica, unica, nezdruncinata da pret adevarat vietii! murmura dânsul întristat si dându-si seama ca el n-a fost în stare sa urmareasca fara preget o singura tinta. Vremea se dezmorea. Iarna, istovita ca o baba rautacioasa, se zgârcea mereu, simtind apropierea primaverii din ce în ce mai dezmiardatoare. Haina de zapada se zdrentuia dezvelind trupul negru al câmpurilor...

Ion deabia asteptase zilele acestea. Acuma, stapân al tuturor pamânturilor, râvnea sa le vaza, sa le mângâie ca pe niste ibovnice credincioase. Ascunse sub troenele de omat, degeaba le cercetase. Dragostea lui avea nevoie de inima mosiei. Dorea sa simta lutul sub picioare, sa i se agate de opinci, sa-i soarba mirosul, sa-si umple ochii de culoarea lui îmbatatoare...

Esi singur, cu mâna goala, în straie de sarbatoare, într-o Luni. Sui drept în Lunci, unde era porumbistea cea mai mare si mai buna, pe spinarea dealului... Cu cât se apropia, cu atât vedea mai bine cum s-a dezbracat de zapada locul ca o fata frumoasa

care si-ar fi lepadat camasa aratându-si corpul gol, ispititor... Sufletul îi era patruns de fericire. Parca nu mai râvnea nimic si nici nu mai era nimic în lume afara de fericirea lui. Pamântul se închina în fata lui, tot pamântul... Şi tot era al lui, numai al lui acuma...

Se opri în mijlocul delnitei. Lutul negru, lipicios îi tintuia picioarele, îngreunându-le, atragându-l ca bratele unei iubite patimase. îi râdeau ochii, iar fata toata îi era scaldată într-o sudoare caldă de patima. îl cuprinse o

275

pofta salbateca sa îmbratiseze huma, sa o crâmpoteasca în sarutari. întinse mâinile spre brazdele drepte, zgrunturoase si umede. Mirosul acru, proaspăt si roditor îi aprindea sângele. Se apleca, lua în mâini un bulgare si-l sfărâma între degete cu o placere înfricosată. Mâinile îi ramaseră unse cu lutul cleios ca niste manusi de doliu. Sorbi mirosul, frecându-si palmele.

Apoi încet, cucernic, fara sa-si dea seama, se lasa în genunchi, îsi coborî fruntea si-si lipi buzele cu voluptate pe pamântul ud. Si-n sarutarea aceasta grabita simti un fior rece, ametitor...

Se ridica deodata rusinat si se uita împrejur sa nu-l fi vazut cineva. Fata însa îi zâmbea de o placere nesfârşita.

îsi încrucisa bratele pe piept si-si linse buzele simtind neîncetat atingerea rece si dulceata amara a pamântului. Satul, în vale, departe, parea, un cuib de pasari ascuns în vagauna de frica uliului.

Se vedea acum mare si puternic ca un urias din basme care a biruit, în lupte grele, o ceata de balauri îngrozitori.

îsi înfipse mai bine picioarele în pamânt, ca si când ar fi vrut sa potoleasca cele din urma zvârcoliri ale unui dusman doborât. Si pamântul parca se clatina, se închina în fata lui...

CAPITOLUL X STREANGUL

276

Herdelea gasi o locuinta buna si ieftina în Armadia, cu cerdac si cu gradinita, în casa lui Ghita Pop, scriitorul de la judecatorie, si astfel îndata dupa Boboteaza se mutara cu tot calabalâcul, seara „ca sa nu mai vaza strainii toate boarfele”, cum zicea dascalita. Casuta lor din Pripas ramase goala si parasita ca un sarman cadavru necunoscut...

Pâna se obisnuira putin, se visau mereu în Pripas si se întristau destep-tându-se într-o odaie straina. Li-e erau mai dragi taranii din Pripas care se abateau pe la dânsii când veneau prin Armadia. îi întrebau nesatiosi de noutatile de-acasa si ascultau cu pasiune: ca feciorul cel mai mare al lui Trifon Tataru, care s-a întors asta toamna din catanie, umbla sa se însoare, ca George al lui Toma Bulbuc s-a si logodit cu Florica vadanei lui

Maxim Oprea, ca copilul lui Stefan Ilina si-a scrântit piciorul pe lunecusul de la poarta, ca dascalul cel nou pune pe copii sa vorbeasca numai ungureste si-i snopeste rau daca-i aude românește, asa ca bietii de ei stau ca mieii prin ograda scoalei ca nu pot vorbi... Chiar si d-na Herdelea, careia nu-i placea sa se coboare între prostime, acuma îi primea cu inima deschisa ca pe niste neamuri scumpe, râdea cu ei, îi poftea sa seza pe scaunele cele bune, nu se uita ca-i murdaresc scoartele cu opincile lor naclaite de noroaie, se plângea

277

si ocara Armadia si pe cei ce au silit-o sa-si paraseasca ea odihna si linistea din Pripas...

Herdelea avea cam mult de lucru, dar muncea bucuros caci, în afara de leafa, Grofsoru îi trecea si unele venituri mai mici, încât nu se pomenea zi sa nu soseasca stralucitor de la birou sa arunce pe masa banii câstigati, strigând cu mândrie:

- Na, babuca!... Esti multumita?

Multumirea lor cea mare însa era Grofsoru. Herdelea nu mai contenea cu remuscarile ca s-a purtat atât de rau cu cel mai bun om din lume. De altfel si Grofsoru îl îndragi aievea, mai ales convingându-se ca e un muncitor priceput si harnic.

Uneori însa, mai în gluma, mai în serios, tot îi zicea „renegatul”, ca o imputare pentru trecut.

- Lasa, domnule avocat, ca mai sunt alegeri! Nu mori d-ta pâna nu te facem deputat! raspundea Herdelea cu cainta si fagaduinta.

Grofsoru atunci zâmbea magulit caci într-adevar astepta mult alegerile viitoare. Era altminteri suflet milos. Nenorocirea învatorului, dupa ce îl cunoscuse mai bine, îl misca adânc. Începu sa povesteasca tuturor patania lui, înflorita, împodobita, nationalizata. Herdelea deveni curând „martirul”, „inimosul aparator al taranilor”, „victima razbunarii unguresti”. Multi îl opreau pe strada, îi strângeau mâna puternic si-i popteau: - Am auzit, mi-a spus Grofsoru ce-ai tras... Of, câinii, câinii!... Se bucura el, dar totusi clatina trist din cap, caci toate acestea nu-l împiedicau de-a fi suspendat din învatamânt, de a fi nevoit sa-si lase în voia soartei casuta lui, de a munci din greu pentru o bucatica de pâine si de a-si vedea primejduita linistea batrânetelor...

Când sosi noul termen de judecata cu Belciug, Herdelea vru sa iea iarasi un certificat medical precum ca pârâta d-na Herdelea e bolnava si nu se poate prezenta. Grofsoru însa, caruia îi povestise si nerusinarea de la Boboteaza, îl sfatui dimpotriva, strigând:

- Lasa-l sa ne judecam, sa ti-l scutur de sa te tie minte!

Si, într-adevar, Grofsoru îl suci si-l învârti pâna ce Belciug facu fete-fete, înghitind în sec, iar în cele din urma declara singur ca-si retrace plângerea. Apoi când avocatul arata pe reclamant ca o fire razbunatoare care, în ciuda obligatiilor sale preotesti, nu s-a dus cu sfânta cruce în casa unor buni crestini, pentru care fapta de alfel va trebui sa dea socoteala autoritatilor bisericesti competente, d-na Herdelea se aprinse atât de mult ca nu se putu stapâni sa nu murmure chiar în fata judecatii:
- Pamatiful!

278

Grofsoru îndemna apoi pe Herdelea sa n-aiba grija nici în privinta sentintei de la tribunal. Se însarcineaza el sa-l scoata ca lamura. Suspendarea e un moft. Ba e si onoare sa fi suspendat pentru îndeplinirea unei obligatii nationale, cum este apararea taranului oropsit. A avut noroc judecatorul ca s-a transferat, altminteri o pateau urât de tot pâna la sfârșit, caci prea a fost ticalos si voise s-o iea razna, ungureste. Si fiindca Herdelea, ca omul patit, se îndoia si nu credea, Grofsoru se înfuria, se jura si striga ca „sa-i taie mustatile daca n-are sa-l faca achitat de orice pedeapsa”. Însemnatatea acestei promisiuni lua proportii stiindu-se în toata Armadia ca Grofsoru tine la mustata mai mult decât la lumina ochilor, ca în fiecare zi venea acasa la dânsul barbierul sa i le spele, sa i le unga cu pomaduri, sa i le frizeze si sa le rasuceasca...

La vreo luna dupa ce se stabilira în Armadia, sosi si Ghighi din Vireag, de la Laura care nascuse o fetita. Ghighi se înduioasa putin c-a ramas pustie casuta din Pripas, dar apoi se împaca repede. Aici își vedea zilnic prietenele de sindrofie, se ducea pe la ele, veneau ele pe la ea; de asemenea tinerii Armadiei o puteau vedea mai des, o înconjurau, o complimentau, îi mai dadeau câte-o serenada... La serata dansanta de la sfârșitul lui Februarie se duse împreuna cu batrânii si petrecu admirabil. Zagreanu îi dadu târcoale toata vremea si, macar ca la început ea a fost rece cu dânsul, ca unul care e vinovat în nenorocirea familiei, în cele din urma se convinse ca e baiat cult, asezat, dragut si cavalier, ceea ce recunosc si d-na Herdelea...

De când sosi Ghighi începu dealtfel si Zagreanu sa vina mai deseori pe la Herdelea sa-i ceara sfaturi si îndrumari în chestiuni de scoala si, fireste, la sfârșit, nu uita sa mai stea de vorba si cu domnisoara, devenind foarte melancolic si suspinând în rastimpuri.

Dealtfel Ghighi, cât statuse la sora ei, se schimbuse, se facuse adevarata fata mare, desi înca n-avea douazeci de ani.

Crescuse, se împlinise, pierduse copilăria si-si pastrase veselie comunicativa. Ochii ei albastri însa luceau mai puternic si parca ascundeau dorinte nelamurite... Povestea batrânilor cu

mare însufletire viata fericita si armonioasa ce o duce Laura cu Pinte. În patru luni si jumătate nu i-a auzit niciodata certându-se, nici baremi neîn-voindu-se. George e delicat, iar Laura nu-i iese din vorba, si a ajuns sa-i ghiceasca si gândurile. Fetita le-a botezat-o protopopul din Baia-Mare; i-au zis Maria, dupa numele d-nei Herdelea. La vara au sa vie negresit prin Armadia, ca pe urma sa mearga cu totii la bai în Sângeorz unde e vorba sa soseasca si rudele din România...

279

Mândru si multumit ca orice învingator, Ion simtea totusi un gol ciudat în suflet. Se gândea si planuia cum sa-si munceasca mosia, si în aceeasi vreme inima îi umbla parca aiurea, cercetând, adulmecând, nelinistita... Apoi, când prinse de veste ca se marita Florica vadanei lui Maxim cu George Bulbuc, îl zgudui un fior de durere.

- Cum se marita si de ce? își zise furios, ca si când cineva i-ar fi furat cea mai buna si mai mare delnita de pamânt.

În.valmasagul goanei dupa mosie nu se mai sinchisise de nimeni si de nimic în lume. I se paruse ca nici nu se poate întâmpla altceva si ca tot satul trebuie sa stea în loc, sa ia parte sau cel putin sa priveasca la lupta lui cumplita. Acuma se mira si se mânia vazând ca oamenii si-au catat de nevoile lor precum si-a catat el de-ale lui, ca lumea si-a urmat mersul ei parca el nici n-ar fi fost!...

Se cutremura ca desteptat dintr-un vis. își aduse aminte cât i-a fost de draga odinioara Florica si nu pricepea de ce vrea dânsa sa se marite cu altul, când el e aici si o iubeste ca si atunci? își reamintea cum i-a spus, în noaptea nuntii, ca tot ea i-e draga s-apoi totusi nu s-a mai gândit pe urma la ea, ca si când ar fi înghitit-o pamântul... Pareri de rau îi rodeau inima. îi trecea prin creieri sa alerge la Florica, sa-i spuna ca tot draga i-a ramas si sa-i porunceasca sa nu se marite... Dar se dezmeticea rusinat. Om însurat, cu copil, l-ar huidui lumea si l-ar alunga Florica... Ei, daca n-ar fi Ana...

Drustile si colacarii venira sa-i cheme la nunta si el fagadui bucuros ca vor merge de buna seama...

Însuratoarea feciorului lui Toma cu o fata saraca lipita stârnis de altminteri vâlva în Pripas. Mai ales tocmai calicii îl ocarau ca ia o calica si spuneau în gura mare ca George are sa pape repede averea batrânului. Toma auzea zvonurile si raspundea neîntrebat:

- Eu nu ma bag, nu ma amestec... Parca eu am sa traiesc cu ea? Eu i-am spus totdeauna: Dragul tatii, fa ce vrei si ce-ti cere inima. Ca noi la avere nu ne uitam, c-avem, slava Domnului, si nu suntem muritori de foame... Daca-i place lui fata si i-e draga, sa fie sanatosi. Ca decât sa traesti cu o ciuma-n casa,

mai bine sa te arunci în Someș cu capul în jos...

George nu-si mai încapea în piele de mândrie. Avea multumirea, ce-l magulea grozav, ca a cucerit pe Florica, si însurătoarea i se parea încoronarea unei biruinti nemaipomenite.

280

De când se cununase Ion Glanetasu cu Ana, el ramasese fruntea flacailor, ceea ce-l rasplatise puțin pentru înfrângerea ce o suferise atunci. Desi ar fi fost vremea sa se însoare si dânsul, nu se putea hotărî. Total sau îl zorea, iar el amâna mereu ca sa se bucure în tihna de placerea de-a fi calauza tineretului în bine si în rau, la petreceri si la batai. Dealtfel spunea cu fala ca nici o fata din sat nu-i destul de vrednica de dânsul. Fara sa-si dea seama, vorbea chiar adevarat. Caci ca sa-i placa lui vreuna, trebuia întâi sa vaza ca place si altuia si ca, luând-o, pricinuieste necaz cuiva...

Toamna trecuta însa George primise o lovitura în mândria lui de cap al tinerimei. Atunci se întorsese de la oaste Nicolae Tataru, feciorul lui Trifon, voinic, aspru la înfatisare si blând la inima. Era baiat cu învățatura: umblase doi ani la liceul din Armadia si nu continuase fiindca repetase de doua ori clasa a doua. Din scoala ramase totusi cu dragostea de carte si, când a crescut mai mare, s-a abonat la „Foaia Poporului”, saptamânala, din care citea Dumineca, pe prispa, parintilor si vecinilor dornici de a afla ce se mai petrece prin lume. In armata a înaintat sergent si se falea ca i-ar fi propus însusi capitanul sa se reangajeze. Venise mai dezghetat din catanie, vorbind mai raspicat, parc-ar fi comandat mereu, umblând ca bradul si având mereu pe limba câte-una&o si câte-un mars sau mic, prin care uimea pe flacaii si chiar pe barbatii din sat. Macedon Cercetasu îl îmbratisa în fiecare Dumineca la cârciuma si se plângea ca feciorul lui a fugit de trei ori de la ostire de-l face de râsul lumii... Cu toate acestea Nicolae era asezat, potolit si se gândea sa se însoare cat mai curând, deoarece cei de vârsta lui aveau si copii. Dar, pentru ca avea vreo sase frati mai mici ca dânsul, cauta o fata cu zestre, la care sa se poata muta, ca sa-si usureze parintii. Pâna sa gaseasca ce dorea, se tinea de Florica vadanii lui Maxim cu care-ti

era mai mare dragul sa te arati la hora, fiind frumoasa si desteapta, desi ca degetul de golasa...

George simti curând ca i se întuneca steaua din pricina lui Nicolae. Si atunci, ca sa-i dea o lovitura zdravana, vazându-l ca umbla cu Florica si zvonindu-se chiar c-ar fi vorba s-o iea de nevasta, se hotărî repede, o peti si facu îndata tocmeala, vesel ca i-a suflat-o...

Florica se topea de fericire. Nu nadajduise ea niciodata norocul s-o iea feciorul unui „bocotan” ca Toma Bulbuc. Cum împlinise douazeci de ani si, afara de niste boarfe, zestre n-aducea, s-ar fi agatat bucuroasa de oricine, numai sa se vada la casa ei...

Nunta se facu în casa cea noua a lui George, zidita anume pentru dânsul. Trei popi slujira la biserica, iar Toma nu s-a lasat pâna nu i-a oprit pe toti si la ospat, izbutind chiar sa îmbete leuca pe cel din Saracuta cu bere, caci cumparase înadins trei butoaie pentru fetele spalate. Nas mare a fost Stoessel

281

care, ca notar, desi ovreiu, i se paruse tot ce se poate mai distins. Stoessel a venit cu brisca lui cea noua, galbena, împreuna cu notarea sa si cu toti copiii, si a stat toata noaptea, iar în talgerul miresei a svârlit o hârtie de o suta coroane, nu ca popa din Saracuta care a pus un biet zlot de argint si înca vaitându-se ca biserica lui e cea mai saraca de pe valea Somesului...

George era foarte vesel si mândru, si se uita din când în când la Nicolae Tataru sa-l surprinda cât e de suparat. Rotindu-si însa privirea la oaspetii prea cinstiti, întâlne deodata ochii lui Ion Glanetasu înfipti ca niste lipitori în Florica. Ochii acestia dârji, aprinsi si tulburi îl spaimântara si parca îi spusera ca dintr-însii porneste primejdia. Încerca sa se bucure ca Ion îi râvneste pe Florica si vru sa simta o razbunare pentru cele ce a trebuit sa înghita dânsul odinioara din pricina lui. Dar nu izbuti sa-si împrastie teama nici dând de dusca un pahar de rachiu. Numai întorcându-se la Florica se mai linisti putin, caci ea sedea cu ochii plecati si plânsi, cum se cuvine unei mirese, si doar pe buzele subtiate si rosii îi juca un zâmbet de placere. Se gândi sa nu se mai sinchiseasca de Ion si totusi îndata se pomeni iar pândindu-l. Si Ion nu-si lua ochii de la mireasa, ca si când i s-ar fi lipit de ea într-o sarutare atât de patimasa ca nici o putere din lume sa nu-i mai poata desparti... Alaturi de el, George descoperi într-un târziu pe Ana, galbejita si uscata la obraji, sezând ca pe ghimpi si surâzând rusinata. Ea întâlnind privirea mirelui, spuse ceva la ureche lui Ion care, fara a întoarce capul, mârâi aratându-si dintii, ca un dulau gata sa muste. Zâmbetul pe fata femeii se sterse o clipa, pentru a reveni însa îndata mai înghetat.

Ana simtise de la începutul ospatului ca Ion pofteste pe Florica. Odinioara s-ar fi prapadit de durere; acum numai o rusine crâncena îi ardea sufletul, ca toti oaspetii o vad batjocorita...

Si, încetul cu încetul, rusinea se schimba într-o gheata nabusitoare. I se parea ca toata lumea, cu tot ce e într-însa, se scufunda în niste ape tulburi, atât de murdare încât scârba singura pluteste deasupra ei ca o iazma otravitoare. Închidea

ochii si totusi vedea neîncetat apa spre care o împingea o mâna grea, ca spre un liman care spala urmele si parerile de rau...

În zori, mergând acasa, cu picioarele de plumb, cu cizmele noua plângând pe zapada înasprita de ger, un frig înfricosator îi îngheta inima. Ion pasea rar, suflând pe nari ca un taur lacom, cu capul în vânt pe care caciula statea tantosa ca o creasta neagra de cocos. Mergea parca pe ea nici n-ar cunoaste-o, fara sa-i arunce o privire... Amaraciunea o sugruma. Se pomeni zicându-i tare, fara voia ei, încât se minuna singura auzindu-si glasul:

- Am sa ma omor, loane!

282

Barbatul nu se uita la ea. Se înfurie însa deodata ca si când l-ar fi trezit dintr-un vis dulce.

- Da omoara-te dracului ca poate asa am sa scap de tine! mormai dânsul nepasator, scotând pe gura si pe nas fuioare albe de aburi, ca un balaur întarâtat.

Ana se cutremura. Se opri o clipa sa rasufle. Pamântul se învârtea si se legana, ca zguduit brusc din temelii. Si parca apa tulbure, gretoasa de adineaori se întindea peste tot, amenintând s-o smulga si pe ea, s-o arunce în vârtejuri fara fund. întinse mâinile cautând un reazam care s-o apere de cutropire. Vru sa strige ajutor si buzele ei soptira desperate:

- Am sa ma omor...

Dar nici nu-si mai recunosc glasul...

- A\$ fi putut câstiga si mi-ar fi venit usor s-o pedepsesc chiar cu temnita... Dar cum sa-mi pun eu mintea cu o muiere?

Ajunge c-am speriat-o bine de tot, sa se învete minte - îsi zise preotul Belciug dupa procesul lui cu d-na Herdelea, observând ca nu e furios, desi a iesit înfrânt.

Dealtfel, de când s-au mutat Herdelenii în Armadia, mânia lui împotriva lor parca scazuse, facând loc unei lîncezeli pe care nu putea s-o înțeleaga. Pâna atunci toate nenorocirile învatatorului i se parusera bine meritate si se simtise mândru c-a contribuit si dânsul la stârnirea lor, adaogând, ca o culme egala cu excomunicarea, refuzul lui de-a intra cu sfânta cruce în casa unde s-au urzit ticalosiile împotriva slujitorului

Domnului. Acuma însa începea sa-si dea seama ca neînțelegerile dintre ei au pornit din desertaciuni marunte, aproape copilaresti, si-si zicea ca pedeapsa a fost poate prea mare pentru greselile savârsite.

- Poate c-am fost prea aspru, dar lectia o meritau - se mângâia dânsul în noptile lungi de iarna, când se zvârcolea fara somn în asternut.

Îsi amintea serile placute de-acum câtiva ani. Herdelea venea

si jucau durac sau sedeau de vorba pâna târziu, ca niste frati. Alteori se ducea el la Herdelea si jucau loton'cu toata familia, pâna dupa miezul noptii, pe nuci, sorbind cu pofta numeroase ceaiuri cu mult rom. Când s-a întors din Cluj dupa operatia de rinichi, fiind slabit si având mare nevoie de mâncare mai buna, d-na Herdelea trimitea în fiecare zi pe Ghighi, care era mititica, cu supa de gaina si câte alte bunatati...

283

Amintirile bune i le întunecau însa, nu uneltirile de mai târziu ale Her-delenilor, ci învatatorul cel nou pe care Belciug a ajuns foarte repede sa-l numeasca în sinea lui „baiatul viclean si renegat al unui taran de treaba"... Preotul vorbise numai de vreo câteva ori cu Zagreanu, dar îl si catalogase. Tinerelul zâmbise parca ar fi vrut sa-l ia de sus... Cu Herdelea facuse Belciug o întelegere sa-si adune într-o singura dupa-amiaza toate orele de religie, iar când n-avea vreme, sa lasa pe câte un baiat mai marisor sa citeasca din Catechism si sa pazeasca linistea în clasa. În cea dintâi Miercuri dupa prânz, venind la scoala, Belciug gasi la masa pe Zagreanu, cu ceasornicul dinainte, întâmpinându-l cu „ai întârziat binisor, domnule parinte". Ba mai statu în spinarea lui toata vremea, ascultând cum face lectia, ca un controlor. Preotul se supara, înverzi, asuda, se gândi mereu sa-l ieia de guler si sa-l scoata afara, dar se stapâni si doar la plecare nu-i dadu mâna. Peste câteva saptamâni, având o întrevedere cu arhitectul noii biserici, Belciug uita de ora de religie. Spre seara se pomeni acasa cu Zagreanu care-l ruga politicos sa nu mai lipseasca... Când mai afla apoi ca veneticul vrea cu orice pret sa sileasca pe copii sa vorbeasca numai ungureste si ca pune la gloaba grea pe parintii care nu-si pot trimite odraslele la scoala, preotul începu sa regrete pe Herdelea.

Totusi Zagreanu si Herdelea nu-l preocupau decât în unele ceasuri de plictiseala, caci altminteri traia niste vremuri fericite. În Ulita Mare, pe locul cel mai frumos din sat, aproape de casa lui, zidurile noii biserici asteptau doar primavara ca sa reînceapa lucrul, sa se înfaptuiasca deplin visul lui. Pâna atunci avea dese întâlniri, sfaturi si chiar certuri cu arhitectul, un om încapatânat, cu o barba lunga, stufoasa, care voia sa stie mai bine ca dânsul cum sa împodobeasca iconostasul si interiorul sfântului lacas...

Ca o minune cereasca, tocmai în clipele de greu zbucium, venise la dânsul o deputatie de tarani din Sascuta sa cumpere biserica veche, s-o mute la ei. Belciug se cutremura de mândrie, caci astfel dobândea mai mult decât îi trebuia spre a acoperi toate cheltuielile cladirii celei noi.

- Mult m-am straduit si Dumnezeu nu m-a lasat! murmura el

închinându-se cucernic. O, dacă totîi ar face cât mine, dacă fiecare ar face macar atîta, cum s-ar înalta neamul nostru în lume si în fata Atotputernicului!

Belciug era român înflacarat, dar fara parada si nerâvnind mariri. „îmi fac datoria în cuibul meu", îsi zicea cu o modestie bisericeasca în care dormea poate si o parere de rau.

Sentimentele însa si le pastra mai mult în suflet, ferindu-se sa aiba ciocniri cu stapînirea. Numai la petreceri îsi dadea drumul uneori, desi a doua zi se caia ca n-a pus lacat gurii, cum scrie dealtfel si în cartile sfinte.

284

Pîna a început cladirea bisericii, avusese obiceiul sa spuna ca, dupa ce o va vedea sfintita, va muri bucuros. Acuma îsi mai deschidea un termen: sa-i dea Dumnezeu zile sa poata vedea si dînsul România, „mama visurilor noastre", pe urma va muri împacat. În asteptarea mortii însa se cântarea de cîteori umbla prin Armadia si, când se plîngea ca n-are sa mai traiasca mult, se supara daca îi bateai în struna. În schimb se însenina când i se spunea ca e rezistent si ca are sa înmormînteze tot satul pîna sa-i vie lui rîndul. Atunci îsi mîngîia barba sbârîta si ofta cu ochii spre cer:

- Sperante desarte, vai, prea desarte! Viitorul e în mîna lui Dumnezeu... Noi sa vedem prezentul!...

Prezentul lui erau socotelile bisericii cu arhitectul, grijile gospodariei, slujba bisericeasca, Zagreanu, Herdelea, satenii... Se necaji când îsi dadu seama ca prea a început sa se gîndeasca la Herdelea si sa întrezareasca chiar putinta de împacare, daca ar avea norocul sa se mai reîntoarca în Pripas...

- Atîta mi-ar lipsi acuma - se mînie cautînd sa-si împrastie gîndurile acestea. Asta-mi lipseste, vezi d-ta... Parca de împacari îmi arde mie azi...

Numai dorinta de a strînge banii de drum îl înviora pe Titu în Magura. Deaceea muncea din rasputeri, silindu-se sa-si grabeasca plecarea...

Dealtminteri nici n-ar fi putut face altceva în satul acesta aruncat pe o vale strîmta, în creierii muntilor, cu casele razlete pe coaste. Cu Caldararu a vazut repede ca n-ar fi chip sa lege nici un fel de întelegere sufleteasca. Au fost ei tovarasi de banca în liceul din Armadia, dar de-atunci nu s-au prea vazut pîna acuma când Caldararu era notar, însurat, înstarit, iar Titu un visator cu capul plin si cu buzunarele goale... Apoi Caldararu se schimbbase de nerecunoscut. Mititel, voia sa para grav si serios, ca sa-l respecte taranii, întrebuinta sumedenie de pomazi ca sa-i creasca mustatile si era nenorocit ca, fiind spân, deabia avea ici-colo cîte-o tepusa. Îsi scotea burta înafara si, pentruca din fire ramînea cam supt, îsi facea vesta

si pantalonii largi în brâu ca sa para mai gros si pântecos. Ochii mici, vii, negri i se învârteau în orbite ca la veverita.. Vorbea tare si apasat si se ferea ca de foc sa râda în fata oamenilor. Era însurat de curând cu fata subprimarului din sat, taran bogat care pusese umarul pentru alegerea lui Caldhararu, desi rivalii lui, mai batrâni, fusesera sustinuti de însusi solgabiraul Chitu. Toata familia socrului sau îl

285

privea ca pe un fenomen rar si îl lauda pretutindeni, sperându-se mai ales ca „e numai de douzaci si sase de ani si e notar...”, parca mai târziu ar fi fost merit sa ajunga cel putin fispan...

Titu îi spuse din prima zi ca vrea sa plece în România si ca a venit aci numai sa-si adune cheltuiala de calatorie. Caldhararu tinu îndata sa-l pova-tuiasca sa nu faca prostia de a pleca nicaieri, ci sa stea la dânsul, sa câstige

0 practica buna, apoi sa-si dea examenele ce-i mai lipsesc si sa se înscrie la cursul de notari de pe lângă Universitate. îi preamari apoi profesiunea de notar comunal, neuitând a se da drept pilda pe sine însusi care a ajuns asa de bine prin munca si staruinta. Titu se simti micsorat ca prietenul sau vrea sa-i pozeze în ocrotitor, dar nu-i facu imputare, ci își înteti doar hotarârea de-a pleca mai repede...

în sufletul lui zbuciumarile se linistira sub privegherea sperantei. Din clipa când dorinta vaga de-a trece dincolo s-a transformat în pasiune, viata

1 s-a usurat, ascunzându-si parca toate maruntisurile urâte. Visurile care pâna ieri clocoteau într-însul, cautând sa izbucneasca neaparat si sa schimbe realitatea, sa cucereasca pe toti si sa-i faca sa tresalte la fel, acuma stateau sfioase în coltul cel mai cald al inimii lui, ca astâmparate de un farmec atotputernic. Acolo le mângâia în clipele de reculegere, le rasfata si le ferea cu grija de ochii lumii neînțelegatoare. Si astfel, nazuintele lui i se pareau mai pretioase si mai dragi, ca o comoara nestimata...

Odata Caldhararu, vazându-l retras si ursuz, vru sa-l descoase. Titu îi raspunse verde:

- Ce sa pricepi tu? Ce ideal sa nutresti tu? Te-ai însurat, esti notar, ce-ti mai lipseste? Copii? Ai sa faci, ca doar nu-i asa mare lucru... Pe urma? Idealul tau, draga, e sa fii apreciat de domnul solgabirau. De-aceea nu scapi nici o Sâmbata fara sa-i trimiti daruri, de-aceea te îndoiesti pâna la pamânt când îl vezi, de-aceea te iscalesti „Kaldharar”, de-aceea pui pe nevasta-ta sa învete ungureste si ai fi în stare sa înveti ungureste si pe bietul tatal-tau...

- Te rog, te rog - se umfla notarul. Eu sunt om cumsecade...

- De ce te superi?... Apoi parca eu ce-ti spun? Tocmai pentru ca

esti prea cumsecade, faci ce faci. Si poate ca bine faci... Dar daca eu nu sunt în stare sa fiu ca tine si ca miile de altii ca tine? Nu sunt dragul meu, si nu pot... Si, vezi, de aceea eu n-am ce cauta nici aici, nici în alt judet, nicaieri în tara asta, ci trebuie sa-mi iau lumea în cap...

286

Dupa aceasta si altele, Caldararu se cai ca s-a încurcat cu un asa zapacit care nu stie sa-l stimeze. I-ar fi cautat vreo vina si s-ar fi cotorisit de dânsul, dar Titu muncea cât sapte si-i ducea în spinare toata cancelaria, încât n-ar fi fost usor sa-l înlocuiasca...

Spre primavara Titu primi o scrisoare de la Laura care-l umplu de bucurie. Ii spunea în scrisoare ca la vara vor veni la Sângeorz negresit si rudele din România ale lui George. Se simti acuma atât de aproape de fericire încât îi venea sa întinda mâna s-o strânga în brate...

De la nunta lui George Bulbuc, în fiinta Anei se statori o sila grea pentru tot ce o înconjura. Zilele i se pareau nesfârsite si tulburi, asemenea apei care o ispitise atunci si al carei miros înabusitor îi ramasese în nari, ca o ispita. Simtea mereu ca-i lipseste ceva si râvnea din ce în ce mai mult o liniste mare. Se oprea deseori pierduta, cu bratele moarte, cu ochii aiurea, fara sa vaza si fara sa auza. Zenobia, când o surprindea asa, o ocara ca doarme pe picioare si ca pute locul de lene pe unde trece...

Nici o bucurie nu mai gasea în lume. Copilul începea a ganguri si semana atât de bine cu Ion încât ea, care azi se îngrozea de barbatul ei, îi ocolea privirea de frica sa nu vada înr-însa ochii din noaptea ospatului, cei ce-au patruns ca niste sageti aprinse în carnea celeilalte femei. Apoi si Petrisor era rau, plângea mult, pâna învinetea, iar când îi dadea tâta în gura musca sfârcul cu gingiile parc-ar fi vrut sa se razbune ca ma-sa n-a sarit mai curând. Mângâindu-l si hranindu-l, Ana își zicea de multe ori:

- Numai Ion e pricina...

Își simtea inima seaca si goala ca o punga zvârlita într-o margine de drum de un trecator nepasator. Încetul cu încetul si mintea i se stinse, parca toate cutiutele s-ar fi desertat spre a lasa locul slobod numai pentru doua chipuri tot mai mari, deslusite, care i se plimbau de ici colo, greoaie, apasatoare si dureroase, silindu-i sufletul sa se împace cu ele si chiar sa le îndrageasca: Avrum si Dumitru. Si amândoi se aratau vesnic asa cum îi vazuse ultima oara: ovreiu cu streangul de gât, cu parul umed de sudoare, cu genunchii îndoiti • sub scara din sura, iar mosneagul cu briciul deschis ca un compas si ridicat sus ca sa nu se taie, si cu o falca alba de spuma de sapun.

Chipurile acestea o spaimântau si îi stârneau o întrebare pe care n-o putea îmbraca în cuvinte si nici macar n-o putea lamuri bine. Vedea doar limpede ca oamenii, care au
287

trait si au suferit ca si dânsa, au pastrat în ochii reci atâta liniste si împacare încât îi era parca necaz ca nu poate dobândi si ea nepasarea lor alinata...

Când se desprimavara, Ana își facu obiceiul de-a se duce în fiecare zi pe la tatal ei, pe-acasa. Nu-si dadea seama de ce se duce si n-o întreba nimeni. Ion era bucuros ca nu-i mai zbiara copilul în creieri si ca nu mai e nevoit s-o vada vesnic bosumflata, ca o prevestire de rau... Vasile Baciuc rareori schimba câte-o vorba cu dânsa; o afurisea însă ca din pricina ei a trebuit sa ajunga averea lui pe mâinile unui tâlhar care azi-mâine poate sa-l scoata din casa...

De la Glanetasu pâna la tatal ei, o postata bunisoara, Ana, cu copilul în brate, mergea ca o naluca, fara sa se uite în dreapta ori în stânga, trecând pe lângă oameni fara sa dea binete si bolborosind cine stie ce... Cei ce o întâlneau își faceau cruce; prin sat se soptea ca s-a smintit la minte sarmana femeie, iar unii mai milosi ocarau pe Ion si pe Vasile c-au batut-o pâna au naucit-o de tot... Ea intra în casa, se învârtea putin, ca si când ar fi cautat ceva pierdut demult, apoi se aseza pe o lavita, își alapta copilul, muta, cu ochii în gol, pe urma deodata se scula si pleca precum venise...

Odata însă, mergând spre casa parinteasca, un glas bâlbâit si hodorogit o trezi din aiureala:

- Ana!... Ana!... Stai... vino-ncoa!...

Femeia se opri sperziata. Savista-Oloaga, în poarta ograzii lui Trifon Tataru, îi facea semne desperate cu mâna. Ziua era caldă, alintata de soare. Noroiul pe ulita se sbicise. Ramurile pomilor, spalate de rugina iernii, își înverzeau mugurii...

Ana se mira vazând pe Savista.

- Aici esti? o întreba.

- Aici... Venit dinadins pentru tine... Sa-ti spun - clefai oloaga rânjind, dar cu privirea mânioasa si dând din mâini parc-ar fi vrut sa se ridice în picioarele ei subtiri si corcite.

Nevasta stia ca Florica, de când s-a maritat, luase pe Savista la dânsa. Ba auzise cum George s-ar fi laudat catre oameni ca oloaga are sa-i poarte noroc în casa; asta drept raspuns celor ce, voind sa-si bata joc, spuneau ca Florica n-are zestre, afara daca n-o strânge pe Savista ca sa-i cerseasca pomana trecatorilor...

- De ce s-o fi întors oloaga înapoi la Trifon Tataru? se gândi Ana apropiindu-se.

Savista îi spuse ceva cascând gura cât o sura, gâfâind si

silindu-se în acelasi timp sa-si mulcomeasca glasul sa n-o auda cumva cineva, desi nu se zarea tipenie de om prinprejur si numai în santul de peste drum scormonea

288

grohaind un mascur legat de-un picior cu sfoara de un par din gard. Ana asculta si nu pricepu nimic.

- Mai rar, Savisto - murmura ea rugatoare.

Oloaga rosti rar doua vorbe, dar apoi urma mai repede si mai bâlbâit. Din ce în ce însa îi lucea mai aprig privirea si în colturile gurii îi clabuceau spume galbui.

- Nu vie Ion... Pozna mare... Florica nu... George omoara - urla dânsa foarte iute, amenintând cu pumnii si învârtind în orbite ochii aproape albi de holbati.

Apoi deodata Ana pleca, lasând pe Savista cu gura plina, zvârcolindu-se în lamuriri aprinse. În urechile Anei patrunse „Ion, Florica, George” din care înțelese deajuns. Oloaga însa se înfurie mai rau vazând-o ca se departeaza, si racni dupa ea scuturând pumnii:

- Si pe tine omoara, târfo... Tu lasi pe Ion...

Facu o sfortare mare sa se repeaza în urma Anei, dar picioarele betege îi ramasera tintuite pe loc si doar cu fata se pleca pâna-n pamânt, tipând mai gros:

- Ion vrea Florica... George omoara... Toti, toti, toti!...

Ana nu mai auzea decât: Ion, Florica, George... Si merse ca alta data, drept înainte, pâna la casa în care a copilarit. Tatal ei nu era acasa. Lua cheia de sub grinda, unde stia ca o ascundea, deschise usa si se aseza pe lavita. Copilul se scâncea. Il legana putin în brate, apoi îi acoperi gura cu tâta...

Îsi simtea capul greu ca plumbul. În nestire strângea la piept copilasul care tocaia lacom. Se uita mirata prin casa parc-ar fi vazut-o întaia sau ultima oara. Nimic nu era schimbat. Patul, masa, lavitele, scaunele, dulapul cu vase, donita de apa, lampa spânzurata în tavan... Toate ca totdeauna. Numai cuptorul parea mai negru, cu gura-i mare, fara fund... Privind cuptorul, o sageata îi trecu prin minte si deodata parca s-ar fi întors înapoi pe o cale spinoasa... Parca e întunerec bezna... Lespedea rece îi gâdila talpa cum se suie pe cuptor si inima-i bate sa-i sparga coastele... Se urca încet sa nu-i fâsâie camasa, sa nu destepete pe tatal ei care sforaie beat în pat... În culcus e cald... O mâna bâjbâie, îi atinge glezna usor si ea stie ca e mâna lui Ion, caruia îi pârlâie oasele suind si lungindu-se lângă ea... Si inima-i bate mereu... Cum îi bate!...

Apoi deodata se cutremura si, dezmeticindu-se, își aduse aminte, fara sa-si dea seama de ce, ca în curând dupa nunta, Ion s-a împrietenit ca un frate de cruce cu George, ca merge deseori pe la dânsii, ca vesnic se sfatuiesc împreuna, la

cârciuma beau împreuna, umbla si prin Jidovita împreuna... De 289

unde stie ea toate acestea? Habar n-are, dar stie sigur... i-a spus cineva... Chiar Ion a spus-o acasa Zenobei, laudându-se si laudând pe George...

Si atunci i se paru ca gura cuptorului se casca mai mare si se apropie de ea. Copilasul scapase sfârcul sânelui si scâncea... Ana se scula brusc, încuia usa, puse cheia bine. Din spate simti amenintarea gurii uriase, flamânde, încât nu mai îndrazni sa se uite înapoi...

Savista era tot unde o lasase. Trecând prin fata ei, o vazu cum scuipa si o auzi cum racneste mai avan:

- Omoara George toti... Rusine... Hu... Huo!...

Ana însa se grabea ca si când ar astepta-o cineva acasa.

Opincile ei plescaiau pe ulita uscata si soarele o frigea în spinare...

Când intra în ograda, portita scârtâi atât de jalnic ca-i zgâria inima. Ion cioplea la o oiste, cu mânecile suflecate, hâcâind de câte ori izbea cu toporul; se opri o clipa, se uita dupa ea si lucirea ochilor i se potoli vazând-o, parca s-ar fi întrerupt, din vedenia celeilalte. Ana însa trecu pe lângă el fara a întoarce capul. Usa tinzii era deschisa neagra; pe pragul de sus se prelingea o perdea de fum albastru. În casa, pe pat, se odihnea Glanetasu, cu fata-n tavan, cu gura cascata, horcaind. La vatra Zenobia sufla în foc cu ochii rosii si umflati; zarindu- si nora, o lua îndata la ocari, dar neîncetând de-a scormoni taciunii si de-a sufla:

- Ai început sa forfotesti toata ziua prin sat, tu nevasta... fuuu... ffff... fff... si colea-s toate balta... ff.. Parc-ai fi din tigani, nu din oameni de omenie... Vad ca nu mai ai... fffuuff... nici un pic de rusine... fff... nici obraz...

Femeia auzea vorbele si nu le pricepea rostul. Toate i se pareau ca prin vis. Statu putin în mijlocul casei. Copilasul gângurea. Pe urma, ca si când si-ar fi adus aminte, aseza copilul cu bagare de seama la picioarele Glane-tasului, îl îmbondori bine în cârpe si-l închina de trei ori... Facând aceasta parca iar uita ce vruse si iar ramase pierduta, cu ochii întrebatori... Apoi tresari si iesi brusc în tinda, unde cotrobai prin toate ungherele, foarte amarâta ca nu gasea ce cauta. Porni în ograda si-n prag o lovi drept în fata lumina vie a soarelui primavaratec, silind-o sa clipeasca aiurita din ochi. Cu obrazii galbeni, supti, cu nasul subtiat, cu barba ascutita, parea însasi desperarea. îi venea sa-si frânga mâinile si nu putea... Un gând nou îi rasari în creieri si fugi drept în grajd...

Acolo, pâna sa se obisnuiasca cu întunerecul, bâjbâi putin. Apoi vazu pe Joiana, vaca ei de zestre, cu spinarea osoasa si cu

soldurile largi, iesite afara ca doua lopeti, parca vesnic ar fi fost flamânda, si cu ugerul atârându-i pâna aproape de pamânt. Joiana se uita la ea cu ochii mari, linistiti si melancolici, ca si când ar întreba-o: ce vrea? Ana îi mângâie soldul, dar Joiana, nemul-

290

tumita, întoarse capul si-si vârî botul în ramasitele de ogriji, suflând puternic pe nari spre a împrastia praful din fundul ieslelor... Alaturi rumega Dumana lui Ion, iar mai departe, tot pe mâna dreapta, doi cai slabuti nechezau cu nadejde. În stânga erau boii, culcati, somnorosi...

Ana însa întârzia mereu. Se oprea, uitând ce cauta, si pornea iar doi pasi, reamintindu-si. Ajunse la cotelul unde tinuse vitelul pe care Ion l-a vândut ca sa plateasca avocatului. Pe un stâlp, într-un cui de lemn, atârna streangul nou-nout, cu care lega vitelul cand îl alegea la muls. Luându-l si întinzându-l în mâini, zâmbi cuprinsa de o bucurie mare. Pe urma se uita împrejur. Tavanul era foarte jos, aproape sa-l atingi cu degetele, si se odihnea pe grinzi groase, necioplite. Trecu capatul streangului pe dupa cea dintâi dinspre usa, lângă Joiana, si îl lega cu un nod întreit. Largi bine latul din cellalt capat si-i dadu drumul, privind cum se leagana de ici-colo, din ce în ce mai usor. Privind asa îi aparui în minte din senin Avrum si se mira ca spânzuratul n-o mai spaimânta, ci parca zâmbea straniu ca o chemare.

- O, Doamne fereste, ca si eu... - murmura Ana întorcându-se si facând un pas, hotărâta sa iasa din întunericul nabusitor.

Printr-o crapatura a usii patrundea o dunga de raze galbene în care jucau si se întreceau mii de firisoare în toate culorile. De afara auzi izbiturile de topor ale lui Ion si un ciripit zgomotos si certaret de vrabii multe. Vru sa mai faca un pas si deodata vazu limpede în dunga de lumina pe Dumitru cu briciul în mâna, tremurând ca si când i-ar face semne... Sperziata, se uita înapoi. Streangul nu se mai misca; statea drept, întins parca de o greutate mare. Cand se gândi de" ce-o fi întins, deslusi în lat capul lui Avrum, cu un rânjel care o înfurie...

Încet, tacticos, își scoase naframa si o puse pe parul ce despartea pe Joiana de Dumana. Se duse apoi furioasa sub streangul care-i venea pâna la ochi. Se întinse în vârful picioarelor, prinse latul cu amândoua mâinile si-si vârî capul. Se cazni mult sa-si potriveasca funia pe gâtul gol, tinând cu o mâna streangul si cu cealalta latul. Picioarele o dureau de cât statuse încordata; simtea ca e aproape sa-i amorteasca... închise ochii si încerca sa nu se mai tina cu mâinile de funie. De altfel nici nu mai putea de picioare; i se zgârceau genunchii. Latul o strângea din ce în ce mai tare. N-o durea, dar i se parea

ca tot nu l-a potrivit bine si-i era necaz ca s-a pripit. Simti o gâdilitura încât trebui sa caste gura si ochii. Deodata îi trecu prin minte ca acum are sa moara, se îngrozi si vru sa se întinda sa atinga pamântul, sa fuga de moarte. Dar degeaba misca picioarele, caci nu gasea nici un sprijin. Atunci se spaimânta si o cuprinse o înnecaciune arzatoare. Limba i se umfla, îi umplu gura, încât trebui s-o scoata afara... Apoi un fior o furnica prin tot corpul.

291

Simti o placere grozava, ametitoare, ca si când un ibovnic mult asteptat ar fi îmbratisat-o cu o salbaticie ucigatoare. Încerca sa tipe, dar nu izbuti decât sa horcaie de doua ori înabusit... Se molesi, lasându-se sa atârne în voie. Ca o fulgerare îi mai trecu prin creieri noaptea, cuptorul, durerea, placerea... Pe urma toate se încâlcira... Ochii holbati nu mai vedeau nimic. Doar limba crestea mereu, sfidatoare si batjocoritoare, ca o razbunare pentru tacerea la care a fost osândita toata viata... Joiana, nemaisimtind nici o miscare, întoarse capul si se uita nedumerita. Dadu din coada si atinse cu motul de par poalele Anei. Si fiindca Ana ramase teapana, Joiana își înfunda limba verzuie, apasat, întâi într-o nara, apoi în cealalta, si porni sa rumege domol, plictisita...

Deabia într-un târziu se auzi glasul mânios al Zenobie: -Ano!... Mai Ano!... Vai mânca-te-ar relele, puturoasa si netrebica! Ca toata ziulica bate ulitele si copilul mi-l lasa pe cap sa-mi urle si sa ma asurzeasca... Ano! Fire-ai a dracului cu cine mi te-a facut nora! Vede-te-as moarta sa te vad, nerusinato si...

- Mi se pare c-am vazut-o intrând în grajd - mormai Ion fara sa se opreasca din cioplit. Ia vezi c-o fi adormit acolo!...

Zenobia se repezi si deschise larg usa grajdului. Lumina navali vesela înlauntru. In aceeași clipa însa femeia sari la o parte, îngrozita si tipând ca din gura de sarpe:

- Tuulai!... Ajutor!... Sariti!... Ionica!... S-a spânzurat Ana!... Vai de mine si de mine, tulai!... S-a spânzurat!...

292

CAPITOLUL XI

BLESTEMUL

Când vazu Ion pe Ana moarta, simti parca o lovitura de ciocan în moalele capului. Statu în fata spânzuratei, uluit, strângându-si gura cu palma, si o durere necurmata îl apasa pe creieri, ca un bolovan. Acuma își aduse aminte amenintarea ei din noaptea nuntii lui George cu Florica. Mila stranie, alcatuita din groaza si mirare, ce te cuprinde instinctiv în fata mortii, îl zgudui o clipa. Dar pe urma, obisnuindu-se putin cu fata schimonosita cumplit a femeii, îl munci întrebarea cum a putut el trai aproape un an în acelasi pat cu ea si sfârsi zicându-si ca

bine a facut ca s-a omorât... Dupa un rastimp însa se rasti la Zenobia, aproape fara sa-si dea seama.

- Unde-i copilul, mama?... Vezi de copil!... la du-te la copil!...

Grija de copil îi umplu toata mintea si nici nu-l mai parasi...

Vasile Baciuc veni spre seara, gasind pe Ana asezata pe masa, scalduta, îmbracata, cu mâinile încrucisate. Se uita lung la ea, înghiti un nod ce i se urcase în piept si apoi schimba câteva vorbe cu Ion, dar fara sa se priveasca în ochi. Zenobia însa îi povesti amanuntit cum a venit Ana din sat, cum a pus copilul pe pat, cum a iesit afara, cum nici n-ar fi dat peste dânsa daca nu plângea copilasul...

La prohod se aduna mai tot salul, încât oamenii umpleau si ulita. Praporii fluturau alene în adierea de primavara care ducea departe mirosul de tamâie

293

si aducea în schimb valuri de miros dulce de flori de mar. Câte-o femeie izbucnea în plâns din când în când, iar preotul Belciug mormăia pe nas cântecele de înmormântare si scutura mereu cadelnita. Ion îngenunchia deoparte, Vasile de cealalta parte a cosciugului, amândoi cu capetele goale, plecate, ca niste vinovati. Zenobia, în genunchi, tineu copilul în brate, legându-l ca sa nu se scânceasca, si se uita împrejur parca s-ar fi mândrit cu frumusetea îngropaciunii. Glanetasu, zdrobit, cu obrazii în palme, plângea cu sughituri, bolborosind dureros: - Draga tatii... Draga tatii...

Ion asculta ca prin vis cântecele popii si raspunsurile dascalului. Gândurile lui rataceau în zigzaguri stranii, sarind de la Ana la copil, apoi la Vasile Baciuc, iar la moarta din sicriul de brad învalit cu zabranicul aspru, si pe urma deodata la Florica, revenind la copilul din bratele Zenobie. Si de câte ori îi venea în minte copilul avea o tresarire de spaima neîntelesă. Pe când preotul citea o rugaciune lunga, își aduse aminte ca, înainte de-a scoate din casa cosciugul, au sosit aci George cu Florica, cu fetele triste, si i-au spus ca asa a vrut Dumnezeu, dar omul sa fie tare, ca toate trec pe lumea asta... Privirea nevestei îl pironise într-una, posomorâta si doritoare si plina de imputari, dar totusi parca rasfrângând asupra lui o dragoste mare, deabia stapânita. Lui i-a fost frica sa nu bage de seama George si a plecat ochii... iar acum simtea privirea aceea în creieri, i se plimba în închipuire tot mai stapânitoare, coplesindu-i inima de o amaraciune din care totusi încolteste repede o

nadejde nouă...

Pe la sfârșitul prohodului, ridicând ochii, întâlni, peste cosciug, privirea lui Vasile Baciuc care-l sflederea cine stie de când. Ion îngalbeni, încerca sa plece iar capul si nu mai putu. Privirea

socrului sau era ca a unui sarpe urias ce-si ameteste prada înainte de a o înghiti. In ochii lui însa Ion citi mai ales o întrebare, întâi întunecoasă^ s-apoi îndată limpede ca lumina zilei:

- Unde-s pământurile?... In pământ se duc toate pământurile. Atunci deodată își dadu seama de ce se gândește el atâta la copil. Adică prin moartea Anei ar pierde tot și degeaba s-ar fi luptat, dacă n-ar fi copilul... Adică numai în sufletul copilului tine averea lui, numai cât tine sufletul copilului tine și moșia... Vru să se uite spre Zenobia cu copilul^ar privirea lui Vasile nu-i dădea drumul, și începu să-l friga și să-l sfâșie, căci într-însa se vedea pe sine însuși ca într-o oglindă: galben, speriat, tremurând de frica amenințării... Iar socrul sau parca avea fata unsă cu un zâmbet batjocoritor de biruință.

Până s-a coborât în groapa sicriul Anei, ochii lui Vasile Baciul-au urmărit neînduratori, izgonindu-i din suflet privirea Floricăi, făcându-l să uite tot, chiar prohodul însuși, afara de copilul de care atârna parca toată soarta lui...

294

Întorcându-se de la cimitir smulse copilul de la Zenobia ca cuprins de teama să nu i-l rapească cineva. Îl strânse la piept, acoperindu-l cu bratele-i osoase. Petrisor se scâncea, iar el îl ogoia ca o doică iscusită, gândindu-se mereu că duce în brate tot pământul câștigat cu staruinte și zbuciumări atât de îndelungate... Oamenii, care până acuma îl ocarau și spuneau că din pricina lui s-a spânzurat Ana, văzându-l cu copilul, se înduiosară și-și ziseră că nu poate fi vinovat el de moartea femeii.

- Ia seama, ginere, să nu cada bolnav nepotul! mormăi în urechea lui un ;las rautacios, când cotira în Ulita Mare.

Ion se cutremura și ascunse copilul sub șaman, parc-ar fi căutat să-l apere ie privirea lui Vasile Baciul...

Apoi, după pomeni, se sfatui multă vreme cu ma-sa ce să facă cu copilul și cum să-l îngrijească. Și se mai liniști când Zenobia îl încredințase ca baietelul ; destul de marisor, că tot era să-l întarce azi-mâine, că mâncă de toate, ja are să crească cât muntele, numai zile să aiba de la Dumnezeu, și că nici a-o să bage de seama până s-o pomeni cu el mare și bun de trimis cu vitele S imas...

- Ia seama, mama - zise Ion totuși, ragusit. Ia bine seama, că mi se pare că Petrisor e cam plapând.

- Avai de mine, omule, da nu-l vezi câtu-i de roscovan și de voinic?

- Bine, bine... Dar dacă se îmbolnăvește și moare, Doamne ferește, apoi și stii că n-ai trai cu mine!... Copilasul asta-i viața

mea, mama!...

- Proklet mai iesti, Ionica, si salhui, zau asa! protesta batrâna.

- Eu atâta-ti spun, ca sa nu zici ca nu ti-am spus... ca ochii din cap sa mi-l îngrijesti si sa mi-l ocrotesti.

- Da ce-i cu tine, mai baiete? Parca cobesti a rau, Doamne iarta-ma - se închina Zenobia, gândindu-se ca mult mai trebuie sa-si fi iubit nevasta Ion, "nacar ca nu s-a aratat, daca se prapadeste asa cu firea din pricina plodu-i ei.

- Românul, când e bun din fire, e ca prietenul meu Herdelea! striga }rofsoru cu atât mai des cu cât termenul apelului se apropia si Herdelea 'evenea tot mai mohorât si mai neîncrezator.

Sorocul era hotărât pentru mijlocul lui Aprilie, la Curtea de Apel din rângul-Murasului. Herdelea numara zilele ca scolarii la venirea vacantelor,

295

dar el, de ce scadeau, de aceea se întrista mai mult, muncit de presimtirea ca i-e scris lui sa fie înfierat si sa-sipiarza pensia pentru care a muncit ca robul peste treizeci de ani. Si azi nici macar nadejde adevarata nu mai putea nutri, cu toate asigurarile zgomotoase ale lui Grofsoru, caci si nadejdea l-a înșelat atât de crâncen rândul trecut...

Grofsoru îi fagaduia în fiecare zi si se jura ca se va duce la Curte si nici nu se va întoarce fara achitare deplina. În sfârșit, ca sa-i dea o dovada desavârsita de cât îl iubeste si-l stimeaza, cu vreo trei saptamâni înainte de termenul procesului, bau brudersaft cu dânsul la Beraria Rahova, de fata fiind toata domnimea din Armadia, pupându-l si pe urma strigându-i triumfator:

- Acuma mi-esti frate, betivule, si daca mai îndraznesti sa te îndoiesti si sa-mi ratacesti cu mutra-ti plângatoare, apoi sa stii ca esti de pozna cu mine!...

Toti aplaudara gestul, iar cei ce încă nu se tutuiau cu Herdelea, urmara pilda avocatului, începând cu directorul liceului si sfârșind cu contopistul de la notarul public...

În ziua aceea Herdelea se simti într-adevar fericit, se si îmbata zdravan, încât dascalita trebui sa-i puie prosoape ude la cap si sa-l ocarasca toata noaptea... Dar a doua zi tristetea îi reveni aceeasi, ca o umbra ce nu te paraseste decât pâna când stai în întunerec. Se gândea mult la Ion si la jalba lui. Daca, Ion si-a vazut de ale lui, s-a si îmbogatit... Pentru Ion jalba a fost uri accident usor, din care scapi teafar si mai bucuros de viata. Ce-i pasa lui ca va sedea la racoare o luna de zile. Poate e si

multumit ca astfel are prilejul sa-si odihneasca putin ciolanele... Pe când pentru dânsul jalba a fost o lovitura grea care i-a schimbat brusc linia vietii. Un lucru de nimic cum hotareste soarta omului, cum îi ravaseste tot mersul vietii! Piatra mica rastoarna carul mare... Un fir de nisip care s-a clintit din loc si a pravalit stânca întreaga... Si parca totdeauna lucrurile marunte si neînsemnate pricinuiesc prabusirile grele, ca si când omul, mândru si încrezator în puterile lui, ar fi o jucarie si poate mai putin în mâna unei tainice si înfricosatoare fiinte stapânitoare...

Tocmai cu câteva zile înainte de împlinirea soartei, Herdelea se pomeni iar cu Ion care venea cu vestea mortii Anei si cu rugamintea sa-i faca ceva sa-si poata ispasi osânda în închisoarea judecatoriei din Armadia, ca sa nu se mai departeze pe la Bistrita.

- Sa-ti fac, Ioane, cum sa nu-ti fac - zise învatatorul amarât, rozându-si unghiile ca sa-si stapâneasca pornirea. Ca ti-am mai facut si altadata, si vezi bine pe unde am ajuns, vezi, pe drumuri, om batrân... Dar sa-ti fac, fireste...

296

Ion se uita drept în ochii lui, cu o emotie sincera în toata înfatisarea, ca si când cuvintele lui Herdelea i-ar fi atins în suflet o coarda care n-a vibrat de mult.

- Sunt ticalos, nasule - rosti apoi dânsul molcom. Suntem rai si prosti(vai de pacatele noastre... M-a batut Dumnezeu, mai rau nu se poate... Ti-am gresit, vad bine... Dar Dumnezeu ajuta pe omul bun... Dumnezeu are sa te mângâie pentru greseala mea...

- Ma mir cum m-am luat eu dupa natângiile tale, Ioane? Trebuia sa te dau pe usa afara, nu sa ma potrivesc tie - murmura învatatorul, înduiosat si cu ochii umezi.

- Asa-i omul când îi iea Dumnezeu mintea - facu Ion cu alt glas, mai aspru, în care se simtea parerea de rau ca s-a lasat o clipa învins de slabiciune pentru grijile altuia. Da d-ta sa-mi faci acum o jalba frumoasa, cum zic, ca-ti platesc, nasule...

Herdelea îi facu petitia cuvenita. Vorbele schimbate cu omul care i-a pricinuit toata nenorocirea de azi, îi sadira în inima un bob de încredere. Îsi zicea «pe omul bun îl ajuta Dumnezeu», si gasea parca mângâiere. Avea însa si remuscari ca, în nerozia si zadarnicia lui, de multe ori si-a batut joc de cele sfinte. Si de-aci încolo, seara, întins în pat, dupa ce stingea lampa, cu fata-n sus si cu mâinile împreunate pe piept, se ruga în gând fierbinte sa-i ierte Dumnezeu ratacirile si sa-l scape si acum, ca totdeauna, din impasul în care l-a aruncat propria-i vina...

Grofsoru avea sa plece singur la Târgul-Murasului, la judecarea apelului. Herdelea trebuia sa ramâna la cancelarie, acasa, caci

nu e obligat sa se prezinte si ar cheltui bani multi zadarnic... Desi, plecând din Armadia la amiazi, seara ajungea la tinta, s-au facut mari pregatiri de drum. D-na Grofsoru, o femeie draguta, grasuna, gospodina, umplu un cufar numai cu merinde, ca sa aiba omul în tren ce sa manânce. D-na Herdelea, cu care se împrietenise bine, i-a fost de mult ajutor. Chiar ideea merindei de la dascalita pornise si fuse gasita minunata... La plecare erau de fata amândoua familiile, în care intrau cei cinci copii ai avocatului. Se varsara lacrimi abundente, numai Grofsoru se tinu tare si porunci lui Herdelea sa fie absolut linistit si sa aiba încredere în el si în Dumnezeu. Nevasta avocatului, dascalita si Ghighi hotarâsera în taina sa ajuneze toata ziua procesului... Seara, familia Herdelea statu pâna târziu, laudând pe Grofsoreni care-s niste oameni cum nu s-au vazut mai de inima, si dra-maluind fel de fel de nadejdi. Când se culcara, în întunec se auzi limpede sosaitul buzelor tuturor trei rugându-se din inima sa binecuvânteze Atotputernicul ziua de mâine si s-o întoarca spre binele celor napastuiti- Chiar

297

în aceeasi vreme murmura si d-na Grofsoru un Tatal Nostru pentru bietul crestin, dupa ce pusese pe toti cinci copiii în genunchi sa zica o rugaciune anume pentru «mos Herdelea»... Fara sa stie de planul femeilor, învatatorul îsi propuse si el sa ajune în ziua cea mai grea din viata lui. Se trezi în zorii zorilor si nu mai putu adormi de grija si de emotie. Ca sa-i treaca vremea vru sa-si aprinda luleaua, dar îsi aduse aminte la timp ca nu te poti spurca cu tamâia dracului când jertfesti o zi lui Dumnezeu. Se perpeli în pat, framântat numai de presimtiri rele. Pleca mai curând la cancelarie si nici acolo nu gasi liniste. La prânz nici nu se duse acasa, spre supararea d-nei Herdelea care îl astepta cu masa ca de obicei... în sfârsit pe seara veni o telegrama. Herdelea, singur în biurou, o rupse si o citi tare încât îl auzi si factorul: «Achitat - Ura!» Batrânul ofta odata din fundul sufletului, ca si când i s-ar fi ridicat brusc o piatra de moara, si apoi îndata se porni pe un plâns cu hohote; postasul, care astepta un mic bacsis, o sterse repede în vârful picioarelor. Dupa ce se racori cu lacramile, Herdelea trecu la d-na Grofsoru, locuinta avocatului fiind în aceeasi casa. D-na Grofsoru, încercând sa râda, se pomeni deasemenea plângând de bucurie. Mai vru sa-si laude putin barbatul, pe care-l iubea mult, desi el era cam strengar, dar Herdelea nu avea rabdare. Simtea nevoia sa comunice tuturor cunoscutilor si necunoscutilor vestea minunata. La berarie prietenii îl felicitara si-l îmbratisara, îndemnându-l apoi sa stropeasca cu o bautura zdravana asemenea izbânda stralucita, încât îi trebui o sfortare

titanica sa refuze, voind sa-si respecte deplin ajunarea... Sosi acasa pe înnoptat, obosit mort de bucurie. D-na Herdelea îl primi bosumflata ca n-a venit la masa, dar când vazu telegrama, începu sa se boceasca, dimpreuna cu Ghighi, de rasuna casa, parc-ar fi murit cine stie ce ruda scumpa. Cu mare greu izbuti învatatorul sa le ostoiasca, spre nenorocirea lui, caci dascalita îl lua la zor: de ce n-a poftit la prânz si a facut-o sa strice atâtea bucate degeaba? Nici chiar când îi marturisi c-a ajunat, d-na Herdelea nu se împaca de tot, ci doar în sufletul ei se simti multumita ca si «pagânul» s-a întors la Dumnezeu... Se culcara acuma devreme. În casa stapânea o fericire mare. Si totusi Herdelea parca niciodata n-a avut noapte mai alba. Îi era foame si mai ales îl chinuia meteahna tutunului. Se învârti ceasuri peste ceasuri în patul fierbinte, cu genele mai grele ca plumbul... si nu era chip sa adoarma. Deabia spre ziua îl birui somnul binefacator si atât de adânc ca dimineata trebui sa-l scuture de doua ori dascalita pâna sa-l destepte ca sa nu întârzie tocmai acuma când avocatul nu-i acasa si toata cancelaria e în seama lui...

La amiazi facura cu totii o plimbare pâna-n Jidovita, sa astepte pe Grofsoru... Copiii auzira cei dintâi clopoteii cailor. Trasura se opri si avocatul

298

sari jos stralucitor. Înainte de a-si saruta nevasta, se repezi la Herdelea si, îmbratisându-l furtunos, îi zise:

- Ai vazut, renegatule, ce poate face un român?... Apoi de acuma sa mai poftesti sa nu crezi când îti fagaduiesc eu ceva!...

Un copist pirpiriu lua din mâna lui Ion hârtia prin care tribunalul îi îngaduia sa-si faca pedeapsa de o luna la închisoarea judecatoriei din Armadia, o suci, o învârti, cauta prin dosare, se uita la dânsul clatinând din cap dojenitor, apoi scrise ceva într-un registru prafuit, îi dadu un bilet galben si-l trimise «în fundul gangului, unde vezi o tablita neagra cu chei multe»...

Din gang Ion se pomeni deodata în curtea închisorii. O recunoscu numai decât, nu degeaba a vazut-o doar asa de bine odinioara, când a avut pozna cu Simion Lungu. Strângerea de inima de atunci îi îngalbeni fata si acuma... Curtea strâmta era pustie. Pardoseala de piatra, tocita, rasfrângea lucirea soarelui... Ferestrele cu zabrele încrucisate scânteiau în bataia razelor calde. Într-un geam, un cap tuns, cu barba înnegrita de tepi nerase demult, statea nemiscat, parca ochii, singuri vii, s-ar fi îmbatat sorbind lumina zilei. Ion se cutremura usor si-si facu cruce, ridicând apoi privirea spre cerul albastru pe care ici colo albea câte-un nouras încremenit în vazduhul limpede... Batu la usa cu chei multe si dinlauntru auzi un glas aspru, gros,

mânios. Intra încet, strecurându-se, parca sa nu faca zgomot. În odaita luminoasa vazu pe paznicul de odinioara, care-l întâmpina cu un dispret fulgerator, în vreme ce altul, sezând la o mescioara, întinse mâna dupa biletul galben, ca unul ce stie ca aici nimeni nu vine fara asemenea hârtie.

- Numero cinci! mormai cel ce îi ceruse biletul, pe românește, ca sa înțeleaga si Ion despre ce e vorba.

Paznicul cellalt îi lua briceagul, chimirul si traista cu merinde ce i-o pregatise ma-sa, sborsindu-se:

- Aici nu manâncă nimeni extra, bre!

Ion vru sa-si apere mai ales merindea, gândindu-se c-ar fi pacat sa se strice ori sa-i manânce paznicii atâtea bunatati dar o teama ciudata îl strângea de beregata si nu putu scoate nici un cuvânt. Urma ca un miel pe paznicul ursuz care-l vârî într-o celula strâmta si-i porunci sa pastreze curatenie si sa nu faca galagie. Apoi ramase singur între patru ziduri goale si auzi cheia întorcându-se în broasca de doua ori cu un scârtâit strepezitor.

, 299

Statu câteva clipe uluit, uitându-se împrejur. Inima îi batea ca si când nu si-ar fi gasit locul. Apoi începu sa umble de colo pâna colo, tot mai repede, ca o fiara prinda în cusca, cu ochii însa mereu la fereastra prin care nu vedea decât o palma de cer foarte departat...

Dupa un rastimp însa se potoli brusc si rusinat de atâta tulburare.

- Ei, parca nu stiam eu c-asa trebuie sa fie!...

Acu ce-o vrea Dumnezeu! își zise dânsul oprindu-se în mijlocul celulei.

își împături cu bagare de seama sumanul, îl potrivi pe dusumea în coltul de lânga usa si se lungi jos. Se simtea trudit ca si când ar fi tras la jug. închise ochii si adormi bustean...

Pe la amiazi se destepa în racnetele paznicului care-l zgândarea în coasta cu vârful cizmei.

- Sus, he! Sus, câine! Aici nu se doarme, bre! Aici se lucreaza!...

Fu trimis, împreuna cu alti trei osânditi, sa taie lemne acasa la domnul judecator...

De-a doua zi se obisnui. Era multumit. O ducea bine: mâncare avea, somn destul, munca mai mult pentru fata... Totusi i se facu dor de-acasa si îndeosebi începu sa-l cuprinda grija de copil. Toata noaptea se visa în Pripas, dar niciodata acasa cu copilul, ci totdeauna la George, primprejurul Floricai. îi era

necaz si abia astepta ziua de Joi, când trebuia sa vie Zenobia cu vesti

si cu demâncare.

- Ce face baiatul? o întreba dânsul rastit si banuitor.

- Face bine ca-i sanatos - raspunse ma-sa, vesnic neîmpacata ca se prapadeste atâta cu firea din pricina stârpiturii celeia, iar azi adânc suparata, fiindca paznicul n-o lasase sa se apropie de Ion cu merindea...

Cât era treaz, toate zilele numai la Petrisor se gândea. Aici avea atâta vreme sa-si depene închipuirile încât parca-si storcea creierii. Dar cu cât se zbuciuma mai mult, cu atâta nasteau mai grele întrebări la care nici nu îndraznea sa raspunda. Deseori auzea limpede glasul socrului sau de la înmormântarea Anei, iar privirea lui o avea rhereu în suflet ca un spin.

- Cât sunt eu aici, poate sa mi-l omoare, ca sa-mi ia pamânturile! îi trazu deodata prin minte ca o lovitura de cutit. Deatunci zidurile îl înabusira si zilele trecura mai anevoie. îi venea sa se repeaza la zabrelele groase din ferestre, sa le smulga si sa alerge acasa la copil, sa-l apere...

Noaptea însa visurile îl purtau numai pe la Florica. Se vedea cu saptamâni în' urma, înainte de moartea Anei, ducându-se pe la George, vorbind de mosie, de munca, planuind lucruri de care dânsul nici nu se sinchisea... Se ducea mereu, desi ura pe George ca pe un tâlhar care i-a rapit cea mai

300 •

scumpa comoara... Se ducea fiindca numai asa putea sta aproape de comoara lui... Nu schimba o vorba cu ea, nici macar o privire, si totusi se simtea fericit si vesel... Nu stia ce vrea, nici nu se întreba nimic. Se multimea s-o stie aproape si nadajduia... De când s-a stins Ana, s-a dus mai rar... dar cu mai multa nadejde ascunsa în inima... Si acum, ca nu poate merge si nici nu vrea sa se gândeasca la ea, tot ea îi stapâneste visurile...

Când se trezea din somn, Ion simtea totdeauna o mângâiere peste care însa lumina zilei arunca iarasi pâna grijilor de copil...

În doua saptamâni gândurile si visurile îl slabira ca un ogar. Fata i se îngalbeni, fruntea i se zbârci de gânduri. Numai în ochi îi ardea parca mai multa patima si hotarâre...

Peste vreo zece zile Herdelea primi telegrafic ordinul de la inspectoratul din Bistrita sa-si reia imediat serviciul la scoala din Pripas. Totodata era încunostiintat ca s-au trimis cuvenitele adrese la perceptia din Armadia sa-i plateasca leafa ce i-a fost retinuta pe timpul suspendarii.

- Dumnezeu te bate si tot Dumnezeu te mângâie - zise învățatorul atât de copleșit de fericire ca bău două sticle de bere la Rahova și mai duse și acasă un litru de vin pe care să-l fiarbă baba cu zahăr și scortisoare spre a sărbători în familie cum se cuvine ziua aceasta nu mai puțin mare ca ziua când a scăpat de amenințarea osândei.

D-na Herdelea se supăra nitel, cum era obiceiul ei, îl ocarî ca-i betiv, dar apoi totuși fierse și puse vinul pentru după cină, făcându-l așa de bun ca Herdelea vru să silească și pe Ghighi să bea baremi un paharel, ceea ce ea firește refuza cu indignare, deoarece nu se cade unei fete să-și pângărească gura...

Îmbătați de bucurie și, în ce privește pe Herdelea, de vin, după masă tinura un lung consiliu de familie. Suma de bani ce le pica pleasca, se înțeleșeră repede, cu toate roselile domnișoarei Ghighi, s-o întrebuințeze pentru trusoul ei de mireasă de care nimeni nu știe când poate fi nevoie. Pe urmă veni iar pe tapet chestia dezbatută odinioară, în împrejurări triste: să se mute oare înapoi în Pripas, sau să rămâie cu casa aici și numai Herdelea să meargă dimineata și să se întoarcă seara, ca și Zagreanu? D-na Herdelea, care avea slăbiciunea casutei, susținu un rastimp că trebuie să se mute, argumentând îndeosebi cu teama că nu cumva «pamatuful» de Belciug, de

301

necaz că au ieșit triumfători din toate încercările, să le facă tocmai acum pocinogul cu locul... Herdelea, deși de acord în principiu, se gândea că ar fi bine să poată vedea și de școală, dar să-și pastreze și leafa de la Groșoru, învoindu-se cu dânsul să-i lucreze după amiazi sau seara. Ar fi păcat să scape din mână o leafa și alte venituri frumoase, căci n-ar strica să se gândească și la zestrea Ghighitei. Fata cu zestre e de două ori mai căutată. Laura a trecut că și catelul prin apă, fiindcă a nemerit un baiat cum rar se găsesc. Dar unde se poate ști norocul Ghighitei?

Fata se supăra și, firește, se jura că nu se va mărita niciodată... Atâta fu de ajuns că să se înăspreasca tonul sfatului. D-na Herdelea sari numaidecât s-o învinovătească vehement că și ea umbla cu fumuri ca Laura, dând drept pilda faptul că nu ia în seamă îndeajuns pe Zagreanu, care-i baiat eminent și pare a o iubi, ci se ține de alte mofturi, parca ea ar fi cea fata de solgabirau. Ghighi protesta, lacrimă, își astupa urechile să nu-i audă cum îi pomeneau de Laura care «vezi ce bine e așezată dacă ne-a ascultat pe noi».

-Dar venit-a să mă ceară? striga Ghighi în cele din urmă, disperată. Ori ați vrea să-l petesc eu pe dumnealui, fire-ar al

dracului!

Ideea c-ar putea peti ea pe Zagreanu i se paru atât de caraghioasa ca-i trecu dintr-odata supararea si pufni de râs, ceeace facu si pe d-na Herdelea sa zâmbeasca...

Astfel consiliul se sfârsi în veselie, desi fara a fi luat vreo hotarâre. Deocamdata ramase ca învatatorul sa se duca singur în Pripas, ca si Zagreanu. Pe urma va vorbi cu Grofsoru si pe urma se va mai vedea ce-i de facut...

Singura Ghighi se culca mai tulburata. Ea înca nu se gândise serios la Zagreanu. Ii era simpatic, adevarat, dar sa se marite cu el? Adormi zicându-si:

- Ciudati mai sunt si batrânii! Ei numaidecât la maritis se gândesc...

În noaptea aceea visa pe Zagreanu si râse prin somn asa de tare ca d-na Herdelea se destepa si se închina...

Herdelea, pentru reluarea scoalei în primire, se rasese si se dichisise ca un petitor. Porni mai de dimineata, agale, ducându-si în mâna legaturica cu merindea pentru amiazi... însasi vremea parca voia sa sarbatoreasca întoarcerea lui triumfala. O zi minunata de Mai, cu soare blajin, mângâietor. Soseaua spre Pripas era alba laptoasa în umbra Padurii Domnesti care-si fremata domol si fermecator câtecu-i de dimineata, luându-se la întrecere cu mierlele ce sburataceau prin holdele si porumbistile fragede... Cu cât se apropia de sat, cu atât inima si emotia îi cresteau învatatorului. Întâlnea tarani care mergeau la lucru, care-i zâmbeau si carora le raspundea zâmbind.

302

Sub Râpele Dracului se întâlne cu Toma Bulbuc, se opri si-i povesti cum nu l-a lasat Dumnezeu. Toma clatina din cap si se bucura din ochi, zicându-i:

- Sa ni te tie Dumnezeu, domnule învatator, caci esti de-al nostru si ne stim mai bine necazurile!...

Se mai opri cu Trifon Tataru, cu primarul Florea Tancu, cu straja Cosma Ciocanas, povestindu-le tuturor izbânda cu aceeasi mândrie naiva... Când intra în sat, se uita la ceas. A sosit prea devreme.

- Am venit binisor de tot - se gândi dânsul cu o fericire nemarginita pe fata. Lasa, nu face nimic! Ca tot vreau sa vad ce face si casuta noastra, saraca... Bine ca luai cheile! Casa, cu cele doua ferestre mici dinspre hotar, parca-l privea cu drag.

- Ei, saracuta! Cum a stat ea pustie atâta amar de vreme! murmura Herdelea înduiosat. Ehe, mai mult de cinci luni... Nu-i

gluma!

În ograda buruienile crescusera în voie. Grădina, neîngrijită, se salba-tacea. Sub stresini se împânzise droaie de paianjeni, iar tencuiala pe pereți începuse să pleznească pe ici-colo... Cheia se învârti greu în broască. Dinlauntru îi izbi în față un aer greu, zapusit... Odaile goale răsunau trist de zgomotul pașilor învățătorului care se opri în fiecare, cercetând și suspinând.

- Ar fi trebuit să-o mai aerisim, să-o mai îngrijim, dar când omul e necăjit, nu se mai gândește la nimic- își zise Herdelea ieșind în cerdac și răsfățându-și ochii în privelistea satului învestmântat în floare și verdeată.

Batrânul Glanetasu, din ograda lui, îi zise respectuos «bună dimineața», ridicând tacticos pălăria, ca și alta dată, Zenobia, ieșind cu nepotelul care urla din rasputeri, începu să blagoslovească pe domnul învățător, că bine l-a adus Dumnezeu, că vai rău a fost fără om învățat în sat, că popa-i tot cu biserica lui... Herdelea le povesti și lor cum a primit porunca prin telegraf să vie îndată la școală fiindcă nimeni nu știe că dânsul să învețe pe copii ce trebuie... Macedon Cercetasu și apoi alți vecini se apropiară pe rând, ascultând glasul lui cu gura cascătă de mirare și mulțumire, căci toți se plângeau de învățătorul cel tânăr că ar fi luat-o răzna...

- Ei, dar Ion pe unde-i, Alexandre? întreba Herdelea pe Glanetasu.

- Apoi d-ta nu știi? se amesteca Zenobia, dând la o parte pe barbatul ei. Că doar d-ta i-ai făcut rugărea să-l lase să sadă în Armădia...

- O să-i ajute Dumnezeu și lui - zise și Glanetasu, că să nu rămâie de rusine că i-a astupat muierea gura.

- Așa-i, Alexandre. Temnitele-s pentru oameni - răspunse învățătorul dând din cap. Numai sanatos să fie și că mâine-i aici!

Acuma sosi și Zagreanu din Armădia, tantosei, învârtind în dreapta umbrela de ploaie de care nu se despartea niciodată, urmând astfel

303

deaproape tradiția dascălească de-a nu pleca de acasă fără umbrela cum nu pleacă soldatul fără baionetă. Tânărul salută zâmbitor pe Herdelea și vru să treacă înainte spre școală.

- Așteapta-mă, colega, să mergem împreună, că avem același drum! îl opri

Herdelea jovial.

- Cu plăcere, domnule colega! răspunse Zagreanu politicos.

- Tot trebuie să-mi dai în primire școală - adaoga Herdelea coborând în uliță, în vreme ce țărânii ascultau tăcuți convorbirea domnilor.

- Da? zise tânărul rosindu-se deodată pâna-n vârful urechilor. Nu stiam nimic... Eu n-am fost... înștiintat...

Bâlbâia foarte încurcat. Si mai ales se rusina în fata taranilor care acumă zâmbeau batjocoritori.

- Ieri mi-a venit ordinul... Telegrafic... Dacă te vedeam prin Armadia, te preveneam! zise Herdelea scotând telegrama si arătându-i-o cu cruzimea biruitorului. Uite colega! E iscalit chiar de inspectorul cel nou...

- Da... da... desigur... mergem... Predau... cum nu... murmura Zagreanu neputându-si veni în fire de emotie. Ma mir însa ca pe mine nu m-a înștiintat... Ce are a face. Probabil c-o sa-mi vie pe cale oficiala. Nu-i nimic, ma rog...

- Negresit, fireste, trebuie sa-ti vie - aproba batrânul cu superioritate. La scoala, copiii avura bucurie în ochi vazând ca intra Herdelea care-i si

trimise în curte sa se joace pâna ce ia dânsul în primire averea statului. Pe urma, dupa ce pleca Zagreanu, începu lectiile cu atâtă pasiune si emotie, ca si când ar fi fost pentru întâia oara în fata unei clase. Deschise usa, sa intre aerul proaspat, înviorator al primaverii. Si copiii nepriceputi ascultau si raspundeau usurati, parca în locul tatalui vitreg s-ar fi reîntors tatal lor cel

bun si adevarat...

în pauza de la amiazi Herdelea, vrând sa-l vaza întreg satul, porni pe ulita din dos, schimbând câte-o vorba la fiecă ograda, si iesi în capatul dinspre Sascuta. Belciug era în cerdacul casei sale, cu hainele patate de var si de tencuiala, caci adineaori venise si el de la biserica noua unde zidarii lucrau de zor.

- Noroc, loane! Voinic, sanatos? îi striga Herdelea cu glas cald, prietenesc.

- Multumesc lui Dumnezeu, Zaharie! Ma mai târasc si eu cum pot -raspunde preotul zâmbind si apropiindu-se de portita.

- Stii ca mi-am luat iar scoala în seama - zise învatatorul cu o mândrie pe care nici nu încerca s-o ascunda.

- Bine ca te-ai întors, Zaharie, slava Domnului! Ca Zagreanu era o primejdie pentru toti! murmura Belciug serios și sincer. își strânseseră mâna, dar nu-si zisera nimic. Herdelea își urma calea spre casa, unde voia sa-si manânce merindea, iar Belciug se uita dupa el o clipa gânditor...

Când îi dadura drumul din închisoare, Ion parc-ar fi scapat din pusca. îi batea inima, strânsa-n cleste de presimtirile rele.

- Baremi de n-ar fi copilul - se gândea mereu, alergând pe soseaua dintre Jidovita si Pripas.

Intrând pe poarta însa auzi chiar plânsul ragusit si slabit al copilului.

- Uite... uite... Asa ma bate Dumnezeu din senin!
Petriscr, culcat pe spate, de-a curmezisul patului, gemea cu ochii închisi lacrimati. În rastimpuri ridica mânusitele, le apropia si le tremura parca s-ar fi caznit sa-si smulga o durere mare... Zenobia, la vatra, alegea carbuni aprinsi, tocmai vrând sa-i descânte de deochi; Glanetasu însa, mai întristat, sedea pe marginea patului, sosaind:

- Taci cu mosul, taci, taci, taci!

Ion îsi arunca tot calabalâcul pe lavita si pasi lângă pat.

- S-a dus, degeaba, s-a ispravit! zise dânsul uitându-se o clipa în fata supta si bolnava a copilului.

- Acu lasa ca n-o mai fi nimic... Pesemne l-a deochiat cineva, ca oameni rai sunt destui! raspunse Zenobia, de la vatra, suflând în jaratec.

Glasul ei linistit schimba deodata groaza lui Ion într-o furie napraznica. I se paru ca ma-sa înadins vrea sa-i ucida copilul. Se întoarse la ea ca un nebun, îi puse mâna în par si începu sa-i care la pumni cu sete, racnind:

- îmi omori copilul, ai?... într-adins... mi l-ai omorât!...

De spaima, dintru-ntâi Zenobia nici nu se gândi sa se vaite, ci se facu ghem, hâcâind sub lovituri. Trebui sa sara Glanetasu, s-o scape din mâinile feciorului luând astfel si dânsul câteva ghionturi în învalmaseala.

- Tulai ca m-a omorât tâlharul! zbiera acuma Zenobia zbughind-o afara în ograda, cu parul vâlvoi. Tulai, oameni!... Tulai...

îsi potrivea naframa pe cap si apoi se întoarse iar în casa, blestemând vajnic pe Ion care, racorit, se asezase la masa, cu ochii la copil, fara sa auda altceva afara de plânsul neputincios ce-l sfâsia ca niste împunsaturi de pumnal...

Zenobia, cautând totusi sa-l îmbuneze, urma pregatirile de descâtec în care dealtfel era mare mestera. Aduse de la fântâna o cofita de apa, lua o

305

ulcica plina si o aseza pe vatra. Apoi cu clestele în mâna stânga apuca un carbune si-l slobozi în apa neînceputa, facând îndata, cu un cutit ce-l avea în dreapta, semnul crucii în ulcica, murmurând «noua». Puse alt carbune, facu alta cruce si numara «opt». Si asa mereu pâna ajunse cu numaratoarea la unu. Jarul sfârâia ascutit si batrâna sopti, tragând cu ochiul spre Ion.

- Avai de mine ce rau l-a mai deochiat cineva, plezni-i-ar ochii sa-i plezneasca!

în picioare si batând mereu cruci în apa cu cutitul, rosti pe urma domol, taraganat, abia înteles:

- Prea Sfânta Maica-Precista, de-i deochiat Petrisor cu unu,

dedeochiu cu doi; de-i deochiat cu doi, dedeochiu cu trei; de-i deochiat cu trei, dedeochiu cu patru; de-i deochiat cu patru, dedeochiu cu cinci; de-i deochiat cu cinci, dedeochiu cu sese; de-i deochiat cu sese, dedeochiu cu septe; de-i deochiat cu septe, dedeochiu cu opt; de-i deochiat cu opt, dedeochiu cu noua, cu mâinile mele cu-amândoua! Petrisor sa saie, sa rasaie, ca aurul strecurat, ca argintul luminat!... Si de-i deochiat de ochi caprii, si de-i deochiat de ochi negri si de-i deochiat de ochi mierii - descântecul din gura mea, leacul de la Dumnezeu!...

Picura cu vârful cutitului câtiva stropi de apa descântata în gura deschisa a copilului, apoi își înmuie degetele în ulcica si-i facu trei cruci pe frunte, trei pe barbie, trei pe piept si câte trei în fiecare talpa... Si îndata Petrisor înceta de-a mai plânge. Gemu însa greu, cu ochii mari, speriați parca de o vedenie urâta.

- Toti carbunii au picat la fund - mormai Zenobia varsând dintr-o data apa din ulcica pe tâtâna usii. A fost deochiat baietasul, dare-ar Dumnezeu sa fie sub pamânt de trei stânjeni ochii care nu lasa-n pace sufletele nevinovate!

Ion ramase nemiscat pe lavita, cu cotul pe masa si nici nu se atinse de mâncarea ce i-o puse dinainte ma-sa. Capul îi fierbea de gânduri negre... într-un târziu, aruncându-si ochii pe fereastra, vazu trecând pe Herdelea. Sari în picioare parca l-ar fi opărit.

- Dumnezeu mi l-a trimis! își zise dânsul repezindu-se în ograda, cu capul gol, ca un zanatec.

Herdelea îl zari si se opri bucuros, întrebând:

- Când ai scapat, Ioane?... Bine ca ti-a ajutat Dumnezeu... Iaca, si eu ma întorsei la slujba... Tocmai de la scoala viu, c-am dat drumul copiilor de prânz...

306

- îmi moare baietelul, domnule învățator - gemu Ion în loc de orice raspuns. Mi se prapadeste, nasule... Si daca moare, ce s-alege de mine? Ce ma fac?

- Ce sa moara?... Asa se îmbolnavesc copiii...

- Moare, moare, nasule, simt ca moare - starui taranul cu atâta convingere ca Herdelea își pierdu zâmbetul de pe buze.

- Atunci cheama doctorul, finule!

- Degeaba-i, nasule... Ce sa faca doftorul daca-i mâna lui Dumnezeu la mijloc? ofta Ion uitându-se drept în ochii învățatorului cu o privire stinsa de spaima. Asta-i pedeapsa mea, nasule... Asta-i... Nu ti-am spus eu deunazi?

- Rau - facu Herdelea gânditor. Daca-i asa, e rau.

- S-aou eu ramân iar pe drumuri, nasule, asa-i?... toate pamânturile se întorc înapoi de unde au venit, asa-i? întreba

taranul atârându-si ochii pe buzele învatatorului în asteptarea unei dezmintiri mântuitoare.

- De... Bine nu-i, nici vorba - zise Herdelea încet, sovaind. Dar nici tocmai asa de rau nu-i, cum te temi tu... Ca doar esti tatal copilului si în caz de moarte, Doamne ferește, tu esti, tata e mostenitorul... Cel puțin asa cred eu...

- Dar socrul? Vasile Baciú? se holba Ion neîncrezător.

- Apoi de... si el ar putea zice multe... Ca ce a dat, pentru fata lui a dat... Dacă a murit fata si ar muri si copilul, te pomenesti c-o sa ceara sa-i înapoiezi averea... De, stiu eu?... Dar mai bine sa cauti sa va înțelegeti, ca vezi bine cum umbla judecatile, numai cu ponoase...

Ion ramase totusi multumit. Dacă-i vorba de învoiala, apoi înseamna ca nu-i poate lua nimeni nimic fara lupta...

în casa Petrisor plângea iar, mai dureros. Dar lui Ion nu i se parea asa de sfâșietor plânsul ca adineaori...

A doua zi veni Vasile Baciú care auzise ca copilul trage sa moara. Ion îi pândi toate miscarile. Vasile însa era linistit; îl mângâie puțin si sfatui pe Zenobia sa puna pe pântecele umflat al bolnavului tarâte caldicele muiate în lapte dulce de la o vaca cu întâiul vitel. Numai la plecare spuse lui Ion.

- Nu trebuia sa-l întarcati asa de micut... Acu dacă moare, ce te faci? Avea în privire ceva iscoditor. Ion însa raspunse napasator:

- Ce sa fac, socrule? O sa-l îngropam... Dacă nu i-a dat Dumnezeu zile, putem noi sa-i dam?

Vasile Baciú tusi puțin, parc-ar fi vrut sa zica ceva si s-ar fi razgândit.

- Apoi pace buna! murmura dânsul scurt, iesind.

Ion începu de acum sa se gândeasca la înmormântare, socotind cât va trebui sa cheltuiasca si hotărând sa-l aseze lângă Ana, ca-i loc mai frumos si mai larg...

307

Apoi Petrisor se topi ceas cu ceas. A patra zi nu mai avu plâns, ci doar un horcait aspru, ca si când tragi cu ferestraul într-un lemn prea tare... Atunci Ion aduse din Armadia pe doctorul Filipoiu. Când sosi însa cu doctorul, gasi copilul rece. Vazându-i burta umflata si vânata ca o toba, Filipoiu strânse din umeri:

- L-ati otrăvit cu cine stie ce bazaconii de mâncari. Dacă ma chemati pâna a nu se umfla poate ca-l scapam...

Dupa înmormântare Vasile Baciú, întunecat si posomorât, veni îndata la Ion care îl astepta:

- Acu ginere, sa ne înțelegem omeneste - zise dânsul fara mult înconjur. Ana a murit, copilul a murit... Dumnezeu sa-i ierte, ca-n mâna lui ni-i soarta si viata... Zestre ti-am dat destula, loane. Si câta nu ti-am dat,

mi-ai luat-o tu < cu puterea, c-asa ai vrut... Ai vazut ca n-am zis nimic si ti-am dat tot. Ca doar copilului meu îi dadeam... Nu graiesc bine, loane?

Ion tacu, cu ochii în alta parte. Vasile Baciur urma, tot linistit:

- Bine... Dar acum, daca a murit si Ana si copilul, cuvina-se ca ce-a fost al lor sa se întoarca înapoi la mine. AsaTi legea si omenia... De aceea am venit, sa n-avem pe urma sfada si ocară...

- Da de ce sa se întoarca la d-ta ce-i al meu, socrule? zise Ion rece. Ce-i al meu, de ce sa nu ramâie tot al meu?

- Ce-i al tau, al tau sa ramâie. Mie sa-mi întorci numai ce-i al meu... Sa-mi întorci pamântul...

- Nu-ti mai strica gura degeaba, socrule, zau-asa, ca doar esti om batrân! râse deodata Ion, întrerupându-l.

Pe Vasile Baciur râsul îl înfurie. Se stapâni însa si raspunse cu glasul mereu potolit, dar putin mai gros:

- Eu am vrut sa ma învoiesc cu tine, ca cu un om de omenie. Dar nu... Vad ca esti tot cum te-am stiut. Hot ai fost, hot ai ramas. Nu degeaba nu-i nici o saptamâna de când ai scapat din temnita...

- Asa-i, socrule, asa-i iar cum zici d-ta - râse Ion rautacios. Mai bine sa-mi zici d-ta mie ca-s hot, decât sa-ti zic eu d-tale. Mai bine!

- Nu-i nimic - se scula Vasile. Daca tu nu vrei sa întelegi de vorba buna, ai sa întelegi de rau... N-am umblat cu judecati de când sunt, dar acu nu te mai iert de-as sti de bine ca-mi vând si camasa de pe mine!...

Ion râse mereu, însotindu-l pâna-n ograda. Dar când ramase singur, simti ca îndârjirea stapânita a batrânului i-a cam clatinat încrederea...

308

Herdelea raporta din vreme inspectorului, dupa cum se cerea, ca examenul de sfârșitul anului se va tine în Pripas în a doua Dumineca din Iunie

Desi felicitase într-o scrisoare respectuoasa pe Horvat cu prilejul înaintarii lui ca inspector, Herdelea avea totusi o frica de examenul de-acum cum n-a avut niciodata. Prinsese de veste ca noul inspector se duce sa supravegheze examenele la scolile unde i se parea ca nu s-au facut destule progrese în limba statului, si astfel era sigur ca are sa vie si în Pripas. Îsi aducea aminte de inspectia de-acum un an, de avertismentul de-atunci, si-si zicea îngrijorat:

- Scurta-i fericirea în viata omului...

Cât fusese suspendat dânsul, Zagreanu, având alta metoda, mai mult încurcase copiii. În mai putin de doua luni deci ar fi trebuit sa macine materia pentru un an. Îsi pusese el tot

sufletul sa vâre în mintile tinere cât mai multe cuvinte unguresti. Venea la scoala de când se facea ziua si statea pâna însera, numai sa iasa bine, sa poata multumi pe domnul inspector... Ba mai tremura si pentru Belciug care, învărtindu-se toata vremea cu biserica cea noua, nu dadea pe la lectiile de religie.

- la seama, frate Ioane, ca vine inspectorul la examen si o patim urât! îi spunea Herdelea glumet, dar muncit în suflet de griji.

- Parca nu mai pot eu de inspectorul vostru... Daca-ai vedea tu ce trag cu zidarii de la biserica, nici nu mi-ai mai pomeni de inspector, zau Zaharie!

Nu se iubeau, dar nici nu se mai dusmaneau. Nu se cautau, dar nici nu se mai ocoleau si, când se întâlneau, schimbau câte-o vorba doua, despre treburile oficiale, ferindu-se totusi de-a lungi conversatia si mai ales de a aduce pe tapet ceva din daraverele lor trecute...

Sâmbata, în ajunul examenului, Herdelea iese cu toti copiii la padure, aduse verdeata si flori, si împodobi scoala cu ghirlande. Sosi acasa în Armadia târziu dupa amiazi frânt de oboseala, deabia târându-si picioarele. Tocmai se plânga dascalitei cât a muncit, când în fata casei se opri o trasura si Ghighi navalii în odaie, sperziata:

-Tata, tata!... Inspectorul!...

Herdelea își uita deodata orice oboseala si se repezi afara.

- O, bata-l Dumnezeu, ca nu te mai lasa nici sa rasufli! mormai d-na Herdelea.

Peste doua-trei minute însa învatatorul intra în casa cu inspectorul.

309

- Te-am cautat în Pripas... Nu stiam ca nu stai acolo... Eu, spun drept, nu-mi pot închipui o scoala buna condusa de un învatator din alta comuna... Dar în sfârșit, o sa vedem mâine... Herdelea mormai ceva neînțeles. Când era miscat si încurcat, vorbea foarte prost ungureste. Trase un scaun inspectorului, stergându-l cu batista ca sa nu fie cumva murdar.

- Multumesc - zise Horvat acrit de schimonoselile limbii oficiale în gura unui învatator al statului. Multumesc!... Voiam numai sa te anunt ca am venit înadins pentru examenul d-tale... Stiu de rândul trecut ca n-ai prea stralucit și vreau sa vad cât progres ai facut... Acuma însa as vrea sa gasesc pe aici un hotel sau asa ceva pentru noaptea asta...

- Avem doua, domnule inspector, dar mai bine e la beraria Rahova... Curat si ieftin! se grabi Herdelea sa-l lamureasca în nadejdea sa scape mai curând de dânsul.

Dascalita ramase netulburata pe canapea, lângă fereastra,

cârpind niste pantaloni de-ai barbatului, ca sa nu-si mai strice hainele cele bune la cancelaria lui Grofsoru, unde avea de gând sa-si reia serviciul mai temeinic îndata dupa examene^Ghighi nedezbarata de spaima, statea cu buzele uitate într-un zâmbet timid si nu-si putea lua ochii de la inspectorul care, în orice casa de învatator, e privit ca un idol înfricosator.

- Familia d-tale? întreba Horvat.

- Da, da - zise Herdelea frecându-si mâinile cu respect. Mai avem o fata, care însa e maritata, cu ajutorul lui Dumnezeu... Si un fecior... deasemenea nu-i acasa...

- Cu gospodaria, doamna, nu-i asa? se adresa inspectorul dascalitei cu o galanterie impunatoare. Foarte frumos!

Gospodaria e cea mai frumoasa podoaba a femeii!

- Eu nu vorbesc ungureste - zise d-na Herdelea, fara macar sa ridice nasul din lucru, cu o liniste care pe barbatul ei îl îngrozi.

- Cum?... Nu-nteleg! se mira inspectorul.

- Pricep eu ce ziceti, dar nu vreau sa vorbesc ungureste! Nu-mi place mie sa ma strâmb trancanind într-o limba straina, când nici n-am nevoie! sfârsi dascalita cu o superioritate zdrobitoare si strângând din buze parca numai gândul c-ar putea vorbi ungureste îi strepezeste dintii.

Inspectorul Horvat nu înțelese tot ce cuvântase d-na Herdelea. Vedea însa ca femeia aceasta, sotia unui învatator al statului, nu stie ungureste. Si era adânc indignat. Se mai întoarse spre Ghighi cu un zâmbet disperat:

- Poate ca nici domnisoara nu vorbeste? ' <

310

- Niciodata... nu... n-am vorbit! raspunse Ghighi sperziata c-o ia si pe ea la zor si schimonosind cuvintele unguresti atât de îngrozitor, ca inspectorul se cutremura de durere.

- A... da, da... D-voastra desigur nu vorbiti ungureste în familie? întreba Horvat acuma pe Herdelea.

- Nu... adica... ar fi greu... Femeile n-au de unde sa... ma rog... Baiatul însa vorbeste mai abitir ca un ungur... Da... A uimit toata Armadia cum stie de bine - murmura învatatorul sfârșind cu un suspin.

Inspectorul pleca stavilindu-si în gât revolta. Dupa ce se sui în trasura însa, spuse foarte grav lui Herdelea:

- Asta-i nemaiauzit, domnule! Daca nu poti fi înteles cu limba noastra nici în casa unui învatator care trebuie sa fie un propovaduitor sincer, atunci cum sa progreseze învatamântul ungar? Cum, domnule?... Ce-am vazut la d-ta m-a uimit si m-a întristat... în orice caz m-ai facut sa fiu foarte curios de examenul de mâine...

D-na Herdelea si Ghighi avura ce ocarî toata seara pe socotela inspectorului; învatatorul însa tacu, nu-si prea gasi culcus în pat, iar a doua zi mergând în Pripas, se închina si bolborosi toate rugaciunile câte si le aduse aminte...

Când batu ora opt, inspectorul intra în clasa, înaintea lui Belciug care veni deabia pe la noua, cu urmele de zid pe haine. Examenul fu o tortura pentru învatator si elevi. Horvat se amesteca înlr-una, încurca întrebările si, de îndata ce un copil gresea, încrunta din sprâncene si se uita triumfator la Herdelea. Ba de câteva ori zise tare:

- Cum sa stie, daca nu cunosc limba!... Nici unul nu vorbeste cum se cade ungureste! Toti se bâlbâie, se strâmba... Scandal!...

Herdelea începu sa se scuze ca copiii nu pot sti perfect limba de vreme ce n-o vorbesc acasa si ca, dealtfel, rezultatele nu sunt cum ar putea fi din pricina ca el a fost înlocuit luni de zile cu un tânar care venise cu obiceiuri noi... Dar, fiindca inspectorul nici nu voia sa-l asculte, se resemna mai în urma, îsi recapata sângele rece si nu se mai sinchisi de dânsul, examinând parc-ar fi singur cu scolarii, gândindu-se doar mereu:

- Acu fie ce-o vrea Dumnezeu din cer! Acolo-i toata nadejdea!... La sfârșit veni rândul preotului, cu religia. Copiii, înviorati, raspundeau limpede si cu glas tare, ca si când deabia si-ar fi stapânit bucuria ca li-e îngaduit sa rosteasca vorba pe care o pricep.

- As dori sa-mi spuna un elev pe ungureste «Tatal Nostru»! zise Horvat la sfârșit, nemulțumit ca nu mai auzea limba statului. Belciug, parca n-ar fi înteles bine, întreba mirat:

311

I

- Poftim?

- Zic c-as dori s-aud «Tatal Nostru» în ungureste, conform planului de

învatamânt! repeta inspectorul deodata mai sever.

- Asta nu se poate! raspunse preotul, hotarât si scurt, îmbujorându-se de mândrie.

- Cum nu se poate? zise inspectorul jignit de tonul raspunsului.

- Nu se poate - vorbi Belciug cu o francheta care-l înalta - pentru ca elevii nu stiu rugaciunile pe ungureste, pentru ca eu i-am învatat în limba lor materna, pentru ca nici eu nu le stiu pe ungureste, caci pe mine nu m-a învatat nimeni sa le zic pe ungureste, cum n-am sa învat nici eu pe nimeni!...

- Ma surprinde si culoarea, si întelesul cuvintelor d-tale, parinte! zise inspectorul Horvat grav. Legea prevede ca, în

scolile statului, religia sa se predea paralel în limba materna a elevilor si în limba oficiala ungara. Va sa zica cer minimul posibil când ma multumesc cu «Tatal Nostru». Ma rog, te-am convins?

- Domnule inspector, eu unul prefer sa nu mai predau religia în scoala aceasta decât sa-mi pângaresc constiinta si sa zapacesc sentimentele credinciosilor mei! Orice sa-mi cereti, domnule, dar asta nu! Macar credinta sa ne ramâna neatinsa! Macar atâta drept s-avem si noi în tara asta, în care ne-am nascut si s-au nascut parintii nostri si parintii parintilor nostri!...

- Observ însa ca limbajul d-tale nu se prea deosebeste de cel al agitatorilor care stârnesc zâzania între natiunea ungara unitara si ungurii de buze române? rosti inspectorul aspru, încheindu-si haina ca sa-si sporeasca autoritatea. Tin sa te previn, parinte, ca statul nu da ajutoare celor ce lucreaza împotriva intereselor patriotice!

- Daca respectul credintei mele stramosesti si împlinirea cinstita a datoriei mele de preot înseamna agitatie, domnule inspector, primesc bucuros orice urmari! Dar de la ceea ce cred ca este datoria mea, nu ma voi abate în nici un caz! declara Belciug atât de energic ca Herdelea se facu mititel de admiratie si de frica.

- Bine... Foarte bine... Iau nota... Probabil ca din pricina aceasta nu progreseaza scoala de-aici deloc... Foarte probabil!... Prea bine!... Voi lua masurile de cuviinta, negresit - murmura inspectorul înghitindu-si mânia ca sa nu dea spectacol în fata scolarii; apoi, întorcându-se brusc la Herdelea, urma: D-ta trebuie sa fii cam obosit, nu? Se vede ca esti obosit!... Câti ani de serviciu ai?

- Treizeci si doi - bâlbâi învatatorul spaimântat.

- Da? Treizeci si... A, e destul! Te sfatuiesc sa ceri îndata sa te scoatem la pensie!... Ta sfatuiesc mult! Vei avea o pensie frumoasa si te vei putea

312

odihni, caci ai mare nevoie de odihna... Va sa zica sa-mi trimiti petitia! Din partea mea vei avea tot concursul, sa fie rezolvata cât mai grabnic!...

Belciug ramase cu Herdelea în curtea scolii dupa plecarea inspectorului, amândoi descoperiti, în soarele vesel si fierbinte. Din clasa glasurile copiilor, dezghetate de frica prin care au trecut, veneau molcom si topite într-un zumzet de albine harnice... Stateau tacuti, gânditori si tulburati. Apoi deodata privirile lor se întâlnira si fiecare citi în fata celui alt aceeași zbuciumare.

- E greu de tot, Ioane! S-au pus pe capul nostru sa ne doboare!

zise Herdelea trist si nehotarât.

, - Nici pe Dumnezeu nu ni-l cruta, pagânii!... Vor sa ne ucida sufletul, nu le ajunge ca ne-au încatusat limba! murmura Belciug cu o îndârjire adâncă si stapânita.

Tacura iar. Primejdia parca-i împrejmuia tot mai strâns, apropiindu-i si înduiosându-i. Ochii lor se îndulcira privindu-se. Si în acelasi timp inimile lor se umpleau de iubirea care înfrateste pe ostasi în fata dusmanului.

- Si noi suntem vinovati, Zaharie! zise preotul cu glas care iarta si cere iertare.

- Greseala iertare asteapta - adaoga învatatorul.

Îsi strânseseră mâinile ca si când ar fi facut un legământ...

Peste vreo doua saptamâni, dupa examen, Ghighi, stând în gradinita din fata casei, vazu o trasura prafoasa apropiindu-se, care i se paru cunoscuta. Dar numai când se opri, începu sa tipe de bucurie copilaroasa:

- Laura!... Pinte!... Mama, a venit Laura!...

Alerga la trasura, se saruta de nenumarate ori cu Laura, râzând, plângând si ciripind neîncetat:

- Nici nu ne-ati telegrafiat ca sositi...

- Am vrut sa va facem surpriza.,,

- Te-ai mai îngrasat, Laura scumpa... Si ce bine-ti sade asa!

- Tu te-ai facut iar mai frumoasa...

-Ei, destul, destul! striga Pinte glumet. Mai treci de ma saruta si pe mine!

Herdelea iese fara haina, cum era, si îmbratisa întâi pe George, în vreme ce, în urma lui, dascalita cu lacrimi în ochi si cu râsul pe buze,- murmura zapacita de emotie:

313

- O, dragii de ei... Li-o fi foame si noi n-avem nimic gata... Daca stiam, taiam vre-o doi pui... Dragii mamii dragi!...

O servitoare dolofana coborî tacticos din trasura cu fetita Laurei în brate. Sperziata de galagie, copila începu sa plânga.

Ma-sa se repezi:

- Da-o încoace, Ilona!

Vru sa o ia, dar Ghighi sari sa i-o dea ei. în bratele ei însa fetita plânse mai tare.

- Nu te cunoaste, Ghighito, de-aceea plânge zise Laura, mândra. Sa vezi însa pe noi cum ne cunoaste si cum râde! Ti-e mai mare dragul.

- Da-mi-o mie, ca eu sunt obisnuita cu copiii! facu d-na Herdelea luând pe micuta Maria de la Ghighi si ogoind-o: Taci cu mama tâna, taci, draga mamitii scumpa si dulce...

Fetita se linisti într-adevar, spre admiratia tuturor. Herdelea profita de ocazie si-i pofti în casa, comandând militareste:

- înainte... mars! în casa!... Ati trancanit destul în ulita!...

În casa urmărea noi lacrimi și mai ales se încinse o vorbarie care nu se sfârși până la miezul nopții. Laura povestea minunatii despre Pinte, Pinte despre Laura și amândoi despre odorul lor; Herdelea zugrăvi pe inspectorul care a fost ticalos la examen, dar fără a spune că i-a cerut să iasă la pensie; dascălita și Ghiță întreținura pe Laura cu noutățile din Armadia, întrebare cea mai de seamă era logodna Lucretiei Dragu cu profesorul Oprea... între timp însă d-na Herdelea găsi destulă vreme să doboare trei pui mari în onoarea dragilor mosafiri și să le servească la amiază un papricas cum n-au pomenit ei nici la Bistrita...

După masă însă George stărnă o furtună când spuse că chiar mâine vor să plece cu toții mai departe, la Sângeorz.

- Nu se poate! Trebuie să stați și la noi baremi o săptămână! protesta Herdelea adăugând apoi cald: Ca doar și noi vrem să ne facim puțin cu voi la Armadieni astă, ce Dumnezeu!

- La întoarcere, la întoarcere! zise Pinte neînduplecat. Acuma nu-i vreme! Ceilalți ne așteaptă în Sângeorz de o săptămână!

- Care ceilalți?

Laura lămură că «ceilalți» sunt Alexandru, fratele lui George, profesor în România, la Giurgiu, care a venit împreună cu Gogu Ionescu, sotul Eugeniei...

- Și Ionel, alt frate, contabilul din Cernăuți - o complectă Pinte. Suntem atâția frați și surori că numai tata știe pe dinafară întreg pomelnicul!... Dealtfel, aduceți-va aminte, vi l-a înșirat odinioară pe îndelete...

314

- Au luat Vila Mara și o să petrecem plăcut toți împreună - mai zise Laura. Numai să nu uităm să telegrafiem lui Titu să vie și el neapărat, deși eu i-am scris... dar ca să știe că am sosit...

În sfârșit se învoia și spre seară Herdelea cu George tocmai două trasuri pentru a doua zi, până la Sângeorz.

Calătoria fu veselă, cu opriri scurte prin toate satele, pe la cunoscuți și prieteni. Valea Someșului se strâmta mereu, soseaua se pitula pe sub stânci și râpe tot mai piezise, iar râul însuși gălgâia din ce în ce mai mânios... Ulita bailor cotește din soseaua cea mare în mijlocul Sângeorzului, comuna bogată și nesfârșită de lungă. Un pârau gures roade necurmat drumul ce urca ușor, printre case țărănești, până ajunge la baile așezate într-un cazan împresurat de dealuri împadurite. Vile cochete sunt risipite și ascunse printre brazi bătrâni, în jurul unui dâmb ca o țidă uriasă, în vârful caruia chioscul alb pare o tichiută de clown. La picioarele dâmbului, văzându-se de departe, dintr-un perete tăiat în piatră, Izvorul Tamaduirii bolbocește prin guri numeroase, adunându-și borvizul într-un canal aramie care-l duce în clădirea scadelor, în fata izvorului e o terasă

prunduita, de unde pornesc zeci de carari, pazite de brazi, spre vilele si casutele dimprejur. La o margine a terasei însa un hotel-restaurant nou parca stapânește si ispiteste toata lumea...

Sosira pe la sfintitul soarelui în fata Vilei Mara care albea cu ferestrele deschise. George striga din ulita:

- Oaspeti primiti, oameni buni?

Un capsor frumos de femeie se ivi într-o fereastră, dar disparu îndata cu un tipat înabusit:

- George... A venit George!

Într-un antreu larg, puțin întunecos, se întâlneau toate rudele si se cunoscura. Voiau sa para veseli, dar totusi toti erau stânjeniti. Însusi George nu se simtea prea la larg cu neamurile din România; fusese aproape copil când vazuse ultima oara pe Alexandru si chiar Eugenia se schimbase mult în trei ani. Ca sa scape mai usor, George cauta sa glumeasca si sa adauge la numele fiecaruia câte-o codita hazlie; ba la sfârșit, se învârti si într-un picior, strigând:

- Ei, mai sunt rude de recomandat? Ca mi s-a urât de când nu mai ispravesc!...

Vorbele acestea li se parura atât de sugubete ca toti izbucnira în râsete care mai sparsera ghiata puțin. Atunci interveni Atena, solia lui Alexandru,

315

o femeie înalta, uscatică, cu trasaturi fine si cam reci, dar cu voce foarte calda si simpatica:

- Bine, Georgel, se poate sa uiti tocmai pe nepotii tai?... Veniti aci, copii!... Poftiti mostenitorii nostri dragi!... Alecu, Ionica, Zoe!...

Toti Herdelenii se aruncara asupra copiilor, înabusindu-i în sarutari. Mai ales dascalita, care se simtea oparita în fata atâtor necunoscuti, gasi o adevarata salvare în copii si se retrase cu ei într-un colt ca sa-i mângâie...

Încetul cu încetul însa raceala se topi. Alexandru era un barbat blând, cu ochi dulci si barbison negru, si se împrietenii curând cu Herdelea, vorbind de scoala si de unguri. Gogu Ionescu era mai batrân, aproape de vârsta lui Herdelea, dar fiindca nevasta sa era prea tânara, umbla spilcuit, îmbracat dupa ultima moda, se radea în fiecare zi si nu purta mustati; vorbea în fraze alese, parca fiecui cuvânt al lui ar fi fost pentru «Monitorul Oficial», desi la Camera nu deschidea gura niciodata, fiind mameluc guvernamental. Laura si Ghighi nu mai conteneau cu frumusetea Eugeniei care, într-adevar, avea ochi mari foarte albastri si mângâietori, cu gene lungi si dese, care, când clipeau, parca oftau, cu o gura cât o cireasa coapta, vesnic surâzătoare, cu obraji catifelati care n-aveau nevoie de

dresuri, cu talia mladioasa, trasa prin inel, cu o rochie simpla si totusi de o eleganta ademenitoare... Fireste ca si Eugenia descoperea mereu noi calitati Laurei si Ghighitei, cerând din când în când si parerea sotului ei:

-Elle estravissante, Gogule, n'est-cepas?

Gogu aproba foarte politicos, desi el era atât de încântat de nevasta-sa, pe care o luase fara zestre si numai pentru frumusetea ei, încât toate femeile din lume i se pareau mai mult sau mai putin slute.

George umbla de la un grup la altul, stralucitor de multumire, azvârlind câte o vorba si în sfârșit statorindu-se lângă d-na Herdelea care se mai încălzise puțin discutând de greutatile casnice cu Atena, ea însasi mare gospodina si mama iubitoare...

În valmasagul prezintarilor uitasera pe fetita Laurei. Cu atât mai mult fu purtata din mână în mână, rasfatata si sarutata, pâna ce micuta gasi de cuviinta sa-si ude scutecele tocmai în bratele Eugeniei, spre marea veselie a tuturor.

- Bine ca nu ti-a patat rochia! striga Ghighi.

- E semn bun pentru o nevasta tânara! glumi Herdelea.

316

- A, stii ca a sosit si Ionel - zise Alexandru catre George, când se mai potoli zgomotul. Noi l-am gasit aici. Zice c-a venit de vre-o zece zile. Dar crezi ca poti face ceva cu ursul cela? Nici macar nu vrea sa stea cu noi. Are odaie la hotel si toata ziua bate dealurile si padurile...

În sfârșit Atena, ca gazda, puse capat taifasurilor:

-Acuma haideti toti în camerele voastre!... Si într-o jumatate de ora sa fiti gata, ca mergem sa ne plimbam nitel cu muzica, iar pe urma vom lua masa la restaurant!... Ei, la revedere! în curând!

Peste câteva minute toti se gateau si în toate odaile se schimbau pareri despre noile cunostinte. Toti erau încântati, afara de Gogu, care nu putea uita rochia d-nei Herdelea, croita dupa moda de-acum douazeci de ani, si care se simtea jignit, desi nu voia sa se arate, ca strainii acestia nu-l respecta îndeajuns...

În amurgul înasprit de mirosuri de brad si de rasina, muzica lăutarilor rasuna alinatoare. Pe terasa si pe cararile dimprejur furnica o lume voioasa pe care valsurile si romantele o fermecau. La Izvorul Tamaduirii era îmbulzeala de pahare, iar prin înserarea brazilor soaptele de dragoste se întreceau si se stingeau în aerul ce înviora inimile... într-o poenita ascunsa grupul de neamuri dadu întâmplator peste Ionel, sezând pe o banca, cu tigara în coltul gurii, nepasator si linistit. Muzica si zgomotul lumii deabia ajungeau aci ca o adiere blândă. Îl silira

sa mearga sa manânce împreuna.

- De ce nu ma lasati pe mine în pace? zise Ionel, urnindu-se anevoie. Mie nu-mi place galagia si lumea...

În întunerecul înstelat restaurantul stralucea de lumina. Terasa mai toata era acum acoperita de mese, iar în parfumul brazilor se amestecau mirosuri de mâncari si bauturi.

- Uite Ungureanul striga George tocmai când erau aproape de masa ce li se rezervase, oprindu-se. Ce faci pe aici, prietene? Aurel vazu pe Laura în mijlocul celorlalti, își scoase palaria si zise încurcat:

- Buna seara, stimata doamna!...

Laura raspunse dând din cap serios, urmându-si calea, fara nici o tresarire. Doar când se aseza la masa se gândi zâmbind ca odinioara a putut simpatiza pe baietoiul asta...

317

Erau pe la mijlocul cinei când deodata aparut Titu pe terasa. Se uita împrejur puțin jenat, apoi vazând masa cea mare, veni drept si saluta parca pe toti i-ar fi cunoscut de când lumea.

- Am primit târziu telegrama si deabia adineaori am putut sosi! Laura, care nu-l mai vazuse de la cununie, îl îmbratasa plângând si

murmurând cu drag:

- Titule! Titule!

Sotii Herdelea se simtira mai mândri, observând ca feciorul lor a facut impresie buna asupra noilor neamuri.

- Aici, aici, lânga mine, ca mie-mi sunt mai dragi poetii! striga Alexandru dându-si scaunul mai la o parte.

La dreapta lui Titu sedea Eugenia care-l privea curioasa. Titu îi saruta mâna inelata si parfumata, si asezându-se îi zise:

- Superba sora are George, iar eu încântatoare cumnatica!

- Opreste, tinere, avântul! râse Alexandru. Sa nu te apuci sa-i faci curte ca barbatu-sau e gelos ca un harap!

Gogu, de peste masa, zâmbi cu o nepasare cautata, în vreme ce ceilalti râsera cu pofta. Eugenia însa se rosi puțin si raspunse:

- Cu toate astea îmi place sa mi se faca curte!

- Aha! aha! striga iar Alexandru. Care va sa zica o invitatie în toata forma?... Gogule, sa fii cu ochii în patru ca tânarul e primejdios!...

Râsul si buna dispozitie domni toata seara...

Titu fu gazduit, fireste, tot în Vila Mara. Se scula însa mai de dimineata ca toti, sa se poata plimba si sa-si racoreasca creierii înfierbântati de emotiile ce i le-au stârnit oamenii din tara unde nazuia si el. Se simtea fericit si-i suna mereu în urechi mai ales graiul lor grabit si dulce. Dându-si seama ca Alexandru îl simpatiza, voia sa câstige si prietenia lui Gogu care, fiind

deputat, îl va putea ajuta mai lesne când va ajunge si dânsul în România. Apoi Eugenia îl fermecase asa încât o si visase, dar acum trebuia s-si astâmpere admiratia zicându-si ca nu-i timpul sa se tie de naluciri...

La izvor se întâlne cu Ionel Pinteau care bea foarte cumpatat, dintr-o ceasca, borviz cu lapte în care înmuia chifla.

- Asta-i cura mea - zise Ionel zâmbind silit.

Pornira împreuna printr-o padure de molifti desi Ionel nu era prea încântat, caci petrecea mai bine singur. Titu totusi se agata de dânsul, dornic sa afle ce-i în Bucovina, fiind întâiul om de-acolo cu care putea vorbi.

318

Întrebarile lui staruitoare însa pe Ion Pinteau îl plictisira, încât în cele din urma îi spuse raspicat:

- D-ta vrei sa ma faci sa vorbesc de lucruri care pe mine nu ma intereseaza sau cel putin nu ma pasioneaza. Eu azi sunt un simplu contabil coplesit de munca, si care n-am nici vreme si nici pofta sa ma amestec în zâzaniile politice. Orice politica mi-e indiferenta... Prostiile astea, iarta-ma ca zic asa, le-am facut pe când eram prin liceu si nu le-am mai luat cu mine în viata, sa mi-o împovarez... Si pe urma, mai cu seama la noi în Bucovina, politica înseamna numai cearta, hartuiala, scandal, murdarie... mai mare rusinea! Suntem putini si totusi dezbinati în atâtea partide si bisericate, încât nimeni nu se gândeste la interesul general, ci toti se gândesc numai la ambitiile lor marunte... A, mi-e si scârba!... Eu cred ca libertatea e cea mai mare nenorocire pentru poporul care nu-i copt s-o aiba. De aceea d-voastra aici sunteti mai fericiti, oricât va plângeti si va burzuluiiti... Asa este, domnule! Aici ungurii, nerozi, va sâcâie, va persecuta, va înngenunchiaza - adevarat. Asta-i norocul d-voastra, caci asta va face dârzi, solidari si puternici. În clipa când vi s-ar da libertatea, ati face si d-voastra ceeace se face la noi... Ungurii sunt prosti si va întaresc vrând sa va slabeasca. V-ar distuge însa îndata ce v-ar dezlega lanturile!... Titu ramase cu gura cascata, fara sa mai poata raspunde.

- Ei, acumai aflat? sfârsi Ionel acru. Adevarul e totdeauna dureros... Titu murmura ceva, mai merse câtiva pasi, apoi deodata îi zise buna ziua

si se desparti tulburat.

- Nu se poate... Vorbe... Astea-s aiurelile unui ursuz! se gândi dânsul, simtindu-se totusi obosit ca dupa o noapte nedormita.

- Încai unul care-i cu mintea plina de fumuri! murmura Ionel singur, bucuros c-a scapat de un tovaras prea gures.

Titu fu posomorât toata ziua, parca de cele ce i-a spus Ionel atârna fericirea lui întreaga. Îsi aminti fiecun cuvânt si-l dureau ca o mare nenorocire. Laura îi si sopti când gasi un prilej:

- Ce ai, draga Titule? Nu fii uricios! E vorba de viitorul tau. George a vorbit cu Alexandru despre tine si despre dorintele tale... la seama sa nu-i indispuie pe toti!

Dupa prânz, stând cu totii de vorba într-un chiosc, la umbra, Herdelea povesti amanuntit rudelor câte a patit. Voind sa-si pregateasca mai frumos iesirea la pensie, o întoarce pe coarda nationala, aratându-le cum toate i se

319

trag din faptul ca a luat apararea unui biet taran român fata de samavolnicia unui magistrat ungar, apoi staruind mai ales asupra examenului când inspectorul i-a cerut sa nu mai lase pe copii sa crâcneasca pe româneste, si sfârșind melancolic:

- Dar decât sa-mi unguresc sufletul la batrânete si sa-mi vând constiinta, mai bine s-ajung salahor muritor de foame!... Mai bine!... De aceea ma si bate capul sa ies la pensie curând, curând.

Rudele din tara fierbeau de indignare. Chiar si Gogu se încalzi si, când Herdelea spuse ca, de-ar fi mai tânar, s-ar duce si el în România ca Titu, numai sa scape de urgia stapânirii unguresti,

- se repezi însufletit la Titu, si-i strânse mâna:

- Bravo, tinere! Vino la noi, la libertate!... De ce-ai sta si d-ta între barbarii acestia cutropitori de constiinte!...

Titu se însenina mai cu seama ca Gogu îi oferi îndata sa traga la dânsii în Bucuresti, adaogând:

- La noi poti sta toata ziua, sa manânci si sa faci poezii câte-ti place!

- Sa vii negresit la noi! O sa-mi faci mare placere! spuse si Eugenia privindu-l cochet si convinsa ca melancolia de azi a tânarului a fost din pricina ei.

Alexandru îl pofti sa mai mearga si pe la dânsul, prin Giurgiu, daca i se va urî la Bucuresti.

- Sa vii numai, ca n-ai sa ramâi pe drumuri în România! sfârși Atena.

- Cu atâtea protectii mari, ministru trebuie sa ajungi, Titule! striga Herdelea uitându-si grija lui de multumirea ca-si vede feciorul fericit.

Într-una din zilele urmatoare Gogu si Alexandru, vorbind de Titu, socotira ca ar fi poate si mai nimerit sa-i gaseasca vreun temei oarecare, ca sa nu se simta jenat stând degeaba. Si hotarâră îndata sa-l adaposteasca la un ziar; Gogu, ca deputat, are sa-i faca loc baremi la jurnalul partidului.

- O,da, la o gazeta! zise Titu stralucind de bucurie, când afla. Asa ceva visam eu... Tocmai asa ceva...

Perspectivile trandafirii îi stersera din creieri raspunsul lui Ionel ce-l întunecase un rastimp. Cu privirea la tinta care lucea mai aproape, viata i se parea plina de comori...

Dealtfel Gogu prinse dragoste multa pentru «tânarul cu ochii aprinsi de-o lumina stranie si înaltatoare», cum îi zicea. Umblau mult împreuna, discutând politica nationala si uneori chiar literatura româneasca desi acasa

320

Gogu se mândrea ca n-a citit în viata lui decât numai frantuzeste. Si alaturi de Titu, deputatul se simtea cuprins de înflacarare:

- Trebuie sa mai aveti rabdare, sa mai luptati, sa mai rezistati! Va veni si mântuirea! Trebuie sa vie!... Credeti ca pe noi, dincolo, nu ne doare viata voastra de suferinte?... Voi sunteti speranta noastra, precum noi trebuie sa fim speranta voastra!...

- De ce nu faceti macar un gest ca sa ne încurajati? întreba Titu pe care gândul acesta îl framântase mult.

- Va dorim în adâncul inimii noastre, dar gura trebuie sa fie muta! zise deputatul român grav. O, politica!... Ce stupid lucru e politica în lume!...

Ion auzi curând ca Vasile Baciú a umblat pe la un avocat din Bistrita si ca l-ar fi tocmít sa-i scoata toate pamânturile de la ginere-sau. Se spaimânta mai ales simtindu-se slabit în îndârjirea lui de când i-a murit si copilul. Desi vedea primejdia, gândurile nu-i mai erau îndreptate numai asupra ei, ci hoinureau neputincioase ba încoace, ba încolo. Îsi zicea ca n-are sa dea nici un petec de loc, s-apoi îndata iarasi ca n-ar fi rau sa cada la o învoiala cu Vasile, sa-i astupe gura... în schimb inima îi batea mereu mai nerabdatoare, framântata de un dor înabusit prea multa vreme care azi statea sa izbucneasca. Când îi venea în minte Florica, uita de toate, chiar si de socru-sau, întocmai precum odinioara a uitat-o pe ea din pricina pamântului...

A doua zi dupa ce afla cum a fost Vasile Baciú la avocat, vazú pe Florica trecând cu demânzare la oameni, sprintena, zâmbitoare si dându-i binete parca l-ar fi chemat la dânsa:

- Ce mai faci, Ionica!... Noroc bun!

- Noroc bun! mormai el îngrozindu-sc cum i se scurg ochii dupa ea.

În aceeasi seara, venind de la câmp, se opri în poarta lui George sa-l întrebe ce sa faca cu socru-sau? Dar în vreme ce George îi spunea si-l învăta ce credea, dânsul vedea numai pe Florica, în tinda, învârtindu-se la vatra, pregatind cina, si deabia se stapânea sa nu se repeada la ea, s-o cuprinda în brate si s-o duca de aici, sa n-o mai atinga nimeni, nici sa nu i-o râvneasca...

Ziua urmatoare se gândi sa se duca iar la George, dar nu mai îndrazni de frica sa nu-i vaza în ochi patima. Si, fiindca totusi

trebuia baremi s-o vaza,

321

alerga ca un smintit pâna ce stirici la care holda secera Florica si-si facu drum prin apropiere si o zari...

Se mira si se afurisea ca a lasat-o sa se marite cu altul si ca n-a luat-o el, s-apoî se mângâia singur zicându-si:

- Mie mi-a fost scrisa Florica, degeaba...

Încerca sa se smulga din latul ce-l strângea tot mai tare si sa-si întoarca toate gândurile la mosia lui amenintata de îndârjirea lui Vasile. Dar când se muștra c-o sa-si piarda averea pentru o muiere blestemata, cum se muștrase si altadata, acum i se adaoga în creieri, nechemata, întrebarea: ce folos de pământuri, daca cine ti-e drag pe lume nu-i al tau? Si pe urma gândurile se înlantuiau. Baremi de ar fi trait copilul, sa stie si dânsul pentru cine munceste si se sfarma. Dar asa, cui ar ramâne mosia lui, daca l-ar strânge Dumnezeu într-o buna zi, caci omu-i trecator ca adierea vântului...

Din pricina alergaturilor zadarnice ramasese în urma cu munca pământului. Toata lumea ispravise seceratul, dar el mai avea înca doua holde în picioare. Numai dupa o cearta mare cu masa, se urni sa trimita pe Glanetasu cu trei lucratoare la locul cel mai mare, iar delnita de lânga drumul cel vechiu s-o doboare dânsul.

Era într-o Joi. De unde muncea Ion se vedea drumul pe care treceau neîncetat femei cu cosuri si dasage, mergând la bâlciul saptamânal în Ar-madia. Marul paduret, sub care nascuse anul trecut Ana, era încarcat de rod si facea o umbra groasa, desi o porumbiste verde îl acoperea pâna-n ramuri.

Ion lucra cu o voie buna cum nu mai avusese de mult ca si când ar fi presimtit o bucurie navalnica. Se uita rareori spre drum, ca sa nu-l tie de vorba nimeni. Dealtfel pe la prânzul cel mic nu mai trecea pui de om... Începu sa lege snopi si, când ispravi si-i aseza în picioare, își arunca ochii spre Pripas. Atunci vazu departe o femeie, venind grabit, cu niste dasagi pe umar. Tresari si privi împrejur, bucuros ca e singur cât e hotarul de mare.

- Florica! murmura dânsul apoi cu ochii spre femeia care se apropia
mereu.

O sorbea cu cât se apropia si i se parea din ce în ce mai frumoasa. Florica avea o naframa alba în cap, legata strengareste. Îl zari si ea mirata si cuprinsa de o strângere de inima. Dar nu-si pierdu firea si, când ajunse în dreptul lui, striga zâmbitoare:

- Am sa sosesc la spartul târgului, Ionica!... De, omul cu multe griji anevoie iese din casa!...

Ion ar fi vrut sâ-i raspunda si limba parca i se întelenise. Florica însa nu se opri. Şi atunci îl apuca o frica cumplita ca nici acuma, desi ar avea prilej

322

bun, nu e în stare sa-i vorbeasca, sa-si desarte sufletul... Pasi spre drumul pustiu si izbucni aproape disperat:

- Unde fugi asa, Florico?... mai stai o leaca, stai ca am sa-ti spun ceva... Si vino mai încoace ca doar n-o sa piara târgul... Femeia parc-ar fi asteptat chemarea. Se întoarse din cale si veni spre dânsul, cu fata aprinsa, dar zicând molatic:

- Vai de mine... numai sa nu ma tii mult de vorba, loane, ca ma omoara George...

Iar când fu lângă Ion, adaoga mai încet:

-Ma duceam sa vând niste pere oarzane, ca ne trebuiesc bani... Si George nu ma lasa nici sa...

Ion o privea tacut si simtindu-se jignit ca ea vorbeste de George. Nevasta, ridicând ochii ei albastri întrebatori si adâncindu-i în ochii lui tulburati, înțelese, îsi curma gândul si murmura gingas:

- Ce vrei, Ionica?...

Barbatul zise, cu dintii strânsi, înfricosat parca sa nu-i zboare spre dânsa tot sufletul înnebunit de patima:

- Mai odihneste si tu... De ce nu vrei sa te odihnesti? Privirile lor se împleteau, fermecate.

Florica sopti mai domol:

- S-grabita, Ionica... zau asa... Lasa-ma... sa-mi vad de drum... zau asa... Dar în acelasi timp pasea alaturi de Ion, cu umarul lipit de umarul lui.

Trecura prin porumbiste si se oprira sub marul paduret unde sumanul barbatului era asternut pe jos, în umbra, ca un culcus pregatit înadins. Se asezara privindu-se în ochii stralucitori de o fericire mult asteptata. Ion vru sa-i impute ca i-a pomenit de George, sufla greu pe nas si deabia putu gâfâi:

- E hei, Florico...

- Uf, ce cald mi-e... m-a topit caldura - zise femeia dând mai la o parte dasagii cu pere. Dar aici e bine ca-i racoare... zau asa... racoare...

- Racoare - bâlbâi Ion în nestire peste câteva clipe.

Apoi tacura, ascultându-si bataile inimii. Apoi Ion, brusc ca o fiara, o cuprinse de subtiori si-i musca buzele. Apoi Florica sa lasa pe spate, moale, gemând...

- Tot a mea trebuie sa fii tu! zise barbatul pe urma când Florica îsi lega naframa, gata de plecare. Sa stiu de bine ca fac moarte de om si tot a mea ai sa fii!

^ - Ei, Ionica, multe zice omul! raspunse femeia fara sa^l mai priveasca. Când s-a putut, n-ai vrut; când vrei tu, nu se mai

poate!...

323

Ion ramase sezând pe suman, cu ochii dupa Florica ce se pierdea prin porumbiste.

- Ba se poate! murmura singur, ca o încurajare. Sa stiu de bine ca...

Îsi reteza deodata vorba. Frunzele marului fosneau ca o imputare. Si imputarea îi aducea aminte pe Ana. Sari în picioare parca l-ar fi întepat o vipera. Nu mai îndrazni sa se uite spre marul sub care, acum un an, cealalta i-a nascut copilul. Se duse la secera, fara a întoarce capul, ca si când din spate l-ar fi amenintat o mâna nevazuta...

Florica se departa pe drum leganându-se mândra în solduri.

Inima lui Ion tresalta de noi fiori, în vreme ce buzele-i soptira dârz:

- Ba se poate!... Sa stiu de bine ca fac moarte de om!...

324

CAPITOLUL XII

GEORGE

Precum flacaii se duc pe la fete în fiecare seara, pe viscol ca si pe vreme frumoasa, frânti de munca zilei ca si dupa odihna din sarbatori, tot astfel se ducea acum Ion pe la George, nesmintit, ca spre un frate bun, când sa-i ceara un sfat, când sa-i dea el o povata, gasind totdeauna o pricina care sa-i îndreptateasca venirea... Nu se mai sfia de George si uneori schimba câte-o vorba si cu Florica, în treacat, cum se cuvine sa te porti cu orice muiere în casa omului... Iar George se simtea magulit ca vine si se mândrea ca-i cauta sfaturile un barbat destept ca Ion care, prin minte si siretenie, s-a înstarit de unde mai înainte era calic ca soarecele din biserica...

Numai Savista-Oloaga, care traia pe lângă casa lui George, bufnea si se burzuluia din ce în ce mai nastrusnic. Fiindca George a strâns-o de pe drumuri si glumea uneori cu dânsa si mai ales fiindca nu uita niciodata, când aducea rachiu, sa-i dea si ei câte un paharel, Savista îl iubea cu o furie salbateca, atât de caracteristica estropiatilor, si ar fi fost în stare sa strângă de gât pe oricine pentru dânsul. În schimbul mâncării n-avea alta îndatorire decât sa stea toata ziua pe prispa si sa hâsaiasca gainile ca sa nu intre în tinda. Ba Joia, când era frumos, George îi mai dadea voie sa se târască pâna-n Urita Mare, sa-si cerseasca si câte ceva gologani, sa aiba si ea banii ei... Cu aceeasi

325

patima ura însa pe Ion de când a simtit ca umbla dupa Florica si ca astfel vrea sa însele pe George. Se linistise un rastimp, dupa ce ocarâse pe Ana, vazând ca venirile lui Ion s-au oprit

brusc, si fusese chiar mândra ca ea a putut abate o primejdie ce ameninta pe idolul ei. Dar acum ca Ion venea mai des ca totdeauna, îngrijorările o zbuciumau si o faceau sa nu mai atipeasca nici în dupa-amiezile cele mai dogorătoare. De cum sosea Ion, ea se lipea de prispa ca o broasca, ciulind urechile ca sa nu-i scape nici o vorba, ochii îi luceau straniu, ca doua margele de sticla, urmarindu-i fiecare miscare si privire, fara a pierde din vedere nici pe Florica în care n-avea nici o încredere, neuitând ca odinioara era sa se marite chiar cu Ion, daca el ar fi vrut s-o ia... Se înfuria ca nu putea surprinde nimic la Ion si ca doar Florica se zapacea si se rosea putin, încât oalele îi dadeau deseori în foc, umplând toata casa cu aburi si miros de rântas ars.

Plictisita de atâta pânda zadarnica, într-o zi, fiind numai Florica acasa, avu o izbucnire de furie, urlând si amenintând:

- Spun tot lui George... Tu esti rapandula... tu... tu... Ce vine Ion? A? Ce-i Ion? Barbat?... PtuiL. TifssL.

Scuipa spre Florica, se învineti de mânie neputincioasa, își smulse smocuri de par din cap si ochii i se umplura de sânge racnind:

- Rusine!... Rapandula!... Omoara George!...

Femeia se sperie întâi, crezând c-a dat boala rea peste ea, dar pe urma, înțelegând unde bate, o huidui. Si oloaga se potoli îndata, parca i-ar fi turnat apa rece în cap. îi paru rau ca s-a tradat si, ca s-o dreaga, vru sa arate c-a glumit si începu sa râda cu dintii ei lungi si galbeni:

- Gluma, fa... Zau... Da-mi ciorba!... Foame...

Odata însa Ion pica pe la prânz, când George lipsea. Savista încremeni pe prispa vazându-l ca intra în ograda. Si când Ion zise nepasator, oprindu-se lângă poarta:

- Noroc, noroc, Savisto! Tot voinica?... Da George-i pe-acasa?

- Numai Florica acasa! raspunse ea repede, arzând de dor sa-l faca sa se apropie de nevasta, ca sa se adeverasca banuiala ei.

Ion statu pe gânduri câteva clipe, s-apoi zise mai încet, aruncându-si ochii fulgerator spre tinda:

- Aveam cu George o vorba... Pacat ca nu-i si el aici...

Si pleca, întristat, clatinând din cap, uitându-se înapoi din ulita...

Savista fierbea .de bucurie. Era sigura ca Ion venise la Florica, înadins pentru ca o stia singura. Si de-aci încolo când nu era George acasa, nu mai statu lângă usa tinzii, ci tocmai în colt, ascunsa dupa o gramada de coceni de porumb, asteptându-l sa mai pice.

prânzului. înainte de a deschide portita însa se uita prin ograda. Oloaga, din ascunzatoare, vedea ca pe ea o cauta. Apoi Ion intra repede si disparu în tinda. Savista se târî cât mai fara zgomot spre usa. Si auzi glasul lui Ion, dragastos, si pe al Floricai, înfricosat. Tremura totusi atât de grozav de bucurie ca nu înțelese nimic, desi cei doi în tinda vorbeau destul de tare... Ion iese curând, vazut pe Savista si pali. Dar își reveni repede si-i zise usor:

- Am venit iar si iar n-am dat de George... N-am noroc si pace! Ramâi sanatoasa, lele Savista!

Oloaga nu raspunse; în privirea ei însa fâlfâia atât ura, ca Ion pleca fara a mai întoarce capul. Era fericita si deabia astepta sa vie seara, sa-i spuna tot lui George.

- Bade... bade!... vino-ncoa! îl întâmpina când îl zari. George, desi ostenit rau, se duse spre ea la gramada de coceni.

- Ei? Ce pozna-i cu gainile? o întreba în gluma.

Savista începu foarte încet si rar; dar apoi, cuprinsa de emotie, spumega încât nu mai era chip s-o priceapa nimeni.

- Ion?... Ei ce vrea Ion?... A fost aici? o întrerupse barbatul stergându-si de pe obraji naduseala framântata de praf.

- Ion... fost... Florica... fost... Tâlhari... Omoara, omoara! gemu oloaga disperata, podidind-o lacramile si înecându-se de sughituri.

- Bine, Savisto, bine... Lasa ca stiu... bine! facu George linistit. Deabia dupa cina, când se culca în pat lângă Florica, se gândi mai bine

la vorbele Savistei si se cutremura, caci deodata își aminti privirea lui Ion de la nunta, privirea care l-a înspaimântat atunci si pe care totusi a uitat-o. Cum a putut-o uita oare?

- Apoi daca-i asa, îl omor!... Acu nu-l mai iert... îl omor! își zise George hotărât, mângâind corpul femeii care-i atât sângele. D-na Hetdelea nu voise sa faca cearta în fata oamenilor straini, în Sângeorz, dar cum ajunsera acasa, îl lua pe Herdelea la zor:

- Nu stiu nebun esti ori nu esti în toate mintile de vorbeai într-una ca iese la pensie... Se vede ca ti s-a urât cu binele... Apoi de aceea ne-am caznit si am suferit, ca acum, dupa ce ai scapat cu fata curata, sa cauti singur saracia?

327

Ghighi era de aceeasi parere, anume ca retragerea ar fi o umilire. Cât priveste ca inspectorul cere sa învete pe copii numai ungureste, dascalita raspunse prompt, potrivindu-si parerile dupa împrejurari, ca totdeauna:

- Ei si? Te încânti de lingusirile românilor, parca din vorbe frumoase ai putea mânca? Lumea stie ca suntem români, dar sovoinismul nu-i a buna niciodata. Adica ce-o fi dac-o sa-i înveti ungureste? Lasa-i sa învete, ca-i bine azi când stii o limba

straina, ca vezi bine ca fara ungureasca nici nu te mai poti misca din loc... Daca-s vremurile asa, noi sa le schimbam?... Herdelea însusi se simtea nenorocit ca trebuie sa se desparta de scoala, dar totusi se rusina sa spuna chiar si acasa ca inspectorul îl sileste sa iasa la pensie. Si dealtfel mai spera în sine ca pâna-n cele din urma se va mai întâmpla ceva si nu va trebui sa plece. De aceea amâna mereu si nu facea petitia. Totusi, pe de alta parte, pentru orice eventualitate, raspândea si prin Armadia stirea ca, fata de persecutiile tot mai crâncene ale ungarilor, se gândeste sa-i dea dracului si sa se retraga. Raspunsul i-l dadu Grofsoru, la berarie, în gura mare:

- Prietene si frate! Mai bine sa mori decât sa fii calaul copiilor nostri! Si fraza aceasta facu ocolul Armadiei, câstigând simpatii amândurora, si chiar lui Belciug, pe care Herdelea îl lua vesnic de martor si care îngalbenea de indignare când venea vorba de inspectorul Horvat.

Dupa asemenea încurajari, învatatorul iar venea acasa hotarât sa-si scrie îndata cererea de pensie. Acasa însa gasea împotrivirea dârza a dascalitei care-i schimba iar planul. D-na Herdelea, sfatuindu-se toata ziua cu Ghighi, descopereau mereu argumente mai temeinice.

- Uite pe Zagreanu! Stii bine, ca tu mi-ai spus, cât a fost în Pripas i-a înnebunit cu ungureasca... Si cu toate astea nu-i zice nimeni nimic, ba-l lauda toata lumea si-i prezice viitor mare!... Fiindca asa si este!

Herdelea, încercând sa profite de simpatiile lor pentru Zagreanu, spuse ca ar fi cuminte sa-i cedeze lui locul din Pripas, fireste daca are intentii serioase cu Ghighi. Pe când fata protesta împotriva acestui plan infernal, declarând ca i-e urât Zagreanu (în Sângeorz însa marturisise în taina Laurei ca e baiat foarte dragut, macar ca e numai învatator), d-na Herdelea zise neclintita:

- Lasa, nu te îngriji tu de el. îi gaseste lui loc inspectorul, ca stii doar cât îl iubeste si-l protejeaza...

Prin August, într-o dupa-miazi, Zagreanu veni mai miscat ca alte dati, desi Ghighi nici nu era acasa. Herdelea trecu în gradinita cu dânsul, sa stea de vorba. Si tânarul spuse îndata ca soseste tocmai de la Bistrita, si de-aceea

328

e plin de praf. Nici n-a fost înca sa se schimbe. A vazut pe domnul inspector... Apoi nu mai putu continua. Herdelea îl privi întrebator.

- Mi-a spus multe - relua Zagreanu mai încurcat, parca negasind cuvintele potrivite. Mi-a fagaduit... cate-n luna si-n

stele... Mi-a fagaduit...

- Te are drag inspectorul - zise Herdelea linistit. E bine sa fii bine cu inspectorul, foarte bine. Numai sa-ti dea o scoala buna, într-un sat bun.

- Apoi vezi, domnule colega, da, da - bâlbâi tânarul. E greu... Nu stiu când s-o putea... Da... Domnul inspector zice ca vrea sa-mi dea Pripasul...

- Pripasul? facu Herdelea cu o sageata în inima.

- Da... adica... zice ca d-ta n-ai sa mai stai mult, ca-ti trebuie odihna, ca ai servit destul... ca... în sfârșit...

Zagreanu nu îndrazni sa-i mai spuie ca inspectorul i-a poruncit sa reaminteasca batrânului învatator sa trimita imediat cererea de pensie, altfel îl va scoate din oficiu, caci în nici un caz nu va mai îngadui sa înceapa tot dânsul noul an scolar...

Herdelea ramase pierdut. înțelese ceea ce nu îndraznise sa-i marturiseasca Zagreanu si se simtea dureros rusinat.

- Adevarat, foarte adevarat - murmura apoi cu glasul tremurat. Am servit destul, prea destul... N-am sa mai stau... Nu, nu, fie linistit inspectorul! Fii si d-ta linistit...

în aceeasi seara, dupa ce se culca d-na Herdelea si Ghighi, el se aseza la birou si scrise pâna târziu de tot. Strica multe coli de hârtie si toate le uda cu lacrimi. închipuirea ca de-acuma paraseste pentru totdeauna scoala lui, iubirea lui, îi sfâșia inima. Când i-a venit suspendarea, a plecat cu o scânteie de nadejde de întoarcere; azi pleaca fara nici o nadejde. De azi încolo nu mai e învatator...

- S-a sfârșit, s-a sfârșit - soptea dânsul frânt, ca femeia când trebuie sa-si dea seama ca a îmbatrânit.

3 ,

Vasile Baciufuse la trei avocati în Bistrita si toti trei îi spusera la fel: legea zice ca copilul mosteneste pe tata si tata mosteneste pe copil. Asta înseamna ca sa nu-si mai toceasca opincile în zadar. Cu toate acestea el ameninta mereu pe lon cu judecata nadajduind sa-l sperie, cum s-a speriat si dânsul odinioara. Sufletul lui însa era toropit de amaraciune si se revolta împotriva legii care îngaduie ca un tâlhar sa vie sa-i ademeneasca fata, sa-i

329

smulga mosia si pe urma, dupa ce baga în groapa femeia, sa ramâna cu pamânturile si averea luata cu japca... Gândindu-se mereu la nedreptatea lumii, a>unse la banuiala si apoi la convingerea ca lon a omorât pe Ana, înadins ca sa-i ramâna mosia si sa se poata însura a doua oara. Oamenii, carora le împartasea credinta aceasta, credeau sau nu credeau, dar toti pizmuiau pe lon ca s-a ales cu atâta pamânt pe urma Anei... De suparare si de necaz, Vasile Baciufuse asternu mai rau pe

bautura...

Nemaistiind încotro s-o apuce, într-o dimineata se duse la popa Belciug si i se plânse. Preotul, cumpanind si chibzuind, avu o idee cucernica si zise atât:

- Bine... Am sa va chem pe amândoi...

Si Dumineca urmatoare Belciug chema pe Vasile si pe Ion, împreuna cu mai multi fruntasi ai satului.

- Oamenii de omenie trebuie sa se învoiasca! vorbi preotul frecându-si mâinile. Sa cautam si noi, cu totii dimpreuna, o învoiala omeneasca! Asa-i bine si asa-i frumos!...

Ion, linistit, ridica glasul:

- Eu nu-s nici câine, nici fara suflet, domnule parinte... Nu-s, martor mi-e Dumnezeu! în casa îl las sa seada cât o trai, macar ca-i a mea dupa lege si poate mi-ar face trebuinta. Dar îl las, ca-s om si nu strâng pe nimeni de gât... Trei locuri a vrut, trei le-a arat, le-a semanat, le-a cules. Puteam sa i le iau ca-s ale mele. Nevoie de ele n-are, ca bucatele în loc sa le manânce, le vinde si le bea... Dar, zic, lasa-l sa aiba si sa bea, c-a muncit destul si suparari l-au ars destule... Apoi acu, vedeti si d-voastra, oameni buni, daca-l las eu sa traiasca, dumnealui nu vrea sa ma lase pe mine sa traiesc!...

Vasile Baci, aprins ca omul fara dreptatea legii, sari cu raspunsul:

- Adica cu ce drept sa-mi iei tu averea mea? Cum sa-ti ramâie tie pamânturile mele?... Ca fata mi-ai omorât-o, copilul ti l-ai omorât?... Cu ce drept?...

Vinele i se umflau pe tâmple ca niste râme.

Dar vremea trecea, vorbele cadeau si învoiala nu se apropia.

Atunci Belciug gasi clipa binevenita sa intervieve. își drese glasul si rosti grav, ca la predica:

- Oameni buni si drept-credinciosi, dreptatea-i vesnic cu doua taisuri, ca palosul în mâna ostasului viteaz... Dreptate are Ion, caci legile lumii spun ca averea copilului se cuvine parintelui care l-a zamislit si l-a crescut. Dreptate are si Vasile, caci dupa moartea fetei lui si a copilului ei, cuveni s-ar ca mosia sa se întoarca la cel care a agonisit-o... Acuma mie, paznicul sufletesc al

330

vostru, dragi îmi sunteti amândoi deopotriva si dornic as fi sa dobânditi deopotriva fericirea pe pamânt ca si în ceruri, dimpreuna cu fetele luminate cu care ne-am silit, cât am putut, sa va împacam cum e mai bine. Dârzi si neînduplecati sunteti însa ca doua sabii ce nu încap într-o teaca. De aceea iata ce am socotit eu ascultându-va: stapâniti amândoi ce cuprindeti în ziua de azi, tu, Vasile, casa si locurile pe care ti le lasa, iar tu, Ioane, averea care ti-a harazit-o mila cereasca. Dar iarasi

socot ca drept n-ar fi sa ajunga mosia în mâini straine. Viata omului e ca floarea câmpului. Azi e, mâine nu-i... Poate ca azi-mâine, loane, ai sa te însori, sa ai copii, dar poate, Doamne fereste, sa-si închizi ochii când ai crede ca esti mai voinic... Apoi, asa, n-ar fi pacat de Dumnezeu sa ramâna averea ta cui nici nu te-ai astepta?... S-atunci as crede c-ar fi înțelept si frumos sa va legatuiti amândoi sa lasati ce stapâniti sfintei biserici în cazul când, Doamne pazeste, v-ati prapadi fara mostenitori directi, adica fara copii... Facînd astfel, întariti puterea Domnului pe pamânt ca si Domnul sa va primeasca sufletele în ceruri în vecii vecilor!

Preotul tacu brusc, coborând ochii în jos, asteptând parca efectul cuvântarii sale asupra celor de fata. Apoi când înțelese ca toti sunt de parerea lui, se retrase în odaita de culcare, lasându-i sa convinga si pe cei doi pricinasi. Dupa multa vorbarie fruntasii izbutira sa-i faca sa-si dea mâna... Belciug reveni atunci cu o declaratie scrisa. Vazând hârtia, Ion mai sovai o clipa, dar totusi iscali, gândindu-se ca asta-i un moft fara valoare, deoarece dânsul are sa se însoare curând si sa faca copii care sa-l mosteneasca. Vasile se bucura ca, daca nu se întoarce la dânsul, mosia baremi nu se va risipi nici printre neamurile Glanetasului.

- Asa! zise preotul împaturind frumos actul. De pe amvon am sa dau de stire satului întreg hotarârea voastra crestineasca... Dumnezeu sa va binecuvânteze!

Vasile Baci pe urma se opri la cârciuma, se îmbata si se batu cu straja Cosma Ciocanas. Ion însa se duse drept la George, sa-i povesteasca ce-a facut. Si pe drum se gândi numai la viitoarea lui nevasta...

Titu socotea sa treaca granita cu trei sute de coroane. Suma aceasta o avea, dar îi mai trebuia si ceva maruntis care sa-i ajunga pâna la trecere. Pâna ce nu cunoscuse pe rudele din România, se înfiorase gândindu-se ca porneste in lume cu trei sute de coroane; acuma mergea la sigur, ca si când ar fi plecat

331
din Pripas în Lusca ori în Magura... Maruntisul însa îl încurca, fiindca oricum se silea, nu sporea si-i ameninta rotunjimea celor trei sutare...

Salvarea îi veni sub forma unei idei, citind într-un ziar ca «Asociatiunea pentru cultura si literatura poporului român» va tine adunarea generala la Sibiu în luna Septembrie... Deoarece, pe când citea, vazu pe masa «Tribuna Bistritei», un ziar saptamânal local, se gândi deodata: ce-ar fi sa se duca dânsul ca reprezentant al ziarului la serbarile Astrei? Ar fi mai întâi ca ar face economii de cheltuieli, si al doilea ca ar cunoaste dintr-o data toata «inteligenta» româneasca din Ardeal, înainte de a-

I parasi, cine stie pentru câta vreme... «Tribuna Bistritei» dealtfel îi reprodusesese poezii din «Familia», cu osanalele cuvenite despre «distinsul poet al Vaii Somesului»... Se aseza îndata si scrise câteva rânduri bine simtite directorului gazetei, un avocat fara clientela si mare nationalist, cerându-i un bilet de legitimatie si banii de cheltuiala trebuinciosi. Raspunsul directorului sosi peste trei zile, aducându-i biletul de legitimatie, dar si vestea trista ca ziarul de-abia-si târaste viata de la o saptamâna la alta si ca prin urmare «distinsul poet» ar face o fapta nobila româneasca reprezentându-l, daca se poate, pe propria-i cheltuiala... între timp Titu, închipuindu-si cum va fi înconjurat si rasfatat dânsul la Sibiu, ca omul care e glasul unui întreg tinut de români, se însufletise atât de mult de ideea de a reprezenta «Tribuna Bistritei», încât nici nu se mai sinchisi ca nu a primit bani si ca deci socotelile lui ramâneau tot încurcate cu maruntisul...

Cu o saptamâna înainte de plecare veni acasa spre a se pregati în tihna si a-si lua ramas bun de la toti cunoscutii, caci omul stie când porneste, dar numai Dumnezeu stie când se întoarce. Caldăraru, la despartire, l-a îmbratisat si n-a uitat sa-i spuna ca tot mai e timp sa se razgândeasca, si Titu i-a multumit zâmbind pentru povata...

În Armadia toata lumea stia ca Titu vrea sa plece în România si toti se mirau de îndrazneala lui. Când se afla însa ca va lua parte si la serbarile Astrei, la care singur profesorul Spataru a putut merge odata, demult, si mai ales ca se duce ca reprezentant al «Tribunei», multi îl invidiara si-l felicitara. D-na Herdelea plângea spalându-i si calcându-i rufe, iar Ghighi îi facea în fiecare zi geamantanul spre a-l desface a doua zi ca sa-l faca mai bine si mai frumos, sa nu râda de ei fratii din România. Seara Herdelea tatal si fiul se sfatuiau serios. Deoarece Titu, având înca încurcături cu recrutarea, nu putea obtine pasaport pentru strainatate, Herdelea îi explica cum sa-si faca rost la Sibiu de un simplu bilet de trecere; odata ajuns dincolo nu-i mai

332

trebuie nici un pasaport... între altele însa batrânul îi marturisi ca a si expediat cererea de pensie, iar Titu îl aproba din toata inima, ba se însarcina sa comunice stirea si d-nei Herdelea; o facu într-adevar cu atâta iscusinta ca dascalita multumi lui Dumnezeu ca în sfârșit Zaharia a ascultat povetele ei înțelepte. Drept recunostinta ca l-a scapat astfel dintr-un impas greu, Herdelea duse a doua seara pe Titu la Beraria Rahova, ca sa se întâlneasca acolo cu toti domnii din Armadia si sa-si ia adio cum se cuvine.

La Beraria Rahova se improviza o adevarata serbare, cu chef si

cu lacrimi, întrebările, urările, felicitările zbârnâiau în urechile tânărului îndraznet. Herdelea îi ceru biletul de la gazeta, sa-l arate tuturor si mai ales lui Chita Pop, copistul de la judecatorie, care nu voia sa creada ca Titu este adevărat reprezentantul «Tribunei» la adunarea Astrei. Profesorul Spataru tinu si un discurs, culminând în fraza ca Titu trebuie sa fie «veriga de unire între frații de dincoace si de dincolo de Carpati». La miezul noptii însufletirea fu asa de mare încât toti cântara «Desteapta-te Române». Solgabiraul Chitu, fiind si el miscat, închise ochii, nevrând sa strice buna dispozitie a societatii, mai ales ca Titu nu trebuia sa plece cu impresii urâte despre slujbasi Ungariei... Pâna la sfârșit se ametira bine cu totii. Herdelea, de suparare, bau atâta ca Titu abia îl duse acasa, unde dascalita îi ocarî bine în gând, dar fara a deschide gura, spre a nu-si strica somnul...

Cu cât se apropia ziua, cu atât Titu era mai tulburat. Se simtea fericit si totusi glasul îi tremura. Niciodata casa parinteasca nu i se paruse mai calda. I se strângea inima gândindu-se ca de-acum va trai între oameni pe care nu i-a mai vazut, într-o lume necunoscuta în care cine stie ce-l asteapta?

Se duse pe la familiile prietene sa le zica ramas bun. La Dragu gasi pe Lucretia împreuna cu Oprea, azi sotul ei. Felicitându-i își aduse aminte iubirea lui, versurile în care se chinuise sa eternizeze ochii ei verzi. Acuma iat-o asezata, cu viata croita drept, fara cotituri deosebite, ca a tuturor oamenilor cuminti... Pe când el se arunca în valurile lumii ca într-o mare fara margini...

În ajunul plecării, după amiază, făcu o plimbare până-n Pripas, sa mai vada casuta unde a copilarit si sa se desparta de Belciug, care-i «cam acru si cam viclean, dar tot om de treaba», cum îi spusese tatal sau, îndemnându-l sa nu cumva sa nu mearga pe la dânsul... Preotul îl saruta si-l blagoslovi cu lacrimi în ochi, făgăduindu-i ca-l va cerceta negresit la Bucuresti, deoarece spera sa mearga si el foarte curând, peste un an sau doi. Îl însoti apoi sa-i

333

arate biserica cea noua, gata, buna de sfintit. Îl plimba prin toate colturile se suira împreuna în turn, la ceas, si-i zise cu multa duiosie:

- Foarte rau îmi pare ca nu esti aici la sfintirea care va fi peste vre-o doua saptamâni!... Facem o sfintire minunata. Va veni si episcopul... O sa fie < adevărata sarbatoare nationala!... , Titu îi promise ca-i va trimite carti postale cu vederi din România si ma ales din Bucuresti, «care trebuie sa fie o minunatie»...

Belciug îl mai petrecu pe urma până în dreptul cârciumei si-l

mai îmbra tisa odata ca un frate...

Casa lui Herdelea din Pripas era mereu goala si trista. Titu o privi p dinafara, amintindu-si fara sa vrea crâmpenie de fericire traita aici si nepre tuita la vremea ei. Urcând în cerdac, se pomeni cu Ion.

- Am auzit ca vrei sa pleci departe, domnisorule?

- Ma duc si eu sa ma asez în lume! raspunse Titu serios. Anii trec si omi trebuie sa faca ceva în viata, altfel nu-i vrednic sa traiasca... Nu-i asa?

- Asa-i, domnisorule, vezi bine ca-i asa! zise Ion. Apoi sa te duc Dumnezeu sanatos si sa-ti daruiasca noroc pe unde-i umbla, c-ai fost tare d omenie! ; i

- Sa traiesti si tu, Ioane! Tie de-altminteri ti-a ajutat Dumnezeu si te-i înstarit frumos... Pacat numai ca n-ai avut parte de Ana si de copil...

- Apoi ce sa facem? facu taranul rece. Asa a vrut Dumnezeu...

- Ei, s-acuma ce mai ai de gând, Ioane? Ca doar n-ai sa ramâi vaduv toa i viata, ca doar esti tânar...

- Asa-i, asa-i, vezi bine! mormai Ion întunecându-se.

Titu coborâse spre dânsul si se rezima de stâlpul portii, cu palaria] 3 ceafa. În asfintit soarele se mânia si împrasca cu raze aprinse. Umb a Magurii Cocorilor se întindea peste sat pâna la picioarele crucii de a marginea drumului, pe care Hristos statea neclintit ca un martor mut ti tuturor tainelor. Ion se uita lung la domnisorul care i se parea ca se schimba e mult de când nu l-a mai vazut. Voia sa-i ceara o învatatura, ca si odinioai i, si îi era frica sa nu-l ocarasca.

- M-am zbatut si m-am framântat sa ies la liman - începu iar Ion dup; o tacere apasata. Si nu mi-a dat Dumnezeu nici o bucurie...

- Dar pamântul? întreba Titu, privindu-l cercetator.

- Pamântul... de... pamântul... Bun e pamântul si drag mai ti-e când c al tau... Dar daca n-ai pentru cine sa-l muncesti, parca... zau asa...

334

- Trebuie sa te însori, Ioane!

- Asa-i, chiar asa-i, domnisorule - murmura taranul cu ochii stinsi. Dar decât sa te însori cu oricine... Am patit-o odata, domnisorule...

Tacu, asteptând parca o întrebare sau o aprobare. Cum însa Titu nu zise nimic, urma din ce în ce mai vioi: '

- Acu d-tale pot sa-ti spun, ca mi-esti mai bun ca un parinte si m-ai învatat numai bine... Pot... Si nu stiu cum sa-ti spun, domnisorule? Ca d-ta pleci departe si poate nici n-ai sa mai auzi de mine si de necazurile noastre... O, Doamne... Mare-i lumea!... Când crede omul c-a nimerit mai bine, atunci ia

seama ca-i tot de unde a pornit... Uite-asa-i, domnisorule! Asa ma muncesc si ma caznesc, si nu stiu ce sa fac, cum sa fac?... 4 Azi, când ai avere, ce-ti trebuie sa te mai perpelesti? Nici prea hapsân sa nu fie omul, ca lacomia strica omenia. Pamânt ai destul...

- Destul nu-i niciodata, domnisorule... Dar pe cine vreau eu sa iau, nu se poate. Si pe alta nu pot s-o iau...

- Pe cine vrei?

- Pe Florica! zise Ion cu o lucire aspra în privire.

- Care-i maritata cu George-a-Tomii? -Aia!

- De, loane, se vede ca Dumnezeu ti-a dat c-o mâna mosie si ti-a luat cu cealalta mintea! vorbi Titu. Cât e satul de mare nu gasesti tu decât pe nevasta lui George?

- Nu-mi trebuie alta, domnisorule! scrâsni Ion deodata furios si cu o hotarâre salbatica în ochii sticlitori.

- Hm - facu Titu aproape înfricosat de glasul lui. De... nu-ti trebuie...

- D-ta ce ma înveti sa fac? urma Ion iarasi mai blând si rugator.

- Nimic... Sa te astâmperi!

- Dar daca nu pot?

- Atunci fa ce stii!

- Nu stiu nimic! bâlbâi Ion zvârcolindu-se între mânie si neputinta.

- Nici eu... Dar atâta totusi pot sa-ti spun: astâmpara-te!

Pe Ion raspunsurile lui Titu îl umpleau de fiere. Destainuia întâia oara framântarea lui cuiva si, în loc de încurajare, gasea împotrivire. îl ustura inima ca nu poate scapa de nehotarâre. Si totusi patima lui crescuse atât de puternica, încât simtea bine ca are sa-l mistuie daca nu va nimeri calea spre potolirea ei.

- Trebuie, domnisorule, trebuie! gemu dânsul stapânindu-si focul.

335

Titu, spaimântat de îndârjirea ce i-o citea în fata, tresari. Si repede îi dadu mâna, zicându-i:

- Ramâi sanatos Ionica!.., Si astâmpara-te, asculta-ma pe mine!...

Ion mormai ceva si ramase în mijlocul drumului, uitându-se dupa el pâna coti la Râpele Dracului. Apoi scuipa cu scârba, bâiguind:

- Lasa ca stiu eu ce-i de facut...

Titu petrecu seara la Grofsoru, împreuna cu parintii si sora-sa. Si a doua zi porni cu trasura la Monor, de unde avea sa ia trenul spre Sibiu...

Din clipa când Savista i-a deschis ochii, George parca s-ar fi trezit dintr-un somn adânc. Acuma înțelegea de ce îi tot da Ion târcoale, de ce-i cere sfaturi si-i vine mereu prin casa. Adica

pentru Florica. Cu toate acestea si de atunci încolo l-a primit. Vorbea si râdea cu dânsul încât toata lumea ar fi jurat ca sunt prietenii cei mai buni. Îl ura si râvnea sa-l prinda, sa se rafuiasca. Îi era frica si lui de rafuiala dorita si totusi o cauta. Pleca linistit de-acasa, caci Savista era o paznica nepretuita si-i raporta în fiecare seara fiecã pas al nevestei...

Ion însusi simtise demult vrajmasia Savistei si deseori îi venea s-o sugrume, ca sa-si deschida drumul la Florica. Ura însa numai pe George, din ce în ce mai rau, fiindca numai din pricina lui nu e sloboda femeia. Daca n-ar fi luat-o el, poate ca ea l-ar fi asteptat si azi n-ar mai trebui sa se zbuciume si sa nu stie cum sa se apropie de dânsa...

Chiar în ziua când Titu pleca din Armadia, Ion, aflând ca George nu-i acasa, înspre amiazi se repezi la Florica, nadajduind sa-i mai poata vorbi macar o clipa între patru ochi. Savista, pe prispa, îl zari de departe si, nemaiputându-se târî la locul ei de pânda dupa gramada de coceni, se rezima îndata de perete, închise ochii, deschise gura si începu sa sforaie usor parca ar dormi dusa. Ion intra în ograda, o vazut-o striga pe nume. Oloaga însa nu raspunse. Atunci Ion se apropie si-i zise iar, mai încet, cu inima tremurând de bucurie, vrând s-o încerce daca doarme aveau:

- Savisto!

336

Oloaga însa sforaia nemiscata, desi vreo trei muste i se plimbau pe obrazii scofâlciti si asudati, pe gingiile alburii, pe dintii lungi si galbeni.

- Doarme, slava Domnului! murmurã Ion, trecând în vârful picioarelor în tinda.

Savista își ascuti urechile. N-auzi decât soapte si apoi glasul Floricai, îndemnându-l sa plece:

- Savista doarme ca iepurele, ia seama...

Oloaga fierbea de multumire c-a gasit, fara sa vrea, mijlocul de a-i prinde de-a binelea. Dar, fiindca de-afara nu auzea bine ce vorbesc ei înauntru, nu mai iese pe prispa, ci de azi înainte se ghemui într-un colt în tinda, pazind de-acolo sa nu treaca gainile pragul. Motaia toata ziua si deseori sforaia. Florica, cu grija casei, nici nu baga de seama ca Savista si-a schimbat locul. Doar când a auzit-o horcaind s-a gândit ca poate sa fie bolnava, si a întrebat-o:

- Ce te doare pe tine Savisto, de te-ai înmuiat asa?

Oloaga se prefacu. Se freca la ochi cu pumnii, parca de-abia s-ar trezi, si blodogori mohorâta:

- Nimic. Somn, somn...

Florica clatina din cap, dar n-o mai descusu, socotind c-o fi

îmbatrânit si de aceea o apuca moleseala mai des...

Trecura câteva zile. Ion nu se mai arata. Savista clocotea de nerabdare...

Apoi Vineri seara George, sfatuindu-se cu Florica, îi spuse ca Dumineca noaptea va pleca cu tatal sau la Padurea Fulgerata, sa aduca câte-un car de lemne înainte de a-i napadi caratul bucatelor de pe hotar. Si tocmai a doua zi veni iar Ion. Savista sforaia dusa în ungherul ei. Ion, care n-o zarise în ograda, se sperie vazând-o aici:

- Noroc, Florico... Dar ce-i cu Savista? zise dânsul încet, cu glasul tremurat.

- Apoi asa face de o vreme încoace... O fi bolnava... Stie Dumnezeu... Da sezi, mai sezi la noi, Ioane!

- Multumesc, c-am tot sezut! raspunse Ion uitându-se iar la Savista si apoi adaogând: Da George nu-i pe-aici?

- Nu-i, ca-i la porumb cu lucratorii... -Mhm...

337

- Numai Duminecile de-l mai prinzi pe-acasa acu, daca ne-a îmbulzit . munca... Da poate nici Dumineca sa nu fie... ca tocmai Dumineca seara vrea sa plece la padure...

Ion se cutremura parca l-ar fi zgâltâit deodata o mâna napraznica. Sângele i se aprinse în inima ca într-un ibric pus pe jaratec. O privi cu ochi atât de mari încât i se parea c-o vede sub marul paduret, în bratele lui, si-i simte carnea fierbinte. Florica nu se uita la dânsul ca si când ar fi ghicit la ce se gândeste. Si Ion sopti aspru, poruncitor:

- Dumineca, dupa ce pleaca dânsul, sa stii ca vin!... Auzi tu? Femeia tacu.

- Sa iesi în ograda! Auzi?... Negresit sa iesi, altfel...

Florica tacea mereu.

- De-atunci n-am mai schimbat o vorba ca oamenii... Si nu mai pot...

- Daca afla George, ne omoara! zise Florica foarte încet, fara a-l privi. Ion scrâsni încât pe femeie o trecu un fior.

- Sa iesi, Florico!... Sa nu faci cumva sa nu iesi, ca...

în clipa aceea amândoi întoarsera privirile deodata la Savista care horcaia cu gura cascata si înghitea din când în când. O privira înfricosati, cu o presimtire urâta, care însa trecu repede ca o nalucire.

- Doarme, doarme - murmura Florica.

Savista respira greu. Sudorile îi curgeau siroaie pe tâmple, pe obraji. Roi de muste bâzâiau împrejurul ei...

Titu nu se mai satura privind pamântul Ardealului care fugea, se îndoia, ramânea în urma, se întindea departe, se apropia iarasi... Si trenul trecea trufas pe lângă satele românești, pe

unele spintecându-le chiar ca un tiran neîndurător, și doar pe alocuri se oprea câte-o clipă, însemnându-și oprirea cu vorbe aspre ungurești care zoreau sau huiduiau vesnic pe țărani, drumeti sau slujitori. Pretutindeni aceiași țărani, umili, voinici, răbdători: pe soselele albe, alături de care silitoare, pe câmpiile galbene, rascolite de bratele lor și udate de sudoarea lor, prin satele sarace, stoarse de vlagă. Unde era munca, erau numai ei. Pe urmă veneau garile mari, anticamerele orașelor, și țărani

338

nu se mai zăreau. În schimb apăreau surtucari grabiți, galagiosi, nerăbdători, vorbind poruncilor numai în grai strâin. - Noi muncim ca să benchetuiască ei! se gândea Titu înecat de o revoltă din ce în ce mai mare. Asta-i ilustratia nedreptății și ropsirii noastre...

În Armadia strâinii deabia se observau în multimea mare românească. Dar orașele acestea parca-i luau un val de pe ochi, ca și odinioară în Gargalau cocioabele de pe la margini. I se pareau niste cuiburi uriase de trântori dușmani care înghit, vesnic nesaturați, rodul muncii milioanele de robi dimprejur... La Cluj schimba trenul. Deabia izbuti să se catăre într-un vagon ticsit de oameni, să-și așeze geamantanul pe coridor. Atâta vorba ungurească îi înnegrea sufletul. Se simtea parca s-ar fi oprit deodată într-o mocirlă.

- O, ce bine-i că plec... Cel puțin nu voi fi nevoit să vad și să aud mereu lucrurile astea revoltătoare!...

În aceeași vreme însă îi era rusine că fuge din luptă. Își zicea că cinstit ar fi să stea în vârtejul ciocnirii, iar nu să lase pe mii de cei de umili în ghiarele hrapărete, fără apărare și fără nădejde... Dar îndată ce se uita împrejur, curajul îi pierdea și înțelegea că războiul acesta nesfârșit cere voinici vânjosi, dârzi, neîmpacati, care luptă fără a-și da seama, neîncetat. Țărani din Lusca... cei ce suferă batai, umilinte, temnite, și nu se înmoaie...

Se înnoptă. Trenul gonea uruind. Nouri de scântei se împrăstiau în rastimpuri peste ogoarele negre, licărind în văzduh ca o ploaie de stele cazatoare... Titu, pierdut în gânduri, privea în întuneric, rezemat cu fruntea de cerceveaua ferestrei deschise. Curentul amestecat cu fum îi vâlvoia parul... În vagon oamenii se liniștiseră. Ramăsese singur în coridor cu câteva cufere. Îl cuprinse foamea și-și aduse aminte că ar fi trebuit să mănânce la Cluj, dar l-a zapăcit valmasagul de lume și de zgomot. Scoase din geamantan merindea ce i-o pusese acasă. Pe când se luptă cu un picior de gaină friptă, conductorul, care isprăvisese controlul biletelor, veni să se mai odihnească puțin și, văzându-l mâncând, îi zise «poftă bună»

pe ungureste. Titu însa raspunse ursuz:

- Nu stiu ungureste!...

Atunci conductorul se uita împrejur si, nemaifiind nimeni, murmura:

- Si io-s român, domnule!...

Titu se însenina deodata. îi oferi o bucata de friptura, zicând într-una:

- Esti român... esti român... poftim... esti român...

339

Si conductorul îi povesti ca se cheama Stefan Popa, dar ca si-a schimbat numele în Pap Istvan, fiindca asa i-au cerut când l-au pus în serviciu, ca e însurat cu o unguroaica si are opt copii, ca joaca si el cum cânta cei mari, altfel ar ramâne pe drumuri...

- Adica acela care vrea sa iasa din robia de la tara, trebuie sa-si robeasca sufletul la oras, sa devie la rândul lui o primejdie pentru robii care l-au nascut! se gândi Titu când ramase iar singur. Cel ce se departeaza de satul lui, trebuie sa cada în mrejele lor...

Adormi pe geamantan, istovit mai mult de gânduri decât de oboseala... îl destepa un junghi în spinare. Soarele tocmai stralucea întristat. Si trenul huruia mereu, mereu...

Pe peronul garii din Sibiu astepta un grup de domni cu bratare tricolore, care se împrastiară pe la usile vagoanelor; erau organizatorii însărcinati cu primirea oaspetilor din toate tinuturile românești... Tilu sari jos si se cruci vazând câta lume care vorbește românește cobora din trenul în care dânsul se simțise atât de strain. Si totusi în tren nu vorbisera românește! De ce n-o fi vorbit nimeni în tren românește?... Acuma toti se îmbratisau, se chemau, încât Titu se sfia ca el, în mijlocul atâtor români, nu cunoaste pe nimeni. Vru sa se apropie de un organizator, când deodata auzi un glas tare:

- Herdelea Titu!... Herdelea!...

Se uita nedumerit si vazu pe cel care-i striga numele: un domn bine facut, rosu la obraz, cu ochelari de aur, ras de mustati.

- Aici! striga Titu putin ragusit de mirare. Eu sunt Titu Herdelea! Domnul se repezi la dânsul foarte prietenos, întinzându-i amândoua mâinile:

- Bine ca te gasii, domnule!... Nu ma cunosti... Pinteau... Doctor Virgil Pinteau!... Mi-a scris fratele meu ca vii la Astra, dar nu mi-a scris când sosesti. Ei bine, ca sa nu te scap, de doua zile pândesc toate trenurile, tipând ca un nebun: Titu Herdelea... In sfârșit, bine c-ai venit!...

- Aa, fratele lui George? murmura Titu. Da, vezi, le scrisesem, dar nu m-am gândit ca o sa te înștiințeze. Nu-ti închipui ce bine-mi pare ca...

- Da, fratele lui George... Suntem atâția frati ca nu exista colt de pamânt românesc unde sa nu fie ratacit unul-doi. Aici, de pilda, suntem chiar doi...

-Doi?

- Doi, draga. De asta-primavara. E si Liviu, capitanul. Militar teribil, de la statul-major. Mâine-poimâine îl vedem ghenereal...

Da-i ciufut rau. Nu stiu

340

cui seamana. Ne face neamul de răs. Nici nu s-arata printre noi. Vesnic numai ca militarii lui cu nasul în carti si-n harti... Am sa te duc totusi sa-l cunosti. Dar sa-l iei cum este.

Virgil Pinteana era bun de gura si vesel si vioi ca un copil. Toata lumea din Sibiu îl cunostea si-l iubea, fiind un medic priceput si dezinteresat, si un român inimos. Gazdui pe Titu la dânsul.

Avea un apartament placut, într-un cartier frumos. Dadu musafirului dormitorul, ramânând ca el sa se culce în birou pe un divan.

Dupa ce Titu se primeni, iese împreuna cu Pinteana care îl prezenta, la cafenea, tuturor, ca pe un poet plin de fagaduinti si reprezentant al «Tribunei Bistritei». Il primira cu obisnuita simpatie ocazionala. Unii își adusera aminte de niste versuri ale lui Titu din «Familia». Mai ales însa Barbu Luca, un tânar slabut si mititel, el însusi poet si redactor la un ziar din Sibiu, se împrietenii cu Titu si se oferi sa-i fie calauza credincioasa si nepartinitoare.

Mai târziu Titu lega cunostinta si cu capitanul Pinteana, care statea într-o odaie simpla si aproape saracacioasa, pe lânga comandamentul corpului de armata unde avea serviciu. Il gasira între harti, sabii, tunici si cizme, cu pijama scurta, la birou, cu un teanc de acte în fata, pe care le închise cu cheia în sertar, fiind secrete militare. Liviu Pinteana era om înalt, cu fruntea lata, cu parul rar, ochii albastri otel si pielea bronzata.

- îți aduc pe cumnatul nostru - zise Virgil intrând. Te previn însa ca Titu e poet român si deci sa nu-i bati capul cu ideile tale renegate, sa-l silesti sa se supere!...

Capitanul zâmbii si strânse englezeste mâna lui Titu, zicând politicos:

- Daca-i poet, înseamna numaidecât ca-i si iredentist?... De altfel sa nu iei în seama clevetirile fratelui meu... Sunt român si eu, dar mai înainte de a fi român, sunt ofiter si servitor al Majestatii Sale împaratului. Ca atare, fireste, nu pot admite nazuintele celor de teapa dumnealui, care trag mereu cu ochiul spre Bucuresti si spre România. În mintea mea asa cevfo nu se cheama politica nationala, ci tradare de tara...

Vorbea foarte linistit, având în voce energia omului care, dupa framântari grele, si-a stabilit o linie de conduita în viata si o

apara cu o convingere rece, hotarâta. Titu îl asculta uimit. El înca nu întâlnise pâna azi un adversar cumpatat, cu argumente sigure, care nu se sperie de fraze. Se simti îndata într-o inferioritate suparatoare. Obisnuit sa raspunda la contraziceri cu vorbe pe care, desi izvorau dintr-un sentiment înversunat, nu le putea strânge

341

într-o ordine de bataie logica - nu îndrazni multa vreme nici sa deschida gura. Din norocire Virgil cunostea prea bine ideile fratelui sau si le rasturna cu usurinta, doborându-i si acuma dovezile cele mai grele prin câte o gluma aruncata ca o piedica grotesca între picioarele unui luptator netemut.

Statura împreuna vre-un ceas. La sfârsit si Titu se întrema si puse capitanului întrebarea:

- D-ta adica nu doresti unirea noastra a tuturor?
- O, asta deocamdata e utopie!
- Ce înseamna la d-ta «deocamdata»?
- Ei, câteva secole, sa zicem... în orice caz cât timp puterea noastra militara e vie si viguroasa, zvârcolirile iredentiste ramân simple visuri utopiste.
- Dar daca ar veni un razboi? >
- Razboiul n-ar putea realiza visurile d-voastra. Se stie doar ca România e aliata noastra. Deci...
- Aliantele însa nu sunt eterne!
- Vrei sa zici ca România s-ar putea întoarce împotriva noastra? zâmbi capitanul. Gresita socoteala. Foarte gresita. Pe care România nici nu va face-o niciodata, caci toate interesele ei o silesc sa fie alaturi de noi. O silesc! Accentuez special: o silesc!
- Dar daca totusi n-ar fi cum crezi? Ce-ai face atunci d-ta?
- Curioasa întrebare! zise Liviu devenind grav. Mi-as face, evident, datoria. Se mai poate discuta aceasta? Dar nici prin gând nu mi-ar trece vreodata sa sovaiesc macar o clipire în fata unui dusman al împaratului, oricine ar fi dusmanul!
- Fratii nostri...
- Aici nu încape fratie. Când fratele ti-e dusman si vrea sa-ti rapeasca tie casa ta si ograda ta ca sa si le mareasca pe ale sale, ei bine, îi dai la cap ca si altui dusman si nici nu-ti mai pasa ca ti-a fost cândva frate!

Virgil ascultase zâmbind dialogul dintre Titu si Liviu. El facuse demult aceleasi întrebări si primise aceleasi raspunsuri, desi îi demonstrase subrezenia temeliei lor. Dar, fiindca stia ca pe capitan îl sâcâie si-l tulbura totdeauna asemenea discutie, Virgil era bucuros ca Titu îl încolteste.

- Lasa-l, dragul meu, ca n-o scoti la capat cu dânsul! striga în cele din urma medicul râzând, deoarece vedea ca Titu se posomoreste. E renegat de

tot... E pierdut pentru noi... Are sa se schimbe însa când îl vom face ghenear în România-Mare.

Liviu Pinteza zâmbi dispretuitor:

- Cred c-ar fi fost mai placut sa fi vorbit de altceva...
- Da, despre Radetzky sau de cucerirea Bosniei - zise Virgil razând.
- Mi-ar fi facut multa placere sa cunosc si eu operele cumnatului nostru - continua capitanul, fara sa asculte gluma fratelui sau, întorcându-se spre Titu. Nu vorbesc româneste atât de bine cât as dori, fiindca am stat numai între straini si n-am avut ocazie sa vorbesc limba mea natala, dar citesc cu drag, când am ragaz, carti românesti. În general însa ma intereseaza romanele si nu pot suferi poeziile...
- Atunci tocmai ai nimerit-o! striga medicul. Caci Titu scrie numai poezii...
- Ce-are a face? Cel mult n-am sa-l citesc...

Desi convorbirea fusese tinuta tot timpul într-un ton de intimitate prieteneasca, totusi Titu iesi plouat din locuinta capitanului Liviu Pinteza. Argumentele ofiterului se razboiau în sufletul lui cu convingerile sale entuziaste si-i înteteau în creieri întrebarea înfricosatoare: dar dac-o fi având capitanul dreptate? Din fericire Virgil nu-i dadu vreme sa se zbuciume si-i zise serios:

- Vazusi câte baliverne salasluiesc într-un spirit strâmt de militar?... Primejdia asta ne ameninta însa pe toti, daca nu ne vom apara din rasputeri sufletele de invazia straina!...
- Sibiul avea o înfatisare de sarbatoare. Strazile gemeau de lumea româneasca, sosita de pretutindeni: preoti, învatatori cu nelipsita umbrela subtioara, profesori, avocati, tarani. Cu tot caracterul sau german, orasul parea azi o resedinta româneasca. În marea de români, strainii disparusera.
- Parca miile de robi muncitori si harnici ar fi pus stapânire pe cuiburile trântorilor! se gândea Titu reînsufletit la vederea furnicarului de români.

Seara avu loc la Hotel Traian, un banchet de cunostinta. Titu sedea la masa reprezentantilor presei, pe când Virgil Pinteza, ca unul din fruntasii Astrei, trecuse aproape de batrânul presedinte. între gazetarii galagiosi, Titu se simtea strain. Toti se cunosteau, îsi povesteau pataniile nationale, procesele, articolele, vorbeau de tirajul ziarelor, de deputatii români de la Budapesta, de guvernul unguresc, de procurori. O lume noua îsi deschidea tainele în fata tânarului reprezentant al «Tribunei Bistritei». Si lumea aceasta îl zapacea si-i racea sperantele. În toate vorbele ce le auzea misunau

preocuparile marunte, personale, interesate. Nici unul nu rostea un cuvânt despre vreun ideal superior. Fiecare parea încântat de sine însuși și îngrijorat vesnic să se ridice deasupra celorlalți cu orice pret. Vecinul lui din dreapta era Barbu Luca, tânărul poet, care însă acum deabia se sinchisea de dânsul, și alerga mereu să ciocneasca ba cu «ilustrul asesor consistorial», ba cu «magnificenta sa Cutare» și, de câteori se întorcea la locul său, soptea în treacat lui Titu:

- E o canalie ilustrul, dar trebuie să-i faci curte, căci altfel nu poți trăi!... Pe la sfârșitul banchetului, după multe discursuri umflate, Titu își simți inima atât de mâncată de amaraciune, că-i venea să plânga cu hohot.

- Pretutindeni egoismul, o Doamne! își zicea privind cu ochii rataciti la fetele rosite de bautura, cu râsuri prefacute pe buzele umede.

- Titule, Titule! îl destepă deodată glasul lui Virgil de la spate. Ia vino încoace! Ce-i cu d-ta, poete? Ce ești așa de trist când toată lumea e veselă?

Deabia acasă își dezveli nedumerirea, cu lacrimi în ochi, ca un copil nepriceput care a suferit jigniri grele întâia oară când a pasit în lumea largă. Virgil Pinteă îl asculta pe gânduri, dând din cap înțelelector.

- Toti am trecut prin amaraciunile d-tale de acum - zise dânsul apoi, ca un părinte blând. Dar viața așa e, dragul meu. Viața e nimicitoarea iluziilor. Numai cel ce-și poate păstra visurile în ciuda cruzimilor vieții, numai acela nu va pierde încrederea niciodată... Firește că spectacolul nu e înalțător dacă intri în culise să vezi sforile... Nu te uita însă la indivizi, căci indivizii sunt marunți, sunt oameni, care totdeauna își caută rosturile lor. Privește de departe și atunci ai să vezi cum se va schimba panorama... Serbarile astea, de pildă! Nu te uita la oameni, la discursurile lor, la conferințele și procesele verbale în care fiecare caută să-și arate meritele reale sau închipuite... Nu! Astea sunt nimicuri. D-ta încearcă să vezi ansamblul! Și atunci vei simți în toate manifestările acestea, bune, rele, înalțătoare sau josnice, civilizate sau salbatece, vei simți bataia pulsului unui popor care vrea să trăiască și care se luptă crâncen ca să poată trăi... într-o bătălie numai rezultatul are însemnătate hotărâtoare. Ce-mi pasă mie cum beau și mânca soldații în vremea războiului prelung? Istoria nu va ști decât: am biruit sau am fost biruiți... S-apoi iarăși, lupta noastră e o defensivă activă, cum ar zice fratele meu căpitanul. Dășmanul ne atacă prin toate mijloacele moderne de cîștig, prin cultura lui, prin școală lui, prin artă lui, prin bani și prin muncă lui... Noi trebuie să dam din mâini că baremi să nu ne înecăm. Atât.

Daca ne mentinem la suprafata, am izbutit... Tinta este sa nu patrunda dusmanul în cetatea noastra. Ei, si tinta aceasta, cu toate maruntisurile omenesti care pe d-ta te întristeaza, e câstigata. Asta-i mândria noastra. Si trebuie sa fie si mândria d-tale si a oricui i-e drag aevea neamul!...

Trei zile, cât tinura serbarile, Titu lua parte la toate sedintele, conferintele si banchetele festive, linistit, multumit, rasunându-i în urechi cuvintele lui Virgil Pinte de câte ori vreun amanunt încerca sa-l turbure, însufletirea însa nu-l mai stapâni pâna a treia seara, la balul care încheia solemnitatile... Toate doamnele erau în costume nationale din toate tinuturile, oferind un spectacol încântator. Si, spre miezul noptii, toate domnitele acestea, frumoase ca zânele si gingase ca florile, se prinseseră într-o hora imensa, fredonând în cor, cu glasuri dulci, ademenitoare, cuvintele unui cântec popular pe care Virgil Pinte, îmbracat taraneste, îl cânta din fluier în mijlocul lor... Hora aceasta i se paru lui Titu un simbol al întregii vietii ardelenesti, legatura între multimea cea mare, umila si ostenita, si conducatorii ei, iesiti tot din sânul ei si neuitându-si obârslia.

- Traiasca românii! izbucni deodata Titu nemaiputându-si stapâni emotia.

Strigatul fusese în sufletul tuturor, caci îndata toata sala se umplu de glasuri înflacarate.

-Traiasca românii!...Traiasca doamnele române!...Neamul românesc!...

Politaiul orasului interveni discret pe lângă batrânul presedinte al Asociatiei sa potoleasca entuziasmul primejdios. Glasul presedintelui însa se pierdu ca o chemare neputincioasa în vârtejul unui uragan zguduitor...

În aceeasi noapte Titu vru sa-si scrie articolul pentru «Tribuna Bistritei», dar nu izbtufi sa lege nici doua vorbe. Inima îi era atât de plina de fericire încât mereu trecea în birou la Virgil Pinte, sa-si împartaseasca impresiile.

- Ce minunata-i viata româneasca! zicea într-una. Ce mare e neamul nostru! Nu exista în lume popor mai bun, mai harnic, mai mândru, mai puternic... Nu poate sa existe!

, în culmea însufletirii își aduse deodata aminte ca mâine trebuie sa plece de-aici, dincolo. Dar își zise cu h-^arâre:

- Nu mai plec nicaieri! Ramâ^aici!... Ar fi o tradare sa plec de aici!... Aici e nevoie de oameni! Aici e nevvjgg mai mare ca oriunde!...

Adormi foarte decis, sa se opreascaVft Sibiu, sa intre la vreo gazeta, în sfârșit sa se faca folositor norodului. *

A doua zi se destepa frânt de osteneala, pe când Virgil Pinte
îl scutura

din rasputeri:

- Sus! Sus, lenesule!... E ora zece si trenul n-are sa te astepte pe d-ta, stimat poet, sa-ti mistui în somn impresiile nationale!... Haidem, sa nu întârziem de la politie, unde trebuie sa-ti scoatem biletul de trecerea frontierei, altfel ramâi aici...

- Cum sa ramân aici? sari Titu, biruindu-si deodata oboseala. Imediat sunt gata! Numai cinci minute!... S-ar putea sa mai ramân aici, odata ce am pornit la drum?... Dincolo e fericirea cea adevarata... Acolo trebuie sa fie!

George turba... Dintru-ntâi îi venise sa se napusteasca la Florica si s-o zdrobeasca. Dupa ce a scos-o din saracie si din noroi, dupa ce nu e în stare sa-i faca baremi un copil, acum umbra sa-l si necinsteasca? Se opri însa gândindu-se ca Ion e capul tuturor relelor si ca deci cu dânsul trebuie sa se rafuiasca... Al Glanetasului i-a facut destul rau, numai rau, si fara nici o

pricina...

Toata ziua de Sâmbata își ascunse mânia parca nici n-ar banui nimica-n lume. Si, fiindca Ion n-a venit pe la ei, seara s-a dus la cârciuma unde l-a si întâlnit. Vorbira mai prietenos ca alta data si George îi spuse ca mâine se va duce la padure, si spunându-i îl privi atât de senin încât vazu bine bucuria în ochii lui Ion, care, ca sa-l descoase, întreba:

- Da când vrei sa pornesti, George?

Glasul lui, tocmai pentru ca voia sa para nepasator, avea o tremurare usoara de multumire pe care George o simti foarte bine. Raspunse linistit:

- Apoi când o însera mai bine, ca sa mergem pe racoare...

Dumineca dupa amiazi trecu iar pe la cârciuma si iar întâlni pe Ion, si iar

aduse vorba ca diseară trebuie sa plece la padure. Ion era ametit putin de rachie si chiuia si horea parca toata lumea ar fi fost a lui. În ochii lui stralucea sfidatoare bucuria bucuriilor.

Apoi când sa iasa George, Ion îi ura drum bun si mai ceru o sticla de bautura, sa-si astâmpere focul...

Pe Florica însa George degeaba o iscodise. își vedea de treburile ei prin casa, ca totdeauna, încât barbatul se gândi ca poate ea nici nu e vinovata... îi pregati merinde în traista si ea însasi agata traista de loitra... Când începu sa

346

se întunece, Toma Bulbuc opri cu carul în ulita, în fata casei. George înjugase boii si-l astepta. O sluga de-a lui Toma veni în carul feciorului, sa-i mai tie de urât pe drum. Când își facura cruce sa porneasca sluga striga:

- Da topor nu-ti iei, bade George?

George tresari. Înadis nu luase, gândindu-se c-o sa-i trebuiasca acasa. Sari jos din car si alerga în tinda. Savista, care se târâse pe prispa, nepri-cepând cum poate pleca dânsul când ea i-a spus ca are sa vie Ion Glanetasu, bâigui plângator:

- Nu duce, bade... Stai aci...

- Sa nu patesti ceva, George, ca te-ai întors din cale - murmura si Florica.

- Vezi mai bine tu sa nu se întâmple pe-aici vre-o pozna! zise barbatul tare, de frica sa nu auza nevasta cum îi bate lui inima.

- N-ai nici o grija, ca doar ma cunosti si ma stii! raspunse femeia linistita. Carele se urnira. Întunericul le înghiti curând, lasând în urma numai

scârtâitul rotilor, din ce în ce mai mulcom.

Pe bolta vâната stelele se aprindeau pe rând ca niste luminite fricoase. Peste sat se cobora o ceata plapânda, alburie care parca subtia bezna si o racorea...

George tremura în car ca si când l-ar fi zgribulit frigurile. De vorbea, îi dârdâiau dintii. Ilesiera din sat si suiau pe coasta, printre ogoare tacute pe care claile înnegreau ca tâlharii la pânda... Doua zile planuise dânsul ce-o sa spuie tatalui sau când va sosi clipa, si acuma nu-i venea nimic în minte. I se parea ca a plecat de acasa de un veac si vedea mereu pe Ion cum se furiseaza în ograda, cum se aseaza în pat lângă Florica... Apoi deodata gemu:

- Parca nu mi-e bine... Ma întorc...

O lua drept peste câmp. Auzi cum striga tatal sau ceva, dar nu înțelese nimic. Vru totusi sa raspunda «bine, bine», si n-avu glas. Când nu mai auzi carele, începu sa alerge. Se rostogoli de vre-o doua ori prin santuri, peste haturi. îi era cald de se nabusea. Un strop de sudoare îi cazu pe mâna si-l înfiora parca l-ar fi atins un carbune aprins. Cu cât se apropia, cu atât îi era mai frica sa n-ajunga prea târziu...

Sari gardul porumbistei din dosul casei, iese în gradinita din fata si de-aci în ograda. Casa dormea nepasatoare si tacuta ca o matahala moarta. Peste drum un câine hamai de doua ori, iar în balta din vale broastele oracaiau urât, într-o întrecere atâtatoare... Vru întâi sa intre buzna, dar se razgândi înainte de a porni spre tinda... Poate ca Ion totusi n-a venit înca, s-atunci...

347

Batu în usa, usor, cum bat flacaii în geam la fete. Glasul Floricai raspunse îndata, limpede, nedormit:

- Cine-i?

George tacu... Glasul femeii îi zbârnaia în creieri, spunându-i:

- Vezi, nu dormea... îl astepta...

Auzi pasii Floricai, desculți, apropiindu-se, încurcați de fosnetul camasii. Usa se crapa hoteste sa nu faca zgomot.

- Tu esti? sopti ea.

- Eu, eu - mormai George, intrând repede.

Nevasta, recunoscând glasul, se dadu la o parte ca pleznita de un bici. Dar, înainte ca George sa-i fi simtit spaima, se reculese si, punând zavorul, întreba îngrijorata:

- Vai de mine, George, da ce-i de te-ai întors asa?

- Nu prea mi-e bine... Dar lasa, ca nu-i nimic... Culca-te tu!

Pâna mâine-mi trece - zise barbatul încet, ca si când i-ar fi fost teama sa nu destepete pe cineva.

Florica vru sa mai întrebe ceva, dar raspunsul lui soptit si tremurat parca-i pusese un calus în gura. Se urca în pat, se înveli si cauta sa vaza prin întuneric ce face George. Nu vedea nimic, dar îl auzea suflând greu s-apoi deodata dezbracându-se grabit. Când se întinse lângă ea, sub cearsaf, un fior îi trecu prin spinare, caci George era un sloi de ghiata.

- Ce ti-e de te cutremuri asa? întreba barbatul cu un glas gros si greu ca un dangat de clopot.

- Ce sa-mi fie... M-a cuprins frigul când ti-am deschis...

Vremea parca statea în loc, precum stateau si dânsii nemiscati, oprindu-si respiratia ca sa auda mai bine orice urma de zgomot, într-o asteptare amortita. De afara patrundea ca prin puf oracaitul broastelor, îndulcit, ca un cântec de dragoste.

Geamurile însa se stingeau în întuneric încetul cu încetul, aratând ca vremea totusi trece si ca cerul se înnoueaza treptat- treptat. O stea verzuie, care mai clipea singurateca, disparu deodata, acoperita parca de o perdea neagra, trasa de o mâna tainica...

Cine stie câta vreme s-a scurs astfel?...

Se gândeau acum amândoi, aproape în acelasi timp:

- Poate ca nu mai vine...

Si pe când se gândeau, auzira deodata poarta, scârtâind foarte usor, apoi niste pasi care se apropiau de casa, rar, cu mare bagare de seama. Apoi

348

câinele de peste drum hamaind iar de doua ori. Cântecul broastelor se curma scurt ca si când arunci un bolovan în apa...

George si Florica încremenira. Peste un minut pasii în ograda se mai apropiara putin. Apoi iar urma tacerea, apasatoare ca o piatra de mormânt... S-apoi tacerea fu clatinata brusc de un fulger orbitor, în lumina caruia își vazura, amândoi, ochii sticlitori de încordare. În aceeasi clipainsa rasuna un suerat lin ca o chemare veche. Atunci George se ridica în pat si asculta, iar dupa un rastimp sopti stins: -

- Mi se pare ca e cineva-n ograda?

- Cine sa fie? zise Florica cu un glas gâtuit de spaima.
- Ma duc sa vad! mormai repede George, sculându-se si trecînd cu pasi hotarâti în tinda.

Când atinse zavorul, îi trazu prin creieri ca nu poate iesi afara cu mâna goala. Se gândi sa ia toporul, dar își aduse aminte ca toporul l-a luat în car. Tot atunci își mai aminti ca în coltul tinzii, dupa usa, trebuie sa fie sapa cea noua pe care a cumparat-o Joia trecuta în Armadia si careia numai ieri i-a pus coada. încet, sa nu se împiedice de Savista si s-o scoale, pipai în ungher si o gasi... Pe urma deschise usa si pasi pe prispa cu sapa în dreapta. Vru sa izbeasca dar nu vazu nimic de întuneric... Zise aspru si tare:

- Cine-i?... Cine-i?

Un vânt rece se porni deodata, desteptat parca de glasul omului, fâsâind trist prin frunzele pomilor si trântind poarta ograzii care ramasese crapata. Atunci George prinse în marginea gradinitei din fata casei o miscare nevruta, dupa care auzi îndata:

-Ssst... ssst... ssst!...

George facu câtiva pasi spre gradina, îndârjit. Si întreba iar, mai apasat:

- Cine-i?

- Sst... ssst... st! raspunse acuma mai aproape.

Cu amândoua mâinile, George ridica sapa si izbi. Simti ca fierul a patruns în ceva moale si în gând îi rasari întrebarea: «Unde l-oi fi lovit?» Dar numaidecât se auzi iarasi, mai încet si rugator:

- Ssst... ssst...

George izbi a doua oara. Sapa sâsâi în aer. Apoi un pârâit surd, urmat de un zgomot nabusit, ca si când se pravalea un sac plin. Mai ales zgomotul acesta înfurie mai crunt pe George.

Parca tot întunericul s-ar fi schimbat

349

dintr-o data într-o balta de sânge închegat, care-l asmutea.

Lovi a treia oara, fara a-si mai da seama unde...

Oracaitul broastelor reîncepu brusc, speriat, amenintator, ca o vaicareala vâltorita în vazduh de vântul ce sufla mereu mai mânios si mai întepat. George tresari, ca si când deodata si-ar fi revenit în fire, si intra grabnic în tinda, zavorând bine usa si asezând sapa la locul ei...

în casa Florica statea acuma ghemuita de groaza, pe lavita, lângă

fereastra.

- Ce-ai facut, omule? murmura femeia întinzând bratele spre dânsul ca o aparare sau ca o rugaciune.

- L-am omorât! raspunse scurt George.

Ion se prabusise sub lovitura a doua care-i crapase teasta. Lovitura urmatoare n-o mai simti, precum nu simtise durere nici la cea dintâi... Venise de-a dreptul de la cârciuma, ametit însa mai mult de fericire decât de rachiu, desi bause atâta de speriasa pe vaduva lui Avrum. Venind, fluera vesel ca pe vremea când era holtei si se ducea la fete, înainte de-a fi avut vreun gând de însurătoare. Dar sufletul îi era asa de plin de bucurie, ca se stapânea sa nu sara sa îmbratiseze gardurile pe lângă care trecea si câinii care-l latrau ici-colo. Strecurându-se în ograda Floricai, trase o înjuratura înabusita, fiindca poarta scârtâise putin si-i era frica sa nu se trezeasca Savista. Dealtfel se hotărâse ca, dacă oloaga s-ar destepta si ar crâcni, s-o cotonogeara fara multa vorba. Lasa poarta deschisa înadins ca sa nu mai scârtâie când va pleca. Toate le potrivise cu mare grija, numai la George nu se gândise deloc, parca nici n-ar fi fost pe lume...

Când se deschise usa tinzii cu zgomot, i se încuiba în minte sa faca «ssst», tot din pricina Savistei. Dupa pasi însa cunosc ca nu e Florica.. Avu o strafulgerare de gelozie: o fi îmbratisat altul pe femeia inimei lui... Dar la George nu se gândea... N-apuca sa crâsneasca din dinti, când auzi glasul lui George. Iar glasul acesta îl ului atât de mult ca i se molesi toata fiinta de

351

parca nici mâna nu si-ar mai fi putut-o misca. În creieri totusi îi ramase uitat acel «ssst», pe care simtea nevoia sa-l rosteasca proteste, fara voia lui...

În aceeasi clipa își dadu seama deodata ca i-a sosit ceasul. Mintea i se lumina, desi gura-i boscorodea într-una «ssst», tot mai domol si mai nesigur. Astepta loviturile, îngrijorat doar cu ce o sa-l trazeasca? Auzi foarte lamurit vâjâind în aer ceva, simti o izbitura ascutita în bratul drept, dar fara durere si urmata doar de o fierbinteala ciudata, care parca-i topea creierii, încât începu sa-si aminteasca repede, ca într-o aiurare, cum se ducea la liceu în Armadia, cum a fugit de la scoala ca sa umble cu vitele pe câmp si sa tina coarnele plugului, apoi dragostea lui dintâi cu fata dascalului Simion Butunoi, maritata acum cu unul din Sascuta, apoi dragostea lui sa aiba pamânt mult, si Ana, si copilul, si Florica, si Titu cu toata familia Herdelea si cu cântecele cele frumoase, seara în foisor, si-i parea rau ca toate au fost degeaba si ca pamânturile lui au sa ramâie ale nimanui... Vâjâi iar ca o vijelie îngrozitoare într-un pustiu fara margini, si înțelese ca iar îl loveste... Apoi deodata, ca si cum suflă în lumânare, se facu întuneric deplin.

Pe urma se trezi ca dintr-un somn greu. Habar n-avea cât statuse în nesimtire si nici ce se întâmplase. Numai când își auzi propriile-i gemete, își aduse aminte... Era ud learca. Se simtea parca-ar zacea într-o balta murdara. «O fi sângele meu!» se gândi dânsul. Vru sa pipaie, dar nu-si putu clinti mâna dreapta. Deabia deschise ochii obositi... Ploua marunt. Picurii îi cadeau pe obraji si-l întepau, caci carnea lui ardea. Vazduhul era cenusiu, ca si când se apropie zorile, dar cerul era înabusit de nouri, si ploaia cernea mereu, marunta, rece, unsuroasa... Dureri cumplite îi tâsneau de pretutindeni si-i clocoteau în cap ametitor. Chiar gemetele îi împlântau cutite în piept. Se gândea însa numai la baltoaca în care se balacea, care-l scârbea si din care voia sa scape cu orice pret.

- Mor ca un câine! îi trecu apoi deodata prin mintea aprinsa de desperare.

Si îndata începu sa se târasca din rasputeri, sprijinindu-se pe mâna stânga, în ciuda suferintelor îngrozitoare ce-i sfâsiau trupul. Gemea cu gura înclestata si se tara mereu, mereu. Poate un sfert de ceas sa fi tinut sfortarea crâncena care-l duse pâna sub nucul batrân de lângă gardul dinspre ulita. Mai avea vre-o doi pasi ca sa ajunga la poarta... Sub nuc însa i se întuneca iarasi tot... Doar gemetele înabusite se mai zvârcoleau în corpul crâmpotit.

Apoi ploaia statu. Din pomi si de pe stresini picura din ce în ce mai rar. Nourii se împrastiau. Cerul albastrea proaspat, spalat... O vaca mugi undeva prelung, puternic, încât câinii, desteptati din atipeala, pornira deodata în tot satul sa latre speriasi.

Cucuriguri vioaie își raspundeau cu înversunare...

352

Oamenii ieseau prin ograzi, frecându-si somnul din ochi sau întinzându-si oasele. Pe ulita cea mare începeau a urui carele pornite la câmp...

Paraschiva raposatului Dumitru Moarcas trecu cea dintâi pe dinaintea casei lui George, desculta, zgribulita, leopaind grabita prin noroiul moale si rece, strângându-si naframa la gât si pe gura. Un horcail greu o opri, ca trznita. Se închina de spaima, dar totusi se apropie de gard si, printre nuiele vazu pe Ion plin de sânge... începu sa tipe parc-ar fi calcat-o tâlharii:

- Sariti!... Tuuulai!... Sariti!...

Florica iese îndata în usa, în camasa, nepieptanata... Asa veghiase toata noaptea, pe lavita, ascultând gemetele înfioratoare din ograda, asteptându-i parca rândul în fiecare minut, cu ochii tinta la George care, pe urma, se asezase pe dunga patului, sufla aspru, tresarea uneori si poate ca faurea ceva în mintea lui înfierbântata... Era alba la fata ca varul stins si picioarele-i tremurau si deabia o tineau. Vazu baltoaca de

sânge, lângă gradinita, aproape de prispa, apoi dâra rosiateca, spalacita, ce se întindea pâna sub nuc, unde Ion zacea ca o gramada de carne... Lumea se învârtea cu ea, dar n-avea putere sa stoarca nici un glas si nici o lacrima. Ramase pe prispa, ca o stafie surprinsa de lumina zilei...

Ograda se umplu repede de oameni care se minunau, strigau, se închinau, înjurau, pe când, printre picioarele lor, copiii cu parul ciufulit se îmbulzeau curiosi, cercetând sângele ca niste copoi nestruniti. În curând sosi si primarul Florea Tancu, sfatos ca se gaseste în treaba oficiala, racni sa se dea la o parte toata lumea, se uita la mort cu gravitate, fara sa-si faca cruce ca ceilalti oameni, si declara solemn ca nimeni n-are voie sa se apropie pâna ce nu vine notarul. Porunci apoi strajei Cosma Ciocanas sa iea un cal din grajdul lui George si sa plece în goana spre Jidovita... , <

Vremea trecea. Cerul se limpezi de tot si soarele începu sa zbiceasca umezeala... Fiindca mustele bâzâiau tot mai obraznice, primarul ceru o velinta sa acopere cadavrul. Florica aduse un cearceaf nou si alb ca floarea. Atunci iesi afara si George, slabit la fata, cu ochii rataciti în fundul capului. Zarindu-l, lumea care pâna aci se interesase numai de mort, se gândi si la ucigas. Florea Tancu întreba simplu:

- Tu l-ai omorât?

Si George nu raspunse, dar pleca fruntea-n pamânt...

Glanetasu veni mai târziu, alergând, împreuna cu Zenobia care bocea si afurisea de rasuna tot satul...

Spre prânz în sfârșii sosi notarul Stoesscl cu judecatorul cel nou din Armadia, cu medicul circumscriptiei si cu doi jandarmi.

Paraschiva spuse

353

judecatorului cum a auzit pe Ion horcaind, dar doctorul, care se uitase la cadavru, râse ironic, zicând:

- Palavre, muiere!... Dupa asemenea lovituri, nenorocitul n-a mai horcait decât cel mult în fata lui Dumnezeu, când i-a citit sentinta prin care i-a hotarât lacasul în rai sau iad, dupa cum s-a purtat aici pe pamânt!...

Medicul, între doua vârste, ovrei, vorbind româneste ca un român, avea slabiciunea glumelor si calambururilor, chiar în momente neprielnice. Deoarece Paraschiva se jura pe toti sfintii din calendar c-a auzit horcaitul, doctorul se grabi sa reconstituie crima stiintificeste: mortul a fost târât de cineva, probabil de ucigasul însusi, de la prispa pâna aproape de poarta, spre a induce în eroare justitia... Judecatorul îi întrerupse explicatiile, adresându-se primarului:

- Se stie cine l-a omorât?

- Eu l-am omorât! pasi George hotarât în fata judecatorului.

- Cum l-ai omorât?
- Cu sapa...
- Si de ce?
- Pentru ca venise la nevasta-mea si...
- Destul! îl opri judecatorul, adaugând catre jandarmi: Este arestat! între timp doctorul își scosese haina, își sumesese mânecile camasii, iar acuma se apuca sa faca repede autopsia cadavrului. Jandarmii golisera ograda de lume. Numai George ramasese sa priveasca cum taie medicul carnea moarta, si Florica, lângă prisma, înlemnita...

Taînd si forfecând, doctorul guraliv arata ranile si explica judecatorului care fuma tigara dupa tigara, spre a-si alunga greața:

- Uite asta, domnule judecator, asta a fost cea mai grea... L-a pocnit în creștetul capului, dar osul a fost atât de rezistent ca doar a pleznit... Mare minune! Rar caz! Sau poate lovitura n-a fost prea de tot puternica... Orisi-cum e o minune sa dai cuiva în cap cu sapa si teasta sa nu se sparga. Asa ceva numai printre tarani se gaseste... în schimb patru coaste rupte complet... Lovitura mortala si asta, fireste... Poftim cum i-a deschis cosul, mai-mai sa-ti încapa degetele în rana... Si ce lunga!... Zece... treisprezece centimetri... Ehe, sapa!... Da, si bratu-i zdrobit, dar nu prea rau... Asta n-ar fi avut importanta... se vindeca... cel mult bratul ramânea cu betesug... Desigur însa ca a fost ultima lovitura, când ucigasul a mai pierdut din furie...

Apoi, ispravind si spalându-se pe mâini, declara hotărât: - A fost un om ca otelul!... Putea sa traiasca o suta de ani!... Judecatorul porunci jandarmilor sa porneasca cu George. Florica acum se dezmetici si strânse repede merinde într-o traista pe care barbatul o lua,

354

întunecat, cu inima chinuita. Apoi George ridica ochii întristati spre dânsa si-i întâlni ochii mari albastri privindu-l drept cu o imputare si o mila, care nu stia daca sunt pentru el sau pentru cellalt. Avu un început de miscare ca si când ar fi vrut s-o îmbratiseze sau baremi sa-i întinda mâna... Dar se opri, rusinat sa-si deschida sufletul în fata atâtor oameni ce-i pândeau toate gesturile. Privirea i se mohorî iar, si zise poruncitor:

- Vezi, Florico, ia seama... Ca eu cine stie când m-oi întoarce...

Femeia îi raspunse dând din cap cu resemnare. Vegherea si emotiile îi stersesera bujorii din obraji si-i desenaseră cearcane vinete sub ochi. Asa însa parea mai frumoasa, încât George, tulburat,

se întoarse brusc spre poarta, urmat de jandarmii tacuti. Savista, care toata vremea statuse pitulata pe prispa ca o gaina sperziata, izbucni într-un scâncet prelung:

- Bade George... bade, bade, badeeee!...

George ajunsese în mijlocul ulitii. întoarse capul, dar ochii lui mângâiara pe Florica... Apoi porni cu pasi rari si disparu...

- Credinta mea este ca, daca n-ar exista femeia, n-ar mai fi nevoie de justitie criminala! zise judecatorul pe ungureste medicului si notarului, privind cu mare atentie la Florica.

Femeia este începutul tuturor pacatelor!

- Si chiar sfârșitul - adaoga doctorul râzând, încredintat c-a facut un spirit.

Notarul Stoessel, ca mai mititel, se grabi sa zâmbeasca spre a fi pe placul tuturor, si apoi întreba respectuos:

-Daca doriti, putem face actele la primarie, unde-i mai comod si mai curat... *

Propunerea fu primita si se suira cu totii în trasura ce astepta în ulita. Atunci primarul Florea Tancu se apropia cu palaria în mâna si întreba ce sa faca cu mortul.

- Sa-l îngropati! striga medicul. Ce întrebare caraghioasa!... Ei, haidem! Da-i drumul ca ma asteapta clientii acasa...

Mortul era acoperit cu cearceaful însângerat. Un roi de muste zburataceau pîmprejur... Zenobia navali acuma si începu sa-l boceasca hohotind, iar dupa ce se satura de plîns, blestema pe George cu pe tot neamul lui, pe Florica, pe doctor si mai ales pe judecatorul care n-a pus jandarmii sa taie în bucatele pe ucigasul batrânelelor ei. Blestemele i le curma numai sosirea Glanetasului cu carul în care fu ridicat cadavrul...

Batrânul, cu capul gol, o lua înainte, boii cu carul mortuar dupa el, s-apoi Zenobia, încurajata de multimea de femei care lacramau înabusit...

355

Florica, în mijlocul ograzii, se uita dupa car, cu ochii mari, încremeniti. Nu mai putea. Durerea o sugruma. Lacramile i se pornira singure siroaie, arzându-i obrazii ca hârtia...

în Pripas nu se pomenise omucidere de când se tineau minte.

Acuma oamenii fierbeau si se cruceau. Vestea a alergat degraba în Jidovita, în Armadia, în toate împrejurimile. Si toata lumea compatimea si lauda pe Ion, c-a fost asa s-asa de bun si de harnic... Totusi pe George nu-l ocara nimeni, si-i doreau sa scape usor din pacostea ce-a dat peste dânsul. Numai Vasile Baci spunea pe ici, pe colo:

- Dumnezeu nu bate cu bâta. Iaca, mi-a furat pamânturile, s-acu l-a saturat Dumnezeu de pamânt!...

Toma Bulbuc, tatal lui George, sosi acasa seara, cu carele de lemne. Pe drum aflase nenorocirea si avea remuscari ca nu s-a

Întors si el când a vazut ca se întoarce feciorul. Descusu pe Florica si pe Savista, iar a doua zi, în zori, fu în Armadia. Nu i se dadu voie sa vorbeasca cu George si nici macar sa-l vaza. Un paznic de la temnita însa îi spuse ca, foarte curând, acuzatul va fi transportat la Bistrita, în închisoarea tribunalului, deoarece vina lui merge la Curtea cu Jurati. Atunci Toma se repezi la Herdelea, sa-i ceara sfaturi. Familiei învatatorului îi adusese zvonul înca de ieri o femeie din Pripas si Ghighi plânsese toata seara pe «bietul Ion», dar erau dornici de amanunte si Toma Bulbuc trebui sa le povesteasca mai întâi tot ce stia. Herdelea îl sfatui apoi sa ia pe Grofsoru, care-i cel mai strasnic avocat din lume. Se dusera împreuna la Grofsoru caruia Toma îi fagadui toata averea lui, numai sa-i scape baiatul din belea.

- Bine ar fi sa ti-l scap cu doi-trei ani, mosule! raspunse avocatul. În orice caz eu voi face ce-mi sta în putinta...

Preotul Belciug vazu o milostivire cereasca în întâmplarea aceasta sângeroasa, îi parea rau de Ion, dar în aceeasi vreme se bucura ca biserica va câstiga prin moartea lui. Se felicita pentru norocoasa idee ce i-a fost inspirata de Dumnezeu de-a asigura pe seama sfântului locas o avere atât de frumoasa...

Hotârî sa faca o înmormântare deosebit de solemna omului care a lasat de buna voie bisericii tot ce a stapânit în valea plângerilor. Dadu voie ca groapa lui Ion sa fie sapata chiar în curtea noii biserici si fagadui sa-i ridice,

356

pe socoteala sa, o piatra pe mormânt spre a eterniza crestineasca fapta a celui raposat întru Domnul.

La înmormântare se strânse mai tot satul. Sotii Herdelea cu domnisoara Ghighi venira înadins sa însoteasca la groapa pe Ion care, desi le facuse buclucul cu jalba lui, a fost om saritor si de isprava. De altfel prilejul era bun sa încerce si o învoiala cu «pamatul» în privinta locului casutei lor...

Belciug sluji cum stia el mai frumos si mai miscator. Dar mai ales printr-o cuvântare funebra înduioasa si inimile cele mai împietrite. Multi oameni își ziceau ca Ion si-a simtit moartea de când si-a daruit bisericii averea. Preotul îl dadu drept pilda tuturor bunilor crestini:

- Biserica este leaganul nostru, unde ne întoarcem când ne-a obosit viata, unde vesnic gasim mângâiere si înaltare, este scutul neamului nostru credincios si asuprit. Cine daruieste bisericii, daruieste poporului si cine daruieste poporului, preaslaveste pe Dumnezeu. Câta vreme biserica noastra va fi mare si statornica, toate vijeliile si urgiile lumii le vom înfrunta cu tarie...

Nici un ochi nu ramase însa uscat atunci când, prin gura preotului, Ion își lua ramas bun de la parinti, de la toti prietenii

si cunoscutii. Iar când în sfârșit pomeni pe George, care i-a curmat viața pământească, si-i zise «te iert căci n-ai știut ce faci», tot norodul izbucni într-un hohot de plâns și Zenobia, naucită de jale, se izbi cu capul de dunga cosciugului încât deabia o potolira cei dimprejur...

Pe urma Ion fu coborât în pământul care i-a fost prea drag, și oamenii au venit pe rând să-i arunce câte o mână de lut umed care rabufnea greu și trist pe scândurile odihnei de veci...

Glanetasu făcu pomeni bogate la care familia Herdelea, mai populară, trebui să ia parte și chiar să guste din toate mâncările «de sufletul lui Ion». Preotul Belciug, bolnavicios ca totdeauna, a venit doar spre a cinși amintirea «mândrului creștin răposat», dar n-a luat în gura nici macar o picatura de rachiu îndulcit cu secarea...

Dupa pomeni, Belciug pofți acasă la dânsul pe Herdelea împreună cu stimata doamnă și dragalasa domnișoară, să se mai odihneasca puțin înainte de-a pleca la Armadia care, oricum, e o plimbare zdravănă pentru niste «dame delicate». Firește că familia primi invitația cu plăcere; doar d-na Herdelea, fiindcă nu uita așa de lesne uneltirile oamenilor rai, cam strângea din buze și răspundea în monosilabe preotului care-și înflorea cuvintele cu zâmbete bucuroase, parcă nici un nor n-ar fi întunecat vreodată prietenia dintre fruntășii Pripasului. Astfel îi veni ușor învățatorului să aducă vorba de locul cu pricina, iar răspunsul lui Belciug însenina deodată chiar și pe dascalita.

357

- Negresit, frate Zaharie - zise popa frecându-și mâinile. Cum să nu ne iubim noi românii unul pe altul? Nu-i destul că ne mănâncă inspectorii afurisiți, să ne mai ciorovaim și noi pentru nimicuri? Facem, Zaharie, cum nu! Să știi că Joia viitoare, când vin prin Armadia, trec pe la tine și mergem împreună să facem actele cum se cuvine între frați...

Când vorbeau înșă mai în tihnă, se pomenira cu Vasile Baci, ciupit bine de la pomeni, reclamând preotului pământurile lui Ion care i se cuvin lui acum după orice dreptate omenească.

Belciug se supăra:

- Ba să-ți fie rusine, mai omule, să mai umbli după avere, când vad că ai ajuns de râsul satului cu betiile! Omul mai bea câteodată, nu zic, dar nu ca porcul, cum faci tu!... Folosinta pământurilor pe care ți le-a lasat răposatul, fie iertat, am să ți-o las și eu, dacă-i fi om de treabă. Dar dacă n-ai să o slabesti cu cârciuma, apoi să știi că eu te scot și din casa, Vasile! Așa că, ori te faci om de omenie, ori de unde nu...

Vasile Baci vru să-l întrerupă, ceeace înșă pe Belciug îl înfurie atât de rău, că îl lua de mână și-l scoase afara:

- Hait, hait... aici mic nu-mi trebuie betivi nerusinați!... La

cârciuma sa fii obraznic, beciznicule!...

Familia Herdelea îi împartasea indignarea.

- Asta-i cel mai ticalos din tot satul! zise d-na Herdelea, cea mai revoltata de îndrazneala taranului.

Câteva zile pe urma în casa Herdelea numai de Ion si de Belciug se vorbea. D-na Herdelea se înduioasa mai ales amintindu-si cu câta sfintenie o asculta bietul Ion când cânta ea seara în pridvor, iar învatatorul nu mai era suparat de amaraciunea ce i-a pricinuit-o cu jalba raposatul, ba chiar spuse:

- Cine stie? Poate ca ne-a fost spre bine, ca de când ne-am mutat în Armadia parca toate ne ies în plin!...

Belciug devenise omul cel mai de treaba din lume. Dascalita gasea ca, orice s-ar zice, e un preot fara pereche, care nu umbla dupa blestematii, desi e înca destul de tânar si vaduv de atâtia ani, si ca Pripasenii nici nu merita asemenea popa, caci sunt niste criminali care se ucid unii pe altii ca salbategii. Iar când odata Ghighi, vorbind de dânsul, scapa, fara sa vrea, porecla «pamatuful», care avusese atâta catare pâna atunci, doamna Herdelea o

358

dojeni ca nu-i frumos sa ocarasca o fata cuminte pe un slujitor vrednic al lui Dumnezeu...

În acelasi timp Herdelea astepta vesti de la Titu, care trebuia sa fi sosit în România. Citise în «Gazeta Transilvaniei», la Grofsoru, darea de seama despre stralucitele serbari de la Sibiu si inima-i sarise din loc de bucurie vazând, printre reprezentantii presei, si pe Titu Herdelea («Tribuna Bistritei»).

Umbla cu ziarul în buzunar doua zile si-l arata tuturor prietenilor, dupa ce avusese grija sa sublinieze cu creion rosu numele fiului sau. Totusi, fiindca nu primise înca nici o stire de la el, îi era frica sa nu fi patit ceva la trecerea granitei.

- Doar l-o feri Dumnezeu de asemenea pacoste! zise dascalita când afla îngrijorarea sotului ei. Si apoi e dânsul istet deajuns...

- O, Titu e un baiat rar! De-ar fi si altii ca el!... murmura Ghighi oftând visatoare.

Dealtfel Ghighi, de o vreme încoace, era într-o stare sufleteasca ciudata. Aci îi venea sa plânga, aci sa râda, fara nici un motiv aparent. Si deoarece mai târziu observa ca mâhnirile ei sunt în strânsa legatura cu zilele când nu venea Zagreanu sa se consulte cu Herdelea asupra unor foarte însemnate si interminabile chestiuni pedagogice, fata se rusina ca s-a îndragostit prea mult si începu sa declare parintilor ei tot mai deseori ca nu-l poate suferi. Declaratiile acestea apoi fura punctul de plecare al unor controverse zgomotoase, mult asemanatoare celor ce au zgudit casa Herdelea în Pripas, pe

timpul aparitiei lui George Pinte. Atâta doar ca nici învâtorul si nici mai ales d-na Herdelea nu luau pe Ghighi în serios ca odinioara pe Laura... Deprecierea aceasta o enerva pe Ghighi si mai rau si o întarâta împotriva lui Zagreanu, încât curând spuse ca mai degraba s-ar marita cu un maturator de strada decât cu dânsul. Degeaba îi reamintea Herdelea norocul Laurei. Dar unde scrie ca si ea are sa nimereasca negresit ca sora-sa? Cine poate sa stie ce fel de caracter are Zagreanu? Sub masca lui de baiat model se poate prea bine sa se ascunda un ipocrit sau un om betiv sau alt stricat... S-au mai vazut destule cazuri. Si barem de-ar fi din vreo familie de seama... dar tatal lui e simplu caraus...

- Nu-s eu de nasul lui! striga Ghighi cu mândrie. S-apoi stati sa vedem întâi când va fi numit undeva si pozna asta de Zagreanu! Pâna atunci are sa curga apa multa pe Somes... Singur argumentul cu numirea li se parea batrânilor cumpanitor. Herdelea se mira ca nu mai vine nici un raspuns la cererea lui de pensie si-i era chiar frica sa nu se fi razgândit inspectorul. De când se obisnuise cu gândul ca e pensionar, era nerabdator sa-si aiba patalamaua la mâna. începutul
359

anului scolar batea la usa si, daca nu se rezolva repede pensionarea lui, înseamna ca iar sa bata drumurile în fiecare zi pâna-n Pipas, în loc sa-si vaza de slujba ce o avea la Grofsoru si sa-si încaseze în tihna, lunar, pensioara cuvenita... Mereu întreba pe Zagreanu ce mai stie, dar tânarul, mai îngrijorat, nu stia decât ceea ce-i fagaduisese inspectorul: ca locul din Pripas e al lui...

Deocamdata însa, fiindca se apropia Joia când Belciug avea sa vie sa sfârseasca cu locul casei, sotii Herdelea se sfatuiră si se învoira sa întabuleze averea lor din Pripas pe numele Ghighitei, pentru orice eventualitate. Nu-i ameninta nici un sechestru sau vre-o alta nenorocire, dar e bine ca fata sa aiba oleaca de zestre, nu ca sarmana Laura. Ei însisi vor trai cu ce au, iar daca Herdelea nu va mai putea munci la Grofsoru, nu-i nimic, se vor ajunge si din pensioara, ca lor nu le mai trebuie nici fumuri, nici mariri, ci doar cât sa bage în gura si sa-si tie zilele batrâne. Preotul Belciug trase cu brisca chiar la dânsii. Era obosit de alergaturile pentru biserica cea noua, dar totusi bucuria îi lucea în ochi ca în sfârșit tinta vietii lui e înfaptuita. Povesti cu însufletire ce pregatiri a facut pentru sfintirea care va avea loc Dumineca, cum a invitat pe episcopul din Gherla si cum episcopul a raspuns ca va veni negresit, cum are siguranta ca toti preotii din judet vor fi de fata, împreuna cu toata «inteligenta» româna din Armadia si împrejurimi, ca va fi si o petrecere cu dans unde desigur d-soara Ghighi va avea rolul

principal si ca în sfârșit Pripasul va deveni în ziua aceea un adevarat centru românesc de nadejdi frumoase... în privinta locului care-l interesa pe Herdelea, preotul venise înarmat cu tot ce trebuia spre a se putea face repede toate formele. Plecara împreuna pe la judecatorie, pe la notarul public, pe la cartile funduare... Pâna la amiazi ispravira tot, ba avura vreme sa treaca si la Grofsoru care se însarcina, gratuit, sa transcrie grabnic averea raposatului Ion Glanetasu pe numele bisericii române din Pripas...

în aceeași seara si cu învoirea dascalitei-, Herdelea facu o înștiintare episcopiei cum ca își retrage plângerea împotriva preotului Belciug, declarând ca eminentul parinte sufletesc al Pripasului numai dintr-o scapare din vedere, iar nu din rea vointa, n-a venit cu crucea la Boboteaza...

Chiar a doua zi sosi apoi si comunicarea inspectorului ca ministerul a binevoit sa-i încuviinteze trecerea la pensie, multumindu-i pentru serviciile aduse statului. Herdelea tremura citind adresa si se îngâmfa de multumirile ministrului. Fireste ca, pâna seara, toata Armadia afla regretele guvernului de-a fi pierdut un învatator atât de harnic ca Herdelea si toata lumea se minuna de asemenea distinctiune rara... La Beraria Grivita, unde intra sa bea o bere, Herdelea întâlnește pe Zagreanu care tocmai primise si el numirea.

360

- Bravo, urmasule! striga Herdelea, aratându-i adresa inspectorului. Si-i doresc sa capeti si d-ta, peste treizeci de ani, o hârtoaga ca asta coala!

în cinstea acestor vesti, Herdelea ciocni câteva pahare cu Zagreanu, sperând în sinea lui ca tânarul, având numirea în buzunar, va deschide vorba despre Ghighi. Zagreanu însa se posomori de tot, suspina foarte des si nici macar nu se uita în ochii lui Herdelea...

- Mi se pare mie ca Zagreanu vostru e cam hotoman! zise Herdelea acasa, povestind mutenia tânarului.

-Ei, acum vedeti c-am avut dreptate! striga Ghighi, cautând sa para triumfatoare, desi inima îi tremura ca varga.

înainte de prânz, pe când Ghighi își potrivea rochita de bal în care voia sa mearga, a doua zi, la sfintirea bisericii din Pripas, veni Zagreanu, mai gatit ca de obicei si mai grav.

- Vrea sa-mi ceara mâna - se gândi Ghighi, sperata de rusine si neîndraznind sa sufle un cuvânt.

Zagreanu întreba pe d-na Herdelea daca nu-i acasa cumva «domnul colega» si, aflând ceea ce stia, se uita la Ghighi, rosi, vru sa plece îndata si în sfârșit îi saruta mâna si-i zise:

- Domnisoara... cred ca veniti la sfintire în Pripas?...

- Da... tocmai ma pregatesc sa... - murmura fata.

- Atunci... atunci la revedere în Pripas! bâlbâi Zagreanu zapacit, iesind repede fara a-si lua ramas bun de la d-na Herdelea.

- Ori e viclean, ori e fricos - își zise dascalita, clatinând din cap fara însa a se supara cum s-ar fi suparat altadata. Baremi de-ar da Dumnezeu sa fie bine...

Îndata dupa masa Ghighi colinda toate pravalile ca sa gaseasca niste panglicute fara de care rochia ei n-ar fi avut nici un farmec. Voia sa fie mâine cea mai draguta dintre toate fetele, mai ales ca-si zicea în gând, melancolica «Poate ca e ultima mea petrecere de fata!...» Trecând pe la posta, auzi o bataie în geam. Era Balan care-i facea semn sa intre.

- Scrisori!... Si una chiar de la Bucuresti! zise Balan cu zâmbetul lui blajin P<* o fata rotunda si umeda de sudoare. Adineaori au sosit... Tocmai ma gândeam cum sa vi le trimit mai repede ca stiu cât trebuie s-o asteptati... Poftim, domnisoara, si iarta-ma ca te-am oprit din drum!...

361

- De la Titu! striga Ghighi, apucând scrisorile si repezindu-se afara, zapacita.

Uita panglicutele si nu se opri pâna acasa, framântata de bucurie, învîr-tind în mâini scrisoarea de la Titu si totusi nedesfacând-o. ' - Titu! Scrisoare! tipa dânsa aprinsa.

- Bravo! Bine c-a dat Dumnezeu! Mi s-a luat o piatra de pe suflet! zise Herdelea, punându-si ochelarii ca totdeauna când citea ceva deosebit. Ei, ia sa vedem ce spune Bucuresteanul nostru!...

Citi:

«Iubitii mei, sunt numai de doua saptamâni în România si parcas fi de când lumea. O viata noua s-a deschis în fata mea. O fi mai buna, o fi mai rea, cine ar putea spune? Deocamdata ma simt uluit si atât de mic ca vesnic mi-e frica sa nu fiu strivit de vârtejul ce ma înconjoara... Multumit aievea sunt numai când ma întorc cu gândul acasa, între d-voastra care-mi sunteti cei mai dragi în lumea asta mare si straina...»

- Saracul! bolborosi dascalita, cu gura punga si ochii umezi.

«Ce-a fost si ce-am facut la Sibiu, ati citit desigur în gazete. Ar fi trebuit sa scriu si eu ceva pentru Tribuna Bistritei, dar unde am avut ragaz de scris când ma frigeau grijile trecerii granitei?»

- Ba ar fi fost bine sa fi scris, c-ar fi vazut si domnii de pe aici! se întrerupse Herdelea, privind peste ochelari la dascalita, ca si când i-ar fi cerut parerea.

- Saracul! sopti d-na Herdelea.

«Caci usor n-a fost de trecut în Tara, fara pasaport, si daca nu era Virgil Pinte, nu stiu zau cum as fi ajuns la Bucuresti. Nu va puteti închipui ce om de treaba e Virgil! Dragut, saritor, energic

- o adevarata comoara. Laura poate fi mândra cu asemenea cumnat...»

- Mi se pare ca scrisoarea cealalta e tocmai de la Laura - zise Ghighi.

- Lasa, c-o vedem pe urma, si taceti acuma! facu Herdelea.

«Virgil a fost salvarea mea. Eu, când am vazut câte greutate si primejdii sunt de biruit, era sa renunt de-a mai încerca.

Dealtfel îndragisem Sibiuul si ma gândeam sa ma opresc acolo.

Virgil însa nici n-a vrut sa auda de una ca asta. Cum sa te împotmolesti la jumătatea drumului?... Ne-am dus împreuna la politaiul orasului, care a refuzat categoric. Acelasi raspuns l-am primit si la comandantul politiei de frontiera... în sfârșit primarul, un sas batrân, simpatic, prieten cu Virgil, s-a îndurat de mine, în urma spuselor lui Virgil ca sunt ziarist, ca as vrea sa profit de ocazie sa vad Bucurestii si altele... M-am închinat când m-am vazut cu biletul de trecere în buzunar...»

«Pâna la Turnu-Rosu m-a însoțit si Virgil Pinlea. Niciodata n-am fost mai miscat ca înjumătatea de ora cât m-am plimbat acolo, pe prundisul garii care

362

parca plângea sub pagii nostri. Ma durea inima si în gând îmi ziceam într-una ca n-am sa mai vad poate cât voi trai pamântul Ardealului care mi-e atât de drag, mai drag ca orice în lume...

Apoi sirena locomotivei a suierat prelung, duios, zguduindu-mi sufletul. M-am îmbratisat cu Virgil si-am plâns amândoi...»

-Saracul mamei înstrainat! murmura d-na Herdelea, stergându-si nasul.

«Pe urma nici nu stiu cum m-am pomenit în Căineni...

România! Tara! Doamne-ajuta!... Graiul unguresc disparuse.

Pretutindeni si toata lumea românește: functionarii garii, vamesii, conductorul trenului, calatorii, casele... tot si toti...

Pentru mine, obisnuit cu straini la toate autoritatile de seama, schimbarea aceasta a fost o minune. Auzeam si «nu credeam, si ma simteam atât de fericit ca-mi venea sa îmbratisez pe toti oamenii.

Dar fericirea nu e nicaieri statornica... Am sosit în Bucuresti

noaptea si am tras la hotel. Vroiam sa ma duc a doua zi la rudele care m-au poțit la Sângeorz sa viu la dânsii ca acasa.

M-am dus si n-am gasit decât niste slugi obraznice. Boierii înca nu s-au întors de la bai. Se vede ca de la Sângeorz au mai trecut si aiurea.

A treia zi mi-am cautat o odaie mobilata, ieftina, caci hotelul mi-ar fi macinat repede banisorii cu care am ajuns în tara visurilor mele.

Apoi din doua în doua zile am trecut pe la casa deputatului si voi mai trece. Sperantele se destrama însa mereu.

Viata-i viata pretutindeni, cu aceleasi desertaciuni, cu aceleasi asteptari si mai ales cu aceeasi fata

spai-mântatoare care reteaza scurt aripele avântului. Visurile sunt tot atât de fara pret aici, ca si dincolo. Numai cei ce nu le au, sunt multumiti, caci numai ei stiu sa stoarca placerile vietii...

Se poate totusi sa fie din vina mea amaraciunea care ma chinuieste. Nici un paradis nu e frumos ca acela pe care si-l zugravesse omul în sufletul sau. Raiul unuia poate sa fie iadul altuia. Fericirea e cladita de închipuirea fiecaruia si fiecare si-o potriveste ca o haina. Poate ca eu sunt croitor prea neîndemânatec. Si poate ca, din pricina aceasta, niciodata n-o sa-mi gasesc haina râvnita... Dar, în locul nadejdilor stinse, rasar vesnic altele noi, mai ademenitoare, mai stralucitoare, deschizându-ti drumuri noi, nazuinti noi. Necunoscutul e singurul îndemn trainic în lume, fiindca într-însul se ascund toate tainele ce dau pret vietii...

Si astfel, în asteptarea viitorului, ma mângai cu trecutul. Valmasagul în care am cazut îmi îndreapta gândurile tot mai des înapoi. Pâna sa-mi gasesc un locsor în lumea noua, mi-e dor de cea veche pe care am parasit-o. De aceea va rog sa-mi scrieti des si mult, despre tot ce se petrece la noi, caci toate maruntisurile îmi-sunt mai dragi acuma ca atunci când traiam în

363

mijlocul lor. Sufletul meu ratacesta aici într-un desert fara popasuri ca o pasare ce si-a pierdut cuibul... Va sarut pe toti cu multa iubire - Titu.»

Când ispravi Herdelea, ramase o tacere ca într-o biserica goala. Deabia târziu dascalita bâlbâi amar:

- Vai saracul baiat, cum s-a mai înstrainat!... Of, Doamne, Doamne!...

- Ce înstrainat? zise Herdelea, cautând sa-si ascunda emotia. Asa-i omul când pica-n alta tara. Lasa ca se obisnuieste dânsul, ca doar e barbat, nu cârpa!...

Se întinsera la vorba toti trei, încât uitara cealalta scrisoare. Dealtfel Laura nu spunea nimic nou afara de vestea ca iar e grea si ca spera, cu ajutorul lui Dumnezeu, sa faca un baiat. D-na Herdelea vru sa scrie ea însasi lui Titu, sa-l mângâie, povestindu-i despre toti si toate, si mai cu seama cum s-a prapadit Ion Glanetasu, stiind cât de mult a tinut el odinioara la «bietul Ion». Herdelea însa o facu sa-si amâne planul pâna dupa sfintirea din Pripas, zicând:

- Cine stie, poate ca si de acolo vom avea de scris ceva...

Batrânii schimbata o privire plina de înteles: «ceva» însemna Zagreanu. Ghighi auzi si nu protesta, ca de obicei, fie ca nu voia sa se supere dupa scrisoarea lui Titu, fie ca avea si ea oarecare sperante aninate de sfintirea bisericii lui Belciug. Ba

mai târziu spuse enigmatic:

- Am sa-i scriu si eu, ca sa stie tot...

Dumineca... Satul parc-a întinerit si s-a primenit în asteptarea zilei mari. E curat si vesel, nu degeaba poruncise preotul ca fiecare om sa mature ulita în fata casei, sa curete ograzile si sa împodobeasca portile cu verdeata. însusi Dumnezeu s-a milostivit sa îngaduie o vreme frumoasa, vrând parca sa rasplateasca astfel stradanile slujitorului sau. Toata lumea îmbracase haine albe de sarbatoare. Soarele de toamna, cumpatat si vested, împrastia lumina calda si placuta... Belciug, frânt de oboseala pregatirilor, nu mai simtea decât o emotie grozava, alcatuita dintr-o multumire fara seaman si o nerabdare din ce în ce mai dureroasa. Fiindca de Sâmbata seara au început a sosi tarani de prin satele mai departate, deabia a închis ochii toata noaptea. In zorii zorilor apoi a fost în picioare, a dat o raita pe la scoala unde avea sa fie banchetul «inteligentei», pe la Todosia, vaduva lui Maxim Oprea, unde va petrece poporul, pe la biserica noua, sa fie toate în buna ordine. își pipaia mereu

364

inima, parca i-ar fi fost frica sa nu înceteze deodata a mai bate tocmai când sa culeaga roadele tuturor silintelor sale...

Acuma, dinspre Jidovita si dinspre Sascuta, trasurile uruiau mereu pe Urita Mare. Calesti frumoase sau hodorogite, înalbite deopotriva de praf, bristi usoare, docare iuti, cupeuri grele aduceau domnimea, pe când taranii de pe departe sau mai cu stare veneau în carute acoperite cu scoarte pestrite, iar cei de pîmprejur, spalati si primeniti, în cete galagioase, pe jos... Câr-ciuma începu sa aiba cautare, cu toate oprelistele preotului care ceruse Pripasenilor sa nu ia nimic în gura pâna dupa sfânta liturghie. Rifca, vaduva lui Avrum, ajutata de Aizic, avusese grija sa-si umple toate butoaiele cu rachiu, ca nu cumva sa se ispraveasca bautura într-o zi asa de mare si cu atîtia musterii. Taraful lui Goghi din Bistrita sosi în trei carute; în cea din urma se înalta gorduna, falnica si prevestitoare de veselie. Belciug nu uitase sa tocmeasca el însusi lautari pentru popor; Briceag, împreuna cu tovarasii sai Holbea si Gavan, închinau la cîrciuma în asteptarea începutului serbarii.

Preotul Belciug fu mai fericit când picara Herdelenii.

- Of, bine ca v-a adus Dumnezeu! suspina dânsul zâmbind cu mâna la inima. Cîta emotie. Of, baremi de-ar merge struna toate!

D-na Herdelea si Ghighi fura rugate îndata sa inspecteze împodobirea bisericii si apoi mai ales pregatirile facute la scoala pentru banchetul dom-nimei. Mîncarile erau servite de Berariile Rahova si Grivita din Armadia, dar totusi ochiul femeii

e mai ager ca al celui mai iscusit restaurator din lume...
Herdelea însa trebui sa ramâie cu Belciug, sa-i dea ajutor la primirea oaspetilor...

Episcopul sosi pe la zece, într-un cupeu închis, tras de patru cai, înconjurat de o ceata de flacai pripaseni, calari, care îl asteptasera la podul de peste Someș, dupa ordinele preotului. Cupeul era urmat de vreo zece alte trasuri în care se gasea suita episcopului, alcatuita din înalte fete bisericesti.

Doi preoti tineri se repezira sa-i ajute sa coboare din cupeu. Când pasi episcopul pe scara, trasura se îndoi, aproape sa se rastoarne. Era bat

rân si foarte gras, dar cu o fata blânda, cu niste ochi albastri si limpezi de copil si cu o barba ninsa în care se amestecau parul lung si mustatile galbejite. Avea obraji roscovani si sufla greu.

- Foarte cald - murmura dânsul surâzând silit împrejur si ridicând degetele sa binecuvânteze multimea descoperita.

Pe fruntea larga care se pierdea în crestetul plesuv si lucitor, licareau bobite de sudori. Simti ca-i vine sa stranute si se acoperi repede. Avea groaza de guturai si deaceea se ferea vesnic de curent si de raceala.

365

Belciug își facu loc cu coatele prin înghesuiala, soptind într-una miscat «dati-mi voie, va rog» pâna ce ajunse cu mare greutate în fata episcopului, | Aici tusi usor, ca sa-si alunge emotia din gât, si apoi rosti cele câteva cuvinte de binevenire, pe care le învătasera în fata oglinzii, încurcându-se totusi de mai multe ori, ceea ce însa parca spori solemnitatea clipei.

- Bine... bine - găfâi episcopul plictisit. Tare frumos... Râvna Sfintiei Tale ma bucura foarte... Preotul... pastorul Domnului... Da... Asa... Dar înainte de-a începe programul, as dori sa ma odihnesc putin... Macar zece minute... M-a prapadit calatoria... S-apoi am dormit foarte prost azi-noapte în Ar-madia...

Protopopul din Armadia, la care dormise episcopul si care-i facuse un pat împaratesc, pali, dar se facu ca nu aude.

Arhiereul intra în casa cu Belciug, ceru apa, se aseza într-un jilt si statu neclintit vre-un sfert de ceas, cu ochii truditii închisi, miscând doar buzele din când în când fara glas. Belciug ramase lângă dânsul, tacut si respectuos. Afara însa lumea porni spre biserica...

Cincizeci si doi de preoti, cu episcopul în frunte, slujira sfintirea. Vestmintele batute cu fir umpleau biserica de stralucire. Mirosul de tamâie se urca pâna-n tavan si se cobora pâna-n sufletele care-l sorbeau lacome, îmbatate de evlavie. O taina adâncă, coplesitoare si placuta framânta toate inimile si mintile.

Din clipa când trecu pragul bisericii, înfatisarea episcopului se

schimba ca prin farmec. Ochii lui mariti pareau scaldati într-o blândete cuceritoare si pe toata fata îi plutea un zâmbet bun, nevinovat si cucernic ce-i tremura usor barba argintie. Glasul obosit rasuna dulce si lin, patrunzând drept în suflete, îmbratisându-le si înaltându-le în alta lume. Chiar broboana de sudoare de pe frunte parea o cununita de diamante sau o aureola nedespartita.

La sfârșit se sui în amvonul strâmt, pasind anevoie pe treptele în spirala, gâfâind foarte tare încât se auzea pâna în cor.

Linistit își roti privirea peste tot cuprinsul bisericii, mângâind parca icoanele noi, tavanul pictat cu stele, din care atârna un cadelabru cu zeci de lumânari albe aprinse, ca o faclie uriasa, altarul daurit, fumul alburiu de tamâie serpuind deasupra multimei de oameni care se înghesuiau tacuti, cu fetele rosii asudate, cu ochii mari ridicati spre amvon, amestecati de-a valma, domni în haine negre, tarani cu camasa ca zapada, femei în catrinte pestrute... Apoi, ca un mosneag obosit de anii vietii si întrezarind fericirea cea mare, vorbi rar, domol, fara înflorituri si fara gesturi, despre Dumnezeu, despre oameni, despre români, despre scoala si credinta, despre Belciug, despre toate, nemestesugit, încheind cu o

366

blagoslovire simpla, ca o revarsare a unui duh viu. O tacere lacoma îi înghitea cuvintele, picurându-le în inimile oamenilor ca un balsam atotputernic...

D-na Herdelea, care la început nu-l putuse suferi, parându-i-se prea gras si lumesc, din care pricina nici nu se îmbulzise sa-i sarute mâna, desi asemenea sarutare se zice ca poarta noroc toata viata, - acum, sezând în strana, având la stânga pe Ghighi si la dreapta pe d-na Filipoiu, se îmblânzi si simti din ce în ce mai multa simpatie pentru omul batrân atât de schimbat la fata, parca ar fi vazut pe Dumnezeu. Când se ispravi predica, sopti pocaita d-nei Filipoiu:

- Uite-asa îmi închipuiesc ca trebuie sa fi fost si apostolii!

Oameni cu slabiciuni în fata oamenilor, si sfinti cuprinsi de duhul sfânt în fata lui Dumnezeu.

- Da, da - facu d-na Filipoiu, întorcându-se speriată, fara a fi auzit soapta, caci, în vremea cât vorbise episcopul, ea se gândise cu tristete la Elvira ei care n-a avut încă nici un petitor...

Îndata dupa savârsirea slujbei, episcopul ceru sa i se aduca repede cupeul, sa plece, dornic sa ajunga negresit acasa diseara la patuceanul lui în care sa-si odihneasca oboselile drumului. Belciug deabia l-a putut îndupleca sa guste ceva la iuteala si sa închine un pahar de vin pentru viitorul parohiei din Pripas... împreuna cu episcopul plecara fireste si fetele

simandicoase, venite numai ca sa arate ca nu lipsesc de la ceremoniile nationale si religioase...

Ceilalti oaspeti însa rasuflara scapând de prezenta stânjenitoare a vla-dicei. În câteva minute toata domnimea se gasi la banchet, întâmpinata cu «Desteapta-te Române» de catre iscusitul Goghi. Mesele erau întinse în scoala golita de banci si înfrumusetata cu verdeata. Grofsoru tinu întâiul toast pentru «vrednicul preot Belciug», având grija sa accentueze la urma ca «datoria acestui colt românesc este sa trimita în viitor deputat român în Camera de pe malul Dunarei». Si de-aci încolo toasturile urmara lant doua ceasuri, încât tinerii de ambele sexe, doritori de dans, începura sa murmure. Belciug primea felicitările, multimea tuturor, dadea ordine chelnerilor, neobosit ca si când fericirea care-i înflorise obrajii, i-ar fi îndoit si puterile...

Ghighi bause o jumătate de pahar de vin rosu, ciocnind mereu cu Zagreanu care se facuse ca racul, îi angajase toate dansurile. Îsi dadea ochii peste cap, negasind vorbele care sa-i îmbrace gândurile, îsi desfasura planurile de viitor ce prevedeau negresit si îndeosebi o nevasta draguta, cuminte, culta... «întocmai ca d-ta, stimata domnisoara»...

- Dansul! Dansul! se auzi în sfârșit tot mai des printre cavalerii nerabdatori, raplatiti cu priviri recunoscatoare de catre domnisoarele sfioase, în

367

buna parte odrasle de preoti, ahtiate dupa dans, deoarece vara aceasta n-a fost nici o petrecere de seama în împrejurimi.

În sfârșit Zagreanu începu niste tratative misterioase cu Goghi, pe care le încheie cu o strângere de mâna, neuitând sa aiba în palma o hârtie de zece coroane. Rezultatul fu o Ardeleana zvapaiaata care stârni un ropot de aplauze tineresti. Într-o clipire câtiva tarani scoasera afara atâtea mese încât jumătate scoala se prefacu în sala de dans. Zagreanu, fericit, alerga la Ghighi care rosi de mândrie ca are cinstea de-a deschide balul, pe când prietenele ei din Armadia sedeau îngrijorate... D-na Herdelea, tinând carnetul de dans si evantaiul Ghighitei, îsi lua cuvenitul loc pe un scaun lângă perete, între d-na Filipoiu si d-na Grofsoru, dezbatând greutatile vietii. Vorbind însa nu scapa din ochi deloc pe Ghighi care dansa ca o zâna, se mladia, zâmbitoare, primea multe complimente si ciripea cu Zagreanu, ocolindu-i privirile rugatoare... În cealalta jumătate de scoala domnii continuau banchetul si toasturile. Popa din Vararea se chercheli curând, ca si doctorul Filipoiu si profesorul

' Maiereanu. În cele din urma, cu toata împotrivirea lui Spataru, tinu un mic discurs si solgabiraul Chitu, subliniind în treacat liberalismul stapânirii care îngaduie bucuroasa propasirea

tuturor popoarelor credincioase patriei. Silvicultorul Madarassy dobândi sarutarea vajnicului Spataru cu un înflacarat «traiasca românii». Herdelea, întâlnind printre preoti multi prieteni din copilarie pe care nu- i vazuse de ani de zile, bau cu fiecare câte-un paharel si povesti tuturor cum, dupa treizeci si doi de ani de zile de slujba, avînd nevoie de odihna binemeritata, a primit multumiri de la însusi ministrul scoalelor. În acelasi timp însa lauda catre toti pe Belciug care-i «un popa fara pereche si un om cum nu se poate mai de treaba». Belciug de asemenea împuia urechile tuturor slavind pe Herdelea, «prieten nepretuit si român vrednic de stima obsteasca»...

Aproape de sfintitul soarelui, preotul propuse lui Herdelea sa mearga putin în mijlocul taranilor, zicând:

- E datoria noastra, Zaharie, sa purtam de grija poporului!
- Asa-i, Ioane, asa-i... Prea bine... Dar sa-mi iau si baba!

raspunde Herdelea clipind din ochi foarte jovial.

D-na Herdelea nu putea sa lase singura pe Ghighi. Atunci își aduse aminte si Zagreanu ca, fiind învatatorul comunei, arc obligatia sa mearga si dânsul, mai ales ca fara d-soara Ghighi nu face doua parale toata petrecerea. Ghighi era de asemenea bucuroasa sa plece, fiindca Zagreanu devenise iar melancolic, se încapatânase sa vorbeasca tot mai staruitor de ochii ei si chiar începând de câteva ori sa-i declare «Domnisoara, te...», fara însa a îndrazni sa sfârseasca «...iubesc!» Mai gasindu-sc si alti doritori de a vedea petrecerea

368

I

poporului, se aduna repede un grup vesel care porni spre casa Todosiei lui Maxim Oprea...

Ograda gemea de oameni... Batrânii, cu primarul Florea Tancu în frunte, stateau în poarta deschisa si, privind cum joaca tineretul, vorbeau despre biserica, despre cules si despre darile grele. Toma Bulbuc, mohorât, ofta des si deabia arunca uneori câte-un cuvânt, caci gândurile lui erau mereu la George care acuma sedea în temnita din Bistrita, asteptînd judecata curtii cu jurati. Mai la o parte, stingher, batrânul Glanetasu tragea cu urechea, mai umil ca odinioara; moartea lui Ion îl caruntise de tot si-i sadise în ochii blânzi o tristete statornica.

Straja Cosma Ciocanas fusese însarcinat de Belciug cu împartirea celor trei vedre de rachiu gratuit, prevazute în programul pentru sarbatoarea sfintirei noii biserici. Îsi îndeplinea slujba cu atâta nepatimire ca bruftului pe unii flacai care voiseră sa iea doua portii, iar cu Macedon Cercetasu ajunsese chiar la o usoara si trecatoare paruiala.

Tot omul are dreptul la o litra de bautura! Asa-i porunca! Cine nu se satura, sa mai cumpere si de la cârciuma! striga

Ciocanas, sfatos, din când în când, în gura tinzii, unde trona cu o pâlnie într-o mână și-n cealaltă cu o masura de tinichea, împrumutate de la vaduva lui Avrum.

Lânga prispa s-a strâns un pâlă de barbati împrejurul lui Simion Butunoiu, care povestea minciuni din batrâni, tusind și stranutând zgomotos. Macedon Cercetasu, trazit rau, umbla de ici colo, comandând nemteste și dând din mâini spre marea veselie a copiilor care îl salutau militarește...

Lautarii cântau învârtita cu foc. Flacaii tropaiau tantosi, iar fetele se rasuceau ca sfârlezele, cu zâmbete multumite pe fata. Umbra nucilor batrâni de lânga sura se întindea din ce în ce, subțire, cuprinzând aproape toata ograda...

Când sosi grupul de domni, jocul se opri brusc, în semn de respect. Toti barbati se descoperira, iar primarul cu batrânii înconjurara pe Belciug și pe Herdelea, vorbind de solemnitatea sfintirei care a prilejuit atâta cinste satului întreg și îndeosebi preotului. Ilie Onu care, de când s-a însurat și Nicolae Tataru cu fata lui Stefan Hotnog, a ramas capul flacailor, se apropia îndata de Zagreanu și-l pofti sa joace, oferindu-i pe cea mai frumuseala fala din Pripas, pe Maria lui Trifon Tataru, pe care și-o ochise dânsul și-o ia de nevasta în Câslăgi. Zagreanu, nedezipit de Ghighi, refuza zapacit. Atunci Ilie chema pe domnisoara la joc, ceea ce pe d-na Herdelea o umplu de revolta, iar pe Ghighi o facu sa zâmbeasca de rusine... în sfârșit primarul, cu consimțământul preotului, porunci flacailor sa continue jocul, sa vaza și domnii cât sunt de frumoase petrecerile prostimei...

369

Toma Bulbuc izbuti curând sa iea deoparte pe Herdelea, sa se mai sfatuiasca cu dânsul despre George. Nevasta lui Toma, mai uscata, cu ochii mici veseli mai adânciti în cap și cu glasul mai plângator, veni lânga ei, își frânse mâinile și se jura ca numai farmecele rele au putut face pe baiatul lor sa cada în asemenea napasta. Herdelea îi încuraja sa aiba deplina încredere în Grofsoru, caci nu-i avocat ca el nicaieri.

- Mi se pare ca pâna sa vie acasa George, nevasta-sa o sa-l astepte cu copilas în brate. Zice ca-i grea... O fi, ca asta-i menirea femeii - rosti mai târziu Toma, înseninat putin.

Prin sat umbla zvonul ca Florica ar fi ramas însărcinata cu Ion. Nimeni nu stia de unde a iesit vorba aceasta, dar multi o credeau. Unele babe mai lacome de bârfeli ispiteau pe Savista care acum se mutase înapoi la Trifon Tataru și cersea iar în Ulita Mare, deoarece Florica o vedea ca sare-n ochi. Oloaga însă nu raspundea nimanui, era vesnic acra și mânioasa, încât lumea spunea ca trebuie sa fi intrat în anul mortii...

Tocmai când se ispravi jocul, veni galagios Vasile Baci care, dupa ce încercase zadarnic sa corupa pe Cosma Ciocanas, se

dușese la cârciuma să-și potolească mai bine setea. Cum zări pe Belciug, se întuneca și se îndrepta glont spre dânsul, zicându-i:

- Și așa, domnule părinte, vrei să-mi iei moșia cu tot dinadinsul? Preotul încerca să nu-l bage în seamă, ca să nu-și strice dispoziția. Vasile

înșă nu-l slăbi și se îndârji tot mai rău. Atunci Belciug, supărat, îi zise tare să audă întreg norodul:

- Ai ajuns rusinea satului, mai Vasile, și tot nu te mai săture de blestemății?... Pământ mai mult îți trebuie ca să poți bea mai mult?... N-ar fi păcat de Dumnezeu să încapă în mâinile tale moșia, să-o prapadești prin cârciumi?... Apoi pământul nu-i pentru betivi și lenesi, Vasile! Nu, nu! Pământul asteapta munca și truda, nu lenevie!... Ion, ginere-tau, fie iertat, da, merita moșia, că-i era dragă și puneă osul să-o muncească. Bine te-ai cunoscut de n-ai vrut în ruptul capului să o lăse să ajungă iar pe seamă ta... Când vei vrea să muncești omeneste și să te lași de betie, atunci să vii la mine să mai vorbim! Deocamdată și cât ai e prea mult... Așa!... Până atunci înșă să piei din ochii mei, satana afurisită!...

Dojana preotului, mai ales fiind stăpânită, găsi aprobarea tuturor satenilor. Chiar și Vasile Băciu parcă se dezmeteci, căci îndată începu să se închine, mormăind:

- Apoi dacă-i așa, am să fac jurământ în biserică cea nouă și n-am să mai iau în gură nici un stop de rachiu, câte zile oi mai trăi...

370

Belciug auzi fagăduința, multumit, dar totuși nu vru să mai întindă vorba cu dânsul, ci se întoarse spre un grup de țărani din Săscuța care veniseră la sfîntire dornici să poată muta cât mai degrabă biserică cea veche, să aibă și el bisericuța lor ca toate satele creștine...

Fiindcă se înșăra și mai ales fiindcă Herdelea începuse să închine paharele cu țărani, d-na Herdelea hotărî că, fără a mai trece pe la școală, unde continua petrecerea domnească, e vremea să plece direct acasă, în Armădia. Zădărnice fură stăruințele preotului, care deabia acumă voia să se așeze mai serios la chef cu Herdelea, zădărnice rugămintile lui Zagreanu, care se jura că lipsa Ghighitei rapește tot farmecul balului - d-na Herdelea rămase neînduplecată. Belciug atunci le oferă brisă lui cea bună, regretând înșă mereu că doamna nu binevoieste să mai zăbovească baremi un ceas. Că să-i arate că nu-i supărată, d-na Herdelea îl pofti să traga totdeauna la dânsii, când va veni în Armădia, ceea ce preotul primi foarte bucuros.

- Mare păcat înșă că nu vom mai lucra de acumă împreună,

draga Zaharie! adaoga Belciug cu duiosie în glas.

- Ce are a face, Ionica?... N-ai colea pe prietenul Zagreanu, care-i tot de-al nostru!...

- As!... Zagreanu!... Noi doi anevoie o sa ne înțelegem - mormai Belciug, înnourându-se.

- Lasa ca-i baiat bun, zau e bun - zise Herdelea învaluind pe Zagreanu într-un zâmbet de încredere.

- Poate numai dac-ar avea norocul sa-si gaseasca o nevestica buna, româncea verde, uite-asa ca domnisoara Ghighi, poate ca atunci ar pricepe care i-e chemarea în mijlocul nostru! rosti preotul mai grav.

Ghighi era sa lesine de rusine. Zagreanu însa fu cuprins de o îndrazneala extraordinara, încât zise repede:

- Daca domnisoara m-ar vrea, eu... eu...

- Ma rog, ma rog, asemenea lucruri serioase nu se pun la cale în ulita! îl întrerupse d-na Herdelea cu o blândete neobisnuita.

Vino pe la noi, si te primim cu draga inima...

Totusi Zagreanu, spre a-si potoli avântul, apuca mâna Ghighitei si o saruta prelung.

Brisca porni la pas, caci Zagreanu îi însotea pe jos. în fata casei lor din capul satului se oprira putin. Zenobia care sedea posomorâta pe prispa veni la trasura, vorbi despre Ion, plânse cu sughituri si în cele din urma afurisi pe George si tot neamul lui Toma.

- Bietul Ion! zise d-na Herdelea. lute s-a mai prapadit... Se vede c-asa i-a fost scris!...